Segern och nederlaget

CAROLUS XII. D.G. SUECORUM
GOTHORUM ET VANDALORUM
REX.

Segern och nederlaget

en tragisk hjältesaga

och/eller

en studie i politik och kristendom

Tema : Carl XII

av Christian Lanciai

(1974-76).

Förord.

I sitt ypperliga historiska arbete *"Poltava"*, utan tvekan det bästa arbete som åstadkommits i ämnet, har Peter Englund med berömligt nit utforskat all tillgänglig relevant litteratur i ämnet med en noggrannhet utan motstycke. Emellertid saknar man i detta arbete (liksom i alla andra) ett övertygande porträtt av konungen själv. Denna personlighet har med förbryllande konsekvens lyckats undgå alla som försökt nå honom. Ingen har kunnat förklara eller ge en övertygande psykologisk bild av denna människa. Ty han var bara en människa.

En sådan uppgift måste av naturliga skäl särskilt just historiker gå bet på, då de måste vara vetenskapliga och även allmänt bara har ett rent vetenskapligt intresse i ämnet. Försöken att nå Carl XII:s personlighet förekommer egentligen bara hos diktarna.

Detta arbete skrevs 1974-76 när författaren var 22-24 år gammal och bearbetades några år senare (med anledning av en rad refuseringar, troligen föranledda av dess känsliga karaktär som pinsam påminnelse i beaktande av det kalla krigets då

aktuella och påträngande verklighet), men den ursprungliga planen och formen är den samma som i ursprungsversionen. Nästan ingenting har strukits, och endast förtydliganden har lagts till. Verket har legat orört i tjugo år ända fram till den aktuella slutbehandlingen genom dator.

De huvudsakliga diktarversionerna av Carl XII:s öde är av Voltaire, Zacharias Topelius, Strindberg, Heidenstam, Carl Grimberg och Frans G. Bengtsson. Den yppersta av dessa är utan tvekan Frans G. Bengtssons, vilket även Peter Englund klart framhåller. Bristen i Bengtssons version är, att han betraktar den karolinska ödessagan från sitt 1900-talsperspektiv. Det är alltid orättvist att i behandlingen av ett historiskt skede betrakta det från ett annat tidsperspektiv än det behandlade historiska skedets egna.

Topelius, Strindberg och Heidenstam fångar bara glimtar av Carl XII genom att de bara focuserar detaljer i det stora dramat. Så gör även Peter Englund i "Poltava". Voltaires version är på sitt sätt den mest berömliga och är kanske den som kommer närmast konungens hemlighet genom distansierad saklighet men samtidigt historisk närhet och hög förståelse.

Carl Grimberg är i våra dagar utan rätt nonchalerad eller illa behandlad av historikerna och dessutom underskattad som diktare. Han älskar sitt ämne och därmed även sin konung, och därför har han stämplats som jävig och vetenskapligt förkastlig. Men han förblir en underbar diktare genom sin kärleksfullhet, och hans historiska forskningar framstår i många fall som sakligare och framför allt utförligare än de flesta. Han är därtill den enda som någonsin skildrat konungen med någon ömhet, och det är omänskligt att bortse från att även kärleken spelade en roll i konungens liv.

Dessutom är han den enda (utom Voltaire) som i egenskap av historiker går in i det behandlade historiska skedets eget tidsperspektiv; men även han missar den tidens teologiska världsuppfattning, vilken spelade en så viktig huvudroll i det karolinska dramat. Som historiker är han närmast pragmatisk.

Vid en nygranskning 2006 är att säga om Ernst Brunners intressanta och välskrivna roman om ämnet, att den är ovärderlig genom sin ytterst omsorgsfulla faktasamling och därför inte kan avfärdas utan vidare, fastän dess grundgrepp, att låta konungen rent sakligt berätta sitt eget liv, måste ge en felaktig nidbild av konungen som en odräglig egocentriker, vilket nästan var det sista han var. "Romanen" pryds av ett porträtt av konungen som är helt utan verklighetsförankring och som tycks enbart frambragt för att understryka en osympatisk självgodhet, som är en helt befängd konstruktion. Hur vederhäftig "romanen" än är ger den därigenom ett helhetsintryck som klingar hopplöst falskt. Sanningen har här givits en ram som förstör den. Till detta kommer författarens betänkliga förfarande i kopierandet och tillrättaläggandet av urkunder och tidigare bättre historikers ansträngningar.

Ingen av alla dessa diktare och historiker har fått fram det tragiska i Carl XII:s personlighet, och Frans G. Bengtsson är den enda av dem alla som alls har snuddat vid denna faktor.

Trenden i Carl XII-litteraturen har varit, att historikerna gett ett intryck av enighet i ett betraktande av konungens sätt att sköta kriget som oförsvarligt. Men även den mest oförsvarlige av alla brottslingar har rätt till en försvarsadvokat.

Ambitionen med föreliggande diktverk var att göra konungen rättvisa. För att kunna göra detta måste man gå in i hans egen tid med dess eget perspektiv på världen. Det var en tid av hög fantasi och mytspridning, ett upplevande av verkligheten under stora illusioner och verklighetsflykt, allmän övertro, naivt religiöst fromhetsnit och en blind tro på den militära äran. En militär framgång var den mest beundransvärda karriär som fanns. Det var de absoluta konungarnas tidevarv.

Carl XII uttryckte själv att det bästa han kunde önska sig av livet var att hans öde blev förevigat i en homerisk dikt. Han hade med sig en högt skolad krönikör för det ändamålet, vars bana dock avbröts vid Poltava, och dennes dittills utarbetade livsverk förstördes. Carl XII fick aldrig sin homeriske diktare.

Vi inledde därför detta verk på hexameter. Ganska snart övergick dock metern till mer eller mindre regelbundna daktyler, och detta blev verkets versmått. Men hur presentera ett episkt diktverk i vår tid? Vi skrotade versraderna, så att hela verket kom att se ut som på vanlig prosa. Men daktylerna finns kvar. Arbetet kan läsas både rytmiskt som en dikt, och då gör man det mest rättvisa och får ut mest av det, eller det kan läsas som på ren prosa.

Försöken att göra konungens personlighet rättvisa må endast ses som försök. Ingen kan avgöra om porträttet är sant då han är död och ingen kan jämföra med det levande originalet. Men den stora fördelen med ett diktverk är, att det står över all vetenskaplig disputabilitet: lika litet som allt kan bevisas vara sanning kan något bevisas vara lögn.

Vi vågar därför ha djärvheten att be läsaren betrakta denna skröna för vad den är: en pastisch på det tidigaste 1700-talets sätt att uppleva tiden, en romantisk dikt avsedd att få verkligheten att framstå som betydligt vackrare än vad den var, då detta behövdes, och åtminstone en tillstymmelse till den homeriska dikt, som en av historiens gåtfullaste konungar själv önskade sig om vad han försökte åstadkomma med sitt liv utan att lyckas.

Om vi därtill skulle ha lyckats med den mer hemliga ambitionen att åstadkomma ett psykologiskt porträtt av konungen och hans öde sett så att säga från insidan, må vi lämna åt läsaren att bedöma.

(28.6.1998)

Anmärkningar vid närmare granskning 2016

Det finns mycket att anmärka på i detta diktverk, som i sin subjektiva prägel gör sig skyldigt till både sakfel och lögner. Konungen var exempelvis icke närvarande vid Patkuls avrättning, och Peter den Store hade 0 skepp i sin flotta vid Stora Ofredens utbrott. Det mesta prat som läggs i konungens mun är fullständigt utan belägg och taget ur luften, och man måste hålla sig kritisk mot den nästan kliniska frånvaron av varje uns av kritik och invändning mot hans missgrepp och misstag i kriget, där slutvitsordet med hänvisning till resultatet måste bli en fullständig inkompetensförklaring av honom som statsman, strateg och hjälte, som Olof P. Berg mycket riktigt påpekar. Emellertid är detta bara en sida av saken.

Vad diktverket tydligen försöker få fram är konungens personlighet som fantast och religiös filosof, vilket är en definitiv sida av konungen som få biografer försökt sig på att genomtränga. Som företalet antyder kan sanningen mycket väl ha varit sådan som diktverket försökt formulera, med konungen som en extremt pietistiskt självmedveten ensling alltför medveten om sin roll som boren enväldig konung av Guds nåde, som gradvis kommer alltmera på kant med och utanför en verklighet på glid bort från en teologisk världsåskådning till en mera krasst opportunistisk och antiidealistisk sådan. Alla konungens resonemang i dikten kan ha varit hans egna, och en del av hans tragedi är just att så mycket av hans liv och möjligheter gick förlorat och begravdes levande i katastroferna och nederlagen – en mera pragmatisk och realpolitisk värld körde över den individuella suveränitetens rättviseideal.

Detta är problematiken med Carl XII, det finns så många olika infallsvinklar på hans universella tragiska drama, och varje författare som behandlat honom har funnit sin egen infallsvinkel och förstått honom på sitt eget sätt. Ensidighet, rättvisa, slutgiltighet och korrekthet i tolkningen är en omöjlighet, då aspekterna på dramat, hans personlighet, hans fall och den politiska komplexiteten är så oerhört mångfaldiga. Diktaren har här försökt se honom från konungens tid med hans egen världsåskådning och genomfört en skildring ur det utgångsläget och lyckats, i synnerhet formmässigt, då formuleringen av dramat som en episk tragedi av globalt omfång med en ansenlig rikedom av spektra, personligheter och öden och med märklig betoning av krigets realism och ständigt tilltagande brutalisering måste anses som anmärkningsvärt omfattande. Han kommer undan med alla sina spekulationer och innovationer genom att kategorisera det som diktverk.

Schematisk innehållsöversikt.

Del 1 : Don Quijote av Norden

Akt 1.
1. Stockholm - Narva
2. Narva - Thorn
3. Thorn - Sachsen
4. Sachsen

Akt 2.
5. Sachsen - Holowczyn
6. Holowczyn
7. Ljesna
8. Severien

Akt 3.
9. Vintern i Ukraina
10. Poltava

Del 2 : Konungen.

1. Poltava
2. Perevolotjna

Akt 4.
3. Magnus Stenbock
4. Turkiet
5. Stenbocks pommerska fälttåg
6. Kalabaliken i Bender - Stenbocks slut

Akt 5.
7. Konungens återkomst
8. Konungens död
9. Apotheos
10. Epilog

Rent formellt vilar hela dramats tyngdpunkt på andra delen, som egentligen är den enda väsentliga, medan första delen i princip bara bygger upp scenen för dramat, vars helhet kan sägas anta formen av en väl uppbyggd apologi.

Copyright © Christian Lanciai 1976, 1998, 2006 och 2016.

Första delen : Don Quijote av Norden.

Första akten.

1.

O ljuva välsignade verklighet! Hur förtrollande är icke sagornas världar, sådana skimrande fantasivärldar som Homeros dikter, de gamla hellenska tragödernas dramer och Shakespeares, och Chaucers, Boccaccios, Vergilius och Goethes, Racines och Tolstojs evigt fängslande ljuva berättelser, men allra vackrast är ändå den sanna och nakna, den aldrig fullt gripbara mångskiftande verkligheten. Den är som en flod liksom Nilen: en källa av liv, som får allting att blomstra, och förutan vilken allt blott vore torka och död. Det är blott verkligheten som skänker allt liv och all glädje i världen. Allt övrigt är endast sjukt grubbel, morbid fantasi och förryckthet, som ingen blir glad av.

Så må jag då sjunga, i hopp om att hjälp få därtill från den högsta av andar, om vad som är verkligt och sant, om gudomliga fakta, som i deras sanning är skönare än någonting som är skapat av mänskor. Ja, kom till min hjälp, alla musor, och ledsaga mig till den tid som var Sveriges förnämsta: det sjuttonde seklet. Det var den odödliga tid då den nordiska solen var världens, då lejon från Norden besegrade romerska kejsare, och då självuppoffrande majestätiska konungar blomstrade i gamla Stockholm likt hjältarna i gamla Grekland. Det var Gustav Adolfs tid, yppiga drottning Christinas, och den tid som såg kung Carl Gustav gå över på vattnet till Danmark, och som grandios teatralisk dramatisk final producerade kung Carl den tolfte och dennes besegrande av hela världen, ett skådespel på gott och ont, ty Carolus besegrade världen blott för att förlora den, som alla andra.

Han föddes en sommardag i detta sjuttonde århundrades åttioandra år i lejonets tecken. Hans fader var blott tjugosex år och hade ej hälften kvar ens av sitt liv. Hans syskon var två mycket olika systrar. Den yngre, som senare avlöste honom på tronen, var Ulrika Eleonora, en ganska bestämd amper dam, som ju senare avlöste honom på tronen; men den äldre systern, som Carl tyckte mer om, var Hedvig Sofia, som sedan blev stammoder åt Holstein-Gottorpska huset. Och nere i gamla Rom levde ännu Christina, som vackert hann komplimentera till kronprinsens födelse och även uttrycka höga förhoppningar inför hans framtid om kommande storhet. Hon dog endast tre år därefter, den ädlaste av svenska drottningar, mätt på sitt liv, det mest fängslande av alla kvinnors i Sverige.

Kronprinsens medfödda brådmognad visade sig redan tidigt. Det var efter drottning Christinas sorti ur den timliga världen, som kronprinsens lärare tog honom med på besök till kung Erik den Heliges ben uti Uppsala domkyrka. Kronprinsen frågade:

"Vem var den man vars ben ligger här förvarade?"

"Han var en konung," svarade läraren Lindsköld.

"Hans ben äro sådana som varje annan mans ben," mente prinsen.

"Förvisso. Och sådana blir våra ben efter döden."

"Det tror jag helt visst."

Så löd deras intima lågmälda meningsutbyte vid Erik den Heliges ben, då prins Carl blott var sju vårar gammal. Det var ock det året som lille Carolus, på lärarens maning att önska sig vad han helst ville, skrev följande mening:

"Jag önskar att jag må ha lyckan en gång att få följa min Pappa i fält," väl signerat 'Carolus'.

I kalla november var modige prinsen på jakt med sin Pappa. Han älskade jakt redan tidigt och var en hejdundrande jägare, som ofta här redan satte livet på spel genom att ge djuren en chans och ofta gå mot dem med bara påkar, ja, till och med med bara händerna. Denna jaktdag sköt kungen med sällskap, fadern och sonen med andra, ett tiotal vargar. Den redan så stridsglade prinsen blev insatt i samtal härom med sin lärare Nordenhjelm. Läraren frågade:

"Är det så lustigt att se på hur djur skjuts och dödas helt utan förskoning och utan barmhärtighet?"

Och prinsen svarade:

"Visst är det det, ty de är ju blott vilddjur som endast gör skada."

"Men djuret gör ej något annat än söker sin föda och bör väl ej därför bli straffat så hårt?"

"Det tillåts väl honom att äta, men icke att gå in i böndernas stugor och ta för sig gäss, utan må han i frihet då leva så knappt som han kan."

"Men då måste han hungra och svälta ihjäl, och är han icke dessutom skapad av Gud liksom människan och alla skapade varelser?"

"Vargen kan väl liksom järven söka sin föda på djuren i skogen, så gör han ej orätt, och då lär ej folk heller så hata vargen som de allmänt gör."

"Skulle du tycka om att få leva på de hårda villkor som du vill ge vargen, att leva så knappt som han kan som en fredlös?"

"Det är någon skillnad på djur och på människor."

"Men det finns människor som tvingas leva just så som förföljda och hatade, misskända svältande vargar."

"Då får de väl lära sig leva som vargar och så överleva."

Så löd deras samtal om djurjakt och djurslakt. Det fick greve Piper, den vise och nitiske storveteranen, att utbrista, när han om samtalet hörde:

"Så ung och så hänsynslös redan!"

Men året därefter dog gamle läraren Lindsköld, den älskade skalden från Carl Gustavs tid, och därtill prinsens bäste och närmaste lärare. Slutet av åttiotalet såg även Emanuel Swedenborg födas av sin icke mindre berömde herr far Jesper Svedberg, vår redan så ryktbare biskop i Skara.

Men när unge prinsen var elva år gammal förvärrades moderns sjukdom. Den hade plågat den mildaste av alla drottningar redan i många år, men nu var det alltför säkert att döden alltmera tog överhand. Ute på Karlbergs slott dog unga modern och drottningen stilla i juli blott trettiosex vårar gammal. Den ensamme fadern var lamslagen och helt ifrån sig av sorg. Unge prinsen klämde i handen en

guldmedaljong, vari låg moderns vackra porträtt och en hårlock. Han kysste den varsamt och grät även han. Den var given åt honom när han ännu var liten pilt, och han skulle den gömma och helga för alltid.

Det var även samma år som gamle Rutger von Ascheberg dog, den berömde fullfjädrade storveteranen från Bält och från Lund. Carl den Elfte, så ung han än var ännu, blev alltmer ensam och åldrad nu utan sin lilla och älskade drottning men tappade icke sin livslust för det. Han drog nästa år ut på en björnjakt med pojken sin, varunder denne nedlade sin första bamse. Det blev sedan Calles mest ryktbara fredssport att jaga och fånga och ofreda nallar. Han gav dem som oftast förmånliga chanser; han tyckte ej om att döda men fann en stor fröjd i att kämpa mot starkare makter med fara för livet. På så sätt var han ofta helt nära döden på sina omfattande vilda livsfarliga spännande björnjakter. Ej sällan hände det att han själv kastade ner sina björnar med händerna endast till marken. Han älskade fria naturen med alla dess vilda och hårdhänta utmaningar.

Men Carolus den Elftes tid nalkades slutet. För varje år satt han alltmera i ensamhet dyster och grubblade. Saknaden efter den älskliga makan och drottningen gnagde i frätande tysthet hans själ och blev värre med åren. Samtidigt drabbades hela vårt land av en fruktansvärd hungersnöd, missväxt och svält, kanske den allra hemskaste någonsin. År efter år blev det missväxt på nytt, och det var kanske etthundratusentals mänskor i riket som dukade under. Hans väldiga lands och hans egen personliga otur och olycka plus den mest gräsliga magkräfta drev honom hårt hän mot graven. Han visste det själv, och han hade gett upp. Alla läkares smickrande falska försäkringar om en snar bättring och deras kvacksalvelserika patentmediciner dög icke som botande kurer men lyckades kanske försämra hans tillstånd. Han blev alltmer dyster och tystlåten. Ordknapp och blygt resignerad se'n barndomen till sin natur blev han nu som en tigande mur. Endast få kunde få någon inblick i vad han egentligen tänkte. En av dem var tidens mest framstående medicinska geni Urban Hjärne:

"Vår ställning är ohållbar. Hela Europa blott väntar på att få ihjälslita oss, slakta ner oss och stycka oss och dela upp våra länder emellan sig som mycket giriga rovlystna gamar. Jag väntar mig ingenting gott av vår framtid. Det bästa är alltid det gyllne förflutna. Det är tragedin i historien: endast det som förlorats var gott, men allt gott som man har måste snart gå förlorat."

Och på själva påskdagen år nittiosju klockan tio på kvällen dog konung Carolus den Elfte blott fyrtioen vårar gammal, och därmed var kronprinsen Carl, endast fjorton år gammal, nu suverän konung av den största stormakten i Europa.

Det första som hände av vikt under honom som kung var den brand som bröt ut mycket plötsligt i Konungaslottet i Stockholm medan ännu den nyss hädangångne monarken stod lik. Det var en katastrof utan like. Det började uppe på vinden och spred sig med skoningslös snabbhet snart överallt. Unge konungen med äldre älskade systern Hedvig Sofia och gamla beprövade Carlarnas moder, den grå änkedrottningen Hedvig Eleonora, tionde Carl Gustavs änka, samt lilla systern Ulrika, måste bestörta med påtvingad plötslighet fly ur sitt brinnande anrika hem.

Gamla ståtliga praktfulla slottet blev fullständigt övertänt. Rikets arkiv, biblioteket, ja, allting blev taget av elden, om än någon bråkdel av skatterna trots allt blev räddade. Ingen människa omkom, men olyckan var dock ej endast en stor katastrof utan också ett järtecken som icke bådade annat än ont. Brandens orsak var den, att ett sällskap av drängslynglar i största hemlighet bränt litet sprit i en vrå av den kungliga vinden, men detta blev antaget blott och kunde icke bevisas. Men långt före branden så hade en löjtnant vid flottan profetiskt siat om branden och spått, att Guds vrede var nära på grund av Carolus den Elftes nödvändiga plundring av adeln. Han hade allenast betraktats med löje och hån. Men slottet var rikets och Nordens vackraste, allra berömdaste och mest förtjusande byggnad och torde ha saknat sin like i hela Europa. Den hade påbörjats av Birger Jarl och förskönats och utsmyckats till oförliknelighet av främst Wasarne och mest av praktlystne Johan den Tredje, besittaren av Wasaättens förnämaste smaksinne. Utan förskoning brann allt ner till grunden. Det vackra och skyhöga tornet Tre Kronor stod som en fackla. Kanonerna högst upp föll rakt ner från toppen till drottningens vinkällare, och med följde den härliga väldiga tornklockan, allt under fruktansvärt dunder och dån. Och till sist föll med ragnarök hela det stolta och ståtliga tornet ihop jämte järnspiran med de tre gyllene kronorna; all rikets härlighets, storhets och glanstids mest sköna symbol blev förtrampad, tillintetgjord, slukad och ivrigt förtärd av de hungriga hemska fatala och skräckinjagande lågorna.

"Det är ett tecken! Så straffas förtrycket! Det borde ha hänt medan elfte Carl levde! Så kommer allt Sverige förgås för sitt övermods skull! Detta är bara början! Först svälten och missväxten, och sedan branden, och snart kommer kriget!" Så siade några hysteriska galningar. Sålunda inleddes Carl den Tolftes regeringstid.

Han vann förvånansvärt hastigt sitt lands och sin adels förtroende. Lantmarskalken i riksdagen tog helt plötsligt under en paus i debatten lågmält upp ämnet om femtonårige konungens redan så brådmogna sinne och lysande klara personlighet.

"Vi såg honom ju i förrgår," förkunnade den hedersmannen, "på rikssalen såsom en ängel, så mild och så god och så skön att allas hjärtan djupt rördes, och jag tror att det icke finns någon enda god undersåte som ej skulle önska Hans Majestät på sin ärftliga tron nu redan."

Naturligtvis hördes det kritiska röster: "För ung! Han är icke mogen! Han kan icke vara tillräckligt insatt i alla behövliga ärenden för att förmå klara av rikets göromål! Vänta tills grabben blir myndig! Vi kan icke ta några risker! Han är ju ett oskrivet blad, och vi vet inget om hans person!"

Men protesterna drunknade strax i ett stormande bifall, och konungen blev genast myndigförklarad. Han hade gjort intryck av mognad och seriös läggning tillräckligt för att ge förtroende åt en betryggande majoritet, som omgående myndigförklarade honom. När konungen mottog det budet att ständerna längtade efter att se honom själv taga på sig regerandet, så accepterade han utan krus denna uppgift och drog sig därefter tillbaka i ensamhet för att där tillbringa en längre timme i bön. Han var ensam med makten; förmyndarna hade, marterade av bördans ansvar och vikt, kastat över den på kungens rygg i hopp om att denne med större kraft skulle klara att bära den. Han var ju född till det. Han stod nu ensam som herre och chef för ett rike som mäktigast var i Europa näst efter den store Solkonungens Frankrike. Han var nu obestridd härskare över omätliga länder och hav: hela Östersjön, Österland, Finland och Baltikum, Lappland och Ingermanland fram till Ladoga, Peipus och Düna, och därtill ett antal väsentliga nordtyska hamnstäder utom förstås själva Sverige. En femtonårs pojke! Historien har alltid varit ironisk, och ingen är bättre än den när det gäller att hitta på överraskningar, goda och onda.

Men konungen skulle ock krönas. Man sade den dagen att konungen redan var kär i sitt ämbete, ty han red ända till kyrkan med kungskronan färdigt på hjässan. Den heliga konungakronan var det ju egentligen ärkebiskopens sak att hantera och ge honom, och kungen tog inte av den förrän stackars ärkebiskopen smorde hans panna. Därefter satte den brådmogne ivrige ynglingen själv genast kronan på huvudet åter. Församlingen, folket och biskopen kände en rysning i benen. Men vad som var värre och som mer förståndiga mänskor och herrar, och däribland greve Carl Piper, såg såsom ett mindre gott tecken var det, att den nätt och jämnt målbrutne konungagossen ej brydde sig om att avgiva sin kungliga reglementsenliga ed till sitt svenska folk om att det sköta och tjäna blott väl och att vara det trogen som en god och nåderik kung. Var det blott nonchalans eller var det med avsikt? Så tänkte Carl Piper:

"Det bådar ej gott. Han har glömt vad ej någon kung i hela Sveriges historia någonsin glömt: att bekräfta sin plikt emot folket. Det kan endast vara ett uttryck för ungdomlig tanklöshetsglömska. Ty hela hans uppsyn förråder blott ärlighet, intelligens och förtroende. Ingen kan tvivla på honom som konung."

Och utom den världskloke Piper fanns det även vänner och skickliga kunniga karlar runt konungen som käcke Carl Gustav Rehnsköld, en stor general och en hjälte från elfte Carls dagar, och ävenså Carl Magnus Stuart, en ädel person av skotskt konungsligt blod och kung Carls bäste lärare i allsköns krigskonst och därtill den bäste av lärjungar till den förnämlige autodidakte och värdige hjälten från Bält, Erik Dahlberg, som just nu var verksam som guvernör över Livland, där han var posterad i Riga. Och vidare fanns där bland männen kring konungen Bengt Oxenstierna, kanslipresidenten, farligt åsidosatt av unge kungen men icke betraktad som en sämre mänska för det. Arvid Horn och Hans Wachtmeister stod även nära sin konung, men närmast stod ändå den milda och älskliga systern Hedvig Sofia och deras så vaksamma klarsynta farmoder Hedvig Eleonora. Häxprocessavskaffaren Urban Hjärne, den sköne heroiske prästen, fanns även i närheten liksom så hemskt många andra som småningom kommer att dyka upp i vår handling med tiden.

Det sjuttonde seklets tre sista avslutande år följde nu. De var lyckliga, fridfulla, goda och rätt angenäma. Det första Carl gjorde var att slutligt stävja och råda bot på den hemska förfärliga hungersnöd, som gjort hans fars sista år till en dyster och mörk epilog. Nittioåtta dog mästaren, målaren, trägne och trofaste konstnären Ehrenstrahl, skicklig och verksam in i det sista och oöverträffad i Sverige så länge han levde. Och samma år gifte sig Carls äldre syster, den älskade Hedvig Sofia, med hertigen av Holstein-Gottorp, den skojfriske sportige Fredrik, som blev Carls förnämsta kumpan i hans vilda och farliga upptåg och frejdiga lekar. De var båda unga ännu, och för ungdomen är allting tillåtet så länge den än bevarar sin oskuld. Exempelvis ordnade kungen på vintern rätt galna och lustiga slädfärder ute på isarna. Ett lämpligt hästantal ställdes efter varandra i rad, och därefter bands så många slädar som möjligt. I dessa inbjöds man sedan ta plats. Kungen satte sig vanligtvis i den sista, och sedan så bar det iväg med den vildaste fart och i sken och krumbukter så slädarna kröngde och slängde och inte så sällan med våldsamhet föll över ända på livsfarligt vis. Det gällde att skickligt och väl balansera med fötterna för att förhindra att släden kapsejsade, vilket den rätt gärna ville i svängarna. Stjälpte den låg man strax hjälplöst i snön med sin släde ibland ovanpå sig, med något ben brutet och alltid förlustig peruken. Det hände rätt ofta den kunglige ynglingen, som alltid helskinnad klarade livet och alltid var lysten att börja på nytt, som om det var hans livs allra käraste sport att riskera sitt liv och komma så nära som möjligt förlusten därav.

Och hans ryktbara björnjakter blev hans förnämaste nöje. På väg till en sådan en gång ställde han mycket allvarligt frågan till höge kanslipresidentens herr son:

"Vad är Sverige?"

"Vad menar Ers Majestät?"

"Jo, jag menar precis vad jag säger. Jag ber dig att svara uppriktigt."

Ynglingen, grön som sin konung, berättade allt vad han visste om Sverige.

"Men är ej samtliga länder just sådana – gröna och grönskande, rika på städer och mänskor och på vild natur? Vad jag menar är: vad gör vårt Sverige bättre och olikt än övriga länder?"

Härpå gav uppriktige vännen sitt svar:

"Jag kan ej se att vårt land på något sätt skulle ha någonting bättre än andra nationer. Då har vi det snarare sämre."

"Det är det jag menar. Det är ej ett rike förmera och bättre och större än andra. Det finns många mänskor som tror det och tycker det, särskilt de dårarna som tror sig visa i Uppsala, men sådan nationalism är blott inbilsk och fåfäng okunnighet."

De kom fram till den skog där en björn hade spårats och inringats. Med i partiet var Holsteinske hertigen Fredrik, kung Carls kära svåger och närmaste vän. Kungen hade ej tillåtit någon att medta gevär eller björnspjut. Med påkar blott skulle de klappa dammet ur nalles päls. Snart drevs Bamse ur snåret. Han rusade fram emot nätet, helt rasande över att ha blivit störd i sin vintersömn helt utan anledning, blängde omkring sig med rättmätig vrede, slog argt förste jägarn i backen men fick av den näste ett slag över örat så hårt att han stöp och ej reste sig mera. Den björnen var död. Kungen började missnöjd att protestera. Han sade till jägarn:

"Du slår alltför hårt. Väl en mindre och lättare påk, och försök slå med vett och förstånd när du slår och ej blint som en hackapelit mitt i striden. Det här är ej krig. Det är sport."

Nu blev den andra björnen i ordningen inringad. Knappt hann han upp ur sitt ide så föll över honom ett hagel av påkrapp som gjorde den arme alldeles förvirrad. Han snavade hjälplöst och snubblade och lät sig bindas med föga starkt motstånd om något, och kungen blev missnöjd igen. Han befallde att fångstnäten nästa gång skulle så spännas att björnen fick tid till att tänka sig för.

Björnen kom fram ur snåren. Han varseblev fällan och satte sig före att taga sig ut men fann snart att så ej kunde ske utan strid. Han steg då upp på bakbenen i avmätt kungligt förakt för de skällande ytterst hysteriska hundkräken och förberedde sig för ett sant ridderligt tappert försvar av sin heliga kroppshydda, och snart låg fyra av jägarna sträckta till marken. Den här björnen kunde sin sak och gav ej upp sin integritet utan vidare. Hertigen var näste man som fick känna på ramarna i en tumultartad omgång och tvingades bita i snön. Nalle var redan nära att bryta sig genom när kungen och hans högra horn, den pålitlige Horn ifrån Finland, den plikttrogne Arvid, tillsammans fick honom på fall, och det fallet var stort.

Men den spännande jakten var därmed blott inledd. Den fortsatte dag efter dag utan vila och uppehåll. Mat och logi blev man tillfälligt bjuden på av fromma bönderna eller av ortens väl försedda gästfria prästgårdar, men mest så jagade sällskapet enbart. De fångade allt som allt tretton förnämliga björnar, men alla var ej lika roliga att fånga in. Nummer sju, dock, var en tapper herre som vågade bjuda friskt motstånd. Han dräpte en näsvis och rätt enerverande hund, och han kramade nästan ihjäl en av kungens personliga stalldrängar. Slutligen föll han emellertid för kungens egen och ensamma hand.

Man var given till återtåg när man fick höra att ännu en fjortonde björn blivit funnen i skogen. Kung Carl var på sitt allra bästa humör.

"Inga nät!" löd hans order.

De ställde sig spända på kedja kring idet med kungen helt orädd i täten. Men björnpappan vägrade att komma ut. Han var sömnig och ville blott fortsätta sova i fred. Men den kungliga skaran var envis som björnen. De skickade hundarna in i hans ide i hopp om att de skulle få honom utskälld, men dessa kom åter snart ut ganska röda och blodiga. De hade funnit den roliga leken för magstark och stygg, deras utskällningar hade fastnat i halsen, och de kunde ej längre tro sina husbönder om något gott när de satte dem i sådan björnsax. Man började då sticka störar och käppar i idet som bröts såsom stickor av fredliga björnen, som vägrade inlåta sig på ett vinterkrig. Då återstod blott till slut att med rök tvinga den gamla envisa farbrodern ut ur sitt hus från sitt hem och sin härd för all framtid. Man samlade ris till en brasa för dörren och tände så på. Snart kom björnbamsen raglande ut ömkligt kippande efter sin anda med allvarligt vaknande helvetesvrede i uppsynen. Han var förbannad och hade minsann skäl att vara det. Utan att tveka ett ögonblick störtade han med sin svedda och rykande päls emot kungen där han stod tillsammans med blott fyra andra av vilka två var Arvid Horn och den Holsteinske hertigen. På kungens önskan så hade de övriga dragit sig alla tillbaka. Nu anföll den orättvist hemsökte och förfördelade med hela styrkan av sin helt naturliga vrede. Den grymtande rytande jätten fick strax fyra påkslag på käften men blev inte alls mindre tveksam för det. Tvärtom snarare: hans rosenrasande indignation fick blott olja på lågorna. Konungen ropade: "Alla ur vägen!" och höjde sin pinne. Men skogens gigantiske lurvige väktare slog med sin ram den ur tassen på kungen, som ryckte en ny påk från Horn men för sent, ty han slogs ned till marken. Den svåra bataljen blev hårdhänt och kämpig. Nu ilade alla tre övriga männen till undsättning. Karlarnas vapen bröts av av den mäktige fridstörde kungen av skogen, men den allra starkaste av starka jägarna, en munter finlandssvensk, banade sig fram ur ledet och ropade skojfriskt och högt: "En mot en!" Och han brottades tappert med björnen en stund tills de båda två tumlade våldsamt omkull och föll tilltufsade ner till jorden med fortsatta och ömsesidiga kindpustar, tacklingar, järngrepp och grovkornigt slagsmål med alla tillåtna medel. Men konungen, trots skadad högerarm, rusade ånyo fram utan vapen till bamsingens stora förtret. Djuret reste sig, höjde sin ram för att dräpa den näsvisa pojkspolingen som med honom fräckt vågade djärvt mucka gräl utan sak, för att ge honom ett slutligt dråpslag, men han hade fått vad han tålde. Den avbrutna sömnen, de vidriga hundarna, karlarnas hetsande övermakt, påkarna, störarna, elden och slutligen två mäns förfärliga handgemäng ledde till slut till kollaps för den arme, som borde ha bara fått sova. Hans krafter var slut. Björnen raglade halvdöd och mättad och drucken av kval och av lidanden och kvällens ojusta marter. Då tog kungen honom om bringan och kastade honom omkull. Slaget var lyckligt över, och kungen såg ner på sin motståndare med blott vänskap och välvilja.

"Drag icke repen för hårt när ni binder den tappre," löd konungens ord, och enligt hans vilja bands björnen och fördes därefter i triumf med musik, glam, ståhej, fest och ära till kungsgården. Jakten var lyckad och över.

De sista två lyckliga åren av sjuttonde seklet var även den tid som kung Carl blev ett attraktivt eftersökt mål för all världens ännu icke gifta prinsessor och furstliga smått miserabla panelhönor, som i den ogifte kunglige ynglingen såg en åtminstone i teorin möjlig räddning. Från Brandenburg, Holstein och Württemberg, Braunschweig och Danmark kom mammor med sina prinsessor, samt hovmän å furstars och konungars vägnar, för att söka lycka och tur på sin ivriga jakt efter rikedom, kärlek och insteg i svensk politik. Men den unge och tystlåtne gåtfulle konungen var just så kall och så likgiltig inför allt vad kvinnor hette som någon kan vara. Han tröttades ut av allt fruntimmerspladder och käringbekymmer, av allt detta fåfänga trivialitetsbråk och av dessa hönsiga kvinnors förskräckliga giftermålsiver:

"Det enda som kvinnor tycks duga till är att med all sin omåttliga fåfänga ägna sitt liv åt att digert begå toalett. Hela världen för dem är blott omständlig stinkande instängd parfymtoalett. Det finns ingenting mindre naturligt än kvinnan och ingenting så totalt oekonomiskt och irrationellt."

Icke fanns det en kvinna på jorden som kunde behaga och fängsla den konungen, tycktes det. Han var helt nöjd med sin farmor och sina två systrar. Om vackra prinsessan från Holstein, vars moder med moderligt mod hade trotsat en fem dagars snöstorm på vägen och närapå blivit begraven på kuppen med dotter och allt, sade konungen sin mening finkänsligt avsides, dock utan att eufemera:

"Hon är ful som fan och har käft som en djävul."

Han var ej benägen att kyssas, och alla hans frierskor fick utan undantag kungliga korgen och for åter hem till föräldrarna, som strax begynte att bläddra i sina register och med icke avtrubbad iver uppsöka andra ogifta furstar i stället, om än mindre lysande, rika och mäktiga, som kunde ha en mer mänsklig och tolerant inställning till helt naturliga kvinnors alldeles normala behov.

Men medan den unge Carolus i godan ro njöt av sin oskuld i ungdom och frid hos Tessin och hans skisser, planer och kopparstick och kläckte originella idéer om hur Stockholms framtida slott skulle utformas, satt det tre gubbar i Polen som gjorde upp skurkstreck. Den förste var Fredrik den Fjärde av Danmark, Carolus kusin, en rätt fager och leklysten, nykrönt och rätt kultiverad natur, som bland annat bar det hederstecknet att han mycket älskade vackra Italien. Hans enda osköna drag var hans avund mot Sverige. Beklagansvärt var det att hans vackra dotter ej lyckades vinna Carolus intresse. Det hade varit ett underbart lyckat parti. Fredrik tänkte:

"Med orätt och lömskhet har Sverige lurat ifrån oss en stor del av vårt land, allt Skåne och Blekinge, Halland och Jämtland och Estland. Om jag icke gör allt jag kan för att återerövra de länderna skall jag betraktas som kruka av mitt eget folk. Alltså måste jag slåss vare sig jag det vill eller inte, och inte lär jag tycka om det, men skönt skall det bli när det sedan är över, i synnerhet om man nu händelsevis skulle vinna. Tillsammans med Polen och Ryssland kan jag icke se att det alls skulle kunna gå galet."

Den andre skurken i högen var August den Starke av Sachsen, en lättsinnig jättelik kraftfull och ståtlig natur, som med lätthet mäktade räta ut hästskor och rulla ihop hela silverserviser. Hans stora konst och mest älskade sport var intriger. En hänsynslös furste som använde hurdana medel som helst för att uppnå sin viljas uppfyllelse var den mannen, som medelst bestickning och förmånligt byte av religion blott lyckades göra sig vald till enväldig kung över Polen, fastän han var tysk. Denna makt tog han blott genom den allra fräckaste kupp – genom mutor fick han polska adelsmän att rösta bort den korrekt valde kungen Stanislav Leszczýnski, en fullständigt hederlig man, och så lyckades han usurpera den titeln och makten, som han kom att utnyttja endast till men för polackerna. Han var den störste av ränksmidarna bland Carls fiender, och han stack ej under stol med hur han resonerade:

"Sverige har utan rätt ockuperat ett antal av våra mest prisvärda hamnar i femtio år, och det är femtio år för mycket. Om jag kan befria dem och återbörda dem till sina rättmätiga tyska herrar och samtidigt ge detta värdelöst ömkliga träskrike Polen revansch för allt ont det har fått genom Sverige, så kan jag bli ännu mer populär hos såväl polacker som tyskar. Mest vill jag ha Riga, och därför är tsaren av Ryssland, den väldige Peter, min vän, och polackerna må sedan tycka vad tusan de vill om alliansen med Ryssland."

Men störst av de tre imponerande skurkarna, som blott var onda av avund och girighet, var den från Ryssland, tsar Peter, som var mer än två meter lång. Han var godsint och välmenande, mycket hjärtlig och öppen som mänska, och som Rysslands kejsare var han måhända den dugligaste som det landet har haft, men utöver de många beundransvärda och trevliga dragen så ägde han även ett antal mindre sympatiska. Annars så hade han aldrig lyckats bli tsar och än mindre kunnat förbli det. Han var mycket häftig och liderlig, grym och omöjlig, en stor rysk barbar och en rå och brutal vildsint ofta berusad förfärlig tyrann. Ofta kunde han visa sig vara en fullkomligt hänsynslös omänsklig fruktansvärd härskare i ännu högre grad än själve Ivan den ryktbart Förskräcklige. Många var av den nog rätt realistiska uppfattningen, att han kunde regera blott genom att lätt kunna dricka varenda regeringsmedlem, undersåte och vän under bordet. Hans ölsinne var respektabelt: han kunde lätt tömma ett antal glas vodka förutan att ens verka påverkad, som om det bara var vatten. Hans avgjort mest märkliga drag var dock hans mjuka för att ej säga unika och säregna folklighet, som också ofta kom fram. Till exempel, på sina så ytterst skandalomsusade resor i Holland och England låg den höge tsaren om natten tillsammans med sina tjänare såsom en tjänare själv, och när han studerade varv och skeppsbyggerier grep han själv in ivrigt i arbetet såsom en timmerman och en kamrat till de övriga arbetarna. Sådan var den store tsar Peter, den mest imponerande härskargestalten på den tiden, med mycket trevliga, vinnande och rätt sympatiska drag till behövlig fasad, men som senare mördade sin son Alexis, för att denne mera höll på sin kyrka, sin kristendom, dess tradition och dess konservatism än på faderns brutala moderna metoder. Tsar Peter var god innerst inne och duglig och duktig som få, men han blev alltför lätt passionerad och gick alltför ofta till

överdrift i sina känslor och nycker och grymhetsutbrott. Denne blinde gigant skulle bli Sveriges svåraste, bittraste, största och hårdaste fiende, och detta lovade Peter nu redan:

"Vi ska ha en hamn emot Östersjön, och vi ska ha hela Baltikum! Det bara är så!"

De var alla tre motiverade enbart av avund och girighet. De trodde de kunde avvinna Sverige för dem mycket viktiga länder och städer som de kunde stärka sin ställning med, vilket behövdes. Om man icke stärkte sin ställning, så kunde den bara bli svagare. Att det var föga moraliskt och ganska betänkligt att sålunda bara för snöd vinnings skull gå i krig mot ett land som ej gjort något jota för att förolämpa en enda av dessa tre härskare, och som nu dessutom hade en intet ont anande tonårig gröngöling som helt ny blåögd monark, bara struntade kungarna i. Att den omogne kungen av Sverige var blåögd och grön gjorde blott saken bättre för dem. Desto snabbare kunde de slå honom och hela Sverige ur brädet. Det skulle med Guds hjälp bli en bagatell.

Men de var alla goda och fromma som lamm, om man jämför med stjälken som lyckades uppbära en sådan konspiration av professionellt intriganta monarker. De tre hade aldrig på något sätt kunnat besvära sig att digert organisera en sådan komplott, om ej någon fört samman dem. Denne var en hatisk adelsman kallad Johan Reinhold Patkul från Livland. Som adelsman hade han drabbats av elfte Carls indragning av många adelsgods, och sedan dess hade Patkul fanatiskt hängivit sitt liv till att ruva på hämnd och försöka få utlopp för den. Hans livs drivkraft var hatet mot Sverige. Och han hade intet försonande drag: han var kvinnomisshandlare, tjänstefolksmördare, bråkig och grym intill brutalitet och förmodligen sinnessjuk. Ej utan anledning hade han fråntagits adelskap, ära och gods, och om han inte lyckats fly Sverige i tid hade han blivit rättmätigt avrättad för sina stämplingar, uppviglingar och förrädiska later, fixeringar, våld, trots och hat. Om han ej flytt från Sverige i tid hade aldrig kung Fredrik och August och Peter gått såsom en emot Sverige. Patkul göt deras kedja av hat, våld och ondska och såg noga till att den fjättrade dessa tre konungar samman i dessa tre laster för gott. Det var tre onda kungar nu mot en som ensam var god, och de tre snikna kungarna stod för tre länder som alla tillsammans bestod icke tre utan nio gånger så mycket mänskor och landyta som gamla Sverige. Ja, det var ormen i Sveriges paradis som fick all världen mot Sverige, och namnet på ormen var Patkul.

Och strax efter vintern år nittionio, alltså i mars 1700, skrev den då än livsglade Carl till sin syster Ulrika Eleonora:

"Durchleutigste Princess, högst ärade älskade syster, jag har väl ingenting stort att berätta härifrån Kungsör och denna vildmarken för min gudomliga syster, utom det att vi friskt draga ut på björnjakter, äta och dricka, sova förträffligen väl och regera lustigt. Vi glömmer ej bort att vid någon måltid äta med mina två käraste systrar och drottningen i våra tankar, eftersom de säkert nu är så gunstiga att dricka vår skål. Björnarna skicka vi upp till Stockholm. Om min syster behagar att äta med oss uti tankarna, så vill vi dricka skålarna här intill att vi själva er åter få uppvakta.

Och under tiden lär inte min syster förglömma sin mest underdåniga fullkomligt trogna broder och tjänare," ödmjukt signerat "Carolus".

I nästan den samma stunden kom Patkul, förrädaren, född bakom galler, till Polen och August med bud om att han nu slutgiltigt fått tsar Peter att ingå i kuppen mot Sverige och positivt med på samtliga noter. Komplotten var klar. Patkuls livsverk var färdigt. Och omedelbart sände Augustin sina arméer mot Riga.

Konungen var just då mitt i sin björnjakt med holsteinske hertigen, svågern och vännen, när plötsligt en tapper kurir sprängde fram genom Sörmlands skogar och avbröt den för dem. Han kom från den gamle famöse herr Erik Dahlberg, som styrde och ställde i Riga som guvernör över Livland. Kurirens bud var allting annat än trevligt: mitt i den djupaste ljuvaste fred, som ju August för bara ett år sedan styrkt och så vänligt förnyat, hade nu Augusts sachsiska trupper försökt inta Riga. På grund av herr Dahlbergs förträffliga vakenhet och energi så hade ej sachsarna lyckats. Och Dahlbergs beredskap berodde på det, att den store herr Erik förnuftigt nog gripits av misstankar inför polackernas trägna försäkringar om bara fred och därför i god tid förstärkt och byggt upp sitt försvar under faderlig vaksamhet. En sådan alltför beprövad och erfaren krigsveteran, vis av sitt alltför långa livs ständigt krumbuktande för att ej säga livsfarliga växlingar, kunde polackerna ej utan vidare lura. Ju mera de lovade fred, desto tydligare stod det klart för den gamle att de bara menade krig. Genom hans kloka uppmärksamhet och beredskap, så hade den hårda och plötsliga stormningen misslyckats, men staden var likväl farligt belägrad. Kung Carl hörde tålmodigt på den rätt vackra historien, försäkrade alla om att kusin August snart skulle tillbaka till Polen och gav sedan order om att stora lustiga björnjakten med hurtigt mod skulle fortsättas och drivas vidare till lycklig avslutning. Därefter for han till Stockholm för att rusta upp sig och göra sig redo med landet och folket med honom att dra ut i krig.

Och det gick blott ett tiotal dagar, så kom det ett nytt bud från söder som sade, att Sveriges bundsförvant Holstein-Gottorp av Danmark lömskt hade angripits. Även kom ständiga rykten och trovärda tidningar om att tsar Peter och ryssarna plötsligt av alla krafter rustade för att mot värnlösa Ingermanland tåga ut. Konung Carl blev betänksam. Han var bara sjutton år. Alla fördrag hade brutits. Kung Augusts försäkringar om den mest ömma förtroliga vänskap hade blott varit ett svek, en förbannad hycklares judaskyss och ett förtroende med dragna dolken väl dold under kappan. Blott Danmarks fientlighet var ej en blixt från klar himmel, en judasakt, ej ens en nyhet. Med Holstein var Danmark ju ständigt i gräl sedan länge, ty Holstein som svensk marionett var en nagel i ögat på Danmark. Och Ryssland, som mera än någon av alla de övriga skröt med sin välvilja och som blott gladde och ärade, fägnade, muntrade och väl förnöjde de svenska beskickningarna i Moskva – var ock Ryssland i färd med att säga blott fred och mena blott krig? Unge konungagossen kunde ej veta. Han frågade en vacker dag ut sina mest kunniga erfarna sändebud, hovmän och råd om de släktingar, vänner och fiender han hade ute i storpolitiken.

"Berätta nu för mig allt om mina fiender. Vad är tsar Peter för en, till exempel?"

"Jag råder Ers Majestät att draga mot honom nu genast och först."

"Ja, men han har ju inte ännu brutit freden, som August och Fredrik!"

"Men Peter är farligast. Innan han fanns hade aldrig Ryssland en flotta, som Peter nu med egna händer har byggt åt henne. Till intet pris låter han sina nya och galna idéer stoppas av motstånd och from religion, tradition eller mentaliteter. Han klipper av sina adelsmäns skägg och tvingar dem att gå i strumpeband, dessa högtidliga gamla bojarer, som i alla tider gått kring i kaftaner och haft världens längsta mest pampiga skägg. Han har stiftat akademier och skolor; ja, allt har han gjort som en stor konung kan göra för sitt land, och han har planer på att göra mera än dubbelt så mycket. Hans högsta önskan och strävan är att få hamnar och inlopp till svenska Östersjön. Han är förvisso den största mest farliga björnen av de ilskna vilddjur som vi har emot oss."

"Men än har han ej brutit freden, och vi skall ej göra det heller. Vill han ha ofrid så måste han be om det först. Vi kan ej börja kriga med orätt, ty mera än hälften av allt krigets framgångar hänger på att man har rätt och är frisk till moralen. Vad han än må göra för att bryta freden förblir han vår vän och som sådan totalt tillförlitlig och värdig det högsta förtroende, till dess att han även brutit sitt ord. Intill dess är han störst och mest älskad och varmast beundrad av alla bröder på utländska troner. Och fastän vi kanske en dag får mötas i krig skall han där ock förbli blott en kär och en avhållen bror.

Men till Polen. Min käre kusin har fått fnatt som vågar att ansätta min Erik Dahlberg. Hur kan man sådant förklara? Han måste bestraffas. Men dock är jag mest för att vi till en början går emot Danmark. Han är den kusin som jag varmast och ivrigast är att få träffa. Vad har vi för hjälp emot honom att räkna med?"

"Men, kära konung, det vackra och trognaste Riga är kringränt och svårligen hotat! Ej kan vi väl lämna herr Dahlberg i sticket?"

"Han klarar sig. Även om ett dussin tusental gick emot honom, så skulle hans fästningar lätt triumfera och klara dem alla. Han är Sveriges klippa i öster så länge han lever, som ingen kan rubba ur fläcken. Han håller, den stenmästarn! Nej, emot Danmark skall kriget nu börja, ty danskarna väntar oss ej. Fredrik överraskade oss rakt i ryggen, och därför skall vi raskt belöna hans trots med en oväntad spark rakt i magen. Är England och Holland med oss?'"

"De blott väntar på Sveriges ord."

"Sänd iväg det: Vi seglar mot Danmark."

"De kommer att följa."

"Men säg mig: vad är deras konung egentligen för någon typ?"

"Han har hjärta och hjärna, förstånd och en själ av det renaste ädlaste klaraste guld, men hans hälsa är bräcklig. Han har allt det bästa av engelska gåvor: som världsdiplomat är han utsökt och oöverträffad, hans skicklighet i att i tysthet leda Europa är värd mer legender än vad någon fältherre lovprisats med, han är också en fullfjädrad fältherre, och som regent för världens två friskaste riken är han en sällsynt väl funnen herre: hans klokhet och klarsynthet är nästan fenomenal. Han är bara ett fel: han är misstrogen och därigenom försiktig i övermått och svårtillgänglig och tyst

som en sfinx. Ändå är han den bästa tänkbara konung för England och Holland. Men synd är det bara att han är så klen: vi får troligen ej ha honom så länge. Det sägs även att han ej är särskilt lycklig."

"En ädel natur och den ende som vågar och gärna vill hjälpa oss. Även hans anblick här på vårt porträtt bär blott vittne om ädelmod, godaste vilja, en hederlig, ren, skön och utsökt fin själ och en dygdrikedom utan like. Det är just så kloka personer Europa behöver i motsats till Solkungens extravaganser och oekonomiska överdrift med slöseri in absurdum. Oraniens Wilhelm är då mera långsiktig som ett förnuftigt exempel och framtidens man. Må jag då bli som han! Men den sällsamma sprödheten, tåliga lidandet och det jungfruliga stilla och ödmjuka draget i blicken är nog alltför nobelt för att en så blå nordisk småtölp som jag skulle kunna förvärva det. Nej, han är nog alltför ädel för mig, men hans vänskap och hjälp är jag desto mer tacksam för. Ja, vad kan motstå oss, om både Holland och England är med oss? Raskt nu till Danmark! Vi suttit för länge i soffor och stolar och ätit och druckit för mycket i våra bekväma schäslonger! Vik hädan, du läckra och bubblande bägare med allsköns viner! Blott vatten skall intagas så länge som någon vågar att vara och göra sig till Sveriges fiende! Aldrig skall jag dricka vin mer så länge min fiende lever! Bort, alla kuddar och sängar! Här skall slitas stjärtfläsk på stenhårda och aldrig vilande sadlar i stället! Blott pallar och golv och mor jord skall min vilas hem bli nu i fortsättningen. Ner mot lejonen ute på världens arena! Framåt marsch, alla Sveriges och Österlands tappra soldater! Låt oss nu visa de lömska och svekfulla hur vi kristna kan ge svar på tal! Kom nu, Pompe, min älslingshund, och ligg ej drönande där under sängen! Försoffningens, ledans och komfortens tråkiga hovliv är nu förbi, och i stället skall vi ut och resa! Det blir väl ett spännande äventyr, kära min lilla och luddiga Pompe?"

Och trettionde dagen i vackra april red kungen ur staden med hela sin här av nykläckta, nyfjädrade, nyklädda och nyutrustade skinande vackra och tappra och granna blå karoliner, och vid alla vägar där de drog fram var det kvinnogråt, klagan och tårar och jämmer och ve utan ände, ty ingenting är mera tragiskt än när en man lämnar sitt hem, sin familj och sitt allt för att dra ut i kriget, där döden är säkrare än någon annanstans, särskilt i denna tid, när kriget är mycket grymmare än vad det någonsin varit förut. Ändå gör han det gärna, ty vem vågar ej trotsa döden med glädje och fröjd när äran hägrar för ögonen långt bort i fjärran och hur långt borta som helst? Vad är väl ett krigs alla hemskaste mardrömmar om man blott för en sekund en gång får skåda äran? Den slutliga segern är allt. Om man bara får uppleva den gör det inget om man sedan dör, ty då har man dock fullgjort sin plikt och räddat sin ära. Och under en konung som Carl såg det ut som om vanäran var en omöjlighet.

Med alla flygande fanor och klingande spel, alla pukor, trumpeter, basuner och andra musikinstrument som oboer och flöjter med mera och hela den utomordentliga glans som hörde till Sveriges stormaktstid, tågade hären rätt raskt ner till Skåne mot dansken. Från England och Holland och kloke kung William den Tredje, i vänskap och trohet förbunden med Carl, såsom Sverige och England mest alltid har varit som bröder förbundna, kom skepp i en härlig eskader till hjälp. Svenske Carl sände sin

flotta, byggd av sin fader, ut från Karlskrona och mötte den brittiska ute i Öresund, men det ville ej danskarna tillåta. De gick från Själland med sin flotta och lät ej någon mer segla på sundet i leden som gick mellan Själland och Saltholmen. Carl kunde ingenting göra. Han kunde ej hindra de kraftigt beväpnade danska skeppen och kämparna från att behärska det viktiga sundet, men han gav order till sin flotta att segla upp genom Flintrännan på andra sidan om holmen, där sundet var grunt, farligt stenigt och aldrig ännu av en flotta beträtt. Men den gamle och grå amiralen Hans Wachtmeister ville ej lyda. Han vågade icke riskera sin flotta. Men då blev den unge kung Carl perturberad:

"Sitt inte och söla!" skrev kungen till flottamiralsgubben. "Ni vinner intet med att resonera, och dessutom har ni på det sättet låtit en väldigt stor ära dumt gå er ur händerna."

Storamiralen skrev genast tillbaka och ångrade sig och drev strax upp sin flotta mot Flintrännan. Samma natt kom den igenom med föga förluster och utan betydande komplikationer. Tillsammans förenade den sig nu lyckligt med den engelsk-holländska flottan från väster, men då drog sig Danmark tillbaka från havet. Han hade fått nog. Konung Carl måste kämpa med fräcke kusinen på dennes personliga hemmaplan Själland.

Carls modiga trupper, och han med, steg hurtfriskt i land mitt på kusten vid Humlebaek. De hade tagit sig över det stormiga sundet på natten i regn, blåst och köld. Stormen hade ej varit behaglig. Men nu var de framme, och kulorna ven. Där var Carl Gustav Rehnsköld i täten och kämpade med sina skaror mot danskar i vattnet. Men Carl Magnus Stuart, som genomfört truppöverföringen och som planerat det hela och fått det att löpa, blev sårad i början av leken men lät ändå ro sig omkring bland de kämpande tappra i vattnet för att få det hela i någon mer ordning och reda.

Tillsammans var kungen och Wachtmeister. När vattnet började koka omkring dem av vinande kulor, frågade konungen:

"Hör ni musiken?"

"Vilken musik?" frågte Wachtmeister.

"Hör ni ej fiolerna, vackra trumpeterna, gamborna, basarna, pukorna, harporna, orgeln och ljusa klaveret, som sjunger tillsammans i dånet av elden? Det är min orkester som spelar och ackompagnerar mig. Sådan musik gillar jag, och den skall alltid från denna dag följa mig hädanefter och dåna mig till behag."

Var han vriden? Så undrade Wachtmeister, som ej alls kunde förstå hur en människa trodde sig i tomma luften inbilla sig höra musik och det helt klart och tydligt, som om den var uppförd perfekt med orkester. Men detta är inte alls ovanligt för mycket unga utvecklade sinnen med intuition och med ovanlig känslighet. De kan med sin fantasi själva skapa sin hörsel och hör då långt mer och långt vackrare välljud än vanliga mänskor.

Kanonerna mullrade, överallt ven det av kulor och av projektiler som smattrade, visslade och gav upphov till dödsskrin. Konungen störtade sig som den förste ner i det iskalla vattnet som nådde honom till halsen, och samtliga män på hans båt följde

genast den tappre och unge så raske och käcke och ivrige pojkkungen. Ej fanns det maken till mönster av käckaste krigarblod. Ej fanns en bättre mer gudasänd förebild för allt det bästa som en flink soldat kan prestera på slagfältet. Unge och långe, smärte och smale, enkle och rättframme mannen utan peruk, som så ljus och så ljuvligt intagande var där han slogs som en menig i hjärtat av striden, slog omedelbart an på alla som såg honom, och hans exempel försatte strax månget krigarehjärta i svallning och svängning, beundran och värme. Det här var ett riktigt krig, rättfärdigt, hederligt, logiskt försvarskrig till svar för lömskt förräderi bakom ryggen och fegt brutna löften. Och detta rättfärdiga kriget till hemmets försvar var här anfört av oskulden själv, en blå ungdom med rättvisa endast för dörren. Och därtill var denna i käckhet så oemotståndliga ungdom så blond och så frisk i sin enkelhet att allting underströk rättmätigheten i denna emellertid blodiga slakt.

Och när segern var tryggad och danskarna var drivna bort från sin ställning på stranden såg äntligen Carl Magnus Stuart om såret sitt. Därpå begynte han göra upp planer för anfall emot Köpenhamn. Och de danske var slagna av häpnad, förvirring och ängslan av svenskens oförutsedda omöjliga landstigning, som hade skett trots att varje dansk varit försäkrad om att så ej kunde på något sätt ske. De begynte att stärka och bygga försvarsverk åt sin gamla huvudstad. Vid underrättelsen om dessa tidender blev den så fredrike konungen Frederik rädd. Han tog genast kontakt med den Holsteinske hertigen och bad om fred. Men kung Carl ville stanna i Danmark. Det slöts dock en fred nära Lübeck i Traventhal utan annan vinst för Sveriges del än att Fredrik nu lovade hålla sig stilla och ej längre ofreda Holstein samt att ej på något vis bistå kung August av Polen.

Men Carl trivdes bra i det frodiga dejliga Danmark. Hans karlar fann gott utsökt storvilt i skogarna och hade fest och kalas varje dag och var ej alls benägna att bryta upp när det blev dags. Men det måste nu ske. Kungen hade ju August och Sachsen att tämja. Den engelska flottan och holländska ville nu fara hem åter till sitt, och så gjorde de även så snart som de överfört Sveriges trupper tillbaka till Skåne. De svenske bjöds tårögt farväl av det soliga och glada vänliga Danmark. Kung Carl hade blivit rent avhållen av alla goda och hederliga fina danskar. Han var ju så dygdig och rättvis och dessutom deras så kära prinsessa Ulrikas så gudabenådade son. Och de skildes från honom med rinnande tårar och under uppriktiga lyckönskningar, ty de kunde med tillförsikt se fram emot att ej någonsin mer nödgas kriga mot honom.

Kriget mot Danmark var slut, och kung Carl, endast aderton år, hade vunnit sitt livs första viktiga seger. Han rosades för den av alla, och många av hans glada vänner och män hade funnit en verklig kamrat i sin konung, som visat en tydlig benägenhet att dela allt ont och samtliga prövningar med sina män i all enkelhet som en av dem. Denna upptäckt var för dem det viktigaste resultatet av striden, och den skulle de leva länge på, kanske så länge de än skulle kriga med honom och tills det blev fred. Han avgudades redan av några, men själv tänkte han realistiskt:

"Det här var blott början, en liten oansenlig skärmytsling, som vi ej kunde annat än vinna. När jag har besegrat en här som är dubbelt så stark som min egen, då kan

jag säga att jag har vunnit en seger. Och nu skall vi vända vår stridsspets mot August av Sachsen, den opolske kungen av Polen, som ansätter värnlösa Livland."

Men då, när han sysselsatt var i det lummiga stillsamma gröna och blomstrande Blekinge med att i Karlshamn lasta sin flotta med trupper som skulle till Livland, kom bud ifrån Ingermanland om att ryssen belägrade Narva. Således hade nu han även brutit sin ed och sin fred. Och helt nyligen hade man från store Peter personligen fått ett bedyrande om att han ville blott fred. Allting hade den slaviske kejsaren gjort för att visa sin aktning och vänskap för Sverige. På samma dag som han skickat sin här emot Narva så hade han skickat kung Carl generösaste sändebud för att bereda Sveriges kung på en väldig beskickning å tsar Peters vägnar att stadfästa vad Peter högtidligt kallade "eviga freden" emellan de två fosterbröderna Ryssland och Sverige. Men allt hyckleri, svek och allt det gemena bedrägeriet till trots mottog Carl där i Karlshamn den nyheten bara med lugn, som om han inte väntat sig bättre, eller som om han var en filosof.

"Vi far ändå till Livland, och där får vi sedan se mot vilken fiende vi först bör vända oss," tänkte han.

Men under tiden i Livland så tilldrog sig detta: kung Augusts och sachsarnas tuffa belägring av Riga mötte ett stenhårt och livligt försvar. Den gamle herr Erik blev pojke på nytt under sega bataljen. Han fanns överallt uppå vallarna samtidigt, ledande friska och tappra försvararna. På flera veckor kom han aldrig ut ur sin stridskostym. Dag och natt vakade, ledde och uppehöll han den viktiga lågan och härdisciplinen. Hans kraft och hans mod var nu här uti prövningens stund rent otrolig. Han var ändå mera än sjuttiofem år! Och hans seghet höll i sig, han höll gamla Riga i järnhand och släppte ej greppet, tills slutligen från gamla Finland, det ljuvliga Österland, Sveriges vildare kallare hälft, den så kära och efterlängtade hjälpen kom under befäl av herr Wellingk, som redde sig väl trots sin knepighet – han var en svår och excentrisk person – och de näsvisa sachsarna drevs snart tillbaka till Kurland. Men här svek den gode herr Wellingks sunda förnuft sin kungs sak: han förföljde ej fienden. Han lät dem löpa och fly, komma undan med hälsa och vapen och kraft i behåll, trots att han hade lovat att följa och fånga dem om det så bar upp till månen. Han lät dem försvinna och stannade på svenska sidan av Düna. "Vi har ej mandat att gå över med kränkande vapen till främmande land. Vi har endast att kasta ut fienden från det vi ansvarar för och som de själva inkräktat på," var hans resonemang. Konung Carl skrev förmanande till honom att han ej hållit sitt löfte att basa och klappa upp fienden efter förtjänst. "Det är alltför försiktigt att undvika ta några risker," skrev kungen. Och följden av Wellingks försummelse var, att de sachsiska trupperna snart var tillbaka i Livland och plågade Riga igen. Men då råkade August den Starke en dag höra talas om Frederiks hastiga snöpliga nederlag inför den lille beskedlige gosse som kung var i Sverige, och då blev han blek som en hamn och modfälld till tusen. Då hjälpte det plötsligt ej längre att själv imponera på sig med att rulla ihop silvertallrikar och böja hästskor eller för den delen räta ut dem igen. Han blev tyst och betänksam och liknade plötsligt ej längre sig själv. Allt hans kroniska övermod hade fått annat att tänka på. Han drog tillbaka sin här ner i Polen

igen, ty han vågade icke ta risker. Han insåg att han icke denna gång skulle få Riga. Då var det förnuftigt att ej heller längre försöka men vänta, tills det nog en dag skulle komma ett mer lägligt tillfälle. Hans skräckinjagande väldiga och legendariska mannamod tröt, men han tänkte och tröstade sig med så gott det gick att även hans tid nog skulle komma den med en dag förr eller senare.

Över ett ilsket och stormande regnigt och blåsigt ogästvänligt hav for de svenska små skeppen till Livland. Och kungen blev allvarligt sjösjuk. Men snart var de framme vid Pernau, och där kom det till deras kännedom att den så fruktansvärt starke och hugstore August för närvarande var helt ute ur leken och ute ur Livland. Det spordes att hjälten, som skickligast var i att avla bastarder, fått bråttom när han fått nys om kung Frederiks fiasko mot pluttiga Holstein, det korthus som danskarna ej lyckats blåsa omkull, för att Carl hade blåst in i Själland i stället. Då höjdes ett stormande jubel mot skyn. Nu kunde kung Carl satsa allt på att jaga den mordiska svarta giriga slagbjörnen från gamla Ryssland tillbaka till Ryssland igen, var den besten minsann hade rum att husera tillräckligt. I Narva fanns aderton hundra försvarande män. De belägrande ryssarna var enligt hörsägen åttiotusen. Den allra mest ivriga av dem var Peter. Kung Carl hade sammanlagt med sig ett tiotal tusen soldater.

Men redan i Danmark, i Skåne, i Blekinge och även här nu i Livland kom utländska sändebud långt ifrån söder, från Austrien och Frankrike, för att beveka kung Carl. Deras avsikt var att få den mäktige duktige ynglingen med såsom bundsförvant i spanska tronföljdskriget, det väldiga krig som i åratal utkämpades över hela Europa. Mest angeläget och närgånget var ett franskt sändebud som nu gästade kungen i Livland. Kung Carl tog gästfritt och värdigt emot men ville ej ha något med det väldiga världskriget söder om Norden att göra. "Ni ser ju, herr sändebud, själv, att jag lever här i största enkelhet upptagen natt och dag med eget krig här på kallare breddgrader och under svårare villkor än vad ni i värmen i södra Europa någonsin kommer att ens bli bekanta med." Solkungen Ludvig av Frankrike, store och mäktige hjärtpunkten i Europa, som byggt åt sig världens förnämsta palats, som gjort Gallien till världens mest imponerande stormakt, som ansåg sig själv vara staten och mera därtill, som åbäkade sig mest av alla i världen, som hängav sig åt allsköns överflöd av allt slags lyx, vin och hejdlöst rikt nöjesliv, måttlösa stora banketter och fester och gränslös fåfänga, utsvävningar och blott prakt och tom ytlighet, stånt och sjukt frosseri, fick nog klara sig utan den unge och lille kung Carl, som var tvungen att glömma allt annat och blott rikta in sig på sin lilla härs hårda fälttåg mot ryssarnas hemska och väldiga övermakt.

Hösten var sen, och den järnhårda vintern, som bara gav isköld och död, ryckte an, men den unge och friske mannen som råkade nu vara konung vågade icke att dröja med att nalkas ansatta Narva. Armén drog sig fram med sin konung längs degiga gyttjiga vägar som var helt förstörda av höstregnen som icke ville ta slut eller unna de svenske någon som helst dräglig vila. De vandrade fram genom landskap som fullkomligt ödelagts, bränts och förstörts av de ryske. Allt liv var förintat, all bygd, alla gårdar och torp, allt som fredligt och gott var var hänsynslöst uppbränt,

förvandlat till intet och skändat till döds, ty så gjorde man allmänt i krig. Allt som icke var ryskt skulle ryssarna utrota, vare sig landet var ryskt eller tillhörde Sverige. Kyrkor var hemsökta, altaret söndrat, målningarna var förstörda, statyerna slagna ihjäl, och i en kyrka låg det på golvet en klockare mördad, med näsa och tunga och öron och en hand avhuggna. Dessutom hade han illa misshandlats med heta tänger. Barbarerna hade försökt tvinga fram ur honom var kyrkans silver- och guldskatter hade gömts undan. I den samma kyrkan var gravarna öppnade även och liken omkringslängda. Överallt hade man sökt efter silver och guld utan att hitta något. Det gjorde ju inget att kyrkan var ödelagd – den var ju ej ortodox. Dessa hjordar av krigande folk hade noggrant förstört, rövat, bränt, mördat, skändat och gisslat och lemlästat överallt. Ingen mat fanns, inget grässtrå och inte en barkbit, och hästarna svalt som soldaterna. Inget tak fanns, inget skydd mot den iskalla senhösten eller ens någon tillstymmelse till mänskligt liv. Detta var en helt ny sort av krigföring som ingen av karolinerna någonsin upplevt förut. Här fanns ej något sinne för ära och ridderlighet, någon hänsyn till oskuld och kvinnor och barn och till kyrkliga fristäder. Allting var ödemark, oväder, tröstlös förödelse och vilda hårda svårt skändade magra naturen. Man måste på natten ej endast ibland ligga ute på sanka och iskalla leriga heldränkta åkrar med ösregn och pinande gisslande blåst såsom hemtrevligt sällskap men snarare esomoftast.

Men vidare gick de tålmodigt alltid den än mer ohyggliga kvalfulla följande morgonen. Sent i november stod de någon mil blott från Narva. De satte sig ner och slog läger. Stod staden och fortet alls kvar? Hade ryssarna tagit det och på normalt sätt förstört det med noggrannhet och lämnat ingenting levande kvar? Ingen visste. Kung Carl satt med Piper och Rehnsköld och Horn vid en eld och försökte att värma sig.

"Säg, min vän Horn, är det kristet egentligen att föra krig?"

"Ja, det tror jag. Få kämpat som kristna soldater i krigens historia."

"Men Kristus drog aldrig i fält."

"Ändå förde han även ett krig som var det största kriget av alla."

"Säg vilket."

"Hans krig var mot Kaifas, de skriftlärde och fariséerna och världens synder."

"Och segrade han?"

"Ja, han segrade genom att som ingen annan förlora."

"Så krig är då kristet blott om man förlorar. Förloraren är alltid den största segraren."

"Men vi bör icke förlora för det."

"Det hemska med krig är att någon är alltid dömd att förlora. Det är en hasard. Ingen kan alltid vinna. Man måste en dag dra det kortaste strået. Och så länge man bara vinner, så måste man fortsätta kriga så att man blir färdig en dag och når fram till den dag då man äntligen måste förlora. Och då är det äntligen slut. Man kan lägga ner spelet, gå hem och ge upp och få frid.

Men här sitter vi som gamla präster och dryftar from teologi när vi närmast bör tänka på arma förgätna olyckliga Narva! Låt skjuta en dubbel salut, kanonjär! De borde höra den om de har öronen kvar."

Och saluten blev skjuten. Det dröjde ett slag. I en fullkomligt dödligt stum tystnad var hela armén med sitt hjärta hos Narva. Levde befästningen än? Och i nästa sekund hördes fjärran från Narva en svarssalut, vilken betydde:

"Vi lever!"

Och hårt slitna prövade härens lycksaliga glädje var gränslös. De narviska murarna hade tills vidare hållit, och liv fanns där ännu! Den lycka den vissheten gav fick de svenske att glömma de gångna strapatserna och till att tro på att det ännu lönade sig att försvara all svenskhet som fanns till det yttersta. All svält och nöd hade glömts. Kvar fanns livet allenast och framtiden.

2.

Den samma natten besvärade en tokig främling det blågula lägret. Han omhändertogs utan krus såsom spion, och han skulle just skjutas, när konungen fick nys om saken. Han frågade:

"Vad gör ni med denne man?"

"Vi ska skjuta ner honom, för han är en spion."

"Och hur är ni så säkra på det? Har han sagt det och medgivit det? Har ni fått honom till en bekännelse under tortyr?"

"Nej, han har ej någonting sagt."

"Vem är ni, goda bonde?" Carl vände sig till Steppinsch Krauklis, som sade sitt namn. "Ni ser inte ut som en spion. Kom och säg mig privat vad ni har på ert hjärta."

Och när bonden genom en tolk fick bekänna sin färg kom det fram:

"Jag är estländare och en strävsam och arbetsam bonde. Men ryssarna dräpte de mina och brände min gård. Därför vill jag nu slåss emot ryssen med svenskarna tills jag är död. Hellre dör jag med ära som svensk än jag lever i vanära under rysk överhet, vilket långt värre vore än döden, när ryssarna mördat de mina. Det måste ni fatta som mänskor.

Och det kan jag säga för samtliga balter, litauer och ester och letter, livonier och ingrer, att under svenskt välde har vi fått behålla oss själva, vårt mänskliga värde, vår integritet och vår frihet, men om vi får ryssarna till våra herrar är det alltför säkert att vi tvingas avstå vårt modersmål, vår individualitet, våra själar, vårt allt och bli rättslösa slavar i stället som slaverna själva. Och vem vill bli slav som ej är det och som är van att ej vara det? Jag och mitt släkte var friborna och levde fritt tills ryssarna kom för att stjäla och bränna vårt land. Under ryssen är vår enda framtidsutsikt att bli främlingar i eget land som behärskas av främlingar."

"Du är en ärlig person, Stefan Krauklis, och du skall minsann få dra ditt strå till stacken, om du det så önskar. Och vem vet?" Här vände sig ynglingakonungen runt till de övriga. "Om vi får segern så är det måhända just ärliga själar som denne som

giver oss den. Säkert är det åtminstone, att utan sådana som Stefan Krauklis här skulle det vara omöjligt för svensken att segra. Ty vi slåss i Baltikum för baltens frihet och icke i Sverige för svenskens, och då är det viktigt att balterna själva slåss med oss och inte med ryssen. Ty annars så hade vi intet vid Narva att göra."

Och ditåt drog svenskarna följande morgon. Ryssarna hade varit så dumma mot Narva som möjligt. Bomber och misshandel, skräckpropaganda och järnhård belägring hade dock ej lyckats knäcka byns tappra försvarare. Nu kom dessutom hjälpen: svenskarna ryckte med friskaste mod an mot tsaren, trots alla umbäranden. Den här som angrep de ryske var frusen och närapå svulten ihjäl, vilket ej syntes på den. Tsar Peter var gripen på baraste gärning. Han hade ej väntat sig detta. Förbluffad, handfallen och helt överrumplad och mycket bestört såg den ryska belägringen Sverige komma med konung och allt. Peter kände ej till vad som inträffat nere i Danmark och hade beräknat att snorvalpen Carl vid det här laget skulle ha varit ur leken för gott. Han var ej förberedd på en allvarlig missräkning. Mitt i sin plötsliga klämma och mycket besvärliga ställning fick han så ett anfall. Det fick han ibland, och det var alltid pinsamt. Hans armar och ben, alla lemmar och inte minst det för sin skönhet och tvålfagerhet så berömda och älskade ansiktet började rycka så våldsamt, att alla de ryske omkring honom minst sagt blev rädda. Och svenskarna nalkades. Vad skulle väldige, mäktige store ofelbare kejsaren göra? Lemmarna ryckte. Han drog sig tillbaka och tänkte:

"Ack, ve mig! Det här är för jävligt! Nu är allt förlorat! Vår härliga och drullesäkra belägring, allt går i stöpet! Och just som frukten började falla! Ett års förberedelser, ett år av pina, elände och ansträngningar, och så kommer den svenska övermakten som stigen ur marken! Det är inte rättvist! Men jag är ej slut än! Jag kommer tillbaka! Jag flyr nu, men den tid skall komma då dagen blir min!"

Så gick kejsarens tankar. Han gav över ansvaret, makten och hela befälet åt hertig de Croy, en polack som ej ens kunde ryska, en ovillig men lämplig syndabock. Därefter klädde den gåtfulle Peter ut sig till bonde och flydde från stället, smitandes bakvägen ut. Han övergav hela armén och sprang bort för att rädda sitt liv, mycket olyckligt okunnig om att de svenska styrkornas antal var bara en bråkdel av alla de ryska. Han smet i panik fastän oddsen var tio mot ett.

Och svenskarna ryckte allt närmare. Bland dem som ledde dem var Stefan Krauklis. Vid ett moment stoppade han själve Stenbock och sade: "Nej, icke den omvägen. Jag vet en bättre väg runt alla träsken, som dessutom för rakt på ryssen och kan bli en klar överraskning för honom." Och till svenskens häpnad så visade bonden dem till ett moras som beredde dem en tydlig genväg till ryssarnas läger. "Minsann," sade Stenbock till Stefan, "du är redan hjälten för dagen." Igenom moraset kunde ryssarna angripas med den totala förödande verkan som krigsöverraskningar innebär.

Kung Carl var fullt medveten om sin härs underlägsenhet, men han hade bestämt visat bort alla som hade avrått från de djärva planerna. Han hade sagt:

"Om de så vore fem gånger dubbelt så många som vi, så skall jag frälsa Narva, ty vi har en rättfärdig sak. Gud är därför med oss." Man beslöt dagens lösen: "Med Guds hjälp."

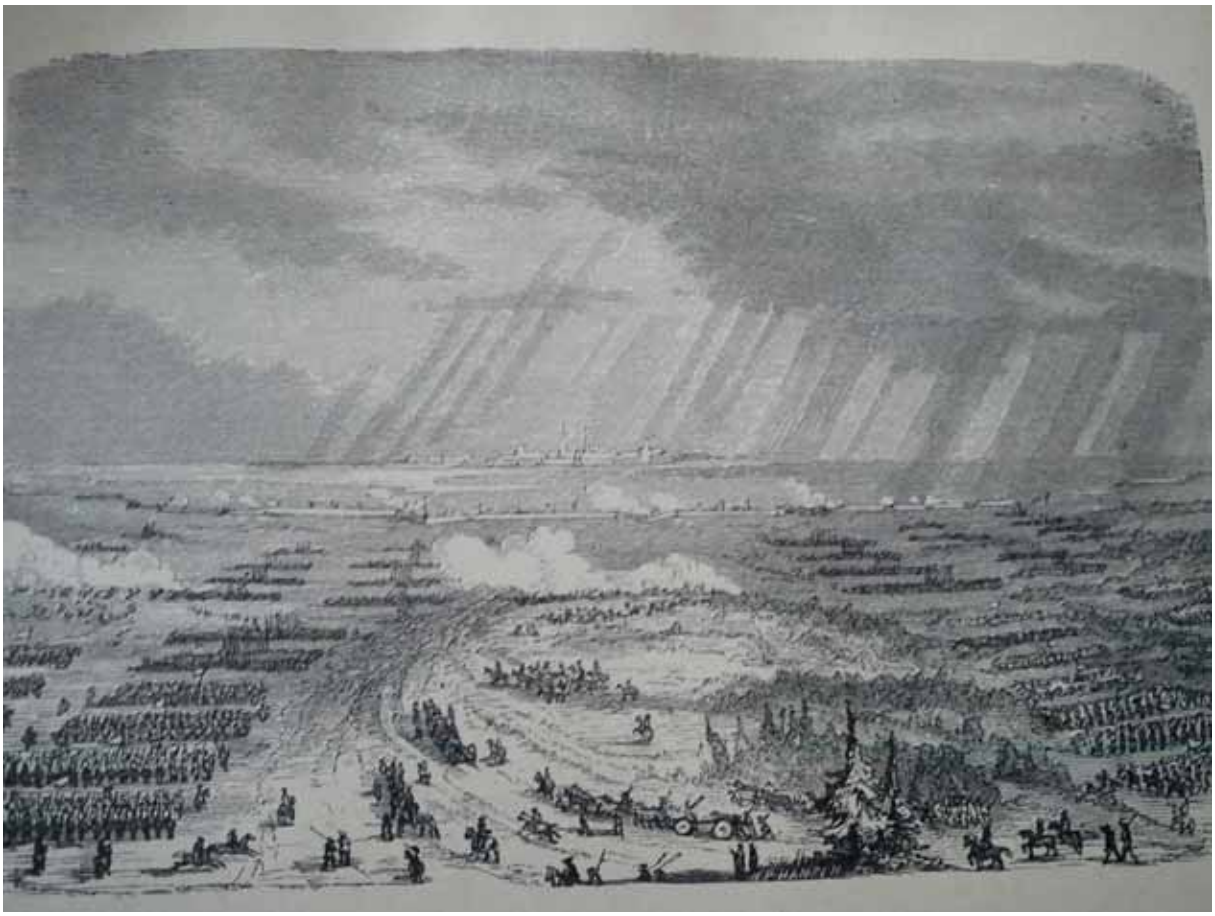

Men knappt hade anfallet inletts, så började häftigt en västanvind blåsa, och himlen blev svart. Över slagfältet inleddes plötsligt ett fasansfullt oväder: snöflingor stora som bollar kom haglande ner. Man kunde ej se tjugofem steg framför sig, och stormvinden blåste i riktning mot ryssen. Den plötsliga tjocka förfärliga yrande snön blåste rakt i hans ansikte. Han hade inte en chans, ty han kunde ju inte ens se sina händer. Och med det förskräckliga ovädret stormade svenskarna fram. När det äntligen avtog och solen på nytt vänligt blickade fram var de framme vid ryssarnas ställningar. Flinkt fylldes vallgraven snabbt med faskiner. Soldaterna fastnar i gyttjan, faskinerna räcker ej till, men de tar sig ändå över och upp mot ryssarnas eld uppå vallen. Herr Wellingk med sin högra flygel går raskt på och vinner, finnarna kämpar som björnar och vargar, och Carl Gustav Rehnsköld och käcke Måns Stenbock får det litet värre och hetare om sina öron men går likväl segerrikt fram. Och den präktige greve Carl Piper, vår konungs förnämsta och närmaste rådsman, är med i bataljen och kämpar för segern och livet. Men mitt i all rök och allt damm, där all striden är hetast och häftigast, hårdast och blodigast ses den helt unge oskyddade kungen. Han hade fastnat i vallgraven, tappat sin stövel, förlorat sin häst och sin värja i dyngan och fått andras stövlar men utan strumpor i iskalla hiskliga vintriga kölden. Han slogs hela slaget igenom i hjärtat av helvetet i våta kläder och med bara

benen i stövlarna. Var han behövdes, var striden var svårast, var nöden var störst och var krigsöverhuvudets klarblick behövdes som mest, där var konungen. Ännu en andra gång miste han hästen. De ryske saknade stridslust, var fega, gick över till fienden, flydde i tusenden och dog som flugor. Det är alltid så, det är krigets mest gruvliga lag, att de dör mest som flyr mest och allra mest de som förlorar. En hop sökte fly över floden och över dess enda rangliga bro, men den bron brast och tusentals föll ner i floden och drunknade om de ej frös strax ihjäl. Allra hårdaste slagsmålet fick tappre Stenbock stå ut med och utkämpa med de få tappra och rediga ryssar som fanns och som hade förskansat sig bakom en vagnborg. De segrande nådde nu fram in i ryssarnas läger där dukade bord fanns och mat i ögonberusande överflöd med tusen härliga läckerheter, men männen sprang ivrigt förbi allt det härliga för att förfölja och fånga de flyende. De tänkte ej på sin hunger, sin svält och sin saknad av näring, de hade ej tid för aptit nu i segerns gyllene stund. Det var segern som var största lönen för svält och umbäranden. Först fram på natten tog striderna slut, ty då blev det för mörkt för att fortsätta. Kungen var den man som tapprast och hårdast och mest utav alla utmärkt sig i striden. Han föll nu till marken ner vid en eld där han somnade genast. De våta kläderna brydde han sig ej om att taga av. Och den följande morgonen fortsatte segern. Nu gav sig de sista och tappraste. Slaget vid Narva var över och vunnet. Man fann nu i konungens halsduk en skarpslipad dödlig gevärskula.

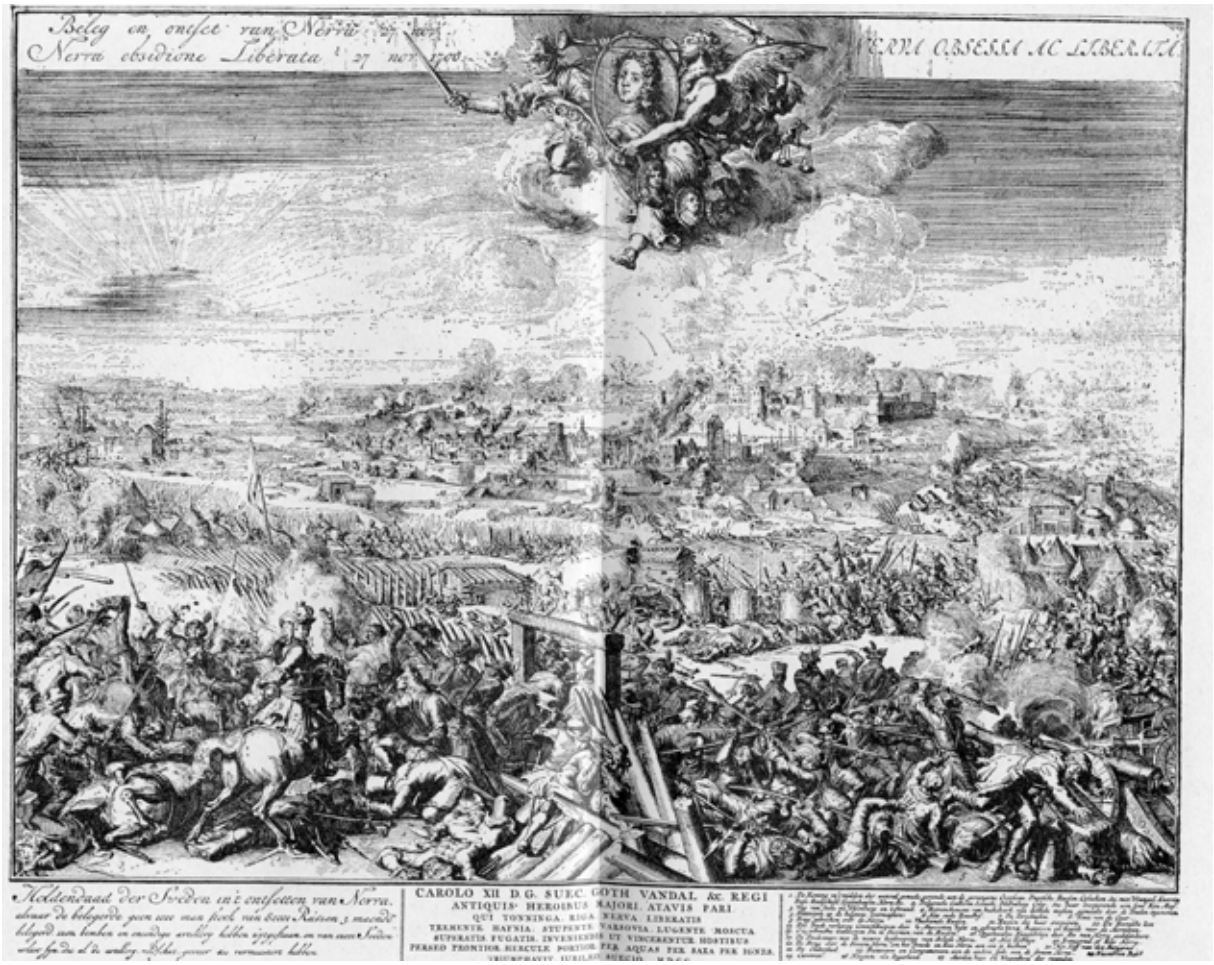

"Han flydde innan ens vapnen var gjorda i ordning för striden, vilket för övrigt de ej nånsin gjordes," sade en moloken fånge, en rysk officer.

"Han var klok karl som flydde," menade konungen. "Han var nog klarsynt att ej stanna kvar här och strida emot sin härs nederlag, som klart var förutbestämt."

"Är det klokt att vara så självsäker? Om inte snöstormen varit och blåst i vår förmån så är det ej säkert att vi hade vunnit," menade varnande den så försiktige Horn.

"Du är nästan mitt samvete, Arvid," besvarade Carl vännens påhopp, "och du gör helt klokt som i denna berusande segerstund manar till vaksamhet och eftertänksamhet. Segern var vår, men den gavs oss av Gud genom oförutsägbara nycker av moder naturen. Vad vi måste mest av allt känna och uttrycka är helig tacksamhet."

Fångar togs men bara viktiga herrar och officerare. Resten fick gå, ty de var för många att släpa på. Sålunda släpptes tjugo tusen soldater. Den arme de Croy, som nu efter striden ej ägde annat än kläderna, fick i present av kung Carl mycket pengar som återupprättelse efter sin nesa och sitt stora nederlag. De allra flesta av ryssarna hade lagt benen på ryggen. Aderton tusen var döda och stupade. Av svenska härskaran hade omkring endast två tusen stupat och sårats. Det var en otrolig hejdundrande allt överträffande gudasänd seger, en triumf utan like, en jublande

gryning för den unge konungens skimmeromstrålade namn och hans så lyckligt inledda tid som ett ansvarigt statsöverhuvud, som lovade gott inför en mycket lång och högst lovande lycklig regering. Det var kort och milt sagt en sagolik seger för alla tider, som Marathon, Salamis, Issos, Agincourt och Breitenfeld.

I segerns virrvarr och uppsluppna oordning påträffade konung Carl en viss hedersman som hette Hultman.

"Ack, Hultman, se, lever du ännu?"

"Som synes, min herre."

"Jag fruktade nästan att du hade omkommit och kommit bort i det virvlande slaget och de ystra lekarnas yra. Hur mår du?"

"Det anstår mig bättre att fråga min konung om den saken än att besvara den själv."

"Käre Hultman! Och vad tyckte du om vårt slag?"

"Sannerligen, så har jag ej sett eder fader i ett lika hedervärt slagsmål. Han var dock ej den som tvekade att göra slag, och han gjorde jämt slag i saken. Jag har aldrig under hans tid sett svenskar sköta sig i bättre slagordning."

"Men det var inte de svenskes förtjänst. Vädret blåste ju snön rakt i ögonen på stackars ryssen! Naturen och Gud gav oss segern och icke vi själva."

"Därom skall de lärde i evighet tvista. Falsk blygsamhet passar föga en konung och allra minst efter ett slag som han endast vann genom beslutsamhet, härdighet, snabbhet, planering och tålamod."

"Smicker skall aldrig få bita på mig, gode Hultman. Men nu får du aldrig mer i något slag komma bort. Som du bistod min fader och tjänade honom som from taffeltäckare och underhållare av det mest kvalificerade slag, så får du aldrig heller mer lämna min sida. Du måste utfylla de luckor i mina historiska kunskaper som tyvärr är alltför stora, och ingen kan göra det bättre än du. Är det överenskommet?"

"Som herren befaller."

"Jag litar på dig mer än på någon kvalificerad pedant till expert, ty du är mig sympatisk och levande och kan dra skrönor. Det är vad vi alla behöver i fält för att uthärda långt värre prövningar än detta fälttåg på lek mot en lös hop barbarer som ej vågar stanna och slåss. Jag behöver dig, Hultman, om inte som annat så som mänsklig faktor när omänskligheten slår till."

Och den ödmjuke Hultman förblev sedan alltid sin konungs betjänt, den mest trogna och nära av alla hans tjänare.

Vad följde sedan? Jo, någon av aftnarna efter det ryktbara slaget gick konungen ensam ur lägret på en promenad för sig själv under stjärnklara himlen. Han tänkte:

"O heliga fjärran Moskva! Du är såsom en lockande hägring långt borta i öster, med den skillnad blott från en hägring att du är en verklighet. Ivrigt jag längtar att ta dig och vinna ditt hjärta. Vad hindrar mig? Världen är öppen för mig nu, den ryske herr tsaren har flytt från sin plikt, och det finns icke någon ryss längre som skrämmer mig. Den som min värsta mest farliga fiende var är nu borta med vinden och urblåst. O vad jag önskar att se dina tinnar och torn, du det fjärran och mystiska östliga Rom! O Moskva, du skall en dag bli mitt med hela din helighet, alla de helgade klostren

och de sköna kyrkorna. Att jag är född protestant skall ej någonsin medföra att andra lika gudfruktiga och religiösa system skall som sämre betraktas. Vi är ju blott mänskor, vi alla som lever, och därför lika gudomliga alla."

Men hans goda äldre och kloka försiktiga blå generaler var ej med på sådana noter. De hopplösa ryssarna hade ju härjat var de dragit fram så förfärligt och våldsamt och omsorgsfullt, att icke någon här alls kunde klara sig genom det öde utarmade landet. Dessutom var svenska skaran för liten för att tränga in i det okända landet där det ännu fanns en fientlig herr tsar med oanade digra resurser till sitt förfogande. Men framför allt fanns ju August av Sachsen, den självkrönte helfalske kungen av Polen, kvar ännu att bryta en lans med. En fiende fanns ännu kvar där i söder, som Carl hade glömt och som han inte alls ännu gjort något för att bemöta på tillbörligt vis. Så avrådde Piper och Rehnsköld och andra sin konung och herre från att gå vidare in i det hopplöst barbariska Ryssland. De visste ej vad de gjorde, och Carl hörde olyckligt på dem för en gångs skull. Arvid Horn endast avrådde inte från ett sådant vågspel, men han höll den här gången tyst med sin tanke: "En oerhörd möjlighet! Nu vore rätta momentet att slutgiltigt krossa tsar Peter och säkra den östliga gränsen mot Finland och Baltikum, innan tsar Peter har tid att förbinda sitt sår efter ett sådant svidande nederlag! Men alla andra är mot det. Carl har ingen chans att få ett sådant företag drivet igenom. Det är alltför djärvt, genialiskt, ungdomligt och stort." Hans kolleger tröstade konungen med att det utgick från Polen den bästa av vägarna in till Moskva, medan vägarna härifrån Livland till Ryssland blott gick genom träsk och moras. Mitt i vintern var sådant ej något att tänka på. Carl hörde på dem och fogade sig efter majoriteten, om dock han väl visste att hans egen intuition var helt riktig och sann och att han hade rätt. Men han ville ej gärna forcera sin vilja i onödan och följde gubbarnas råd och fann tröst i sin Bibel. Han var ju ock bara en omogen ungdom ännu. Med sin här drog han åter till Livland, där han gick i vinterkvarter nära Dorpat. Där vilade alla de blå tappra hjältarna och fick tillräckligt med tid över för att smått leka, bli mätta och leva som mänskliga varelser.

Julen var glad. Magnus Stenbock lät bygga en fästning av snö med bastioner och allt som man sedan roade sig med att noggrant belägra och storma med bomber av papper och krut. Det blev ett riktigt muntert och mycket uppfriskande slagsmål i slaget vid Bullersborg, en mer ovanlig manöver i krigets historia. Men det kom även bekymmer till lägret: en sjukdom kom objuden dit på besök och tog livet av mången god man. Kungen gjorde sitt bästa och yttersta för att bekämpa och motverka dödande gisslet. För övrigt jagade männen och dansade, hade rätt roligt, gick ofta på bondbröllop och skötte om sina hästar, för många den bästa kamraten, när de ej arbetade flitigt för att bli bättre soldater.

Medan så julen och vintern passerade för karolinerna, vilkas rykte nu gick som en stormvind över Europa genom den kostbara segern vid Narva, så fanns det en som icke vilade på sina lagrar. Det var den nedslagne tsar Peter som sökte sig åter till Ryssland, där han strax begynte att skapa en ny stor armé. Han var slug nog att lägga på minnet allt vad hans nederlag lärt honom. Större och mera beslutsam och grym än

han någonsin varit förut, så befallde han nu att var man med tvång skulle in i armén. Han lät nedsmälta kyrkklockor för att få tunga kanoner, präster och kvinnor blev tvungna att bygga befästningar, vanligt folk togs ut till slavtjänst och tvingades arbeta tills de gick under och det utan lön, ty han skulle minsann fram till Östersjön om det så skulle kosta allt ryskt blod som fanns. Han var nitisk och trångsynt och envis och hänsynslös som ingen annan i hela Europa. Han hade ju kniven på strupen nu och icke råd med fler nederlag. Endast med nöd kunde han än behålla sin tron efter fiaskot vid Narva, men det stod helt klart för monarken, att ett andra fiasko ej skulle medge att han kunde hålla sin ställning. Det skulle bli uppror, tartarerna skulle se sin chans att slita hans rike i tu, och det skulle bli en ny förfärlig rysk oreda i hela riket.

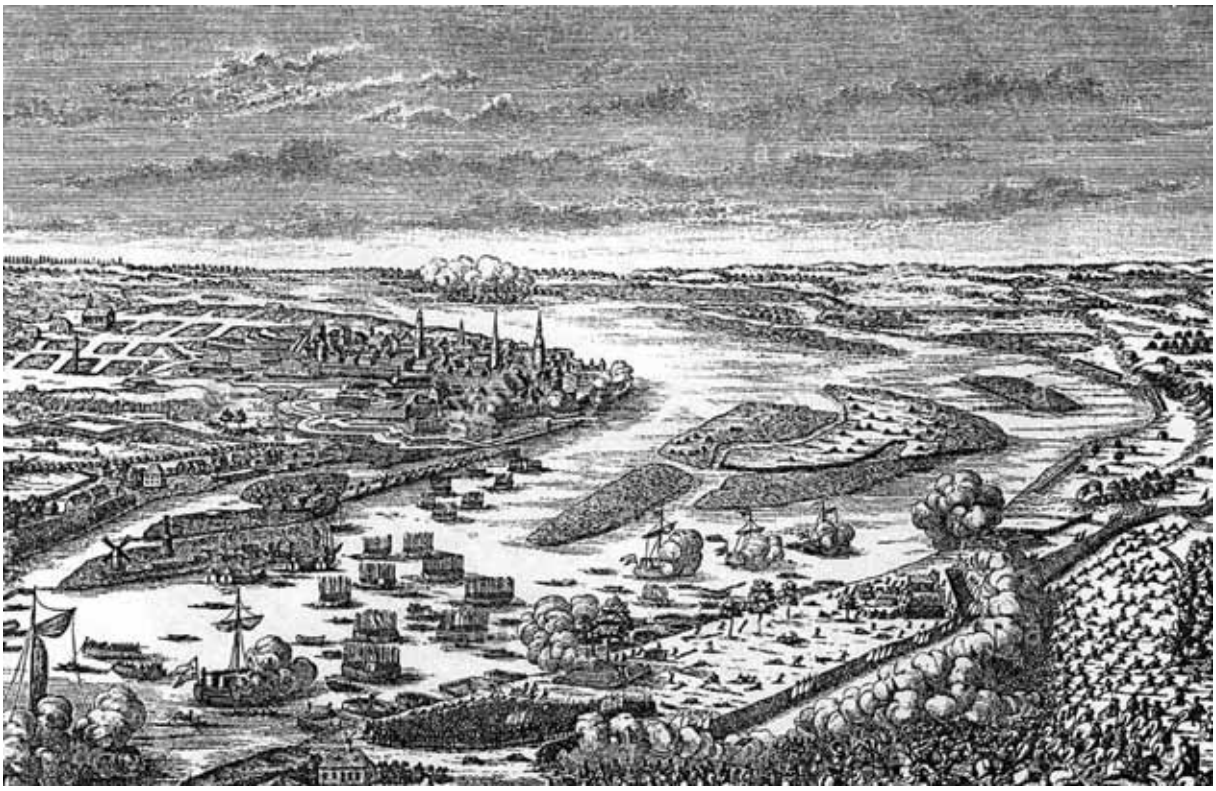

På våren kom äntligen svenska förstärkningar till konung Carls karoliner. Nu kunde han utan att tveka i spetsen för världens mest djärva och skickliga här tåga vidare fram genom kriget. Han ville nu först tvinga August den Starke på knä och rensa från Kurland alla polacker och sachsare, för att därpå åter gå mot den rasande Peter och Pskov för att stävja den ondsinta ryska expansionshungern. Han drog ner mot Riga, var sachsarna nu var tillbaka och gjorde sig impopulära igen. Hans vältrimmade här var väl jämnstark med Augusts och lägrad på den södra stranden av Düna. Nu gjorde Carolus en aktningsvärd fint. Han lät bygga en bro invid staden, som lockade alla fientliga ögons uppmärksamhet till sig, men på samma gång förde konungen över till sachsarnas strand någon mil nedåt floden en styrka med båtar i skydd av en rök ifrån påtänd våt halm. Och på så sätt kom hela sju tusen man över floden utan att sachsarna såg det. Och när de omsider blev varse det var det för sent,

ty då var redan striden i gång. Den blev mycket hård, men till slut bryter svenskarna genom, och segerns förtrollande härliga lysande hägring visar sig åter för svenskarna, manar dem framåt, berusar dem, blir alltmer verklig och sänker sig ned över slagfältet på de blå svenskarnas sida i utomordentligt skön triumf. Man hör klara basuner och jublande pukor, trumpeter och dån ifrån himlen. Allt badar i ära. Ej skönare mänskor än segrarna, som nu igen vunnit en översvallande seger blott genom sitt initiativ i ett snabbt överraskningsmoment, har ej skådats på jorden. Tyvärr hinner dock ej kung Carl få över sitt kavalleri över breda besvärliga floden, då den under tidsnöd i hast byggda bron tyvärr visade sig bli ett fiasko, och varför det flyende Sachsens väl trimmade härskaror undkommer. Men än en seger är vunnen, och Kurland ligger nu öppet för kungen och Rehnsköld och Piper, för Carl Magnus Stuart, Måns Stenbock och alla de andra förbålda blå svenska hjältarna, segerexperterna, som nu spred fasa, respekt och förundran i hela Europa.

Samtidigt brann nu allt värre i gamla Europa det vådliga kriget om Spanien, med Gallien med vänner mot Austrien, Britannien och Holland med vänner. Kung Ludvig den Store av Frankrike önskade se konung August och Carl såsom vänner tillsammans hjälpa hans kringrända hårt trängda Frankrike. Carl var dock ej intresserad. Det enda i den vägen som intresserade honom var att förbli vän både med den beundrade Solkungen och den än mera beundrade Wilhelm den Tredje av England och Holland. Frankrikes sändebud gjorde med nit allt han kunde, men Carl ville inte bli bunden vid Solkungens vägar. Och då blev den mäktige Ludvig den Fjortonde vred.

"Om ej Sachsen och Sverige vill hjälpa mig så får de skylla sig själva, parbleu! Ut, min goda beskickning, och bussa dem hårt på varandra! Så länge de har sina kronor skall de ej få en minuts vila för den andra partens makts skull!"

Och de franska ambassadörerna reste ut på sina uppdrag och lyckades även med dem, trodde de. Snart var Carl så förbittrad mot August att han hårt beslöt sig för dumheten att satsa allt på att avsätta den opålitlige opportunistiske snikne barbaren. Så såg Europa på saken. Han tog hela Kurland med sin trogna trupp under resten av året.

"Sålunda kom konung Carl att i alla fall vandra i mina betvingande ledband," tänkte kung Ludvig belåtet. "Jag trodde då inte att han var så dum att han faktiskt kunde bli arg och förblindad och vettlös av vrede. Nu kommer han aldrig ur Polen och kan aldrig hjälpa de fiender som önskar göra mitt Frankrike illa, så länge han envist tror sig kunna avsätta August. Jag har satt fast honom i ett perpetuum mobile. Nu får han aldrig i evighet frid mer."

Men Carl resonerade själv utan Solkungens dockdiplomaters påtvingade hjälp och förtal och intriger. Han tänkte som så:

"Det är i sin egenskap av Sachsens kurfurste som August vållar oss ont och ej såsom kung över Polen, som vi är i fred med. Skall Polen då, som är vår vän, bli ont lidande av att en buse, som genom bedrägeri skaffat sig Polens krona, behagar bekriga oss? Är sådant rätt? Vi vill ej Polen illa. Om Polen ej heller vill oss något illa så må de fördriva den August som bara vill oss alla illa. Men Polen har ej kraft och

makt att fördriva självhärskaren August av djävulens nåde, och därför så måste nu en kung av Guds nåde göra det. Och det är jag, ty det finns ingen annan. Och vad är väl en kung av Guds nåde till för i världen om ej för att bringa den ordning och reda, moral, kristen dygd och gudfruktighet och framför allt mänsklig rättvisa? Och därför måste jag för Guds och Polens skull avsätta August från Polen som icke är hans land, hur lång tid och hur mycket lidanden det än kan komma att kosta oss."

Men detta resonemang väckte någon kritik hos hans närmaste vänner, speciellt Arvid Horn. Han påpekade: "Konung, med att satsa ett okänt antal år och hela hären på Polen, som bara är träsk och moras av intriger och fällor och gömställen för konung August, så blottställs ditt lands vänstra flygel. Tsar Peter kom undan vid Narva, och han tänker börja igen så fort han stampat fram nya härar ur marken. Han har gett sig den på att skaffa sig tillträde till någon Östersjöhamn. Om vi då fastnar nere i Polen blir Finland och Baltikum blottställt för honom."

Men konungen viftade bort argumentet. "Om än han må tillfälligt erövra någon betydelselös hamn vid kusten, så tar vi den strax sedan åter tillbaka. Han kan aldrig hålla den länge."

"Min konung, med all min respekt, men jag tycker ej om denna lättvindighet. Ni betraktar er närmast som kallad av Gud till att utföra värvet att avsätta August, vad än det må kosta, men kallelser hör icke hemma i världspolitiken. Vi måste beakta de faror som finns, och jag fruktar tsar Peter som en större fara än den råa styrkans fåfänge och löjligt högt skrävlande August. I Ryssland finns större resurser att hämta för Peter än för starke August i Polen, ett rike i upplösningstillstånd."

"Jag skall fråga efter ditt råd, Arvid, när jag behöver det. Vi måste avsluta Polen förrän vi kan angripa Ryssland. Så enkelt är hela problemet. Om vi rycker an mot Moskva nu har vi sedan Polen i ryggen. Om vi först besegrar kung August så hackar oss Ryssland i värsta fall något i baken. Vi kan icke klara av båda samtidigt. Vi måste ta en efter en, och då är det mer lämpligt att börja med August, ty det är ett enklare företag." Därmed var planen beslutad, och Arvid fick foga sig därvid.

En ensam man skulle komma att vinna på detta, och det var den grymme tsar Peter. Kung Wilhelm av England och Holland upphörde aldrig att varna sin vän ifrån Norden för Ryssland och Peter den Store. Många var de som önskade att få tsar Peter ur världen nu genast. Carl Piper var också för att gå mot ryssen. Men ivrigast och i sin iver visast och kunnigast i vad han sade var den gamle ädle åttioårige Bengt, Axel Oxenstiernas kusinson och like, en statsman av det slag som ingen kung klarar sig utan, en hängiven Englands- och Hollandsvän, som dock kung Carl redan en gång skjutit åt sidan. Så sade den gamle:

"Gå emot Ryssland. Slut fred med kung August, och våra engelska holländska vänner skall hjälpa oss få honom hålla den freden. Jag tror på den brittiska makten. De kämpar för livet mot Frankrike nu, men den kampen skall leda till engelsk uppsegling som världens största och ädlaste makt och nation. Med Englands hjälp kan vi uteslutande vinna, och när konung Augusts germanska teutoniska tyska aggressivitet är väl dämpad kan vi sedan dessutom rikta vårt allt emot Ryssland, vilket behövs, ty om Ryssland får grepp om en hamn invid Östersjön kommer han

inte att släppa den från sig, om det så skall kosta allt rött blod i Ryssland. Ja, vad vi behöver är västerländsk hjälp, ty de våra är inte tillräckliga för att avvärja alla de anfall och angrepp som vi överallt måste utstå av dem som icke önskar oss annat än ont."

Så slöt gamle kanslipresidenten. Men Carl sade:

"August är svekfull och trolös, en hänsynslös listig bedragare, som icke kommer att tveka ett ögonblick inför att anfalla oss i ryggen om vi går emot ryssen. Vad Bengt nu begär är att vi skall bli dockor i engelska händer och glömma oss själva. Idag är August mer farlig än Peter, ty Peter kan inte ens strida ännu. Det såg vi alla själva vid Narva: hans flykt till och med var bedrövlig och misslyckad. Trasiga hopar av trashankar är allt han kan trumma fram i soldatväg. Det är ju bedrövligt. Det är icke krig. Därför måste vi avsätta August nu först från den tron som han ingenting gjort för att ärligt förtjäna, och som han har tagit med svek och vars makt han blott brukar till djävulskap och tyranni, om det så skall ta hela mitt liv i anspråk. Hos August finns dessutom roten till allt vårt onda. Vi måste få tag på förrädaren Patkul. Han finns hos kung August. Så länge han ännu får verka blir det aldrig fred här i Norden."

Kung Carl hade rätt. Han var kanske den enda som verkligen fattade vidden av Patkuls destruktivitet, som var såsom en pesthärd för bottenlöst hat emot Sverige, som spreds var förrädaren än uppenbarade sig. Och det var blott av Patkul som hela unionen emellan kung August och Peter berodde. Men konungen sade en kväll till sin vän gamle Arvid:

"Horn, du som var med mig vid Narva och Düna, som delat min ungdom med mig, som tillsammans med mig fällt och jagat och muntrat upp björnar, du måste förstå mig. Tro ej att jag hatar kung August. Han är mig en broder och vän och tillika en mycket beundrad kollega. Det är bara så att jag har ett land och ett folk och en framtid att tänka på. Jag slöt hur gärna som helst fred med August, min frände och kära kusin, om han blott var pålitlig såsom politiker, men det är just vad han icke är. Han är slugaste ränksmidaren i Europa, han kan som ej någon annan konsten att bedraga, och därtill förfogar han över Europas mest skickliga, bästa, vältrimmade och välförsedda armé. Han är känd för att icke sky de allra hemskaste medel för att nå sina mål. Han har inga skrupler och är utan samvete, och vid hans sida och öra står Patkul. Därför är det viktigt att han först blir omhändertagen. När Polen är rensat från illvilja kan vi sedan tillsammans med Polen gå segerrikt ärorikt fram till Moskva; men så länge som August och Sachsen står upprätt som Sveriges fiender svävar vårt rike i fara. Tsar Peter är mera primitiv, enkel och tölpaktigt bondsk, varför han gott kan vänta tills han blir mer vuxen och anständig och bliver stor nog att bjuda oss motstånd. Dessutom är han mer rättfram och reko. Den tsaren kan vi när som helst läxa upp, medan sachsaren August är farlig, mest genom det sällskap som håller hans fiendskap levande och mer än hatisk," slöt kungen. Och vännen Horn svarade:

"Jag litar på att du vet vad du gör och att det är det rätta."

Och vänskapen mellan dem stärktes än mera. En annan kväll när de tillsammans tog en promenad upp för kullen ovanför lägret sade den nittonårige konungen med en gest emot lägret:

"Se på de arma och trötta soldaterna! Finns något folk, några mänskor mer värda att älskas och dyrkas, mer heligt förtjänta av omsorg och kärlek och furstlig behandling och vård? Se, där ligger de nu invid eldarna, frusna och hungriga, sårade, blodiga, halvdöda, helt utan skydd för vad natten kan bringa: ett angrepp, ett infall av vädret, ett bakhåll, fjärran från hemmet i ett vilt främmande fientligt mordiskt och hatiskt grymt land. De har följt mig helt frivilligt. Villigt har de allt försakat för min skull och Sveriges, väl medvetna om att det enda som de kunde vinna och finna på kuppen är döden. De är ej som forntidens pansrade hjältar i rustningar fullkomligt osårbara. Nej, utan en brynja och utan ett skydd någonstans går de modigt mot fiendens väldiga stålhårda övermakt iklädda endast en enkel kostym av flanell. Och de segrar. De har alltid segrat hittills och villigt betalat för segrarna med eget dyrbart rött blod när de ej har betalat med livet. Säg, finns det ett bättre, mer heligt, mer älskvärt, mer ärbart och mer troget folk här i världen? Nej, de är dess allra mest mänskliga mänskor. Jag saknar ej Stockholm och Sverige så länge jag har mina enkla blå karoliner, som fast de är få är mig dyrbarare än allt Sveriges befolkning. Jag känner dem alla som lemmar i kroppen och plågas av smärta var gång jag ser en av dem lida och dö. Nej, aldrig skall fruntimmer komma emellan mig och min armé, ty den är mitt livs enda kärlek, mitt folk, mina blå karoliner, min älskade lysande skara! En kvinna är djävulen; dessa är gudar och änglar."

"Fastän de ger döden? Är de icke mordänglar då?"

"Käre Arvid, du saknar totalt min förskönande romantiserande utblick på livet. Du är en kärv finne som aldrig kan se något annat än den alltför påträngande realistiska grå verkligheten."

Och lägret sov vidare i tysta natten. Dess män hade ro, frid och vila för fienden för en gångs skull för en natt.

Men en dag till lägret vid Würzen kom fienden en gång i en så förskräcklig och avgrundslik skepnad, att Carl för sitt livs enda gång fann det säkrast att fly. Det var ett av otaliga sändebud från konung August, men olik de flesta var denna kurir en skön kvinna. Det var den högbarmade ljuva Aurora von Königsmarck, skön än trots åldern och oemotståndlig som få. Hennes rykte var utspritt och känt över hela det ändlösa Tyskland och det sedan länge. Hon var mest berömd för sin skönhet men även för sina poetiska gåvor: hon var både kunnig i konst och musik, kunde måla och dikta och var en högt bildad och vis ädel dam, vis av erfarenheten av talrika män, kanske av alltför vidlyftig variation. Någon tid var hon Augusts mest dyrkade avhållna hovälskarinna och längre än vanligt hans dam nummer ett av ett tusental, och fick med honom en av hans otaliga mer än tre hundra bastarder. Omsider så utnämndes hon till en from abedissa vid Quedlinburg, kanske mest för att försäkra sig om en fullkomligt oantastlig ställning och utan att bryta kontakten med August, av vilken hon sändes nu till den unge herr Carl för att bedja om fred.

Men kung Carl ville icke alls taga emot det så ryktbara farliga fruntimret, för vilket så många furstar och prinsar, baroner, markiser och hertigar legat på knä och fått korgen. Carl Piper fick avklara henne så gott han nu kunde, men hon lät sig icke alls nöjas därmed. Hon var prompt fast besluten att tala med svenskarnas konung personligen och tète-à-tète. Hon följde sin sachsiske herres metod att ej sky några medel. På så sätt en dag låg hon vaksamt på lur in i skogen vid den stig som konungen brukade rida längs var dag. När konungen kom red hon fram ut ur snåren med hela sitt följe, steg med största värdighet ut ur sin bärstol och gjorde en djup komplimang och bad artigt om lov att få tala med honom. Ödmjukt hon hälsar, och kungen, blockerad, kan endast med aktning, trots sin förvirring och häpnad, besvara den artiga hälsningen. Men han vill ej ta emot den förskräckligt och fasansfullt störtsköna kvinnan. Han ser sig med stigande desperation och förtvivlan villrådigt om medan fresterskan alltmera närmar sig, vänder så plötsligt helt om med sin häst och spränger iväg bort i oordnad flykt. Så gick det vid mötet med kvinnan som hela Europa beundrat och prisat och älskat. Av Carl fick hon korgen burdust. Men han gjorde dock intryck på henne för livet. Hon prisade honom för hans vackra ögon, gudomliga kropp och förtjusande ungdom. Hon skrev till och med en skön dikt till hans ära som än finns bevarad idag. Han var kanske den enda som någonsin brädade henne, och den underbarheten glömde hon aldrig men såg alltid svärmiskt tillbaka på den med stor längtan och ömhet och kanske en tår i sitt öga. Som Carl sade: "Fan må begripa sig på dessa fruntimmer!"

Han glömde henne totalt och det snarast då han ryckte in nu i Polen. Han ville ej skaffa sig någonting av fromma Polen; det enda han ville var att få dess usurpator, den svekfulle August, bort ifrån tronen, och Patkul, förrädaren, oskadliggjord.

Men Patkul var icke i Polen. Han var hos tsar Peter och trotsade honom att gå in i Livland tillbaka. Ryssarna dök upp i Livland igen så fort svenskarna tågat till Polen, och Patkul var med dem, om dock han var säker på att det allenast fanns ett enda sätt att ta knäcken på Sverige, och att detta var att förinta de svenske i hjärtat av Polen. Den giftige ormen försökte att ständigt omvända och intala Peter till att gå till Polen och hjälpa sin sachsiske starke kumpan och broder i nöden, men detta vågade icke den fege tsar Peter, som nöjde sig med att mot arme och fattige Schlippenbach och ett par tre hundra svenska försvarare tåga med fyrtiotusen blodtörstiga ryssar. Kung Wilhelm av England hade med djupare insikt än ynglingen Carl förstått allvaret i vilket hot Ryssland utgjorde när det väl satt sig i rörelse.

Nere i Polen gick Carl mot Warszawa där han ivrigt hoppades att hans så efterlängtade frände kung August var anträffbar. Hans goda vänner och trupper bestod av omkring sexton tusen eländiga halvnakna magra och svältfödda arma soldater med dåliga hästar och ingenting med sig. Det var en besynnerligt anspråkslös fattig och ömklig armé, den som var den drog fram ingav fasa och skräck, och som var den mest fruktade och den mest aktade i Europa. Det fanns ej en mer respekterad och ryktbar armé än den svenska och icke en mer ansedd fältherre i hela världen än Sveriges, den arma och fattiga sårbara trupp med sin spröde och unge anförare som nu i plåga sökte i Polen den orm som så illa bet Sverige i hälen.

De kom till Warszawa. Den gamla vackra och tjusiga staden, som gjordes till huvudstad av svenske Sigismund en gång i tiden, med sina välsignade kyrkor och slott, släppte in konung Carl utan att något blod alls behövde förspillas på marken. Ty slottet och fästningen, allt slogs på vid gavel upp för den unge konungen. Fredligare blev väl aldrig en huvudstad intagen. För att se någonting liknande måste man väl gå tillbaka till 1200-talet, när kejsaren Fredrik den Andra blev insläppt och erbjöds Jerusalem utan ett skott, som den ende korsfararen som fick Jerusalem utan att en enda droppe blod spilldes.

Men konung August var ej längre anträffbar. Han hade flytt bort till Krakow med hela regeringen, hovet och allt. Därför fortsatte Carl nu med sin armé nästan genast mot sköna och trevliga Krakow. Men där vid Krakow på fältet vid Kliszow församlade August en väldig armé, som han ämnade krossa de ärbara svenskarna med. Sexton tusen pompösa och praktfulla, tunga väl övade mycket väl rustade herrar från blomstrande Sachsen mot tolv tusen hungriga brödlösa ringa små svenskar förvissade August om segern, som han enligt sin vana tog ut i förskott med baler och fester och nöjen och dryckeskalas. Där var många av Sachsens och Polens förnämsta och ädlaste damer, som önskade åse hur sköne och kraftfulle, oemotståndlige August drev pojken från Norden, den mallige och övermodige valpen, på flykten. De burgna välmående trinda förträffliga polska och sachsiska ädlingarna satt just stillsamt och muntert och åt en god middag när svenskarna, starkt underlägsna som vanligt, vågade anfalla dem mitt i lägret och mitt i banketten.

"Hur vågar de?" sade kung August på synnerligt vis indignerad. "Höjden av dumdristighet!" löd hans ord, och hans höga och präktiga löjtnanter, överstar och generaler gav order om att deras middag ej skulle bli utdukad och att den goda förträffliga maten med stor pietet skulle hållas vid angenäm värme tills de skulle komma tillbaka från slagfältet efter att de givit svenskarna smörj.

Nu går det ju sällan i krig som man tänkt sig. Det borde de ha kunnat tänka sig. Det gick ej alls så som påfågelsknektarna och de knappt sårbara sachsarna väntat sig. De hade allt på sin sida: terrängen, det glödheta vädret, den utmärkta hälsan, men ändå grep blå karolinerna med sin blå ynglingakonung i spetsen direkt hela initiativet i hårda hemska bataljen. Polackerna i sina väldiga harnesk, schabrak och dyrbara utsökt broderade kappor av siden och sammet med silverbeslag jämte gyllene knappar på ystra utspökade hästar i flaxande lakan var något av en karneval eller tuppmaskerad utan like. De flyr snart som flugor för vinden. Med sachsarna blir kampen tyngre och hårdare, men även där blir snart svenskarna herrar. Den torra och brännheta dagen har givit ännu en seger för den svenske kungen med sina uthungrade magra och slutkörda sega soldater.

Men segern vid Kliszow kostade konungen honom hans bästa och närmaste vän. Gode hertigen av Holstein-Gottorp, hans svåger och allra mest avhållna släkting och bästa kamrat, dog på fältet vid Kliszow i svåra plågor efter en dräpande dödsprojektil. Han dog smärtsamt efter en tapper men utdragen dödskamp i vännens och konungens armar. Han sade:

"Jag dör, men du lever. Gå segrande fram tills du stupar, men skynda dig: livet är kort, alltför kort."

Det var konungens största förlust, allra svåraste hjärtslag och bittraste smärta och sorg sedan faderns död fem år tillbaka.

Men August den Starkes polacker och sachsare lyckades fly, ty de svenske var icke förmögna till noggrann förföljelse på grund av hettan och fastan och trötthetten. Men dagens strid hade gått som ett urverk; allt hade varit perfekt. Kungens sinnesnärvaro vid hertigens fall strax i början av striden, vid granna polackernas tolvtusenhövdade kavalleriståt och vid den förvånande sachsiska plötsliga kringränningen och inför hela denna förfärliga tredubbla professionella och dugliga övermakt, hade minsann varit sensationell. Det var Carls tredje världshistoriskt betydande seger: först Narva, så Düna och nu Kliszows solstekta fält. Men den gode prins Fredrik, kung Carls systers make, var död, vilket det inte fanns någon gottgörelse i all världen för.

Carl styrde nu sin armé åter vidare mot gamla Krakow, den gamla förfinade ärbara medeltidshuvudstaden, som icke för så länge sedan erövrats av Carl den Tionde Gustav, Carls farfar. Där hade de flydda polackerna och även sachsarna samlats kring kungen bland hönsen, den storvulne kraxande påfågeln August, efter sitt svidande nederlag nere vid Kliszow. (De fick dock som tröst för den middag som de måste överge halväten borta vid fronten än finare, större och läckrare middagar i gamla Krakow.) Nu sände kung Carl Magnus Stenbock i förväg att banka på porten till staden, som var starkt befäst. Magnus red med ett följe iväg och fick snart med överbefälhavaren, som behagade tredskas, i gång en palaver. Men konungen kom över Weichsel och sporde sin Stenbock:

"Är ni inte inne ännu?"

Och han vandrade lugnt fram till stadsporten, bultade frimodigt på, kommenderande Krakow:

"Slå upp er port, era hundlortar!"

Detta begreps lyckligtvis ej av borgarna, som envist vägrade att släppa in några svenskar i sin dyra anrika stad. Först när de sent omsider blev tvungna att släppa in borgmästarns häst slapp de svenske med list in i staden och tog den utan besvär mest med påkslag och svängande bösskolvar. Inte ett skott ställde till med förvirring och blodbad. En hurtig polack vid en väldig kanon skulle börja försvara sin stad och sitt land med att avfyra tingesten rakt mot den punkt där mest svenskar mest trängdes, men kungen blev varse hans tilltag och rusade på honom, hindrade honom och ryckte i tid luntan från honom. Alla beväpnade gav sig. Kung Carl gav sig bort från sin seger och red in allena i staden för att se den på litet närmare håll.

"Vart har nu vår konung försvunnit?" undrade vännerna oroligt, men några timmar senare dök han igen upp bland sitt eget folk och förtäljde med glädje, beundran och sund entusiasm hur den anrika staden såg ut. Att han farligt riskerat sitt liv värt ett femtiotal konungars tänkte han icke ett ögonblick på. Hade han icke rätt att riskera sitt liv? Det var ju endast hans liv och ej någon annans. Av denna förvägenhet började det ryktet spridas, att kungen var hård och okänslig för skott.

Ingen fiende kunde ta livet av honom med kulor och krut. Endast farlig magi kunde möjligtvis bita på honom, som om någon häxa fick tag på en silverknapp ur hans mundering, som sedan eventuellt kunde användas som en muskötkula. Men slika spekulationer var långt ifrån allmänna, och kungen hörde ej själv på det örat. Han var bara nöjd med sin dag; men till sin närmsta vän Arvid Horn sade han en dag när de tillsammans red icke långt utanför staden:

"En sagolik stad, detta Krakow! En gång var det huvudstad i det av världen nu glömda så ädla och fromma framstående polska imperiet. Ett härligt och ärorikt rike var Polen en gång. Dessa kungar i Krakow var herrar över kosacker och ryssar, tartarer, litauer, slovaker och ungrare, vitryssar och många andra folk. Den tidens Polen, som då, efter Austrien blott, var Europas mest storslagna rike, täckte allt land mellan Östersjön och Svarta Havet. Det Krakow du ser här, fortfarande himmelskt och härligt, en stad av palats, guld och spiror, var då legendariskt som pilgrimsmål för renässansens konstnärer och goda hantverkare. Det var en fristad för judar som sökte sig hit och är alltjämt betydande här, som de alltid ju var än de visar sig är – Polen är ännu hela Europas mest tillmötesgående land emot judar. Men hela den Krakowska storheten är nu ett minne blott. Sigismund drog till Warszawa och övergav hemmet för Polens mest ryktbara sekler, som nu sjönk i glömska i skuggan av Ryssland, som nu intog platsen som världens mest storslagna rike. Och alltsedan dess har det enbart gått utför med Polen. Vem tänker väl nu på att Polen var det som med tappre Sobieski blev frälsningen för Europa när turkarnas digra belägring av Wien slogs tillbaka? Kosackernas uppror till förmån för Ryssland blev inledningen till det tragiska Polens olyckliga nedgång. Förfärliga inbördeskrig har frätt sönder dess enhet, dess konungars makt har av olyckors kraft reducerats till tragisk och eländig vanmakt, och framtiden bjuder politiskt ej på något ljus. Det finns ej något ljus här i Polen förutom i dess stora tappra förflutna. Det fordom så glansfulla riket har fallit ihop, torkat ut och blivit en trasa för olyckor att torka händerna på när de i ständigt stigande antal passerar. Det nutida Polen kan ej mer försvara sig, är blott numera en simpel lakej och försökskanin i grymma stormakters händer, och dessa skall troligen förr eller senare lugnt dela sönder polackernas rike och utan att rycka på axlarna, kanske med flit till och med.

Men varför talar jag om allt detta? Därför att jag tänker mycket på saken och undrar en hel del i samband med den. Vad jag undrar är detta: skall det för oss svenskar en dag gå på samma sätt som för de arma polackerna? Är även vi med vårt tjusiga Sverige, världsalltets friaste land, sorgligt dömda att småningom vandra från framgångens topp ner i mörkrets och dödsskuggans dal där blott döden och nederlag väntar? Ej ensamt är Polen bland stater som gått allra hemskaste ödet till mötes. Israel efter kung Salomo, gamla Egypten och Rom, det gigantiska Babylon, ljusa Athen, varje konungarike som fötts i historien har dött mycket nesligt, dock utan att fråntas sitt hopplösa öde att i ständigt tilltagande och mer plågsamt elände kvarleva på jorden i döende skick såsom kväljande avfall för omvärlden i evig smärta. Skall Sverige gå samma väg? Skall vi såsom Polen förlora vår ställning som stormakt och sedan gå säkert mot graven och änden? – Jag vill såsom människa utan

betänkande raskt säga nej, men det finns dock en sanning på jorden, som i detta fall är, att jag icke vet. Jag har icke en aning om hur det skall gå för vårt Sverige; men ett vet jag dock, och det är, att så länge jag lever jag med all min kraft och mitt mod och med all energi skall för Sverige kämpa och bedja i nitisk och hängiven tro, hopp och kärlek, förtröstan och omsorg och tillgivenhet. Ja, vad vore jag utan min Bibel!"

Så skrattade han och red vidare, och Arvid Horn var minsann snar att följa sin konung, sin älskade vän och sin käraste krigsbroder.

Två veckor senare hände det följande: goda förstärkningar hade just kommit från Pommern, och konungen var den som noggrannast övade dem. När han en dag i full fart red fram för en trupp av blå ryttare snubblade plötsligt hans häst, och i kaos och dammigt tumult föll kungen och hästen tillsammans till marken i våldsam och livsfarlig kalabalik. Kungen kom under hästen, och fastän strax hästen reste sig oskadd på nytt kunde kungen ej göra detsamma. Han sade till alla förskräckta personer, som samlades kring honom, med ett glatt leende:

"Det är ej något att fästa sig vid," och försökte att resa sig, men ena benet var vridet rätt otäckt åt sidan. Han kunde ej röra det, ty det var brutet strax ovanför knät. På en bår bars han bort. Men fälttågsplanerna ändrades ej. Fjorton dagar därefter drog hären från Krakow, trots att kungen ej red i spetsen för härskaran utan i stället blev buren av livgardesmän. Några veckor därefter kunde han stappla fram hjälpligt på kryckor, och två veckor ytterligare därefter var han åter bliven sig själv. Han skrev till sin lilla syster i Sverige: "Den lilla skavank som jag hade i låret är alldeles borta och har åter blivit helt fälig och flink."

Förföljd var han ständigt dock dag ut och dag in av utländska sändebud, fredsanbud från den så illsluge och oberäknelige starke August, och andra som blott ville prata bort tiden med högkomplicerad och universell politik, och som sällan tyvärr sade någonting viktigt. Dem brukade Carl endast tiga ihjäl: de var impopulärast hos honom, och han fick av dem det bestående intrycket, att hela världspolitiken egentligen bara var skitprat. I undantagsfall kunde han finna någon försummad detalj i de vidlyftiga argumenten, och då kunde han överraska sitt sällskap med att med ens komma med något inpass och någon alldeles för relevant fråga, som ej någon kunde besvara. Kung Carl hade vanan att lyssna och tiga tills högdiplomaterna drog sig tillbaka. Den högtyske romerske kejsaren, särskilt, var grymt intresserad av Carl och försökte få honom i kriget mot Gallien på sin högra sida, men Carl var för upptagen av att försvara sin hotade svenskhet för att kunna samtidigt kasta sig in i den tidens världskrig.

Två sorgebud anlände där till hans läger i Polen. I Stockholm så hade den gamle och vise trotjänaren Bengt Oxenstierna i hög ålder avlidit, men ännu värre var dödsbudet som kom från England: den ädle unike och ensamme fursten av England och Holland, kung Wilhelm den Tredje av huset Oranien, var död. Det var ett ytterst hårt ovälkommet och digert slag för konung Carl och för Sverige och världen. En ypperlig fältherre, sin tids mest kloke och vidsynte statsman, Europas och världsfredens närmaste vän, och en man som ej tänkte på vad som var bäst för hans egna domäner blott utan en statsman som tänkte förståndigt med klarsynt förnuft på

välgång för världen, var denne ovanlige avlidne man. Tidens ädlaste man var nu borta från scenen, och med honom Sveriges vänskapsband med gamla England. Ty med gamle Bengts död var vänskapen mellan de mäktiga sköna två bröderna ej längre något stabilt självklart faktum.

"Vi har nu förlorat de två bästa vänner vi ägde: med Bengt all den goda kontakten med England, och med käre William är England nu till och med avseglat fjärran bakom horisonten för oss. Ack, om ändå det funnes i vårt Europa en liknande pålitlig man och fast klippa, som mäktade fortsätta var gode William tog avsked! Men det finns ej någon. Utan vår gode vän Wilhelm är hårda och stormiga svarta historiens hav hopplöst mörkt såsom natten, utan en fyr, utan ljus, utan hamn, utan tröst. Överallt finns det nu bara mörker och fruktan, ondska och svek, död och oro. Världens mest lysande tjänare har nu all världen förlorat. Vad skall det bli av dess framtid?"

Men Måns Stenbock sade till kungen till svar på hans sorg:

"Men vi har ju Ers Majestät! Vad är ljuset i världspolitiken om icke ni själv, min herre och konung?"

Det kom ock ett bud ifrån Rom. Han var dominikanmunk och hette Levesi. Han höll ett fint tal nästan värdigt en påve, i vilket han vackert berömde kung Carls alla gåvor och dygder. Hans fromhet var välkänd och lovvärd och underbar i alla människors ögon. Hans skicklighet var helt otrolig, och även hans klokhet blev prisad ordentligt. Hans kyskhet var bliven en universell skön legend, och hans måttlighet var av all världen betraktad som vackert exempel. Vad kunde väl fadern i Rom göra annat än älska en sådan förträfflig och positiv konung? Han ömmade ständigt och hjärtligt för Sveriges konungahus, av vilket ju drottning Christina var kommen, så from och berömd och så lärd, och som dessutom varit en beskyddarinna för just den nuvarande påven. Men högst av alltsammans betonades påvens förhoppning, att Carl skulle genom sitt krig, sina segrar och sin höga ställning som försten bland nordliga kungar, förskaffa all kristenhet helig och varaktig fred med dess alla välsignelser. Det sades ej klart i ord, men de var ett antal som även fick intrycket att påven gärna såg den tyske kejsarn och Carl i förbund med varandra. Leopold hade ju en vacker dotter. Ett äktenskap mellan den sköna och kungen av Sverige skulle precis passa påven och hela Europa.

"Kvinnor igen!" tänkte Carl och teg den audiensen ihjäl som så hemskt många andra. Han sade blott vad etikett och god ton och from artighet fordrade. Sedan fick munken besviken försvinna.

Men samtidigt kom det förfärliga tidningar norrifrån. Ryssarna kom i förfärliga massor och brände all bygd och förstörde allt mänskligt. Det ena förgätna och utsatta fästet föll efter det andra. De få stackars svenskar som fanns kvar i Livland slogs utan skjorta på kroppen och barfota. Livland var prisgivet. Gärna hade kung Carl velat ila dit upp för att hjälpa det arma förtvivlade landet, men det var omöjligt att nu plötsligt överge kriget i Polen. Han måste få August på knä först förrän det var möjligt att tänka på envig med Peter. Till dess fick den lycklige Peter nu härja helt fritt. Med tolv tusen soldater gick han häftigt lös nu på fästet vid Nevan, som blott

hade tre hundra goda försvarare. Fästet i fråga var Nöteborg. Gång på gång stormades slottet av grymma och tallösa skaror, men varje gång slogs sådan stormning tillbaka av de tappra tre hundra sega. Den viktiga fästningen brann som en vårdkas, de kraftiga murarna grusades av Peters många kanoner, allt föll i ruiner, men svenskarna kapitulerade ej. Till slut hade hälften av ryssarna stupat. Blott fyrtio svenskar var kämpande levande kvar då ännu. Slottet låg i ruiner och dög icke mer att försvaras. Då gav sig de svenske, tyvärr, ty om de hade hållit ut en liten stund till så hade de ryske gett order om återtåg. Så var det alltid när svenskarna kapitulerade i detta krig: hade de hållit ut blott en liten stund till hade de även segrat. Men Nöteborg föll, och på så vis blev Nevan, den lugna och tröga blå modern, den vita floden av midsommardagarna, en hopplöst rysk flod och egendom. Nyens och Nötens ohyggliga tragiska knäckning betydde att Ryssland nu äntligen hade fritt utlopp i Östersjön, vilket ju Bengt, gode kloke kanslipresidenten, ej någonsin upphört att varna de svenske för.

Och kejsar Peter den Store av Ryssland med spaden i hand gick i träsken vid Nevan och började gräva. Där anlade han, trots protester och motstånd från samtliga sina ministrar, en stad som fick heta Sankt Petersburg efter den främste av Jesu apostlar. Och Peters borg byggdes naturligtvis mest av olyckliga slavar som tagits i kriget från Sverige. Det var dubbelt bittert för dem att på denna plats tvingas att bygga en rysk stad, ty Nyenskans hade sin svenska historia alltsedan Landscrona blev byggt där av Torgils Knutsson en rad sekler tidigare. Nu tvingades svenskar i slavtjänst arbeta ihjäl sig för att bygga upp sina fienders huvudstad såsom sitt hemlands bittraste varnagel utan att vilja det själva. Till råga på eländet dog de för saken: helt okända krigsoffer fallna som koncentrationslägerfångar i träsket, begravda i dyn under arbetet av den mest grymma av tsarers förbannade stad. Och de var hundratusentals.

Men därmed var Peter långt ifrån nöjd. Han beordrade nu sin förskräckliga här mot det utsatta värnlösa Ingermanland. Han var stor nu och säker som få. Han satt säkert i sadeln och fruktade ingen på jorden. Allenast sin fromme förtegne och konservative herr son fyllde honom med skräck och bekymmer och avsky.

Men till Carl den Tolfte och alla hans vänner styr åter vår saga. Till lägret helt nära Warszawa kom en dag en prins. Han var ståtlig och grann, mycket ung liksom konungen, och han kom ridande ensam. Han var ifrån Württemberg och ville träffa kung Carl. Genast släpptes han in till det kungliga tältet. Han var ju en furste. Carl ställde en fråga:

"Vad önskar ni, ärade furste?"

Prins Max, ty så hette han, föll ner på knä framför kungen och sade:

"Jag kommer långväga ifrån. Jag har lämnat mitt hem, min familj, mina ägor, för eder, min konungs skull, ty det rykte, den härliga saga och sanning som i hela världen förknippas med ert namn, den bländande, klara heroiska sång som ert namn är för världen, den måste jag följa. Jag ber er, min kung, se i nåd till er tjänare. Avspisa icke hans bön att få dela ert liv, era lidanden, era mäns öden och alla de framtida fälttåg som väntar er. Jag önskar icke att sola mig i eder glans; nej, min

önskan och vilja är endast att tjäna och, om det är möjligt, att hjälpa och stödja och öka det ljus som ni är. Låt mig följa er. Låt mig få strida med er vid er kungliga sida."

Så talade den unge fursten av Württemberg, prins Maximilian. Och konungen talade:

"Broder, stig upp! Du är redan en god karolin i ditt hjärta och ande. Låt se nu om du är en lika fin kämpe på slagfältet. Följ med till Thorn, som vi närmast skall taga. Om du där är tapper och visar dig god, vilket jag ej betvivlar, skall du sedan vara min vän och min broder för livet. Jag känner mig hedrad av ditt självuppoffrande nit för en främling från Norden. Men vänta dig ej något gott av det liv som du väljer, ty det är döden du väljer och ej något liv."

"Men jag följer er ändå," vidhöll lille prinsen.

"Bered dig då på att se åkrar och ängar dränkas i bubblande blod, att se byar och städer och harmlösa lyckliga samhällen med många tusentals skuldlösa liv gå upp i svart bolmande rök. Var beredd på att åse blott massmord på massmord, blott lik efter lik som ej någon begraver, blott sådant som omänskligt, blodigt, barbariskt och rått är i fruktansvärd meningslöshet, och bered dig på att varje dag av ditt liv själv bli ansatt och ofredad, plågad ständigt förföljd av dödens närhet och kanske rentav falla offer för den alltför tidigt. Du är ju en skön frisk och ståtlig ung man. Varför utmana döden med att gå med i en galen kungs här? Jag råder dig ärligt att avstå från det hemska helvete som väntar dig om du följer mig."

"Men ingenting, bäste ärade konung, kan få mig att ändra beslut, ty av Gud är jag manad att följa er och vid er sida kämpa så länge jag lever."

"Så följ då Guds vilja. Men vet, att du inte kan lita på den. Vad är jag? Jag är ingenting. Kanske är jag vad som kallas en mänska men ej något mera. Jag är blott en del av mitt folk, och jag själv är dess knähund. Men jag spiller ord blott, och det har jag nu gjort tillräckligt. Vad du än må välja, så skall jag dig tjäna och icke alls stå dig i vägen. Vill du ännu följa mig på min ohyggliga bana och bistå mig i min ej självvalda ställning, den kanske mest vanskliga av alla människors? Vill du bli offer för kanske det öde som kan bli det mest outhärdliga, gräsliga och oerhörda som världen har upplevat?"

"Ja," sade prinsen, "och intet i världen kan stoppa mig."

"Du har med säkerhet valt helt fel, men jag hälsar dig välkommen ändå."

Och från denna dag sågs den unge och käcke betagande småväxte prinsen av Württemberg vid kungens sida så länge den fine och idealistiske lillprinsen levde. Ty han ville mest av allt följa sin Herre och Gud, ty han var mycket from på ett äkta och hederligt sätt. Och hans önskan blev uppfylld i och med det att han fick följa kungen av Sverige, som ej alls var krigisk men kallades så för att han av tre större och rikare länder tvingats till krig. Och han sade till lillprinsen:

"Ej har du valt det bekvämaste utan tvärtom: du har valt den mest svåra och smärtsamma vägen i livet som finns, och du vet inte vad du har valt. Du har bara att vänta dig strider och helveten, splittring och fiendskap, hat, blod och död."

Men ej någonting kunde förminska prins Max' stora hängivenhet och hans kärlek och önskan att blott följa konungen, hur än den konungen tappert försökte att

avskräcka honom, mest genom att ärligt framhålla Kristi exempel som det allra svåraste, mest outhärdliga och mest fatala exemplet av alla att följa. Men konungen ämnade följa det i trots mot tiden, och därför så ämnade Max följa konungen. Så enkelt var det.

Och när sedan konungen blivit helt ensam och fri från all plikt och allt umgänge, gick han tyst avsides, läste sin Bibel, blev blek av de ord som han läste som upptecknats av Jeremias, och tänkte med klagande hjärta:

"O Gud, jag är ensam, ja, ohyggligt ensam. Blott dig har jag som jag kan vända mig till. Endast dig har jag över mig och kan jag ansvara för. Överallt ser jag mest bara gudlöshet, ondska och fåfänga, mörker och hopplöshet. I den politiska värld jag är dömd till att leva i ser jag ej någon som öppnar sin Bibel, som någonsin avstår från lättsinne, fåfänga, ytlighet, ansvarslös njutning och kättja. Du ensam är helig och kan jag ta någon moralisk tillflykt till. Osläcklig är all min kärlek för dig, stränge evige ende och obönhörlige Gud. Endast du uppehåller mig och får mig att vilja fortsätta. Du endast får mig att fortsätta vara vad jag måste vara: en konung."

3.

"Men vad är väl bittrare, hemskare, tristare och mera tröstlöst än att det veta att andra ej vet vad man själv vet, att andra ej älskar vad man själv högst älskar, och det att andra ej är vad man själv är? Det bittraste faktum av alla är det att man dömd är till obotlig ensamhet för hela livet så länge man lever. Men jag får ej gräva ner mig i filosoferandets avgrund. Min Gud är dock med mig och släpper mig icke om än han förärar mig den allra svåraste olycka. Han står mig bi i min kungliga nöd även när den blir som allra svårast. Det tror jag åtminstone."

Därefter jagade Carls käcka friska arméer bort några augustska som samlat upp sig med dåliga avsikter uppe i norr vid Plutusk.

Men vår konung gick mot den stadigt befästa och vapenuppfyllda grå fästningen Thorn där sex tusen soldater från Sachsen satt inne och spelade kort. Vi svenskar belägrade fästningen så att ej någon pultron därifrån kunde fly. Men belägringen var ganska diger. De tyska och polska soldaterna sköt jämt på Carl och förföljde den gode ynglingakungen med eld. En gång sköts en man ned som stod bredvid sin konung. Det var löjtnant Liewen för resten, en ädel och duktig, begåvad och kunnig och erfaren man. Förlusten av honom var stor.

Något senare hände det att då Carl stod i en löpgrav det stöd som han hade mot armen sköts bort under honom. Han log då och sade: "De siktar för dåligt, de gossarna!" Och några dagar blott senare, då han stod högt på belägringsförskansningen, kom en kanonkula, träffade skansen och vräkte alltsammans omkull så att kungen begravdes inunder all bråten och måste uppgrävas såsom ur en grav. Men han själv tycktes inte ta skada av någon av dessa fientliga närgångenheter, och därför befästes den åsikten allmänt, att kungen var

"hård", det vill säga, att kulor ej bet på hans skinn. Samma tro hade ock Gustav Adolf en gång varit föremål för, tills han stupade för en gevärskula.

Men en annan var kritisk: "Vår konung riskerar sitt liv av ren dumdristighet, som om han redan tröttnat på kriget och snabbt ville dö. Det är såsom han ville utmana sitt öde och trotsa sin lycka och reta den till att bli motsatsen. Men därmed utsätter han hela Sverige och staten och hela armén för en onödig fara. Det verkar nästan på gränsen till ansvarslöshet." Den kritiske var Arvid Horn, men han sade ej ut vad han tänkte.

Och denna utdragna belägring var icke trevlig. De svultna och hungrande inne i staden skrek högt ut sitt jämmer och ve. Det var olidligt att stå och höra medborgarnas klagan och sorg, som ibland hördes långt ut på slätten. Det skriandet som varje dag blev allt värre där inne i staden bar vittne om mödrar som ej kunde föda söner och döttrar, och spädbarn som ohjälpligt dog i de arma utmärglade mödrarnas armar. Det vittnade om folk som låg mitt på torget och dog, som med flämtande trötthet med svårighet krälade fram längs med gatorna tiggande fåfängt om livet av andra som ej längre kunde behålla det, stinkande i egen flytande spillning och vatten och mötande frälsande döden.

"O Gud, låt dem ge sig!" bad kungen, som led mest av alla av arma polackernas stigande lidandes jämmer. "O Gud, låt dem fatta, att förr än de ger sig får de ingen

mat!" Han fick veta att den lilla mat staden hade låg samlad i någon av stadens kyrkor tillsammans med all stadens krut. Därför gav han sträng order om att inget av stadens Guds hus fick utsättas för någon eld. Ty han kände till Königsmarcks bragd vid Athen. Ja, han kände den skam i sitt hjärta som drabbat all världen då Königsmarck sköt på Akropolis tempel och detta flög tragiskt i luften, emedan allt turkarnas krut däri hade församlats. De turkarna hade trott att de var fiffiga när de församlade allt krut i Parthenontemplet emedan de trodde att venetianarna aldrig skulle beskjuta en så berömd byggnad. Men med venetianarna fanns denne Königsmarck, som inte var alltför noga med att sikta rätt. Ett skott missade målet och landade rakt på Parthenon, så hela det tvåtusenåriga templet, det vackraste i hela världen, flög bittert i luften. Men trots all den eviga elden, beskjutningen och allt det bombardemang, som var dag och var natt kom som hagel och eldregn över den stackars halvt gruslagda hungrande staden och starka befästningen, gav den sig icke.

En morgon mitt under allt dunder och oväsen fann kungen sin favoritkompis död i sin säng, hunden Pompe, som följt honom ända se'n dagarna långt före kriget. Hans verkliga namn var Pompé, men han kallades allmänt för Pompe. Han sovit var natt i Carls säng många år och sprungit helt glatt vid hans fötter på alla hans resor och färder tills nu, då han helt utan förvarning plötsligt ej mera fanns till. Kvällen innan så hade den lurvige björnhunden varit som vanligt ännu: frisk och nyter och glad. Nu var livslågan utsläckt, och konungens älsklingshund var blott ett minne. *Sic transit gloria mundi.* Den älsklige Pompe var hans sista hund och den ende av hans fyra hundar som överlevt allt utom Thorn. Turk och Caesar och Snushane var alla döda. De fyrbenta små musketörerna hade nu lämnat sin konung, och Pompe gick bort såsom den allra siste och trognaste. Hur skulle konungen klara sig nu utan den oundgängliga fyrbenta hjälpen i form av den renaste tillgivenhet och moraliska uppbyggelse?

Därpå stormades fästningen, eller åtminstone fattades det ett beslut om en stormning. Carl ville själv rida i spetsen för erövringstrupperna men blev av blå generalerna avrådd där från, ty de ansåg att han därmed kunde riskera sitt liv och fatalt spela döden i händerna. Konungen genmälte då:

"Men var annars är min plats i hären om inte bland de män som mest är i elden? För övrigt, vad kan det väl spela för roll om jag dör? Mitt rike, vårt Sverige och hela vårt folk har ju ändå långt mera besvär och bekymmer av mig än from glädje och nytta."

Men nyheter kom att den massiva borgen nog skulle ändå falla i deras händer som fullmogen frukt, om de svenske blott gav sig till tåls några få dagar till. Kungen lyssnade till dessa nyheter, anfallet uppsköts, belägringen fortsattes, och ingen stormning blev av. Mannen som Sverige följde var glad åt att få spara många mäns liv. Och blott efter ett antal av fyra små dagar kom stadens kapitulation. Thorn var fallet. Två tusen soldater kom genast i fångenskap. De andra fyra, som i borgen instängts, var döda av svält. En ordentlig polsk nöt var med detta nu knäckt. August hade förlorat ännu ett game. Vägen låg nu helt öppen för vinning av settet. Och stackars befolkningen fick nu sin mat: trettio oxar och fyrtio får drevs in genom

portarna till alla svältande inne i husen. Dessutom öppnade Sveriges konung sitt egna privata förråd för envar som i staden var hungrig. Så frälstes den arma lidande staden från hungersnöd. Allt var nu åter som innan belägringen börjat. Den enda förändringen var att en samling politiker som ingen kände bytts ut mot en annan god samling politiker som ingen kände. Borgarna fick nu sitt lystmäte på allsköns mat, och i lägret gavs gästabud för alla sachsiska överstar, stormän och officerare. Stadsborna även rann ut till de svenske i tusental för att bli frikostigt ädelt förplägade. Mat fanns i överflöd nu sedan nöden och hungrandet levats igenom.

Men de som ej tog del av glädjen och segern var tvenne. Den förste var Patkul. Där han hörde talas om nyheten skummade vreden ut på hans läppar. Hans ansikte blev som en fackla av ilska. Han skrek ut: "Förbannelse!" och slog sin näve i bordet så bläckhornet for upp i luften och föll så att mycket blev plumpat och fläckat, fördärvat och nedsvärtat. Mer hat fanns ej i all världen än just i den mannen, den livländske stormannen, som visat sig mindre ädel än någon tartar och som därför, för att han försökt göra Livland självständigt och sig själv till konung däröver, totalt uteslutits ur det svenska samhället. För att han en gång berövats den makt som han fötts med och hindrats i att breda ut den så hade han av djuriskt hämndbegär hemfallit åt ett fixerat blint hat mot allt svenskt, som han uttryckte med att ta till terroristiska medel: att genom sin slughet och intelligens och de höga kontakter han hade i världspolitiken uppbåda och hetsa Europa mot Sverige. Och nästa gång han mötte August och Peter fick dessa två mera än nog av den hatiske nidingens syndaflod av terroristiska uttryck och meningar:

"Carl är en kvinna, en impotent omänsklig odugling som ej kan älska. Han har aldrig prövat på livet. Han är ej en karl. Han skall oskadliggöras med hela sitt rike och folk, om jag så ska behöva göra det själv och allena! Hans rike skall utplånas, och alla äckliga svenskar skall tillintetgöras tills de icke mera kan kallas ett folk! Vi skall göra dem hemlösa, galna av smärta och sorg och till världens mest utstötta, hatade och trakasserade, djupast föraktade folk, lika avskytt i hela Europa som judarna!" skrek Reinhold Patkul, så att hela världen fick höra det, om den så ville.

Det hade strax tidigare funnits möjlighet till separatfred emellan tsar Peter och Sverige, på Peters initiativ. Peter hade då svårighet inrikes och ville slippa den växande bördan av kriget. Det märkliga var då att Sverige samtidigt gjorde en fredsinvit österut. Patkul var nyckelfiguren och hade en fredsmöjlighet i sin hand mellan Sverige och Ryssland. I villkoret ingick från Sveriges håll, om nu Patkul fick freden till stånd, att han skulle benådas. Han skulle bli fri från sin dödsdom och åter välkomnas som medborgare i sitt hemland i Sverige I fredsplanen ingick betydande äktenskapsplaner emellan tsar Peters son och polske kungen Sobieskis prinsessa till dotter, och i planen ingick dessutom att avlägsna August från den usurperade tronen i Polen. Det var ett helt konstruktivt fredsförslag, som skulle klart innebära, att Livland blev skonat från kriget. Men Patkul beslöt för sitt hats skull mot Sverige att ej göra något för freden. Han teg om förslagen för de ömsesidiga parterna, som aldrig fick veta något om den andra partens berömliga vilja till fred. Följden blev att

förrädarens eget land Livland blev offrat för kriget, och att konung Carl och tsar Peter förblev hopplöst fast i de ondaste tänkbara krigscirklar.

Den andre som ej var helt lycklig över sin seger var kungen av Sverige. Hans kamplust var borta, hans segrar var ej längre för honom någonting njutbart. Han hade fått avsmak för världen och kriget fast det icke syntes. En dag kom hans vän Arvid Horn fram till honom och frågade:

"Är ni helt frisk, min herre och konung?"

"Jag är blott din vän, – intet mer, Arvid," svarade Carl. Han var tyst någon stund. Sedan sade han:

"Minns du hur vi alltid brukade, då det var vinter, belägra och anfalla, kriga och härja, förfölja och ansätta våra försupna och stinna sympatiska grå generaler av urmodig årgång med snöbollar, bomber och lätta granater av papper?"

"Javisst, det var när ännu Fredrik av Holstein var hos oss."

"Ett sådant krig var mycket bättre än detta. Mitt livs högsta önskan, – vet du vad det är?"

"Nej?"

"Jag önskar mig fred. Men Gud vill ej förunna mig freden. Han driver mig vidare medelst sådana hetsare som arme Patkul. All världen skall hata mig för att jag ej bringar fred, hela Sverige skall bittert förbanna mitt krig, och mitt folk skall måhända till slut även göra sig av med mig för att åvägabringa den äntliga freden, som de ej ens därmed skall få, ty vår Gud säger krig, och han går ej att kristna. Ty det är ju Han som har givit oss Kristus. Det går ej att ändra hans tankar. Det är endast han som kan ändra vi människors, tidens och världens. Ja, troligen skall hela världen anklaga mig för det krig som Gud fjättrat mig vid, och ej någon skall fatta och veta att min egen vilja, som ingenting är inför Guds, var blott fred. Jag vill hem till mitt hemland, min stad och mitt slott, jag vill äta och dricka, ha roligt med kvinnor, få barn och familj, ge mig hän åt att bygga och skapa, förbättra mitt land, bli en god far åt folket mitt, vara en populär broder åt världens regenter och älska min nästa, varenda en av dem, ej ett enda uns mindre än vad jag älskar mig själv, om jag gör det. Ja, allt sådant gott vill jag göra. Till det är jag född. Jag är människa vorden och icke en krigsmaskin. Mänsklig och god vill jag vara och icke en krigare eller en hatad, förbannad grov mördare och blodig erövrare och självsvåldig och fruktad tyrann. Nu har du hört min mening. För den icke vidare, ty jag är tvungen att tänka på kriget, på skenet, på Herren Guds vilja, på allt utom sanningen, på att i varje sekund av mitt liv vara konung. Att hålla bedragande skenet uppe av att vara konung så länge jag lever är mitt livs grå gycklareuppgift."

Därpå gick han in i sitt tält för att sova, försvann utan vidare avskedsord, och Arvid Horn såg sig ensam och övergiven tills han själv kom till sängs i sitt tält i närheten.

En dag kom budet från Stockholm att grå eminensen i Riga, vår vän Erik Dahlberg, gått hädan i frid och åtnjutit sitt livs största ära och hedersbetygelser i sista livsdagen. Som triumfator och hjälte, som uppbyggligt dygdmönster, konstnär och störst av sin tids ingenjörer gick han ur tiden, den frejdade världsresenären, den siste

renässanskonstnären, Italienälskaren, målaren, som gått i spetsen för Carl Gustavs här över Bälten vid konungens sida, som utan vars råd bältska tåget ej någonsin varit, som kämpat och lysande vunnit det våldsamma slaget vid Lund vid sin konungs, den elfte Carls sida, och som mer än någon byggt upp Sveriges stolthet; Karlskrona, Karlshamn, Göteborg, Marstrand, många är städerna som har att ståta med fästningar som byggdes av Erik Dahlberg. Han var nästan åttio år gammal när döden kom, och som sjuttiofemåring slog han tillbaka polacker och sachsare och hela Augusts armé i försvaret av Riga. Ej någonsin skall någon svensk man förglömma hans namn. Han var sist i sin ätt, ty han hade sett var och en av sina söner gå bort före sig. Hur berömd han än var hade han även gråtit ibland.

Efter intagandet av det viktiga Thorn var kung August knäckt, och han råddes att avgå. Det var bara Patkul som fick honom att stanna kvar på sin tron för att tjäna tsar Peters och Rysslands intressen: ju längre Carl hölls kvar i Polen, dess bättre för Ryssland, ty allt vad tsar Peter och Ryssland behövde var tid. Men de flesta polacker var nu ganska trötta på att se sitt Polen förblöda. De vände sig mot konung August och avsatte honom vid riksdagen i Warszawa år fyra genom ett majoritetsbeslut. Varför den riksdagen trots allt fungerade i motsats till alla tidigare polska riksdagar var därför att Arvid Horn diplomaten tog hand om den med sin metodiska skicklighet. Han var en lugn mycket säker förhandlare och lika oomkullrunkelig som kungen själv. Men en avkastad konung i Polen betydde att någon ny härskare strax måste fylla det tomma tronutrymmet i dennes ställe. En avsättning fordrade genast en kröning. Och vem skulle det vara? En blott var tänkbar. Herr Arvid for efter sin riksdag och började söka och truga den mannen till att acceptera allt Polens konungakrona. Men den mannen var inte villig.

"Vad?" utbrast han. "Jag har ju redan en krona för mycket. Skall jag utom min svenska törnkrona då även nödgas att uppbära stackars polackernas blykrona, späckad med spikar och taggar av tistel? Nej, aldrig i livet! Det går inte an!"

"Men tänk, herre konung, på äran, på makten, på hedern, er själv och på härligheten! Var ej nu så blygsam! Tänk bara på framtiden: aldrig har någon svensk konung så ärats förut."

"Ej ett ord mer om saken, herr Horn. Jag är hågad att säga: vik hädan, förbannade frestare! Polen skall endast styras av egna polacker och aldrig av någon som ej är av Polen. Helt säkert så finns det mångtaliga ädlingar som bara väntar på tillfället att få bli kungar. Herr Horn, se nu till att en kung väljs åt Polen av Polen. Sätt genast i gång med ännu en polsk riksdag, finn ut kandidater, och se till att endast den ädling som bäst är för Polen blir vald."

"Jag skall göra mitt bästa," medgav diplomaten, som myste belåtet åt att konung Carl icke vandrat i fällan: vem utom en konungslig konung skulle ha vägrat att mottaga titeln av konung av ett så stort anrikt och gott land som Polen? Blott dårar skulle ha mottagit den, och blott konungar skulle ha fromt refuserat den, och Arvid Horn var helt nöjd med att Carl hörde klart till de senare.

Och det blev som kungen sagt. Konung Carl kom i nära kontakt med polackernas primas, som föreslog konungen tre kandidater. Den förste var

framstående, och den andre var rik, men den tredje var ärlig. Naturligtvis valde kung Carl strax den ärlige, och det var även densamme som själva polackerna valt redan en gång till konung och föredrog framför de andra: Stanislav Leszczýnski, en fullständigt hederlig man, kulturell och berömd för sin godhet. Det enda han hade emot sig var att han var resignativ och på gränsen till ren pessimism. Han var känd för de ofta citerade orden: "Ju godare man är som människa, desto mer skit får man av denna världen." Det var även ett slags realpolitik om dock ej särskilt initiativrik. Den verklige kungen av Polen var dock Carl, fast han icke alls ville vara det; såsom hans store kollega i Frankrike Ludvig var Frankrike. Konungens ord var all världens lag på den tiden. En skillnad blott låg mellan Ludvig och Carl: Ludvig skröt med sin makt och sin världsliga härlighet, medan kung Carl lät den höljas och döljas.

De polske var nöjda med den nye kung som nu tillträdde allt Polens krona och spira. Han var ganska fattig och därför så hederlig men därtill en mycket god kristen man, och det stod redan skrivet i stjärnorna att denne man både länge och väl skulle leva. Hans dotter blev småningom drottning av Frankrike, och själv fick han leva tills han var åttionio. Kung Carl fick bekosta de nya regalierna och hela kröningens utgifter, ty de berömda och anrika gamla regalier och skatter som var polska rikets historiska arv hade den förre kungusurpatorn den skojaren August naturligtvis fräckt tagit med sig och stulit.

En dag ställde kungen sin dräng Arvid Horn denna fråga:

"Säg, vad tror du skulle bli följden om jag plötsligt föll i en strid och var död? Vad tror du att då skulle hända?"

Han svarade: "Då skulle Sverige ej ha någon chans. Med de fiender hon har idag skulle hon genast krossas och bli massakrerat till oigenkännlighet, slaktat och stympat av danskar och tyskar och ryssar. Det är endast ni som består någon propp i fördämningen mot ondskans rytande hav utanför. Om ni föll skulle Sverige ej någonsin mer kunna resa sig."

Då sade Carl: "Det värsta är, käre Arvid, att jag kan ej se att det vore undvikligt i längden. En dag skall jag falla – det är oundvikligt, och jag skall dö ung, och med mig skall en hel del gott falla, gå under och dö. Och jag ber dig att vara beredd på att så måste ske, ty min sista strid kommer allt närmare för varje dag. Var beredd och var redo att på den olyckliga dagen rädda allt som räddas kan undan mörkret och hänsynslösheten, den gudlösa kortsynthetens egennytta och våldets destruktivitet, på det att icke ondskan, ej terrorn och ej anarkin någonsin måtte segra i längden."

"Ers Majestät, det är fler än jag som är mycket oroade över att ni nästan självdestruktivt söker upp farans hjärta och utsätter er för långt svårare risker än nödvändigt."

"Det är för syns skull allenast, min Arvid, ett spel för soldaterna och populasen. Du anar ej vilken ofantlig betydelse det har moraliskt att jag ställer upp och klär skott. Varför tror du att vi i varenda batalj och i strid efter strid bara vinner mot de mest förkrossande grå övermakter? Jo, därför att mina soldater har en suveränt hög moral, som jag ingjutit i dem just genom att ständigt ta risker och visa mig mitt i den svåraste elden. Jag får dem att tro på mig. Därför allenast har vi alltid vunnit emot

alla odds. Men det är ett omöjligt spel. En dag måste jag även förlora. Det ber jag dig vara beredd på."

Men kröningen av konung Stanislav måste ske genom polackernas primas, och denne var ovillig att ställa upp. Ja, han vägrade. Tiden var ond för den heliga kyrkan och alla Guds tjänare: helt utan regler och lag skedde kungaval, kröningar och inte minst konungsavsättningar. Ingen fromhet och rätt, ingen lydnad, respekt och god vördnad för kyrkan fanns någonstans i politiken. Monarkerna, kejsarna, kungarna och alla andra förtappade självetablerade skurkar var helt utan skrupler och gjorde precis vad de ville. Så resonerade primasen och andra präster. I världen fanns ingen som älskade Gud, utom Carl, och därför så valde varenda prelat med förnuft i behåll att ej ha något med denna världen att göra. Kung Carl såg sig nödsakad då att anlita ärkebiskopen av Lemberg, men den ärkebiskopen hade försvunnit. Han hade flytt, ty han ville ej ha något med svenske kungen, som Gud skulle offra för världen, att göra. Han var rent ut rädd för det öde som vigt konung Carl åt den lott som nu väntade honom. Sextio man med det uppdraget att söka rätt på den ärevördige biskopen fann honom slutligen djupt in i vildmarken så långt från världen som möjligt. De lyckades med fromma ord få den store prelaten att lämna sitt tält och sitt vildmarksliv för att i stället medfölja och fromt genomföra den viktiga kröningen av Polens nya mer polske monark. Och så blev gode Stanislav konung åtminstone över hälften av Polen, ty övriga hälften var praktiskt sett Augusts fortfarande och deras som var den sachsiske konungen trogna.

Det urgamla Lemberg var en ärevördig stad i östra Polen. Dess fästning berömde sig av att aldrig ha intagits. *'Intacta Virgo'* var dess stolta namn på sig själv. Där i trakten var August för närvarande i slugt samspråk med ryssarna som nu gav sachsarna hjälp. Ditåt tågade Carl med sin här i ännu ett försök att få utdragna kriget mot August och ryssarna avgjort. Han hoppades att i de trakterna både få möta tsar Peter och August i ett slutligt avgörande väldigt slag. Under marschen till Lemberg så ställde kung Carl denna fråga till sin bäste vän:

"Det bästa och ädlaste riket i världen var Israel. Men konung Salomo avföll från Gud och blev fruntimmerskarl blott på heltid, till världens och Israels olycka. Trettiotre fromma generationers besvär och livs möda var sorgligt tillintetgjort genom kung Salomos avfall. Efter Jerusalems syndafall uppstod Athen som all världens politiska andliga och kulturella centrum och ledare. Men även hon, trots sin glans och gudomliga ljus och sin storhet som ledare för mänskligheten gick under och nedrevs av dem, som i stället förlade all världens härlighet på Roms sju kullar. Athen blev ett minne blott såsom Jerusalem, och så blev även de kejsares Rom genom goter, vandaler, germaner och andra. Och senare har även Konstantinopel gått under. Hur länge tror du att vår svenska stat kommer att hålla sig upprätt?"

Till det sade Hornet från Finland:

"O konung, du tänker för mycket!" Men sedan så tillade han: "Vi ska klara oss. Lita på mig. Vi ska stå emot rycken. Om du känner tvivel på din sak och inte kan lita totalt på dig själv, kan du dock lita på oss andra, vi svenskar, som aldrig ger upp. Vi skall nog finnas kvar som nation ännu om två och tre hundra år."

"Det är möjligt och troligt, men stormakten Sverige skall då säkert alla ha glömt."

Ifrån öster från Ryssland kom massor av hjälp nu till August: en hord av kosacker med hövdingen-hjälten Mazeppa, den gamle legenden, den knipsluge sjuttiofemårige gamle mannen i spetsen. Kung Carl red dem alla till mötes förväntansfullt: han ville ha ett avgörande. Men den tvehågsne nyckfulle August gav plötsligt katten i ryssarna och vände norrut. Han fruktade Carl och det avgörande som Carl längtade så efter. Innan Carl vände och fortsatte jakten på August intog han Lemberg, den okränkta aldrig förr intagna fästningen. Arbetet gick på en kvart. Blott med kavalleriet, ett par hundra man, gick vår konung till storms mot den aldrig förr intagna fästningen. Ett hundra tusen förskräckliga turkar hade belägrat den en gång i tiden dock utan något som helst resultat. Carls besjungna soldater i blått steg nu upp på varandras axlar och klättrade uppå varandras ryggar upp till det eldgivande krönet av vallen. Mot eld och mot stål, mot kanoner, granater och helveteslågor gick tygklädda svenskarna och bröt sig genast igenom. Besättningen viker och flyr, och när de retirerar igenom sin stadsport är svenskarna med dem. Bort från deras fästning och in till den värnlösa staden drivs arma polska försvararna av karoliner som leds av självaste Carl och hans vän Lille Prinsen i spetsen. Ej kulor, ej krut, ej kanoneld, ej tunga granater kan hindra och rå på naturkraften i den försvinnande minoritetens halsbrytande angrepp trots dessa omöjliga odds. Det är som ett mirakel, och gossarna tror fullt och fast att det helt enkelt är Herren Guds egen vilja. Det Gud vill, det sker, även mot de mest löjligt fantastiska odds. Ingenting är omöjligt. Blott trettio svenskar strök med i den korta men häftiga striden och endast ett sextiotal goda polacker. Förlusterna var minimala, triumfen total. Det var slaget vid Lemberg och den första gången som den staden föll för ett angrepp.

När nyheten kom hem till Sverige och en gammal prästman i Uppsala hörde den kunde han ej låta bli att ge luft åt sin känsla. Han sade:

"O Svea, du kränker blott andra, men ingen har ännu kränkt dig. Dina barn har besegrat romarna, ryssarna, tyskarna, och deras ättlingar har befolkat all världen. Ty ryssar, lombarder, vandaler och goter och alla germanska folk har ju sin vagga i dig. Vilken jungfru du är, som så mäktigt förmår fylla världen med folk och betvinga nationerna i Europa, men som likväl alltid själv undgår kränkning av andra nationer!"

Och den prästen kände rätt väl Urban Hjärne. Han var mycket fromsint och hemmastadd i alla inhemska heliga böcker och utländska. Olof Rudbeckius och Snorre Sturlason islänningen, dansken Saxo och Johannes Magnus, som landsflyktig var i Venedig och där skrev sitt mästerverk, kunde han utantill såsom sin Bibel. Han arbetade på en Canon som just skulle omfatta alla de heliga nordiska skrifterna från Snorre Sturlason fram till exilärkebiskopen Johannes Magnus, som han ansåg helig trots att han var en katolik.

Men åter till Lemberg. Där bodde mångtusenden judar bland andra. All plundring förbjöds, och den som vågte trotsa förbudet förlorade livet. Kung Carl ansåg att staden hade en säregen status. Han kunde addera. Han lade sin sällsamma seger till all stadens talrika judar och fick därav summan, att Gud hade ett särskilt

gott öga till denna stad. Och Gud nåde den som under Carls tid i Lemberg förföljde en jude! Det gick bara inte.

Men August var då under tiden fegt flydd till Warszawa, där han sökte störta kung Stanislav. Carl var som blixten snabbt efter den opolske kungen. Vid Punitz hann svenskarna upp Augusts trupper. De svenske var slutkörda, utsvultna, och deras hästar var sprängda. De hade marscherat till Punitz de fyrtio milen på sju dagar, kvällar, nätter och morgnar. De var ej stridsdugliga. Ändå fick sachsarna duktigt med smörj och försvann fegt på flykten. På nytt hade svenskarnas djärva taktik att med överansträngning utföra det omöjliga i en konsekvent snabbhet haft överväldigande framgång. Beslutsamhet, snabbhet och klarhet i organiserandet verkade vara en fulländad formel som alltid fungerade framgångsrikt. Nattmörkret endast gjorde att sachsarna icke blev tagna till fånga varenda en man. Det var det årets sista betydande seger. Fred slöts i Warszawa, polackerna var nu Carls vänner och pliktiga att hjälpa svensken mot ryssen.

Men August var ännu ej fångad. Så länge han icke var fångad var han icke heller besegrad. Dock gav Warschaufreden Carl andningshål, så att han kunde bege sig mot norr för att hjälpa upp smärtsamma situationen i Baltikum. Ryssarna flydde till Grodno och gömde sig där bakom murar och vallgravar. Carl måste då för att fånga de arma belägra den kraftiga fästningen. Konungen avskydde det, men det fanns icke något alternativ att få bukt med den ryslige ryssen. Carl sade en dag, då han översåg fasliga svältningsbelägringen:

"Vad vi kallar verklighet är blott en vacker kuliss. Vad är skönhet och läckerhet? Även den allra mest praktfulla maträtt har blott den effekten, att något senare sitter man hukad med neddragna byxor och stönar. Vad bygger man städer och slott för? De brinner ju förr eller senare upp blott, och kvar återstår sedan bara bedrövliga rester. Nej, sanningen är något annat. Den vackra kulissen är till bara för att förnöja, behaga och roa. Publiken, betraktaren, passive åskådaren, det är sanningen. Allt är blott bländverk och skådespel, lögn, fars och dikt som vi ser. Endast blicken, förmågan att iakttaga, det stumma och tysta betraktandet, *det* blott är verkligt. All världen är bara en dålig teater, men Gud som betraktar den, blicken som följer med spelet, i den finns all sanning och verklighet."

Arvid kom in, ställde frågan:

"Vad läser ni nu?"

"Evangelisten Markus. Jag säger dig ärligt, vän Horn, att jag tror mer på Platon än på evangelierna."

"Herre och konung, ni hädar!"

"Nej, jag är blott uppriktig. Platon var fyra århundraden före vår frälsare. Ändå är han i min mening mer kristen än Jesus. I evangelierna finns det så mycket att sätta i fråga. Blott Lukas är fullkomligt trovärdig och övertygande, medan hos Platon är varje sats, mening och ord noga övertänkt och alltid logiskt. Platon är öppen och klar, liberal och helt fri, medan Jesus är sträng för att ej säga intolerant och ibland rentav omänsklig och ofta oklar. Och därför så läser jag hellre det gamla mer enfaldiga testamentet, som jag tycker är mera klart och mer rättframt och mer rakt på sak. För

mig var Jesus endast en konung liksom alla andra och övriga kungar, som Hamlet av Danmark, som Charles av England och Henrik av gamla Navarra, som även de dog som martyrer. Men nog nu om filosofi. Låt oss se hur den hemska belägringen fortlöper."

"Har ni ej mera att säga i ämnet?"

"Nåväl, låt oss avsluta det. Platon säger på ett ställe i ett av breven: 'All världens hjärta och kärnpunkt är konungen. Allt sker för honom och med honom. För kungens skull finns all världen till, och honom förutan är allt ingenting.' Icke noggrant citerat, men ändå: har någonsin meningen med kristendomen mer tydligt och enkelt förklarats? I Platons ord finns all kärnan i den kristna trons hela väsen förborgad. Aldrig har den kristna tanken mer klart formulerats än hos gamle Platon, som levde tre århundraden före Kristus. Men nu: till belägringen! Jag har dig pinat för länge med teologi."

I belägrade staden dog ryssarna huller om buller som flugor. Sjukdomar härjade, stanken regerade, döden var herre i staden. Ett sådant elände var allra mest smärtsamt och mest outhärdligt för unge kung Carl. Gång på gång sändes män ut att forska och speja och söka en svag punkt hos fästningen som kunde göra en stormning av fästningen möjlig trots allt. Men ej någon fästepunkt kunde uppdagas.

Kung August, den sachsiske kurfursten, samlade åter sin här och drog ut för att undsätta Grodno. I vägen stod Rehnsköld med bara en hälften så talrik armé. August tänkte försöka att omringa värnlöse, dödsmärkte svensken, och Carl Gustav Rehnsköld, den barske och orädde, kärve och hugstore svensken blev varse om detta. Han valde att börja det stundande slagsmålet. Svenska förträffliga ryttarna, ypperst i världen, flög fram över marken som en stor tornado från Norden. Initiativet var deras, i perfekta linjer fanns det ingen tvekan, ordningen var exemplarisk, allt väl övervakat av Rehnsköld som ledde det hela, och chocken blev fullständig. Kavalleristerna jagade genast de samtliga sachsiska ryttare på ömklig flykt. Det blev svenskarna som, enligt Hannibals gamla recept, den mest djärva, berömda och svåra av alla fältslagsmetoder, omringade sachsarna, fastän de bara var häften så många, och icke tvärtom. Nesligt plundrade sachsarna på sin reträtt allting gott som de hade i trossen och visade därmed sin dåliga sportsmannaanda. De arma som sachsiska ryttarna så snöpligt övergett fick klara sig helt allena så gott de nu kunde, och en icke blygsam minut höll de små stackars skyddslösa fotmännen stånd morskt som män

mot den hemska bedövande svenska minoriteten. Den dagen föll sju tusen sachsare antingen Sverige till fånga eller till marken. Den ojämna striden var över på två korta timmar och vanns av den svage och mindre och långt underlägsnare parten. Som i alla rättvisa strider förlorade Goljat mot David. Förtjänsten var först och främst Rehnskölds. Han kunde få sina soldater till vilket gott dagsverk som helst. Han var älskad av alla som honom väl kände, och de kände konungens barndomsvän bäst som stod under hans ledning. De följde hans skugga om så det behövdes, och det genom stormar och eld, ty de visste hur väl Rehnsköld kunde sitt yrke, hur säker han var i sin sadel till häst mitt i striden, hur klartänkt och ytterst väl organiserad han alltid var och noggrant förberedd alltid på vad som på slagfältet väntade. Aldrig såg någon hos honom ett tecken till nervsvaghet, osäkerhet eller tvekan. Han var den stabilaste av alla Carls generaler, och det fanns ej någon som ej respekterade honom till hundra procent. Om det var någons omdöme som alla litade på var det Rehnskölds. Ja, Rehnsköld var verkligen ytterst förträfflig.

På så sätt fick August nu finna sig i att hans planer att bistå belägrade ryssarna plötsligt gick snöpligt och platt helt åt skogen. Ja, så kan det gå, och det visste väl August nu redan vid det här laget. Det var varken hans första nederlag eller hans största och sista. Han kunde minsann knyckla hop vackra silverserviser och räta ut hästskor, slå näven i bordet så det allra finaste dyra salongsekbord klövs, rulla hop silverbrickor till rör, lyfta hästar och kor och med effektivitet underhålla Europas mest variationsrika harem, men krig var han dålig på, stackarn. Snart skulle hans landsmän, som aldrig tar något på allvar, helt oskyldigt skadeglatt sjunga:

"Å du käre Augustin, Augustin, Augustin, å, käre Augustin, allting är väck! Väck är Polen, och väck är Sachsen, och Augustin ligger i träcken. Å, du käre Augustin, allting är väck!"

Men från den arme August till det ännu armare Grodno: där svalt även svenskarna och led betydligt av onda belägringen. Vintern var hård, och hos ingen bonde i landet fanns mat, ty all mat hade grävts ner i jorden. Den sveaman som ville klara sig genom belägringen fick rikta in all sin koncentration på att uppspåra mat som låg noggrant begravd under skare och is. Aldrig tvingades dock någon bonde att avslöja var han förvarade sitt lilla vinterförråd. Den som frivilligt önskade bistå och hjälpa de svenske fick göra det; de som ej ville det fick låta bli. Våld mot bönder och fredliga goda civila bestraffades av konung Carl med ej mindre än döden.

Men mitt i allt detta fick konungen budskap om Rehnskölds batalj. Han skrev genast till Rehnsköld ett mycket uppmuntrande brev med stor lyckönskan till den av Gud så välsignade skarpa och lustiga leken. Ja, ännu en månad därefter skrev kungen på nytt till sin vän Gustav Rehnsköld om härliga dusten med tysken som Gud i sin nåd givit så lycklig underbar utgång. Mest glad var Carl däröver att alla rått Rehnsköld mot en så våghalsig farlig manöver. Mot allas bättre och vida mer erfarna vetande hade herr Rehnsköld gjort vad som föll honom in och vad han tyckte var det mest riktiga och rationella och därmed riskerat allt Polen och hela Sveriges armé och dess framtid, men han hade satsat på rätt häst, och han hade vetat det. Därför så hade han ej kunnat tveka. I likhet med Carl var ej Rehnsköldsbaronen alls

mottaglig för allt vad smicker, beröm och slikt daltande hette. Nej, Rehnsköld var kallsinnig, fullkomligt oberörd av allt personligt, och konungens närapå alltför uppmuntrande ord gällde enligt hans tolkning blott trupperna, fotfolket, blå karolinerna, brava kavalleriet och icke alls Rehnsköld den jaglöse och oansenlige tölpen. Och denna den torre men älskade trägeneralen såg väl till att mannarna fick kungens lovord som näring och olja på elden i själen, som var all den kraft som de hade; men blå generalen såg samtidigt väl till att de icke heller fick för mycket av kungens goda, så att de ej skulle bli för övermodiga eller odrägliga. Herrarna måste ju duga till strid: varken vara för uppblåsta, säkra och viktiga eller för klena, förvekligade och för bortskämda. Nej, käckhet, ödmjukhet och kallt förnuft måste härska hos männen beständigt, om de skulle duga till seger och till att beständigt stå mot själva fanen.

Vid Grodno led onda belägringen sakta mot slutet. Det fanns flera döda i staden än levande. Våren var nära. De komplett förstockade ryssarna vägrade ge sig. De väntade på att flodens is skulle gå upp, ty då funnes det någon chans för dem att bryta sig ut. Carl var ganska förtvivlad. För varje minut kom våren allt närmare, och ännu var icke fästningen tagen. I mars så begynte den gruvliga floden bli våt. Carl lät bygga en brygga strax söder om staden för att kunna korsa den brusande floden med lätthet, om ryssarna plötsligt en dag skulle komma på tanken att inleda någon sorts flykt. Mitt i brobygget, då Carl en dag inspekterade arbetet, brast plötsligt isen, och kungen for ner i en vak. Han höll på att av strömmen dras ner under isen och klamrade sig fast för livet vid vakkanten. Lillprinsen och en ung greve kom i sista stunden och hjälpte sin konung ur dödsvaken. Carl red därpå till sitt högkvarter fullständigt genomsur i den stränga och ogina kylan. Det var icke få kilometer till lägret.

På vägen dit dyker det så plötsligt mitt i hans väg upp ett timmerlass mitt i en krök draget av raska hästar, och konungens häst saktar farten och halkar och snubblar och störtar omkull framför vedlasset. I nästa ögonblick ligger kung Carl mitt framför det förfärliga fordonet, som tänker av bara farten köra på kungen och över den underligt nog ej än dödsfrusne karlen. Men Carl rullar kvickt flinkt ur vägen och kan, när det hela och faran är över, som vanligt fortsätta hemåt med hästen.

Men efter en kvart störtar hästen på nytt och blir liggande över sin konung, som då nästan har brutit benen och fått dem ur led genom fallet. Efter en lång stund först kommer han loss inte helt utan hjälp ifrån andra. När äntligen fältlägret nås stannar kungen i tältet och kommer ej åter ut förrän ett dygn har passerat. Han säger till Hultman: "Det var inte min dag idag."

Och Njemens is börjar att braka och lossna. Svenskarnas brygga förstörs av islossningskraften, i vanlig svensk stil, ty med bryggor och broar hade ju svenskarna alltid en envist förföljande otur, som här och vid Düna, Warszawa och Karczew; och ryssarna börjar att krälande, krypande, halvnakna, mycket ihjälsvultna och i omänskliga skepnader, men ändå levande, välla ut ur den fästning som hållits i järngrepp av döden. De svenske tvekar ej att genast ta upp förföljandet. Carl, röd av

blossande feber, riskerar ändå hellre livet än ser att de ryske klarar sig undan. Förträfflig och snillrik är den som begriper ett dyft av allt detta, av allt vad som hände vid Grodno och efteråt, mellan de svenske och ryske. Ty kungen förstod helt visst inte hur ryssarna löste den gordiska knuten och slapp ur den grodniska fällan, hur allt vad de svenske där företog sig gick på sned, och hur ryssarna klarade sig utan kamp in i Ryssland. Som genom ett under, ty ej var det skicklighet, men kanske tur utan motstycke, slapp ryska trupperna undan de svenske. Blott de åkte dit som gick med på att svälta ihjäl där inne i dödsfällan Grodno.

Carl drev sitt förföljande österut, till Kamiunka och Zahsdek och Pinsk, över kärr, genom skogar och myrar, som överallt hindrade svenskarna genom att våröversvämningarna var så ovanligt oerhört stora, och genom att de alltid värst var åt de håll som Carl borde söka sig åt för att komma åt ryssen. Var Gud då med ryssarna, eftersom dessa som genom ett underverk klarade sig undan svenskarna? Smusslade Gud undan ryssen? Hur än det gick till var det orättvist, och Carl blev misslynt och tillknäppt av surhet på sitt allra sämsta humör. Han var butter i veckor.

När Carl var långt borta i polska morasen och kärren i östern och ofta gick ner sig i myrarna under förföljandet av ryska fienden, passade konungen på att ge polska adelsmän där som alltjämt stödde August en uppsträckning. Sådana opolska herrar fanns det ganska gott om i Polens östliga utkanter. För varje dag kom kung Carl allt närmare gamla och sällsporda Kiev, men han brydde sig ej om att dra ända ditåt. När samtliga ryssarna hade flytt undan och det inte längre fanns högpolska adelsmän som stödde August kvar i Volynien gav konungen order om marsch emot väster. Han var mycket innerligt trött på de blöta utflykterna i polska träsken i öster och hade ej långt från gått ner sig i krig av ett slag som hans konst, disciplin, höga ordning och klara etik icke bet på.

Nu stundade slutliga uppgörelsen med kung August. Så sade ock fransmannen som de fann döende i berezaiska kärret, en fransk kapten i Peters tjänst med en arm sorgligt bortskjuten:

"Återvänd västerut, gode och helige konung, så lyder mitt råd, ty i väster allenast får människor vara sig själva. Befatta er inte med östern. Där finns bara helvetet anfört av Peter den Store."

De träffade på honom när de gick fram genom kärren på jakt efter ryssen och vadade i svarta febriga myggträsk till hakan i lortvattnet. Ryssarna hade flytt bort när de blågula kom fram till rysstranden, men där låg kvarlämnad denne vemodige döende fransman, som Carl genast ömkade sig över och bytte några par ord med.

"Vem är ni?" frågade konungen när mannen visade sig vara fransman, och fransmannen frågade kungen detsamma. Det var Lille Prinsen som sade vem konungen var, varpå fransmannen lyckliggjord genmälde:

"Tack, gode Gud, för att jag här strax före min död har fått skåda och träffa min konung av Sverige, som jag alltid önskade möta. Nu kan jag dö nöjd. Lycka till, ädle konung, mot samtliga era olyckliga fiender."

Därpå tillade han sitt redan anförda aber och dog. Svenska neddränkta träskvåta trupperna gav denne fransman en vacker begravning i närmaste kloster. Det var en

grå gryning i hjärtat av Polens tröstlösaste kärr som den smutsige sölige gyttjige konungen fann en kamrat i en döende fransman från Lille.

Och allt under den tid som Carl jagat de flyende ryssarna kors och tvärs genom de polska morasen och kärren och dödliga kräkinfekterade insektsbehärskade träskmarkerna och gått ner sig i Rokitnomyrarna hade hans gode vän Peter av Ryssland mått enbart förträffligt och enbart haft roligt och skrattat och utropat:

"Ja, låt Carl bara gå ner sig och drunkna i Polens förbannade mossar och myrar! Vi tar åt oss Kurland och Livland och Ingermanland under tiden! Ha-ha! Hela världen ska darra för oss! Vi ska kränka var okränkt nation, vi ska redigt förslava vart folk och förryska varenda german som alls vågar gå öster om Njemen! Gå på bara, ryssar! Bränn upp hela Livland, stick Viborg i brand och utplåna Narva och Riga från kartan, så aldrig historien ens gissar att svenskarna en gång var där och besegrade oss! Blott det som kan bevisas med helt vetenskapliga medel är sanning; allt annat är dikt och förbannade lögner! Vi ska noga utrota allt som är oryskt, så all världens sanning här öster om Njemen till slut blott är rysk! Gud är död, Ryssland lever, hurra!"

Så löd Peters triumfsång då Dorpat i Livland blev ryskt efter hjälplöst men tappraste motstånd från svenskarna. I en hel vecka höll nordmännen stånd mot de långt övermäktiga ryssarna. Ledningen över försvaret av Dorpat hölls av herr Carl Gustav Skytte, en brav man som ej föll till föga för fiendens skräckpropaganda, lögnaktiga flygblad och övriga skickliga bedrägerier, i vilka fred endast var krig och förryskning och grundlig förstörelse, och ännu mindre föll Skytte till föga för ryssarnas krigskanonader. Men under sju dagar och nätter och morgnar och kvällar sköts all stadens hus i ruiner, och fästningarna sköts så hänsynslöst sönder att de mellan skotten ej hann repareras. Och på sjunde dagen gick ryssarna alla tillsammans till storms mot den härjade staden och tappra försvararna. Överste Skytte blev sårad och stupade mitt i det haglande regnet av kulor och eld, men han reste sig åter och fortsatte leda försvaret. Ack, varför slogs ni ej till er sista man och till er sista blodsdroppe, arma och prövade, utsatta svenskar! Så hade ni gjort er historia ännu mer ärorik och gett ert land gamla Sverige ett än mera lysande namn än ni gjorde! Ni gav er åt fienden dock på det villkor att han lät er avtåga fritt utan att trakasseras. De ryske gick med på det villkoret, men ryssar håller ej löften. När svenskarna sorgligt besegrade med tunga steg gjorde avmarsch från Dorpat förföljde de ryske dem ystert. De högst övermodiga ryssarna plundrade glatt allt vad svensken försökt taga med sig. Förlorarnas ordning och uppställning upprevs fullständigt, en del blev raskt nedgjorda, då de försökte försvara sin egendom, under de haglande ryssorden:

"Tar de till vapen, så har vi all rätt att slå ned dem, ty de har formellt och klart kapitulerat och givit sig åt oss! De har ingen rätt att försvara sig längre!"

Och Carl Gustav Skytte var chockad av dessa scenarier. Han sade: "Det här är ej krig längre. Detta är närmast en okontrollerad barbarstorm. Och konungen anar ej vad dessa ryssar har för sig och hur de för krig. Om han visste hur ryssarna genomför sina erövringståg med en total russifiering med våld skulle han genast

skicka upp flera arméer hit att genast återta allt vad tsar Peter bemäktigat sig. Men han vet ingenting, och de ryske kan fortsätta bara ta för sig. Vår konung har av tragisk okunnighet lämnat Baltikum och oss i sticket, och det lär ej bli lätt för honom att ta det tillbaka. Och om det fortsätter så här kommer också allt Finland i fara."

I Östersjön anfölls två svenska skonerter av många fler ryska. Hur många var ryssarnas skepp? Var de tjugo? Nej. De var icke blott tjugo mot två. Sådan ynkligt lätt övermakt hade ju svenskarna avklarat. Var det då femtio mot två? Nej, även en sådan match hade varit lätt varit för svenskarna. Var de då åttio mot två? Ja, nu börjar vi närma oss sanningen. Enligt en källa var ryssarnas anfall minst hundra skepp starkt. Men de två svenska skeppen värjde sig väl, och när det var som mest ryska fiender komna ombord på dem sprängde sig skeppen i luften på order av tappra fanatiska svenska befälhavarna, löjtnant Wilhelms och Wennersten. Tre gånger så många ryssar och ryssfartyg kostade ryssarnas uppsåt att tillintetgöra de svenske. Tsar Peter var så väldigt starkt imponerad av svenskarnas uppvisning, att han därefter för resten av livet bar löjtnanten Wilhelms väl använda svärd vid sin sida.

Och samtidigt fortfor barbarstormen över de baltiska länderna. Allting föröddes av ryssarna med systematisk förhärjningstaktik. När förödelsens styggelse drog över Livland och brände ner Patkuls personliga hemtrakter greps denne krigets anstiftare av högst olustiga känslor. Han uppsökte Peter och sade:

"Det ingick ej i våra avtal att Livland, mitt hemland, i så hög grad skulle förhärjas. Ni har ju bränt ner alla bygder i Livland, så att alla mina förbundsmän förbannar mig, jag som högt lovat dem självständighet ifrån Sverige och frihet. I stället så får de nu se sina hembygder uppbrända och många generationer livländares livsverk i ett slag bli tillintetgjorda av dina fatalt destruktiva soldater."

"Du har ingen talan, min vän," sade Peter med grym arrogans. "Vi har ej mellan oss något avtal om Livland. Mitt avtal om Livland är med konung August. Det är han som skall ha ditt land, icke jag. Därför struntar jag i hur jag handskas med det. Om han bara får rykande svarta ruiner av detta land som han åtrådde så starkt, så är det mig fullkomligen likgiltigt." Och han lät sina barbarhorder fortsätta härja och bränna upp Livland.

Och Narva föll snart. Den var hårdast av Sveriges olyckor, svårast av motgångarna och den största förlusten. När nyheten därom ankom till Sverige blev Sveriges folk rätt förstämt. Vems var skulden? frågade någon, och en annan svarade:

"Kungens! Han svärmar i främmande länder och låter sitt folk ensamt värja hans rike! Han struntar i Sverige och tänker blott på att ha roligt i södern bland utlänningar! Han ger ansvarslöst fan i sitt land, och han låter barbarerna bränna och våldta, förstöra och ta det och utan att ingripa! Han håller på med att offra sitt land för sin fåfängas skull! Om han med sådant lättsinne offrar sitt land skall ni se att han även förutan att blinka till slut även offrar sitt folk!"

Carl den Tolfte var då just på väg genom kärr och moras, genom skogar och myrar med svältande dödströtta trupper på jakt efter ryssar som flydde åt öster och August som flydde åt väster. Men Carl var nu led vid det ständiga kriget, den eviga

fejden, den tröttande dräpande och deprimerande oron. Han ropte till Gud, tog sin själ i sin hand, och han vände sin här emot väster, mot Tyskland, mot Sachsen, mot hjärtat av alla de krafter som upprörda var emot honom. Han anföll kung August i kurfurstens eget personliga land, och Europa förstummades. Hela Europa var då inbegripet och upptaget med spanska tronföljdskriget. Därför kunde ingen stå upp och försvara August och Tyskland och Sachsen. Det Nordiska kriget såg plötsligt och äntligen ut att emotgå sitt slut. Stormen tycktes med ens att bedarra, ett ljus gick med ens upp som skingrade stormmolnen, ovädret och alla onda förbannade krigsandar. Carl intog Leipzig och slog sig helt lugnt ner i Alt-Ranstädt. Hans gamle vän Arvid Horn var ej längre med honom. Den duktige finländaren var i Sverige och styrde det goda gudfruktiga landet i konungens frånvaro. Carls enda vän var i stället nu Gud:

"O min Herre, de kallar mig djävul och krigsdemon, hunn och barbar för att andra blott ständigt mig tvingar till krig. Är jag då en demon för mitt hats skull, för att jag hatar det onda förbannade kriget och alla soldater och alla politiker, som endast av egoism störtar folken i död och förbannelse? Är jag en djävul för att jag ej är en papist utan endast en kristen? Är jag en förbannad för att jag vill öppna mitt hjärta för alla och godkänna vars och envars religion? Är jag en satans och helvetets tjänare för att jag vägrar och tro på endera, och för att jag tror att du, Herre, är god och att du älskar alla som blott älskar dig? Jag förnekar allt ont och tror endast på godhet och kärlek. Jag omfamnar alla papister och judar, katolska och lutherska och kalvinistiska och även grekiska kristna och alla som blott älskar dig, du den ende och evige Guden och Herren. Jag önskar att omfamna alla som blott är dig trogna. Är jag därför djävul, demon, Antikrist, en krigsgalen barbar och förbrytare mot mänskligheten? Jag vill ju blott gott! Endast människan tvingar mig till vad som ont är. Den mänskliga ondskan är skyldig till vad jag för många har blivit: en svärdsman som dräper med svärd för att själv därför dräpas med svärd, och en ledare för ett förbannat folk som finner glädje och njutning och fröjd och behag i att kriga mot andra, och vars folk därför skall förskingras. O Gud, endast du vet att jag ej är sådan. Du vet att jag vill bara väl. Jag vill helst av allt vara ett intet, och mitt folk som hatar mig som alla andra är oskyldigt till allt det blod som i Nordiska kriget förspills. Vi vill minst av allt krig. Endast de som oss anfaller och trakasserar oss kräver det. Vi blott försvarar vårt rike, vårt folk, vår kultur, våra städer, vårt fädernearv och vår framtid. Men allt detta vet du, o Gud. Jag är dåraktig som tråkar ut dig med att tala om vad du redan vet bättre än någon förpint liten mänska som jag."

4.

Från Ryssland drog samtidigt de ryska massorna in i det fattiga lilla försvarslösa Finland. Så snart tsaren Peter fick veta att Carl hade dragit till Sachsen flög Peter från Kiev, där han gömt sig undan, till Finland med alla de ryska arméhoparna i sitt följe.

"Kusten är klar!" sade Peter. "Vår käre vän Carl har nu tröttnat på att söka rätt på oss. Fritt fram nu alla! Nu tar vi hans Finland!"

Och massorna kryllade över och trampade ner svenska gränsen och flockades runt omkring rena och fagra mön Viborg. De smutsade ner och besudlade allt gott och vackert i landskapet. Smuts, skit och ohyra spred de som gräshoppor. Ödemark gjorde de hela den blomstrande bygden till: gårdar och lador, visthus och byar, allt brände de upp sedan de hade plundrat dem på allt av värde. Den arma förslavade plundrade allmogen utrotades sytematiskt. De enklaste armaste bönder torterades för att de skulle förtälja var de hade gömt sina livsmedel. Vanligen blev de torterade mer än till döds, ty de härdiga envisa finnarna dog mycket hellre än gav ryska inkräktare och barbarer så mycket som en enda brödsmula av vad de hade med egna händer sått, skördat och bakat. Så smärtsamt som möjligt förintade ryssarna harmlösa allmogen. De stackars bönderna hängdes på långsamt och smärtsamt manér eller slets sönder lem efter lem med de hetaste tänger, tvangs dricka flytande kokande bly eller brändes till döden så långsamt som möjligt. En del blev begravda livs levande. Andra begravdes till hälften och stenades långsamt och plågades sakta till döds. Andra fick benen helt sönderslagna och lämnades sedan att blöda ihjäl eller svälta och ätas ihjäl utav vargar och kråkor. Blott död kom de ryske åstad. Varje steg som de tog gick i dödens förfärliga tecken och riktning. Och bland deras egna gick pesten och sjukdomar värst fram, som väl var och rättvist. De svalt själva hopplöst ihjäl i långt snabbare takt än de mördade andra, ty deras befäl kunde nog minsann tvinga dem slåss, men det kunde ej föda dem och ge dem kläder att skyla sig med emot kylan. Och utanför Viborgs försvarsverk stod Peter och fröjdades redan åt Viborgska jungfruns olyckliga fall. Han ropade:

"Ge dem ni bara, förbannade ryssar! Ja, utrota svenskarna bara! Vi skall nu förstöra Kexholm så att aldrig en framtida själ kan det märka att där en gång varit en stad som var svensk! Vi ska jämna all svenskbygd med marken och ge den åt björnar och ulvar och ormar och gamar. Allt svenskt skall förgås, och i stället skall allt bliva ryskt! Ja, skjut sönder de Viborgska murarna! Lär dem att ondskan och våldet och grymheten och barbariet regerar och härskar och ställer och styr här i världen och ej någon annan! Den segrar som uppvisar den största ondskan! All godhet förgås och går under, ty den är det lilla och tillfälliga, som en blomma som strax blommar ut, medan ondskan är stor och består och är oförgätlig. Låt ondskan regera, ty den blott är pålitlig, fulländad stabilitet, den är oövervinnelig och går ej att diskutera med. Den är det enda hållbara etablissemanget! Så gör slut på dess motsats, all godhet och jolmighet, skenhelig dygd och falsk helighet, tråkig kultur och förödande traditionella värderingar! Krossa världsordningens fjättrar och stampa ut all svensk civilisation ur de länder vi erövrar, så att historien kan börja med mig! Jämna Viborg med marken!"

Så tjöt den hysteriske Peter till massorna, och den förbannade hopen, de själlösa, initiativlösa, blinda och döva förstockade massorna av allsköns obildat, vettlöst och hjärnlöst patrask, var förstås mycket ivriga lyssnare och tog vart ord på fullt allvar och satsade allt på att lyda. Men ryssarna dog där som flugor av matbrist och sjukdom, av pest och av svält i än högre grad än de belägrade borgarna i gamla Viborg, och därför tvangs Peter uppgiva belägringen innan den ens riktigt börjat.

Som åskmoln ur skyn blåste ryssarnas härskaror bort från det gamla och kära välsignade Viborg. Den hotfulla stadigt annalkande stormen bröt för denna gång aldrig ut utan vände tillbaka och gav åter Viborg frisk luft och klar himmel och lättnad och frid att för någon tid framåt njuta av, ty Peter glömde ej svära att komma tillbaka och då göra allvar av saken och med bistert våld genomföra sin plan på ett svart barbari och ett mörkt tyranni över Finland, eller åtminstone över betydande delar därav, detta Finland, som av tradition, hävd och sett geografiskt för evigt skall ingå i Norden och aldrig i Ryssland, den oskuld som då ännu okränkt och okränkbar var men som Peter nu allvarligt hotade. Men allt vad Peter den Store tänkte och sade var rätt, ty han var ju en tsar, envåldshärskare, en potentat av Guds nåde, en absolut härskare över sitt folk, och som sådan stod han suveränt över allt som var mänskligt. Han kunde ej klandras och ej kritiseras, ty Herren var staten och makten, han var hela folket, regeringen och hela landet, och även var han tsar Peter, gudomlig och gudlik i allt utom endast i en enda sak: i sin dödlighet. Men i allt annat stod Peter den Väldige över allt världsligt och mänskligt. Och i samma totalitärt oantastliga ställning stod kungen av Sverige, den unge kung Carl, om dock ej lika storvulen, hetsig, nervös, skräckinjagande, rå och brutal, grov och grym, utan bildning och utan fason, sans och vett, lugn och filosofi, som herrn Peter. Nej, medan den store tsar Peter låg hos älskarinnor, slog loss, levde rullan, drack vodka och sprit som en val dricker vatten och vältrade sig i sin makt och sin storhet och härlighet, skröt med triumfer och framgångar, segrar och lyckade stora förnedringar av andra herrar och folk, under ständiga svåra hysteriska tätt återkommande anfall, och frossade i sina liderligheter, var Carl uti Sachsen och genomled där det mest smärtsamma lidande som för en mänsklig människa finnes. Tortyr utan ände var Sveriges kungs dagliga lott uti Sachsen. Han klagade högljutt:

"O att jag ändå fick frysa och steglas av vinter och köld, svält och hunger igen! Aldrig får jag nu mera en stund över till att studera min Bibel! Var är nu min gamla och kära hemtrevliga brinnande huvudvärk? Gud, du min älskade Herre, giv åter min frihet och frid, min fria natur och mitt härliga hungriga kalla spartanska poetiska fältliv! Jag saknar allt gott som den kommer till godo som primitiv är. Här i Sachsen bland denna kultur och allt stressande sällskapsliv kan jag blott läsa ett ynkligt kapitel ur Bibeln om dagen. Där ute bland kärren i vintern med hungern i magen så kunde jag insupa tio till tjugo, ty där hade jag mer att göra. Ack, sysslolöshet, prakt, lyx, fåfänga, glädje och societet, mat och dricka och skönhet och lättsinne, hur förfärligt och dödligt är icke ditt ok!"

Och i Alt-Ranstädt frågade gode Carl Piper en dag sin herr konung:

"Min herre, nu ler lyckan mot er. Ni har blivit hjärtpunkten för allt Europa. Med spänning betraktar er nu hela världen. De franske besöker er flitigt var dag med försök att få er att ge bistånd och hjälp till den trängde kung Ludvig, kung Sol, hela världsalltets ledstjärna och kulturella diktator. Och samtidigt störtar in på er var dag kejsarns hejdukar, som med stor oro bevittnar hur fransmännen talar allt mera förtroligt och vänskapligt med er. Och all världens krigs största hjälte, den härlige engelske hertig John Churchill av Marlborough, kryper med oro framför era fötter

och fruktar det värsta: att ni skall förgöra allt England och Holland och kejserligt Tyskland med att räcka Ludvig av Frankrike handen. Ni är världens hjärta och medelpunkt nu, ädle herre. Europas och all världens öden beror helt av er. Konung August är slagen och bönar förtvivlat om nåd vid er stövel. Blott Peter av Ryssland är ännu emot er och trotsar er. Annars är hela Europa med er, och Europa är världen. Ni står över allt. I en vink kan all världens mest kostbara skatter uppsamlas framför er, med endast en knäpp kan ni störta de flesta Europas mest mäktiga stater helt raskt över ända. Ett ord blott, och världen bekänner sig till er och omfattar er med allt hjärta. Ni är bäst och högst och mest mäktig i världen. Och är det då icke hög tid att ni gifter er? Ni är nu tjugo och fyra år gammal. All världen dyrkar er. Varför ej då giva världen den glädjen att visa att ni ock är mänsklig, att ni ock kan älska en kvinna, att ni ock kan tänka på hem och familj och små övriga trivialiteter som hör kära äktenskap till? Hela världen är full av prinsessor, den ena mer värdig, jungfrulig och vacker och praktfull och mer majestätisk än den som är allra mest högättad, fullblodig och mera renrasig än allesammans, och alla står till ert förfogande. Älskade kung, du står nu i ditt paradis, som du med arbete, möda och blodsvett har vunnit. Varför vill du ej taga Eva till sällskap? För himmelens skull, mänska, visa för världen att du är en karl!"

Men då svarade Carl:

"Käre Carl, du min skyddsängel, trognaste stöd och min evige lärare, ursäkta nu att jag ler, och tag ej illa upp därför; men vet att jag gärna mottog ditt anbud. Jag älskade mången ung mö i min ungdom på avstånd, ty jag var för ung för att älska en kvinna på allvar. Jag älskar mör fortfarande, men på avstånd. Jag tillber dem, dyrkar dem, helgar dem, vördar dem och blir än mera betagen i en än i den som jag senast i hemlighet givit mitt hjärta åt. Farbror, jag säger dig sanningen: jag är en människa, älskare, man liksom samtliga andra män. Ej finns en kvinna som icke behagar mig. Men, käre vördade herre, mitt öde har visat mig bort från dem och deras fröjder. Just när jag var allra mest kär och förälskad, just när jag begynte att tänka på framtidens drottning för Sverige, precis just när giftermål, äktenskap, kärlek, familj, kvinnodyrkan och barn, framtidsbarnbarn och andra välsignade frukter av mänskliga livet som allra mest upptog mig, vackert besjälade mig och gav fröjd åt mitt hjärta, just när jag begynte att tänka på hustru, just när allt som är livets mänskliga goda låg utbrett framför mig och skulle bli mitt vid mitt närmaste följande steg, just då kom den granat ifrån skyn som förstörde min framtid som lycklig familjeman: budet om Augusts attack på det värnlösa Riga. Den människans krasshet, för vilken det icke fanns lagar och heder och Gud, utan vars enda strävan och livsmål var makt, pengar, egendom, mat, sprit och kvinnor, den krassheten var det som skilde mig från min förtjusande drottning förrän vi var gifta. Dock var icke August, min käre kusin, den som skulden bar för den granaten. Nej, skulden är Patkuls, som vänt mot ett hederligt oskyldigt gudfruktigt rike tre stater: det annars idylliska vänliga Danmark, det annars så gudliga Polen, och Ryssland, som ingen kan än säga någonting gott om, tyvärr. Förrän krisen har lösts och besegrats och överlevts är jag en ofridens man, dömd från egendom, hustru, familj, frid och lycka,

förvisad från hemmet till striden, från tronen till slavgörat, och från din himmel, Carl Piper, som du fåfängt söker att återge mig, till det helvete som kallas krig, som dock icke är ändlöst och utan förlossande slut. Så länge det ännu finns någon som anklagar, anfaller och attackerar mig, ty den som slår mig slår Sverige, så länge kan jag icke tänka på annat än Sveriges försvar, för så länge är jag ingen friboren man utan endast en tjänare, dräng, träl och slav i min älskade matmor fru Sveas tjänst. För så länge kan jag icke tänka på en annan kvinna än hopen, min här, mina tåliga lidande tappra och döende blödande frysande arma soldater. Så länge som Sverige har fiender är jag ett intet, ej människa, icke en man, och vill ej heller synas som sådan. När Sverige åter kan vända sitt öga tillbaka i frid till sitt eget, då skall även jag återuppstå och fortsätta livet där det utan hänsyn och skoning av gudlöshet avbröts i mars sjuttonhundra. Och det kan ej Sverige göra förrän August definitivt lämnat ut åt oss Patkul och avsagt sig kriget, och förrän den orgieälskande tsaren av Ryssland får släcka sin makttörst i tårarna av sina egna förluster, liksom store Kyros av Persien fick släcka sin blodtörst i sitt eget blod, enligt greken Herodotos."

Mer hade Carl ännu önskat att säga, men det var ej sådant som han kunde säga till Piper. I stället så tänkte han det blott:

"O Gud, du har gett mig en börda som krossar mig! Hjälp mig dock ändå att uppbära den och att helga den, ty allt som kommer från dig är ju heligt och därför ändå trots dess tyngd en sann glädje och fröjd!"

Och Piper var tvungen att dra sig tillbaka och vara tillfreds med det ej positiva och svåraccepterade svaret. Den nämnde berömde och ytterst namnkunnige hertig John Churchill av Marlborough, som jämte lika beryktade store soldaten och prinsen Eugen av Savojen var hela Europas mest ryktbara fältherre, hade helt riktigt besökt konung Carl under ej endast en dag. De två främsta kämparna i Europa, den unge och enkle och ljuse blå ynglingen, som ledde världens mest lysande av protestantiska länder, och den store brittiske hjälten, som i verkligheten var styresman för hela England, satt länge förtroligt tillsammans och talade ivrigt och avgjorde all världens öden. Den engelske hertigen hade besökt konung Carl av ren oro för att svensken skulle ge hjälp åt kung Ludvig av Frankrike. När store hertigen skildes från Carl var det med frid i sinnet och lättnad i hjärtat och glädje och stor tillfredsställelse. Carl hade visat sig för honom alltför ädel för att bråka med andra länder än de som först bråkade med svenskens eget. Carl hade ej något intresse för saker som ej angick Sverige. Han hade själv sagt till den dubbelt så gamle och erfarne engelske hertigen:

"När jag kom hit med min svältande döende trasiga blödande nordiska här och vi gick över Oder, som är gränsflod för all den civiliserade världen, jag menar den friare västliga världen, så grep mig en fattig och eländig gammal och vacklande skomakargubbe i tyglarna, som med förtvivlat och innerligt pathos befallde mig att taga hand om sitt fosterland Schlesiens förtryckta av kejsaren illa behandlade misshandlade protestanter, vars kyrkor den rättrogne kejsaren stängt, trots vår kung Gustav Adolfs bemödanden om att se till att var schlesisk man fritt fick bekänna sig till vilken gudstro han ville, och vilket ock kejsaren lovade låta var schlesisk man göra. Men kejsaren har brutit löften, precis som sin själslige frände den avsatte

August, och det är jag här för att rätta. När schlesierna åter får umgås med Gud på vad sätt de behagar är min uppgift slut här i Sachsen, och då har jag ingenting mer här att göra, och närmare Wien än så här går jag icke."

På så sätt blev hertigen lugn för att Carl aldrig skulle ge sig in i det spanska tronföljdskriget, till lättnad för England, för Holland, för Tyskland, och allra mest för den katolske och romerske kejsaren i gamla Wien. Hertig Churchill av Marlborough kunde belåtet till hustrun sin skriva strax efter sitt sköna besök hos kung Carl, att han där uti Sachsen på fyra små dagar fått träffa och språka med ett lika stort antal konungar, nämligen August av Polen, som ännu ej slutligt förmåtts av kung Carl att den titeln helt glömma, och kung Fredrik Wilhelm av Preussen, som då ännu icke var någonting stort, varken konungen eller hans land, och den nyvalde tystlåtne återhållsamme och gode kung Stanislav av stackars Polen, en ädel natur, samt, förstås, Carl den Tolfte av Sverige, som hertigen fått allra mest trevligt utbyte av. Store hertigen skrev till sin hustru att han, om han fick tjäna någon av dessa illustra och glansfulla kungarna, valde kung Carl. Ty i honom så fann den fantastiske härlige hjälten och hertigen för första gången sin överman. Mest diskuterade herrarna, de två mest frejdade namnen i den tidens värld, den så utsökta sportiga ständigt mer grant raffinerade krigskonsten. Ty såsom konst och som sport, var de båda två eniga om, så är kriget i sanning en njutning. Det är blott när reglerna bryts och när skurkstreck ont brukas och hederligheten försvinner, som krig blir ett helvete. Skulle man aldrig förbryta sig mot hederns regler i kriget, så skulle ej någon man någonsin heller förlora ett krig. Blott när krig leder till att en god man och att själva rättvisans sak går förlorad så är det av ondo. Det är endast rättvisans sak som rättfärdigar kriget, och när icke rättvisan leder det, utan exempelvis hatet, passionen och lystnaden, urartar det och förlorar den gode och måste det bli blott av ondo. När hertigen lämnat kung Carl tog han genast i tu med sitt belgiska fälttåg, förrän ännu den stora inspiration släppt som hertig John Churchill av Marlborough fått av kung Carl vid sitt höga besök hos densamme. John Churchill, den präktige hertigen, var med all rätt Englands rorsman, ty i allt var Marlborough William den Tredjes, den ädlaste av alla sentida brittiska konungar, holländske fridsfurstens jämlike, andlige broder och ende själslige arvinge.

Svenske kung Carl hade vanan och goda rutinen i Sachsen att var morgon arbeta hos greve Piper för dennes kansli, men en morgon var Carl icke där. Just den morgonen kom dit en högboren gäst, vilkens önskan det var att få tala med Carl. Denne ståtlige prålige praktfulle gode besökare var dyrbart utklädd i siden och sammet, i silver och gull och i spetsar och plymer av silke, juveler, turkoser, briljanter och annat pompöst pråligt tjafs. Gästens namn var Augustus, av folket kallad den starke, kusin till Carolus och konung av Polen, med rätt eller utan, men avsatt, och dessutom kurfurste av hela Sachsen. Ja, faktiskt så var det den slipade ormsluge synnerligen opålitlige mästaren bland diplomater, den granne och ryktbare fruntimmerskarlen, som älskat de flesta av alla Europas mest prisade skönheter, och som mer än någon annan man var hett förälskad i livet och allt livets lättare sidor: kalas, fester, njutningar, baler och dryckeslag. Ja, det var August den Andra av

Polen, han själv, i hela sin grällaste påfågelsprakt. Carl fick ganska snart veta om höga visiten och sprängde i sporrsträck till Pipers kansli. Hans kusin, som han stridit mot på liv och död i sex mördande år, hade äntligen kommit personligen till honom! Carl glömde all etikett, och han struntade blankt i eskorter och uppvaktning, ceremonier och furstliga kungliga seder. När ynglingen kom fram till Pipers kansli tog han trappan i tre stora kliv och föll genast kusinen Augustus av Sachsen där uppe om halsen. De kramade varmt om varandra med endast de ömmaste broderskapskänslor. När Carls stora eskort och uppvaktning småningom vackert omsider upphunnit sin konung var kära kusinerna redan i livligt och ivrigt och brinnande samspråk om freden, traktaten, fördragen och storpolitiken. Den sachsiske kurfurstens och polske exkungens syfte och avsikt med pampiga ädla visiten var att söka påverka Carl med sitt charmfulla väsen, beveka den nordiske hjälten och söka att få hårda fredsparagraferna och svåra villkoren aningen lindrade. Men Carl var ståndaktig som en granitklippa. Icke en tum vek han för Augusts böner. Varenda en punkt skulle noggrannast åtlydas av arme August, som icke var van vid så hårda bandage. Och August, han bönade ömkligt och sade:

"Kusin, jag skall ge dig varenda en polsk kunglig pärla och ädelsten, gullkrona, spira och allt, så att ingenting skall kunna saknas av någon förnäm adlig ädel polack. Jag skall ge käre Stanislav allt, men låt din arme ytterst förkrossade stackars kusin få behålla sin heder! Du skall få allt Polens regalier och skatter på stunden, men låt mig behålla mig själv!"

"Du skall äras och hedras så länge du lever, kusin. Ingen någonsin skall finna skäl till att påstå att du ej är ypperst bland tyskar. Men alla fördragets bestämmelser skall av dig uppfyllas. Jag släpper icke ditt rike ur handen förrän du har gjort allt du kan för att få fred till stånd."

"Även Patkul skall jag icke längre beskydda och gömma för Sveriges hämnare. Se här, du får honom nu! Jag ska genast befalla att han föres till dina linjer."

"I bojor."

"I bojor. Men fordra ej sedan mer av mig än så! Jag är redan en pajas i hela Europas skandalhungriga skadeglada och elaka ögon. Du måste låta mig få hålla en ynklig kvarleva av all min forna och ljuvliga härlighet! Du kan ej vara så hård att du fordrar att jag ska bli intet!"

"Ej någon skall någonsin sluta att prisa din ädla och upphöjda granna natur, kusin August, men samtliga överenskommelser skall av dig uppfyllas."

"Käre kusin, du är stenhård! Nåväl, jag skall även för alltid (med motvilja) avstå från titeln och namnet och sluta att kalla mig konung av Polen. Du får det nu också. Men skona mig från värre nesa och vanära och svart förödmjukelse! Giv ej världen berättigad anledning till att för evigt utskratta och håna mig! Spika mig ej upp på korset! Ack, låt mig få slippa det övriga, käre och dyre, min bäste och ädlaste broder!"

"Du måste, kusin, göra allt som vi ber dig om. Annars så kan vi ej lita på dig, (vilket vi ej kan göra ändå.) Giv nu efter i allt, så är skärselden se'n överståndеn. Vi

fordrar blott att du dig ställer i fredens tjänst och ej i krigets. Ju mera du ödmjukar dig, desto större och mera beundrad och uppskattad blir du av världen."

"Min bror, du tar kål på mig med din omänskliga hårdhet! Du lämnar ju ingenting kvar åt mig utan blottställer mig inför all världen som en stackars påfågel plockad på hela sin fjäderskrud! Du ställer mig naken!"

Och August tvangs även av Carls kompromisslösa väsen att till och med vika i sista och svåraste punkten. Den avsatte August fick skriva ett artigt och godvilligt brev till kung Stanislav och önska honom all lycka och välfärd och allt gott till Stanislavs framtid som Polens regent. Ingenting kunde svida mer i Augusts hjärta än att nödgas skriva det brevet, som inseglet var på hans stolthets och fåfängas slutliga tillintetgörelse. Men brevet skrevs, och det slutade med de ironiska orden, att Stanislav måtte som konung av Polen få bättre och trognare tjänare och undersåtar än vad August själv hade haft. Men minsann fick Carolus arbeta för att få kusinen att uppfylla allt detta lilla! På tre tusen olika sätt sökte August att skingra Carls uppmärksamhet från traktaten och alla de tråkiga och högst besvärliga överenskommelser som August tvingats förbinda sig till. Han bjöd ut Carl på jakter, hejdundrande glada och friska naturexkursioner på vilka sköts mängder av vildsvin och hjortar och rådjur som de tyska skogarna vimlar av. Men konung Carl kom ej med på en sådan hejdundrande jakt. Augusts inbjudan blev inte alls accepterad. I stället lät Carl med ett bud vackert meddela, att sedan när samtliga fredsvillkor uppfyllts så skulle minsann Carl medfölja på jakter med August, men inte i förtid. Och jakten gick muntert och festligt av stapeln och avnjöts men utan kung Carl. August ställde ock till med förskräckliga lysande baler som han sökte locka sin kära kusin ut på, men Carl blott tänkte och levde för plikten. Ja, Augustus samtliga ansträngningar för att få Carl att vekna och bli mera mänsklig och mindre politisk och plikttrogen var helt förgäves. Till slut lade Augustus av sina präliga kläder och lysande later och klädde sig enkelt och utan peruk och med hela den blå karolinska spartanska och praktiska anspråkslösheten. Han följde sin vän och kusin uppå dennes rätt viktiga mönstringar. När August var gäst hos Carl gav kung Carl honom ofta sin praktfulla tyska barocka sängkammare att sova i över natten till låns. Själv sov Carl då som han trivdes bäst: utomhus i ett tält eller på någon träbänk i köket. Ej blev Carl alls påverkad av rika Sachsen med all dess barocka och fylliga prakt och dess glädje och överflöd. Sachsen blev däremot till en betydande grad mycket påverkat av konung Carl ifrån Sverige. Dagligen samlades tusentals mänskor längs vägarna var Carl drog fram med sin frände kung August. De njöt av att se de två herrarna, som legat länge i krig med varandra, tillsammans som bröder i vänskapligt samspråk. Carl älskade August som människa, frände, kusin, bror och vän och höll mycket varmt av honom. Blott politiken stod mellan dem. Även som skicklig monark och som hal diplomat hade August sin frändes fulla beundran, om August blott ej hade gjort sig till Sveriges politiska fiende. August var starkt imponerad av svenskens personlighet, leverne, dygd och ofantliga plikttrogenhet, men som människa höll han sin frände för intet.

"Ej älskar han kvinnor, ej dansar, ej jagar, ej sportar, ej njuter, ej dricker, ej njuter han såsom en människa. Han är en arm eunuck, en asket som ej nå'nsin har roligt och som heller aldrig bereder en mänska det ringaste nöje. Han kan ej behaga. Han är den perfekta fullfjädrade tråkmånsen. Han är en omöjlig träbock. Han tiger sig fram genom livet. Hur skall det väl gå för en sådan? Han verkar att vara fullkomligen främmande för allt som roligt och gott är i livet."

Till systern i Sverige skrev Carl endast goda berömmande och helt uppriktiga ord om sin kraftige ståtlige prålige frände. Kung August skrev däremot aldrig ett ord till en människa om sin kusin konung Carl. August var ju i hjärtat en oärlig huggorm, en lögnare, lismare, hänsynslöst falsk egoist som ej någonsin borde ha fått bli en konung. Han var god och ytterst förträfflig som konstnär blott och som en ypperligt fin mecenat med en smak som var helt suverän. August byggde ju upp gamla Dresden och gjorde den staden till Tysklands mest lysande konststad. Trots all sin politiska skumhet så var han en lysande furste på sitt sätt. Han levde i en sådan tid då politiker blott kunde klara sig genom att vara så falska som möjligt, då allt som politiskt var även var smutsigt. Hans falskhet var sättet på vilket han klarade sig såsom furste i världen. Ibland kunde han ge små vinkar till Carl om att han också borde bli mera flexibel moraliskt om han ville klara sig vidare som kung i världen. Det var goda råd blott i bästa välmening, men sådant om något slog Carl alltid dövörat till. Det passerade ohört för honom, och han kommenterade aldrig ens sådant.

Carl trivdes ej alls uti Sachsen. Han trivdes så illa så att han blev sjuk. Han blott längtade efter sin dust med tsar Peter, till kärva soldatlivet, kölden, naturen och vildmarken med alla dess underbara utmaningar. Men August höll kvar honom mot hans vilja med att icke uppfylla freden och villkoren. Ständigt så tredskades August, och ständigt fick Carl åter uppmana honom att göra vad ingångna löftena fordrade. Särskilt beträffande Patkul var August förskräckligt besvärlig. Han föreslog en gång kusinen att svenskarna skulle ta fången och kidnappa honom och röva förrädaren vid en förflyttning från ett ställe till något annat. Då skulle ej August ha något att frukta från tsaren, som även var hemskt lysten efter att äga den fången. Men Carl gav till svar:

"Vrid dig ej som en mask, käre August! Vi vill att du infriar alla de löften du givit oss, och vi vill ha vår förrädare Patkul, vår baltiske vän utan krus!"

Och ej utan oändliga utdragna påtryckningar förde slutligen äntligen August herr Patkul till svenskarna. Augustus hade satt Patkul i fängelse då denne haft skumma samtal med Peter i hemlighet om separatfred emellan kung Carl och tsar Peter. Det var när den arme herr Patkul fick åse hur Peter förhärjade Livland, hans hemland, som han ville hejda barbarstormen, men enda sättet var genom att få till stånd en separatfred emellan tsar Peter och Sverige. En sådan fred skulle betyda att August fick sköta allt kriget mot Sverige allena. Det kunde ej August gå med på och fängslade Patkul, så att denne aldrig fick tala med Peter igen. Och på så sätt fortsatte Peter sitt krig emot svenskarna utan att någonsin giva dem andrum, och nu fördes alltså herr Patkul från Polen till svenskarnas linjer. Det tog fången hårt. Han var

medveten om nu att döden kom närmare för varje dag, ty minsann var ej svenskarna de som var honom mest gynnsamma. Patkul var den ju som hade uppviglat all världen mot Sverige och anstiftat Nordiska kriget, som också allt oftare kallades Den Stora Ofreden. Han åt ej något på över en vecka i svenskarnas läger. Han hade dessutom fått slag när han först hade fått veta om att han skulle förflyttas från polsk hoppfull fångenskap till hopplös svensk. Det var hans största slag när han fattade, att starke August förrått honom, prisgivit honom till en säker död hos hans fiender svenskarna.

Men under tiden gav Piper ett muntert och storstilat bröllop för en gammal svägerska, Stockholms borgmästares stenrika dotter. Kung Carl bjöds till bröllopet. Likaså inbjöds Aurora von Königsmarck. Lyckligtvis var konung Carl av sin Piper väl förberedd på att Augustus mest ökända charmiga mörka mätress skulle komma, den ökända högbarmade abedissan av Quedlinburg, så konung Carl hade inget emot det. Men senare när det kom till den rätt kinkiga frågan om hur alla damer väl skulle logeras blev det en dispyt mellan kungen och Piper. Carl Piper var villig att ge huld Aurora sin hustrus sängkammare framför grevinnor och blå generalskor och hovmarskalksfruar och grå överstinnor och Rehnsköldskan, men kungen svarade lugnt och med fullkomlig saklighet:

"Hon kan ej ha företräde för dem, ty hon är ju en hora och har ingen rang."

Piper sade: "Hon är likväl av våra gamla illustra familjer La Gardie och Königsmarck, och om hon råkat på sidan av livet så har hon det med ett krönt huvud."

"En hora med krona är likväl allenast en hora och har ingen rang."

"Om hon ej anses vara av rang så kan hon icke komma."

"Så låt henne utebli."

Så löd det stillsamma gräl om Aurora emellan kung Carl och Carl Piper. Men slutligen gav kungen efter, och störtskön Aurora fick komma på bröllopet. Det blev minsann ett hejdundrande bröllop. Carl språkade med fagra kvinnor som han icke gjort på sju år. Under sju år så hade det brinnande kriget avhållit kung Carl från allt umgänge med alla fruntimmer. Nu kunde han släppa loss. Han bjöd upp fagra möer till dans, och så svängde han med dem helt utan att följa musiken att damerna som med den konungen dansat väl aldrig det skulle förglömma. De höga och vida förnäma frisyrerna, som hade uppsatts i timmar med sådan stor omsorg för så stora kostnader, blev ruinerade under Carls vilda behandling. Han svängde med damerna som i batalj så att deras frisyrer prekärt gled på sned och upplöstes och föll ned i sina beståndsdelar i miserablaste testar och tåtar. Han trampade alla de damer han dansade med uppå tårna, så de skulle ha värk i fötterna för hela livet. Och att bli påtrampad på tårna av en sådan dansande klampande råbarkad konung, som brukade sätta sin stövelfot ner med besked eftertryckligt i marschtakt i jorden, var icke en småsak. En klänning brast sönder. Det var mången påkostad utstyrsel som var fullständigt förstörd efter munter hantering av kungen. Så var han på bal, denne konung. Det var ej hans hemvist och kunde ej någonsin bli en naturlig tillvaro för honom. Med fasa såg vissa furstinnor i sina mest skräckfärgade föreställningar hur

en slik kung skulle te sig i deras salonger. Det var ej att tänka på. Vänligen talade han dock med fagra Aurora och var ytterst artig mot henne. Det var även vid denna bal som en handelsman föreslog för den förslagne Carl Piper att de skulle med en kollega gå samman i lag i affärer – det var tidens nyaste mest geniala affärsidé. Problemet var bara att det kompaniet i så fall i stockholmska öron tyvärr skulle få ett besynnerligt namn: Luder, Springer & Piper. Ej heller gick det an med Springer, Luder & Piper. Och Piper, Luder & Springer gick inte bra heller det. Greve Piper fann det tyvärr säkrast att ej harpa vidare på så moderna idéer.

Och när hela balen och bröllopet var lyckligt över utandades värden och särskilt Carolus en lättnadens suck. Några dagar därefter uppsökte Aurora kung Carl för att fortsätta festkvällens samtal, men när bud därom nådde Carl sprang han genast till stallet och red mycket långt därifrån. Ingen chans fick fatalaste kvinnan i världen, Europas mest vällustige libertins största främsta mätress att privat komma åt den jungfrulige kungen av Sverige, som samtidigt var Europas mest lysande fältherre, hjälte och segrare.

En annan dag reste Carl med två hedersmän som var från Lützen till stället där Gustav den andra den Adolf mött döden. Han stannade länge vid platsen, betraktade länge försjunken i tankar det ställe där Sveriges största och ädlaste kung sjuttiofem år tidigare hade sårats och stupat och dött vid det dimmiga slaget vid Lützen, där även den hugstore Pappenheim fallit och bitit i gräset och dött, och där Wallenstein, aldrig besegrad förut, fått sin oövervinnelighet slutligt jävad.

Carolus red även en dag upp till Wittenbergs slottskyrka, där han en god stund tillbragte på knä invid munkens och kättarens, fruntimmerskarlens och högteologens, öldrinkarens och Bibelskrivarens, musikerns och reformatorns, den kontroversielle men helige Luthers välsignade men ock av mången förbannade grav.

En tid senare blev det ånyo en bal uti Leipzig där svenske Carolus igen svängde om med de arma madamerna så att de tappade greppet om vad som var upp och om vad som var ner, och så att deras vackra frisyrer förstördes och hängde i stripor och spretade åt alla håll i bedrövliga tofsar och icke avsiktliga aviga lockar. De arma madamerna som kom i händerna på svenske kunglige lurken och tafatte klumpen från Stockholm var mycket förtjusta men ock ganska duktigt förskräckta, och frågan är efteråt om de fortfarande ansåg en sådan traktering värd priset de hade fått ge in natura för den. Man kunde precis peka ut alla damer som dansat med kungen: den stämpel de bar timmar efteråt var omisskännlig. De såg ju alldeles tilltvålade ut, som Alstrin säger. Konungens sätt att bege sig i dansen kan jämföras med hur en yster och glad elefant kan bete sig uti en porslinsvarubod vilkas ovärderliga pjäser har olyckan att falla honom i smaken. Konungen svängde dem runt som han ute i kriget var van vid att svänga sitt svärd, och han förde dem som han var van vid att leda och sporra sin häst. Undra på att de arma madamerna blev litet tilltufsade och så smått vimmelkantiga De var helt eniga alla: den kungen var icke den mest idealiska *Tanzmeister*.

Nästan beständigt var kurfursten August vid konungens sida. De var såta bröder och helt goda vänner uti det privata. De var just så olika som natt och dag. Konung

August var alltid en grann fin gestalt, vackert klädd, ståtligt högburen, artig mot alla och ytterst social, en charmör som ej någon person kunde motstå, en öppen och hjärtlig personlighet, mycket beundrad för sitt furstligt lysande väsen av alla.

Kung Carl var hans motsats. Alltid i enkel soldatuniform, alltid barhuvad utan peruk, aldrig uppklädd ens till vackra baler och fester, förtegen och alltid djupt nedböjd med huvudet, kutryggig, tyst som en dövstum, klumpig och tafatt i sällskap, blott ståtlig och brav och beundransvärd då han till häst satt och mönstrade sina soldater. Soldaterna endast förstod honom, älskade honom och visste att han var en människa. Hos sina egna soldater blott var han helt avslappnad och helt sig själv. Han var hemma hos dem, och hos dem endast kunde han känna sig säker och trygg. August kunde han aldrig förlita sig på, men varenda av hans karoliner var säkra på honom och kände sin kung både utan och innan. För dem hade han ingenting som var hemligt. Ibland hade han en besynnerlig känsla, att de kände honom egentligen bättre än vad han själv kände sig själv.

Hans här växte för varje dag. Millioner av män sökte värvning och tjänst hos kung Carl. Alla önskade leva och dö för den segrande herren från Norden, den ypperste av alla rätt protestantiska kungar, var god lutherans största hopp, ljus och glädje. För somliga var rent utav kung Carolus en återfödd frälsare, den återkomne Messias, en ättling till Abraham, Isak och Israel, all världens ende rättmätige härskare, konung och fridsfurste. Somliga vågade rakt profetera att all världen skulle bli hans ifrån Volga till Nordsjön. En del sände honom fullt ärliga böner och bad honom uppta den erbjudna bördan som både de tyskes och polskes herre och konung, och ofta kom böner ock om att han skulle befria Europa från hotet från Ryssland med att likvidera det hotande alltför gigantiska riket. En sådan affär kunde dock icke uppgöras utan muslimers och turkars förbannade hjälp, visste Carl, men han sade det ej. Men han ville och skulle försöka med Guds hjälp att avklara ryssen på egen hand. Hären bestod av ett tjog tusen man när den svulten och uttröttad, frusen och sjuk kom till Sachsen. När kungen drog ut därifrån var den fyrtiotre tusen bravkarlar stark. Under Carl stred ej enbart blå svenskar men även ett otal av tyskar, polacker och ryssar, spanjorer och judar och italienare, engelsmän, norrmän och danskar och holländare, österrikare, schweizare, fransmän och skottar och irländare, portugiser och annat löst folk. Både små katoliker och judar och blå protestanter tillsammans med muhammedaner och grekiska kristna slogs för samme konung och herre, som alla soldater, i vad för slags ras, religion och församling de än hörde hemma, betraktade som världens ljus.

Här skall ej alltför nära belysas en något tråkig historia med romerske kejsaren i gamla Wien, vilken kompromitterat sig genom tre löftesbrott mot konung Carl, vilket medförde den mycket viktiga följden, att Carl med kraft genomdrev, att alla schlesier som förr fritt fick utöva sin egen religion, vilket kejsaren stolligt nog hindrat dem i med att dumt nog försöka att tvinga dem till att förfalla till katolicismen. Men det var i samband med kejsarens skurkstreck, frammanade av kurfurst Augusts intriger, och med därav följande grälet emellan kung Carl och den romerske kejsaren, som käcke franske Villars bröt sig in i det fredliga Tyskland och föreslog

Carl, att de skulle tillsammans bege sig mot Wien för att där ge den mallige tyska nationens tysk-romerske kejsare en nyttig läxa och en välbehövlig uppsträckning. Villars, konung Sols största fältherre, hertig och marskalk av Frankrike, lyckades dock ej i likhet med samtliga andra få Carl med i världskriget om Spaniens tronföljd.

De lutherska och protestantiska fromt evangeliska kristna i Sachsen såg med bittert vemod och saknad hur svenskarna, den fria nordvärldens hopp, ljus och styrka, drog ut från det trevliga frodiga Sachsen. En man bland de massor, som uppriktigt sörjde, om dock han ej grät, över blå karolinernas avmarsch, var Johann Sebastian Bach, unge musikern, som en gång såg den katolske kung August och svenske Carolus tillsammans på landet. Kung Carl var ej alls en musikidiot, utan tvärtom: han hörde för jämnan musik i sitt hjärta och hade en hel del gemensamt med Johann Sebastian Bach, framför allt religionen. Åldersskillnaden mellan dem var bara tre år. Kung Carl hade ständigt ett duktigt musikkapell med sig var han än drog fram, och i det ingick även en broder till Johann Sebastian vid namn Johann Jakob. En senare för sina krig nästan lika berömd konung som Carl den Tolfte, den lärde flöjtspelaren i Sans-Soucie, var ju också en själsfrände till världens präktigaste organist. Svenske tjugofemåringens härlighet som kristen kung gjorde djupt intryck på tjugotvåårige organisten, som sedan minsann aldrig glömde den nordiske hjälten men hade all anledning att följa med dennes vidare äventyr, då dessa delades av hans mest älskade broder. Man kan nästan säga, att genom sin broder så följde Johann Sebastian med Carl den Tolfte till södra Ukraina.

En annan skald men inom konsten, som uppbyggde salighet borta i Dresden, var även beklämd över svenskarnas avtåg ur landet. Han sade:

"O Carl, varför stannade du ej i Sachsen? Där levde du gott; du var lugn, trygg och säker hos oss. Nu försvinner du bort i ett ingenmansland som ej har någon framtid, som endast har mörker och vinter och vildhet och kyla att erbjuda. Ryssland är ej något europeiskt kulturland men snarare liksom Arabien och Persien, Turkiet och Babylon ett rått barbariskt grovt österland. Österlandsmänskorna är mest barbarer som hatar oss som bor i väster. Vi älskar Orienten och allt uti östern, men de bara hatar oss. Östern är Kains land och västern är Abels. Jag fruktar att du, käre Abel, kung Carl, skall liksom alla andra från väst fara illa hos Kains hårda vildsinta söner och folk. O Carolus, du skulle ha stannat hos oss, skött om allt från ditt sachsiska läger och samtidigt lärt av oss seder, kultur, hyfs, fason, etikett och god ton. Här hos oss är allt skönhet och mänsklighet, kärlek och humanitet. Käre vän, käre lutherske konung, vår främste monark i den protestantiska världen, du skulle ha stannat hos oss här i lycka och frid, hos ditt eget folk och dina varmaste trosfränder i varm idyll garanterad på livstid. Vi saknar dig redan. Kom snart tillbaka, Carolus!"

Men Carl hörde intet av allt det som hans gode vän, snillet Leibniz, där borta i Dresden så gärna och innerligt starkt velat säga till honom efter hans avsked. Carl red ut ur Sachsen, ur den förödmjukade Augusts välsignade land, och beräknade icke att komma tillbaka. Augustus var tillräckligt ödmjukad för denna gång. Alla villkor var slutgiltigt uppfyllda, alla motsträviga hala krumbukter och lister till trots.

Ingenting kunde nu längre hålla Carolus av Sverige tillbaka från dusten med Peter, från slutliga elddopet, från den otrevliga tvekamp som skulle bestämma vem som skulle härska i framtiden över Europa. Carl bävade, men alla odds var med honom. Hans trogna soldater var i allra yppersta form. De var mätta och friska och hade ej något att klaga på alls. Trossen var ytterst välförsedd: Sachsen betalade. Carl hade tagit från Sachsen all mat, så att Augustus ej skulle kunna församla en ny här och börja eländiga anfall mot Sverige på nytt alltför snart. Men den opportunistiske kurfursten skulle ej glömma de ord som kung Carl vid ett tillfälle sagt till kusinen på skämt. Carls ord hade så fallit:

"Ack, giv efter nu, käre vän! Uppfyll villkoren, avstå från allt. Sedan när jag förlorat mot Peter och fått all min härskara tillintetgjord så kan du ju lätt resa din nacke på nytt och ta allting tillbaka som du nu förlorat."

De orden, som slutligen fått August till att gå med på de sista traktaten, löd ständigt på nytt i den maktlystne kurfurstens öron och sinne, som längtade efter att återfå Polen och hand om polackerna. Han hade redan begynt, visserligen helt vapenlös, att genom lömska intriger smått gripa därefter, som han alltid var lika obotligt hungrig efter den makt som allena är Guds, och som Gud endast rätt kan fördela emellan de konungar, furstar och adelsmän som är hans tjänare. Men sådant struntade August i, som hellre själv gärna lade beslag på alltsammans och härskade självsvåldigt helt efter sitt eget skön, glömsk av Gud, glömsk av lagar, moral och all hänsyn, och blind för allt utom sig själv. Därför hade han även förlorat alltsammans.

När de red ut ifrån Sachsen och in i det bördiga Schlesien, sade Carolus till Rehnsköld:

"Så skönt att vi äntligen nu är på väg ut i kriget igen! Inte en enda dag till hos tyskarna hade jag kunnat stå ut med. Jag leds, jag blir sjuk, jag går under i sådant socialt vänligt hänsynsfullt sällskapsliv. Såsom en fånge var jag i bror Augusts palats. Nu, hurra, är jag ute igen i det fria. Nu slipper jag mera ta hänsyn, ta allting försiktigt, se till att jag uppför mig väl, vara hycklande smickrande hövlig mot alla och hålla mig stilla, så att icke något går sönder. Nu kan jag ånyo slå ut som en blomma och känna mig fri, släppa loss, slappna av, göra allt vad jag vill och ej ha något farligt fatalt ruskigt fruntimmer nära kring knutarna som ett latent fasaväckande hot, som i all sin förskräcklighet kan uppenbara sig plötsligt. Detta är livet, min Rehnsköld! Att leva ett friluftsliv helt utan lyx, flärd och fåfänga och vara samtidigt hurtigt på väg mot en dust som skall bli mitt livs största och även, förmodar jag, Peters. Vi skall ta Moskva nu, vän Rehnsköld, och tvinga tsar Peter att för evig framtid totalt sluta upp med att ofreda Finland och Livland och Ingermanland. Han skall lära sig att icke smutsa ner Östersjön med att slå läger vid vårt hav, som aldrig skall vara en annans och allra minst ryskt."

"Men minns dock, min konung, den snövita svala som mötte oss när vi gick över ån Oder till Sachsen, och som alla tyckte att blott hade en enda sak att betyda: snar fred med den knölen Augustus, som det även blev i praktiken. Ni har ändå där åstadkommit i Sachsen en underbar fred med den knölen och sopproten. Dessutom har ni frälst etthundratrettiofyra små kyrkor som var protestantiska men som den

knölen till kejsare hade försökt göra åter katolska. Nu är de på nytt protestantiska och lär så även förbliva, tack vare er fred. Är det ej något att ändå känna en blek smula fröjd över, trots alla lidanden under den vådliga lyxens förtryck och fördärv?"

"Kanske det, käre Rehnsköld. Jag kan icke dölja för dig hur det värmde mitt hjärta att frälsa de schlesiska troende från det katolska förtrycket. Det är krigets mening: att kunna ge frihet. Det är allt vårt Sverige, dess stormakt, vår ställning är frågan om: att leda samvetsfrihetens och den fria tankens rätt att existera. Vår adel och borgarna hemma i Stockholm och de flesta av militärkåren menar, att meningen med vår otroliga maktställning är att få pengar av tullar och hamnar och så expandera i all oändlighet mest ekonomiskt, men de bara dillar. Allt handlar om att föra facklan för hela Europa för framtiden för tankens, samvetets och religionens berättigande till att få leva vidare utan förtryck och för alltid få vidga sig och expandera i frihet."

Andra akten.

5.

Från Schlesien gick hären till Slupca i Polen. Där inväntades den slutgiltiga hjälpstyrkan som skulle fullborda svenska armén.

Och i Slupca beseglades slutligen Patkuls ohyggliga öde. Han hade av Carls fader redan för fjorton år sedan hårt dömts till den död som nu drabbade honom, ty redan då hade han för alltid gjort sig till Sveriges hysteriske ärkeförrädare. Tolfte Carl lät nu blott den gamla i laga ordning avkunnade domen bli uppfylld. Dock var det med tankfullt, betänksamt och ovilligt hjärta. Carl ville ej göra en enda grå mänska för när, och minst av allt någon av adel, men för Sveriges skull var han tvungen. Och dagen för dödsdomens verkställande blev bestämd.

Men när Patkul fick höra att han skulle dö blev han från sina sinnen. Han ropade högt:

"Jag förbannar den dag då jag gick i den svekfulle Augustins tjänst! Guds förbannelse drabbe den mannen, som givit sin tjänare i bödlars händer! Må världen ock veta, att jag är en oskyldig man! Allt jag gjort i mitt liv har jag blott gjort av kärlek till mitt eget hemland! Ni mördar en oskyldig man! Jag har i hela livet blott verkat för samtliga människors bästa! Mitt livs enda brott var att jag högre älskade mitt kära Livland än Sverige! Sverige började bli för tyranniskt, som Ryssland, och därför så ville jag rycka loss Livland från Sverige och göra mitt älskade hemland självständigt! Men de suveräna självständiga staternas tid är förbi: allting delas nu mellan tyrannerna. Aldrig har jag velat Sverige något som ont är! Tvärtom har jag alltid fromt tjänat ert Sverige i det fördolda! Blott jag kan ge Sverige fred! Endast jag vet hur fred lätt kan ingås med Peter! Ni har icke råd att förlora mig, svenskar! Jag kan ge er fred, vilket ej någon annan kan! Ni kan ej köpslå med Peter så att han går

med på en fred utan avträdelser, men jag kan det! Jag, Patkul, allenast kan bringa tsar Peter på knä inför er! Endast jag vet de trick som man därvid bör använda sig av. Så hör mig då! Korkade svin, vill ni ej med min hjälp rädda ert eget land åt er säd? Jag är kristen och oskyldig! Konung av Sverige, du utgjuter oskyldigt blod! Hela världen skall hämnas mig, och all naturen! Ni kan helt lätt döda mig, men allt mitt livsverk består! Min förbannelse skall överleva mitt lik! Aldrig skall det jag skapat, det Nordiska kriget, ta slut! Jag förbannar er alla, ni svenskar, och öppet beklagar jag att jag ej får se ert slut och allt Sveriges undergång, som visst skall komma! Förbannelse över Carolus den Tolfte! Min undergång blir även hans, ty med min död går samtliga chanser till fred genom mordet för evigt förlorade! Jag endast känner till formlerna! Om ni tar livet av mig måste Peter den Store besegra er! Det är mitt livs testamente och min ljuva hämnd! Jag går hädan nu, nidingakonung, som gör dig till mördare av en friboren oantastlig adelsman, men jag skall dra dig med ner i min eviga hopplöst osaliga grav!"

Så stod Patkul och vrålade i sitt eländiga fängelse. Han kunde på detta sätt hålla på flera timmar i sträck och speciellt under nätterna. Hest ljöd hans rasande skrän genom fängelsegallret, och varje ord därav kom till kungens kännedom, varvid han blev ännu mera betänksam. Men ingenting kunde förhindra avrättningen, och ej ens det att den dömde i sin hysteri och förtvivlan fick slag än en gång, ty han levde ändå efter anfallet, om ock i vissa beståndsdelar lam. Och den gräsliga avrättningsdagen begynte. I sista minuten, när sjuke förrädaren redan förts fram på schavotten och avrättningen skulle vidtaga, sade Carl plötsligt:

"Befria förrädaren! Han skall i stället få sitta ut livet i fängelse!"

Men greve Piper, herr Carl, protesterade.

"Mannen är redan på väg emot döden. Ni kan icke hålla den heliga lagen tillbaka just nu."

"Men han är ju en adelsman! Vi kan ej låta en adelsman dö som den lägsta och uslaste brottsling ur bondeklass! Hela vår värld kommer att känna avsky för vad vi nu gör emot Patkul."

"Min herre och konung, ni vågar bekänna allt detta, ert hjärtas mest hemliga skrupler, när Patkul är uppe och rådbråkas för att strax avrättas? Om ni var ärligt benägen att ge nåd åt Patkul, så varför tillkännagav ni det ej i bättre tid? Men jag är glad att ingen mer kan rädda Patkul. Min konung, ni måste nu tro mig: det är bäst som sker. Det är bättre att en dör för många än att alla lider för en. Patkul får endast vad han förtjänar. Han skördar blott vad han har sått, och han har mördat många på avsevärt grymmare sätt än vad han nu får se som ett rättfärdigt slut på en ful karriär."

"Men om vi ändå alla skall bita i gräset för kriget som Patkul ställt till med? Vad båtar hans avrättning då?"

"Min konung, ursäkta mig, med all respekt, men idag gör ni er blott förvånansvärd med att så uttrycka så mycket farligt och missriktat nonsens." Carl Piper var ovillig att höra ett enda ord mer av Carls malplacerade blödighet.

Och på schavotten låg Patkul och fick sina lemmar och ben sönderslagna. Det kallades rådbråkning. Sorgligt var dock, att förrädarens bödel var helt oerfaren. Han var blott en misslyckad stackars vikarie. Han fumlade och gjorde lidandet värre blott för arme Patkul. Den klantige bödeln, som säkert av nervositet inför denna sin första ordentliga avrättning styrkt sig med några par skönt själsbedövande supar, behövde tre slag för att få ena armen helt krossad. I vanliga fall räckte ett slag. Han missade gång efter gång och slog fel, då han siktade dåligt. Han insåg måhända att han borde lämnat den sista subrovkan i fred. Patkuls hädanfärd blev under klåparens ständigt allt mera nervösa och fumliga misstag och mera än lovligt hårresande slöa hantering blott till en ohygglig och omänsklig misshandel. När efter kanske ett tjog stötar slutligen armar och bröstkorg och ben var helt krossade, (fem stötar var nog i vanliga fall,) kröp och krälade blödande halvdöde Patkul helt självmant till stupstocken, för att få slut på eländet, sitt liv, vars slut ingen då anat att kunnat få så oerhört infernaliskt hjärtskärande skräckproportioner, och sitt ständigt ökande lidande, som för vart ögonblick tycktes fördubblas. Med sitt arma livs sista krafter fick Patkul sitt huvud på stupstocken. Men bödelns svärd var helt oslipat, slött och ej ändamålsenligt, han hade måhända fått fel svärd och ett vanligt slagsvärd i stället för skarpslipat bödelsvärd med sig från stugan i fyllan och villan, och själv var den arme oduglige bödeln så uppskrämd, nervös och så till sig för att inget gick som det skulle, att han, när han skulle slå av Patkuls huvud, naturligtvis högg ganska fel. Det blev värre och värre, men han hade ej något val. Han försökte igen men fick huvudet endast till hälften avhugget, och Patkul låg rosslande kvar med sitt liv i behåll och blott bad att få dö från det liv som med en sådan fasansfull grymhet och envishet ej ville låta sig släppas från honom. En tredje gång höjde den vettskrämde upprörde likbleke darrande bödeln sitt svärd, och nu äntligen lossnade huvudet från den lemlästade kroppen. Allt detta gick till mitt på torget av staden var alla soldater och borgare tittade på. Även kungen såg avrättningen från sitt fönster. Han böjde sitt huvud och grät, och han sade:

"Jag skulle ge vad som helst för att ha detta ogjort. Gud give att denne mans blod komme över mitt huvud, och att jag får plikta för mannens ohyggliga död!"

Och han fortfor att gråta, och Carl Piper såg det och tänkte, men sade ej högt, att "det lönar sig inte för David att gråta för Absalom. Och sannerligen fick denne förrädare, den världskrigsanstiftaren, just den död han förtjänade."

Patkuls lik styckades sedan i fyra förskräckliga delar, och dessa upphängdes på trä, och de lades på stegel. Så slutade Patkul, den man som anstiftade det stora Nordiska kriget, som blev mest fatalt för hans eget land Sverige, den ensamma man som var den enda viljan bakom den dramatiska ohyggliga tragedi som vi följer och skildrar. På grund av allenast den grevens och den adelsmannens osläckliga högmod och hat brann en värld upp i lågor. På grund av en enda mans självsvåld förgicks världens ädlaste dåtida stat, som var Sverige, det mäktiga fattiga landet i Norden. Han blev noggrant avrättad, men den lavin som han ensam försakat sitt allt och förlorat sitt liv på att sätta i rörelse kunde ej stoppas och skulle ännu krossa mången

god man och än flere gudfruktiga länder och skända den oskuld som ännu regerade dem.

All tid efter det att Patkul avrättats var Carl mer inbunden, tystlåten och filosofisk än tidigare. Sällan sade han någonting utöver det som var absolut nödvändigt. Varför? Hans inre var uppfyllt av sorg. Redan hade han sett sina bästa och trognaste vänner gå bort. Hertig Fredrik av Holstein var borta, den ende som konungen någonsin haft riktigt roligt med. Carl Magnus Stuart var död, hans mest älskade, trevliga, främsta och bästa magister. Carl Magnus var ock den, så länge han levde, som allra mest lärd och begåvad var i hela riket. Blott Erik, den store herr Dahlberg, var Carl Magnus jämlike. Bägge två hade de kunnat som få andra skapa och bygga och måla och frambringa inte blott fästningar, skansar och hamnar och städer och bålverk och krigstorn men också de allra mest utsökta målningar, teckningar, kopparstick, bilder och konstverk. De hade haft den högsta av gudagåvor: att av ingenting kunna skapa och frambringa något.

"Vi har mer behov av soldater som visar sin tapperhet endast på papper än av gamla busar som bara förstör och föröder och dödar," spann Carls tanke vidare. Största förlusten för Carl var emellertid icke den gamle herr Dahlberg och ej heller den oundgänglige konungsligt ättade engelske Carl Magnus Stuart. Nej, mest kände Carl i sitt hjärta det sår som hans vän Arvid Horn lämnat efter sig efter sitt avsked av kungen. Herr Horn hade ej lyckats finna sig i kungens vilja. Herr Horn hade tröttnat på kriget och även försökt att få fred, men ej enligt de villkor som konungen fordrade. Horn ville fred men på ingens bekostnad, och Carl ville fred på de länders bekostnad som angripit Sverige. Därför hade Horn en dag skilts från sin konung och strax farit hem till det oroligt farligt försmäktande Sverige och där fattat rodret om inrikesstyrelsen, givetvis på kungens order och efter befordran, men ändå. Och såsom den store och lugne rikskanslern herr Axel var Arvid i Stockholm, och tragiskt var det att herr Arvid och Carl ej var en man och en vilja, såsom herr Axel och kung Gustav Adolf i de gamla dagarna varit.

Och det var måhända vad Carl mest funderade på i de nedstämda veckorna efter den mardrömsuppslitande avrättningen av förrädaren Patkul. I drömmarna blandade sig Patkuls hemska hysteriska utbrott med Arvids mest kritiska svada:

"Er kurs är riskabel, min konung. Med en sådan kurs ut i mörkret i blindo riskerar ni att gå på grund och ej mer komma loss. Ni riskerar att segla er skuta i kvav. Det kan jag med min kunskap som lots ej gå med på. Jag ber er därför att få lämna ert fartyg."

Carl hade försvarat sin kurs med att hävda, att fred *status quo* icke löste problemet med roten till ondskan, det faktum, att fienden ville få Sverige på knä och ta åt sig av Sveriges områden. Illviljan måste kureras. En fred utan Peters förödmjukelse skulle aldrig få Peter att avstå från sina imperialistiska avsikter. Därför så måste man gripa an tjuren vid hornen och få bukt med odjuret en gång för alla, ty ej skulle Sverige någonsin annars få fred. Arvid vidhöll att den politiken var våghalsig och ett hasardspel. Han menade när han gick som allra längst att kung Carl hasarderade hela sitt rike på vågspel och det utan rätt.

"Käre Arvid," suckade konungen, "varför behövde du överge mig? Du var ädlast, förnämast och främst bland all adel i Sverige, du store och högt ovärderlige finländare! Du var bäst bland de samtliga aristokrater i hela vårt rike. Med dig har jag tragiskt förlorat mitt bästa och fastaste stöd. Utan dig är jag såsom helt utan mitt lands hela adel. O Arvid, varför måste du visa otrohet och tråkig intolerant kverulans av ren olydnad? Utan sin adel är kungen ett intet. Du har icke endast berövat din konung allt stöd ifrån adeln, vars främste man du var, men därtill har du ock berövat din adel och hela ditt rike, som adeln förvaltar, sin konung. Hur kan väl mitt folk mera lita på mig, när allt folkets mest lysande representant, som du är, icke mera kan göra det? Och hur kan jag mera lita på Sveriges rike och folk när jag ej mer kan lita på svenskarnas ypperste man? Det är tragiskt att du, Arvid Horn, icke mera vill tro på och följa din arme olycklige ensamme prövade konung, du som var den förste och bäste av anförarna för drabanterna! Om något trodde jag det skulle binda dig troget i lojalitet mot mig för hela resten av mitt alltmer ödsliga ensamma liv."

Och kung Carls enda tröst i sin melankoli var hans Bibel och kungarnas konungs exempel. Han ville nu endast sin herre och kung troget följa i döden. Han ville själv dö som martyr för sitt rike, sin ära och allt vad han gick för. Han ville bli en av de kungar som störst är i hela historien, som ljuter döden, blir halshuggna, mördade, skjutna och dödade av sina fiender vid unga år, som den lysande och makedoniske lärjungen till Platons störste elev, Alexander den Store, och fagre kung Carl nummer ett utav Stuart och England, och Henrik den Fjärde från gamla Navarra. Carl ville bli den högste konungen lik, som begabbats och gisslats och törnekrönts och spikats upp på ett kors. Vad var Sverige för honom? Ej något betydde det frejdade riket. All världen bekrigade Sverige, och Sverige övergav honom. Den enda fröjd som livet fortfarande kunde bjuda kung Carl var kung Jesus exempel. Blott den idén sporrade honom att ge sig på hela det väldiga Ryssland och rikta sin udd mot dess hjärta: Moskva, när han borde ha låtit sig nöjas med att driva ryssen från Östersjön, som sedan urminnes tider och enligt all hävd, tradition och all rätt endast tillhörde goda germaner och vender, det vill säga balter och ester. Blott Guds sons exempel drev Carl till att våga sitt land, sin armé och sitt liv och sin ära mot hela det digra massiva förbjudande Rysslands omätliga tallösa folkmassor, kalla och hårda, omänskliga och skoningslösa natur, och dess heliga avlägsna hjärta Moskva. Patkul var nu ur vägen. I vägen stod nu blott hans verk och dess inkarnation: tsaren Peters förskräckliga mäktiga fiendskap gentemot lilla och värnlösa fattiga oskulden Sverige, lett av en pojkvasker som aldrig rört vid en kvinna och läste sin Bibel var morgon och afton, i motsats till Peter, som utmante och reformerade hela sin kyrka och vredgat förföljde sin kyrklige fromme och prästtrogne ödmjuke son för hans religionskänslas skull, och som slutligen till och med tog sin ovärldslige munkson av daga.

Men samtidigt satt Arvid Horn, kungens gamle kamrat, uti Stockholm och skötte sitt rikes affärer i konungens frånvaro. En dag satt en rejäl adelsman hos honom som sade följande till sagde Horn:

"Inte sant, kungens bästa tid är nu förgången. Nu stundar blott olyckor, söndring och motgångar. Kungen är en galen narr som sig vågar mot Rysslands omätliga

övermakt och mot dess självaste hjärta Moskva. Alla tappar sin tro på kung Carl inför ett sådant vansinnigt vågstycke. Allt fler blir de som med all rätta anklagar konungen för att han roar sig i främlingsländer och lämnar sitt fädernenedärvda rike i sticket. Kung Carl är åt döden vigd och fördömd genom sitt stora övermod, sin stora galenskap, sin oförlåtliga ansvarslöshet och sin måttlösa krigshunger. Han störtar landet i olycka. Borde vi ej säga upp hans åt olyckan förutbestämda ljusblå regemente och hindra att han i sin olycka drar med sig landet?"

Då svarade Arvid:

"Du misstar dig, greve, om du tror att jag är av din sort. Jag borde helt strax spärra in dig och låta dig avrättas för dina gudlösa och landsförrädiska ytterst förbannade ord. Du är en falsk och avskyvärd usling, herr greve! Vad kungen än gör så gör kungen rätt! Han är ofelbar. Han är en kung av Guds nåde, och allt vad han gör och befaller är lag för allt Sverige. Sådana blinda bastarder som du borde hängas. Just sådana monster som du är det som går omkring och utsprider förtal om att kungen och Arvid är osams. Det är sant att jag icke längre behagade åtfölja honom på hans sköna krigsupptåg mera, men han var nog ädel och god då att avlägsna mig med befordran och giva mig det högsta ansvaret för Sveriges välfärd här hemma som tack och som tecken på uppskattning av min person från hans sida, och han har för det icke någon mer trogen och ödmjuk och välvillig tjänare uti sitt rike än jag. Ingen älskar sin kung mer än jag. Jag är tjugo år äldre än han, och likväl så har han icke någon som närmare vän är. Vi skiljer oss blott där uti att han kämpar mot fienden medan jag arbetar för riket självt. Han bryter ner skogen och drar flinkt upp rötter och bränner alltsammans i eld, medan jag lugnt drar plogen fram över det svedjade området. Han sköter kriget och jag sköter freden. Han är det ungdomliga Sverige som hugger och kämpar och strider, och jag är den fridsamme läkare vars plikt det är att se till att det stridande riket, som går under namn av kung Carl, har god hälsa, får mat och ej lider utav någon brist eller nöd då han slåss med nävar mot drakar och ormar och monster och utan att någonsin få någon vila. Jag känner min plikt och är lydig den. Se till att du finner din!"

Därmed drog sig den adlige gästen förstummad tillbaka, rätt blek och förlägen, och låtom oss hoppas att han även fann, utan alltför lång sökan, sin plikt. Men när ädlingen gått ringde alltjämt i Horns öron stygga och hårdsmälta orden:

"Kung Carls bästa tid är förbi. Han försakade sitt goda namn och sitt rike, sin framtid och även sitt liv när han drog ut ur Sachsen mot tsaren, Moskva och mot Ryssland, i stället för att bara rensa de baltiska kusterna från alla villfarna plundrande ryssar." De plågade Arvid och skulle den hederstrotjänaren plåga så länge hans kung var vid liv och än längre. Ej någonsin skulle han kunna det smälta att någon person kunde ha något ont emot kungen, den ädlaste, den mest välmenande bland alla människor. Arvid Horn var övertygad om att den som var mot kung Carl var emot själva livet och Gud. Carl var för honom den som med möda och lidande upprätthöll hela den lutherska världen. Carl var den som Gud utsett såsom sitt verktyg till att skipa ordning och rättvisa med. Den som var mot kung Carl var mot Gud. Utan Gud ingen kung, utan kung ingen ordning, och utan en

ordning så skulle ej någon civilisation finnas till. Arvid hatade ingen men älskade endast de mänskor som icke rev ner utan blott byggde upp, som ej tyckte om att kritisera men gärna väl uttryckte gillande, som icke vände sig mot något som Herren Gud hade skapat, det är verkligheten, men väl deltog i Herrens eviga fortsatta skapande. Arvid var ren optimist, och ej någonting kunde försvaga hans trofasthet mot verkligheten, förutom den mänskliga svaghet som all pessimism är. Ej någonting gav honom någonsin orsak till sorg utom när han hos andra fick uppleva trolöshet, gudlöshet, likgiltighet, avundsjuka och omänsklighet, som allt ingår i all pessimism.

Under tiden var Carl uti Polen. Han stod just som bäst inbegripen i samtal med en polsk god lärd jesuit. Carl höll just på med att säga:

"Kyrkan begynte att falla och splittras och söndras först under Otto den Stores tid, då Kristi lidande framhölls och underströks mera än Kristi triumf över döden. Den lidande Kristus är en usel lögn. Endast människan lider. Gud står över allt som hör lidandet till, och hans sons död på korset var icke ett lidande men blott en underbar väg till triumfen. När kristna begynte betrakta den heliga korsvägen såsom en mödosam smärtsam och föga behaglig svår pärs föll den kristna katolska och heliga världskyrkan för första gången. Den delades i tvenne delar: den grekiska och den katolska, och senare delen gled snart in i fruntimmersväldet och påvliga skökornas tid. Andra gången föll kyrkan i samband med Dantes förbannade helvetesdiktning. När djävlar och avgudar, hedniska monster, demoner och smuts, onda präster och fallna förbannade påvar drogs fram uti ljuset av Dante, när helvetet öppnades för hela världen med Dantes konsts nyckel, när nationalismen drogs upp ur dess grav efter tusen års evighetsfridssömn och släpptes lös ut över världen, på samma sätt som skulle ske om man öppnade portarna till ett fängelse proppfyllt av mördare, dårar och vettvillingar och lät sådana omänniskor göra med världen vad de än ville, då föll åter kyrkan, och världen förlamades av barbari, ondska, gudlöshet, trolldom och häxkonster. Min kyrka, dock, kan ej någonsin falla, ty den är ej världslig och kan icke påverkas av något världsligt. Den leds blott och styrs blott och kan endast påverkas av Herren Gud. För den kämpar jag, lever och dör jag. Den tjänar jag, jag är dess slav, den är allt, jag är intet. Den är ej katolsk, protestantisk, ej grekisk, ej judisk, den har icke namn av Calvin, Luther, Zwingli, Muhammed, och ej heller av någon annan. Den har inget namn alls, ty den är av Gud blott och leds blott av Gud och har ingen som bygger den, håller den upprätt, och ingen som den vågar hylla och dyrka förutom den evige okände Guden allena. Gud är vår borg och vår kyrka allena och ej någon annan. Vi har ingen djävul och satan och avgud och helvete såsom ni hedningar har – vi har endast vår gode och evige Gud. Och vår kyrka är allt, ty den är ju av Gud, som är allt. I den ingår den grekiska och den katolska, den ryska och polska och lutherska, den islamitiska och den mosaiska. Vår kyrka har inget namn – den är icke egentligen alls någon kyrka. Därför är den både ett tempel, en skön synagoga, en vacker moské – den är allt, ty den är blott av Gud, och vår Gud är ju allt."

Därpå kom det en turkisk beskickning till Carl, och han måste tyvärr ända samtalet med jesuiten, den kloke och älskvärde mannen, som mycket beundrade Carl, varför Carl kunde tala så fritt ut ur hjärtat med den djupt förstående lärde med så mycket tålamod att kunna höra hur mycket som helst. Carl hälsade turken och sade:

"Var välkommen, höge förträfflige turk!" Därpå gick man till saken direkt. Turken framlade värdigt sitt goda förslag:

"Gode konung, all världen är er, blott ej Ryssland. Låt oss två nu gå emot Ryssland och stycka det blodiga riket emellan oss. Låtom oss göra en ände på ryssarnas föga uthärdliga övermod, storhetsvansinne och hemska förtryck. Låt oss visa och lära de galna och hedniska ryssarna vem Herren Gud är. Låt oss förgöra de otrogna. Gud själv är mot dem emedan han gör tvenne sådana mäktiga furstar, du konung och min konung nere i Konstantinopel, till Rysslands mest farliga fiender. Låt oss tillsammans för all världen visa vem Gud är med att tvinga Ryssland på knä och bevisa att skräckmakten Ryssland är ingenting. Låt oss få slut på den gudlöshet som Rysslands makttörst och kapitalism, helt omättliga hunger på länder och mark, dess materialism och dess girighet är. Låt oss rensa tillsammans all världen och först och främst Ryssland från gudlöshet.

Rikta, min son, dina ögon mot stjärnorna. Ryssarna ser inga stjärnor. De ser endast makt, krig, prakt, imperialism och sig själva. De lever helt inomhus, lever ett liv under tak och studerar där endast sig själva och tänker uppå sina navlar, som blir alltmer djupa ju fetare fettet blir lagrat på magen, och lagret därpå blir allt tjockare för varje folk som de kuvar, förtrycker och skor sig på. De kan ej se några stjärnor. Blott de som Gud älskar och som älskar Gud skådar upp emot stjärnorna, lär sig dem, följer dem, älskar dem, njuter av deras blå ljus och betraktar i dem all den frid, allt det ljus, all den renhet och klarhet som Gud genom skapandet av dem förklarat för människorna. Endast sådana som du och jag tittar upp emot stjärnorna och njuter av deras strålglans. Vi kan sådant göra, ty vi är hos Gud, och vår Gud är hos oss. Det är tecknet på att vi bör satsa vårt allt för att tjäna vår Gud och dra ut i ett korståg mot alla som ej är av Gud och förgöra de gudlösa till sista man. Endast Gud kan man leva för. Var och en som lever för något annat än Gud måste dö tills det ej mer på jorden finns kvar någon smutsig och otrogen hund. Vad är svaret ditt, o gode upplyste konung?"

"Mitt svar är: jag ber om betänketid. Ni måste ge mig betänketid."

Väldiga vänskapsbetygelser visades å ömse sidor, och turken och konungen skildes som de bästa vänner. Men pakt och förbund emot ryssen kom inte till stånd denna gången. Vänskapen var dock oupplösligt fast mellan muhammedanen och Carl, ty kung Carl hade i gamla Lemberg helt utan politiska avsikter frigivit en stor hop fängslade turkar, och turken hade som tack i Turkiet frigivit ett hundratal svenskar, som av ryssar tagits till fånga vid Östersjön och sålts till turkarna som goda slavar. Men Carl tänkte när turken lämnat hans läger:

"Nej, ärbare turk, jag vill ej dra med dig emot ryssarna. Två mot en är icke rent spel. Jag vill icke vara så lumpen mot ryssen som ryssen och tysken och dansken har

varit mot mig. Jag ska kväsa de ryske i rent spel, i envigskamp, en mot en, utan förbundsmän, allianser och fega försäkringar. Ensam är Peter och ensam är jag, och ej någon skall blanda sig i denna uppgörelse som emellan oss blott är en lek."

Därpå gick Carl till sängs och sov enligt sin vana två timmar helt oomklädd utan madrass eller dyna och givetvis helt utan filt under eviga stjärnornas fridfulla tindrande evigt upplysande ljus. Och Carl tittade klentroget upp mot de tallösa ljusen och mindes på nytt turkens ord, innan konungen somnade för att strax åter stå upp och arbeta och jäkta och göra allting på en gång och förutan fadäs leda arbetet som är all världens mest krävande: att leda folkmassorna, som Gud givit en ansvaret för, utan tvekan och snack vackert vidare framåt mot målet för Guds evigt heliga sak. Men i sin korta nattsömn så hörde Carl ännu de ringande orden som turkiske agan nyss talat:

"Se halvmånens lysande fridfulla mörkerbortjagande ljus, och se stjärnornas eviga myller på himmelen! Solen är även allenast en stjärna. Med deras ljus hjälp, ljuvligt vägledda av alla himlarnas eviga ljus, skall vi ljuvligt och lyckligt besegra det ryska materialistiska mörkret."

"Men först skall jag själv ensam pröva den lyckan och söka att sätta allt Ryssland på plats utan hjälp ifrån någon förutom min Herre och Gud," löd Carls envisa svar i den flyktiga drömmen, varefter den stillsamma natten lugnt vidare flöt. Men Carl vaknade strax, och han tänkte och sade:

"Om turken och svensken tillsammans går mot ilskne ryssen blir segern på förhand given. Då har tsaren Peter ej alls någon chans. Men ju större och mera total och mer lysande en seger är, desto sämre och bittrare blir eftersmaken. Vart ögonblick mättat av lycka, var seger, var triumf, varje ögonblick av ljuvlig kärlek, blir alltid åtföljd av bitter besk eftersmak. Segern och kärleken är underbara, men efteråt kommer en baksmälla som är precis lika faslig som lyckan var underbar. Därför är jag icke längre så ivrig att vinna förkrossande segrar. Jag föredrar hellre att giva min fiende lika stor chans som jag själv har och honom besegra med möda och slit och god kamp. Då är striden se'n hederligt vunnen, på samma sätt som var hantverkare tjänar sitt dagliga bröd med blott möda och svett. Det är icke helt rätt att med överdåd, hänsynslös kraft och med hård perfektion snabbt förvissa sig om och allt satsa på segern. Nej, bättre och framför allt även mer roligt är det att ge fienden en vacker chans och så utkämpa slagsmålet man emot man, ingen starkare, båda jämlika, och så låta bäste man vinna. Det är mera roligt att slåss med en tapper och jämnstark person än med en som man genast besegrar förutan besvär. Litet manligt gott motstånd och tappert försvar är att föredra framför en omedelbar rak snabb seger. Därför, gode turk, vill jag ej ha dig såsom min bundsförvant ännu."

Och dessa ord blev snart meddelade turken, varför denne blev än mer tagen av kungen i Norden och mer imponerad, och varför sultanen begynte ock att respektera kung Carl ännu mera. Och helt utan sårade känslor och utan att känna sig alls förolämpad blev Carls svar helt lätt accepterat av agan och alla de höga politiska turkarna. De såg mot framtiden, hoppfulla om att ändå en dag världens mest lysande konung och de skulle kväsa allt Ryssland tillsammans.

Men konungens övergång över den strida och vårfriska Weichsel, som var Polens pulsåder, var rätt besvärlig. Det tog ganska lång tid att bygga hållbara broar av trä över nyckfulla floden, och just när de färdiga var gick naturen till storms mot dem och knäckte sönder var brobrygga medelst en strid och förödande ström av ursinniga väldiga isberg och isflak. Ej någonsin var gamla Weichsel så strid och så farlig som när Carl den Tolfte gick över den för sista gången. Ty fastän det var mitt i vintern var floden ej alldeles frusen, som den alltid annars på vintrarna var. Carl fick frysa den själv medelst halm, plankor, bräder och vatten. Och när hären sedan gick över på isen så höll den ändå ej, ty trossvagnar krossade den, varpå mycket proviant gick förlorad. Och många gick ner sig i isen men räddades. Icke en man gick förlorad men däremot mycket gott byte från Sachsen. På ett ställe rämnade isen så ett regemente drev nedåt längs floden på ett hastigt smältande sprickande isflak, men även de räddades. Det var som sagt svenskens vanliga otur att misslyckas med sina broar och bryggor och hamna i plurret i stället för på torra land, vilket brukade nås först långt efter betydande tribulationer och våta strapatser, men det gjorde gott endast, tänkte kung Carl, efter denna oändliga tid av blott slapphet, bekvämlighet, lättja och leda i Sachsen. Och därefter korsades ock floden Narev med liknande äventyr.

Vädret blev nu hastigt kallare. Vintern blev hård och olidlig. I snöstormar och genom snödrivor, som var långt djupare än någon mänska är lång, och som skymde bort vägen, gick manståget fram emot Ryssland. De var rätt så många som tappade sugen, förfrös sina händer och fötter och somnade i mjuka snön för att aldrig mer vakna. Och ständigt så inträffade svåra olyckor. Hästar, proviant och förråd gick förlorat som vatten som bäres i såll. Många blev mycket sjuka, och andra blev galna av sjukdom och umbäranden. Endast Carl upprätthöll härens standard och hurtighet, liv, mod och kraft. Utan honom så hade varenda soldat där gått ner sig i lömska mazuriska kärren och snödrivorna. Även bönderna där i Mazurien var mot dem. De bönderna gömde sig uppe i skogen och sköt karolinerna utan att själva bli sedda, där svenskarna sökte sig fram längs med vägar och stigar. Ett fasansfullt blodigt gerillakrig fördes av bönderna mot denna ytterst ovälkomna främlingshär. Vägarna utplånades av de elaka livegna, träd fälldes i ganska svåra blockader i skogarna så att de svenske rätt ofta fick bryta sig ut ur de fällor som lades för dem av de hedniska vilda inbyggarna, som aldrig förr sett en här: aldrig förr hade någon arméledning vågat marschera tvärs genom det här vilda träsklandet. Därför var bönderna så avogt sinnade, grymma och ytterst fientliga: varenda främling betraktades som infernalisk inkräktare, som det var lovligt att mörda och skinna och plundra, ty inkräktare var ju bovar som skinnade bönderna. Detta förhållande skapade en mycket arg attityd hos de svenske mot träskfolket, så att de snart utan skrupler begynte att ge samma mynt och med ränta tillbaka: snart mördades dessa mazuriska bönder precis lika styggt utan krus som de själva sköt skarpt mot den svenska armén. Och allt bittert förtret som mazurerna vållade fick de betala för, eftersom deras fasoner blott hade till följd att de svenske blev längre tid kvar där i landet, och genom sitt envisa surrande kring karolinernas öron så ådrog de sig

endast hat och förföljelser från de burdusaste busarna i Carls armé, vilkas hat blev osläckligt mot envar som inte var svensk. Busar finns alltid med i var här. Det är omöjligt för någon mänska att slippa ifrån deras osälla sällskap. I alla livssammanhang finns även busar, och busarna ibland de svenske högg ned mången bondeman, brände ned mången god bondgård och visade att de minsann kunde hata än mera än enkla mazurerna hatade dem. Carl försökte att stoppa de uppretades stora grymhet, men på en förödmjukad retad gedigen soldat rår ej något förnuft, icke ens någon konungs. Carl såg till sin fasa hur hans egna män liksom smittades av träskets folks primitivitets feber och liksom förvildades utan att själva alls inse det och alls förmå kontrollera det. Men genom hemska Mazurien kom svenskarna för att snart närma sig första konflikten med ryssarna sedan de lämnat det fridfulla vänliga bördiga Sachsen. En afton satt kungen och talade med gode Hultman. Han sade:

"Jag har dåligt samvete endast för en sak. Jag kan icke vara helt godlynt och positiv, sorgfri och rent optimistisk. Jag kan icke se endast ljust på vår framtid. De allra mest trista och tråkiga tankar är stadda i jäsning i själen, och dem kan jag icke få bukt med. Jag tycker ej om detta krig. Varje dag blir det mindre aptitligt och trevligt. Var dag blir det hemskare, värre, mer skrämmande och mindre roligt. Var dag och var natt händer hemskare olyckor. Gud och naturen är mot oss. Men kan vi göra? Vi måste ju hålla vårt sken och vårt Sverige uppe i världens folks ögon. Vi kan icke fly, icke överge kriget och lita på Gud, icke avsluta kriget i vanära och därmed klara vårt liv och vårt land. Det är Guds vilja att vi går tappert och stolt mot vår undergång. Ja, det är Guds vilja att vi ej lyder förnuftet och drar oss ur leken i tid utan låter det ruttna politiska spelet ha sin gilla gång. Om vi nu skall gå under så kan intet hindra det. Människan har ingen vilja. Blott Gud har en vilja som leder och styr och bestämmer precis allt som händer och sker, och han endast kan styra den. Jag har ej sovit nu på fyra dygn. Varje natt måste samtliga vaka och spela musik så att blinda förkorkade inbyggare ej skall anfalla oss mitt i natten och ställa till blodbad, som de gjort förut många gånger. Jag orkar ej längre. Ju vidare österut vi sakta kommer, dess mörkare, tristare, ondare, hemskare blir alla människor, landskap och omgivningar. Det är som om, ju längre åt öster vi kommer, det mänskliga livet blev allt mera uselt och fattigt och djuriskt och okristet värdelöst. Dessa här människor, som vi ej vill något ont, men som hatar, förföljer och mördar oss, verkar ej att veta något om Kristus, om vacker kultur och om mänskliga dygder. De slår oss som mänskliga är, som om de hellre föredrog att leva under omänskliga ryssarnas orätt och våld och förtryck. Ej kan någon begripa den värld som Gud skapat förutom Gud själv."

"Gode konung, det är mycket lätt att helt enkelt slå till reträtt, gå tillbaka igen och så nöja sig med att allenast befria de baltiska länderna och hela Östersjön från ryska våldet. Och ännu mer lätt vore det att helt enkelt gå med på den fred som tsar Peter har erbjudit."

"Hultman, du får det att låta så enkelt. Tsar Peter vill inte ha fred. Han går med på fred endast om han får behålla en Östersjöhamn eller två. Det kan vi ej gå med på. Och hur skulle det väl se ut om vi nu gick tillbaka? Nej, Hultman, det finns bara en väg för den som är konung: rakt fram, alltid vidare, aldrig tillbaka. Den väg vi har

inlett har vi inget annat val än att nu följa till slutet. Vi måste slå Peter ur brädet ordentligt, ty annars ger han aldrig upp utan fortsätter bara att kriga och härja och plundra och skada oss i all oändlighet. Hultman, lämna mig ensam ett slag."

Och när kungen var ensam så bad han:

"O Gud, var min vägledare! Stärk mitt hjärta, min pliktkänsla, lydnad inför dig, min ödmjukhet, trohet, min tro och min dygd och min känsla för rätt och moral! Gode Gud, vi vet ej vart vi går, men vi vet att du leder oss. Upprätthåll oss och bevara oss, och mest av allt: låt mitt prisgivna fromma och utsatta Sverige, med all dess adel och härlighet, kyrkor och högskolor, bildning, kultur och universitet, slott och herrgårdar och traditioner och oskuldsidyller, vad som än händer mig och all min stora politiska makt – låt det goda och godtrogna Sverige ändå bestå. Låt det Sverige som är det goda få bliva det eviga Sverige, o evige helige Gud!"

Därpå kom de till trakten av Grodno, var de en gång varit förut och var de redan förr råkat illa ut. Där hade nu den förskräcklige tsaren förskansat sig med en stor här. Grodno låg ju vid Njemen, och storvulne tsaren var hårt fast besluten att ej låta Carl slippa över den bäcken. Han tänkte beskjuta kung Carl och hans gossar då de sökte gå över floden. Han tänkte att han skulle dränka dem alla med bakhåll och överfall, en överraskande blixtattack, en genial överrumpling. Så tänkte tsar Peter. Men Carl fick snart veta allt detta. Han lärde att ryssarnas här var i Grodno och drog därav logiska slutsatser. Konungen tänkte:

"Han vill överraska oss på ryska sättet. Låt oss visa först då hur man överraskar på svenskt sätt."

Och konungen gjorde i ordning en förtrupp på sex hundra man, varmed han tänkte ila i förväg till staden den följande dagen. Men nu var det afton, och allting var stilla. Det var ute på det litauiska bördiga slättlandet. Carl tänkte:

"Varför är jag pessimist när jag vill vara optimist? Varför är jag jämt så ledsen när jag blott vill vara en glader och upprymd person? Varför gråter jag när jag vill skratta? Jag vill endast göra och vara vad roligt och trevligt och positivt är, men i realiteten så är jag och gör jag blott vad som är tråkigt och sorgligt och negativt. Varför kan jag icke tro på det goda, på ljuset, på framtiden, på att alltsammans skall bli underbart? Jag är kristen, och den religionen har infört i livet den stora bedrövelsen som ingen undslipper. Jag tror på Kristus, och därför så är jag jämt ledsen och inbunden, ty Jesus dog ju på korset. Egentligen trodde jag hellre på enbart den evige Guden, som aldrig sig visar och låter sig fattas av mänskorna, ty allas evige Gud står ju över den stora bedrövelsen. Jesus var kvinnlig och feminin och därför tragisk, som samtliga kvinnor ju är, och det har han gemensamt med kvinnorna ock att det icke är möjligt att älska hans väsen förutan att samtidigt vilja fly undan och bort från hans rätt så ensidiga väsen. I Jesus finns kärlek och ej något hat, liksom hos varje kvinna, men det är precis lika mänskligt att hata som det är att älska. Och därför så tyr jag mig hellre till Gud än till Kristus. Hos Gud finns ej någon bedrövelse. Där finns blott glädje och fröjd, ljus och skapelse, uppbyggelse, sund och frisk framåtanda och positiv strävan . Där finns ej den stora bedrövelsen som gör den kristna tron så ytterst svag och beklämmande, sårbar och spröd. Nej, hos Gud finns

all styrka och osårbarhet och den eviga kraften och fröjden som aldrig förlamas och tystas. Min Gud vill jag tillhöra därför, och aldrig en annan än härliga ljusa och evige Herren, som aldrig har känts av en människa någonsin men som själv känner var mänska mer väl än var människa känner sig själv."

Och nu red de sex hundrade männen med kungen i spetsen mot floden och bron över floden, som vaktades av en mångdubbelt mer stark rysk skvadron. Dessa ryssar, när de i den ljuvliga kvällsfriden och i den glödande skymningen plötsligt blev varse den stormande hjorden av svenskar, hur dessa kom störtande vilt emot bron på de vitaste ljusaste vackraste hästar, då blev dessa ryssar utom sig av häpnad först, därefter av väldig skräck, och till sist av panik. Den mest fege av ryssarna började fly, och snart följde den hela vulgära och uppskrämda mångtusenhövdade hopen, förskräckt och panikslagen, den förste fegisens väg hem till Peter. De tappras försvarare, som snart blev efter och för vilka det ej var möjligt att fly, slogs med mandom och käckhet och ädel bravur sina livs sista slag och förlorade det. Kungen själv rände svärdet igenom två vilda krabater till grå officerare. De som i flygande fläng rände åter till Peter i Grodno berättade skräckslagna och ganska synnerligt sinnesförvirrade, att konung Carl kommit med hela sin stora här över Njemen. Då blev Peter mycket förskräckt. Han blev villrådig, osäker, duktigt nervös, och han började frukta för sitt höga dyrbara liv. Säkerligen var Carl stadd att anfalla Grodno så fort ljusa solen gick upp. Mycket rädd och utom sig gav Peter en order om uppbrott, och mitt i den iskalla natten drog samtliga ryssar från Grodno. Den fegaste av dem behagade fly, och vartenda ryskt huvud i mångtusenhövdade hopen behagade följa den förste bland fegisar. Så gick det till när tsar Peter med list skulle hindra de svenske att gå över Njemen. Den följande dagen red Carl med sitt sexhundrahövdade följe till Grodno och intog den väldiga fästningen utan att någon man brydde sig om att försvara den. Samtliga ryssar var flydda ju med tsaren Peter i spetsen.

Men Peter fick ganska snart veta att Carls här blott varit ett följe på sex hundra man. Då förstod han och insåg han hela den ytterst förskräckliga vidden av sin stora nesa och skam som han ådragit sig genom flykten. Han kväljdes och kräktes, blev röd som en pion, och han såg ut att när som helst kunna prestera ett riktigt vulkanutbrott. Sex tusen kavallerister befallde han genast att rida till Grodno och ta den förbannade pilten till konung av Sverige och hela hans sex hundra man starka härskara noggrant till fånga. Och ryssarna red.

De små sex hundra svenskarna låg just och sov, ty det var mitt i natten, då ryssarna morskt överrumplade dem. Peter hade gett rådet att de tyst i smyg skulle tassa till Grodno när det var som mörkast i natten och ta svenska blå karolinerna med överraskning, så att det med säkerhet ej skulle bli något nederlag. Peters förslag följdes till punkt och pricka. De fem gånger svagare, färre och sovande svenskarna togs på bar gärning. Men en gång uppväckta ur sömnen så somnade de icke om.

"Vad är det för en råtta som biter mig?" ropade en karolin som fått fiendens svärd genom sidan och som icke dog förrän han stuckit sitt svärd igenom ett tjugotal fienders sidor och njurar och levrar och hjärtan. En annan soldat ropte högt:

"Se små grodorna! Lustiga är de att se då de hoppar tillbaka till skogs!" då han jagade trettio ryssar ur rummet. En annan käck sven hördes orda:

"De ryssarna är då för vekliga! Man nästan får dåligt samvete! Bara man rör vid dem dråsar de hjälplöst omkull!" då han stack ner sin fyrtionde ryss. Och från en annan kämpe kom orden:

"Den som kommer upp hit och stör goda mäns stilla nattsömn skall sannerligen få av mig veta hut!"

Andra röster var av samma mening: "Att komma och störa så där! Fy! Att ni inte skäms! Vi får allt lära er litet bättre fasoner! Vad gör dessa infödingar här hos oss mitt på natten? Seså, ner från sängen, din hundlort! Här finns inga fruntimmer utan blott män med de skarpaste gaddar!"

"Din svansande hund, du har nog kommit fel, här bor inte tsar Peter, han flydde igår bort med svansen djupt in mellan lurviga benen. Jag är ej rätt husbonde. Plats nu på mattan! Jaså, du var törstig och önskade dricka mitt blod? Drick ditt eget, min vän, varsågod!"

Och den vänliga uppvaktningen mitt i hundvakten undanbads tydligt med vänligt besked. Den bestämdheten var ej ens för de envisaste ryssar att kunna ta fel på. Till slut såg sig fem gånger starkare, större och talrikare stackars storvulna ryssarna åter igen snopet nödsakade att fly hem till tsar Peter i eländigt, upprivet, mörbultat, trassligt och skräckslaget skick. De var sannerligen rätt bedrövliga, dessa små stackars förvillade ryssar, som inte ens kunde ge svenskarna stryk fastän oddsen var hundra mot noll. Nej, ibland rår ej någon taktik, strategi eller skarpt matematisk och slugt vetenskaplig idiotsäker krigslist. "Det verkar rätt ofta, att Gud står på dens sida som är den svagaste, som är mest ödmjuk och som är mest rättfärdig. Den som Gud älskar ger Gud alltid segern åt, och i sin kärlek är Gud alltid ödmjuk. Och därför är den mest lik Gud som är ödmjuk, och Gud älskar den som är ödmjuk och som är lik Gud," sade fältprästen. Nu kunde Carl föra hela sin här över Njemen. Det fanns ingen ryss mer som vågade sätta sig däremot.

Däremot ägnade Carl sedan mycken tid åt att förfölja och jaga de ryssar som nyss lämnat Grodno. Men ryssarna ville ej kämpa, försvara sig och våga träffa de svenske igen. Liksom förr flög de flyktande fegt ur var svensk soldats väg, och ej någon fick svenskarna tag på. Ej någon ryss vågade kämpa och dö för sitt land, för sin kära familj och sin ära. De lät utan motstånd den svenska och väldiga hären bege sig till Minsk för att där övervintra till våren. En dag då allt var vitt och fruset i kallaste hemskaste vita februari, då snön låg som ljusast och bäddade in hela världen i den mest poetiska gnistrande renhet, satt Carl i sitt tält, och han tänkte:

"Otium tibi molestum est, o Carole," Otium har bragt de fagraste städer och största regenter i bråda fördärvet. Vad är då det ordet *otium? Otium* är att ha roligt, som jag hade hemma i Sachsen. *Otium* är sådant som alltid bestraffar sig. För att jag vilade och hade roligt i Sachsen skall jag utan tvekan bli straffad, precis som min anfader god Gustav Adolf blev straffad för att tysken såg upp till honom som man blott bör se upp till Gud. Gustav Adolf var oskyldig till att han blev så betraktad, och jag är ock oskyldig till att jag blev väl behandlad i Sachsen. Men Gud är en svartsjuk

beskyddare, som icke tål att man hyllar hans älsklingar mera än honom. Han styr folket och ej personen, nationen och ej individen, och landet, naturen, kulturen, det allmänna bästa och icke den fåfänga pjoskiga människan. Folket är allt, och för folket är staten ett intet. Mitt folk, du är min enda kärlek, ty Gud har bevisat för mig, genom alla de olyckor han låtit drabba vårt Sverige och mig, att ej någonting annat är värt och förtjänt och behövligt att älskas. Vad är väl en kvinna? En synd och förlederska, mörker och skräck, fasligt lidande, eviga grälor och helveten, om man med henne är gift och man använder henne. Blott ett enda positivt drag har var livsfarligt frestande kvinna: hon kan föda barn. Endast det gör att hennes bedrövliga tillvaro ursäktlig är. Alla kvinnor är fresterskor och parasiter, som lever på männens för sorgliga lik, efter att de kastrerat och avlivat männen med äktenskap, giftermål och dylikt trams, och vars dystra och hopplösa grå existens blott fördragas kan därför att de föder barn och bevarar vårt släkte och håller kontinuiteten i gång, så att livet trots allt lever vidare. Hotad av döden dock både för min egen del och för mitt arma utsatta rikes kan jag icke tänka på det för min egen del, utan jag måste först prioritera försvaret av livet mot hotet från döden och Ryssland. Därför är det lindrigare att förskjuta all tanke på kvinnan till skonsam förskjutning från hjärtat, som blöder ändå."

Och den gode latinske förträfflige översten Lewenhaupt hade försvarat allt Baltikum i sju års tid nu med tapperhet, framgång och osviklig orygglighet. Ensam hade han med sina små blåa grupper och sällskap försvarat de svenskes besittningar mot hela Rysslands besynnerligt hotfulla massor som aldrig tog slut. Hela Nevan och Narva och Ingermanland hade gått helt förlorade, men uti Livland och Riga stod Lewenhaupt kvar, den förfinade gossen, som aldrig egentligen velat bli fältherre, och såsom sådan utvecklats till Sveriges främsta pedant, låt oss hoppas i gynnsam bemärkelse endast. När den gode Carl Magnus Stuart var död tog den slitstarke Lewenhaupt över den bildade kunglige skottsmannens roll. Han blev Carls mest betrodde, betydande och hans mest ärade fältherre näst efter Rehnsköld. Ty aldrig besegrade ryssarna Lewenhaupt. Sjutton noll tre slog den bildade översten en stor hop ryssar på flykten som var minst sex gånger så många som Lewenhaupts bassar. Då blev han gjord till generalmajor. Sjutton noll fem slog han invid Gemäuerthof söder om Mitau ånyo de ryske på flykten. Sex tusen av ryssarna blev kvar på slagfältet, och fältmarskalk Sjeremetjev såg därmed sin bana bli ändad. Tyvärr kom han upp sig på nytt dock, ty det var så ont om fältmarskalkar där uti Ryssland, och Peter var ej den som krävde för mycket. De svenske, som slog så pass många och grovt övermäktiga ryssar, utgjorde i antal en niondel av ryska styrkan. Vid Jakobstadt även vann Lewenhaupt lysande segrar. Förut hade Lewenhaupt kämpat mot turkar ock, för goda holländare mot kung Ludvig den Fjortonde av ljuva Frankrike, och där i Nederland hade han lärt sig det mesta han visste om livet och kriget, och Holland och Flandern och Belgien och alla bataviska länderna är som bekant ju bland de allra bästa av föregångsländer. Men ryssarna blev dock till slut alltför talrika för att han skulle förmå stå emot dem. När de snart var tjugotvå gånger så många förskansade han sig i Riga och lät dem ta Kurland, som omedelbart blev

förhärjat och plundrat som av gräshoppsflockar. Men Riga behöll han, och den staden lyckades ryssen ej intaga. Lewenhaupt var också känd för det drag som han hade gemensamt med Carl: att för trogna soldaterna göra sitt yttersta för att de skulle få ha det så bra som var möjligt, att skänka dem lindring i arbetet dock utan att skämma bort dem, och att så långt som det alls möjligt var göra de utståndna mödorna, kvalen och plågorna lätta att bära.

I Minsk kom den ryktbare Lewenhaupt upp till besök hos kung Carl. Denne mannen befallde att Lewenhaupt skulle dra ner med sin styrka från Livland och hjälpa kung Carl emot Ryssland. Men Lewenhaupt fick inte veta att de skulle gå mot Moskva. Ifrån Polen var dessutom en ganska stor här på väg för att bidra till krigståget. Allt som allt skulle armén emot Ryssland bestå av ett åttiotusental starka och hurtiga män, som var vana vid yttersta lidanden och som ej kunde förlora. När Lewenhaupt skulle bege sig till Livland igen för att hämta armén bad kung Carl honom:

"Svik mig ej, Lewenhaupt. Andra har svikit mig, min bäste vän och mitt säkraste stöd har mig svikit, min vän Arvid Horn. Han försakade mig för att sitta vid skrivbordet och exercera med papper blott. Andra har ock övergivit mig, upphört att bistå mig var jag behöver var svensk man som bäst: vid min sida i krigets förfärliga storm mitt i hjärtat av helvetet. Rehnsköld och du är nu mina mest lovande hopp. Jag har hört att du är som en djävul i striden och att du ej upphör att slåss och att uppelda dina soldater med bravkraft förrän striden säkert är vunnen. Jag hört att du seg är som fan, och blott sådana män kan jag bruka mot ryssen i längden. Jag ber dig, min överste, vän och kamrat, svär att du aldrig lämnar din konung och lämnar din herre i sticket!" Carl tog karln om axlarna. "Rid ut den svarta och hemska tyfonen med mig, som är världskriget. Hjälp mig försvara mitt land som är ditt samt ock alla de våras. Jag ber dig, min Lewenhaupt, lova vid Herren att du aldrig sviker mig eller vår goda gemensamma sak: Sveriges heliga sak, som är Guds även och allt det mänskligas. Lova och svär, gode Lewenhaupt!"

Lewenhaupt var helt chockerad.

"Min konung, ni upprör mig. Hur kan ni alls komma på en slik tanke? Hur skulle jag kunna ge upp allt jag älskar och lever för? Hur kan ni tänka att jag skulle svika min konung? Nej, Ers Majestät, en slik tanke är mig lika främmande som den är att jag med ens skulle flykta till skogs och begynna ett liv under solen i nakenhet såsom ett svin. Jag ber Eder i stället, min konung, tänk ej slika gruvliga tankar om framtiden, som ingen god undersåte ens skulle i de värsta mardrömmar komma på."

Kort efter det gav sig Lewenhaupt åter mot norr för att hämta sin stora och käcka armé för att hjälpa sin konung mot Ryssland. O Gud, var med svenskarna! Låt dem i allt vackert lyckas! Låt goda och ljusa och blå företaget behaga din härlighet! Låt icke svenskarna misslyckas, detta blå folk som har frambringat all världens goter, vandaler, germaner och vikingar, ber till dig många i Carls arma frusna armé, o du evige oupphörligt kärleksbrinnande Gud!

Uti Minsk gjorde sig en soldat en natt skyldig till våldtäkt. Han var en god bayrare, snäll och beskedlig och kraftig och duktig i striden, men han var rätt dum

uti huvudet och kunde inte förstå mycket polska och ryska och de andra språk som i Minsk allmänt talades. Därför, halvt genom sin dumhet och halvt genom att han ej kunde behärska sig, våldtog han en dygdig jungfru av ansedd familj. Han belades med dödsstraff av kungen, som sedvana var. Varken plundrare, skändare, tjuvar och hädare klarade sig undan dödsstraff vid blåa armén. Likväl bad regementschefen kungen om nåd. Mannen framhöll den dödsdömdes duglighet, dristighet, mod och betydande dådkraft, och att han jämt fört seger med sig i striden. Men kungen var föga beveklig. Då sade kaptenen, ty han var den dödsdömdes broder:

"Jag ber er, min konung, blott denna gång, på mina knän, visa nåd och förskoning! Var vänlig och sök tolerera oss! Ingen i hären är bättre än Wolfgang, de skulle med glädje och fröjd göra samma sak om de blott fick något tillfälle. Varenda en är en värre och hetare horkarl än Wolfgang. De plundrar med glädje när helst ingen ser dem. Om Wolfgang är skyldig är nittio procent av all hären precis lika skyldiga. Ni kan ej avrätta en för ett brott som varenda soldat gärna skulle begå lika flinkt om han bara fick tillfälle, och säkert gör det de flesta och klarar sig undan. Min bror var den enda som inte var klipsk nog att klara sig undan. Om han måste dö skulle ni vara skyldig i rättvisans namn att ock avrätta varannan man i er hela armé. Visa, konung, en blek aning mänsklighet! Har ni ej känslor? Den mannen är min enda broder!"

Men konungen svarade:

"Ni borde avrättas såsom er broder för att ni förtalar den svenska armén. Men ni har endast talat, ej handlat; därför skall jag skona er denna gång, men icke nästa. Beträffande er kära broder, min mänsklighet och mina känslor, så vet, att jag har icke mänskliga känslor. Jag får icke ha dem, ty de göra ont, och en kung måste stå över allt vad som ont är. Jag hade som ung mänska känslor, men de gick förlorade genom ditt eget folk tyskarnas, ryssarnas och Danmarks angrepp mot en som blott önskade fredligt att leva i ljuset av Gud. Jag har ej haft nå'n mänsklighet sedan den dagen tsar Peter och August och Fredrik lät hela sin omänsklighet släppas lös över Sverige. Men jag spiller fåfänga ord blott. Din broder kan icke alls räddas. Han själv har förverkat sitt liv med att synda med flit. Du får söka medlidande med de onda nå'n annanstans. Om nå'n är villig att ömka sig över din broder så är Herren Gud det. Men jag tvivlar på att ens han gitter rädda en ond från fördärvet. Men vänd dig icke till mig, ty jag är blott en människa och mycket maktlös inför den Guds lag som är tukt och moral, envist samvete, rättvisa och evig hård kompromisslöshet därvidlag. Din bror ska dö, ty han har skändat en dygdig jungfru. Därmed punkt och slut. Han får skylla sig själv. Det är för allas bästa, för härens och Sveriges och för alla svenska soldaters uppbyggelse, härdning och ståndaktighet i den heliga sak som vi kämpar för, nämligen rättvisan, freden och dygden som är Herren Gud."

Så avkunnade kungen, och sorgsne kaptenen gick ut med sin svans mellan benen. Och bayraren som visat dåligt exempel med att kränka en ädel jungfru blev avrättad, såsom det brukades bland Carls soldater i oblodig enkelhet.

Medan så vintern förgick var kung Carl mycket hos en god adelsman norr om litauiska Minsk. Den förnäme herrns gods var en vacker och fridfull skön ort, och

dess namn var Korolny. Den fine polacken var en mycket gästfri och gudfruktig herre. Han var en polsk adelsman både i anden och blodet. Hans namn var Pan Onjuchow. Carl trivdes gott på hans gods i den fridfulla tillvaron och det harmoniska smått världsfrånvarande hemmet. Han blev också själv mycket omtyckt och uppskattad där utav alla som kom honom nära. Men närmast hans hjärta kom en liten flicka, blott elva år gammal, som var värdens dotter. Och hon tyckte mycket om Carl, liksom alla de barn som där vistades och som där lekte i vackra idylliska trädgården. Flickan blev snart såpass nyfiken på svenske herren, som gick klädd som en simpel menig soldat, men vars ögon var klara och blåa som ljusaste bländande himlen, att hon smått begynte att följa hans vägar, på avstånd i hemlighet gömmandes sig, så att han icke såg henne, och ganska snart var hon efter hans steg vart han än täcktes styra dem. Men en dag upptäckte konungen flickan. Han frågade:

"Vad gör du. liten, så långt borta hemifrån? Får du gå utanför trädgården?"

Flickbarnet rodnade. Konungen såg hennes innerligt oskyldigt barnsliga nyfikna lysande ögon. Hon fick ej fram ett enda ord. Men kung Carl sänkte ned sig på huk, och han frågte:

"Vad heter du?" Hon sade lågmält sitt namn. Därpå frågade han: "Är det mig som du följer?" Hon nickade. "Varför?"

"Min far säger att vi ska noga betrakta er därför att ni är en stor man."

Och Carl sade då: "Jag är icke alls stor, lilla tös. Se på granarna. De är minst fem gånger större än jag. Se på huset som tillhör din fader. Det är säkert femtio gånger så stort som mitt eget grå tält. Du ser själv. Jag är långt ifrån stor. Jag är liten, ty allt nästan är ju oändligt mer stort än jag själv. Många är mycket längre, de flesta är större, du själv kanske en dag blir större och längre än jag. Jag är dessutom ung. Det finns fler mänskor i denna värld som är äldre och längre och större och visare än som är kortare, mindre och yngre och mer ignoranta än jag. Jag är liten. Jag är minst av alla. Jag är ingenting. Allt och alla är större än jag. Så tro inte att jag är en stor man. Jag är blott en människa, ett litet människobarn som du själv. Jag slår vad om dessutom, att du blir en högaktad värdig fin dam som får leva i minst hundra år, medan jag får dö ung som förlorare, vanryktad, misskänd, föraktad och anklagad för att jag en gång blev kallad en stor man. Det finns inga stora män, flickebarn, min lilla tös. Det finns i hela världen blott lekande barn som du själv, som blir äldre med åren men som ändå aldrig för det växer upp. Jag är ingenting. Lägg det på minnet. Nu går vi tillsammans tillbaka till din faders trädgård och slott, så att du ej skall kunna gå vilse, då du så helt oförskräckt följer mig."

Kungen och barnet var därefter de bästa vänner, om ock de ej fick mera tala igen. Och strax därefter randades dagen då konungens vistelse hos goda ljuva Korolnys godhjärtade herre tog slut. Han for åter till Minsk, och den lilla förtjusande flickan såg aldrig mer svenskarnas konung. Men mycket långt senare såg hon och träffade hon tsaren Peter, som var mycket öppnare, hjärtligare och mer levnadsglad än konung Carl, men ej alls lika älsklig och god och sympatisk. Och den lilla flickan blev etthundrafemton år gammal och dog först det året då en annan kung ifrån väster på nytt förde härar och väsen och krigsredskap mot gamla fjärran Moskva. Och det året

var adertonhundra och tolv. Men är sjutton noll åtta är ej ännu slut. Låt oss ej sväva ut bort i framtiden utan med ståndfasthet hålla oss till den dramatiska nutiden.

Början av juni såg svenskens arméer ånyo väl satta i rörelse i stadig riktning mot öster. Den sjätte i juni så kom hären fram till den vackra blå glittrande floden Berezina, hur än den uttalas. Även vid den floden låg ryska styrkor på lur för att hindra att svenskarna klarade hindret. När Carl stod vid gyllene flodens kluckande strand och funderade på hur den skulle bemästras kom en fattig arm gammal enarmad grå veteran fram till honom och bugade sig och beviste sin ödmjukhet i det han sade:

"Ers Majestät, gå ej över Berezina!"

"Varför ej det?" frågte kungen.

"Jag hade en dröm denna natt, en förfärlig och skrämmande mardröm om just denna floden."

"Vad drömde du?"

"O herre konung, den floden här är rent förbannad! Den vållar blott olycka. Detta är synen jag såg i min dröm:

Det var en väldig här, vackert blåklädd som vår, som mot ryska Moskva dragit ut för att erövra Ryssland men som fått på käften. Oändligt talrik och stor var den hären, precis så som vår, men den flydde för fienden, som var Moskva. Den var oordnad, uppriven, ödmjukad, bittert förkrossad och slagen, och blåa soldaterna i den var stelfrusna, ganska ihjälsvultna, och de föll ömkligt ner där de gick, ty de dog medan de trötta vandrade framåt. Hav tålamod, Ers Majestät! Avbryt mig ännu ej! De kom till denna floden, och fienden var dem i hälarna. De var förföljda och ständigt beskjutna av den skadeglade och gruvlige ryssen. Det låg över floden en bro, och den bron var rätt svag, och som alla var ivriga att komma över och bort ifrån ryssen, så trängdes de duktigt, och många föll ner ifrån bron uti vattnet. Det var sent på hösten, och vädret var iskallt, men floden var ännu ej frusen. Men den smala bron, som varenda soldat uti väldiga tallösa flyktande hären var ivrig att snabbt komma över, var tragiskt minerad. Och ryssarna trängde de hjälplösa flyende och sköt ner hop efter hop, kompani efter storkompani, regemente efter regemente. Det var en massaker, ett blodbad, en slakt på de flyende helt utan like. Och den tunna bron exploderade; dessutom blev den av fienden snabbt sönderskjuten. Den flyende svältande dödsfrusna hären, den grundligt besegrade ändlösa hopen blev delad. De som hunnit över var lyckliga nog att få fortsätta fly ut i kölden och vintern med hungern och svälten i släptåg, men de som var kvar på den ryska sidan var hopplöst förlorade nu. De var dödens, och ryssarna dubblade slaktningens hastighet. Blodet av alla som dräptes rann ner i Berezina, som därvid färgades mörkrött. De som icke ville dö genom gevärs- och kanoneld gav sig ner i iskalla floden och sökte att simmande taga sig över. Men de som ej frös i det iskalla frysande stelnande vattnet på stunden ihjäl var i stället för ryssarna ännu mer lockande mål än de prisgivna offren på stranden. En kanske av två hundra man var stark nog och hade tillräckligt med tur för att nå andra stranden. De övriga etthundranittionio tog floden. Ty svultna, förfrusna, eländiga, sjuka, utmärglade, döende, nakna och lössätna gav de

sig ner i den strida och iskalla floden förutan att ens våga tro att de skulle nå motsatta strandkanten levande.

Det var om denna här floden jag drömde, Berezina. Ni har nu hört om den syn som jag såg och som faktiskt var alldeles sann. Jag är ej riktigt säker på att det var vår här det gällde, ty blåa soldaterna talade bara på franska, men drömmen avslöjade skrämmande tydligt hur ryssarna krigar: de kommer blott fram när de kan skjuta fienden nesligt i ryggen, när fienden flyr, sorgligt stukad av den ryska vintern. De slåss bara fegt, och på samma sätt som de på tsar Peters order grymt skjuter varandra i ryggen, om de som går framför ej vågar gå på utan tvekar och rör sig allt långsammare, skjuter de även fienderna blott i ryggen, när andra än de själva fått dem att fly och till tragisk reträtt. Jag ber eder, Ers Majestät, tag ej risken, bevara vårt folk, gå ej över Berezina, våga ej livet, riskera ej att ni förlorar det stora och härliga underbara som ni redan vunnit, vänd bort från Moskva, och vänd genast i stället mot norr och befria de baltiska länderna, som ryssen hänsynslöst grymt har förhärjat och nu ockuperar och ersätter deras befolkningar med ryssar som inte har där i landet att göra. Jag ber eder: avstyr de samtliga olyckor som för var dag blir mer möjliga så länge ni håller den ödesdigert fatala och farliga kursen mot öster."

Men då sade kungen:

"Ni sade att männen i hären ni drömde om talade franska?"

"Ja."

"Då var det icke oss svenskar det gällde, ty vi talar ju mest på svenska. Det finns många av oss som talar latin, som polackerna, men ytterst få talar franska. Den drömmen var icke för oss, käre broder. Vi skall ta oss över den kära och glittrande porlande friska Berezina redan i morgon, om bara Gud giver sitt bifall därtill. Farväl, käre broder. Gå åter tillbaka till ditt regemente, och var icke orolig. Mottag tillika ett tack för din dröm."

Och den grå veteranen gick långsamt tillbaka till lägret och visste ej vad han härnäst skulle tänka och tro.

Under tiden stod Carl under kvällsmånen vid vackra floden och tänkte på hur han i denna sak rätt skulle handla. På den andra sidan av floden, osynliga, väntade ryssarna, mångdubbelt flera och starkare, på att kung Carl skulle sända i floden de blå karolinerna och göra dem till för ryssarna lämpliga måltavlor. Borisov, fyllt och befästat av ryssarna, hade Carl undvikit med att längs vägar, som bara var gyttja och lera och dynga och dy, och där många kanoner och trossvagnar, hästar och fän gått förlorade, ha vågat leda all hären, och genom oländiga sumpiga skogar och träsk utan botten, där mången god karolin gått och fastnat och drunknat, djärvt sökande efter en väg för sin konung, sitt blå regemente och sina kamrater att ta sig igenom eländet och hårda vildmarken längs. Men Gud var med de blå. För var trossvagn som sjönk ner i kärren, för varje grann häst som gick ner sig i gyttjiga lervägen, för varje man som dog av hemska febern, som av träskens insekter skarpt injicerades, sörjde ock Gud med passion, såsom konungen, gode och fromsinte, ädle och blåögde, långe och smärte Carolus den Tolfte. Gud följde var man som gick genom de dödliga mossarna, och för var tapper soldat, som förgicks med en hälsning till

hemmet och med en välsignelse över allt svenskt nordiskt folk, växte gudstron blott starkare i tappra blå männens sinnen. Gud följde och älskade var blå soldat som där tågade fram, stel och frusen och hungrig och sjuk och förpint och ihjälsvulten, endast vid liv alltjämt genom sin kärlek till konungen. Och unge Carl tänkte:

"Posse får anfalla starka Borisov med några få utvalda män. Ryssen måste få tro att vi ämnar gå över den blänkande floden just var den är enklast att korsa, just där var de ryske förväntar sig att vi ska övergå fagra Berezina. Och medan Posse helt glatt underhåller de ryske med lustiga lekar, så korsar jag floden med hela armén på en lämplig plats fem - tio mil längre söderut. Därefter tar vi de ryske i ryggen. Och sålunda kringgår vi ännu ett stort ryskt försök att förtörna och hindra de hurtiga gossarna från gamla Sverige, som slåss blott för Gud och för rättvisan i motsats till store Peter, som hatar allt gott, hela kyrkan och allt som ej passar i hans hemska inskränkta mönster. O Ryssland, hur länge ännu skall du vandra i mörkret mot hopplösa döden och bort ifrån levande livet? O Gud, låt oss frälsa olyckliga Ryssland från det onda mörker som är ryska makten! De är ju blott bröder till oss! Hjälp oss frälsa dem från mörkrets träldom, vars godtyckes grymma förtryck endast vi kanske någonsin kan råda bot på!"

Här lämnar vi Carl mitt i nattliga filosoferandet och teologiska spekulationerna. Följande dag skedde allt som han planlagt. Armén kom förutan förintande svårighet över den brusande floden, mest tack vare att tappre Sparre gick åt ryska styrkan i starka Borisov så att dessa ej kunde ana, att merparten av svenska hären i samma stund gick över floden mer söderut, där dock ej heller det fattades ryssar, som väl gjorde allt vad de kunde för att hindra svenskarnas övergång och den försvåra. Men hela den väldiga hären kom över den forsande farliga floden och drev alla ryska besvärliga krypskyttar hurtigt och hastigt på flykten. Och medan armén så begynte att gå över floden, som lämpliga utmärkta levande måltavlor för mycket skjutglada träffsäkre ryssen, stod Carl invid stranden helt oskyddad, upptagen med sina planer, och tänkte:

"Jag leder min här, mina gossar och fromma soldater mot undergång, nöd och förtvivlan. Jag leder dem rakt i fördärvet. Vi har ingen chans mot den ryska naturen, de ryska oändliga vintrarna och Rysslands ondska. Jag börjar nu inse för var dag allt klarare, att Arvid Horn hade rätt: jag var alltför naiv för att inse den fulla omfattningen av Rysslands ondska, som tycks bo i själva naturen. Det land som vi nu tågar in i, samtidigt som vi mer och mer tragiskt avlägsnar oss ifrån Sverige, är ett ont förbjudet land, som det egentligen icke alls lönar sig att komma över. Vårt krigståg är dödsmärkt och ödesmärkt alltifrån början. Men sorgligast är, att vi icke kan avbryta eländet nu. Vi är tvungna att fortsätta, dels för att få tsaren Peter att sluta föröda och hemsöka Östersjön, men ock för att allt Europa betraktar oss och följer med oss. All världen förväntar sig att vi skall fortsätta och föra kriget med heder och ära till slut. Vi kan ej svika en sådan väldig publik som nu utgöres av hela världen."

I samma osaliga ögonblick föll Lille Prinsen, som ställt sig framför kungens smärta gestalt för att skydda densamma mot fiendens haglande kulor. Om prinsen av Württemberg, nitton år gammal nu, alltjämt kung Carls trogna vän och

beundrare, ej ställt sig upp framför kungens person för att skydda den, hade den kulan gått genom hans konung i stället för genom Max själv. Han försökte att ej låtsas om att han var digert träffad och sökte att dölja det och att bevara sin hållning, men nätt och jämnt hörbart så mumlade han under rösten till närmsta kamraten, att det nu var färdigt för hans del. Han sackade efter då konungen började röra sig, och så fick konungen veta att hans älsklingslärjunge blivit helt skjuten igenom. Den unge och stilige älskvärde prinsen bars in i ett grekiskt kapell. Där befanns det att inga organ hade skadats och att ingen död var att frukta. Prins Max bars därefter på bår tills han blivit helt återställd, frisk, kry och stridsduglig åter igen efter två veckor.

Och övergången av floden gick bra och var inte så svår, fastän ryssarna stod där på stränderna mest överallt och bemötte var svensk med en mördande eld. Varje svensk fick dock varenda ryss att förskrämt lägga benen på ryggen. Berezina låg nu bakom Carl den Tolfte och västerut från kungen sett. Det var ej längre ett väldigt hinder att trotsa i öster. Nu var nästa flod att gå över den väldiga Dnjepr, men förrän de kom dit så skulle de gå förbi Holowczyn och byn Mohilev, bland annat. Och ständigt blev nu kungens mäns vedermödor allt tyngre och hemskare, allt eftersom landet blev alltmer ofarbart. Carl själv begynte att tänka, i stil med de flesta soldater i hären:

"O Sverige, mitt eviga hem, för var dag blir du allt mera fjärran! Jag lekte en gång. Det var hemma i den trygga hamn som var Sverige. En gång i livet så kunde jag varje dag äta mig mätt. Det var i Sveriges fridfulla blomstrande trädgård och bondeland. En gång så kunde jag drömma om äktenskap, barn och små barnbarn och trygghet i hugnesam ro. Det var innan förbannade kriget slog klorna i mig och i Sverige. Det var innan utlandets avunds förbaskade ofrid och opportunism kom med storm över Sverige och den svenska friden och lyckan, hårt drabbande var enskild godtrogen svensk och förintande den svenska glädjen för evigt. Jag har alltjämt drömmarna kvar, dock. Jag drömmer alltjämt om min blivande okända hustru, de barn vi ska få, och den lycka och frid vi skall skänka allt riket, hur väl vi ska genom familjens lycksalighet bruka vår kungliga makt. Ja, jag drömmer alltjämt, ty all världen kan kvävas, förstöras och utplånas, men ej dess drömmar. Min hustru, jag känner dig ej, och jag kan icke se dig, men lika fullt finns du uti mina drömmar. Jag drömmer ej någonsin om någon annan än dig. Kära hustru, jag älskar dig ömt, men jag känner dig ej, och vår kärlek behöver ej renas, ty den är så ren redan som någon kärlek kan bli, genom att den blott finns i det andliga eviga livet."

6.

Det var tjugoen dagar efter att klara Berezina övergåtts som svenska svultna soldaterna åter bemöttes med sällsynt ryskt motstånd. Det var nära en liten stad vars namn var Holowczyn. Staden låg vid ån Vabitj, en sumpig och eländig forsande nu översvämmad bred å. Det fanns ryssar i staden, men svenskarna drev dem snart bort. Inför dessas förskräckliga ansyn försvann varje ryss mycket snabbt över floden

och rev icke ner någon enda bro efter sig. Flyende skingrades ryssarna med sådan snabbhet att det med påfallande tydlighet liknade feghet. De svenske blev mycket förundrade. Men på åns motsatta strand slog sig ryssarna ner. Där var helt klart och tydligt en stor, stark och mäktig och ansenlig härskara redan förut. Kungen, fältherren, härföraren hade ej någon brådska att gå över floden och leka med ryssen ännu. Han slog sig ned i byn och begynte att invänta resten av hären, som kom sakteligen så småningom. Några av gossarna sände han norrut för att genom dem söka få många ryssar att tro att de svenske försökte att finna sig en annan väg längre norrut. På tusentals sätt sökte konungen inbilla Peter att han tänkte gå över ån längre norrut, och finten var icke helt misslyckad men icke heller helt lyckad. Tsar Peter blev ej övertygad om någonting men ganska duktigt förvillad. Det fanns ingen ryss uti Ryssland som visste vad som var att vänta av unge kung Carl. Dock, de flesta och största av tsar Peters härskaror samlades vid Holowczyn under Goltz, Sjeremetjev och Repnin. Furst Mensjikov var då på annat håll. Ryssarna var nu till antalet åtta och trettio tusen soldater. De av konung Carls karoliner som nu fanns att tillgå var tolv tusen. Ännu en gång var det David mot Goljat. Vid Narva så hade den ryska armén varit åttio tusen och svenskarnas blott tio tusen man stark. Det var en emot åtta den gången, och nu var det en emot tre. Men vid Narva så hade de ryske blott varit en oordnad lurkhop, ett lösaktigt uppbåd av löst folk. Nu var de av svenskarnas höga exempel och mångårigt krig lärda upp till att vara en nästan så god här som Carls. De var dubbelt så goda som de hade varit vid Narva. De hade ju gått i den hårdaste av alla krigsskolor i åtta år: den som hade till rektor kung Carl, och hans främsta elev under denna rekordlånga skoltid var Peter, som varit den läraktigaste och mest uppmärksamma elev som var tänkbar. Och dessutom var denna plats genom älven och träskmarker mycket mer ogynnsam för den som anföll än ängarna vid gamla Narva en gång hade varit. Kort sagt, oddsen var icke gynnsamma alls och beredde en ovanlig utmaning. Långsamt begynte kung Carls goda trupper att sätta sig makligt i rörelse strax efter midnatt den fjärde i juli. Det regnade och det var kolmörkt. Det låg över världen och himlen ett gravlikt och gruvelikt mörker. Det fanns ingen fast mark men lera blott, på grund av ösregnet. Mässa och andakt och korum hölls innan det roliga började. Psalmer sjöngs svagt pianissimo så att ej någon ryss det skulle höra och störas av andakten. Det kunde ju irritera den på ryska kyrkan så arge tsar Peter. Så började slaget vid byn Holowczyn vid ån Vabitjs lervällingsstränder. När hären och tunga kanonerna började rulla i riktning mot floden sjönk Carl ner med ett knä i leran och bad upp till Gud:

"O Gud, icke jag ber dig förläna oss seger. Blott ett ber jag dig: ske din vilja idag på så sätt att ditt namn därigenom blir prisat och ärat som det aldrig lovats förut. Gör, o Gud, nu idag vad som länder ditt namn mest till ära och pris ibland människor. Amen."

Och vagnarna knakade sakta, och väldiga ekrade hjulen gick mödosamt runt i den slippriga leran. De höljdes i smuts och de stänkte, och var karolin blev så smutsig att många var mer grå än blå. Men det syntes än icke i mörkret. Det var fyra långa och tröttsamma tusental metrar till bäcken. Det tog många timmar för hären att

släpa sig dit med sin utrustning. De kom till stranden just när det blev gryning. Vår kung hade tänkt att de sovande ryssarna skulle i sömnen flinkt tagas med storm och med stor överraskning, men knappt hade svenskarna efter sin leriga marsch kommit fram till den gyttjiga muddriga sumpiga stranden förrän larmet ljöd överallt i vartenda ryskt läger. Uppståndelsen var helt enorm. Allt det lyckliga hoppet om att ryssen skulle tas med överrumpling var därmed åt fanders. Men svenska kanonerna tövade icke nu att braka loss och spy ut sina kulor och krut över de mycket få ryssar som med en dylik het eld kunde nås. Det var Bünow, den fryntlige glade förträfflige pommerske herren, som var varmt och innerligt avhållen av konung Carl, som stod för det hjärtliga varma förträffliga fyrverkeriet. Men ryssarna vaknade nu, och nu gällde det för karolinerna att handla snabbt om de ville ha någon dust med ryssen alls. Ingen såg det så klart som kung Carl. Allt berodde nu av smidig snabbhet och omedelbar och beslutsam aktion. Han gick genast med grenadiärbataljonen i vattnet, varmed menas att han först red ner i vattnet och ropade till de förbluffade ganska villrådiga männen på stranden:

"Vad väntar ni på? Kom nu med!"

Och så red bataljonen med kungen i spetsen igenom besvärliga vattnet till ryssarnas sida. En kortvuxen basse höll på att bli dränkt i det bråddjupa vattnet, men kungen drog upp honom så att hans mun kunde andas och gick med kamraten så långt tills det åter igen blev så grunt att den kortvuxne stackaren åter på nytt kunde bottna. Snart kom kungen och första truppen till motsatta stranden, som var ännu mer sumpig och oframkomlig och träskartad än den de lämnat. Men nu kom allt fler bataljoner av den svenska sorten i vattnet, och broarna, som konstruerats av svenskarna själva på just denna morgon i samband med anfallet, blev precis klara, och Rehnsköld och andra krabater for sprängande över dem. Ännu var ryssarna icke alls ordnade. Repnin, som var den i tsarens befäl som fick svenskarna först och mest över sig, stod helt handfallen och vanmäktig inför den katastrofala obotliga oordning och villervalla som Bünows kanon- och granateld och Carls starka anlopp fatalt resulterade i. Konung Carl gick i täten för de arma män som drog fram genom kärret och träsket som låg mellan Repnin och dem. Det tog en evig tid. Men till slut var de framme och kunde slå till med de kraftiga nävarna var ryss i ansiktet om de så ville. Konungen ropade:

"Dra upp kanonerna, gossar, ur mossen! Stig upp ur det kvävande kärret! Stå upp från det drypande strypande fjättrande sugande träsket, drag upp era fötter och ben ur vart kvicksandshål, visa att inget naturhinder kan hindra er från att kämpa för frihetens sak och för rättvisans Gud! Släng gevären – de duger ej vidare. Ån har blött ner dem och träsket, ty krutet är vått. Släng tillbaka dem. Ge dem åt träsket och använd i stället de hurtiga nävarna och tysta sablarna! Skälm den som skjuter! Låt oss visa dem med besked nu att vi är ordentliga män som slåss bättre med manliga vapen och medel än med fega onda barbariska eldbössor och råa fula gevär, som för övrigt, som alla maskiner, blott klickar, går sönder och duger till intet. Hugg i, käre gossar och älskade bröder! Med sablarna, icke med fega gevären!"

Just när de höll äntligen på med att klara sig upp ur de vidriga kärren kom eld på dem från ryska män. De besköts ganska häftigt och allvarligt och dog som flugor där de låg och stapplade hjälplöst i kärret med våta försvarsvapen. Kungen fick en vacker häst, men han gav den på stunden till en god kapten som just blivit helt skjuten igenom, och konungen fortsatte leda sin skara till fots. Han begynte ånyo att ropa:

"Ryck upp er! Dra upp er ur kärren! Seså, låt ej träskdyngan tynga er! Stig upp ur kvicksanden! Lyft er i håren! Minns att ni är bara i Polen ännu. Ni har Ryssland framför er. Dra upp er ur de polska kärren om ni vill det nå! Låt oss jaga bort varje inkräktande ryss från allt polskt territorium!"

Och äntligen nådde de fast mark, och ryssarna började fly. Dagen började randas. Den jublande morgonens ljus sken nu över allt landet. De ryske sprang huller om buller långt bort ifrån lägret. De flydde som djur för en skogsbrand, och många fick inte ens byxorna på sig. De slogdes ej, brydde sig ej om att värna om ära och heder, försvarade intet, och den som bar ansvaret för denna dumma reträtt var furst Repnin, som ej gjorde någonting alls. Han blott såg allt eländet, beklagade situationen, och ropade sedan på hjälp ifrån Goltz och ifrån Sjeremetjev, men sådan hjälp dröjde. Då gav Repnin order om flykt, och snabbt var svenska centern, ett par hundra man, i besittning av Repnins befästningar.

Men under tiden så hörde Goltz ropet på hjälp genom en av furst Repnins kurirer. Han ilade norrut för att störta svenskarna ner i fördärvet. Men då hade just Rehnskölds tappra och strålande kavallerister med utomordentligt stor möda och ändlöst besvär kommit över den brusande och översvämmade älven. Igenom den gyttjiga sörjan kom endast en häst och en kämpe i sänder fram till den rätt bräckliga vacklande bron. Blott en riddare kom över floden i sänder. Men ändå kom general Carl Gustav Rehnsköld med hela sin styrka i just rättan tid för att möta den järnhårde tysken och fältmarskalkslöjtnanten Goltz' hela pansrade näve. De svenska blå karlarna var icke många, det var blott en svensk mot tre ryssar, och efter att ryssarna börjat att fatta galoppen så började dessa att sansa sig och få ett övertag. Det såg rätt illa och vanskligt ut, men då kom blåa drabanterna och satte hurtigt i gång med att näpsa den näsvise ryssen. De hade ej kunnat inträda på slagfältet på bättre plats och i mer rättan tid. Sedan segern vid Kliszow så hade de ej lyst som gudar på slagfältet med sina blodiga sablar och av blankt stål blänkande bröst. De var oemotståndliga. En svensk drabant slog ned ett helt tjog ryssar förrän han själv stupade. Somliga dödade trettio eller ett fyrtiotal, men det normala var att hans liv kostade ett helt tjog ryssars. De skriade ej och de hurrade ej. De blott noggrant arbetade. Var de drog fram uppstod gator av lik. Inför dem var ej någon ryss värd ett rött blåbär. Framför alla andra så gjorde de sig till de allra mest utmärkta hjältarna vid Holowczyn. Många av dem blev även raskt ett huvud kortare, men ingen av dem tog illa upp därför. Ej någon man fanns som det ångrade att han blev tvungen att dö för sin fjällhöga Nord. Var och en som fick bita i gräset fullgjorde det utan att klaga. De hade ju ändå fått alldeles för litet grönsaker ända se'n Sachsen. De dog efter uträttad plikt nöjda med att få grina i evighet i de volyniska träsken försjunkna djupt

ner i de sumpiga bubblande gravarna som aldrig kunde bli utmärkta utom på så sätt att de skött sig utmärkt. Mest ivrig och mest uti farten att slakta de ryske var Rehnsköld och med honom alla som var i hans hälar. Han högg och han stridde och fäktade, stormade, njöt och arbetade, var överallt och spred död ibland fienderna som en Attila. Lågande var hans grå stickande ögon, och kinderna, ansiktet glödde. Han slaktade femtio ryssar på tio minuter, var några mäns mening som såg honom. För varje ryss som han sträckte till marken så tänkte han:

"För dig, o Gud! För din ära och härlighet. Endast för din skull, o Gud!"

Ingen ryss kunde avbryta hans ystra lek, hans otroliga blodiga nitiska arbete. Carl hade avklarat Repnin, en tredje del av ryska hären, och vände sig mot Sjeremetjev i norr nu. Ej någon som stackars furst Repnin befallt över fanns nu på post kvar som tapper försvarare av Rysslands sak i sturskt motstånd mot svenskarna. Själv brast den flyende gode furst Repnin i gråt, och han grät sedan länge, ty stackaren fruktade för det beröm som hans tsar skulle ge honom för vad han utan att röra ett finger så flinkt åstadkommit.

I norr stod den höge och stolte förfinade herr Sjeremetjev och tänkte. Han hörde furst Repnins hjärtskärande skriande böner om hjälp via Repnins kurirer, men icke en sträng i hans inre blev därutav rörd. Han blott tänkte väl efter, och det både länge och väl. Sent omsider så sände han en rysk brigad till bataljplatsen för att bese vad som där tycktes pågå. Och ryssarna tittade noga på vad konung Carl gjorde åt stackars Repnin och red sedan åter till högsinnad stolt Sjeremetjev och talade om vad de sett. Då blev fältherren i ännu högre grad tankfull och mäktigt betänksam. Men i sina tankar så talade han, och han sade:

"Ja, segra du bara, du raske och självsäkre yngling. Driv ryssarna muntert på flykten. I hundratal, tusental och tiotusental flyr de för dina små fåtal. Ja, jubla och var entusiastisk. Tag åt dig all ära som dig nu tillkommer. Lys upp hela världen med din stora framgång. Du ser själv nu att du är osårbar, oövervinnelig, Guds egen krafts instrument. Alla flyr för dig, rädda som harar. För svenskar är ryssarna livrädda, fast Ryssland är tusen gånger mer stort och mer folkrikt. Du är ett med Gud, intet kan bringa dig lömskt på fall, ingenting kan dig motstå. Så gläd dig du bara, kung Carl. Känn dig säker som du aldrig känt dig så säker förut. Var vid gott mod och låt dina segrars lavin rulla vidare blott av sig själv. Ha ej skrupler. Var icke betänksam. Kom stormande an blott. Ryck vidare framåt och utåt och bort ifrån Sverige och inåt i Ryssland. Var hård, tuff och hänsynslös. Skona ej någon som flyr. Dräp var ryss och låt varje arm bonde som vågar försvara sig bada i sitt eget röda uppkäftiga blod. Dränk allt Ryssland i blod. Låt ej någon ryss klara sig undan ditt blodiga korståg. Låt floderna färgas av dina oändliga massoffers blod. Gör var åker till blodsåker. Färga vart löv i var skog med ryskt blod. Gör vårt Ryssland så rött av det blod som du utgjuter att icke någonsin färgen går ur. Ja, lyd Gud, du, blott. Tänk icke på konsekvenserna. Ryck fram och erövra, kuva, besegra och lägg under din svenska krona, var hård och se till att ej någon i evighet kommer din ställning på fall. Det finns ej någon ände och ej något slut på din ljusa karriär. Gå blott vidare utan att låta dig avskräckas. Döda och dräp, slå ihjäl, skjut ihjäl, hugg ihjäl, massakrera,

förslava, förvilda, föröd och förstör, trampa ned, det finns ingen som hindrar dig. Du ser ju själv hur varenda en flyr. Röda blodsmattan ligger framför dig, kung Carl, vackert utbredd, och den äger ej något slut. Ja, du blodige Carl, Carl tyrann, kejsar Carl den förskräcklige, kom blott och segra ihjäl dig! Kom in i vårt Ryssland, begrav ryska massorna i dina segrars heroiska triumfmonument, kom och bloda ner hela vårt väldiga Ryssland, kom längre in, kom till Moskva, och låt oss under tiden föröda ditt Baltikum och hela Finland. Glöm bort dina egna hemländer, ditt ansvar för dem, dina städer vid Östersjön och dina förfäders verk, som gav dig detta intakta Östersjörike! Vi skall nog ta hand om dem i din heroiska frånvaro. Var icke rädd. Gud är med dig, och han skall ej någonsin släppa dig utan blott föra dig vidare till ständigt högre berusning och framgång, tills ditt eget folk tröttnar på din heroiska lek, på att offras för den, på att utarmas för dina krig, på att se sina livsverk och arv gå förlorade, på att förlora ditt rike, som de byggde upp. Då skall de ta och skjuta dig, och då blir du till slut äntligen Guds egen älskling i himmelen."

Med dessa ord i sitt sinne beslöt Sjeremetjev att anfalla svensken i ryggen. Han gick över floden för att göra slut på all svenskarnas tross och förråd, som låg på vänstra sidan av älven vid svenskarnas läger. Blott några par trogna dragoner stod vaktande vid flodens broar och var allt som kunde försvara sig mot och försvåra ett anfall från herr Sjeremetjev. Men Carl kom att svara på högmodig och självmedveten och stolt Sjeremetjevs små ord, ty han tänkte:

"Nej, så roligt skall vi ej ha. Vi skall ej göra oss till så hemska odrägliga herrar som ryssarna är med att hänge oss åt rysk omåttlighet. Vi skall endast förjaga och bringa på flykt och besegra tsar Peter och hans ryska här med en man emot tio, med värja mot kruteld, med liv emot död, ty vi kämpar för livet, för Gud, medan ni slåss för er ryska imperialism, för snöd vinning och lystnad, för utbredning av tyranniet och döden. Vi älskar var ryss och har inget emot någon ryss. Blott tsar Peter vill vi komma åt för att ge honom lärdom och hyfs och fason, som han sorgligt nog saknar tills vidare."

Och när förbåld Sjeremetjev gav sig över ån för att rumphugga Sveriges armé, så tycktes allt ligga helt öppet och vänta på honom. Bakom små och få livdragonerna låg hela Sveriges armés alla skatter, dess mat och dess utrustning, tält och förråd, hela den karolinska försörjningen öppet och vinkade lockande med sin tillgänglighet på alla ryssar som ville belöna de svenskes förträfflighet med blodigt sattyg. De började strömma och välla i väldiga skaror fram över de skonade broarna för att halshugga var svensk som befann sig i vägen. De några dragonerna släppte dock ingen ryss över nå'n bro. Och så snart som de tappra spartanerna började trängas av storkungens persiska massor och mängder och svärmar och tallösa skaror av tölpar och utsugna bönder, som värvats med våld och som piskats till vapen från hemmet och dussinfamiljen, så visade sig uppå den svenska stranden framdykande från Holowczyn de välsignade blå västerbottningarne, som kom just i rätt tid för att avvända ryssarnas gräshoppssvärm. Stolt Sjeremetjev blev blek när han såg hur ej blott några få götar höll stånd mot tusentals ryssar, men därtill hur genast ett tusental blå likadana oslagbara götar dök fram helt ur intet, med kraft uppenbarade sig, och

slog varje mörk ryss raskt på flykten, om de inte kastade tsarens män huller om buller i floden. Den stoiske sfinxliknande Sjeremetjev gav order om hastig reträtt och red makligt tillbaka till den östra stranden, snabbt åtföljd av samtliga myllrande skrämda uppskärrade stackars chockerade ryska soldaterna. Där väl tillbaka på den östra stranden fick ryssarna dock inte lång tid att hämta sig efter förskräckelsen, ty nu kom kungen med sina blå segrarkamrater och vänner och friskusar, tappra och utmärkta, käcka och kraftiga gossar varenda en busse, som ämnade göra med stolt Sjeremetjev vad de redan nyss gjort med Repnin. Hur ljuvlig och ståtlig, hejdundrande härlig och utomordentlig var ej deras granna bravur! De slog till med en kraft och en tveklöshet som gjorde varje ryss dubbelt förskrämd mot vad han hade varit förut. Sjeremetjev såg kaos och oordnad flykt breda ut sig i sin mönstergilla och annars så prydliga här.

Men så plötsligt så avbryter svenskarna anfallet. De rider bort med sin konung och upphör att anfalla. Ryssarna lämnas i fred, och de räddar sig snabbt bort från farliga slagfältet. Snart har den grå Sjeremetjev med hela sin tredjedel av ryska hären förutan blessyrer och blånader undkommit. Varför blev konungens anfall så plötsligen avbrutet? Ett malplacerat falskt rykte kom till honom, som sade att tappre Rehnsköld med kavalleriet befann sig i knipa. För sent fick Carl veta att det blott var ett falskt alarm, och då var redan fienden med Sjeremetjev tyvärr utom räckhåll för svenskarna.

Allt som nu återstod var bara slutstriden. Vädret blev klarare allt eftersom eftermiddagen fortskred. På morgonen hade det varit rätt dimmigt och mulet och dessutom regnigt, men nu, klockan tre, syntes solen helt fryntligt och godmodigt blickande fram mellan molnen. Och i hennes ljus drev nu Livregementet och Gardet och Dalregementet och Nyländska Kavalleriet och Västmanlands Infanteri liksom Upplands, och Östgöta Kavalleriet och Infanteriet, och Småländska Kavalleriet, och tapprast av alla: de få som fanns kvar av Drabanterna, duktigt igenom sin seger, väl ledda av kungen, som intill det sista, allt enligt sin vana, gick kämpande fram där bataljen var hetast och elden var farligast. Segern var fullständig, triumfartad, storartad, helig och dyr, men väl värd sitt pris. Konung Carl var själv nöjd med sin dag.

"Om blott ej stackars ryssarna hade lagt benen på ryggen och flytt i så hög grad," var hans enda invändning. Fem tusen ryssar låg döda på slagfältet och omkring två hundra femtio svenskar. Tolv tusen svenska män hade besegrat ett fyrtiotusental ryssar, och det vid en flodövergång uti regnväder med träsk och kärr såsom slagfält. Drabanterna, ett hundra femtio till antalet, hade då gjort största jobbet. Men den allra främsta och tappraste, den mest energiske, ivrige, nitiske, nyttige, och den som arbetat hårdast i striden, var givetvis brungyllenhårige kungen, den smale och enkle soldaten, som alltjämt var endast en yngling ännu. Och när segern var genomförd och solen tittade fram blev all världen så sällsamt och gudomligt vacker med ens, att det var som om allt genomsyrades av själva gudomens röst, som med lugn och förutan att höras bekräftade: "Det finns blott en enda Gud, och den Herren är jag." Denna röst låg i luften, och orden var självklara för varje svensk. Det var himmelens

röst, som med frid, ljus och skönhet utöste sin härlighet över de sårade döende segrarna. Varje själ greps av en oerhörd vördnad och av den mest djupa respekt inför anden och stämningen i den uppväckta naturen. Man böjde sitt huvud och bragtes i bön av den tydliga röst som ej hördes men som ändå viskade ljuvaste ting i var utpumpad krigares öra och hjärta och som kom från ingenstans, uppifrån klarnande skiftande oändligt sköna förtrollande himlalandskapet.

Men kvar nu på fältet låg utom det ändlösa talet av blodiga livlösa manskroppar även ett än större antal av allvarligt sårade som stod i största behov av omedelbar hjälp. Många var utan armar och ben, många viftade ömkligt med sin enda arm eller sin enda och därtill stympade arm efter hjälp. Många skrek högt och jämrade sig – särskilt ryssarna. Andra låg redan för döden och yrade våldsamt. En del var re'n färdigt begravna i träsken och digra morasen, och andra låg nedsjunkna i hemska gyttjan till hälften. Det blev prästen Westermans tur nu att arbeta ut sig. Han vankade av och an mellan de döende männen till långt efter midnatt. De sårade blev mycket flinkt, mycket snabbt, mycket gott och väl omhändertagna och började, så snart som de kom på plats i de tält och de vagnar som var för de sjuka, glatt tillfriskna, känna sig bättre i hjärtat och sinnet, och strax krya på sig. De var ju av järn och av stål och av guld, dessa blåa soldater, som överlevt Holowczyn och som hjälpt med att rakt genomföra en seger som mer än blott minnesvärd var. Och den plikttrogne Westerman utförde sitt melankoliska värv medan månen belyste det blodiga landskapet. Han förde många Guds heliga bröd in i döende hjältars för alltid snart tillslutna munnar. Oändlig var härskaran som detta dygn red till Himmelens evighet upp på de vitaste vackraste lysande snörena hästars förnämaste eviga ryggar med böljande silverhårsmanar.

Men slaget var över, och livet gick vidare. Konungen kunde nu med sina svenskar och nordmän gå vidare österut. Vägen låg öppen. Ej någonting stod mellan Carl nu och Dnjepr. "Till Ryssland! Till Ryssland!" löd ropet som livade alla, som fyllde var blå karolin med förväntningar och stora hopp om att snart nu få skåda Moskva och en ände på kriget och lidandena. Det var oemotståndligt. De var mycket få i Carls närhet som vågade yrka på att göra halt och i stället nu använda segern till hårda förhandlingar med trilske tsaren och undsätta Ingermanland och de baltiska länderna. Petersburg reste sig redan i träsket vid Nevan, och ingen svensk hindrade tsaren från detta halsbrytande företag med svenska krigsfångars hjälp. Men det snabbaste slutet på kriget låg i ett direkt tåg mot hjärtat av Ryssland och borgen Moskva. Så uppfattade konungen saken, och ingen omkring honom hade av erfarenhet något att sätta mot denna plan. Ingen hade ju gått mot Moskva förr i hela historien.

Carl drog nu in i den stora betydande staden Mohilev vid brusande Dnjeprflodens strand. Där, tyvärr, blev han kvar mycket länge, ty han ville vänta på gode latinaren Lewenhaupt, som var på väg till hans sida. Men Lewenhaupt hade blott börjat marschera från Livland. Han hade där blivit fördröjd. Kungen hade befallt honom att vända söderut redan för en månad sedan, men den gode Lewenhaupt hade dröjt kvar. Stackars Lewenhaupt och stackars konungen!

Lewenhaupts söl skulle kosta ej endast herr Lewenhaupts ära, och konungens tillit till Lewenhaupt skulle förbruka – ja, vi skall ej tala därom förrän den tiden är.

Under tiden lät store tsar Peter med fröjd basunera det ut i all världen att ryssarna vunnit en klar och förkrossande seger vid byn Holowczyn. Alla ryssarna trodde därpå men ej någon man utanför Ryssland. I Ryssland hölls sanningen då redan gömd och begraven med flit, och varenda en själ måste tro vad som falskt var, och trodde det, ty annars var han en död man. Det var han ändå, men det var han ej medveten om.

Och alltmedan tsar Peter gav luft åt sitt skryt över sin stora seger, så gjorde han bakom kulisserna en väldig räfst bland de stackare som givit den bättre parten en seger vid byn Holowczyn. De var talrika som flytt från slaget för att rädda livet men som nu i stället berövades livet av vänner och herrar och dyrkade tsaren. Den dyrkade tsaren lät hänga och arkebusera ett tusental som begått misstaget att för sin herre förlora en strid. Därmed trodde och hoppades tsaren försöka behövligen uppliva modet hos resten av ryssarnas väldiga massor, som allmänt just icke dög till något förutom till att bli offrade av sina herrar. Ett hav och en öken för vilddjur är Ryssland, ett ingen mans land, en stängd lustgård, som ej mänskligt öga får någonsin skåda den verkliga sanningen i. Aldrig har någon någonsin undkommit en katastrof med att göra ett hopplöst försök att bemästra det mörka och stängda och hemlighetsfulla ohyggliga Asien. Och varje man som det försökt har var gång därmed störtat all världen i olycka. Sådant är Ryssland. De enda som någonsin lyckats att erövra Ryssland var de svenska vikingarna, men de lämnade Asien i fred. De var kloka nog att stanna väster om berget Ural. Goda svenskarna och deras konungar grundade det ryska riket, och tsarerna i deras måttlösa makthunger störtade Ryssland i olycka. Men vi skall ej sväva ut i historiens nyckfulla vindar men hålla oss noggrant till nuet.

Carl var ännu icke i Ryssland. Han var blott i östra Litauen, i staden Mohilev vid Dnjepr, fortfarande inom det vidsträckta Polen. På den tiden var Polen ännu Europas mest vidsträckta land och en avsevärd stormakt med centrum i judiska hantverkarkonststaden Krakow. Carl väntade länge vid brusande Dnjeprflodens strand på sin vän den betrodde pedanten herr Lewenhaupt, som aldrig kom. När han väntade mindes han många som stupat vid Vabitj, den ödsliga blodiga stranden. Han mindes Klas Hjerta och Otto von Palmenbach, Henrik zur Mühlen, Hans Wattrang, Karl Mörling, Palbitsky, von Dam, Johan Barckman och Stormcrantz och Ridderborg och Henrik Horn, Johan Ramsay och Otto von Wrangel. Var skulle han finna de kämparnas likar? Var skulle han nu finna nya drabanter av den samma sorten? Hans tappra drabanter, hans älskade pojkar, hans ädlaste starkaste gossar, som utgjordes av Sveriges kärvaste bästa mest tappra och dugliga män, alla av högsta rang, hans privata skvadron som han själv var kapten över, världens mest stålsatta, hårdaste, segaste, allra mest härdade kavallerister, de hade vid Vabitj, två hundra blå svenskar, förjagat en rysk här på trettio tusen, och endast ett antal av tretton av hårda drabanterna hade fått bita i gräset. Jon Henrik von Öller var uppskuren, sårad och stucken igenom på femton försmädliga ställen, men han hade kämpat tills striden

var över och skulle snart vara helt frisk åter bliven. Den sköne Hans Wachtmeisters minne var ock ständigt hållet i ära av kungen. Hans Wachtmeister hade tillsammans med Max, Lille Prinsen, en gång dragit upp Carls person ur en rätt så försmädlig och aktningsvärd isvak vid Grodno. Men en som ej Carl visste om att var stupad vid Vabitjs blodsölade lersträndер och vid för alltid ihågkomna byn Holowczyn, som Carl tänkte så mycket på alltjämt, var Anckarhjelm, kallad profeten, som före det härliga slagsmålet förutsagt sin egen död och sin broders och rätt många andras. Han hade ock förutsagt att en svår olycka skulle svårt drabba all häreп och att Carl med blott några få man så småningom skulle bli fången i muhammedanska Turkiet. Det fanns även andra 'profeter' i lägret, som Nordenhjelm och Corylander, som förutspått liknande saker, som sade sig ha skådat sådana syner vid läsning av den tragediernas tragedi som kallas Bibeln.

Men Carl fick ej någonsin veta om dylika sorgliga framtidsvisioner och olycksprospekt, eller ville ej veta om sådant. Han var alltför upptagen med sig själv. Visst såg han hur råa kalmucker och ryssar kom simmande raskt över floden i stjärnornas sken, och visst såg han hur de där på stranden smög fram intill lägret och stal av hans egna och hovstatens hästar; visst såg han alltsammans, men han rörde inte en fena. Han tänkte blott arme Lewenhaupt.

"Varför, o Lewenhaupt, kommer du icke? Vi dröjer du? Varför är du icke lydig och snabb såsom samtliga övriga vännerna mina? Du sölar. Ditt dröjsmål är farligt. Förstår du då icke att hela vårt härnadstågs framgång beror av effektivitet blott och snabbhet? Du sätter vårt Sverige i fara med att vägra att höra av dig. Kommunikation oss emellan är såsom en navelsträng mellan oss, huvudarmén, och vår moder, vårt hemland, vår tross, utan vilken vi icke kan klara oss och leva vidare. Denna kommunikation har jag givit dig ansvaret för, och det tycks du ej riktigt ha fattat."

Kalmuckernas häststölder var blott ett intet mot konungens övriga värre problem. Regnet hade nu forsat i fem hela veckor. Den natt som var nu var den första på fyrtio dagar som det icke regnade. Plötsligt så small det ur buskarna. De första smällarna följdes av åskor och dånade utan att upphöra fram genom natten. Kalmuckerna flydde i skräck och med högljudda ynkliga gnyn utan ordning kaotiskt fegt huller om buller fegt ner till det blänkande vattnet. De svenska soldaterna, som nu med tiden minsann blivit trötta på eviga häststölderna, hade väntat på ryssarna inne i buskarna just denna natt. De såg nu noga till så att varenda ryss fick grann eld uti röven. När samtliga stackars kalmucker var flyktade sade kung Carl till de sina, de vaksamma duktiga väktarna:

"Slå ej de arma så hårt. Det är onödigt. Skräm icke stackarna bort från oss ständigt. De tar bara strax illa vid sig. Vi vill ju helst slåss med dem man emot man. Om de visar sig lumpna och helt utan ära och heder, som nu då stjäl våra hästar, så skall icke vi vara lika förråade, lumpna och helt utan ära och heder som de."

Men soldaterna fattade icke vad konungen menade. De var för långt borta hemifrån för att ha seder och ära och heder från hemlandet kvar i behåll, och emellan dem var det nu redan en oskriven lag, att ej någon ryss någonsin mer skulle skonas. De skulle ej ta några fångar i strid utan döda dem och på allt sätt ge dem samma

behandling som de kroniskt utsatte svenskarna för: blod för blod, liv för liv; och det mest oförlåtliga var just häststölderna. Allt fick man ta av en god karolin inklusive hans liv, ty det satsade han ju helt självmant i kriget, men om man stal hästen från honom, så kunde det aldrig förlåtas och måste det grymt vedergällas mångtusenfalt. Allt var tillåtet i krig och förlåtligt, blott icke att stjäla en häst från en svensk karolin.

Några dagar därefter bröt konungen upp och gick över den kritiska Dnjepr, förlitande sig på att Lewenhaupt ej var långt efter. Men i verkligheten var Lewenhaupt ännu otroligt långt efter. Han var blott i norra Litauen ännu medan Carl var i östra. Carl gjorde sig dock icke alls någon brådska. Var dag stod hans hopp till att Lewenhaupt äntligen glatt skulle visa sig, men varje dag gick hans drömmar och hopp helt om intet.

"Om Lewenhaupt överger mig så betyder det att Gud den Evige själv överger oss." Men därtill så tillade han i sitt sinne: "Men jag skall ej någonsin överge Gud."

Stackars Lewenhaupt hade fått order att skyndsamt marschera till Carls hjälp i slutet av maj medan Carl var i Minsk. Han begynte att röra på benen i slutet av juni, ty så mycket var det tyvärr som försenade arme och bildade stackars pedanten, den rörande sentimentale och smått överkänslige Lewenhaupt, Carls allra största mest viktiga stöd och beskärm och den som Carl förlitade sig allra mest på och väntade mest av och var mest beroende av. Även Lewenhaupt fick sådant fasansfullt aldrig upphörande regnväder över sig som konung Carl klarat av, men herr Lewenhaupt var på sitt sätt litet olik, att han icke klarade av ständig sörja och lera och dimma och regn som höll på i två månader. Lewenhaupt var vad en sann militär ej får vara: han råkade vara en aning för mänsklig. Han klagade, utbrast i verop, gav nästan upp hoppet och grät sig till sömns och var plågad av mardrömmar och lät varenda en höra hans mest pessimistiska mening om hopplösa krigståget, konungens övermod och hela blå företagets omöjlighet. "Kungen är galen som tror att han kan föra en hel armé till Moskva! Det har aldrig gjorts förut, och ingen har nå'nsin försökt! Det är dödfött och omöjligt! Livland och Ingermanland hade vi kunnat återerövra och hålla för hundra år framåt och längre, det hade ej varit så svårt, men vår konung vill nödvändigt just göra det allra svåraste och ta sig vatten ej blott över huvudet men över hela sin här, sin armé och sitt rike!" Och sådan vek inställning gynnade givetvis inte alls Lewenhaupts framgång. Tvärtom. Arme Lewenhaupt rörde sig alltmera långsamt för var dag som gick, ömkligt skyllandes allt på det dåliga hopplösa vädret och ödet och alltings omöjlighet. När Carl än var i Mohilev och spanade efter sin gode vän Lewenhaupt var dag som gick var arm Lewenhaupt ännu ej halvvägs till konungens sida. Och när sedan konungen lämnade staden Mohilev, så blev ömklig Lewenhaupt än längre bakom. Och Carl kunde omöjligt klara sig fram till Moskva utan Lewenhaupts stora förstärkning.

Och Carl kom till Tjerikov vid floden Sosj, ännu inom det ändlösa Polen. Carl sände till Lewenhaupt ett tredje bud om att skynda och snabbt raska på. Invid Tjerikov väntade på andra sidan av floden furst Mensjikov med sina ryssar. Det blev en hård strid där vid bron. Många ryssar och svenskar föll ömkligt i vattnet och drev längs med strömmen mot söder och drunknade. Men store Mensjikov fann det för

gott att bege sig med pick och pack snabbt därifrån. På så sätt flydde ännu en gång käre ryssen för svensken, och svenskarna tog mycket byte, och ännu en flod kunde övergås. Vid denna strid dräpte säkre gevärs- och pistolskytten Carl ett stort antal hindrande ryssar, som var dumma nog att befinna sig rakt mitt i vägen. Och därefter styrde Carolus djärvt stegen och hela sin här mot Smolensk längs den rakaste vägen. Nu var vägen öppen och rak till Moskva. Det var fritt fram för svenskarna att rycka fram obehindrat, Moskva tycktes plötsligt helt nära och klart realistiskt sett ock inom räckhåll. Det fattades bara herr Lewenhaupts tross och försörjning. Och samtidigt led stackars Lewenhaupt långt uti väster av män som förtalade honom och som ej alls visade honom respekt. Dystert grävde han ner sig i sur paranoia, och sådant tog tid för en sådan pedant att befria sig från. Detta gynnade ej alls den snuvige Lewenhaupts framfart. Tvärtom. Och det var väl den annars så duglige, kloke och bildade, näst intill rent idealiske Lewenhaupts tunga och grå tragedi: han var kristen och mänsklig i såpass hög grad att det icke fanns någon som tog karln på allvar och som respekterade honom. Man sade att han var för god för att tagas på allvar. Han sågs som en karikatyr på sig själv inom de bästa leden. Han levde måhända tyvärr i fel sekel. Men nog om den arme bedrövlige Lewenhaupt. Att karlen hade en synnerlig otur med vädret med regn i två månader, det värsta skadliga tänkbara väder han kunde ha haft, kan ej tillvitas honom. Att karlen sinkade hela det annars så lysande tåget mot Ryssland är därmed icke så självklart ett faktum som somliga påstår men däremot lika fullt ett för beklagansvärt faktum för att det skall gås in på här i detalj. Ludwig Lewenhaupt längtade ständigt tillbaka till Livland.

"Ack, där kunde jag sköta allting så flinkt och perfekt. Jag är utmärkt som Sveriges främsta försvarare, men ganska usel som kungens lakej i ett storvulet och övermodigt självmördande dödfött och omöjligt anfall på Ryssland."

Och kungen kom med sina gossar till byn Malatitze, fortfarande i landet Polen. "Där anfölls vi svenskar av djärva blodtörstiga ryssar i dimman en natt. Det var den första gången som ryssarna med solitt dundrande infanteri djärvdes anfalla oss blåa svenskar. Det blev ett hemskt blodbad. Vi svenskar var ej alls beredda. Vi togs grymt på sängen, lugnt slumrande på kalla marken. Vi blödde och dog och kunde ha lidit ett svidande nederlag, om inte konungen vaknat och kommit till oss stackars utsattas hjälp. När vår konung dök fram mitt i mörkret med blixtrande svärd och med dundrande arga pistoler så skingrades ryssarna. Men många av oss var onödigt sorgesamt offrade, för att vi varit för trötta och hungriga att hålla vakt, som för resten ej skulle ha hjälpt mycket i tjocka dimman." Men kungen var missnöjd med denna batalj, som krävt mer lik bland svenskarnas mannar än som var förlåtligt. Han tänkte rätt dyster i hågen att svenskarnas hjärtan och järnhårda oöverträffade stridssinnen långsamt begynte förryskas och omformas av digra ryska morasen och träsken och regnen och ryssarnas eviga nattliga trakasserier till slappare, trögare, lägre och mera barbarisk och österländsk rysk form. Den blodiga nattstriden vid Malatitze var svenskarnas första betydande läxa. Den hindrade dock icke Carl från att fortsätta norrut och österut mot ryska gränsen.

De kom litet senare fram till Rajowka, där ännu en hård strid utkämpades med arga ryssen. Det var samma ryssar som de sett vid Narva, vid Grodno och vid floden Vabitj. Det var samma massor för vilka det ej tycktes spela den ringaste roll om de dog eller levde. De stred endast för att förgöra, förstöra och döda och struntade i om de själva strök med eller inte i detta fanatiska företag att bara hugga och hacka och döda och bara gå på. Deras enda motiv för att offra sig var, att de visste, att om de ej gjorde det och kom tillbaka på flykt eller led en förlust som de fräckt överlevde, så skulle ej tsaren bli nådig, och deras liv skulle totalt gå till botten i värde. Om de ej gick på skulle de som gick bakom dem skjuta dem i deras ryggar. Det kallades att skjuta på i bataljen.

Det hände så här vid Rajowka att kungen blev fullständigt omringad. Överste Daldorff kom sorgligt att missförstå hur han med sina soldater i stridens tumult skulle göra, och därför blev Carl isolerad. Han omringades och blev tvungen att slåss med sitt svärd för sitt liv. Han kom levande genom den striden, men när den var över och ryssarna flydde, så sade Carl Piper till kungen:

"Vi är icke längre i trygga Europa men borta i vildaste Asien."

Därefter var det som greve Carl Piper med konungen hade det välkända ryktbara samtalet som nu här följer:

"Min herre och konung, gå ej längre österut in i barbarernas nattsvarta Asien! Vänd här i tid och försäkra er om resultatet av vad ni nu redan har uträttat, och försök att vara nöjd därmed. Överge Asien, där ni endast kommer att finna svart mörker och kaos och undergång, död och ont nederlag. Vänd nu i stället er udd emot norr och fullfölj er succés. Ni ser redan hur Lewenhaupts mycket förståndiga ovilja att eder följa i Asien hotar att sinka all vidare framgång och bringar er redan i osäkerhet och i otrygghet. Vänd medans tid är, befria vårt Ingermanland och vårt Livland, Karelen och Kurland från ryssarna, och var så nöjd därmed. Strunta i Peter. Ju mera man umgås med sådana arga mongoler, dess ondare men får man lida därav. Asien är ej Europa. Asien är mörkt och omänskligt. Var nöjd med att fråntaga Peter vad han så lömskt fråntagit oss. Alla längtar ju hem, och ni även, min konung, är upptänd av hemlängtan. Är det ej så?"

"Jo, så är det förvisso. Jag längtar till skogarna, brusande bäckarna, trygga Kungsör, glada jakterna hemma i Sverige. Jag saknar att få spränga fram glad och mätt över ängarna, stockar och stenar, på jakt efter pilsnabba kronhjorten, älskliga rådjuret, listiga dovhjorten, farliga vildsvinet, eller på vintern den sovande nedgrävda väl gömda härliga slagbjörnen. Ofta jag tänker på suset i björkarna, bokskogens frid, stora mäktiga lummiga ekarna runt omkring Mälaren, och de storartade tallarnas skogspelarhallar högtidliga som katedraler. Jag längtar tillbaka till Sveriges bävrar och mårdar, till tranornas, storkarnas, hägrarnas, bölande bruna rördrommarnas träsk, och till järvarnas, björnarnas, älgarnas, renarnas, jagande grå obetvingliga vargarnas hårt sammansvetsade flockars välsignade vildmarker. Älvarnas dån och de röda höstskogarna, slätternas vajande åkerfält där vetet glänser som guld inför ljusblåa mjukt varma himmelens strålande anlete – allt sådant drömmer jag om varje natt med den starkaste längtan, med suckande vemod och

kärlek som gränslös för evigt är. Men vad är Asien till för om ej för att europeiseras? Visst finns här barbarer och mörker och ondska, men just sådant är det ju som vi är till för att skingra och utrota och jaga bort. Vi är här för att driva bort mörkret med ljus. Och vi skall icke vända förrän mörkret skingrats totalt."

Några dagar därefter kom svenskarna fram till Tatarsk invid den ryska gränsen. Framför dem låg Ryssland. Bakom dem låg Polen, Europa, den ljusa och kristliga anrika världen, och framför dem utbredde sig det helt okända hemlighetsfulla och ganska avskräckande vilda mongoliska Asien. Det var icke långt till Smolensk. Men det mörka barbariska och asiatiska Ryssland var denna gång ofarbart, stängt och förbjudet land för varje svensk. Ingen går genom helvetet frivilligt, och framför svenskarna utbredde sig just det flammande helvetet. Ryssarna hade satt eld på sitt land. Varje by, varje gård, varje slätt, varje skog, varje buske stod i ljusan låga. Den vidsträckta ryska nordöstra horisonten var blott en enda stor brasa. Tsar Peter förstörde sitt land så att Carl icke skulle gå genom det. Från horisont till horisont var allt blott ett enda rött rykande lågande eldhav. Carl tänkte:

"Det här är ett underligt sätt att bedriva ett krig. Det är mot all naturen och mot själva livet. Det är rena självmordet och ett försök att igenom ett självmord få motståndaren med i egna förintelsen. Det är ej klokt. Det är dessutom dumt, ty det är inget hinder för oss. Om min Lewenhaupt vore här nu skulle vi mycket lätt kunna gå genom detta makabert fördärvade landskap och utan att låta oss skrämmas av tsarens förryckta och barnsliga luntningar."

Ja, med de stora förråd som herr Lewenhaupt fraktade skulle det helt lätt ha gått att gå vidare fram mot Moskva genom det öde landskapet. Men gode Lewenhaupt var icke där, och det fanns icke någon som visste var människan var. Två rapporter, som troliga och rätt pålitliga verkade, sade att Lewenhaupt just nu stod antingen vid floden Dnjepr, eller också vid Cziause ett gott stycke öster om Dnjepr. Om någon av dessa rapporter var sann kunde Carl mycket tryggt vika söderut in i Severien där det ej fanns någon risk för att någon man skulle få svälta ihjäl. Men om tåget mot Ryssland nu fortsattes österut utan herr Lewenhaupt skulle varenda en man hastigt bli ganska uthungrad och rätt så mager om bena. En del rådde: "Invänta Lewenhaupt. När han är här kan vi lättare avgöra vad som är klokast att göra." Rehnsköld förtydligade denna åsikt: "Vi kan icke lita på Lewenhaupt förrän vi har honom här." Men just det reagerade kungen emot, och han sade: "Jag litar på Lewenhaupt. Ej finns det någon mer trogen soldat i mitt folk. Han är plikttrogenheten personifierad. Jag litar på honom och går själv i god för min lärde pedantgeneral. Vi går vidare. Han hinner upp oss på vägen."

Och därmed så styrde Carolus sin kosa mot söder. Vad han inte visste var att arme Lewenhaupt bara befann sig i orten Dolhinov rakt norrut från Minsk och långt väster om floden Berezina. Genom att Carl vände söderut, i fasta tron att hans vän var i närheten, blottade han hela Lewenhaupts här och, förutan att veta det, prisgav den åt de så vaksamma ryssarna. När Carl gick söderut stod arme Lewenhaupt ensam kvar långt upp i norr som en dyrbar depå, sorgligt avskalad väggar och skydd och försvar. Stackars Lewenhaupt fick ständigt bud från sin konung att skynda och

hasta, men likväl så rörde han sig endast långsammare. Det var oordning blott i hans led, det var lera och dy blott varhelst han drog fram, och för varje dag blev dyngan som hans män släpade tunga kanonerna genom blott djupare, våtare, lösare, trögare och mera ogenomkomlig. De sista blev efter, ty de måste tampas med gyttjiga lervägen när den förvärrats mångtusenfalt av alla redan passerade vagnar, kanoner och hjul; och ständigt så måste han stanna för att en halv dag stå och invänta de som var sist. Stora väldiga, tunga och dyrbara trossen, som innehöll så mycket värdefull näring och matförråd, som kungen så ängsligt väntade på någonstans uti öster, var tungast, besvärligast, trögast och långsammast i att hemskt en millimeter åt gången med oändlig möda och ruskigt besvär rucka framåt. Var vagn, var kanon, varje hjul, vare sig det var lätt eller tungt, körde fast oavbrutet och måste med större kraft, våld och besvär, än som krävdes för att vinna ett stort hemskt slag, bändas upp och dras upp ur den smutsiga sugande gurglande gyttjan. Och regnet höll i, och de sorgliga vägarna blev bara värre, och Lewenhaupt suckade, sägandes:

"Om bara kungen var här! Om han bara kom hit oss till mötes i stället för att be oss ständigt sno på och själv dra sig allt längre och längre bort från oss! Jag önskar att han kunde vända och komma och hjälpa oss. En sådan glädje och salighet det skulle bli!"

En polsk präst hade just kommit till arme Lewenhaupt med ännu ett bud från Carl att sno på. Denna präst var fullt medveten om att Carl trodde att Lewenhaupt var mycket östligare än han var, och den fromme och helige mannen var därför i ängsligt hög grad angelägen att snabbt komma åter till kungen och för honom framställa sanningen om stackars Lewenhaupts svåra belägenhet. Men det var omöjligt för gode gudsmannen att återvända till kungen. "Här utspelar sig en begynnande världstragedi, endast jag vet detaljerna, och jag kan ingenting göra för att söka hindra och stoppa den!" Skogarna myllrade av zaporoger och hemska kalmucker och granna kosacker, som tog varje lös man till fånga och dödade honom för att få belöning av Peter, som generöst gav vad som helst för att man kunde visa upp vad lik som helst och berätta att det var en svensk. Samma skoggångsmän och ödesdigra kalmucker ansträngde sig även för att göra allt för att göra förfärliga tillvaron för arme Lewenhaupt och hans svårt sjuka och svältande män dubbelt värre. De anföll i natten och satte i gång stora skadliga låtsasmanövrer, som endast gick ut på att splittra och skingra, försena och locka de plågade svenskarna till att förfölja kosackerna till ingen mans land, och ofta så lyckades dylika "falska" bataljer, tyvärr, fastän Carl noggrant varnat sin vän och sin närmaste man för att inlåta sig i fördärvliga dylika farligt försenande skärmytslingar.

Under tiden i konungens läger stod Piper i gräl med den vildsinte Rehnsköld. Det hade en tid redan varit rätt spänt dem emellan, och spänningen hade blott tilltagit och aldrig släppt, och nu blossade avunden upp mellan dem, vid ett tillfälle när icke konungen hörde. Uppbrusande anklagade store Rehnsköld Carl Piper för att verka något demoraliserande på kungens sinne och på härens anfallstågs utveckling. Piper var ju ganska känd för att vara den som var minst för att fortsätta vidare in i det vanskliga Ryssland. Han hade ju sagt i Tatarsk till sin konung: "O herre, låt oss

hellre vända tillbaka och möta den kanske i svår nöd befintlige Lewenhaupt." Rehnsköld for ut mot Carl Piper, den värdige vettige greven:

"Ni sinkar vår framfart! Ni vill ej att kungen ska vinna sitt krig! Ni vill offra all heder och ära och Sveriges seger mot fienderna för att blott komma hem till er soffa i Sverige! Ni är ett fegt mähä, min greve!"

"Och ni är så dum att ni inte kan inse, att ni med att utså och framhäva egna personliga planer och krigstågsförslag och med att ständigt baktala andra, som den mycket vänlige ädle herr Gyllenkrook, en endast positiv man, – "

"Men naiv."

"Kanske det, men beskedlig och samarbetsvillig och snäll, vilket ni aldrig är, till exempel,–"

"Snäll kan man ej vara i krig. Det är ej rätta stället för godhet. Om man går i krig med sin godhet som insats så kan man allenast förlora det."

"Men ni riskerar vårt krigsföretag med att accelerera kung Carls alltför vågade anryckning mot ingenstans. När han borde lugnt invänta Lewenhaupt, vilket ni själv ju har förordat, uppmuntrar ni honom i trots mot all klok strategi att i stället bege sig åt fanders! Men värst är, att ni med ert fjäsk för vår konung och i era farliga krigstågsförslag och i hävdandet av era vilda idéer – "

"Så gör jag vadå? Kom till saken och lämna kanslispråket!"

" – splittrar och frambringar ni endast söndring och delade meningar bland Sveriges ledning."

Men Carl hade just tagit en promenad och stod utanför grälande herrarnas tält och åhörde vart ord, och en tår blänkte till i hans öga. Han hade väl anat att Gyllenkrook, Rehnsköld och Piper ej drog riktigt jämnt med varandra, och att alla talade illa om godtrogne Lewenhaupt, men att hans närmaste män gick så långt som att öppet beskylla varandra för orimligheter var dåliga nyheter för honom. Piper kom rasande ut ur den rasande Rehnsköldens tält, och på så väldigt dåligt humör var Carl Piper, att han ej ens märkte sin konung, som icke stod osynlig under ett träd invid tältet i halvdunkel, sparsamt belyst av en flämtande döende glödande lägereld.

"Söndring och splittring och ovänskap mitt bland befälet förvärras för var dag som går. Endast en utgör ännu trots allt en förenande bindande kraft, och det är lilla jag."

Därpå gick han till sitt tält för att läsa Bibeln och sova sedvanliga fem korta timmar, som numera dock mera rörde sig mot bara tre eller fyra.

"Det finns inget ont varken i fromme Lewenhaupt, Rehnsköld, finländaren Gyllenkrook eller Carl Piper. Vad ser de för ont i varandra då?" frågade kungen sig själv utan att finna något som helst vettigt svar.

7.

Arme Lewenhaupt kom fram till Ljesna, en liten by vid floden Sosj. Han var utmattad, slutkörd och duktigt ihjälsvulten, och hans armé med dess dyrbara helga förråd var i än värre tillstånd. Den var helt i upplösningstillstånd. Det enda som höll den på benen var kunskapen om att dess kung stod och väntade på den någonstans uti öster. Byn Ljesna låg ensam som en liten skyddad trygg glänta i skogen. På alla håll runt omkring låg bara kärr och moras, djupa täta ofarbara skogar och ryssar i massor. De gynnade ryssarna visste att kungens armé icke nu längre kunde beskydda herr Lewenhaupts. Ryssarna lekte med Lewenhaupt, som stora kattor som omringar och leker grymt med den ängsliga hjälplösa råttan, som inte ens inser sin fara och chanslöshet. Peter var själv där längst bak bland de ryska arméerna, och hur han yvdes stort över det öde som gjort att kung Carl låtit avståndet mellan sig själv och herr Lewenhaupt växa så stort att tsar Peter och ryssarna flinkt kunde komma emellan och slå sina klor i arm Lewenhaupt och i hans skatter! Arm Lewenhaupt var mycket medveten om att det fanns ryssar överallt i varje skog och i varje förbannat vått kärr. Vädret var lika uselt som alltid. Det regnade utan pardon. Det var ösregn och hällregn som snabbt skulle göra varenda en väg helt ofarbar i morgon. Men Lewenhaupt höll lejonhuvudet kallt. Han gav nu order om att allt onödigt och överflödigt förråd skulle slängas. Det skulle måhända smått göra en vidare frammarsch i morgon smått möjlig trots allt. Men den bråten den helt värdelösa och helt fabulösa förskräckliga mängd av bagage som nu slängdes, som allt var privata personliga tillhörigheter, fan, skulle ha slängts redan för länge sedan.

Och natten begynner, och Lewenhaupt suckar sig sömnlös igenom den. Klart är det för honom att den förintande ryssövermakten kan när som helst farligt slå till och beröva hans utsvultna här deras sista och slutliga livskrafter. Men hur väl han än är medveten om ryska faran, så anar han ej att i tysta och regniga natten bereder sig ryssarna just till ett dråpslag på den andra sidan om bron, som går över de tröstlösa träsken från Ljesna. De lägrar sig mätta och glada och väl förberedda och njuter i förtid av kommande dags katastrof för de svenska idioterna, som låtit lura sig så i en fälla. Så dum trodde aldrig en ryss att en svensk kunde vara. Det var som att självmant gå rakt i en råttfälla som inte ens hade haft någon lockande ost. Det är äntligen ryssarnas tur nu att visa, att det ej är självklart nu längre med svenskarnas oövervinnelighet, perfektion och inbillade blå överlägsenhet. Bland dessa ryssar i fältlägret råder god ordning. Ej finns någon mage som är sur och tom.

Och snart kommer den gråa höstmorgonen. Svenskarna blåser i klara trumpeter till uppbrott, och hela den tallösa hären begynner att sätta sig långsamt i rörelse. Bron över träsken är lång, smal och gammal. Då anfaller ryssarna – bakifrån. De störtar fram över slätten vid Ljesna och hugger i ryggen på Lewenhaupts här. De uthungrade sjuka försvagade svenskarna värjer sig och dör i ömklig försvarsställning. De svenskar som ridit ut på den rankiga bron måste vända tillbaka och hjälpa de sista. De ryssar som lägrat sig på andra sidan av bron får då inget att

göra och lämnar bataljplatsen för att bege sig till Sosj och där riva, förstöra och dränka var bro i den strida och forsande flodströmmen.

Ryssarna som går mot Lewenhaupt är fyra gånger så många som svenskarna. Svenskarna ordnar sig och går till motattack. Ryssarna viker men kommer tillbaka än starkare och ännu talrikare. Svensken anfaller åter och driver ånyo den ryska tornadon tillbaka. Hur kan han? Han har ingen mat i sig och bara skämt lerigt vatten som dryck. Han är sjuk, han är utmärglad, gulblek och tunn som en tråd, han är dödsmärkt och döende. Ändå så driver han ryssen tillbaka, väl medveten om att barbaren skall komma tillbaka i morgon, än större och starkare och mera flertalig. Många var de som i stridens förskräcklighet skingrats och irrat långt bort uti kärren, omringade och dit ut drivna av ettriga ryssarna. Många låg stympade nesligt på marken och blödde ihjäl sig och stönade, skrek högt och jämrade sig. Många låg uti kärren begravda, och många låg där blott till hälften begravda fast döende dock.

Efter striden så återstod endast av Lewenhaupts stolta och trots alla tribulationer så käcka och rika armé bara flytande blod, ömkligt kaos och nesliga rester och kvarlevor och en förskräckande oordning. Slagna men tysta och tigande om katastrofen blev svenskarna kvar uti Ljesna den natten, väl medvetna om att den följande dagen helt visst skulle bli ännu mer blodigt fruktansvärt katastrofal.

Tappre Lewenhaupt slutade icke att arbeta fastän all dagen var slut. Han försakade all frid och ro, allt sitt eget väl, hela sin kraft, för att ägna sig åt härens välfärd trots allt. Han var helt på det klara med, att ett nytt likadant anfall från ryssarna ej skulle kunna bemästras. Om hären på något sätt någonsin alls skulle klara sig vidare måste en hel del av trossen och rika förråden försakas. Allt det måste offras som konungen väntat på och som herr Lewenhaupt släpat på i tre odrägliga månader genom Litauen och Polen och tvärs genom hela nordöstra Europa. Och dessutom måste allt artilleri, varje nedsjunken tung dyr kanon, lämnas kvar och försakas. Kanonerna satt fast i träsken, och svensken var alldeles för plågsamt uthungrad, utvakad, utmattad och tyngd av sjukdom för att lyckas orka dra upp monstren mera.

Och morgonen grydde. Den sårade linkande stapplande obandagerade blödande hären begynte att sätta sig långsamt i rörelse än en gång i ett trött nytt försök att komma söderut. Ryssarna började genast på nytt trakassera den blödande härskarans rygg. Arme Lewenhaupt, som icke visste men trodde sig ana hur innerligt väl hans högt älskade konung behövde de dyrbara stora förråden av mat och persedlar, lät ej bli att göra ett sista och krampaktigt yttersta tappert och ansträngt försök att försäkra och rädda av skatterna vad räddas kunde. Den sjuka utmärglade härskarans avmarsch begynte i bästa perfektaste ordning, och trossen var förordnad att komma sist, så att den icke skulle blockera marschvägen för kämparna. Men bak i buskarna gav ryssen eld och begynte att göra ett helvete för alla som var längst bak. Rädda trosskuskar fattade tyglarna och drev på sina utmärglade kusar. Framstormande vagnar från bakersta ledet begynte att bryta den väl kontrollerade ordningen. En trosskusk började, och hundra följde exemplet. De körde snart huller om buller och fast i varandra och över soldater och linkande blå

invalider, som ej kunde klara sig undan de skenande galningarna. Skräck och rädsla för ryssen var namnet på kuskarnas galenskap. De visste ej vad de gjorde. De körde i diket, de körde omkull grymt varandra och märkte det ej, och i kaoset fastnade alla på vägen och gjorde den helt oframkomlig. De gjorde just vad som var värst: de blockerade vägen och stängde på det sättet sig själva inne i fällan. Det sista försöket att rädda en bråkdel av allt kom på så sätt att misslyckas fullständigt. Allt måste lämnas i sticket. Och ropet ljöd:

"Överge trossen!"

Då brast allas hjärtan. Vart mod brast, och all disciplin brast, och varje svensk glömde sig själv inför tanken, att allt gott och dyrbart som de gått och släpat igenom vart polskt slipprigt träsk i en hel kontinent nu till slut skulle tillåtas att bli till intet. Fördämningen brast. Månadslånga ohyggliga lidanden kunde nu ej längre någon svensk man hålla inne med. Tyglarna brast. Alla fasor, var skräck och var mardrömsmarsch, varenda sjukdom, var plåga och feber, vart kval och var människas lidande kunde nu ej längre hämmas, behärskas, förträngas och hållas tillbaka. Kontrollen av eländet höll inte längre. Total konfusion och fullt kaos bröt ut. Svensken glömde sitt land och sin ära, sin konung och sin general. Det var tusentals som gav sig hän nu åt sina livs sista och hemskaste fröjd. Mången kastade sig över trossen och glupade i sig ur rika förråden. Det här hade de gått och släpat på, dragit ur träsken och vårdat för konungens skull, medan de själva svultit och insjuknat och farit illa. Och skulle all lisan då bara så där utan vidare uppges? Det var klart för mycket för dem. Alla övergav hären och Sverige och äran för att en gång äta och dricka sig mätta och sedan få dö. Såsom galningar, dårar och vettvillingar dök de arma på vagnarna, öppnade dem, drack ihjäl sig och åt snabbt ihjäl sig, och de som ej dog av det plötsliga frossandet blev då strax dödade av de omringande ryssarna. Tusentals av dessa arma förpinta svårt plågade svenskar, som ej kunnat sova på trettio dagar för ryssarnas eviga nattliga hutlösa trakasserier, var galna av hunger emedan de icke fått något ordentligt att äta på en eller två svåra veckor. Det var i förtvivlan och desperation över livets ohyggliga eviga grymhet och lidanden och aldrig ändande digra strapatser och flit, disciplin och god ärbarhet utan belöning, som drev flera tusen att bitterligen ge sig hän åt den allting uppslukande evigt omättliga döden. De kunde ej längre försvara sig. De dog som flugor. De blev massakrerade. Blodet rann ymnigt, och träskfloden blev mycket tjockare av deras blod än den flytande var av rent vatten. Det var ryssens dag och tsar Peters. En del arma stackare irrade bort sig i skogarna och kom på så sätt att klara sig undan. Där fanns såpass många förtvivlade hjälplösa redlösa svenskar, att ryssarna lätt kunde slakta dem som i ett stort slakteri. Det var bara att bunta ihop dem och så slå ihjäl dem. En hel svensk armé hade fångats av slumpen och oturen i en grym fälla, och ryssarna njöt av att raskt likvidera dem alla. En del togs till fånga och undgick så döden för tillfället.

Medan det blodbadet och katastrofen så fortgick kom Lewenhaupt med dem som klarat sig till floden Sosjs efterlängtade strand. Floden var mycket bred, strömmen var mycket strid, vattnet var mycket djupt, och det fanns ingen bro. Varje

bro hade rivits av ryssen. De sorgliga resterna av svenska hären var tvungna att simmande klara sig över. Det fordrade att allt som återstod av proviant, tross, löst gods, vagnar och ovärderligt förråd måste lämnas åt vargarna. Lewenhaupt själv lät sin last slås i sönder och uppbrännas, och alla följde hans rätta exempel. Allt lösöre lämnades kvar och förstördes. Var vagn, varje tält, varje filt, varje minsta kanon, varje höna och tallrik och bägare lämnades kvar och förstördes. Och därefter simmade karlarna över den strida och djupa och virvlande strömmen. Ett hundratal drunknade, drogs ner i virvlarna, orkade ej simma över och sjönk.

På den östliga stranden församlades sedan den våtaste, frusnaste, svultnaste arma besegrade hären i världen. Men Gud levde än i dem, de var ej döda ännu, och de hade sin konung ännu som behövde dem och stod och väntade på dem. Och Lewenhaupt fortsatte leda de sex tusen kvarvarande såsom han dagen innan lett tolv tusen. Kriget var ej färdigt ännu. Och Lewenhaupt var i sitt hjärta trots allt ganska stolt över att ändå så många klarat sig levande ur svåra leken vid Ljesna. Det hade i alla fall varit en styrka på minst tjugo tusen grå surmulna ryssar som anfallit, inringat och skurit upp dem. Så tänkte herr Lewenhaupt, den tappraste av alla blå generaler, och sökte i sanningen finna sin stolthet. Han kunde med rätta försöka att trösta sig, ty uti realiteten så hade tsar Peters, den fegisens, här utgjorts av omkring fyrtiofem tusen själar, fyrdubbelt så många, fyrdubbelt så starka och friska som Lewenhaupts arma förpinta och träskdränkta blå dysenteriska män, vilkas dygd och moral var förmer än all världen. Vår Herre är aldrig med någon så mycket som uti hans svåraste prövningar. Två tusen trossvagnar fulla med rikedom, mat och förråd, sprit och rom och ransoner i stöpet – vad gjorde väl det? tänkte Lewenhaupt med sina män och gick svältande vidare.

De kom nu in i oändliga mörka och ödsliga skogar. De hade ej något bröd, ej någon mat, icke någonting att äta alls. Och likväl så fick den gode Lewenhaupt dem nu att röra sig framåt med hastighet äntligen. Nu gick det undan!

"Det tog oss tre månader att komma hit från Litauen. Vi har lika långt kvar till konungen, men nu har vi icke längre nå'n rikedom som oss försinkar och tynger, så låt oss nu skynda allt vad tygen håller till konungen, som står och väntar på oss!" löd hans ord till sina mer döda än levande härspöken, som villigt lydde och satte upp farten. De åt ingenting. Om på två veckor de fick så mycket bröd i sig som två tjocka skivor, naturligtvis icke med någonting pålagt, så kunde de skatta sig lyckliga. Fick de en brödsmula blott varje dag, så var de världens nöjdaste gladaste och de mest lyckliga överförtjusta och allra belåtnaste satar i världen. Ibland fann de kålrötter och annat gott uti skogen. De klarade sig genom rovor och rödbetor som de uppgrävde med naglarna. Varje dag dog drygt ett hundratal av deras hästar av hunger. Om någon en dag fann en kålstock i jorden så lyste han upp, och hans ljus kom att omedelbart smitta av sig på alla, och alla lyckönskade honom till den fina härliga smaskiga utsökta delikatessen av gräddmarzipan som han hittat, varefter den kålstocken delades i såpass många portioner som möjligt, så att var och en fick en munsbit av härliga smaskiga jordtårtan och läckerheten, den allt överträffande lyxhelgkrokanen.

Men vi går tillbaka till konungen och hans än svårare utsatta följe. De irrade som bäst omkring i en sjumilaskog, som dock i verkligheten var tjugo mil lång. Den var djup och ej framkomlig. Den var så mörk som en natt mitt på dagen. Där fanns inga vägar, ej stigar, ej någon bebyggelse och givetvis ingen mat. Överallt doldes dessutom ryssarna. Bakom vart träd, i var buske och i varje trädkrona låg grymma ryssar och mördade varje svensk man som blott visade ryggen. De blå fick ej någonsin anständig sömn. Gick man vårdslöst och somnade med bägge ögonen, vaknade man med en kniv i sin mage fastnitad vid jorden. De ryske gav svenskarna aldrig en stunds lugn och ro. Allt förråd, alla matbitar och även vattnet var slut i all hären. Man fick hämta vatten från marken och sila det, vilket ej hjälpte, ty var man blev sjuk av det vattnet ändå. Ständigt växte den gruvliga tyngden på tröga sjukvagnarna, och ständigt blev dessa vagnar allt flera. Men hästarna blev också sjuka och orkade ej längre släpa på vagnarna. Vagn efter vagn blev att stanna, och sjuklingar krälade ömkligt på leriga marken, förgätna och kvarglömda och övergivna av dem som var friska och som måste vidare. Tusentals svalt där ihjäl eller måste ge vika för sjukdomar eller blev galna och irrade bort sig från huvudarmén. Ständigt stupade hundratals i fula nattliga anfall av små ryska styrkor av bovar som anföll i ryggen. Så svultna var svenskarna, att många av dem sågs gnaga på barken av trän när de rastade. Andra åt löv eller barr eller blommor och ris eller gräs, och en del blev belåtna därpå och förmögna till att traska vidare. Hurtigast, käckast och segast förblev ändå alltid den trevlige kungen, som älskade att vandra med sina gossar på marken och prata med dem under färden. Han kände varenda soldat som sin egen och närmaste broder. Han var icke främling för någon, och ingen var främling för honom. Han var tappra gossarnas bästa kamrat, och ändå glömde ingen man någonsin att han var världens mest frejdade stats överhuvud och konung. Trots det att han var ett skyhögt majestät uti lillfingerspetsarna var han samtidigt för dem en god kompis att älska och hålla av som vem som helst. Han var högst och han var även minst uti hären. Varenda en karl följde honom och honom allenast och ej någon annan, ty han endast var deras konung, och samtidigt stod han med dem vid en lägereld och värmde fingrarna medan han hörde på deras triviala och menlösa småprat om vad som helst och själv sköt in något ord då och då som gick in i det blå sammanhanget och bar någon mening. Han älskade sina soldater och höll det ej dolt i sitt inre. Hans män var hans livs bästa käraste sällskap. Med dem endast, under blå himlen, med vinden i ansiktet, med endast fria naturen omkring sig, blott i sådan härlig miljö var han hemma. Han kände sig säker och trygg blott där faran var störst. En soldat frågte sin allra närmsta kumpan en dag:

"Har kungen nånsin vart kär, tror du?"

Svennen besvarade frågan:

"Jag vet inte, men jag ska fråga. Där är han."

Och vännen gick bort fram till kungen, förutan att märka att kompisen ej längre hade intresse av saken men snarast tvärtom: han var uppfylld av ånger för att han ställt en sådan vågad personlig förfrågan om kungen och ville minst i hela världen

att den skulle komma till konungens öron. Men vännen, som blott ville hjälpa, var blind för den förstes förtvivlan och frågade redan sin konung:

"Min vän undrar om ni, Ers Majestät, någonsin varit förälskad."

Och konungen svarade:

"Visst har jag det. Jag minns många jag älskat. Det är närmast trettio välsignade jungfrur jag älskat med uppriktig glöd och med innerlig ärlighet re'n i mitt liv. Jag kan minnas dem, varenda en. Särskilt minns jag en jungfru i Uppsala som gjorde tjänst uti biblioteket. Ett fyrtiotal fruntimmer minst har jag älskat. Men icke en enda av dem, käre vän, kom jag så långt med i mina blå svärmerier, att jag henne vidrörde mer än vid handen. Jag har älskat många gudomliga flickor, men ingen ännu har av mig blivit kränkt. Ja, jag har varit kär; säg din kompis de orden, ty därmed har jag sagt dig sanningen."

"Tror ni att ni nånsin kommer att gifta er, Ers Majestät?"

"På den frågan vet endast en svaret, och det är ej jag. Endast Gud kan med tiden ge dig och mig något svar på den frågan. Om framtiden vet vi små människor intet, ty vi kan ej skapa den. Endast vår Gud kan den skapa."

Och menige mannen gick åter till sin käre kompis och återberättade för honom allt kungen sagt, ty det ville hans vän ivrigt veta.

Men marschen blev alltmera fruktansvärd för varje dag. Goda utmärkta tappra soldaterna föll ner till marken där de med stor möda gick fram och blev döda i tusental. Dysenteri var den allra allmännaste sjukdomen. Varje dag lossades hundratals gossar från sjukkärrorna, som ändå bara blev mera packade för varje dag. Det var så många som blev för sjuka att gå, att man måste ej endast från vagnarna lossa de döda men därtill ock sådana stackare som blott var döende eller som var så långt gångna att de icke kunde bli friska, som det ej fanns något hopp för. Och givetvis kunde ej härskaran stanna för att fromt begrava de döda. Därtill var ju kriget för pressande, som ständigt gjorde sig påmint vareviga natt. Alla döende, oläkligt sårade, obotligt sjuka fick ligga i dyn där armén trött drog fram och där yra och klaga och jämra sig, ropa sitt ve och försmäkta och dö. Det var landet, naturen och fienden som ej gav dem något val. Det var kriget som tvingade svenskarna till slika helveteskval.

Under tiden red käck Lagercrona åstad med ett antal av tre tusen man för att på kungens order bereda en väg för de svenske. Den käcke och hurtige gossen var känd för att vara en inkarnation av all pålitlighet här i världen. Han uppfyllde alltid sin plikt, och han fullgjorde alltid befälets och konungens order. Han skulle nu med sina tre tusen bygga en bro vid var flod och var å, reparera var väg och besätta den viktiga fästningen Mglin. Och han skulle dessutom bege sig till Potjep och göra den staden till svensk förrän ryssarna gjorde den rysk. Planen var, att om staden Mglin och byn Potjep besattes kvickt av raska svenskarna skulle så vägen till Briansk, Kaluga och helga Moskva ligga öppen. Carl hade ej ännu släppt greppet om drömmen Moskva. Han var fortfarande angelägen och trodde det än vara möjligt att komma till den staden. Han trodde ännu att han kunde skrämma förskräcklige Peter, och Gud var hans hopp och hans tro och hans säkerhet. Käck Lagercrona red hurtigt

iväg, helt förvissad om att han med sina tre tusen lätt skulle få uppdraget utfört och slutfört. Han var ju en pålitlig karl, och han lovade dyrt att allt skulle ske både fort, raskt och väl. Och han red med sin trupp grant åstad. Han red in i det ändlösa breda och vildmarksomätliga ödsliga Asien.

Först nu gick en svensk in i Ryssland. Först nu blev den polsk-ryska gränsen passerad. Den käcke och stolte major Lagercrona var först, men snart följde den hela svårt medtagna Sverige-hären med kungen i spetsen. Först nu kränkte svenskarna tsarens personliga område. Polen, polackernas land, där de endast sett segrar och lyckliga utgångar på varje strid, där de ärats och prisats av fiender mer än av vänner, där de endast fått salig välfärd som lott, och där fienden gråtit och sörjt över svenskarnas avfärd, låg nu långt bakom dem. De var nu i ryssarnas land, som blott hatade, slog och förföljde dem, skonade ingen, gick lösa på dem såsom djävlar om natten, och som för att icke ge dem någon bit av sin jord tände eld på sitt land och förstörde det. De var nu i det asiatiska Ryssland, som hellre med glädje begick vådligt självmord om svenskarna omkom på kuppen, än vidare levde med svenskarna som sina herrar. De var, så som någon major sade, åtminstone konsekventa.

Och konungen kunde ej motstå att i den historiska stunden gå avsides med vännen Piper och vila en stund medan hären slog läger och ge luft åt sitt hjärtas mening och känslor och inspirationssvall:

"O Asien, gyllne välsignade land! Största landet i världen, så rött som det rödaste dyraste guld, och så vitt och så utbrett, oändligt och stort såsom havet! O heliga land! Ja, från början så utgjorde du blott det Heliga Landet, den bördiga halvmånen, från Medelhavet i väster till Persiska Viken i öster. Se'n kom därtill bergiga stora oländiga karga Turkiet, vars första egentliga namn just var Asien. Grekerna kallade turkiska landet för Asien, och de var de som snart uppfann det namnet, på samma sätt som de kom på att benämna Europa Europa. Turkiet, det Heliga Landet och Persien var på så sätt det ursprungliga Asien. Därefter tillkom Arabien och Indien. Det Röda Havet, som endast rött är uti skymningen och uti gryningen, bildade en logisk gräns mellan Asien och bergiga vidsträckta konungariket Etiopien, som under romarnas tid sent begynte att kallas för Afrika. Grekerna kallade Afrika vid namnet Libyen. Sedan kom Kina som ännu ett tillägg till Asiens oändligt rika och vidsträckta, hemlighetsfulla och kusligt förtrollande blå kontinent. Ty Gud skapade Kina ej förrän han skapat båd' Indien, Arabien och Persien. Och därefter fortsatte Asien att växa och få mera bihang och större natur, mera liv, mera öar och omväxling och ständigt mera exotiska torra och våta klimat. Nipponesiska öarna, Burma och Siam, vulkaniska farliga sumpiga urskogsbeklädda otaliga stora och små Sundaöarna, först av latinare kallade Kryddöarna, kom till synes på kartan och färglades. Därefter fann man än flera välsignade öar, som fick namn av Filip den andre av Spanien – Tizians vän och beskyddare. Öarna var Filippinerna. Till formen fulländad ansågs Formosa – och därav det namnet. Mongoler var alltsedan tolvhundratalet rätt ökända gäster som brukade sätta mång' god kristen furste och konung i pinsamma situationer. De blev först besökta och noggrant utforskade av Marco Polo – en venetianare till, vars bok

riktade visa och nyfikna ögon mot ännu en ny del av Asien – den nordliga, kalla och frusna, den vita och mest ogästvänliga – ilskna mongolers och grymma tartarers och hemska tungusers och hunners odrägliga land.

Men när Konstantinopolis föll för muslimerna flydde den sista av grekernas kungahus just hän till detta oändliga kalla och hemska förfärliga isande land, och där fortsatte den bysantinska kulturen och grekernas kejsarfamilj att florera och trivas och utvecklas. Sålunda blev denna nordliga del utav Asien, som nu består av Sibirien och Ryssland, till mentalitet och till hälsa och sinne och till religion och kultur rättframt grekisk, som den alltjämt är än idag. Och så är på ett sätt cirkeln sluten: det land som de gamla och vördade grekerna gav namnet Asien är blivet till större del grekiskt. Så är det, min gamle vän Piper.

O Asien, väldiga härliga glödande rike, du land som är rikast i världen och störst, var välsignat och helgat! Välsignad och doftande vare din jord, och den frambäre gröda och frukter och vatten i riklighet i varje öken! Men vad jag egentligen här ville säga, o Asien, var detta: här står vi nu svenskar inför ditt oändligt förtrollande anlete. Hälsa oss välkomna! Så som vi omfattar dig med vårt öppnaste hjärta, som redan hett glöder av kärlek till din stora vida och högst sagolika natur, så ber vi dig att även med kärlek och hjärtlighet omfatta oss. Var försiktig och skonsam mot oss och bevara oss. Låt oss ej omkomma, misslyckas eller gå bort oss i dina oändliga vidder. Vi anförtror oss åt din ledning. Vi överantvardar oss i dina händer. Beskydda oss, akta oss och låt oss helbrägda komma förutan skavanker och grämelser åter tillbaka till Sverige. Vi ber dig, o Asien, omhulda oss som vi kommer att omhulda dig, vilket vi redan stort gör, för resten. O Asien, vi hänger oss nu helt åt dig! Tag emot våra hjärtan!"

Så sade kung Carl. Gode Piper var borta när konungen slutade. Han hade fått andra saker att göra än att stå och lyssna på konungens kärlek till fiendelandet. Men Carl tänkte vidare:

"Har vi nå'n rätt alls att erövra Ryssland? Från Homeros joniska land gick kulturen till ljusa Athen, och från den marmorstaden till Rom, och från den metropolen till Konstantinopel. När grekiska världsriket och bysantinska kulturvärlden föll i ruiner, så övertog Ryssland de urgamla grå traditionerna och hela bördan av Greklands kultur. I rätt spikrakt nedstigande led är det väldiga Ryssland den enda arvtagaren till gamle Homeros och gamle Platons och alla hellenernas fina kulturvärld. Har vi någon rätt då att trotsa dess utveckling och expansion och att kränka dess markterritorium? Vi yvs och berömmer oss över att vara vandalers och goters nation, som mer än några andra folk vanhelgat och grymt förtrampat civilisationen igenom vår plundring av Rom. Men allt som händer och görs i världen sker genom Guds hand. Eftersom vi nu erövrar Ryssland är det därför rätt att vi erövrar Ryssland, ty eftersom det alls sker sker det emedan Gud vill det. Det enda som vi här egentligen gör uti Ryssland är dessutom blott ju att påminna ryssarna om deras härkomst och börd och egentliga sanna nationalitet."

Och han fortsatte tala och tänka i ensamhet blott för sig själv:

"Jag har alltid drömt om att få komma till Kiev, ty Kiev är Rysslands mest ryska och ärbara säte för lärdom och gudfruktighet, för sann rätt, tradition, frid och ära. Det är en sann fridens stad. Trädgårdar blomstrar där, floden är vacker och ljuv såsom dagen, och där finns ej något elände. Men jag kommer aldrig att komma till Kiev. Och om vi än lyckas att tukta tsar Peter och erövra Ryssland, så skall vi då skona det urgamla Kiev, ty den är en helig stad. Ve den som kränker dess ära! Det skall aldrig ske att en utrikisk svensk eller tysk eller turkisk armé kränker heliga Kiev, Rysslands heliga hjärta. Ja, jag älskar det heliga Ryssland, det rike som grundats av svenskar för snart tusen år sedan. Därför är jag särskilt mån om att den ryska äran består, vad som än någonsin måtte hända."

Så talade kungen till vinden, till floden, vars namn var Iput, som var Dnjeprs sista biflod i Polen.

"Jag lever och dör för en jungfru," vidtog åter kungen. "Den jungfrun är Sverige, som aldrig skall kränkas, förtrampas och skändas av främlingar, styras av utländska män eller bli dominerad av osvenska seder. Vi är ett med England, som fortsatte Roms traditioner när Rom fallit sönder. Den helige Beda är helig för oss som för England. Vad var våra vikingar om icke engelsmän? Varenda viking med gott blod i hjärtat, som kartlade Asien och upptäckte fjärran Amerika, hade just det goda blodet från engelska förfäder. Det sade alltid min gode vän Carl Magnus Stuart, min lärare. Danmark och Norge och Island och Finland och Grönland är ett med oss alla, och vi äro ett med dem alla. Vi är alla nordmän, vars liv är som havet – det största och skönaste som finns i världen. Vi lever och dör såsom söner av havet. Vi lever av havet, vid havet, med havet, och ingen finns bland oss som ej henne älskar. Med Spanien och Portugal, Grekland och rika Italien och små Nederländerna är vi de sanna och eviga havsländerna, vilkas liv helt beror av det härliga havet. O heliga jungfru, mitt land och min moder, du heliga Sverige, hjälp mig att älska dig, men hjälp mig älska dig så att jag slipper att kränka dig. Havet, o ljuvliga saltöken så fullt av underbart liv, när skall jag få se åter ditt anlete, som mer än någonting annat kan röra mitt hjärta så att jag försätts i den ljuvaste högsta extas? O mitt fosterland, älskade hustru, du vänaste jungfru, jag har dig för alltid framför mina ögon. Nej, aldrig skall jag nå'nsin svika den dröm som du är. Du är allt för mig. Dig endast älskar jag. Evige Gud, hjälp mig älska min hustru, vars namn är mitt land och mitt folk, Sveriges rena natur, sköna vildmarken, vilddjuren, storviltet, älvarna, sjöarna, skogarna, bergen, den lugna och sävliga Vänern, den branta dramatiska Vättern och svanarna vid gamla Vadstenas stränder. O Gud, hjälp mig älska blott och icke kränka."

Då svarade Gud honom:

"Om du ej vill kränka andra, så skall du i stället bli kränkt utav andra."

Då svarade konungen:

"Ja, det är bättre. Jag blir hellre kränkt än jag kränker. Vi blåa germaner är lagda för inveckling och icke utveckling. Vi ägnar oss åt att odla oss själva och dör gärna för vår individualism. Vi har intet med massornas svartgråa oro och grymma

förstörelselusta att göra. Vi vill bara vara oss själva, i frid och i fred och i endräkt med världen, naturen, kulturen och Gud."

Och där satte den unge blott tjugosexårige konungen punkt för sitt samtal med världssjälen.

8.

Men den betrodde förslagne och ivrige herr Lagercrona red fel i det stora Severien. Han färdades vilse med sina tre tusen. Han träffade där uppå vägen tre judar, och dessa försökte han vända sig till. Han bad dem visa vägen i hopp om att Gud genom sådana heliga män skulle leda dem rätt. Men de fattiga judarna var lika vilsna som svenskarna. De visste alls icke hur vägen gick eller vart, med den påföljd att den arme herr Lagercrona ej kom varken till byn Mglin eller Potjep. Han missade båda och kunde på så sätt ej alls göra någonting av det som han fått i uppdrag av konungen. Han kom i stället fram till Starodub, mycket långt söder om både Potjep och Mglin, och där varseblev han det fatala och hemska i misstaget. Ryssarna passade på och drev på sina arma nödlidande skaror för att komma före de svenske till Potjep. För ryssarna liksom för svenskarna omkom ett tusental hästar och än flera mänskor i blodigt forcerade marschen. Tsar Peter var galen i att förekomma de svenske och drev hårt igenom sin vilja med skräckmedel. Hellre fick ryssarna blöda och svälta ihjäl allesammans än en enda svensk kom till Potjep. Kung Carl fick förr veta om herr Lagercronas ofantliga misstag än käcke förövaren själv. Kungen suckade ängsligt och sade:

"De kan icke klara sig ensamma, de arma pojkarna."

Och hela hären fick sätta sig hurtigt i ilmarsch, ty nu var varenda sekund ovärderlig om svenskarna skulle nå Potjep i tid före ryssarna. Konungen kommer till Bjesed, där arme misslyckade karln Lagercrona för redan en tid sedan skulle ha byggt en god bro över floden. Nu fick kungen och hela hären gå genom det forsande vattnet och vada till den andra sidan. Den strida blå floden var just så djup att var mans huvud kom ovanför ytan, och bredden på floden var två hundra meter. I hårda ansträngande ilmarscher nås därpå följande dag av den halvdöda hären Mglin, där kung Carl strax får veta att ryssarna ankrat sig fast vid det viktiga Potjep. Nu är vägen stängd till Kaluga och därmed ock till det avlägsna Moskva, och Carls trupper är alldeles för svaga, överansträngda och sjuka och svultna och trötta för att orka med en batalj nu mot fem gånger större och starkare fiender. När Lagercrona blev varse sitt misstag så blev han betänksam och osäker.

"Överger Gud oss totalt?" var hans smärtsamma tanke. Han blev såpass osäker att han ej ens ville inta den stora och viktiga byn Starodub, som han ankommit till. "Jag har icke fått order därom," var hans ursäkt. Så sade han och drog sig baklänges. Staden var hela Severiens medelpunkt, och den var ytterst svagt utrustad och mycket intaglig. Men den bedrövade skamsne och lätt deprimerade herr Lagercrona slog läger långt utanför staden, och medan han där tungt begrundade sina förskräckliga misslyckanden och sin navel red ryssarna in i den sårbara staden och gjorde den

osårbar nästan. Den fylldes med män och med vapen. Den stärktes, befästes och gjordes på så sätt till en rätt avskräckande och ganska svår nöt att knäcka för den som därtill hade lust. Och kung Carl lärde snabbt känna allt som hans vän Lagercrona bedrivit, och konungen utbrast:

"O Herre, förlåt honom, ty han vet ej vad han gör!"

Därmed var det nu blivet omöjligt för någon svensk att stanna kvar i Severien med ryssars hop överallt runt omkring.

Därnäst nådde ett bud konung Carl ifrån Lewenhaupt. Budet berättade allt som med Lewenhaupt och hans arméer passerat. Kung Carl fick nu veta, att när han från staden Tatarsk dragit söderut och genom vittnesutsagor förstått att klok Lewenhaupt varit vid Dnjepr, så hade den turlöse Lewenhaupt verkligen stått femton mil därifrån i nordväst. Och när konungen så dragit söderut hade den stackaren Lewenhaupt ensam fått värja sig mot ständigt nya och större och starkare rysskaror. Slutligen hade vid Ljesna en större batalj blivit utkämpad, där hela Lewenhaupts tross gått förlorad, som skulle ha mättat var man uti kungens armé och i sex veckor hållit all hären helt utan försörjningsbekymmer. Men Lewenhaupt själv och en stor del av hans stora härskara, närmre bestämt något mera än hälften, var levande ännu och stadigt på väg emot kungen. Och konungen tackade för budets nyheter och drog sig sedan tillbaka. Han hade nu mycket att tänka på: Lewenhaupts här halvt förlorad med alla dess dyrbara livsmedel, hurtfriske herr Lagercronas fullständiga misslyckande, och tsar Peter, som definitivt stoppat vägen till målet Moskva. Nu var dessutom ryssarna flitigt i färd med att bränna upp hela Severien. Svenskarna hade ju ej någon mat, som bekant, och om nu ryssen offrade även Severien, för att därmed sända svenskarna hädan, så måste de ensamma svenskarna snabbt dra sig bort därifrån. Arme Lewenhaupt. Två tusen trossvagnar. Sex tusen goda soldater förlorade. Arm Lagercrona försvunnen. Moskvadrömmen krossad, tillintetgjord. Svält ibland männen och sjukdom och vattenbrist och ingen mat snart att strängt ransonera. Och överallt ryssarnas övermakt, som stod där ute i mörkret och väntade, väntade på att den svenska visentoxen skulle bli trött, matt och stupa. Det storvulna Rysslands och ryssarnas jaktstrategi var att trötta ut svenskarna. Peter lät sina förtretliga hundar fegt skälla och bita i den svenska fjättrade björnen tills björnen var färdig. Att aldrig bemöta men ständigt slugt argt bearbeta var ryssens teknik. Att ej framträda på ljusa scenen förrän deras fiende hjälten var död och förbi av ren utmattning, och då strax framträda och skrika ut för envar: "Nu är freden och friheten här, ty tyrannen är död!" – det var ryssarnas fega och fula teknik. Ryssen spelade den roll i Hamlet i denna historia att ropa ut, när prins Hamlet är avsomnad:

"Jubla, ty segern är vår! Nu är dåren, förbannade galningen äntligen död!"

Skadeglädjen är den allra sannaste och mest uppriktiga glädjen, och därför är all glädje avskyvärd. Kungen försökte att tänka på annat än sorgliga motgångar. Mannen försökte att skriva ett brev till sin älskade syster i Sverige, Hedvig Sofia, som han ännu ej visste att hade dött, men hans penna gled skoningslöst ut ur hans grepp. Det var redan en alltför lång tid sedan han skrivit hem till sin syster. Det var redan så länge sedan han senast hört någonting från henne. Hon var hans livs största glädje

och tröst, och hon hade fromt alltid så varit. Men pennan hölls ej i hans hand därför att han ej hållit en gåspenna på alltför länge. Han hade blott hållit i svärdet och kalla pistolerna, i ständigt iskallt och bitande väder. Hans händer var så gränslöst härdade av alla krigen att han icke mer kunde gripa om pennan. Ej heller var det honom möjligt att sova. Den gruvliga motgången plågade honom och höll honom i ständigt svidande malande oro. I tinningen började några små hårstrån att ljusna och vitna. Han kunde ej sova en enda kort timme av natten. Förut hade han lyckats vanligtvis sova åtminstone några, men nu var den brinnande brännande oron och ofriden som en harpya och furie över hans liv. Det var fullt outhärdligt. Han plågades värre för var dag som gick av de mardrömmar som var de gruvliga misslyckanden som han ansåg att helt var hans egna. Han kunde nu ej lämna Mglin, ty då skulle kär Lewenhaupt och hans soldater få lida än mera och bli mera utsatta. I fjorton dagar, som var nästan som fjorton år, stod den sömnlöse dagmardrömsplågade kungen och hoppades att hans vän Lewenhaupt skulle till slut trots allt komma. Så svåra var konungens dagliga nattliga själsliga plågor, som aldrig gav honom den ringaste frid eller ro, att han en natt gick ut till ett simpelt soldattält i närheten och bad de män som var där att en stund vara hos honom och underhålla och göra sin konung lätt sällskap i nattens förtvivlade sömnlösa timmar. Och karlarna lydde beredvilligt och kom till konungens tält och fördrev nattens timmar för konungen med allsköns oviktigt men ändå smått stimulerande kallprat. Och konungen låg på sin säng helt fullt påklädd med armarna under sitt huvud och med blåa ögonen öppna. Han sade ej något och lyssnade inte men kände sig ändå en blek aning bättre av karlarnas sorglösa pladder och småprat.

Och Lewenhaupt ankom den trettonde dagen i månaden, som var oktober. Bedrövlig och eländig var han; bedrövliga eländiga var hans stackare till överlevande sjuka soldater. De var i ett jämmerligt skick. Varje mänsklig svensk grät när han såg dem. De var nu så magra och utslitna att varje ben kunde räknas på vars och ens trasklädda sargade halvt ihjälfrusna med kryckor och käppar uppstyltade kropp. Fastän Rehnsköld och flera av de andra höga och blå generalerna sökte få kungen att straffa grå Lewenhaupt för hans försyndelser, sade ej kungen till Lewenhaupt ett enda ord som berörde hans tunga strapatser. Tvärtom. Carl var glad att hans gode vän kommit igenom var skärseld och helvetetslåga trots allt rätt så levande. Det hade kunnat gå värre, var konungens mening, och även herr Lewenhaupts. Konungen yttrade till och med till den hårt prövade grå generalen:

"Ni utförde digra reträtten så väl som den kunde ha utförts."

Och Lewenhaupt fick förbli konungens vän trots herr Rehnsköld protester och andra mäns avund. Herr Lewenhaupt var ändå oskyldig till allt som Gud hade utfört. Den maktlösa människan har inget ansvar när det kommer an på naturkatastrofer, och Lewenhaupts olycka hade i grunden berott blott på det oerhörda ohyggliga eviga regnandet, som förstört vägarna och grymt försenat och omöjliggjort hans armés snabba framfart. "Den maktlösa människan har inget ansvar, ty allt ansvar vilar hos Gud. Hur stor makt och hur hög position, hur hög ställning och hur mycket ansvar en mänska än har, så är all hennes härlighet, ansvar och

maktposition ändå intet och ingenting värd, ty det finns ingen makt, inget ansvar och ingen fri vilja förutom hos Herren. Allt vad mänskan vill och beslutar och gör, vills, beslutas och görs alltid endast av Gud genom människan," menade fältprästen i en predikan i just dessa så prövningsmättade dagarna.

Ingen i hären var medveten om kungens sömnlöshet, oro och tröstlösa beckmörka svårmod. Han dolde det skickligt. Han ville ej att någon annan fick veta hur han led, för att ingen annan man skulle bli delaktig i samma lidande. Slutkörda spökkarolinerna muttrade nu sinsemellan och samlade sig i en klunga. Därpå gick de alla till kungen och sade:

"O herre, vi är nu helt trötta på kriget, varenda en av oss. Vi vill icke slåss längre. Vi tycker inte alls att det är roligt nu längre. Vi är allesammans helt eniga om att förbanna det elända kriget. Det finns ingen i hela hären som inte förbannar den lott som han blivit beskärd utav kriget. Vi vill alla hem. Vi vill ha nå't att dricka. Vi har inte ätit oss mätta på sju-åtta månader. Vi vill ha bröd, sång och kvinnor igen. Vi har icke haft en enda kvinna i knät se'n vi bröt upp från hjärtat av Polen. Vi vill älska kvinnor igen, vi vill äta oss mätta, vi vill nå'n gång åter ha mjölk till att dricka och bröd till att äta. Vi vill inte dö längre. Herre vår konung, låt oss åter få se vårt hemland. Led oss åter hem. Vi vill leva igen hos de våra. Vi saknar en moder, en hustru och våra små barn, våra torp, våra bondgårdar, kossor och får, våra åkrar och täppor, vår gärdsgård, vårt dagliga bröd. Giv oss åter vår frihet, vår herre och konung!"

Och konungen svarade:

"Vänd er till Gud. Vänd er icke till mig. Jag är maktlös och kan inget göra för att lindra livet för er, kära gossar. Jag lider och svälter som ni, kära män, och jag kan icke lindra den dagliga plågan, ej ens för mig själv. Gud är ej längre med mig. Han har övergivit mig liksom han övergett er och vårt Sverige. Han hjälper Peter numera. Det enda som vi kan försöka att göra är att söka Herren Guds ansikte åter och söka att få honom åter så inställd mot oss att han hjälper oss. Själv kan jag intet mer göra för er, kära gossar, än vad jag re'n gör. Jag är maktlösast av alla mänskor på jorden. Det är kalla sanningen. Vanmäktig är jag ej mindre än någon av er. För att klara oss alls finns blott en enda utväg för oss allesammans: att fortsätta söderut ner mot Ukraina. Där finns det kosacker som kan ställa upp för oss och hjälpa oss emot tsaren. Där finns det ock bröd, frukt och överflöd av all sorts mat. Kanske finns där ock kvinnor som ej är ovilliga till att er älska, som polskorna gjorde. Att dra oss dit ned är det enda som vi nu kan göra. Omkring oss i norr och i öster så brinner allt Ryssland som ryssarna själva förstört och satt eld på, i det landet kan ej ens ryssarna själva försörja sig och överleva, och västerut finns ingenting utom leda moras, som vi drunknat och klafsat i tillräckligt redan. Och dessutom finns det en möjlighet att från Ukraina trots allt nå Moskva via Orjel och Tula."

I rika Ukraina så kunde de äta sig mätta och friska och därefter åter ta upp stora kampen mot den moskovitiske Pelle. Så talade kungen och fick männen med sig. De hurrade, tändes på nytt med all sin entusiasm, tycktes tillfriskna genast från samtliga sjukdomar, släppte ner kryckorna, gladdes och kände igen sin ofelbare konung som

blott kunde segra och blev strax på nytt karoliner, som om de ej någonsin haft några umbäranden. Utan vidare gick marschen söderut.

En långt mer allvarlig konfrontation mellan Carl och hans kritiker var det tillspetsade rådslag som han en dag hade i fullkomlig hemlighet med sina överstar och generaler. Han måste tillsammans med dem reda ut konsekvenserna av katastrofen vid Ljesna. Men smidigt så gick han förbi hela frågan om Lewenhaupts skuld eller oskuld. Den frågan var icke väsentlig.

"Det viktiga är, att vi tappat vår tross, om det var genom ösregnen i åtta veckor, om det var vår fiendes skickliga krigföring, anledningen är oviktig. Vi har den ej längre. Det ensamt är viktigt.

Med den bakom ryggen på oss var vårt härnadståg säkert. Vi hade dess trygghet att falla tillbaka på, och den var även vår säkra reträttmöjlighet. När som helst kunde vi med dess hjälp återvända till Polen och Sverige och Baltikum. Ryssarnas stora triumf är att de lyckats bränna vårt skepp, våra broar tillbaka till tryggheten. Han vet ej själv vad han har åstadkommit. Han fattar ej att han igenom sitt tilltag har tvingat oss stanna i Ryssland och ständigt tillspetsa och driva vår tvekamp allt vidare hårdare genom. Han trodde att han varit fiffig när han brände broarna bakom oss, men därigenom så slipper han nu aldrig mer sina gäster. De måste nu stanna och gnaga ut honom ur huset och leva på hans land tills det kommit till något avgörande.

Några av er, främst Lewenhaupt och greve Piper, har påpekat att vi har den möjligheten att dra oss tillbaka till Norden och slå oss igenom den samma väg som vi har kommit. Till vad? Ni menar, att det vore säkrast med tanke på saknad av tross: här står vi nakna utblottade och prisgivna åt ryssen och borde då genast gå över till ren defensiv i vårt krig. Enligt mina bedömningar vore det det allra farligaste av de alternativ som vi har. Det förmånligaste vore hellre att fortsätta söderut och dra oss ner till Ukraina, där vi har kosacker som vänner och mat utan gränser. Det är vad soldaterna önskar, som ni själva hört. Det är vad jag själv rekommenderar som det enda vettiga. Rehnsköld är med mig. Vi anser att vi icke har något val, ty, som sagt, tsaren har ju själv tvingat oss att stanna kvar i hans land, då han bränt alla broarna bakom oss.

Ryssarna själva har trappat upp grymheten i detta krig. De slåss icke som män men som harar, de skjuter oss bakifrån, uppe i norr fick vi erfara hur i en skog de satt uppe i träden och sköt oss i ryggarna när vi passerade, när vi sov nattetid stack de lömskt knivarna i oss om vi bara sov, det är icke ett krig som de för, utan de bara dödar så mycket som möjligt och ser till att komma ifrån det. Det är det mest fega sätt att föra krig som är tänkbart. Det tvingar oss till grövre tag emot dem, då det gör oss förbittrade. Därför så måste jag nu anbefalla, att vi aldrig mer kan ta fångar. Vi kan ej försörja dem. Vi måste döda dem. Det är den hårda okristliga lag som vi lärt oss i Ryssland, den har tvingats på oss av Ryssland, och Ryssland ger oss därvid ej något val. De har sänkt vår försörjning i träsket i Ljesna. Då måste vi leva på plundring av deras förråd, deras land. Det är deras förtjänst. Och vi kan ej försörja en enda rysk fånge. De dödar oss helt utan urskiljning utanför striden. Så må vi på samma sätt urskiljningslöst döda dem. Det är det ryska kriget, totalt krig, där Kristus

och Gud lämnats utanför och allting utom glömts bort – men de tycks ha glömts bort av de ryske. Vi är mycket långt från Europa. Det måste vi inse tyvärr och anpassa oss efter."

Så slöts denna rådplägnings resonemang, och i slutet var alla förenade i denna nya anpassade svåra okristliga krigspolitik enligt de ryska villkoren utan förråd eller tross. Greve Piper var med utan invändningar, ingen ogin kritik hade förts emot Lewenhaupt, och Rehnsköld själv var belåten. För tillfället tycktes all enighet återställd.

Strax därpå återinfann sig den snopne otrolige herr Lagercrona. Han hade gjort bort sig, förstört härens utsikter att nå Moskva, klantat till alla flodövergångar och misslyckats faktiskt med allt; men han fick inga bannor och åthutelser av den fromsinte kungen, men kunde helt smärtfritt på nytt taga upp sina plikter i härens administration, där han slapp vara rädd för att synas.

Och Lewenhaupts rykte bland mannarna blev bara större när de samt fick veta vad han råkat ut för. Berömmande och med beundran berättades det om den lilla och sårbara hopen, som innestängd mellan moras, kärr och träsk och en flod hårt stått på sig mot en tsarisk övermakt som varit fem gånger större. Och många var ärligt förvånade över att alls någon enda man klarat sig ut ur en slik fälla levande. Lewenhaupt prisades för att han överlevt slika strapatser, och han var väl värd det. Men helt överväldigad blev han, när kungen försökte ta på sig all skulden: han hade ej inväntat Lewenhaupt, när han så borde ha gjort. Då tog plötsligt vår Lewenhaupt all skuld på sig, det var hans fel att han skyndat alldeles på tok för långsamt, han hade dröjt kvar alltför länge i Livland, och så höll han på, tills det för alla i hela hären stod klart, att ej någon av dem, varken Lewenhaupt själv eller kungen, haft någon skuld till alla regnen och ryssarnas finter som lett till att Carl blivit desinformerad om Lewenhaupts läge.

När de nu red ner i Ukraina så hälsades de hjärtligt välkomna av tusen hopar kosacker som önskade frigöra sig från tsar Peter. De ropade till de ankommande svenskarna:

"Här kommer frälsningen! Kungen av Sverige vår frälsare är nu hos oss!"

Och kosackernas gamle hetman, deras sägenomspunna och märklige hövding Mazeppa, en sjuttioårig fin gentleman, mest ryktbar för sin totalt ofrivilliga mångmila ungdomsritt, kom in i konungens tält och fick röra sig där bäst han ville. Ivan Stepanovitj Mazeppa och konungen blev bästa vänner och gjorde upp planer beständigt för framtiden. Rika Ukraina låg nu brett vidöppet för svenskarna. De kunde äta och dricka så mycket de ville, ty maten tar ej nå'nsin slut i Ukraina. De kunde nu vila och taga igen sig och känna sig levande åter. De rullade i varma gröna grässluttningarna, de var glada och glömde all sjukdom och allt gammalt elände. De kunde nu slå sig fria och hänge sig åt ljuv bekymmersfrihet. Det var livet.

Men Mensjikov, fursten som var Peters gunstling, gick nu flinkt i land med en praktfull manöver och kupp, som för svenskarna och för kosackerna blev ett förintande dråpslag. Förslagne furst Mensjikov, Rysslands Ulysses, red trots tsarens avrådan med några orädda dödsblinda kavalleriregementen till Ivan Mazeppas,

kosackernas huvudstad, som var Baturin, och sökte att ta den med stormning. Två gånger slogs Mensjikovs stormningsanfall av försvararna tappert tillbaka. Försvararna var icke många, och staden var hela Ukrainas förnämsta och mest välförsedda depå. Sluge Mensjikov hade gett upp sitt försök, om det ej funnits onda förrädare i den så viktiga staden. De öppnade portarna och släppte in djärve Mensjikov bakvägen. Storstadens saga var därefter all. Alla människor i den blev slaktade, och hela staden blev uppbränd och utplånad. Gossebarn, endast, tog Mensjikov nogsamt om hand, men för övrigt så dräptes varenda en själ. När kung Carl ankom dit så var staden blott en enda stor svart och stinkande likhög. Dess fall var en missräkning för honom, ty staden hade ju varit fulladdad med livsmedel, utrustning, vapen och krut. Men ett än större slag var Baturins fall för gamle klipske Mazeppa och alla kosacker. Förstörelsen av deras huvudstad gjorde att hela Ukrainas kosackers revoltentusiasm helt kom av sig. Det var för dem det värsta som kunnat hända. Mazeppa försökte att hålla humöret friskt uppe, men han visste bättre än nå'n annan att all kosackupprorsanda med detta var kvävd. Han var glad att han fick stanna kvar hos de svenske, ty hade han lämnat dem hade han halshuggits antingen av sina fiender ryssarna eller av sina högt älskade egna kosacker. Och konungen, när han kom fram till Baturin, lät fälla de orden:

"Det här är vår fiende Ryssland, som utrotar, dödar, förstör och tillintetgör utan att skilja på ont eller gott. Här har en hel skön blomstrande stad blivit offrad för makten, för rysk diktatur, och av blott egoistiska skäl. Goda friska kosackerna önskade vara kosacker och ej moskoviter. Då tog moskoviterna och gjorde slut på kosackernas namn, varpå ädla kosackerna nu är slätt ingenting eller får bli moskoviter. De flesta av hårda kosackerna är kloka nog att då hellre benämna sig ingenting, tills den dag kommer, som snart måste komma, då de åter kunna förklara sig vara kosacker. Här har blivit mördade mödrar och flickor och barn och en civilbefolkning. Dess mördare är våra fiender. Vi har ej alls några fiender utom allt mänskligt livs fiender."

Så sade kungen. Därpå, när han stod för sig själv, sade han för sig själv:

"Allt går dåligt och bakvänt och galet för oss. Vi går säkert mot undergång, nesa och död allesammans. Det finns inget krig som för någon man får ett gott slut. Vi besegrades redan av ryssarna när vi gick över ån Dnjepr, ty såsom förbannade angripare, hårda inkräktare, fula erövrare drog vi svenskar det kortaste strået moraliskt. Försvarare endast har rätt uti krig, och de vinner i längden. Blott galningar anfaller, och de förlorar. Förståndiga, kloka och visa är de som lugnt avstår från anfall och endast försvarar, och de måste vinna. Carl Piper, den enda fredsmäklaren bland oss, som alltid har rätt, hade rätt ifrån början: vi borde ha stannat i norr och försvarat oss bara, och när vi fick kunskap om Ljesna, så borde vi ha tagit varning och återvänt hem. Men nu är det för sent. Vi har simmat för långt ifrån stranden för att mera alls kunna simma tillbaka, förrän allt är över. Och hela vår krigsstrategi var från början inrättad för anfall. Vi har aldrig lärt oss försvara oss, bara att anfalla och genom snabba och tveklösa anfallet segra. Den formeln har hittills beständigt blott givit oss seger, men en ny tids krigföring kommer att urholka våra metoder, och

framtidens enda förnuftiga krig blir försvarskrig. Jag ser tyvärr ej någon möjlighet för oss i längden: allt kommer att gå helt åt helvete för oss."

Till sådana mörkt melankoliska stämningar bidrog i hög grad Mazeppas belägenhet. Han sade ärligt till Carl:

"Ingen är mera ledsen än jag över vad som har hänt, och jag vet nu, ty jag känner alltför intimt väl mitt folk, att kosackerna icke är längre att lita på. De har förlorat sin tilltro till mig, och er svenska entré i triumf här i landet har vänts genom vår huvudstads katastrof till sin motsats: nu ser de er bara som mest olycksbringande bråkmakare, som blott kan komma mer ont åstad. Icke ger de er skulden, men de vet, att om icke ni kommit hit hade aldrig Baturin förstörts och dess hela befolkning så grymt massakrerats."

Kung Carl och hans män hade fienden nu både öster och väster om sig. De låg både till höger och vänster och överallt runt omkring svenskarna. Och nu kom vintern med en grym förödande köld. När de blå skulle korsa en flod såg de på andra sidan en väldig hop ryssar församlade som låg och väntade på dem. Och vädret var blivet så kallt att för isflakens skull det var omöjligt att bygga bro över floden. Det var tjugofem grader kallt minst, och kungen försökte att locka bort ryssarnas uppmärksamhet medelst utsändas falska manövrer i norr. Mitt i floden låg en liten ö. Kölden tilltog, och isen i floden blev fastare, trögare. Nu kunde man börja bygga en bro. Morske ryssen begynte strax att medelst eld protestera, men svenskarna bet sig med tänderna fast i den viktiga holmen i floden. De fick över dit litet bössor, kanoner och infanteri och besvarade elden. Med knytnävar, bösskolvar, knivar och svärd och med segaste oomkullrunkeligt mannamod sågade svenskarna sig genom det ryska motståndet. De nådde fram över floden till den rätta stranden, och där blev en närkamp i nattmörkret, så våldsam, skoningslös, bister och blodig och hård att man ej sett dess motstycke. Svenskarnas krut var nu slut, men fortfarande gav ryssen eld. Kungens män tog då slutligen till bajonetterna. Nattmörkret var utan stjärna. Den bro som de svenske byggt själva, som var provisorisk, begynte att knaka och brista inför isens tryck och den tyngd den var utsatt för. Många män ramlade i trängseln av den och föll ner i floden bland drivis och ut i den stridaste ström. Men de simmade över i kylan och brydde sig ej om de isberg som slog dem i nacken. På den andra stranden så slogs de så friskt och så djärvt och så eftertrycksfullt som den hårdaste och osårbaraste ärriga bistra och blå veteran. Och naturligtvis fick stackars ryssen snart vika för sådana män. De försvann ut i natten och kom ej tillbaka. Kvar låg på den blodiga stranden och sluttningen ett tusen fem hundra ryssar och två hundra femtio svenskar.

"O härliga krig," sade någon, "jag älskar dig. Du är det bästa jag vet. Du är höjden av ofrid och lidande, ont barbari och elände och brutalitet, men just därför så älskar jag dig. Du är grannast och störst utav samtliga mänskliga vansinnesyttringar. Ja, du är höjden av galenskap. Men därför älskar jag dig, ty emedan jag älskar dig älskar jag det allra värsta som finns och har intet att frukta."

Det kunde ha varit herr Rehnsköld som talade sådana ord. Men allt mera betänklig och utbredd var redan i krigstid den alltid så fasliga krigsgalenskapen: att

krigandet blir till ett slags fanatism, en fixering, som ses som det enda som ger någon mening åt livet och källan till själva all livsenergi. Det blir värst alltid efter att kriget har slutat och sinneskrigsskadade arma soldater ej längre kan anpassa sig till ett mänskligt normalt liv: de fortsätter leva allenast för kriget och krigsminnen och duger aldrig till fred. Kungens mening i saken var mer filosofisk:

"Hela livet är ett krig, ett ofrånkomligt grymt och outhärdligt krig, som var man måste tragiskt nesligen förlora. Livets krig mot döden slutar först med döden. Då är allt förlorat, då först uppnås fred. Då segrar mörkret, ondskan, döden över mänskan. Men så länge mänskan lever pinas hon och plågas, prövas dagligen av livets fruktansvärda dagliga och ofrånkomliga fördömda krig mot hunger, sjukdom, dårskap, lidanden och sorger, eviga bekymmer, ondska, otur, olycka, omänsklighet och gudlöshet. En evig strid är livet för vad gott är, mänskligt, ljust, gudomligt, skönt och älskvärt. Hela livet är ett krig för livets rätt, och ve den man som icke ställer upp och kämpar bravt i rättens krig för livet!"

Så sade vår konung. Han frågade tjänaren Hultman, som stod litet avsides:

"Vad tror du, Hultman, att dessa förträffliga män, dessa blåa gudomliga svenskar, var tror du de kommer att sluta? I vilket land tror du de kommer att stanna?"

Och ödmjuke trotjänaren, hedersmannen herr Hultman, besvarade frågan helt ärligt:

"Jag vågar ej gissa."

Då sade hans konung:

"För min del så tror jag en del kommer att få se varma Turkiet förr'n resan är slut. Så har av många förutspåtts. Andra tror jag kommer att komma ända till kalla Sibirien. Jag säger dig dock: sannerligen så kommer ej någonsin hav eller berg, gruvlig kyla, ohyggliga öknar, att hindra oss från att gå vidare. Det finns ej gränser för oss när vi väl fått upp farten. I vår företagsamhet kommer vi alltid att blott vandra vidare, längre, och söka oss större och nya och vidare vildmarker. Utvecklingen tar ej någonsin slut, och vi leder den i hela världen – tills vidare."

Så sade kungen till Hultman, sin närmaste tjänare. Konungen gick sedan åter till lägret. Han hade där många små frågor att avgöra med gamle listige numera ömklige Stefan Mazeppa. Den slagne men ej därför mindre stolt högburne hövdingen och svenske konungen talade blott med varandra latin. Det var en ljuvlig fröjd att tyst åhöra klingande tvåtusenåriga språket, som aldrig förändrats, lätt flytande talas av kungen från Norden och skyten, kosacken från Asien. Gamle Mazeppa var slut såsom ledare, och kungen fick icke någonting positivt ut av den menlöse stackarens ganska krampaktiga ansträngningar för att verka att vara sig själv än trots allt. Kungen gick åter ut, tog en lång promenad, och kom plötsligt inpå Ludvig Lewenhaupt. De slog då följe och började prata, liksom gamla vänner och barndomskamrater. Och konungen frågade Lewenhaupt bland andra saker:

"Har du läst Atlantican?"

"Visst har jag det."

"Säg, vad tyckte du om den bedrövliga luntan?"

"Jag läste vart ord i den, älskade den och beundrade den utan någon betänklighet. Härligt och sagolikt är Olof Rudbecks fulländade mästerverk. En större skatt har jag aldrig studerat i Sverige. Men vad är er mening, Ers Majestät?"

"Även jag har studerat den noga, för länge se'n visserligen, men jag minns den rätt utförligt. Jag tycker han kunde sagt lika mycket i en liten bok på ett par hundra sidor. Visst är det beundransvärt och intressant allt han säger, men ingen normal mänska läser ju sådana skrymmande vagnslaster av vetenskapliga spörsmål helt frivilligt. Visst tror jag Sverige är Platons Atlantis, och att både greker, fenicier, romare, skyter, sarmater, germaner och engelsmän, galler och ädla spanjorer är komna av oss, men behövs det då verkligen fem tusen tättryckta sidor för att säga en sådan enkel och lättfattlig sanning? Gud skapade världen med allt vad den har på ett enda kapitel på två korta sidor. Rudbeckius är icke Guds avbild om han kräver fem tusen sidor för att skapa någonting mindre. Dessutom är fem sjättedelar av allt Rudbecks pladder blott utvikningar ifrån ämnet, ett kaos av ord utan mening och vett. Han skrev icke av kärlek till andra, till Sverige, till Gud, utan mest utav kärlek till Rudbeck. Han trodde sig ordna upp kaos men lyckades bara förvärra det, såsom var vetenskaps uppgift i allmänhet är. Men nog pratat om fåfänga ting. Vi har rika Hadjatj strax framför oss. Där skall vi må väl och förpläga oss väl. Även ryssen är stadigt på jakt dit, men vi skall den här gången vara där först. Från allt Ryssland församlar sig nu tsarens härar. De flockas och drar sig tillhopa som gräshoppor från alla världshörn för att oss bemöta i en sista slutlig avgörande strid. Vad jag längtar och ser fram mot den ljuva dagen! Som man mot man skall lilla svensken här långt ifrån Sverige gå mot alla ryska förintelsestyrkor och hopar och massor, som myran mot gräshoppors svärmar, och myran skall kuva, besegra och klara sig väl mot dem alla. Den dagen, min vän, skall bi en dag att minnas för evigt, en strålande leende härlig och lycklig triumfdag för evigt. Men säg mig: tror du såsom somliga andra att Gud gick i mänsklig gestalt här på jorden ibland oss re'n före vår Herre och Kung Jesus Kristus?"

"I vilken gestalt skulle Gud då ha vandrat?"

"Exempelvis i gamle Homeros, Platons, Horatius, Pythagoras, Samuels eller kung Davids, för att icke tala om judiska Lagens författare. Tror du ej att det är tänkbart att Gud gick i jordisk förklädnad re'n långt före Jesus? Själv tror jag det säkert. Jag är övertygad om saken."

"Tror ni, herre konung, att vi har nå'n chans emot ryssarna? Tror ni det verkligen?" dristade sig gode Lewenhaupt till att försiktigtvis fråga. Och konungen svarade:

"Tiden är ond, käre Lewenhaupt. Kungarnas, kejsarnas, påvarnas, furstarnas härliga tid är förbi. Själva hör nu vi svenskar till de allra sista som ännu finns kvar av den härliga forntidens hjältar. Den tid är på väg, ja, den är redan här, under vilken var herre och gudsman och auktoritet grymt föraktas, förkastas och avsätts. I Sverige ropar re'n folket på att jag skall sluta försvara vårt land och försvinna. Vi tillhör ett högburet släkte som det icke längre finns plats för i tiden. Den store Carolus den Femte av Tyskland betecknade höjdpunkten av världens furstemakts utveckling.

Han var som människa den som högst nådde i makt och i ära igenom Guds nåd. Efter honom har världen gått nedåt. Av min art har re'n före mig Carl den Förste av England och Henrik den Fjärde av Frankrike bland andra blivit avrättade av sina egna, av sitt eget folk, sina landsmän och grå undersåtar. Den store kung Ludvig av Frankrike får för vart år flere fiender och färre vänner. Blott tsaren och jag är fortfarande mäktiga, säkra och helt suveräna som furstar av världen. Jag fruktar dock att han, den sämre, skall grundligt förgöra mig, som är den bättre, och därefter själv kärvt förgås med sin hela familj och med tsardömet. Därefter skall alla kejsare, kungar och furstar och påvar ej mer finnas till. Det skall blott finnas mänskor och en och en annan tom titel, ty sådan är mänskliga utvecklingen. Redan vill icke människor längre studera latin. De vill blott läsa eget språk och sedan strunta i världens. De avsäger sig all kultur, tradition och historia och tror att de klarar sig bättre förutan den dyrbara lärdomen. Luther tog det första steget ditåt, och jag blyges ibland för att följa hans lära. Jag skäms ofta över att vara ett led i en utveckling som man till varje pris borde bekämpa. Vi ädla och lärde latinska blå riddare, käre vän Lewenhaupt, har icke längre ett hem här i världen. Med Wiens och Paris stolta granna och mänskliga kejsare, med alla purpurutstyrda och präliga furstar, med krigsklädda yppiga glödande blå renässanspåvar, böhmiska troskämpar som gamle Wallenstein, och andra lysande glänsande världsandar och kristna bärsärkar, skall vi försvinna från världen. Den tid är på väg då allt heligt och skönt nesligt dödas och avrättas. Den tid skall komma då människan, för att av mänskor beundras och upphöjas, lovas och prisas, skall avsvärja sig själve Gud och förneka den eviges väsen och allsmäktighet. Så'na tider är redan på väg. Olof Rudbeck skrev ej på latin men på svenska för att all hans galenskap skulle slå rot bland det enklaste klenaste folket. Då är det, min vän, mera ljuvt att föraktas och dödas och leva i vanära och fromt förbli traditionen och Gud och hans heliga värld och allt vackert och rent stadigt trogen. Vad gör det om vi nu blir slagna av ryssen? Vi kämpar ju ej för oss själva ändå, men för Gud."

Tredje akten.

9.

Men nu drabbades svenskarna av ryska vintern. Det var just när de kommit fram till Hadjatj och där funnit den rika försedda och dyrbara förstaden uppbränd, förstörd och tillintetgjord av raska ryssar. De hade ej vågat sig på själva staden, men förstaden med all dess helt ovärderliga stora förråd hade de helt förstört. Det var ännu en missräkning för arma svenskarna. Och nu kom dessutom vintern med en helt förödande kyla. De blå svenska krigarna hade det bra som ej var kvar i trakten av Briansk, Smolensk och Tatarsk, där den dödliga kölden var fem gånger värre, men den var tillräckligt hård ändå i norra Ukraina. I kölden var varken de blåfrusna svenskarna eller de ryska förmögna att företa sig något alls. Bägge härarna stod bara

stilla och dog. Med förintande hårdhet slog gudlösa kölden ihjäl tiotusentals män. Den förstenade allt liv och dödade allt utan urskiljning, ljudlöst och utan att man kunde fly eller på något sätt ens försvara sig. Fåglarnas vingar blev styva och stela i flykten, de stelnade i hela kroppen och föll ner till stenfrusna marken heldöda. Man kunde ej nå ner till jorden igenom den stenhårda isen och snön medelst hacka och spade, och även om det ibland gick blev man av med åtskilliga fingrar och tår under arbetet. Gav man sig ut efter ved släppte händerna därefter aldrig se'n yxan och vedkorgen mera. Allt dog, allt förfrös, allt gick under och upphörde för att ej någonsin börja på nytt. Det var Guds krig mot människan. Intet har spelat så stor roll i Rysslands, Europas och världens aktuella historia som den ryska vintern. Där vandrade dödsänglar fram genom gatorna och mellan tältraderna och tog liv efter liv utan att visa hänsyn, förskoning, respekt eller någon barmhärtighet ens för den frommaste och mest godhjärtade. Människor dog där i massor. De segnade döda till marken. Var tredje vagn stannade innan den kommit till staden för att aldrig röra sig mera. Varannan vagn lastades proppfull med lik och med sjuka som strax blev till lik. Varje fältskär fick arbeta runt hela dygnet med att skära bort frusna armar och ben av soldaterna och andra lemmar som svartnat i kölden. Varannan soldat blev av kölddöden märkt som förkrympligad för hela livet, hur vacker och ung han än var. Där var gråt, tandagnisslan och jämmer den julen. Det var rena dödsjulen. Så kallt var vädret att det ej var möjligt att fira en riktigt god gudstjänst med härlig predikan, som sed var, det året. Man måste blott tiga i kölden och tänka på döden. På många av gatorna låg mänskors händer och fötter och armar och ben, som av fältskärer av ren nödvändighet kapats och avskurits av frusna lidande kroppar. Det skedde för att hindra kallbrand. Och stanken låg tung över staden, och sjukhusen var outhärdliga härdar för kväljande giftångor som kom från döda och döende och ruttna lemmar och uppfrätta armar och ben. Ingen var mera livlig än konungen med Lille Prinsen som sällskap att rida omkring överallt och besöka vart sjukhus och hjälpa var diger och svår situation med att lysa med sin blotta närvaro. Ingen led svårare av männens lidanden än kungen själv, vilkens tårar frös till farlig is på hans kinder. Han var så i farten själv att han själv slapp bli förfrusen, om än det var nära ibland. Många såg med bestörtning hur hans klara ansikte blev vitt som krita en dag när det var särskilt kallt, men han gnuggade bort köldens ingrepp med varm ljuvlig snö. Så kallt var det att det icke fanns termometrar som kunde bestämma och mäta den måttlösa kölden. Och konungen sade:

"Om vi nu står still här och stannar i staden Hadjatj skall vi alla förtvina och insjukna för att dö bort genom all denna stank och förpestelse som hårda kölddöden uppfyllt all staden med. Nej, säger jag därtill, vidare skall vi. Vi får icke stanna och låta oss fångas av döden. Förfärliga döden är långsam och kommer blott om man står stilla och tappar den dyrbara sugen. Med snabbhet och rörelse skall vi bekämpa och slå henne bort från vår närhet. Soldater, vårt krig är ej slut än. Nu börjar det svåraste hårdaste slaget. Vi måste nu fortsätta kämpa, och hårdare, mera fanatiskt än någonsin. Vår enda fiende är svarta döden, den kalla och smygande döden som lurar varhelst vi står stilla. Så länge vi kämpar och krigar har hon ingen makt över oss. Låt

oss därför nu fortsätta kämpa och kriga förutan att vända oss om för att se hennes härjningar bakom oss."

Efter bedrövliga dödsjulen lämnade sålunda svensken Hadjatj. Men där hade den måttlösa kölddöden under en vecka blott redan krävt minst åtta tusen mäns liv. Unge fänriken Abraham Piper, en from sextonårig fin släkting till greven, kung Carls nära vän, hade överlevt dödsjulen med nöd och näppe för att kunna för en otroende eftervärld noggrant förtälja om helveteskvalen som han och hans vänner så fruktansvärt klarat sig genom. Han frös ihjäl tårna och hälarna så att allt kött föll helt av och de svarta brandsmittade tårna och hälbenen måste avknipsas och dras ut med tänger. Det utfördes professionellt av därtill mycket garvade fältskärer, som raskt utförde de svåraste operationer med konjak som enda bedövning. Men Abraham klarade sig och var fullt upp i kriget och duktig och snabb såsom kämpe så länge det varade. Konungen själv kom och talade med honom när han låg sjuk efter operationen och hade det svårt, och Carl sade om Gustav Abrahams skador:

"Åh, lappri, blott lappri!"

Ty konungen hade sett mera bedrövliga fall av för alltid invalidiserade stympade ungdomar, men i sitt hjärta var konungen mer fylld av sorg över ynglingens öde än ynglingen själv. Men en konung får ej säga allt vad han tänker och vill det ej heller, ty hans börda av sorg och smärta är alltid så tung, att en menig normal man med svårighet kunde förstå det och än mindre mäkta uthärda en bråkdel därav. Ty ej någon tyngd är så totalt outhärdlig som den ansvarskännande maktens.

Den hårda och mördande gudlösa kölden, som vållat så helt oersättliga skador och kostat så talrika ädla soldaters och kraftkarlars liv, kunde inte ens kungen så lätt komma över. Det hemska förfärliga slaget fick nästan den känsliga mänskan att komma på fall. Han var icke sig själv längre därefter riktigt, som om ryska vintern angripit hans själ och där lämnat en helvetessmitta av omänsklighet mycket djupt nere i själva hjärtat, som om katastrofen vid Ljesna på grund av de fasliga regnen och därefter vinterns förlamande dödlighet tagit bort viktiga delar av kungssjälen. Den ryska vintern fick honom att svikta på allvar moralmässigt. Hela hans tro kom i rubbning. Så ytterst förfärlig var den ryska vintern att till och med hans cirklar rubbades så att det märktes.

Hans osäkerhet kom med tydlighet fram kort därefter i slaget vid Veprik. Den lilla byn Veprik var en liten håla som ryssar bemödat sig om att befästa emedan den låg i Carls väg. Kungen skickade bud till de ryske i byn och lät hälsa dem, att om de ej genast gav sig så skulle de alla bli hängda och raskt massakrerade, och kommendanten personligen skulle få nöjet att dingla i stadsporten. Carl sökte hota med tsariska åtgärder, ty han var så djupt förkrossad av den ryska vintern med de föregående motgångarna, att han sjunkit så djupt att han smått trodde att uti Ryssland så måste man tänka och handla som ryssarna för att alls klara sig mot Herrens vrede. Men det var ett misstag hos honom att tänka så, vilket han rätt snart fick erfara. Anfallet mot staden Veprik begick han på tsariskt manér: han lät bli att själv delta i striden och såg endast på från tryggt avstånd tillsammans med Lewenhaupt och Maximilian av Württemberg, den icke längre så lille och skägglöse

prinsen, bland andra. Och givetvis gick denna stormning av Veprik, som hölls under sådana former, på sned. Lilla rysshålet slog svenska härövermakten igen och igen snyggt tillbaka. Det hjälpte ej hur många tusental män kungen sände att storma den lilla och värnlösa staden. Ej ens den energiske bärsärken Rehnsköld, den mest fruktansvärde av alla och ryssarnas skräck, kunde komma inpå lilla staden. Så gick det när konungen gjorde som ryssarna gjorde, när han förde krig enligt ryskt sätt och ej enligt eget personligt. Han insåg sitt misstag, och anfallet avbröts. De svenska förlusterna var redan digra om ej rentav katastrofala. Den dagen dog många av svenskarnas skönaste hjältar. Den dagen blev gräddan av Sveriges befäl tragiskt offrad för ingenting. Meningslöst, blodigt och fruktansvärt dyrt hade fåfänga blodbadet varit. När det blev helt klart hur fatalt stora anfallet misslyckats skämdes och blygdes kung Carl, vilket han aldrig någonsin förr gjort. Han tänkte med skam på hur han manat byns kommendant till att villkorslöst ge sig, hur han hotat med både galge och hängning, massakrer och pöbelavrättningar. Med största blygsel kom han nu ihåg hur han tog det för givet att Veprik var förutbestämt att bli lättaste matchen i Ryssland. Nu stod han där med sina bästa soldater förintade. Alla de bästa kamraterna, vännerna och ledarsnillena hade nu offrat sig, bitit i gräset och dött. Kungen tänkte: "Jag arme förbannade dåre!" och avblåste anfallet. Svenskarna drog sig tillbaka i sorg och i veklagan. Ingen var nöjd med sin dag. Många blivande lysande framtida överstar och generaler, var flera väl medvetna om, hade fått sina banor och fina karriärer bryskt avklippta, till oersättlig och skriande skada för hären och framtiden. Konungen övergav dock icke Veprik men lät hela hären förbli i sitt läger vid staden. Och nästa dag gav den sig. Ryssarna hade ock själva fått ytterst förfärliga lidanden på sig igenom den blodiga striden och ville ej uppleva en stormning till. Och den så dyrt betalda byn togs i besittning av svenskarna. Så mycket hade det blodiga slagsmålet kostat de svenske, att kungen lät bli att gå vidare norrut. Han ville ej driva de sina i värre och hemskare rysshålor. De offer som hären redan fått lida var mer än vad Sverige kunde ha råd med. I stället drog han nu mot öster, mot Charkhov, mot vägen som via byn Kursk och byn Tula gick hän mot Moskva.

"Vi skall nå ryssens huvudstad ännu," var konungens åsikt. "När det nu har gått en gång så ruskigt dåligt, så måste allt nu hädanefter gå bättre," den obotlige hasardspelarens eviga ursäkt för att hålla på med sin last, enligt en präst och läkares åsikt.

Och han sände en dag åstad tappre Dücker med tusen dragoner på uppdrag att skaffa den svenska armén litet svängrum. Och Dücker högg in på den lilla byn Grun, där en väldig rysk styrka låg fridfullt församlad. Den tappre herr Dücker tog kavalleristerna med överrumpling och gav dem en svidande beta. Han lyckades nedhugga tre hundra man, plundra nästan allt ryskt rikt bagage och flinkt stjäla ett tusental hästar. Den hurtiga operationen betydde blott för honom själv en förlust på ett tjog män. Den dagen slogs ryssarna åter i grund. Djärva striden var liten men kostade ryssarna oerhört mycket. Och konungen var mycket tillfredsställd med hela jippot.

Men innerst inne i hjärtat så tvivlade Carl. Unge överansträngde och prövade mannen var ej längre hågad att tro på hejdundrande framgångar. Stilla i själen så tänkte han:

"Framgången, lyckan, succén, all berömmelse och världslig ära är en rutten skälm som ej någonsin leder till någonting gott. För ju större berömmelse, triumf och succé, desto större blir fallet."

Men Mensjikov, tsar Peters gunstling, den gyllene ryssen, blev varnad av striden vid Grun och besatte Oposjnja för att hindra svenskarna från att gå över ån Vorskla. En dag satt den präktige Mensjikov muntert vid bordet och åt gott och drack och var glad som han brukade i allkskköns överflöd med mycket vin, då med ens plötsligt gälla hysteriska skrin hördes: "Svensken är över oss!" Och därmed utbröt allt kaos. Furst Mensjikovs starka dragonregementen föll som mogen säd för den nordiska stormen, som ingenting kunde emotstå och klara sig mot. Alla ryssar fick bråttom. De flydde som vanligt, men svensken förföljde dem. Blå gossar fanns överallt, slog ner allt, följde var ryss i hälarna, och arma flyende ryssarna avbröts i flykten och stöp. Likväl lyckades Mensjikov fly, om ock ömkligt och på föga hedervärt sätt. På den dagen förlorade ryssarna fem hundra tappra dragoner som räknades som oersättliga. Femtio var fångar i svenskarnas händer, och femtio var spårlöst försvunna. De övriga låg alla döda på markerna, ute i skogarna, spridda på vägarna och på byns gator, och stank. Fyra hundra var ryssarnas döda. För svenskarna hade förlorats blott två tappra hjältar. Ett dussin var sårade, men endast två hade stupat. Och svenskarna hade nu tryggt kommit över till den östra sidan av Vorskla, den viktiga floden.

Nu började svenskarna fritt slå sig lösa mot ryssarnas murar av härmassor. Ivrigt förföljdes nu Mensjikov av tappra svenskarnas få men till synes osårbara trupper. Herr Mensjikov fick dra sig österut. Konungen var nu själv åter och stred med de blå starka hjältarna, oövervinneliga karolinerna. Med sina friska drabanter och hurtiga käcka dragoner beströdde han Rysslands och norra Ukrainas kosackiska jord med de dödaste ryssar. Varhelst dessa svenskar drog fram fylldes diken med lik, och allt landet blev rensopat från allt vad ryskt var. De ryska oskolade bönderna, som sändes ut som kanonmat av Peter för att testa svenskarnas slagkraft, dog hjälplöst i tusental. Svenskar dog även, men för varje svensk som med kulor, granater, kanonkulor och hundra sabelhugg i sig fick sluta sitt liv på Ukrainas nedblodade ängar, så stupade samtidigt ett tusen ryssar. Var helst Sveriges kämpar drog fram dränktes världen i ryssarnas lik. Deras blod gjorde den svarta jorden i hela Ukraina för tillfället röd. Aldrig hade kung Carls karoliners förintande slagkraft förr varit så skarp, så hårt vässad, så ohyggligt starkt utvecklad under de åtta års krig som de nu oupphörligt fått leva i elden i ständigt mer skärpande övning, så djävulskt finslipad av de ryska kvalen och prövningarna vid det hårdföra Holowczyn, vid helvetet vid Ljesna, vid svälten och vintern igenom Severien ner till Ukraina och vidare. Aldrig förr under det nordiska nu nioåriga världskriget hade de svenske haft en så förintande mördarkraft i sina vapen och en så bevågen effektivitet i sin slagordning. Så illa for nu de segrande svenskarna fram med de överallt fallande stupande ryssarna. Byar

brann upp överallt där det blodiga kriget drog fram. Överallt där de grymma förskräckliga striderna man emot man fick Ukraina att rodna förgjordes all mänsklighet, all vacker civiliserad kultur och skön humanitet. Varhelst svenskarna stormade fram och slog våldsamt ihjäl ryska fiender följde i svenskarnas spår trist förödelse, undergång för allting mänskligt, förskräckande hemsk ödeläggelse. Varhelst de segrande svenskarna uppträdde med sina blodiga sablar kom vildmarken, fria naturen, det lössläppta godtycket, livlösa grå ödemarken i segrarnas spår. Där de nordiska hjältarna dundrade hänsynslöst fram drog naturen fram efter dem och tog tillbaka allt som mänskan alltsedan urminnes tider med knog varit strävsamt i färd med att erövra från den evinnerligt omätligt rika naturen. I segrarens fotspår så följer ofrånkomligt alltid den vilda förskräckliga ytterst omänskliga tröstlösa grå ödsligheten. Det är alltid segrarens öde: att åse hur endast förstörelse är resultatet av alla hans framgångar. Samtliga erövrare utan undantag har endast kommit åstad grym förstörelse, och de har fattat det alla, och detta förskräckliga faktum har blivit för dem deras död. Ingen erövrare är berömvärd, ty var och en har efter att ha fullbordat sitt verk och fått skåda det, en gång för alltid förbannat sig själv. Aldrig har någon vunnit ett krig utan att hava ångrat och sörjt bitterligen däröver. Nej, ingen förlorares smärta och kval överträffar den smärta, det kval, det ohyggliga lidande som drabbar segraren genom hans dåliga samvete. Ty aldrig någonsin segrar en människa ostraffat.

Men unge konungen höjde sig över all mänsklig betänklighet och alla skrupler, där han själv i täten för sina drabanter red fram och gav värjstyng på värjstyng åt hjälplösa ryssar som strax föll av hästarna och gav den helvita gnistrande bländande snötäckta marken en ny färg som röd var. Ja, det var fortfarande mitt i den smällkalla vintern. Och svenskarna kämpade som vilda björnar och vargar mot smällfeta kor och mot mjäkiga får, fastän de var hårt frostbitna, hungriga, hade en del lemmar sorgligt förfrusna och borta och ej hade ätit sig mätta i stort sett se'n kriget bröt ut förra seklet. Och konungen ropade med sin kristallklara starka och rungande stentorsröst:

"På dem och klå dem! Den som kämpar för kalla heliga Norden, han kämpar för friheten, äran och Gud! Med Guds hjälp för livet, för framtiden och för vår mänsklighet!"

Och med än större vildhet och kraft slog var svensk ihjäl ett eller två tusen kämpande ryssar. Så här gick det till: från Kotelva, en by invid Vorskla, gick kungen med en handfull vänner mot norr till byn Tjutjria, där det fanns en drös obehagliga ryssar. Han dräpte de flesta, och minoriteten sprang kvidande flyende till byn Achtyrka. Men under den flykten förföljdes de flyende, och stora flertalet av dem blev liggande i kalla snön mitt i vildmarken, där vargar väntade på att få tugga på läckra små köttben. Längs hela den rätt långa vägen till fästet Achtyrka låg ryssarnas ömkliga livlösa lik. Vägen kantades av dem. Det visste var ryss vid det här laget, att svensken stred för att döda, och att döden ej kunde undvikas om man fick möta en svensk man i strid, varför de ryssar endast drog ut i så dödliga skärmytslingar som ej visste om svenskarnas dödlighet eller som vackert var tvingade till denna helt säkra

död genom Peters befallning – det sista var det mest normala förhållandet. Blott några udda valacker av Sveriges kämpar strök med. Just i den samma stunden fick Hamilton, chef för det ryktbara Östgöta Kavalleriet, i order att uppsöka högnäst och stolt Sjeremetjev i norr för att se vad den slyngeln och spolingen kunde ha för sig. Och Hamilton, som bara ombetts att hålla ett öga på karln och på vägen dit göra vad möjligt var till ryssens nesa och tsarens förtret, genomförde sin order, allt enligt sin muntra personlighet, i överdriven bombastisk hejdundrande härlig bravur. Ty han tog hela staden Olessja, högg ner alla fånar, tog hövdingen muntert till fånga, och strödde var väg som i närheten var med mer döda än vad någon dittills trott funnits i människoväg i allt Ryssland. Och samtidigt nådde vår konung den våldsamma sta'n Krasnokutsk, där han drabbade samman med Mensjikov. Det var ett vackert hejdundrande brakslagsmål. Likena strittade ystert omkring. Alla hade sitt livs största fest. Det var en strid just sådan som Carl ville ha den. I spetsen red han för blott två tusen fem hundra svenskar mot ryssarnas hav av tvångsmönstrade arma grå fattiga bönder och trälar, som dock kunde slåss som mongoler. Fem tusen var ryssarna minst. Och blod spilldes, och tusentals ryssar fick bita i gräset och lämna för alltid familj, goda vänner och framtid, liksom en och annan god svensk. Men till kungens och nordmännens stora förtret tog de ryska mordvinerna snart raskt till flykten. De flydde dumt huller om buller, sprang över varandra och på och omkull sina egna, så det var rent jämmerligt nesligt. De ryssarna hade då aldrig haft någon sann sportsmannaanda. De flydde från fältet som yra och kacklande hönor och snubblade ömkligt så svenskarna kunde helt lätt massakrera dem. Det var ej krig. Det var bara patetiskt. Tårtan låg öppen på vägen så gott som serverad. De eldiga svenskarna hade blott att meja ned alla flyktingar. Ett tusen minst av de ryssar som flydde blev den dagen slaktade. De låg där röda på vägen och blödde i oändligt antal. Det var som en mardröm. Men trots allt så lyckades somliga ryssar att klara sig undan. De sprang bortåt Horodno, tog sig förbi stora staden och var snart försvunna bland kullarna bortom den nyss nämnda staden. Och svenskarna med konung Carl följde efter med ystert tjohej. De var dock ganska trötta i sadlarna redan. De hade ju slagits som bärsärkar i tretton timmar nu redan. Och medan de skoningslöst dräpte och slaktade flyende fienden och raskt förföljde var springande fegis och slog folk ihjäl båd' till höger och vänster, så tänkte den stridande ledande kungen:

"Vi far fram som en hel naturkatastrof. Som en fruktansvärd diger naturkraft med kraften hos en stark tyfon drar vi fram över Ryssland. Allt rasar som vi kommer i lätt beröring vid. Var vi drar fram sprids blott mörker och död och grym hemsk ödeläggelse. Ingenting står oss emot. Vi är som en orkan som förstör varje bygd som ett korthus. Allt rasar inför oss, var fiende flyr eller dör, ingenstans bjuds det motstånd. Så ytterst förskräckliga är vi. Men allt vad som sker sker emedan Gud vill att det sker. Men vad månne bli detta krigs följder? De samma som det alltid blir av vart enda förbannade krig. Blir man segrare blir man det blott för att i nästa krig bli förlorare. Lyckas vi kuva, besegra och tukta det oberäkneliga Ryssland, så hämnas i nästa krig Ryssland med att tussa världen på oss och förgöra oss som vi just kuvat dem själva. Och om vi förlorar mot Ryssland och Ryssland blir världens mest

mäktiga rike, så får digra ryssarna genast naturligtvis hela Europa på halsen. Och fagra Europa får seger, och så hämnas Ryssland med hjälp av Amerika, kanske, med blodighet på Europa, – i framtiden kan mycket väl ett Amerika bli ett imperium för sig – och så är det Europas tur att än en gång ta ut hämnd för förlorade områden. Krig är en aldrig upphörande kedja, en dyster perpetuum mobile, av vackra segrande triumfatorer som uppgår i glans och se'n grymt förödmjukas för att deras plats se'n skall intas av andra. En stat växer upp och blir mäktig på andras bekostnad blott för att se'n andra skall växa sig mäktiga på just den statens bekostnad. Ett ekorrhjul – det är historien. En endast har varit klok nog att stoppa det en gång, och det var Muhammed. Se'n sattes det åter i rörelse, och nu roterar det vansinnigt vilt runt igen. Vem skall stoppa det härnäst och väcka besinning på nytt i det virvlande galna förbannade världsliga onda tumultet? Det blir den Gud vill, om han någonsin vill någon alls nå'n gång åter. Ett slut är dock lyckligtvis bergsäkert."

Han var liksom sina blå gossar fullkomligt utpumpad, dödstrött och slut. Ingen orkade fortsätta hårda förföljandet längre. Då ser de framför sig en hög svårbestiglig brant höjd, där på toppen grå ryssar förskansat sig väl. Kungen tvekar ej det minsta ögonblick. Med deras halvsprängda hästar och slutkörda andar och kroppar och med deras vacuumförtorkade magar och blåfrusna lemmar ber han dem att följa med upp, och själv störtar han uppför och utan att alls se sig om. Hans blå vänner är samtliga med på de nya och svårare noterna. Svenskarna är blott en handfull, men ryssarna är tio tusen, om icke till antalet så dock till kraft och förmåga, till skillnad från Sveriges dödsfrusna svältande sjuklingar. Konungen ropar glatt:

"Inga krumbukter, kamrater, krabater och krigare!"

Och kungen stormar glatt fästet. Men striden blir hård. Gråa ryssen flyr ej denna gången så lätt som han brukar, men det bara höjer kung Carls friska sportsmannaanda, hans stridslust, hans krigsenergi och hans krafter. Ej någonting kan stimulera den mannen mer än tappert motstånd. Han ropar till Krafft, en av sina förtrogna kamrater:

"Är detta ej livet, Sebastian? Se hur de hugger och slåss, hur de kämpar som lejon, hur hängivet de bjuder döden till slåtter och gravöl! En fest är allt krig, den mest lysande härliga sport som kan bjudas i livet. Det finns inget tråkigare här i livet än fred, som blott gör goda människokrafter till veklingar, oduglingar och förbannade tråkmånsar. Kriget är livet, att trotsa och leka med döden är dess enda riktiga mannalek. Buller och dunder, stort slammer och gny, blod som flyter och forsar, och blodiga människooffer i tusental: sådant behagar den stränge och nyckfulle, hårde och kraftfulle evige krigsguden! Vad gör det om vi förlorar mot fienden eller besegrar dem? Kriget självt i all dess härliga blodighet, svettflöden, tårar och skrik är ju dess hela huvudsak. Ingenting går upp mot krig. Ingenting är så praktfullt. Ej i något annat stort livsfenomen visas upp så otroligt fantastiska mängder gudomlig och mänsklig naturlig ren kraft som i kriget, där man slåss mot man, där svärd biter på svärd, där sköld krossas mot sköld och där mången rumphugger en annan. Det klassiska kriget, fritt från allt förnuft och allt lagenligt pedanteri – det är mitt ideal: det sjudundrande mänskofolksluttrande fria och

lågande eviga kriget, som ej någon någonsin vinner på, som sker blott till Guds förnöjelse och aldrig till någon annans, som Gud glatt iscensätter för att därmed tukta mänskan och därmed bereda sig själv ett hejdundrande skådespel som är helt enligt hans ytterst omänskliga höga förfärliga stil."

Och därmed så kastade konungen sig åter rakt in i stridens centralaste hetta och kalabalik, blint förtröstande på sin personliga krigsgud och ej på nå'n annan. Han gav ej ett vitten för Sverige, för makten och segern, men vad som helst gav han för stridernas Gud, för att vara sin egen Gud nära. För den känslan kunde han ge vad som helst, men för ingenting annat i världen var han villig att ge ett vitten. Och vännen Sebastian Krafft höll tillbaka sin häst, smått betänksam av konungens ord, och han tänkte: "Min herre och konung, ni har icke längre distans till ert krig. Ni har gripits av krigsgalenskapen, den värsta av sjukdomar, krigets vanvettiga följdsjukdom, som kan förstöra den bäste mans liv, göra hans karaktär till dess motsats och krossa hans mänskliga själ för all framtid." Han tänkte så när han såg Carl snabbt försvinna i vilda tumultet. Men efter en nyktrare tanke, så sade han öppet till kungen men helt utom hörhåll för denne:

"Förbannade krigsgalning! Ja, du är bara en krigsgalen dåre, som nå'n borde skjuta förrän du förstört hela Sverige och rövat från Sveriges barn deras framtid!"

När Krafft åter gav sig i striden, så föll han helt plötsligt för en ganska välriktad fiendekula, som träffade mitt i hans panna. Han dog utan att han hann märka det. Vanligtvis brukar det gå så för dem som förbannar och avskyr allt krig men som ändå fullt deltar i det: när det kommer, så är de de första som stupar. Den starkaste och tolerantaste blott håller ut intill slutet och klarar sig genom var mördande storm.

Det var en hel dragondivision som en handfull av svenskar djärvt kämpade mot. Och de kämpade samtidigt mot det anryckande mörkret, som hotade uppsluka fienden strax. Men de svenske hann göra gott köttfärs av samtliga ryssar i god tid förr'n natten tog vid. Det var konungens krigslag som gällde: ej något liv sparades, och inga fångar blev tagna. Det högst sällsamt dröjande dagsljuset kanske en aning berodde på att kung Carolus, som Josua, mitt under striden, då kvällningen hotade inställa segern, med brinnande iver och innerlighet bad till Gud att hans dag skulle dröja en aning med att gå till ro. Och det ytterst nödvändiga ljuset förblev faktiskt rådande otroligt länge, så länge att svenskarna noggrant hann fullborda striden. Till slut dock så slocknade ljuset med ens, och man färdades åter till lägret.

Den följande dagen så visade sig, att de ryske som dödats var två tusen, medan de svenske var bara ett hundra. Och Carl var ej missnöjd med drabbningen, om ock han ej var belåten. Ty bland de olyckliga stupade låg tio av hans mest utmärkta tappra drabanter. De hade ånyo, på samma sätt som vid det aldrig förglömliga Holowczyn, varit de bästa och de som mest lyst under dagen och hedrat sin konung, sitt folk, sin armé och sitt land. Under aftonen kunde ej konungen hålla sig kvar i sitt tält.

"Gå ej ut, käre konung!" bad Hultman, men konungen svarte:

"Jag måste. Var icke bekymrad för min del. I mitt eget läger, bland mina soldater som är mina egna, har jag ingen fiende."

Och därmed gick kungen ut. Men den trogne herr Hultman, han tänkte:

"Var inte så säker på det. Bakom vart litet hörn uppå livets invecklade krokiga väg finns en fara, en fiende och ett fult förräderi. Ni är aldrig nog säker, min konung."

Den blåklädde fattige konungen gick runt omkring i den iskalla stjärnklara natten, den ödsliga tystnaden, den ogästvänliga men så poetiska vinternattskölden. Han skilde sig icke på något sätt från sina kämpar. Han var blå och enkel som de och såg ut som en menig soldat. Men så råkade han gå förbi ett soldattält där tre karlars röster med tydlighet hördes. De tre männen talade hörbart om kungen, och konungen stannade till och begynte att lyssna. En av de tres röst hördes säga:

"Vår konung är ungkarl och oskuld, så visst som jag lever!"

"Jag har en historia som klart visar motsatsen," sade en annan.

"En sådan kan ej vara sann."

"Den är sann, ty jag hörde den själv av den kvinnliga huvudpersonen."

"Vem var hon?"

"En vacker kosackflicka i en av byarna västerut. Det var i de fasaväckande dagarna då varje själ frös ihjäl på sekunden, då tusentals tappra soldater marscherande föll ner på vägen och dog utav kölden. Vi kom då till en liten by där vi fick litet vila och lisa."

"Var det då Mirgorod?"

"Det kan det ha varit. Jag minns inte säkert. Vår kung såg då värst ut av alla. Han var fasligt hålögd och såg ut i ansiktet som en vit dödskalle. Grinet blott fattades. Det var en av dessa dagar – så sades det – som kungens hår blott på ett enda dygn blev så vitt som en åldrings. Han gick då en natt, som han brukar när han ej kan sova av oro och dystra bekymmer, omkring på en lång promenad uti lägret och byn. Från en stuga fick han en stark känning av paradisdofter: den himmelska lukten av nybakat bröd. Han förstod varför bagaren bakte så sent: spreds så ljuvliga dofter i ottan blev bagarens liv ganska kort och hans bostad rätt osäker. Denna natt var den mest smällkalla i hela vintern. Det var så att spotten frös genast till is när man spottade, redan i luften, så att icke spott utan is kom att landa på marken. Och denna natt kunde ej ens själve kungen behärska sig. Han var mer utsvulten än någon annan, emedan han ofta gav sina portioner åt andra. Han gick in till stugan, och där fick han se att den bakande var den mest utsökta strålande vackra ukrainska som någonsin funnits. Hon sken uti ögonen som diamanter. Vår kung steg blott in, stängde dörren, och stod sedan orörlig. Flickan, som avgudat kungen från vaggan och ofta fått se honom avbildad, sämre och bättre, såg genast att det var han själv som trätt in. Han såg ut som en vanlig soldat, men ett sant kvinnohjärta kan aldrig bli lurat. Hon ser med sin intuition. Hon satt' handen för munnen men fattade sig genast åter och, glittrande som en prinsessa, tog ut det nybakade brödet och bjöd det åt honom. Han åt som bedövad och var liksom icke helt närvarande. Hennes skönhet och den läckra kost som hon bjöd honom på var som en annan värld än den kalla och stränga och mördande hemska där utanför. Såsom förtrollad tog han spakt emot allt hon bjöd honom på. Hon tog vin ifrån dolda matkällaren och även frukt av de läckraste sorter.

Och präktigast var ett stort äppel så rött som det rödaste blodröda vinröda körsbär och så stort och runt som en präktig melon. Och han åt det. Han var helt förtrollad. De vidriga fasor som spritts i hans här under senaste veckorna hade så avtrubbat och drabbat honom så djupt att han ej hade kraft längre att säga nej till en kvinna. Han var som en docka hos henne. Han fann sig i allt vad hon ville, och hon gick blott längre och längre. Han var ju fortfarande så ung och skön. Och till slut så förförde hon honom. Hon fick till och med ta ifrån honom den medaljong som han bar på sitt bröst och som innehöll en lock av hans moders hår samt, så ryktas det, en magisk trollring från Finland av koppar, som hon sedan med hans tillåtelse tog på sitt finger och höll såsom minne av honom. Hon tog bort hans oskuld. De låg med varandra till morgonen. Han var ej saknad i sitt eget tält, då man där ju var van vid att han gick och sov hos soldaterna. Då först på morgonen lyckades han bli förnuftig igen. Men till avsked så sade hon :

"Jag ock var oskuld förrän du kom hit. Det är uppenbart att Gud har ämnat oss två för varandra, om blott för en enda natt och för ett ögonblick endast. Förgät mig ej. Minns alltid mig och att du kanske har avlat din ende son i en fattig ukrainsk jungfrus sköte, en enkel kosackflicka, som aldrig kommer att älska en annan."

Så sade hon, och han försvann. Men det finns en av Jonas i Mörum i Småland en trovärdig och intressant profetia uttalad som säger, att den dagen kungen förlorar sin oskuld, den dagen är Nordiska Kriget med säkerhet och ofrånkomligt förlorat. Och konungen kände väl till den ohyggliga spådomen, och sant gudfruktig som konungen är har han just av den anledningen låtit bli att ta del av de fröjder som kvinnan allena kan ge. Men som sagt, de ohyggliga dagarna då det var som allra kallast var han för besegrad av olyckor för att mer kunna behärska sig."

"Fick flickan se'n något barn?" frågte en av de andra två.

"Senast jag såg henne," svarade den som berättat, "så trodde hon faktiskt att hon hade blivit befruktad. Men om det var tös eller pojk – det kan ingen tills vidare svara på."

"All din historia är lögn," sade nu högt den tredje. "Var människa vet ju att konungen är homofil."

"Så du pratar!" genmälde omedelbart försten. "Med vem skulle han vara det?"

"Med de flesta, men först och främst med Lille Prinsen."

"Ni ljuger totalt bägge två," sade andren nu. "Konungen är inte alls sexuell, inte åt något håll. Han är ungkarl och oskuld och ren som den vitaste snö. Han är helig och syndfri som Kristus. Ni kan ej bevisa de hiskliga sagor ni uppfunnit själva. Vår konung står över all synd. Därför har vi så hårda bestämmelser mot varje form av sexuella anomaliteter: ofrånkomligt dödsstraff för båda, om män går i samlag och ertappas, och dubbelt dödsstraff för tidelag. Kungen är helig som Erik den Helige."

"Som ej var mer helig än själve kopplerske påven! Vår kung är ej bättre än den sämsta mänskan i världen."

"Han vill icke vara det, men, dock, han är det! Och du, som här anklagat Hans Majestät för osedesamt liv, du skall dö för din hädelse!"

Konungen hörde nu vapen dras fram och strax därtill en döendes stön.

"Nu är uslingen död, han som påstod att kungen ej är fullt normal! Det finns ingenting mera normalt än vår konung, och därför ej heller nå't mera heligt och vördnadsvärt. Sannerligen, alla som inte fattar att kungen är helig bör dö. Och nu bjuder jag dig ett farväl och god natt!"

"Ja, god natt," svarte försten, och andren gick ut ifrån tältet, ut i den förfärliga kylan. Men när han kom ut såg han en ensam menig soldat hastigt avlägsna sig just från deras blå tält. Och den andre av de tre som suttit och pratat såg alldeles tydligt en tår och en mycket bedrövad blå blick i dens ansikte som raskt gick bortåt och snart var försvunnen. Och andren stod stilla en stund och funderade. Säkert förstod han att främlingen lyssnat, men aldrig förstod han vem främlingen var. Och ej någonsin togs saken upp varför en av de tre hade dödats. Han blev blott begraven och glömd, ty han hade ej någonsin varit ett uns populär. Och ej fattade dråparen någonsin heller att saken ej någonsin togs upp i krigsrätt. Han antog att någon filur hade tjuvlyssnat och tjallat om hela saken för kungen, som ej velat smutsa sig ner med en sådan historia.

En morgon när kungen satt utanför sitt lilla tält och herr Rehnsköld var där vid hans sida, så sade den grånande kungen till sin mest pålitlige och mest personlige, den som var bäst av hans blå generaler:

"Bror Rehnsköld, jag hörde en natt några goda soldater på tre man hand tala om mig. Vad de sade var rysligt. De påstod att jag i den dödliga köldknäppen, som tog vår halva armé snabbt av daga, en natt skulle ha gått in till en ukrainsk skökas hus och där legat med henne, förlorat min oskuld och glömt bort mig själv. Även språkade de rutten vidskeplighet. De var fulla av tron, att om jag nå'nsin gav bort min oskuld, så skulle vi säkert förlora det här gudsförgätna förbannade kriget. Har du nå'nsin hört något liknande? Jag visste ej att det ens vore möjligt att svenskar bland oss skulle vara så ytterst vidskepliga. Ja, det var fruktansvärt att höra på deras dumma okunniga gudlösa pladder."

"Ni ingrep ej i detta samtal och avgjorde saken med att säga sanningen?"

"Nej, ty de var bara barn som fördrev sin tid med detta samtal på låtsas som lek blott och skoj var. Jag ville ej störa dem i deras blå fantasier.

Åh, denna eviga vinter! Skall du aldrig nå'nsin ta slut? Skall ej allt som är dött snart uppväckas, befrias och andas och åter få leva igen?

Du kalla, ohyggligt förfrusna och grymt isbelagda, av djup snö och skare levande begravda, förkrossade värld! Sann var Dantes jämförelse när som exempel på helvetets mördande kyla han framförde Dons frusna svarta och stelnade vatten här borta i östern i fjärran Ukraina. Den bittra och röda, rätt granna och tragiska hösten blott kommer med mörker och kyla, död, sorg och begravning. Det är onda hösten som härskar i världen alltjämt, fast det borde med rätt vara våren, som kommer med glädje och ljus, himmelsk värme och levande liv. Varför är det ej alltid evinnerlig vår? Varför kan icke krafterna vakna och vakna på nytt utan att nå'nsin somna och slockna och dö, som är höstens förbannelse? Våren! O vår, stig snart upp ur din grav och kom hösten på skam! Sorgset längtar jag efter den fagra och blå europeiska våren. Jag saknar den här i det frusna och döda förbannade Ryssland, där höst blott

regerar för alltid. Så tycks det åtminstone. Ryssarna vet ej vad töväder är, det förtrollande goda naturfenomen, då Gud ångrar all hösten och vintern och gråter av ånger, så allt dött och fruset och grymt smälter bort i Guds bördiga fruktbara fagert livgivande tårar, som allt liv beror av, som allt vatten i hela världen blott är."

"Se blott till, herre konung, att du icke önskar dig mer än tillräckligt."

"Vad menar du?"

"Rykten om töväder har faktiskt just nu begynt cirkulera, och bäckarna stiger i norr."

"Låt dem stiga. Må vi gärna spolas ut i Svarta Havet. Må gärna naturen bevisa sin härlighet och överlägsenhet över oss människor. Vad är väl vi mot naturen? Vad är väl den stoltaste vita fregatt mot en tjutande havsstorm, som river ihjäl hennes segel på nolltid, som knäcker var mast som den torraste dödaste sticka, som fyller och dränker allt liv uti allt hennes inre, som helt utan ansträngning samvetslöst, effektivt, drastiskt och enkelt begraver den mänskliga skönheten för evig framtid? Allt är mot naturen blott korthus och flyktiga drömmar. Naturen allena är skön. Mot naturen är allt mänskligt fult. Alla praktfulla hov, alla ståtliga sköna palats, allt vad människan utför är bara dumt munväder, högmod och dösnack mot helga naturens oändliga evinnerliga okränkbara ständigt mer rena jungfruliga skönhet och frid. I naturen så växer och tilltar allt gott för evinnerlig tid. Så har Gud gjort naturen. O goda och heliga vackra natur! Vad jag lider med dig när du ligger så naken och frusen och död! Allt är vithet hos dig, och det vita är dödsfärgen. Vargarna hungrar och ylar och vandrar på stäppen som spöken, mer magra än köttlösa vita skelett. När ska de åter få någon mat? När vi svenskar har slagits på nosen av kejsaren, när vi från Dnjepr till Ural ligger stelnade och icke slåss mer, när den sista riddarens saga är all, när den sista armé som stred enbart för Gud blivit uppskuren och massakrerad av världen. När mänskan är död skall du leva igen, kära goda natur, icke förr. Må den dagen snart komma. Carl-August, vet du den egentliga orsaken till varför ryssarna bråkar med oss? Jo, det är bara avund, förstås! De är sjuka av avund för vår fagra storhet, vår makt och vår härlighet, vårt sköna ljus, vårt folks skönhet, vårt lands stora ändlösa rika domäner, vårt guld och vårt järn, våra fruktbara slätter och det rika hav som vi bor runt. Blott avund har lett dem att börja det skamliga krig som all Norden nu blöder ihjäl genom. Ryssarna roar sig, yvs och förkunnar att avund är mänskligt, och de vågar påstå att allt som är mänskligt är Gud, att vår Herre är allt som är mänskligt. Den ursäkten ger de för sitt fula falskpelarkrig. Men vi skall noga ge dem. Vi har dem nu re'n i vår hand. Våra käftar skall gripa dem alla och stänga dem inne, likt helvetets käftar. Varenda tartarhjord i Asien står nu helt på vår sida och skall ge oss all den hjälp vi behöver mot den svarte kejsaren uti Moskva, det förbannade odjuret vars tal är sex hundra sextiosex. Vägen ligger nu öppen för oss till Moskva. Så snart våren har kommit skall vi blott gå framåt och aldrig mer vika tillbaka."

"Min herre och konung!"

"Vad är det?"

"Säg, känner och märker ni intet?"

"Säg ut, karl, och tala!"

"Känn luften!"

"Den är ganska sval."

"Ja, den är icke bitande mördande kall längre! Isarna har börjat smälta! Var bäck börjar spränga sitt istäcke, stiga och svämma och svälla och hindra vår färd."

"Är det allvar du talar? Kan det vara möjligt att du menar töväder? Redan? Så här års? Mitt i ryska vintern? Jag finner det otroligt."

"Se själv hur drivorna droppar och dryper!"

I samma ohyggliga ögonblick brakade och exploderade himlarna med digert dunder och brak. Vassa eldblixtar klöv och sköt ned genom himlen, och jorden begynte att darra. I nästa sekund kom en syndaflod som var historiens första ukrainska februariregn. Störtfloden forsade ner. Allt flöt bort, och den hittills allena högt rådande aldrig än hotade vintermonarken, som i alla tider haft oinskränkt makt över den största delen av det ryska året, fick nu ett bråtт slut. Snöpligt smalt han, blev slasksmuts och gyttja och rinnande sörja och regnade bort. Alla floderna svämmade över. Allt krigståg blev omöjliggjort. Bäckar steg från ett par decimeter till dubbelt så många par meter. Allt rann ut i havet, och kriget kom av sig totalt. Det var för svenska hären en ren katastrof. Alla ryssar blev glada och jublade hjärtligt av ren skadeglädje. De svenska förråden rann ut i de forsande floderna som kom från ingenstans. Allt flöt iväg och kom inte tillbaka. En fjärdedel av härens skatter, förråd och proviant gick förlorat och flöt ut i havet på grund av det våldsamma tövädret. Ingen var lugnare än Carl den Tolfte, emellertid.

"Ers Majestät! Hela hären går under och flyter iväg! Stå ej mera och dröm, herre konung!"

"Jag ber dig, min vän: stör mig ej," sade kungen. "Jag drömmer, och intet får störa mig när jag har frid i mitt sinne och drömmer. Låt hären gå under. Den skördar ej annat än hat av all världen ändå. Mina drömmar är viktigare än all världen. Jag struntar i världen, i Sverige, i mina soldater och allra mest i politiken. Vår värld är av drömmar och blå illusioner och grå fantasier blott skapad och danad. Vad är väl att skapa? Att skapa är att kunna drömma. Den störste av drömmare är Herren Gud. När han drömmer så skapar han, och när han skapar så drömmer han. Människans första och främsta och allra mest viktiga frihet och rätt är den ljuva gudomliga rätten att drömma. Blott drömmare äro sympatiska. Den som ej drömmer, som icke kan drömma och som icke vill låta andra medmänniskor drömma, är ond. Låt du mig bara stå här och drömma i fred. Hela världen är endast en dröm och den mest oväsentliga av alla drömmar. En dröm är mer värt än Moskva."

Och den uppbragta pagen som sökt störa kungen fick ge sig iväg med sin uppgift som lidit blott nederlag. Men strax betänkte han sig och kom åter tillbaka och ropade konungen an:

"Men ert folk, herre konung! Tänk då på ert folk!"

Kungen svarade då:

"Vän, jag tänker ej någonsin på något annat."

"Men herre, så gör något då! Sitt ej stilla och fortsätt att drömma, fundera och filosofera, som om världen ej vore värd en död loppa! Alltmedan ni sitter och drömmer så går hela Sverige åt helvete!"

"Käraste page, får jag be dig en bön? Gå och lämna mig äntligt i fred!" Och den fåfänge pagen gick bort, rädd att göra sin konung förargad och ilsken. Ty konungen hade all makt, och för vad han nu sagt redan så skulle var annan konung som helst ordna dödsstraff åt honom. Men konungen, ensam och åter i fred, tänkte dystert:

"Jag skiter i Sverige. Världen är icke ens värd en död loppas förbannade lilltå. O Gud, denna ensamhet! Vad är belöning för gudsfruktan, fromhet och trohet och dygd? Ej är himmelens paradis lönen. Nej, lönen är ensamhet blott, hopplös trist evig grymmaste ensamhet. Syndarna frossar och fröjdas och är aldrig ensamma men alltid glada. De goda, dock, får alla helvetets kval på sin lott ej blott i detta livet men troligtvis ock i det nästa. De godas, de ensammas, lidandes, gudstrognas lott är att leda och föra, bekymra sig för och besörja för alla de gudlösa, onda och okunniga, de fördömda och glada och vettlösa massorna. Straffet de gudstrogna får på sin lott för sin gudaktighet är att ansvara för den fördömdas och ondas och hopplösas mörka och fåfänga hop. Värre straff kan ej tänkas ens åt gamle Lucifer. Hopplösa plikt! När, o Gud, skall du lindra vår möda? Men den frågans svar är jag sorgligt förvissad om att alltid skall vara: aldrig."

Försänkt i de djupaste tankar och sorgsna funderingar började han gå omkring litet, tänkande över den nya förintande stora besvikelsen. Ej någon ryss stod i vägen för honom i norr nu. Allt Ryssland var öppet, och därtill stod stora förstärkningar av asiater beredda att stödja och hjälpa den ljuse heroiske hjälten från Norden mot ruskige ryske despoten. Men moder naturen förhindrade allt, satte helt stopp för allt, med sin plötsliga nyck det otroliga tövädret, som genom flodöversvämningar dränkte de svenske som råttor. Omätliga skatter, otroliga värden och tallösa människoliv gick förlorade oåterkalleligt. Svenskarna måste totalt vända om, retirera, marschera tillbaka åt väster och rätt in i ryssarnas händer. De måste för att överleva i tre-fyra mil vada över oändliga sträckor av högt översvämmade områden, sänkta i iskalla smältvattnet, så att de knappt kunde hålla sin mun ovanför vattenytan. De stelnade i sina lemmar, och många gick under och drunknade. Många förlorade allt vad de ägde och allt vad de kämpat för i nio långa och ändlösa år. Många blev helt förfrusna så att de ej mer kunde gå, och en del måste ånyo genomgå hemsk amputering. Av alla besvikelser var denna den allra värsta. Och ved fanns det ingen. De dyblöta helt genomsura förfrysande huttrande skakande skallrande skälvande männen fick ingenstans alls någon värme ifrån, ty precis allt var vått överallt och obrukbart. Och därpå kom natten, och därmed kom frosten, som gjorde att allt vått blev is. Arma männens soldatuniformer blev hårda som träfrackar. Icke en medeltidsriddares järnrustning satt så fast på och var hårdare än dessa stelfrusna hårda soldatkläder. Dessutom gick de ej alls att få av. Dessa svenskar fick finna sig i att förfrysa och dö, ty de kunde ej annat. Och nästa dag, när sent omsider och äntligen de hårda isharnesk upptinat och blivit avlagda som någon kunde få bukt med, så gällde det att än en gång åter vandra i isande smältvatten nedsänkt till hakan

i ännu ett par långa mil genom tövädersfloderna som ständigt steg, för att sedan till kvällen ånyo bereda sig på en skarp frostnatt, förutan den ringaste värme och utan en sticka torr ved, en kall knipande frostkyla, som skulle skoningslöst få varje vått ting att stelna, förfrysa och dö.

Endast kungen var icke helt avtrubbad. Han endast hade ej ännu förlorat mot kölden, naturen och världen och Ryssland och sina allt oftare och även hårdare stingande olyckor. Och hans soldater, hans män och hans bröder, svek honom ej en centimeter. De tänkte om honom, att Gud, som så underligt fört dem och kungen, väl ock skulle föra dem även i framtiden på den blå väg som för dem, Sveriges barn, skulle vara blott nyttig. Och vem kunde på något sätt väl förlora ett slag där den härlige kungen var med dem? Ett nederlag för den som kung Carl den Tolfte stred med och stred för var omöjligt och otänkbart, ja, rentav det allra omöjligaste av allt.

10.

När Carl gick där bland tälten, så råkade han gå förbi ett rätt präligt och grant officerstält. Där inne satt någon med några kumpaner och åt, ty det hörde Carl tydligt. Han kunde ej avhålla sig från att gå in i tältet. Där såg han det dukade bordet. Han hade själv hungrat och nästan ej någonsin ätit sig mätt under samtliga krigsåren, ett knappt decennium. Han brydde sig ej om att fråga var dyrbara matflödet kom ifrån, utan gick helt rakt på sak och for ut emot värden:

"Förbannade frossare, sitter du här och föräter dig medan var nordisk soldat går åt helvete i denna syndaflod? Upp och arbeta! Vet hut! Medan du äter all energi ur din kropp tar naturen bort all energi från vår här, medan du blott gör intet!"

Den uppskrämde ätaren genmälde:

"Är det förbjudet att äta sig mätt, då?"

"Förvisso är det helt förbjudet! Att äta sig mätt är det grövsta av alla brott människan känner! Vad innebär akten att äta sig mätt? Jo, den innebär att man odugliggör sina resurser, förlamar sig själv och berövar var lidande medmänska hjälp och arbete för tre timmar framåt. Blott tröga och dimmiga grå parasiter är självisk nog till att äta sig mätta och lata. Att äta sig mätt är att taga ut framtidens frukter i förskott, att frossa i himmelens rike trots att man ej nått och förtjänat det ännu. Att äta sig mätt är att taga sin framtid av daga och därmed förstås ock sig själv. Den som äter sig mätt är nog dum att beröva sig den allra ljuvaste känslan av alla: den längtande gnagande hungern. Ty den som har hunger har något att se fram emot och att bliva belönad för, ty varje lidande leder blott till en belöning. Den stollige perverse jubelidiot som är dum nog att äta sig mätt tar ut mer av naturen än måttliga goda naturen kan ge. Han begår en förbrytelse genom att sätta all världen i fara igenom att leva utöver naturens och världsalltets tillgångar. Mättnad, belåtenhet och tillfredsställelse leder blott till katastrof och bankrutt. Så ge fan i din måltid, herr fänrik, och spara den till den osaliga framtiden, då du förvisso skall komma att bättre behöva den. Festa ej, utan lev som om var morgondag skulle med säkerhet bringa

ruin och full utarmning. Ty, var du säker, att endera dagen så kommer ruinen och utarmningen vare sig du det vill eller inte, och vare sig du är beredd eller ej. Uppskjut festandet tills du är död och du kan hänge dig åt den enda totalt trygga framtid som finns: den i himmelens paradis. Stjälp nu ditt bord och kom med och arbeta."

Och matlaget bröts, och de avbrutna matglada nu icke mera så glada blå kämparna följde med kungen, som visade dem några nyttiga uppgifter. Därefter gick han omkring litet till i det prövade lidande fattiga usla soldatlägret. Från en stor matkärra, som stod vid sidan om allting en liten bit avsides, såg han ett par magra krakar, utmärglade hålögda smutsiga frusna förpinta små pojkar, i smyg listigt stjäla små mögliga rätt så oätliga bröd. Kungen stannade och stod helt stilla betraktande dem när de stal, därtill drivna av hunger. När de hade proppat var ficka så full att en brödsmula till genast skulle ha upptäckts av vilken som helst, steg han fram och beordrade dem att stå still. De blev fruktansvärt skrämda. Den ena var lydig, den andra sprang bort. Den som stannade gick kungen lugnt säkert fram till och frågade honom:

"Säg, karl, varför stal du?"

Den menige svarade: "Därför att det var min enda chans att överleva."

"Du ser rätt så undernärd ut, faktiskt. Så gör emellertid alla. Ser jag, till exempel, mer fet, frisk och kry ut än den allra sjukaste allra mest döende man i vår här gör?"

"Nej, det gör ni inte, vid närmre betraktande."

"Likväl så stjäl jag ej bröd från förrådet, vår härs ständigt trytande möglande brödkärra. Vem som helst skulle ha hängt dig för detta."

"Skall ni icke hänga mig?"

"Nej, lille pojke, behåll du ditt bröd och ät upp det i frid med din bästa aptit, för din hälsa, din framtid och Sverige. Det är mer krut i den usling som stjäl för att klara sig än i den fetknopp som flåsande stånkande stönande stinkande äter sig mätt för krass njutnings skull och för att odugliggöra sig blott. Spring du hem till din lägereld och dela med dig och ät vad du tagit i frid. Den som tar, han blott har. Det är lagen i Ryssland. Men gör inte om detta brott, för då kanske en annan än jag bliver varse ditt tilltag. Gå hem nu!"

Och unge utmärglade gossen sprang kvickt därifrån, medan kungen stod leende kvar och bevittnade stackarns avlägsnande. Vidare gick han och talade så för sig själv:

"Ack, om man blott ej vore en konung, en människa som alla andra, blott olik i det att han född är till det allra värsta av arbeten, den allra hemskaste av alla plikter: den grå politiken. Ack, om jag blott ej vore statsman! Om jag ändå fått bliva motsatsen: en enkel fri idiot. Idiot var från början politikerns motsats: en särskild person, till skillnad från han som var allmän. Politikern var den som var intresserad av staden och staten, av 'polis', och blå idioten var den som var mer intresserad av endast sitt eget, av 'idios'. Privatman var vad idiot först betydde, i motsats till den som i samhället var engagerad. Ack, om jag blott vore en fågelfri fattig och god idiot! Goda fromma ovärldsliga helt ansvarslösa och harmlösa Guds idioter, ni ären de

enda i världsalltet som ären lyckliga och lyckligt lottade! Alla som måste ta del i det världsliga livet blir därav blott olyckliga, miserabla och sorgtyngda, och desto mer så ju mera de bryr sig om världen. I Ryssland är de enda lyckliga mänskor jag sett fromma dårar, utstötta begabbade hånade heliga dårar. Carl Piper, god dag! Vet du vad?"

"Nej, vad då?"

"Jo, vi haver förlorat det häringa kriget."

"Min konung, vad får er att tro nå'nting slikt? Är det skämt eller galenskap?"

"Piper, det är ingendera. Det är blott den oifrånkomliga sanningen."

"Ers majestät, ni är tydligt från vettet."

Carl Piper var dock mer förskräckt än kallt allvarlig.

"Så sägs det," sade nu konungen, "att varje man är som råkar att känna till sanningen."

"Men så förklara er då, herre konung, åtminstone!"

"Gud själv bekämpar oss. Gud är emot oss, och vem kan besegra, betvinga och segra mot honom?"

"Vem säger ni då att är Gud?"

"Goda moder naturen är Gud. Vi har två gånger drabbats av hennes ohyggliga krafter. Två slag har hon riktat mot oss, och var gång har hon slagit oss hårt och fullt skoningslöst."

"Ers majestät, ni är vidskeplig."

"Det kommer du ej att tänka när du såsom straffånge ligger i kalla Sibirien och dör. Nej du, Piper, tro ej att jag ej vet vad jag nu här talar om. Såsom den frommare av oss vet jag mera om Gud än du. Och jag säger dig sannerligen, att vi är förlorade, slagna, besegrade. Jag tänker ej än en gång malligt utmana Gud och marschera mot gamla Moskva. Vi skall aldrig få se eller uppleva den fula staden. Det ska aldrig ske att naturen en tredje gång finner det nödvändigt att gå emot oss, förinta oss och bli de bästas och tapprastes död. Jag vet säkert att Gud ej skall unna oss seger, belöning och skörd för vårt hemska förfärliga nu nioåriga arbete. Därför förblir vi tills vidare här i Ukraina och inväntar tålmodigt vårt ofrånkomliga öde. Min trägnaste bön är att det snart må komma. Det finns ingenting mera fruktansvärt, fasansfullt och outhärdligt än att stå och vänta. Men medan vi väntar så borde vi uträtta något. Du ser där i fjärran det vita och vackra gudomliga klostret på toppen av åsen?"

Den gode Carl Piper såg klostret förvisso men teg. Kungen frågade:

"Säg, karl, vad tänker du på?"

Piper svarade: "Jag skulle ej vilja säga det, men, herre, eftersom jag råkar känna er och vet att ni finner reda på allt som ni vill finna reda på förr eller senare, så skall jag utan krumbukter berätta vad en utav mannarna drömde om just detta klostret. Han tyckte sig se i sin dröm sin rätt nyligen stupade bror komma på ett ohyggligt besök. Brodern sade:

'Min bror, tag farväl av din värld, dina vänner, av kungen och Sverige. Bered dig i god tid, ty snart skall vi mötas igen vid Poltava där du och allt Sverige skall stupa.'

Så talade vålnaden och gick se'n hädan. Så verklig var drömmen, så påtaglig och realistisk, att arme soldaten som drömde den ej sedan dess vågat lämna sitt tält. Herre konung, gå ej mot Poltava! Jag fruktar den orten!"

"Vårt öde står där invid Vorskla och väntar på oss. Käre vän, gode fader, mitt samvete, min allra käraste rådsman, ju förr vi tar tjuren vid hornen och möter vårt öde, dess bättre. Vi måste besinna oss och ta i tu med vår framtid, vårt oifrånkomliga öde. Det blir bara värre om vi söker uppskjuta det, eller hur? Hör, nu talar jag just som ni själv brukar göra, men nu är det jag som predikar och ni som förläget försöker att komma från saken. Min farbror, vi går mot Poltava att finna vår framtid. Och vare sig den nu är ond eller god, så står den ändå där för att tvinga sig på oss. Vi slipper den ej vad vi än tar oss till. Den är där, och den drager oss till sig vad vi än försöker att taga oss till."

Och så började långa belägringen av vackra staden Poltava. Där inne bakom grova murarna fanns fyra tusen förhärdade hårda försvarare och därtill massor av dyrbar proviant, stora väldiga rika förråd och ett upplag av ammunition utan gränser. Så staden var väl värd att tagas. En morgon då vårsolen lyste så himmelskt gudomligt och bländande klar, och då örterna och alla växter begynte att treva sig fram ur den smältande snön, sporde kungen en lärd ung soldat:

"Säg, du junker, du var visst vid Uppsala när hela staden brann upp?"

"Ja, förvisso!"

"Du var en av Olofs elever?"

"Ja, den allra bästa!"

"Berätta om Olof Rudbeckius och branden!"

"Så gärna!

Den störste av svenska giganter var Uppsalajätten, den store Rudbeckius. Han tornade över var annan lärd svensk, såsom Matterhorn över var alp. Han var stolt, han var grann, han var ståtlig och mäktig och frommare än någon ann'. Ingen lärd i all världen var jämngod med honom. Han tornade över allt lärt liv i världen, som Sverige likaså tornade över var statsmakt i världen. Det fanns ingen man, ingen bildad lärd präst, ingen vetenskapsman som ej det allra största av snillen och blå universalgenier, vår egen Rudbeckius, vår käre mästare, kunde, med ord blott och vett och förnuft, lärdom, kunskap och anda, förinta och köra långt ner ända ut i den vänstra skons lilltå. Han kunde ej mätas med dödliga."

"Dock vet jag ett universalgeni som var större än honom."

"Vem då?"

"Uti Tyskland, i Dresden, så språkade jag med en gentleman som hette Leibniz. Och det var förresten den allra mest givande stund som jag hade i Tyskland. Och han talte om en ung man, om det nu var i Leipzig, i Weimar, i Arnstadt, i Eisenach eller i Halle? Nå, det är av mindre betydelse. Men denne unge man spelade orgel så kyrkorna skakade och som om Guds hela härskara brusande sjungande och översvallande dränkte all världen i mångtusenstämmig kristallklar ren änglasång. Och denne man, som så spelade orgel, var mästare i att själv skapa musik. Ej blott brusande mäktiga ytterst otroliga orgelverk skapade han, utan även orkesterverk och

from musik för vartenda välljudande fint instrument. För att kunna så skapa och utföra mångtusenstämmig musik, så tror jag att man visst måste vara ett än större skarpare snille än vår gamle Olof Rudbeckius var. Ty att hitta på sagor och inbilla mänskor att Sverige är lika med gamla Atlantis – sån't dravel och babbel blott anstår en pajas och narr. Nej, då tror jag och uppskattar jag mer det unga geni som kan skapa kristallren välljudande himmelsk musik. Men till saken! Det var ju om branden som du skulle tala!"

"Men unna mig dock en prolog! Låt mig göra en bild utav hjälten blott, innan jag uppställer honom på scenen för dramat! En bjässe på Uppsalaslätten var gamlingen. Även för honom så skalv både krypta och valv när han med mäktigt välljud tog upp simpla psalmen. Han var hjärtligt älskad av alla och hyllades from överallt där han värdigt skred fram. Han var pampig och grann ibland människor såsom en ceder bland granar. Allt visste han, allt kunde han disputera om, dryfta och inträngа djupare i än nå'n annan. Men tiderna ändrades. Hans tid var gode Cartesius, stark Gustav Adolfs och upplyst Christinas. Han var av Messenius kaliber och Johannes Magnus otroliga fosterlandstrohet. Han var av den gamla och goda blå tiden då Gud ännu var generös, tolerant, god och kristen och öppen mot hedningar, kättare, pajasar, narrar och blå idioter och höns, vilket han ej är mera. Ty tiden förändrades när gamla seklet tog slut, när fred byttes till krig, när var vän blev till fiende, och när det fromma naiva välvilliga Sverige plötsligt blev anfallet av hela världen och drogs in i fejder som blott sedan dess blivit värre och värre och än ej är slut. Eld och brand ryckte den gamla goda välsignade världen med våld upp ur fagra och smeksamma drömmar och kastade allting med häftighet in i ett brinnande världskrig. En gnista av gudsvreden damp ner i Uppsala. Icke en droppe regn hade på länge vätt någon torr träkåk i Uppsala, så allting tog genast eld snabbt som fnöske. Men jätten, giganten och bjässen Rudbeckius, som alltid stod ytterst stabilt på sin högsvenska jordmark med bägge de stadiga fötterna sina, lät sig ej bekomma. Helt lugnt tog han hela befälet för släckandet av digra branden på sig. Såsom sjuttiofemårige Erik Dahlberg med fullaste kraft mäktigt ledde försvaret av Riga mot mångmiljonhövdade ryssen, så anförde vår mäster Rudbeck försvaret av Uppsala mot ödets vådeld. En rasande storm förde lågorna från hus till hus så att ingenting mänskligt kom undan det hemska infernot. Och härjande flammande röda ohyggliga lågorna, den allt förödande elden, gick löst nu på domkyrkan, Sveriges stolthet, och biblioteket med hela universitetet, vårt lands andra stolthet. Då ropade Rudbeck:

"Tillbaka till helvetet, flammor! Ni rör ej vår domkyrka!"

Och upp på flammande taket klev karlen igenom den hettande helveteselden och ställde sig se'n på det rykande spåntaket, därifrån ledande hårda och prövande släckningsarbetet. Den karske och barske otrolige sjuttioåringens rungande starka tordönsröst, mer flammande och mera eldig än lågorna, hördes i hela den brinnande staden. Det ropades till honom:

"Mästare, ert hem i Svartbäcken brinner nu opp!"

"Låt det brinna!" löd helvetesfasans betvingares svar, och han fortsatte utan att avtrubbas räddningsarbetet för kyrkan och biblioteket. Hans eget fick brinna, hans

hem och hans verk, hans otaliga handskrifter och manuskript, hans botaniska verk, hans av världen högt åtrådda ännu ej utkomna fortsättning av hans Atlantica, fyrtio långa och mödouppfyllda års arbeten fick brinna upp, men ej kyrkan och staten och vad som dem tillhörde. Elden fick fritt ruinera och ta honom själv, men ej något som tillhörde staten och kyrkan. Och hjälten, den kraftfulle gamlingen, lyckades få elden släckt och det härliga biblioteket och domkyrkan räddade. O, herre konung, om ni varit där hade ni varit mera belåten med hans tappra hjältemod i denna kamp än ni någonsin varit med någon av era soldater och kämpar och marskalkar! När allt var räddat av det som var heligast bars gamle trötte svårt brände Rudbeckius bort ifrån stridsplatsen hem till sitt nedbrunna hem, där hans dyrbara och oersättliga samlingar än låg och pyrde i askan. Men dagen därefter var han åter uppe på benen och verksam som sju tusen djävlar. Han kunde ej fällas, den mäktige cedern, av världsliga små katastrofer."

"Dock dog gamle Olof ett par dagar efteråt, såsom vi alla skall dö."

"Ja, han dog, men det var ej på grund av förskräckliga branden. Han dog helt naturligt i en vanlig sjukdom just som han satt mitt i frambringandet av en ny stadsplan för Uppsala."

"Ja, han strök med när den nya förbannade tiden förgjorde den gamla. Ack, sorger, blott sorger för samtiden och även framtiden med sig. Det värsta har man alltid framför sig. Endast det som är förbi, överståndet och över är gott. Ack, jag önskar att jag bleve skjuten och död här vid ljusa Poltava! Jag är redan död i min själ. Endast kroppen är ännu vid liv, och den släpar mig pinligen med sig mot en ständigt mörkare och alltmer mörknande framtid. Blott blod, blod är allt vad jag ser av det mänskliga livet. Ack, dyrbara blod, säg, när skall du till slut äntligt upphöra med att dig offra, till all världens ve och elände och lidande blott? O Poltava! Kom snart, hulda blodiga slagfält, och bliv raskt min bane, mitt fall och mitt slut! Är det sant som de säger att jag blev befunnen vid födseln att ha blod i händerna? Ja, det är sant, ty en mer blodig usling än jag har ej någon värld sett. Är jag vidskeplig, ovetenskaplig och vansinnig nu, när jag tror, såsom folket, att barn som är födda med blodiga händer skall bli såsom vuxna blott onda och blodiga? Vem är väl i denna värld mera blodig och ond än den ryktbare massmördaren kung Carolus, den arme olycklige konung som ödet bestämt till att avrätta sitt eget land, världens bästa nation, gamla ärliga Sverige? Förbannade värld, som gjort nå'n mänska nå'nsin till konung! Min krona blott bliver min bane, den onda förbannade kransen, vars makt är mer plågsam och huvudinträngande än Jesu törnekrans taggar. Vad nu, käcke Rehnsköld?"

"Ers nåd, varför dröjer ni med att bestorma och inta Poltava? Var dag kommer nya förstärkningar dit ifrån tsaren. Ni måste den fästningen intaga nu, ty om ni icke tager den nu så blir den aldrig någonsin tagen av eder."

"Min vän, det är enbart med flit som jag väntar att ta den. Det är just min mening att locka så många som möjligt av härsklystne kejsarens härskaror dit, så att det nu snart äntligen kan bli ett avgörande i det kalla ohyggliga alltför långt utdragna

kriget. Jag ämnar ej inta Poltava. Jag vill bara utmana och provocera och locka fram kejsaren ur hans obotliga feghets fördolda och mörka skogsgömställe."

"Men ni står stilla, min konung. Ni går icke framåt. Ni angriper ej, och jag finner det farligt. Tills nu har ni endast gått framåt och därför tills nu enbart segrat. Den segrar och vinner som vågar att angripa och ta initiativet. Men ni tager ej något initiativ. Ni står stilla och väntar att andra skall göra det, att svarte ryssen skall göra det, anfalla er och besegra er. Jag känner icke igen min Carolus."

"Jag har mina planer. Jag lovar dig, Carl Gustav Rehnsköld, dock detta: att aldrig skall någon först angripa oss. Nej, vi skall vara först överallt, och följaktligen störst ock. Det skall vara vi som bestämmer och inleder slaget och som därmed ock går segrande ur det. Det skall aldrig ske att vår fiende tvingar oss nå'nstans. Nej, det skall blott vara vi själva som tvingar, befaller, behärskar, bestämmer och bringar vår ovän ur fattningen och leder honom i betslet vart han icke vill. Endast vi skall bestämma, besluta och ordna."

"Nu känner jag åter igen er, min konung."

"Ja, lita på mig blott, och lita på Gud."

Och herr Rehnsköld gick vidare. Men kungen tänkte när Rehnsköldarn gick:

"Blott jag ber dig att giva mig tid, litet andrum, en liten tunn nypa av frid, lugn och frihet. Jag tål icke ofrid och krig och ståhej, mänskligt oväsen, fåfängans marknad och stressande plikter och bullrande sällskap. Jag är slut, död, utbrunnen, slocknad, förpint och ihjälplågad. Tid blott behöver jag, tid för att tänka och uppklara allt som har kommit emellan vår Herre och mig. Och måhända skall det bliva nödvändigt för mig att avstå från Sverige och Ryssland för att åter vinna Guds gunst, som är den enda sak här i världen som numera jag orkar åtrå. O svenskar, o vänner, o tappra soldater, försök ej att pressa mig vidare framåt, försök låta bli att mig driva! Jag ber er att giva mig tid, litet luft, litet andrum, en stund att besinna mig och klara upp min förvirring och åter uppsöka och finna min käre förlorade Gud, som jag icke har sett sedan tryggheten gick oss förlorad vid Ljesna."

Det kom en kurir.

"Vad nytt, gode kurir?"

"Era vänner, de grå zaporogerna nere vid Dnjepr, har anfallits, besegrats och slaktats i tusental av några tusental ryssar."

"O Gud, där högg du av min högra och säkraste arm! De var mitt bästa stöd och min enda försäkran om seger mot ryssen! Den stympade haltande blödande konungens krycka är avhuggen. Konungen står utan stöd, utan underlag och utan hopp om nå'n seger. Så går det för den som förlitar sig på mörka massorna, hedningahoparna, mörka barbarerna, kristendomsfienderna. Jag är glad att så hände. Jag har aldrig gillat att vara beroende av asiater och främmande onda barbarer, kulturlösa nyckfulla lösdrivare och nomader, okunniga och opålitliga hedningar och dylikt löst folk. Nu vill säkert turken ej längre gå med oss mot ryssarna, efter de blå zaporogernas tragiska fall. Vi får kämpa helt ensamma med våra trogna kosackvänner mot världsfientlige tsaren. Som svenskar helt ensamma får vi nu kämpa vår sista strid mot ryssens övermakt intill det rysliga slutet, och därför må vi

vara glada. Vad nytt om polackerna? Kommer de att ge oss hjälp? Har de ofta och länge utlovade trupperna startat från Polens land än? Har mitt digra sexåriga fälttåg, mitt arbete för dess välsignelse, mina oändliga mödor för att bringa Polen i enbart polackernas händer i stället för tyskars och ryssars, gett någon frukt i form av hett åtrådd ytterst behövlig rask hjälp emot ryssarna, eller är alla polackerna alltjämt där hemma och äter och sover och njuter av frukterna av mina mödor blott? Är de alltjämt lika lata och tröga som de jämt har varit?"

"Tyvärr, ers nåd, har ingen polsk hjälp ännu kommit till någons kännedom. De lär ha digra problem med sitt eget folk hemma i Polen."

"O Polen, jag svek aldrig dig, men du har däremot desto mer alltid svikit och övergett mig! Ja, att erövra Polen var mitt enda och största misstag. De bästa sex åren av mitt korta liv gav jag slösaktigt bort på det hopplösa värnlösa arma och ynkliga Polen, i stället för att genast ta största tjuren vid hornen och hindra den djävulske Peter från att få en endaste flik utav Östersjöns stränder. O, varför begås det i världsalltet någonsin misstag!"

En ödmjuk polack sade: "De kommer nog kanske nå'n gång med hjälp."

"De kan icke ens hjälpa sig själva. Hur kan de då hjälpa oss? Nej, blott vi är det som kunna hjälpa polackerna. Vi är det som jämt är pliktiga till att oss offra för alla de andra nationerna. Säg mig, hur många är ryssarna nu?"

"De beräknas till fyrtiofem tusen man."

"Och vi själva är mindre än en blygsam tredjedel därav. Och de äger mat och gott dryckjom i överflöd. Medan vi fryser och svälter och dör i den här outhärdliga hettan, så äter och dricker och frossar och dansar och gör de sig glada från midnatt till midnatt. Det är dock en fröjd för mitt sinne att någon i världen har roligt. Vi skall dock ej misströsta. I varje slag som vi hitintills utkämpat har vi jämt varit ordentligt och svårt underlägsna, men ändå har vi varje slag hittills vunnit. Och ofta har vi varit än underlägsnare än vi är nu. Vi kan vinna. Det är icke fullständigt omöjligt. Dessutom är vi den ädlare, frommare och mera civiliserade parten. Vi borde förvisso besegra tsar Peters vulgära barbariska horder, och om vi ej gör det den här gången skall vi ej göra det någonsin. Men slaget måste med nödvändighet äga rum före midsommar, ty efter midsommar börjar det dagliga ljuset att blekna och mörkna, och vi är beroende av goda ljuset. Så länge som vårljuset ännu blott ökar och ökar och stiger och stiger, så länge kan intet ont drabba oss. Men se'n när höstmörkret börjar att erövra världen, då har vi ej mer någon chans. Har vi då än ej utkämpat det allt avgörande slaget, så kommer vi aldrig att vinna det. Ty vi är barn utav ljuset, ja, vi äro ljusets välsignade barn, och vi är därför ytterst beroende av fagra ljuva gudomliga ljuset. Men se, här är snälle beskedlige Gyllenkrook. Han, liksom de allra flesta, har inte en aning om att vår belägring är endast in spe. Han tror att vi belägrar Poltava på fullaste allvar och kan därför icke begripa varför vi ej tar gamla borgstaden eller åtminstone ordnar belägringen mer effektivt. Käre Gyllenkrook, hur går belägringen?"

"Ack, käre herre, de usla och ineffektiva odugliga blå zaporogerna gör allt om intet blott, när de skall göra ett arbete. Deras totala förfärliga inkompetens, deras

okunnighet, deras brist på förnuft och de stackarnas ytterst ofantliga feghet har kostat mig mer svett och tårar än hela vårt nordiska krig! Käre konung, säg, varför beordrade ni zaporogerna just till att gräva oss löpgravar?"

"Därför att de bättre än några andra kan med detta arbete bidra till nåendet av all belägringens syfte."

"Men de har ej lyckats att fullborda en enda löpgrav ännu!"

"Då har ni, käre Gyllenkrook, haft litet otur i förandet av ert befäl."

"Men är det ej då möjligt att få några andra, som är mindre fega, som ej springer bort för vart skott som blir lossat från staden, som ej flyr till skogs för var bomb som kreverar, som jag ej behöver att jämt gå och söka och leta förtvivlandes reda på som en hop barnungar, till att med bättre och snabbare slutresultat få de eviga grävningarna äntligt färdiga?"

"Nej, käre Gyllenkrook. Blott zaporogerna kunna vi avstå åt grävandet. Vi kan ej avstå nå'n annan grupp. Därför så måste de viktiga löpgravsutgrävningarna så ock avslutas som de har påbörjats: av zaporogerna."

"Ack!" tänkte Gyllenkrook, "konungen vet ej hur en god belägring skall skötas om den skall få nå't resultat!"

Och han lämnade konungen, mera förtvivlad än någonsin förut och slitande sitt arma hår. Men han fick zaporogerna till att trots allt få de viktiga gravarna grävda, och därefter hade han inga problem mer med det ansvarsfulla belägringsarbetet och organiserandet därav. Till slut var allting så förfärdigat, att gode Gyllenkrook ansåg att en slutlig stormning av staden ej på något sätt kunde misslyckas. Men härav blev kungen oroad. Och när en dag käre Gyllenkrook strålande nöjd med sig själv gladeligen djärvt nalkades konungens tält för att avslöja, att allt nu var helt iordningsställt för en snabb stormning, som blott kunde leda till triumfartat stort resultat, och den prövade konungen såg honom närma sig, utbrast den ängslige konungen:

"Ack, se, där kommer den fjanten igen!"

"Käre konung, var hälsad! Nu kan staden intagas smärtfritt! Vi väntar blott eder signal."

"Käre Gyllenkrook, intag ej staden."

"Vad!"

"Gör vad ni vill, men gör icke Poltava nå'n skada. Beskjut till exempel det där fula trätornet, som alltid retat er. Men ni får ej storma staden."

"Men varför?"

"Jo, därför."

"Men varför belägrar ni staden om vi ej får storma den?"

"Om du ej kan fatta det av dig själv, så kan ej heller nå'n annan få dig att fatta det. Men, käre Gyllenkrook, medan vi väntar på det stora fallet, som nu snart skall komma, så varför ej fortsätta med att minera? Ni är ju en sådan expert på minering."

Och Gyllenkrook blåste sig upp och sken upp.

"Era minor skall bli en stor ära för Sverige om ni går och fortsätter nu med den saken."

"Men, ack," sade Gyllenkrook, "det är en långsam affär att minera. Det finns ingen stridshandling som tager mer tid i anspråk."

Men det hade konungen inget emot. "Ta det lugnt, käre Gyllenkrook. Du äger all tid i världen."

"Men det kommer säkert att uppskjuta stormningen," utbrast experten på minor förtvivlad.

"Så må den då uppskjutas," tillade konungen lugnt. Och den trogne herr Gyllenkrook gick att minera, bedrövad och sorgsen och ofattandes varför konungen ej gitte storma och intaga staden. Var man i all hären var medveten om att det var för att locka dit Peter ur skogen som kungen belägrade staden, och ej för att inta den. Skulle han intaga den skulle Peter förbli i sin skog, och ett avgörande i det plågsamma blodiga kriget blev då än en gång mycket blaskigt förlorat, och då skulle kriget med sannolikhet sorgligt fortsätta i all oändlighet. Blott Axel Gyllenkrook fattade inte galoppen och kunde rakt inte förstå sammanhanget. Bedrövad minerade han och sköt sönder ett fult och utmanande trätorn vid utkanten av gamla staden, när han kunde blott i en vink lätt ha intagit hela den slumrande staden.

Men kungen var orolig. Jämt var han ensam. Han hade ej någonsin verkat så ensam som nu. Han var en ansträngd sträng som blott skruvades mer och mer spänt. Han blott väntade på att få brista.

"O Gud! O förfärliga liv! Säg, hur länge ännu skall du hålla mig levande, liv? Jag är Guds, icke världens, och det är mitt livs tragedi. Gröna Sverige, du har nu hävdat dig färdigt. Nu är det slut med ambition, framåtanda och erövrarentusiasm, om vi någonsin ägt dem. Vi har nu förlorat mot all världens anfallsvansinniga angriparmakter. Nu står Sveriges rike inför allmän delning och styckning. Den rika nationen, den utstyrda och magnifika krokanen, skall nu bliva slaktad av hungriga elaka barn, som nu rått på föräldrarnas, målsmännens, Sveriges försvarares motstånd. Snart återstår av fagra Sverige ej mera än smutsiga glömda förtrampade smulor, som döljer sig där de ej syns i de mörkaste hörnen. Ack, Sverige! Vår goda moder, vårt moderland, skall bliva skändat inför alla svenskars och all världens ögon! Ack, ve över varje eländig och olycklig människa, som då är levande och som får skåda den gudlösa dagen, den allra gudlösaste av alla dagar! Min häst! Giv er konung hans häst!"

"Ack, vår konung och herre, de samlade ryssarna drager nu över den föga besvärliga floden!"

"Vi måste förhindra dem! Inte en ryss får gå över den floden förrän vi personligen ger vår tillåtelse därtill!"

En blå karolin sade till en god vän:

"Se, hur käckt, raskt och hurtigt och grant och beundransvärt konungen rider!"

"Det finns ingen styvare ryttare i hela världen!"

"Kom, låt oss bli med honom!"

"Ja, låt oss bränna den fräcka inkräktande ryssen i baken!"

Och de redo med hårde kungen.

"O konung, de har satt sig fast på en ö uti floden. Vi har drivit bort dem från stranden."

"Väl gjort," sade kungen.

"Ack, ers majestät, rid ej närmare fienden! De har er snart inom skotthåll!"

"De har mig nu re'n inom skotthåll."

Bredvid honom föll Malcolm Björkman, en tapper drabant, död ur sadeln. Men kungen red närmare stranden och skjutgalne fienden ute på ön. De som såg honom mumlade dovt till varandra:

"Den galningen vill ta sitt liv. Han riskerar sin framtid, vår här och sitt land av ren dumdristighet och det grällaste övermod. Han är ej klok! Det är höjden av ansvarslöshet!"

"Herre konung, de skjuter er!"

Konungen tänkte: "Ju förr, desto bättre. O Gud, låt dem skjuta mig stendöd, så jag slipper se Sveriges undergång!"

Till ädle Lewenhaupt, som red bredvid honom, sade han kallt:

"Käre Lewenhaupt, blott när man oroar sig händer olyckor. Om alla ni goda varnare blott höll er käft skulle aldrig en olycka skada mig eller ens Sverige."

I samma stund small ett skott olycksbådande nära, och konungen kände sig träffad. Han tänkte då omedelbart:

"Nu sköts Sverige i sank, men tyvärr inte jag."

Och han låtsades att ingenting hade hänt. Endast en liten blixtrande blekhet i ansiktet hade förrått kulans intrång i svensken. Han hade ej någonsin förr blivit träffad och sårad. Det var första gången, och den var omåttligt fatal. Fastän endast en skymt utav chocken kort blixtrat i konungens anlete hade varenda en man märkt och fattat vad som hade hänt. Kungen såg arme Lewenhaupts frågande ansikte, chockat och blekt som en döds. Kungen svarade på outtalade frågan:

"Det är blott i foten. En ren bagatell."

Men varenda en visste, och allra mest konungen, att det ej alls bara var någon ren bagatell. Intet kunde dock störa i konungens lugn. Och han fortsatte ritten och fullgjorde allt vad han tänkt och planerat, alltmedan det forsande blodet snabbt fyllde hans stövel. Han ankom till Gyllenkrook och satt flinkt av och stod sedan rätt länge och språkade muntert med store mineringsexperten, helt vanligt och vardagligt som om blott ingenting hänt, och den blå hedersmannen befarade intet men fick först när konungen gått reda på att han sårats.

Carolus red sedan till general Sparre och talade med honom en ännu längre och drygare stund. Ej ens Sparre blev varse att blod flöt ur konungens stövel förrän kungen ridit iväg.

Efter tre långa timmar och tvenne mils ritt först bemödade konungen sig att ta ledigt från plikterna och se till såret. Han hade med den största viljeansträngning och kraft bibehållit sitt lugn och sin oberördhet, men när han steg av hästen vid sitt eget tält och försökte att intill det sista bevisa för alla att skadan var lindrig och gå helt normalt, då var krafterna ej längre nog. Han föll avsvimmad ner på den av honom själv blodnedsölade marken. Den trogne herr Hultman tog konungen på sina axlar

och bar honom in i hans tält undan menige mans helt bestörta och mycket oroade blickar och nyfikenhet. Snabbt som löpelden på den förtorkade solstekta stäppen spreds nyheten att konung Carl blivit sårad. Varenda en man fick raskt reda på nyheten, och varje man som fick reda på nyheten blev mycket uppskakad, allvarligt till sig, chockerad och ytterst beklämd av det fasliga tillbudet. Det var det värsta som kunde ha hänt, närmast efter blott konungens död. Det blev sorg, skräck och skrämsel och oro i hela den fattiga svältande arma nödlidande och decimerade hären. Vad skulle nu hända? Blott kungen var lugn, medan läkaren Melchior Neumann försiktigt behandlade såret och plockade ut tragiskt krossade ben ur den helt genomskjutna och allvarligt sargade foten. Klimatet var det sämsta tänkbara för en snabb läkning av dylika mycket svårartade sår: det var hett som i Afrikas öken, och många dog dagligen av arma männen av de allra lättaste sår, som snabbt blev infekterade i tunga hettan och ruttnade och hastigt övergick till diger kallbrand.

Ock konungens sår blev trots alla försiktighetsåtgärder efter ett par dagar endast förgiftat. Det såg illa ut. Högste fältherren, hotad från alla håll av Rysslands övermakt, låg helt odugliggjord i blodförgiftning till sängs och helt dödssjuk. Knappt hade den store tsar Peter fått veta att Carl blivit sårad, så sände han raskt över floden sitt folk och besatte snart svenskarnas flodstrand.

"Ha-ha!" skrek tsar Peter förtjust. "Nu är svenskarnas konung ur leken och oskadliggjord! Nu kan ingenting hindra oss mer från att riktigt förgöra dem, ta hela Finland och Estland och Livland och Ingermanland och ta kål på all svensk outhärdlighet i hela världen! Nu är svenska stormakten prisgiven, nu kan vi överta dess monopol på det norra Europa, nu kan vi befästa Sankt Petersburg som hela Nordens och framtidens huvudstad, nu är vår ställning som världsstormakt definitivt etablerad! Nu är kungen sjuk. Nu skall vi riktigt passa på tillfället. Hade det varit jag själv som fått kulan i kroppen så hade förvisso de ädla naiva finkänsliga blödiga svenskarna väntat tills jag blivit återställd innan de tagit upp kampen mot mig, men så ädel och dum, snäll, fromt ridderlig, fånig och hänsynsfull skall inte jag vara. Nej, vi skall passa på tillfället! Nu skall vi ta svenske kungen på sängen! Fritt fram nu, ni Rysslands allsmäktiga massor! Nu kan vi fritt storma och härja och utrota svenskarna, ty nu är den svenske kungen ur leken! Kamrater! Nu framåt! För ryssarnas eviga grå herravälde på jorden! För den ryska maktens triumf över hela Europa! För tsaren, för enväldet, för diktaturen, för krossandet av allt som står mot vårt eviga mörkers förkrossande makt!"

Och de rovlystna ryssarna svarade alla: "Hurra! Låt oss utrota svenskarna!" till tsarens eldande och agiterande tal. Och så satte sig ryssarnas fast uppå svenskarnas sida av floden, befäste, förstärkte och skansade sig där ordentligt och gjorde sig redo att giva de utbrända svenskarna och deras dödssjuke konung den slutliga helvetesstöten och dödsskjutsen.

Läkarna som ständigt vakade vid kungens sida gav den tjugoandra i juni det utlåtandet att med säkerhet Hans Majestät skulle inom ett dygn vara död. Blodförgiftningen gick ej att hejda. Men konungens kropp och fysik var ej av denna världen. Han levde ännu när den smäktande solen gick ner efter midsommarafton,

och dagen därpå var all fara för konungens liv helt förbi. Men för alla, och allra mest för gode kungen, var hoppet om Sverige förlorat, och Carl tänkte blott:

"O min Gud, o min Gud, varför haver du övergett mig? Var jag icke mer värd dig? Vad har jag förbrutit mot dig? Hur skall jag åter finna och vinna dig, Gud? Jag är redo att avstå från allt jag har kämpat och arbetat för. Endast dig kan jag aldrig, o Gud, nå'nsin avstå från. Helige Gud, jag bryr mig ej det minsta om vi nu förlorar, går under och dör i rysk fångenskap eller vi segrar, som dock ej är det minsta troligt. Det enda jag bryr mig om är att vad som än må ske endast det bliver skett som är rätt. Ske din vilja, o Gud. Det är min enda bön och det enda jag ber dig om."

Solen gick upp över den tjugoåttonde juni. Var svensk hade ställt sig i ordning mot ryssen. De ytterst utmattade svenskarna hade i natten marscherat till ryssarnas läger och stod nu beredda att möta den helt övermäktige fienden. Ryssarna vaknade upp i sitt läger och såg nu att svenskarna färdiga var och blott väntade på dem. Det slutliga avgörandet var nu kommet. De svenske var ej mer förmögna att svälta och insjukna och tyna bort. Det var ej längre möjligt för dem att lugnt uppskjuta slutstriden, ty deras ammunition tröt betänkligt. Var dag åt de mindre. De måste nu kämpa den sista och bittersta striden, ty eljest så skulle de alla snart dö utan strid, utan något berömvärt avgörande. Därför så hade Carolus bestämt sig för striden, trots att han ej själv kunde leda den. Tidsfrågan tvingade honom därtill. Starke Peter i sitt rika läger höll ett vackert tal till sitt folk, ett fromt grant dygdigt tal om vanhelgade kyrkor, förtrampade gravar och rånade uppbrända kloster och dylika helgerån, som enligt honom blott flitigt förövats från svenskarnas sida. Han liksom sitt folk var helt okunnig om att slikt alltid tyvärr ofrånkomligen händer i krig. Krigen kan inte skilja de goda från det onda flertalet. Det drager fram som en storm, och ej någon går fri från dess åverkan, ej ens den av alla helgade religionen. Liksom i jordbävningar stryker till och med heliga byggnader med i det vettlösa okontrollerbara grå raseriet. Den rätt ignorante men store tsar Peter var okunnig om att de ryske, igenom att de var så hemskt många flera, var långt värre kloster- och kyrko- och gravmarodörer och -skändare själva än de små och ensamma få och lätträknade svenskarna. Peter var dock religiös, liksom alla de mäktiga tsarerna. Så religiösa var de, att till slut Rysslands massor i traditionellt österländskt raseri tog och utrotade alla tsarer och deras familjer från Ryssland för gott, såsom de asiatiska massorna på samma sätt tagit kål på ett antal nationer, som tidigare existerat, som Grekland och Bysans och hela Balkan. Efter Sverige stod Polen i tur. Denna dag skulle ännu en stats öde nu bli beseglat av dessa församlade massor, som är så lättledda att de lätt förstör vilka stora imperier som helst. I den fridfulla men ödesmättade morgonen mötte herr Lewenhaupt Rehnsköld. Den gode herr Lewenhaupt sade:

"God morgon!"

Och Rehnsköld var dyster och tyst. Men så sade han:

"Kungen är död. Ej bokstavligt, men desto mer i andlig mening. Vårt land är nu utan sin ytterst nödvändige konung, ty vad är ett land och ett folk utan kung? Utan

kung ingen stat, inget hopp, inget ljus, ingen ordning. Ack, Lewenhaupt, vi är förlorade! Sverige har fått sitt omistliga huvud bortskjutet av ryssen!"

"Och därför skall vi vara huvud i stället, du, Piper och jag."

"Vi är tre. Trenne huvuden är ej på långt när så bra som ett enda. Han lever, vår konung, vårt huvud är ännu på plats, men det kan icke längre bestämma och styra den svenska maskinens aktioner. Och alltför väl vet du, o Lewenhaupt, att vi tre ej kan fungera tillsammans. Vi kan inte alls samarbeta."

"Det är bara du, Gustav Rehnsköld, som icke kan arbeta samman med oss. Vi har intet emot dig. Vi stöter ej bort dig. Det är bara du som ej drar jämnt med oss."

"Därför att jag tyvärr är den bästa och starkaste av oss. Jag kan icke gå lika långsamt som ni, och ni kan heller ej hålla takten med mig, ty jag kan blott gå fort, och ni kan blott gå långsamt. Är det allt blott mitt fel?"

"Den som kan gå fort kan ock sakta ner farten, men den som ej alls kan gå fort kan omöjligt, tyvärr, stegra farten."

"Min konung blott kan vara snabbare än lilla jag, och han är nu förintad med Sverige. Han endast kunde förmå hålla Sverige i takt och i spetsen av tiden. Om jag minskar takten och går lika långsamt som ni, gode Lewenhaupt, kan det blott leda till att Sverige går ut ur tiden totalt, och det kan jag ej tillåta."

"Det var, min herre, en grov förolämpning! Det är endast det som fördystrat vår ledning: att ni, Gustav Rehnsköld, ej kan förekomma med oss utan att förolämpas."

"Nu träder er svaghet i dagen, o Lewenhaupt. Ni tager åt er. Det får man ej göra. Ni kan ej förmå någonting emot mig. Om ni ropar på Piper så kanske han kommer och hjälper dig göra med mig vad tsar Peter re'n gjort med vår konung. Jag fruktar, o Lewenhaupt, att du i denna dags strid skall slå krokben för ditt eget folk. Om vi denna dag alla går under och tragiskt förlorar det slag som blir det allra största i världens historia, så kommer det att bero på Carl Pipers och din onda fientlighet emot mig."

"Käre Rehnsköld, låt oss vara vänner."

"Då måste ni lyda mig som ni lytt kungen."

"Det kan vi ej göra! Vi är lika goda som du!"

"Faktum är att ett ensamt och allenarådande huvud är bättre än tre. Ni får välja helt själva om ni vill ha ett eller tre."

"Ingens huvud kan ersätta konungens. Hur vi än gör så går striden ändå som den går."

"Och jag leder den vad ni än säger, ty därtill har konungen utsett mig och icke er."

"Och vad du än må säga, så gör vi ändå vad som faller oss in och som tycks oss bäst vara."

"Så skiljs vi i bittraste oenighet för att splittrade, osams och fulla av avundens dödliga gift slåss mot enige lyckligt enväldige fienden, som bär sitt vackra och oskadda huvud mer högt än nå'n annan på jorden. Så skiljs vi med agg mot vår nästa för att härnäst slåss mot vår fiende för all vår framtid, vårt liv och vår nästa, för att

just den nästan vi grälat med skall få en framtid och välfärd och allt gott av Gud. Jag har älskat dig, Lewenhaupt. Endast som kämpe är du ej min broder och jämlike."

"För våra titlars skull, för vår oviktiga världsliga materiella grå färdighets skull, som blott aningen smått varierar, skall vi vara ovänner, ej kunna samsas, och därför skall striden förloras och Sverige gå under. Kan vi intet göra åt saken?"

"Det verkar ej så, eftersom ingen av oss är villig att först giva efter."

"O Gud, kan du tillåta detta?"

"Gud älskar ej något så innerligt som tragedier och lidanden och katastrofer."

"Jag vet var skon klämmer. Du kan ej förlåta mig för att jag ej kunde klara ut trossen vid Ljesna."

"Du slarvade bort hela trossen. Det var oförlåtligt, ett fruktansvärt misstag, en diger försumlighet. Misstag kan ej tolereras i krig."

"Och kungen begick inga misstag? Det var ej försumlighet av honom att icke invänta oss men att blottställa oss för de ryske i stället?"

"Han var icke rätt informerad."

"Och vädret? Var hällregnet i åtta veckor mitt fel, som fick vagnarna att växa fast i morasen? Var mördande vintern mitt fel i Ukraina? Var våröversvämningen mitt fel, som spolade bort allt det sista vi ännu ej hade förlorat?"

"Jag vill icke gräla med dig som med en gammal trätgirig kvinna. Rid genast och sköt dina plikter och invänta order. Vi har nu ett slag vid Poltava att sköta."

"Farväl, gode Rehnsköld."

"Farväl, gode Lewenhaupt."

Lewenhaupt gick.

"Kungen vet inget om att Carl Piper och Lewenhaupt icke kan tåla och dra jämnt med mig."

Kungen låg på sin bår, och han sade:

"O, se denna goda armé, detta ytterst förträffliga och gloriösa och härliga sällskap! De har alla gått genom värre och hemskare faror och helveten än någon annan. De flesta av alla som gick ut ur Tyskland är kvar än trots allt. Det är ganska otroligt. Om jag icke här hade dig, käre Hultman, min fader, så skulle jag dö här på båren av leda och långtråkighet. Men du är som en skald. När vårt lands kung är ute ur leken så hittar du bara på andra och bättre mer lyckliga kungar. Vad synes dig, Sparre? Är krigarens lott alltjämt olycklig blott?"

"Ja, det är den. Ett helvete blott är det gruvliga kriget för evigt, som tager blott och giver intet, som dödar blott och ruinerar, förstör och förgör varje ädel god krigare förr eller senare."

"Jag håller med dig. Dock tror jag, att har man blott frid i sin själ så har man, under vilka blå omständigheter som helst, därmed all frid i världen och därmed all fred ock. Med frid i sitt hjärta så äger man all fred i världen och kan därmed väl leva under, ja, vilka förfärliga omständigheter som helst. Har man frid i sitt hjärta, så lever man lika väl vare sig man är den friaste allra mest ostörda fredliga bondeman eller den allra mest plågade lidande döende krigare. Det är min tro."

"Herre konung, en budbärare!"

"Det är mannen jag sände till khanen. Vad säger den höge förträfflige härskaren över tartarerna? Hur lyder min värde broders, Guds tjänares, den främste herrens av alla muslimhövdingar kära bud, vad har min käre frände och vän att förtälja?"

"Han hälsar att han är Guds fienders fiende liksom ni själv."

"Gud har sett till sin tjänare. Det låter hoppfullt. Än kunna vi vinna, o bröder! Er konung är ej ännu slut! Med tartarernas herre och khan på vår sida kan hela den blåa muslimska otroliga världen ej mer säga nej till oss utan blott stå på vår sida tillsammans med Gud. Detta ljus skall nu skina och lyckligt förgylla och upplysa hela vår dag. Kära vänner! Bär mig till soldaterna nu! Låt mig träffa och vara med menige männen! Jag är blott en mänska som de."

Och han bars ner till slitna soldaterna. Han bars omkring bland dem, och med rätt många av dem bytte han även ord.

"Herre konung, vi har ingen ammunition, och vårt krut är fortfarande vått."

"Strunt i krutet och elden, blå gossar. Förbannade eldvapen användes endast av fegisar. Slåss ni med svärdet på hederligt vis man mot man. Därmed kunna ni kämpa betydligt mer snabbt, effektivt och förskräckligt än med tröga kulor, som skjuts en och en med tidsödande omladdning till där emellan. Och dessutom är det omöjligt att sikta och träffa. Nej, gå ni burdust fram med svärdena blott. Med dem hugger ni ned tio ryssar för varje svensk som dumma klumpiga ryska kanonerna mördar på fegt vis från tryggt säkert avstånd. Det är mycket lättare och mera smidigt att slåss blott med hedrande svärd. Men nu börjas det! Si! Nu går solen i grant majestät vackert upp över röda Poltava! Historien skall aldrig förglömma den dag som nu börjar! Vän Rehnsköld, min tappraste vän; fältet, dagen är din! Sätt i gång och begynn! Du bär ansvaret nu för vårt västerlands kamp för vår rättvisa sak!"

Och nu närmades striden. "För Gud och för sanningen!" ropade konungen där han låg fjättrad vid båren. Den gode och ädle allvarlige löjtnanten Lüth tyckte konungen låg där såsom i en likkista. Men sjuke konungen tänkte:

"Du gav mig, Gud, allt. Nu ger jag dig allt åter." Och allting försvann för hans ögon och sinnen som bort i en dimma.

Men den ljuva drömfulla silvriga månfagra dimman av syner och minnen blev hastigt med ens plötsligt skingrad av den tappre Rehnsköld, som störde och väckte upp kungen med orden:

"O herre! Vår käre vän Roos, som blev efter och som kom helt bort under nattmarschen, har nu hörts av. Han har intagit alla de tio redutterna!"

"Och varför gjorde han nå'nting så fullkomligt onödigt, med risk för halva armén?"

"Vår vän Siegroth är stupad. Han hann ej berätta för Roos hela stridsplanen. Siegroth begynte att anfalla skansarna, allt enligt planerna, men när han dött med en kula i livet så fortsatte Roos, utan kunskap om läget och planen, att erövra skansarna, helt emot planerna. Och därför blev Roos helt avskild från övriga hären. Men nu har han kommit till rätta igen, Gud ske lov!"

"Det är goda upplyftande nyheter, Rehnsköld."

Och Rehnsköld red därpå iväg. Kungen sjönk åter in i sin dvala. Han tänkte på Gud, på sitt folk, på sitt land, som han ej nu sett på tio år. Åter avbröts hans tankar och drömmar av Rehnsköld som ropade:

"Herre! De ryske flyr undan som harar! Den hjälten, den stridbare och helt fantastiske Lewenhaupt har brutit in ifrån söder i ryssarnas läger! Vårt kavalleri har satt skräck i det ryska och skingrat det ut över träsken i norr! Och vår center och höger har uppbrutit ryssarnas övermakts stridsordning och brutit in som en kil genom deras oordnade led! Redan spänner de ryske för trossen och börjar att fly! Hela lägret förfaller allt mera till kaos! Paniken hos ryssarna sprider sig! Bäcken har satt det grå ryska havet i stormning!"

"Vad gör kusin Peter?"

"Han döljer och gömmer sig, håller sig bakom och vill inte synas. Han tycks liksom samtliga ryssar fundera på flykt."

"Har Gud än en gång nedlåtit sig till att tänka på och vara med hos de våra?"

"Det ser inte bättre ut. Se, nu drar ryssarna sig alltmer bakåt, de viker tillbaka, liksom en fördämning som sprängs genom kraften av först bara en vattendroppe som brutit igenom! Den massiva horden är slagen av uppenbar härlig panik, som blir värre för varje sekund! Se hur massorna drivs ner i floden och flyter iväg, hur de drunknar och fäktar förtvivlat med armarna! De stod med ryggen mot branten mot floden, de valde ett så utsatt läge helt själva, och nu blir de störtade utför – de kan icke fly! Det var Peter själv som valde ett så prekärt utsatt läge för hela sitt läger, att avgrunden låg allra närmast inpå dem mot floden! Vår Roos är den här dagens hjälte. Om han icke ensam fått bukt med redutterna, och om han ej åter kommit till rätta just i rätta stunden, så hade vi ej haft en möjlighet till denna seger. Se, ryssarna skingras som myror vars myrstack har stampats i! Aldrig har jag sett en mera bedrövlig och fruktansvärd syn. Vi har satt hela Ryssland i kaos."

"Rid bort, kära Rehnsköld. Stå ej här och gapa, men fullfölj din seger i stället. Ty segern är din, hela dagen är din och allt Sveriges. Jag har ej någon som helst del i framgången, ty jag är död och odugliggjord. Gläds, kära Sverige, gläds som din konung, men tänk i din glädje på Gud blott som givit dig den. Nu är Ryssland förintat och fallet, som huset som byggdes på sanden och icke på berget. Nu är onda tsarernas välde förbi. Ja, var kejsarstat är evigt dömd att gå under, ty envälde är en förbannelse blott. Envåldshärskare kan blott gå under och dö, medan folket fortlever för evigt. Blott folket vet vad som är bäst och mest nyttigt för folket. Allt Ryssland är öppet för oss nu. Dock skall vi ej ta mera hand om det ändlösa Ryssland än vad vi tog hand om det saliga Polen. Nej, Ryssland åt ryssarna! Tsaren blott skall vi ta hand om, beröva den karlen all makt, som vi gjorde med August, och göra den skrävlaren till vad var människa blott borde vara: en människa. Sina tandläkarexpert-skickligheter får han nu i framtiden bruka på endast sig själv och ej längre på sina friborna bojarer. Ja, vi skall ta ner ryska makten på jorden och lära den att icke våldföra sig uppå skuldlösa grannar. Vår dag här, vår strid här vid fagra Poltava, vid denna förtjusande fagra flod Vorskla, i rika välsignade goda Ukraina, vårt stora slag innebär blott att vårt långa försvar av vårt land nu till slut äntligt fullbordats och

krönts med seger. Vi har slagits hårt för vårt liv nu i tio oändliga år, och vi haver nu äntligen utfått en lön för vårt arbete, och den välsignade lönen består blott i vad vi har strävat för att till slut vinna: den är våra liv. Denna dag, den betyder att vi får behålla vårt liv – inget mer. Vi har segrat, men livet är allt vi skall ha för vår seger, och ingenting mer, även om mycket mer skulle erbjudas. Svenskar, behåll era liv; goda Sverige, fortlev i fred! Vi har räddat vårt liv. Vi har ej räddat Rysslands. Och vad har vi vunnit? Vi har bara vunnit vårt liv, icke Ryssland."

Så talade konungen där han låg stilla på båren, sitt fängelse, sin onda likkista för denna dag. Flinka dalkarlar hade gjort båren, en underbar uppfinning, buren av två raska hästar blott. Här slutar dock första delen av sagan.

Andra delen : Konungen.

1.

Vi fortsätter nu med den andra.

Med ens tycktes allt explodera. Hans bår kom liksom i en jordbävning och sköts till brasved, och hästen framför sköts i bogen och föll, och den andra blev träffad i låret och föll även den. Då uppvaknade konungen ur sina drömmar.

"Har jag endast drömt?" var hans själs första tanke, och svaret kom genast ur hans klara vakna förnuft: "Ja, det har jag. Allt var endast drömmar, helt verkliga drömmar förvisso, men lika fullt smickrande drömmar. Det här blott är verklighet: undergång, död, blod och eld, ondska, fiender, blodbad, massaker och svart tragedi."

Låt oss nu reflektera, besinna oss och tänka över allt vad som egentligen hänt. Låt oss göra det fastän det är outhärdligt, olidligt och skrämmande, och fastän det endast bjuder emot. Ty vi får icke glömma bort något av sanningen, av all olycklig och eländig mänsklighet, av allt som Gud funnit vara förträffligt att pröva olyckliga världen med. Vi måste se ej blott allt gott och underbart som Gud undfägnat oss med, men ock allt det förskräckliga. Kärleken är icke ensam oändlig och evig. Gud är icke kärlek allenast. Lidandet är lika evigt som kärleken. Under den kritiska nattmarschen, som skulle tillgå på så sätt att ryssarna ej skulle märka det förrän de svenske stod färdiga framför det väldiga rysslägret, redo till strid, hände redan olyckliga saker, ty redan i början av marschen så råkade allting i oordning, ty det fanns ej någon konung som ägde ett samlandets kraft och en ledande ande som ordnade allt. Alla skulle marschera på en gång, och ej förrän Rehnsköld personligen ordnade upp midnattskaoset kunde den viktiga marschen alls fortsättas. När sedan hären kom fram till redutterna var det den gode pålitlige översten Siegroths och blå generalmajor Roos sak att oskadliggöra redutterna så att de ej ställde till med besvär under svenskarnas genomgång av detta område. Endast så länge de kunde ge svenskarna obehag skulle de anfallas och hållas väl sysselsatta. Men redan i början av denna ej viktiga strid sköts den ädle fatalt oundgänglige Siegroth till döds, och han dog utan att hava delgivit Roos kungens plan. Och ovetande om vad som nu var att göra, så fortsatte Roos att gå lös på redutterna, och därmed fortsatte han även sedan all hären försvunnit ur sikte. Och med honom slogdes mot skansarna, som var omöjliga att ens besegra, den bästa och allra mest viktiga delen av hären, ty Siegroth var död, ende mänskan som vetat varför de alls anföll redutterna från första början. Att slåss mot redutterna var som att slåss emot berg, och det kostade ansträngning, blod, liv och hären en massa men gav ingenting. Och Roos själv kunde ej alls förstå varför de satts att anfalla dessa betydelselösa och helt ointagliga skansar.

Snart började Rehnsköld och övriga hären att sakna dem. De skulle vara ett antal av aderton blå bataljoner, men de var blott tio mot ryssarnas fyrtiotal. Sex var upptagna under Roos ledning med att göra slut på sig själva, och det hade hären och Rehnsköld och kungen och ingen den ringaste aning om. Sex bataljoner försvunna, förlorade, spillande meningslöst blod, och i högre och högre grad döende, utan att

någon var medveten om det förutom de själva. Och konungen låg på sitt läger och kunde blott ingenting göra. Han kunde blott ängslas och våndas och längta till vad han ej på något sätt kunde nå: sin förlorade ställning. Han låg i sitt blod, dystert fjättrad och fången och fängslad i hjärtat av Ryssland av sin hemska oöverkomliga obotliga invalidställning. Han låg och kände och märkte och anade hur allting endast gick mera på tok, och han kunde ej göra så mycket som stå, han, den ende som kunde ha räddat och klarat förfärliga situationen.

Och nu hade ryssarna upptäckt och märkt arma svenskarnas hopplösa otursförföljda olyckliga dödfödda desperationsföretag. Där stod präktig furst Mensjikov, stolt Sjeremetjev och rakryggad högbröstad högburen stolt och belåten tsar Peter, och alla tre log de. De visade tänderna, spinnande av lugn belåtenhet, såsom de tre lejon som såg ett armt ensamt och magert lamm komma haltande rakt emot deras bloddrypande käftar. De log och de fröjdades och gladdes mera än någonsin förr inför dagens prospekt att nu äntligen kunna definitivt slita ihjäl den armé, som blott hitintills visat sig så infernaliskt och obotligt klart överlägsen, den svenska armé som dikterat all den politik i Europa, som de så högt önskade överta all dominans av.

Nu fick Rehnsköld äntligen klart för sig hur det var fatt med den arme herr Roos, och han sände nu genast ut folk att förklara för Roos lägets tillstånd och skaffa tillbaka den arme till sina kamrater. Men dessa, som sändes till Roos, nådde aldrig till målet men sköts ner av ryssarna innan de lyckats med ett enda ord rädda Roos ur hans fullkomligt onödiga och fatala förfärliga dödssituation, som betydde en dödssituation även för hela hären. Den felfrie Rehnsköld förskickade även förstärkning och undsättning för att befria förtvivlande Roos ur hans hopplösa läge, men denna förstärkning och undsättning kom aldrig rätt, utan red sorgligt vilse i röken och dammet och morgonens dimmor och vida terrängen. Allting gick på tok denna dag ifrån början intill bittra slutet. Och ryssarna gladdes åt den för dem muntra och härliga situationen och passade noga på tillfället. De sände ut några trupper som började omringa olycklig Roos och hans dyrbara män. Han var helt isolerad från kungen och hären och kunde blott kämpa för livet, som ändå till slut måste gå ofrånkomligt förlorat.

"O Gud!" sade Roos, men Gud hjälpte den utsatte stackarn och hans alla dödsdömda vänner och landsmän, kamrater och dalkarlar ej. De var nu alla omringade av den ryska lugnt strypande snaran av övermakt, som lugnt gick offren till mötes och började slakta dem. I sista stund nådde en adjutant fram till Roos ifrån Rehnsköld, som noga förklarade allt för den äntligen fattande Roos, men nu var det för sent. Ej ens oskyldige adjutanten kom ut ur den hastigt tillskruvade omringningen. De var alla förlorade och stred tills allt blod var utgjutet. Så omkom konungens bästa och trognaste sex bataljoner, tre tusen förträffliga män, helt i onödan, i största möjliga meningslöshet. Endast några par hundra kom undan med livet, men dessa gick ett ännu ondare öde till mötes än alla de döda kamraterna. De överlevande omkommo nämligen alla med tiden i diger rysk fångenskap. Vad är väl värre än döden? Jo, kapitulering. Och ändå så måste man genomgå bägge och ej

endast en gång i livet men många, trots att ingen människa vill det och ej heller önskar det för någon medmänska. Där dränktes jorden vid Vorskla av världsalltets ädlaste blod, som blev hänsynslöst utgjutet av ingen annan än ödet och oturen, olyckan och katastrofen. Ty ryssarna voro helt oskyldiga. Liksom svenskarna gjorde de bara sin plikt. Likväl gick de ej under som svenskarna. Olyckan drabbar den bästa och ädlaste mera än skurkar, ty den som är god vet vad lidande är medan skurkar ej vet det. Men alla som kände till Roos onda öde, och alla som visste hans olycka, från Siegroths död till Roos tillfångatagande, voro helt eniga om att han var dagens hjälte. Och slutstriden, slutförsvarsstriden, det stora avgörande slaget mot Peter, den svenska förtvivlade självmordsbataljen, gick vidare utan de sex mycket saknade blå bataljonerna och utan Roos.

Arme Lewenhaupt var dagens näst främsta hjälte. Varenda en sak som han gjorde var fel. Överallt ställde han till med trubbel, var än han befann sig. Han gick sina egna högst märkliga vägar och lydde ej Rehnsköld för fem falska ören, som om icke fältmarskalk Rehnsköld ens alls existerade. Lewenhaupt trampade på i sin lugna pedantiska stövel, helt borta och fjärran i egna personliga drömmar, som icke en människa kunde forcera och träda till Lewenhaupt själv genom för att ge honom ett häftigt och nyttigt vak-upp. Ständigt under den kritiska nattmarschen avvek han med sina trupper från övriga hären och stövlade mera än en gång rakt in hos de ryske och väckte dem upp, vilket ej skulle gjorts förrän i och med stridens begynnelse. När han med sina soldater ej sackade efter, så skyndade han långt i förväg. Vad än den otrolige fältherren gjorde så gick det på tok, men det gjorde det för allesammans vad någon än gjorde, men för arme Lewenhaupt var det i så mycket högre märkbarare grad, som om han var besatt av ett slags defaitistisk total fatalism. Han var kränkt och moloken, han var deprimerad och arg på herr Rehnsköld, som kränkt honom djupt med sin ringaktning, och han var mot hela krigståget från allra den första början, när han redan på kungens order fick överge Livland åt ryssen för att tvingas gå med kung Carl mot Moskva, vilket han aldrig trott på. Ett helt krigstågs skeptiska baktankar tog ut sin rätt vid Poltava hos honom. Men det allra värsta som Lewenhaupt gjorde, på grund av sin måttlösa töckniga sorgliga negativism och förfärliga nedslagenhet, var att strunta i Roos och hans dalkarlar, när stackars Lewenhaupt, såsom den förste av alla, stumt märkte att Roos och hans sex bataljoner var efter. Han struntade i det och lät dem bli efter med flit med, som man kunde misstänka, avsiktlig arg underlåtenhet. Han hade ej någon order av Rehnsköld att hålla ett öga på Roos och hans dödsdömda svenskar. Men alla de dödsdömda svenskarna var denna dagen förlamade. Skottet som drabbat, förgiftat och sängbundit konungen hade med samma kraft drabbat, förgiftat och slagit med skoningslös hårdhet var svensk kämpes själ. Ingen mänska var skyldig till allt det förfärliga som bragte Sverige i graven. Blott ödet, försynen, krigsledan och trötthetten, svälten och vanmakten mot alla de överdrivna naturkatastroferna, oturen och hela kriget var skyldiga.

Ryssarna gladdes emellertid åt ödets för dem så gynnsamma lekar. Med fyrtio kanoner och mat, vin och vapen och ammunition i gränslösaste överflöd väntade de

mycket lugnt på att utsvultna krutlösa ammunitionslösa svenskarna, som inte ens hade några kanoner, snart skulle begynna den strid som blott kunde betyda och medföra Sveriges och konungens nesa, förnedring och nederlag, undergång, död och förödelse.

Nu nådde budskapet om arme Roos tragedi arme sorgtyngde Rehnsköld. Den sårade konungen gav Rehnsköld rådet att anfalla genast, men kungen var sårad och ute ur leken och hade ej mer någon talan. Och Rehnsköld, han sade på grund därav nej. Han befallde i stället den rakaste motsatsen, ty han såg ej att de ryske beredde sig att själva anfalla. Väl fick han veta det, men slika nyheter fäste han inget avseende vid. Icke brukade ryssarna anfalla. Det var otroligt. Så svenskarna drog sig tillbaka, till ryssarnas jubel och måttlösa glädje, ty nu kunde de ännu mera förstärka, bereda, befästa och göra sig färdiga för stora slakten av Sverige.

"O ljuva Sverige! Fastbunden, spetsad i fällan, förskräckt och förlamad av olyckor, ligger du färdig att styckas av hjärtlösa östlige fienden, som på en slaktbänk! Nu skall Sverige blöda, och hela det ändlösa Ryssland skall bliva helt rött därav, färgas för evigt av blodets förbannelses vidriga färg. Må det blod som nu tages från svenskarna vila för evigt på ryssarnas huvuden som den ohyggligaste av all världens förkrossande bördor!"

Så sade den redbare rättframme blå Hermelin, som personligen skulle bli halshuggen av själva Peter. Där stodo de nu, de helt blottställda menlösa godtrogna nordmännen, nästan försvarslösa, med hela Ryssland emellan sig själva och hemlandet, med tio blå bataljoner i uruselt skick, men fullt färdiga ändå för slutstriden, mot ryssens femtioen bataljoner. Den gode befälhavaren beslöt återmarsch därför att han ville allt för att rädda sin Roos, och han trodde att Roosen ännu kunde räddas. Förtvivlan blott var all den kraft som stod bakom de svenskes aktioner. Och Roos var förintad. Han kunde ej räddas, och de bataljoner som Rehnsköld försökte att rädda fanns icke mer till. Det som ledde herr Rehnsköld till att vända åter var död blott och undergång – Roos alla män existerade inte alls längre. Men likväl så manade de arme Rehnsköld att komma till dem, att dem följa i spåren, till döden, till undergång, till att förblöda som de och bevattna Ukrainas jord med det ädlaste blod som av Sverige någonsin utgjutits.

Nu gjorde Lewenhaupt ännu en klumpig manöver med sina förband, som nu än en gång, den allra sista, betjänade ryssarna och var till svenskarnas nackdel. Ack, Lewenhaupt! Du ville blott göra väl och en sista gång rädda en chans till att återta något initiativ! Därför fick du förfärliga grälor av Rehnsköld, som ledde dig till att bekänna att du blott lytt order.

"Av vem kom den ordern, som nu tvingat in oss i ryssarnas skruvstäd?"

Han hade på eget bevåg givit order om anfall mot ryssen. Det hade måhända gått bra, om ej Rehnsköld raskt kallat den åter.

"Av er eller av herren konungen, jag vet ej vem."

Arme Rehnsköld var rasande olycklig. Han vände sig nu till konungen, spörjande: "Haver ni givit den ordern?" med vrede i rösten. Den skadade kungen blev blossande röd, som han blev blott när vreden steg upp inom honom.

"Ni ryter, herr Rehnsköld, till mig!" var hans vredgade tanke. "Förvisso skall detta betyda att intet hopp mer finns om seger för er del, blott fångenskap, lidande och diger långsam och fasansfull död."

Men han sade ej något av detta. Han höll det inom sig och släppte ej ut det. Han blev bara röd och förnekade fräcka anklagelsen, varvid det tragiska grälet emellan latinaren Lewenhaupt och starke Rehnsköld blev tiofalt värre, till skada för alla, som om icke all denna skada var tillräcklig redan för hela historien.

Vad återstod nu utom slutet? Kvar var blott formella rutinen, att slokörat stapplande utföra självmordsattacken mot ryssarnas mordiska övermakt, innan de ryske tog till och med det initiativet. Den sorgliga språngmarschen, långt mera tragisk, patetisk och hjärtskärande än Quijotes erbarmliga angrepp mot ofarliga väderkvarnar, gick till liksom all denna dags jämmerliga manövrar: i oordning. Det blev en lucka i mitten, och det såg de ryske.

Nu anföll de ryske. Nu tvingade ryssarna ensamme svensken till strid. Nu var initiativet de ryskes och ej mer de svenskes. De svenske satt fast uti ryssarnas fälla, och nu satte ryssarna kniven till svenskens oskyddade strupe. Nu började striden, och ryssen bestämde dess tempo och takt, dess formering och ställning, och icke mer svensken. Nu led allt mot slutet. Nu var Sveriges ensambestämmanderätt över sitt eget öde ej mera befintlig. Nu var allt hos ryssen – all makt och all ära, all seger och all världens lov. Och den smilande Peter, som själv nu för omväxlings skull faktiskt deltog i striden, emedan kung Carl var försatt ur sin stridsduglighet, kunde icke behärska sin glädje men ropade:

"Ha! Nu är Finland och Estland och Livland och Ingermanland äntligt vårt! Nu ger Sveriges kung själv oss tillräckligt med arbetskraft till att fullborda Sankt Petersburg!" Och han högg in i den ojämna striden och blodade ner sig och slaktade friskt bland de svenske. "Hugg av varje huvud! Slå ner dem och slakta dem bara! Skjut ner dem! Gör köttfärs utav dem! De har inga eldvapen eller kanoner! Skjut ner dem!" skrek entusiastiske Peter, den mäktige kejsaren, som var så omåttligt grymt populär, helt i motsats till Carl, den förtegne och blygsamme okände främlingen för sin nation. Och de blå magra svenskarna kunde ej alls samla hela sin kraft i det trängda och ogina läge, som de var försatta i.

Lewenhaupt fortsatte även i striden att göra allt som det var ofördelaktigast. Svenskarna kämpade sin sista strid. Blodet dränkte Ukraina, men det var ej ryskt blod men svenskt. Striden började ej alltför dåligt, ett tag såg det till och med ut som om svenskarna ändå trots skulle mäkta med det mest omöjliga tänkbara av allt i världen och få ryska övermaktshären att svikta och dra sig tillbaka och vika och fly, men en sådan tendens var för bra för att kunna bestå. Detta övertag och den pådrivningen fullföljdes inte. I stället slog ryssarnas center igenom i hålet i mitten av den svenska slagordningen. Det var början till slutet. Snart blev det klart, att ju mer striderna led, desto värre förled de för svenskarnas del. Ryska massorna blev bara flere och flere, alltmedan de blå individerna som slogs för Sverige bara blev färre och färre. Som ett väldigt kötthav flöt rysshopar fram överallt, som om någon fördämning fått brista. Och svenskarna dogo med stövlarna på. Inför slutstriden,

efter att Lewenhaupt i sin fulländade klumpighet oskyldigt och helt ovetandes ödelagt och saboterat, förstört och gjort allt till blott fiasko, kom Rehnsköld lugnt sökandes upp honom. Och Rehnsköld sade:

"Min vän, nu går Sverige mot döden, förintat och sargat till döds av den blodige ryssen. Låt oss nu bekämpa vår fiende intill det sorgliga slutet, ty aldrig är slut nå'nsin goda. Blott det som ej har något slut är helt gott. Käre greve, min vän Leijonhufvud, ni måste nu gå för att anfalla och attackera med noggrannhet, omsorg och kraft käre fienden. Gör som det anstår en ärlig och rättskaffens man i Hans höga och otadliga Majestäts ljuva tjänst. Och nu skola vi innan vi skiljs göra odödlig vänskap och broderskap samman. Vi levde som ovänner. Låt oss nu skiljas som vänner. Förtrolige vän, låt oss finnas och bo i varandras gudaktiga eviga hjärtan för alltid och längre."

Och Lewenhaupt tackade. "Skall vi nu angripa strax?" var hans därefter kommande fråga, och Rehnskölds svar lät:

"Ja, nu strax." Därpå skildes de. Därefter såg de ej någonsin mera varandra på så nära håll.

Och den tragiska slagfältsfinalen begynte. De svenske slogs mest medelst svärd, medan ryssarna mest sköt på avstånd. Sköt svenskarna, så föllo deras fåtaliga kulor till marken ner en meter från deras skjutvapens mynning. Så dåligt var krutet. Och eldvapenssmällarna var föga mera än snöpliga puffar. Men svärden bet desto mer kraftigt. De kunde fortfarande slåss, de förträffliga svenskarna, ljusets hårt härdade söner. De gjorde trots allt riktigt rätt för sig, och många ryskfödda fegisar flydde bedrövligt. Men ryska kanonerna skingrade svenskarnas led och förintade svenskindivider i mängder och åstadkom gapande luckor i nordmännens glestunna linjer, som var helt för svaga från början. Det var första slaget i världens historia där artilleriet med tunga kanoner med ammunition utan ände blev avgörande för bataljens utveckling och slut, då det ej hjälpte hur tappra svenskarna var, då de alla ändå från behörigt och säkerställt avstånd blott blev reducerade till död kanonmat. Och ryssarnas massor kom vällande fram, ständigt flere och flere allt tätare och ännu tätare, som dödlig lava ur upprörd vulkan, allt förintande och allt förödande, dräpande hänsynslöst allt ädelt levande, utan att skilja på ont eller gott.

Den som stred allra tapprast av svenskarna var dock den gode förträfflige Lewenhaupt, eldad i striden som järnet i degeln, mer upphetsad och alltmer hårt effektiv ju förfärligare slaget blev. När de svenske gav vika, så ropade Lewenhaupt, nu i sitt ässe, först nu helt sig själv, först fullkomlig och helt genompräktig som alltid i stridens förfärliga smältdegel, hetta och ansträngning:

"Stå, i vår konungs och i Jesu namn! Låt oss ej övergiva vår konung! Det skulle dra skam och ful vanära över oss för evig framtid, om vi övergåve vår konung, den smorde, vår ställföreträdare för både Kristus och Gud! Attackera i Guds namn och konungens! Kristus är samtliga konungars konung för evigt, och vår konung är i hans namn!"

Och med sin nu starkt blomstrande livande stridsmoral fick han de vikande männen att än en gång samla sig.

"Är herren konungen hos oss, så vilja vi strida," förtäljde de tappra blå gossarna, och gick mot döden, mot helvetets käftar, tsar Peters oändliga glupande slaktande oöverskådliga här.

Och den rasande Lewenhaupt slogs, bad till Gud, spred förbannelser, hotade, blödde och svettades, mördade som hundra svenskar och slaktade fienden mer effektivt än de ryssfödda grå mästerslaktarna själva.

Och finländaren gode Torstensson, blott trettiotreårig, störtade fram med sitt kavalleri, rev upp ryssarnas linjer totalt, fick en kula i livet och stupade. Större än sin store farfader hade han blivit om han blott fått leva. Men fienden mejade ner honom med hela gräddan av Sveriges ungdom.

Nu slaktades all Sveriges adel och framtid och hopp. Generalmajor Hamilton, den allra mest oklanderliga av alla fältherrar, stormade fram med de sina, de noggranna östgötar, med sina hästar, och ryssarna skingrades, spriddes som agnar för vinden av stöten, blott för att snabbt omringa, utrota Östgöta ståtliga kavalleri till dess sista svagt flämtande döende man, och herr Hamilton själv blev nu tagen till fånga. Ock Rehnsköld blev omringad av fula fienden och nesligt tillfångatagen. Där togs ock Carl Piper till fånga, och skarpe uppriktige orädde store kanslirådet herr Hermelin. Även den unge prinsen av Württemberg, Carls bäste vän, togs till fånga.

Var dvaldes den härlige konungen, sårade sjuke Carolus, den odugliggjorda och hjälplöse korsfäste konungen själv? Gode Hultman, hans hjälpreda, hade hjälpt upp honom från havererade båren på en ädel häst, som dock snart blev svårt skjuten. Då lyftes kung Carl uppå löjtnanten Gierttas häst, där han nu satt med sin skadade blödande fot uppå knappen av sadeln. Och bindorna släpade blodiga efter, och ur foten forsade Sveriges blod. Arme Hultman försökte att torka av blodet och ordna de lossnade bindorna åter, men var ingen doktor. Den gode John Giertta, som givit sin häst åt sin kung, fann nu kungens häst Brandklipparen, och på dennes rygg räddade Giertta sitt liv. Gamle Brandklipparen, efter Slejpner vår Nords mest berömda och mest legendariska häst, hade burit sin konung Carolus den Elfte i slaget vid Lund trettiotre vårar tidigare ungefär.

Och nu slaktades de sista svenskarna som gjorde motstånd mot ryssarnas makt. Med knapp nöd kunde konungen räddas och klara sig undan. Han mötte då Lewenhaupt.

"Lever ni än?" sporde konungen Lewenhaupt.

Lewenhaupt svarade: "Ja, som ni ser, herre konung, tyvärr."

"Låt oss rädda det sista som vi nu har kvar av armén."

Och så drog sig de svenske från slagfältet stadda på flykt från förföljande ryssen.

Men ängarna där vid Poltava blev grav för ett antal av sex tusen och nio hundra och sjutton blå svenskar, av vilka varenda en man var en heder och stolthet och prydnad och glans för sitt rike och hemland, som nu det var slut med. Och två tusen sju hundra sjuttioåtta olyckliga svenskar var tagna till fånga, bestämda för långsam och kvalfull olidlig svår död i de iskalla ryska och ökända fånglägren. Således var nu förlorade här vid Poltava ett antal av ett tiotusental duktiga svenskar, knappt hälften

av hela armén, utom alla de sårade. O hemska gräsliga gudlösa onda förbannade grå meningslösa ofattbara våldstragedi!

Och när Lewenhaupt såg slutet nalkas på striden, så kunde han ej låta bli att förtvivlad och upprörd i hela sitt väsen djärvt utbrista:

"Vem har nu segrat? Det är barbariet som segrat och slagit allt civiliserat i spillror. Det är svarta mörkret som kuvat, besegrat och avrättat ljuset. Det är all orättfärdighet som besegrat all rättfärdighet. Det är dygden som blivit besegrad av odygden. All trohet, gudaktighet och moral har förintats av alla dess motsatser. Gud har besegrats av djävulen och ren ram gudlöshet. Allt som var gott har nu dödats av ondskan. All skönhet, all idealism och all ordning och allt gott som människan trott på har här blivit skändat av maktegoism och svart kejsarfåfänga. Vår Herre har i och med detta helt övergett människosläktet, förkastat det och givit fan i det. Ondskans triumf, slaveriets ohyggliga seger, all ofrids och ofrihets maktövertagande över allt mänskligt, all heders och äras förintelse, fall och förslavande innebär detta orättvisa slag. Allt har kapitulerat, gått under och dött, gått bankrutt inför hopplösa mörkret. Förbannelse blott kommer denna här segern att leda till såväl för Rysslands som för Europas del. Massorna har nu här ännu en gång korsfäst Kristus, till skada och nesa och skam för all världen. Det är Europa som här har förlorat mot Asien. Det är all världen och all sund god ordning som här har besegrats av kaos och oordning. Kärleken har nu förintats av hatet. Från denna dag är det ej mera god kristen sann kärlek som leder och lyser upp världen, men ond gruvlig rysk avgrundsterror blott som trycker ner den, förslavar den, kväver, förintar, förnedrar och kränker och parasiterar ihjäl den."

O Gud, varför tillät du någonsin världstragedier?

"O konung, nu kan vi förtälja det oförtäljbara, när prövande slaget är över. Din syster, o konung, din Hedvig Sofia är död."

"Och när dog hon?"

"För sju-åtta månader sedan."

"O Gud! Varför sade ni det icke tidigare? Här har jag gått och oroat mig över henne alltsedan vi gick in i Ryssland, och nu säger ni att hon död är och död varit länge. Vad är ni för ena? Är ni icke mänskliga? Gud, har vi någonsin väl varit mänskliga? Finns det på jorden en människa som väl är mänsklig? Jag fruktar att svaret är nej, och jag tror och jag vet att det endast är nej. Endast du, o min Herre, är mänsklig. Men människan är hopplöst omänsklig. Min arma syster! Min ädlaste trognaste vän och den enda som nå'nsin förstått mig! Den kvinna jag älskat och vördat och alltid sett upp till mer än någon annan! O syster, att du skulle dö före mig! Är det ej sed och lag, tradition, rätt och vanligt att kvinnorna lever och håller ut längre än männen? Varför skulle du då mig svika och dö, du som skulle förbli mitt omistliga stöd hela livet! Min syster, den enda som älskat mig av alla mänskor på jorden för min skull allenast och icke för konungens! Min arma sjukliga sköra välsignade ängel och skyddsängel! Ensam blev jag född till jorden, och mer ensam har jag blott blivit se'n dess. Ack, min syster!"

Men sårfebern överföll och övermannade konungen. Han fick delirium, började yra och plågades uppenbart svårt utav mardrömmar eller förfärliga syner. Han var helt besatt av sin farliga feber som höll honom ständigt på gränsen till döden, på kanten till avgrundens eviga mörker. Han visste ej mer vad han sade och kunde ej mer sköta om sina tankar, behärska, bemästra och vinna kontroll över dem. Man försökte att ge honom vatten, men hans arma läppar var fasttorkade vid hans tänder, och när han försökte att öppna dem för att få en liten vattenklunk så brast de sönder och blödde. Han viskade så i ett ögonblick av lugn besinning och vila från feberanfallen:

"Giv drycken i stället åt dem som är sårade, ty de behöver den bättre än jag."

Och han viskade väsande fram dessa orden med hes ansträngd röst som ej långt var från döden. Och såret i foten var ruttet och blödde med svårartad ymnighet och spred en äcklande kväljande stank. Och den sårade sjuke av ödet besegrade konungen färdades långsamt längs Vorskla mot söder för att komma bort från de grymma och gruvliga ryssarna, som när som helst kunde väntas att uppdyka för att förfölja dem och ta dem alla till fånga. Tillsammans med Lewenhaupt, finländaren Axel Gyllenkrook, alltjämt naiv och beskedlig och älskvärd, ljusglimten vår vän Axel Sparre, den gamle försiktige räven Mazeppa samt spillrorna av den besegrade tillintetgjorda och ömkliga hären, så färdades kungen längs Vorskla mot söder, mot turkarna, mot zaporogerna, mot blå kosackerna och mot tartarerna, som nu var hans enda vänner i världen. Ty hela Europa förkastade honom och ryckte på axlarna åt honom och talte mycket nedsättande om honom, medan i stället de prisade, ärade och höjde segraren och asiaten, barbaren och mördaren Peter till skyarna som världens störste och främste och bravaste hjälte. All societet i Europa strök Sverige och Carl ur sitt sinne och struntade i unge blå övermodige pojken från Norden. Nej, Peter, som mördade sin egen son för att denne med envishet höll fast vid religionen och sålunda trotsade fadern i dennes kamp mot ryska kyrkan, var kommen i ropet i stället, den märklige Peter, som ej hade någon moral, som söp friskt hela dagen och genom all natten och låg med var jungfru och gift dam i Ryssland. I konungen struntade världen, som kallade honom en flirtare med asiater och otrogna hundar och muhammedaner.

Och medan det tragiska nordiska tåget gick söderut festade Peter som aldrig i hela sitt liv. Vinet, ölet och spriten flöt friskt och så ymnigt all natten som sårade konungens blod. Och med alla de svenska blå fångarna gycklade Peter och kliade dem under hakan och hällde i dem av sitt brännvin och hånade dem, deras konung och deras förlorade land, som de judiska Romtrogna prästerna hånade Kristus. Men Piper och Rehnsköld och Max, Lille Prinsen, och Hamilton och alla andra förblev ändå svenska och gav icke efter en tum för tsar Peters rätt skändliga närmanden. Rådet för kungens kansli, Hermelin, som i all tid helt uppriktigt skrivit och spridit allt vad han egentligen tyckt om tsar Peter, blev genast vid tillfångatagandet ställd inför Peter, som for ut emot honom i full besinningslöshet med okvädande skymfer, och därefter ytterst brutalt och rått dödad av tsaren personligen, ty tsaren var ej en sådan som kunde ha tålamod med en som talade sanningen. Tsarens barbariska

stjärna var stadigt på uppstigande över hela Europa och världen, och snart skulle den ha uppstigit så högt att den omstrålade hela världen och skymde bort solen, förmörkade himlen, förintade Polen och slutligen färgade himlen och världen helt rött av det blod som blev utgjutet som mänskooffer för den etablerade ondskan och makten.

2.

Kungen kom nu med sitt arma sällskap till ett vackert vadställe över den strida ån Vorskla, och konungen ville gå över och önskade att hela hären raskt skulle gå över. Men han var för sjuk för att orka få ut sitt kommando, sin order, sitt ord. Han var angripen av svåra fiender från alla sidor, som alla var djävlar av febern och sårrötan. Han kunde ej få sin stämma alls hörd.

"Arme Lewenhaupt," ville han säga, "låt oss icke draga förbi detta vadställe. Låt oss ej överge tillfället. Turken, kosacken, tartaren och vännerna finns där i öster och väntar på oss. Låt oss gå över floden och möta dem och bliva ett med dem för att se'n med dem dra ut och besegra tsar Peter. Låt oss ej försumma vårt tillfälle att komma över den flod som allena står mellan vår fara i Ryssland och friheten hos våra vänner i öster."

Men han kunde ej säga ett enda ord av allt det som han tänkte och önskade, ty svåra febern och sjukdomen band honom fast och betvang honom helt både kroppsligen och även själsligen. Hans onda sjukdom och sårfeber var ock hans hopplösa munkavle. Hans hela vilja och hela förmåga var fullständigt satt ur funktion av hans feber. Och hela den flyende hären gick stolligt förbi dyra vadstället, och arme konungen kunde ej ingripa. Han kunde ingenting göra emedan han var invalid och förlamad av sjukdomen och fysiskt satt helt ur spel och förintad av den svarta djävul som gav kejsar Peter all makt över onda och goda, att upphöja onda och ödmjuka goda. Emellanåt vaknade konungen upp ur sin dvala och medvetslöshet, men då var han så borta och omtöcknad att blott hans sorger kom till något uttryck. Han frågade oroligt jämrande efter Carl Piper och Rehnsköld, hans båda förlorade armar, och tycktes ej fatta att de var förlorade. Jämmerligt fortsatte han att förfråga och dilla om dem, tappre Rehnsköld, hans ryggrad, och Piper, hans märg. Och först efter ett dygn eller mera förstod han att de var helt borta för evigt, varpå han sjönk åter tillbaka i maktlöshet och kroppslig medvetslöshet. Han blott vaknade för att få del i allt hemskare olyckor och se sin grå tragedi bli allt värre.

Nu kom slagna hären ånyo till ett lämpligt vadställe. Det var nu afton, och följande morgon planerades övergång, enligt den plågade konungens tydliga vilja. Men natten som nu tog sin början var ej särskilt angenäm eller behaglig för kungen. Den var icke välvillig, ty den gav konungen ej en sekunds dräglig vila. Den ansatte honom med mardrömmar, plågade honom med hiskliga drömsyner och satte honom i hans svåra yrselanfall i förfärlig och avskyvärd rullning emellan Orion och Örnen

och från Godahoppsudden till Norges nordspets. Han kunde ej få en minuts ro och vila i frid från sin feber.

"Vad är din okränkbara själsfrid värd nu?" frågte djävlarna honom, och han skrek tillbaka det enda han kunde, att "min själsfrid är nu för evigt förlorad!" ty det var det enda han visste helt säkert och sant om sig själv.

Och när morgonen kom var hans sårfeber värre än någonsin efter hans nattliga sömnlöshet. Hären beredde sig på att gå över välsignade vadstället för att gå österut mot sina vänner och friheten uti muslimernas rike. För första välsignade gången fick konungen äntligen nu sent på morgonen en liten blund uti sina blå ögon. Det fanns icke blåare ögon i världen än hans. Endast de var mer blåa än himmelen. De var berömda och ryktbara för deras strålglans och mildhets och vänlighets skull. Uti Sachsen så hade hans ögon blott vunnit all världens bevågenhet, sades det allmänt. Han hade nu sovit en kort liten stund, alltför kort, när den avbröts och dräptes av upprörde Düben, som väckte sin konung och sade:

"Min herre! De ryske är här! Vi är tvungna att fortsätta marschen, ty om vi här går över floden, som ju är en långsam historia, så hinner ryssarna upp oss och tar oss. Vi måste nu genast gå vidare och skynda bort och iväg från den mordiske ryssen!"

Den utfatiguerade konungen, hänsynslöst avbruten i vad som för honom var hans livs första välsignade vilostund, greps av förtvivlan och ropade ut i sin själ: "Ack, vad båtar det att ha en vilja när djävulens vilja beständigt tillintetgör den?" Och han sade till Düben:

"Ack, gör vad ni vill!" Han försökte att tillägga: "Lämna mig bara i fred!" men de orden kom aldrig till läpparna, nådde ej fram, utan hindrades på deras väg ut från själen av häftig och skoningslös feberattack. Det var vadställe, räddning och utväg och hamn nummer två som nu gick helt förlorat. När feberattacken igen släppte greppet, och konungen insåg det misstag som hären begått, kunde han endast tänka:

"Jag orkar ej mera. O Gud! Jag förmår icke mera! Jag orkar ej uthärda någonting mera!"

Men kungliga praktiska tänkandet för allas frommaste tvang honom inse och göra det bästa av situationen. Han sökte att intala sig:

"Vi får lita på Gyllenkrook. Han känner vägarna."

Och dessa ord satt han sedan och muttrade dovt hela dagen, som om han försökte att hårt övertyga sig själv om det hopp som de innebar, men uppenbarligen utan att lyckas. En ung man i hären, en ung karolin, som ryckt ut endast tretton år gammal, som gränslöst beundrade konungen, såg mycket klart att det var ett stort misstag att icke gå över den dejliga floden. Han vågade sig intill kungen och frågade:

"Säg, herre konung, varför gå vi ej över floden?" men konungen svarade mumlande blott:

"Vi får lita på Gyllenkrook. Han känner vägarna."

Men sedan föll hans blå ögon på pojken. Var hade han sett detta ansikte förut? Det var icke Max, Lille Prinsen, men ett lika oskuldsfullt. Konungens sex sinnen klarnade, och han begynte att minnas. Han mindes sitt livs första slag uti Danmark.

Det var på den tid då han helt oerfaren av krig och regering dock klart såg sin linje som kung redan:

"Kungen av Sverige har små arméer och måste därför sätta in sin person för att uppväga iögonfallande antalsunderlägsenheten. Så har mina förfäder och företrädare städse gjort. Genom exemplet har de muntrat trupperna, och det har inte betytt något om de har stupat, ty svenskarna kan segra utan sin konung."

Men det hade jävats av ryssarna vid svarta blodiga röda Poltavas soldatslakt. Han mindes hur han på sin väg ner mot Danmark mött en fager adlig grön yngling, så grön som han själv, och den ynglingen var det som denne uppriktige gosse svagt påminde om. Kungen mindes hur han bett den forntide vännen att ge honom vatten om de skulle mötas i striden, ty törsten var svårast i striden och då kungens enda stridserfarenhet. Axel Fredrik, så hette den nu återuppståndne vålnaden, lade de kungliga orden på hjärtat, och när danska striden gick våldsamt av stapeln stod ynglingen redo med drycksflaskan, och vid ett lämpligt gott tillfälle red mannen fram till sin konung med vattnet och sade i triumf:

"Se, min konung, här är jag!" och räckte fram flaskan åt törstige konungen, men i den stunden kom visslande fram en gevärskula, som sökte sig in i ynglingens kropp, och han föll genast död ur sin sadel, och vattnet, som han ännu ej hunnit helt överräcka, rann ut på den blodiga jorden. Om denne för länge se'n döde blå riddersman påminde denne förnuftige pojke, och konungen kvicknade till, och han sade:

"Vad heter du, gode soldat?"

"Jag är Berndt Johan Forshufvud."

"Stanna hos mig. Du är bra för min hälsa. Jag minns, när jag ser dig, en vän, och det minnet är bra mot min feber."

Och ynglingen stannade hos herren konungen. Konungens feber blev bättre, han kunde snart dricka en skvätt unket vatten, och frid tycktes vinna en aning på fienden ofriden. Konungen sade till pojken:

"Vi kommer snart fram till ett nytt utmärkt vadställe. Där skall vi äntligen rädda oss över. Min pojke, min gosse, du skall icke dö. Ingen av oss skall dö. Vi skall alla nog klara oss och få revansch på den hugstore ryssen. Vi skall bussa turken på ryssen och dränka allt Ryssland i mer blod än Ryssland dränkt oss i. Vi skall ännu klara oss och bliva hämnade, och Peters makt skall gå under för evigt."

Nu tuppade konungen ånyo av, men hans själ förblev vaken. Han drömde och mindes. Han mindes sitt livs sista samtal med Siegroth, den kämpe som föll och vars fall innan slaget begynt ledde till hela slagets förlorande. Konungen hade i sin ljusa filosofi sagt de orden:

"Vad vinner man väl när man vinner i krig? Ett ont gnagande samvete blott, inget mera."

Och Siegrothen hade då svarat:

"Men dock måste någon i varje krig vinna. Är det inte bäst då att bäste man vinner åtminstone?"

Då sade konungen: "Vän, det finns ej i all världen nå'n bäste man. Alla män är lika tokiga, dumma och lika förbannade. Dessutom har aldrig någon man någonsin vunnit i krig. Krig har alltid lett till allas skada och bane som deltagit i det. Om nå'n lyckas erövra mark så förlorar han å andra sidan sin son. Nej, min vän, ingen har nå'nsin vunnit och blott enbart vunnit i krig. Kriget är Herrens våld emot människan, och ingen människa klarar sig någonsin helskinnad från det. Du skall nog få se."

Men nu vaknade konungen ur sin behagliga dvala. Dock hörde han sig icke tystna. "När kriget är över, så räkna de svenskar som då än finns kvar. Om du hittar en enda som ler, som har armar och ben i behåll, och som än kan beså en god åker som inte är helt övervuxen av snårskog, så skall du få min egen krona, ty då är du en bättre karl än vad jag är. Men sanna historien säger mig att alla krig är av ondo och kommer åstad endast ont. Endast galningar inleder krig, och blott galningar finner det viktigt att vinna dem."

Konungen fann att han ej hade drömt. Han satt upprätt och talade med Jösse Forshufvud. Han hade aldrig haft det drömda samtalet med någon Siegroth. Hans kropp hade slocknat, men själen, rätt omtöcknad, hade pliktskyldigast fortsatt med samtalet. Konungen var nu fullt uppvaknad.

"Världen, vad är väl den barnenas fotboll? En tvångströja, en gammal narrkåpa för dumma maktlystna osnutna skitungar att larvigt slåss om. Det enda av godo som finns i en människa är hennes blå längtan bort ifrån världen."

"Är den längtan ej mera röd?"

"Jo, på hösten. Men röd längtan är längtan hem, som är blå längtans motsats. Att starkt längta ut är en blå längtan blott och ej någonsin röd. Allt som rött är har med hemmets fridfulla eldhärd att göra, och allt som är blått har med himmelen, det som är ute, och fria naturen att göra. Jag längtar själv blått endast och aldrig rött. Ja, jag hoppas rätt innerligt att jag ej någonsin kommer tillbaka till Sverige, ty kommer jag dit skall jag dö. Rött är även den ondsinta dödens färg. Döden är röd. Allt som rött är går förr eller senare över till svart, medan allt som är blått blott går över i vitt, i den enda färg som är helt ljus. Men mitt resonemang är rätt svagt, ty allt svart går jämt förr eller senare över till blått. Rött är ofridens färg även. Vet du vad frid är?"

"Jag tror det."

"Ja, det tror sig varenda människa veta, men ingen man vet det. Och varför vet ingen det? Därför att det icke finns någon frid. Allt är ofrid i livet. Blott döden kan tänkas ge frid, men det vet ingen människa säkert. Det enda en mänska kan veta bestämt är att Gud, alltings skapare, finns. Men det vill inga människor veta. Det enda de kan veta vill de ej veta, men allt det som ingen kan veta, det vill de högst nödvändigt veta. Allt är blott ett hav där allt flyter och stormar för evigt, och ingen våg förbliver nå'nsin densamma. Var våg flyter in i den andra och skummar ibland och är liten och ödmjuk och snällt låg ibland. Ingen våg kan helt särskiljas från alla andra. Ibland uppnås vågtoppar, (nästan var nionde våg sägs skall vara speciellt stor,) men dessa grant tornande vågtoppar skummar ett ögonblick och blir se'n som alla andra, platt utslätad. Så är det ock ibland mänskorna. Och alla slås de med tiden ihjäl mot den fasta och verkliga oifrånkomliga klippiga realitetsfulla stranden. Min

gosse, jag måste få vila nu. Väck mig när vi kommer fram till det hett efterlängtade vadstället."

Läkaren kom för att sköta om konungens sår.

"Ack, nu kommer min digra torterare och plågoande tillbaka!"

"Men det är nödvändigt att byta bandage. Eljest skulle ni dö mycket snart."

"Och det skulle visst vara er olycka, men för er kung vore det blott hans lycka."

"Ack, tala ej så, herre konung!"

"Får jag icke säga ut sanningen? Är ni en Peter, herr doktor, som ej tål att höra vad sant är?"

Men av svåra plågorna som vid bandagebytet ansatte konungen greps han av vanmakt och tappade åter kontakten med fastlandet, realitetsfulla stranden av tillvaron. Sömnen som följde var kortvarig, mardrömsfull och allting annat än lindrande. Snart kom den unge Jöns åter tillbaka, men var då rätt upprörd och sade:

"O herre! Vi färdas i den stund som nu är förbi tredje och sista vadstället som finns i Vorskla!"

"Vad säger du, pojke?"

"Herr Lewenhaupt säger att han just fått reda på att det finns längre fram ännu ett vadställe, men det kan vara ett bedrägeri, önsketänkande bara och rent falska bud!"

"Arme Lewenhaupt! Den sämste och enda kvarvarande av de mina! Vi kunde du göra mig detta? Är det icke nog att vårt land gått förlorat? Skall dess sista här även ledas i mörka fördärvet? Vad är jag väl värd mer när inte ens konungens trognaste fältherre, enligt hans egna ord, bryr sig det minsta mer om kungens önskningar? Skam och bankrutt och konkurs och kapitulation inför intet för hela vårt rike, vårt Sverige, dess konung, dess makt och dess krona! Allt slängs av det röda förbannade ödet åt svinen! Blott kungen har rätt, endast kungen vet vad som bör göras, och alla ger fan i förbannade kungen! Ja, konungen är ju kaputt, kungen kan icke längre fungera, han är ju punkterad, han yrar och kan icke mer tänka klart! Han är som alla vet oberäknelig, otillförlitlig, och snart är han dessutom död och begraven, förtärd och helt uppfrätt av sin egen stinkande ruttnande varhärd, som gör att var man måste hålla för näsan om han skulle våga att närma sig. Konungens ruttnande lik är långt mera än bara en vidrig belastning för häreN. Nu efter Poltava blir han en belastning för hela sitt rike, som blivit till en outhärdlig belastning för hela Europa, som därför vart rike i norra Europa nu kommer att kasta sig över och slita ihjäl för att få några köttslamsor av stormaktsväldet, så att icke Peter den Store tar allt. Han tar bara det mesta, alltmedan den skrotade kungen av Sverige glöms bort i sitt ruttnande skick bland hans få ihjälblödande sista patetiskt förtrogna soldater, som sorgligt begått sitt livs misstag att klara sig levande efter Poltava för att överleva sig själva. Förvisso är allt detta sant, men dock finns denne konung, och dock existerar han ännu, och dock finns det ännu en Gud som förordnat sin konung till all världens herre för eviga tider och som därmed ständigt skall fortsätta i evig framtid. Han skall alltid jämt i det eviga nuet på nytt giva all makt åt Sonen, åt konungen, som alltid evigt förblir konung, fastän ni mänskor förskjuter och avrättar honom. Ni kan på ett

papper offentligt och helt vetenskapligt beröva er konung all makt och försätta den fjanten i nå'n garderob någonstans, ni kan strunta i honom totalt och förvandla hans namnunderskrift till en stämpel att användas godtyckligt när så behövs, men han är och förbliver ändå i all evighet allas er herre! Min Lewenhaupt, detta skall stå dig och Sverige dyrt, ty ditt ytterst självsvåldiga initiativtagande skall beröva vårt Sverige dess sista hopp: dess små sista arméspillror, dessa små slutliga blödande hungriga törstiga pestsjuka ruttnande vandrande lik, som är det sista ljus som vårt Sverige äger."

Men Lewenhaupt och ingen annan man heller förutom Berndt Johan, som kallades Jöns, kunde höra den yrande konungens sjuka och febriga tal, och den stapplande härskaran fortsatte okunnigt västerut mot ryssens slukande famn. Ignoranta om möjliga räddningen gick de förbi sista chansen att komma till räddningens strand, östra stranden av Vorskla, den tysta och väntande ödesblå floden, som många otaliga bäckar av svenskt karolinblod tömt ut sina röda och tjocka ohyggliga strömmar i, blandat med ryskt lika rött. Pojken frågade konungen:

"Säg, har ni älskat nå'n gång, herre konung?"

"Om jag haver älskat? Jag har aldrig annat än älskat. Dock har jag ej varit så pigg på att giva min kärlek åt särskilda få individer, ty av sådan kärlek har jag endast lärt mig, att mänskan, ju mera hon älskar sin nästa, dess svårare blir det för henne att nå denna nästan. Därför har jag desto mer varit det stora och hela, de många, det universella och Gud och min kärlek därtill ytterst trogen."

"Vad älskar ni mest utav allt?"

"Mina svenskar."

Och tröga utmattade marschen mot söder av världens mest slagna och digrast besegrade här fortgick långsamt i sommarens mördande hetta, tills äntligen härskaran anlände till Perevolotjna, där det snart visade sig att var uppgift och sägen om lämplig och gynnsam snar flodövergång varit falsk såsom själva Delila. Och Gyllenkrook sade till kungen:

"Ack, ers majestät, varför gick ni ej över ån Vorskla vid vadstället invid Kisjenka?"

Och konungen, omtöcknad, svarade matt, hårt ansträngande sig till det yttersta. Hans svaga hesa förtorkade röst knappt ens hördes:

"Jag vill vända om!" Och han fortsatte tyst i sin själ: "Låt oss strax vända om och sauvera oss till andra stranden av Vorskla, där ryssarna icke kan nå oss, och där goda turkar, tartarer, kosacker och vänner kan bistå oss så att vi ännu en slutgiltig gång kan besegra tsar Peter," men orden kom aldrig i dagen. Men Lewenhaupt sade:

"Ack, herre, låt oss icke nu vända om. Där i öster finns endast barbarer och än värre faror än vi hittills redan gått digert igenom. Ack, herre, det enda vi vill är er säkerhet, ty med vår konung i säkerhet är ock vårt Sverige i okränkbar okuvlig säkerhet. Rädda er därför i båt över Dnjepr och lämna oss, er trogna här, åt oss själva."

Men konungen kunde ej höra exakt vad som sades. Han kunde förstå blott att Lewenhaupt kom med ett skändligt förslag.

"Arme Lewenhaupt, om du blott kunde ibland hålla käften i stället för att lägga fram dina vridna och irrationella idéer!" var konungen hågad att säga rentut, men han var alltför god för att göra det. Ravenschoug viskade avsides till trogne Lewenhaupt:

"Kungen är slagen. Han har nu förlorat sitt krig och därmed all sin heder och ära och sitt goda rykte och namn. Och nu låder blott skam vid hans namn, nu betyder hans namn och hans land bara skam inför världen, ty han har förlorat sitt krig och sin ställning och kanske sitt land. Ingen bär något ansvar för hans stora fiasko förutom han själv. Vi kan möjligen klara oss utan hans närvaro, men vi är skyldiga honom hans säkerhet. All skammen är bara hans, icke vår. Vi har endast följt hans alla order, han ensam är det som har lett oss i detta fördärv utan att vi för det har den ringaste del i hans skam och hans vanära, såsom blott dumma och intet ont anande blå underordnade. Hans är all skammen för Sveriges nesa och fall. Låt oss ock låta honom få vara helt ensam om olyckan. Vi måste skiljas från honom och klara oss själva. Vi måste av den goda anledningen därför få honom snabbt över Dnjepr, långt bort från vår åsyn, iväg från det Sverige som utan hans närvaro kanske kan räddas. Vår kung måste nödvändigt bort ifrån oss över Dnjepr!"

Och alla de andra blå herrarna var av den samma blå åsikten, och de försökte nu alla att få sin omtöcknade svagsinte yrande febriga dödssjuke konung att ta sitt förnuft väl till fånga. Han var halvt förbi och helt uttröttad och halvt utslocknad, men vägrade likväl förtvivlat att finna sig i att bli tvingad till att övergiva sitt folk, sin blå dödsdömda här. Då tog klena och svaga förtvivlade blå generalerna fram argumentet, att om kungen stannade skulle han tagas till fånga av ryssen.

"Än se'n," svarte kungen. "Vad skulle de väl våga göra med mig om de finge mig fången?"

Då brast arme Gyllenkrook, mannen som känt alla vägar och vadställen i allt Ukraina och ändå fört kungen åt fanders förbi alla vadställen och in i ryssarnas fälla, i gråt. Endast Lewenhaupt hade förvisso lett hären, och han blott var ansvarig för alla missade vadställen, men arme Gyllenkrook kunde ha ingripit och satt ett stopp för den vettlösa blindflykten. Han brast i gråt nu och svarade kungen:

"Om de fick er fången, min konung, min älskade herre, så skulle de föra er kring i sitt rike i kedjor att hånas, begabbas och utskrattas, som ett armt lejon i omänsklig bur. Och dessutom så skulle de tvinga er till den mest skymfliga nesliga fred, till fördärv för allt heligt och fritt Europa."

Då svarade kungen: "Men Sverige skulle ej på något sätt vara bundet av något som jag bleve tvingad till uti min fångenskap."

"Vill ni då nödvändigt bli tsarens fånge? Vill ni liksom Piper och Rehnsköld försmäkta i Ryssland, där vintern och kylan och döden är evig? Nej, konung, det får icke ske! Hela hären kan ej taga sig över Dnjepr, men den som det kan måste även få göra det. Ni kan med någon eskort räddas över förr'n ryssen är här, och det är eder plikt liksom vår att se till att så sker även. Nå'nting kan räddas, och det som kan räddas, det måste ock räddas, ty annars är vi idioter."

Men konungen vidhöll: "Jag kan icke lämna de mina. Det bästa att göra är enligt min mening att genast med hela armén gå tillbaka till vadstället invid Kisjenka förr'n det är för sent."

"Det är redan för sent. Ryssen biter oss redan i svansen. Ni måste bege er nu genast till södern!"

"Jag vill icke!"

Kungen var utmattad, och man var ej säker på huruvida han faktiskt var vid sina sinnens bruk eller om han icke klart kunde skilja på vad som var verkligt och sant och på sina febrila inbillningar. Men kungen tänkte i sin outhärdliga vanmakt:

"Ack, män, hur kan ni vilja vara så grymma, att ni skulle skilja mig från den som jag ju är gift med: min egen soldathop, som ju är mitt allt!"

Men de krafterna saknade han för att där i sin sårfeber orka att uttrycka sina egentliga känslor. Och det var omöjligt att avgöra saken ännu.

"Vad är rätt?" tänkte kungen i ensamhet. "Finns det nå'n rätt här på jorden? Det fanns före ryssen och före Poltava, men därefter har den förintats."

Och kungen beslöt sig för att lämna hären i sticket, emedan varenda en utom han själv tycktes vilja det, Gud inberäknad. Han gjorde det dock på det villkoret blott att de skulle förenas igen vid Otjakov vid kusten i söder, vid mynningen av floden Dnjepr.

"Min Lewenhaupt, följ mig, kom med!" bad nu konungen, men gode Lewenhaupt svarade:

"Ädlare och mera rättfärdigt synes det mig att förbli med soldaterna och taga hand om dem i eder frånvaro."

Och gode Lewenhaupt följde ej med den landsflyktige fredlöse kungen. Och konungen frågade:

"Ger ni mig, Lewenhaupt, allt edert hedersord på att ni för min armé ända fram till Otjakov?"

"Det gör jag, min konung."

Men konungen visste, och Lewenhaupt visste, att konungens skilsmässa, och gode Lewenhaupts kvarblivande vid armén, skulle digert betyda den svenska blå härskarans slutliga undergång. Men de försökte att ej låtsas om denna visshet. De ansträngde sig att förtränga den, levde på hoppet och hoppades att vad de anade skulle bli möjligt att undvikas. Sanningen kan dock emellertid aldrig gås runt eller undvikas. Den hänger med som en kvarnsten om halsen hur långt man än flyktar.

Men all skuld som skulle bli uppenbar för detta skeende tog sedermera den blå svenska kungliga flyktingen på sig med bitterhet, jämmer och grämelse. I nattens tysthet och frid, medan hans följeslagare skeppades över den makliga floden, var konungen vaken och sömnlös och tänkte med saknad och vemod och mörkaste bitterhet:

"Nu är det slut med all glädje, all fröjd och allt mod. Nu är ridderligheten förintad, nu är alla krig blivna endast ett hopplöst svart ont. Ännu före Poltava så strävade, arbetade och bemödade man sig att göra sitt bästa. Man kunde då skämta och tro än på framgång och framtid. Det fanns ännu då vad man brukade att kalla

humor. Det fanns då ett hemland ännu som man längtade till, som man älskade, levde för och gärna satsade livet för. I nio långa välsignade år var vårt krig en ljus munter och glad karusell. Nu är festen förstörd av barbarer som slagit ihjäl alla gästerna. Humorn är slut. Ingen skämtar nu längre, och ingen är käck, brav och sunt framåtsträvande mera. Allt skoj, alla blå illusioner, all ungdom och skönhet, allting som man trodde på, alla ljusblå ideal, är förintade, slocknade, döda och multnande. Kommer vi svenskar väl någonsin åter att lära oss skratta och le, vara sorglösa och optimistiska? Kanske, men blott i så fall för att åter förintas och dystert berövas vårt ljus och vår glädje. Allt gott går bankrutt, allt man älskar och odlar och ägnar sig åt, som man anstränger sig att med kraft upprätthålla, det brister och faller i trista ruiner, som man sedan hatar för olyckans skull, denna gäst som jämt kommer till samtliga trevliga gillen objuden för att dra dem ned och förstöra dem, och ingen har nå'nsin vett och förmåga att se när hon kommer och hindra den skändligas intrång och onda destruktivitet, förrän det är för sent. Onda olyckan kommer jämt när ingen märker det, när alla äro så blinda av glädje att ingen kan se något annat än glädje och vad som är gott. Allt är slut nu, bankrutt och i kras, som den finaste venetianska pokal på det stenhårda golvet, och utan att någon förstått riktigt hur. Endast skammen finns kvar nu, misslyckandets skuldkänsla och outhärdliga skam. Nio år har jag ridit på de högsta vågkammars svindlande härliga brusande virvlande toppar. I nio år till kanske jag nu får tumla bland vågorna innan jag krossas mot stranden, men i dessa följande nio år får jag antagligen ligga precis lika lågt som jag hittills dvalts högt. I precis nio år har vi enbart fått njuta av triumfer. De nio år som kommer nu får vi troligen utstå blott smälek och nederlag. Ty livet fortsätter, och vi är tvungna att fortsätta med det, hur olidligt och outhärdligt och lidandesmättat och fasansfullt det än må bliva. Hur blåa vi än ger oss ut för att vara så slipper vi icke det röda ohyggliga lidandet, blodet och tragiska härjande eldregnet, som blir oss till lika stor del som blå saligheten och friden och himmelska riket, det blåaste av alla länder. Min Lewenhaupt, nu skall vi skiljas."

"Min herre och konung, förlåt mig och ursäkta mig alla mina förkrossande misstag."

"Du har alltid varit som krigare ytterst superb. Endast utanför striden har du alltid varit ett kräk, men det är alla mänskor som ej gitter strida var dag för sitt liv och sin Gud. Du har tänkt alltför mycket, o Lewenhaupt, och låtit tankarna och din grå självkärlek leda dig mera än Gud. Men jag har ingenting att förlåta dig för. Jag har alltid och skall alltid överse med allt som är av naturen och mänskligt. Och brott, som ej du eller nå'n annan svensk i vårt hela olyckliga krigståg begått, kan ej någon förlåta förutom den evige själv."

"Herre konung, jag har nu en sista och varmaste bön. Den är även den allra mest viktiga och mest betydelsefulla."

"Säg ut."

"Jag är endast en fattig och anspråkslös långt ifrån välbärgad man, och jag har i mitt hem en än armare hustru och några små späda och menlösa barn. Om nu någonting här skulle hända mig, och jag ej skulle få återse ers majestät, så är detta

min bön: att min fattiga hustru och mina små piltar och töser ej skall nödgas, om jag nu dör, gå med skamfulla tiggarestaven. O herre och konung, så lyder min bön. Om jag ej tjänat er alltför uselt, så mottag den och lås den in i ert hjärta för säker förvaltning."

"Er önskan är uppfylld. Det skall helt visst ske som ni önskar, men måtte det som ni befarar ej någonsin hända."

Och Lewenhaupt stannade kvar hos den strandade hären, men Axlarna Sparre och Gyllenkrook följde med konungen söderut för att med honom och ett tusen tre hundra andra män dela hans vidare öden och lidanden, äventyr, motgångar, och icke minst all den grämelse och all den tröstlösa hopplösa nattmörka bitterhet som nu allt framgent förmörkade konungens själ, på så sätt att han nu blev mer ensam och inbunden än vad han någonsin förr varit. Ty han var nu för all världen en konung som misslyckats, vilket ej kungar och furstar och ingen politicus någonsin får lov att göra. Och kungens misslyckande gjorde att kungen förverkat sin kungliga rätt. Enligt världsalltets oskrivna hårda moraliska lagar fick kungen ej mer vara konung, och ingen var mera fullt medveten härom än konungen själv, och det tyngde hans hjärta som alla hans hemlands otaliga fjällvärldars vikter i guld. Kungen var ej mer konung. Det var dagsens sanning, om än den ej ännu var omsatt i tröga praktiken. Så var fallet, eller så var kungen ännu en konung fullt andligen, men all hans praktiska makt var förlorad, ty för hela världen var han nu en nolla blott eller ett ännu mer värdelöst väsen. Och blå olycksdrabbade konungen tänkte:

"Ack, Lewenhaupt! Sant är jag älskade dig, men jag är ändå glad att jag mera slapp se dig. Ty du var en olycklig skugga, ett mörkt dystert ovädersmoln, en ond ande som menade väl men blott förde ond olycka med dig."

Och konungen hade gett order till Lewenhaupt, före sin avfärd, att svenska armén skulle tåga till vadstället invid Kisjenka, men när kungen givit sig bort och ej mer fanns hos sina blå gossar, så struntade alla i allt. Ingen gick till Kisjenka, och allra minst Lewenhaupt. Snart syntes ryssar vid kullarna som satte skräck i de kunglösa helt övergivna och helt isolerade svenskarna. Somliga gjorde försök att bege sig som konungen över den strida och breda blå floden, men det fanns ej medel som dög, och de flesta som helt emot ordres försökte att göra så drunknade genom de dåliga medlen och flodens ohyggliga virvlar. Från Mensjikov, som förde ryssarna an, kom kurirer som fordrade villkorslös kapitulering. De svenske var minst tjugotusen, av vilka åtminstone mera än hälften ännu kunde slåss. Ryska härskaran var icke större än svenska och om möjligt ännu mer illa däran än de svenske, men det hade Lewenhaupt och alla andra ej ringaste aning om. Lewenhaupt, den så märkvärdige mänsklige sentimentale och blödige fältherren, som gått i skola i Holland och där bland de feta geneverberusade glada och sorglösa holländarna lärt sig krigskonsten, frågade nu sina blå underlydande vänner till råds, om de önskade kämpa mot ryssarna ännu en gång eller kapitulera. Han kände och visste att Gud var emot arma Sverige. Därför så handlade han så otroligt bankruttmässigt, såsom en redan besegrad och död usel man. Ett ord hade behövts blott för att sätta fart på de svenske och ge dem en seger som de icke kunde förlora, men det ordet blev aldrig

sagt. I en handvändning hade nu Lewenhaupt kunnat helt vända krigssituationen och klå fursten Mensjikov, kanske rentav taga honom till fånga och så få en trumf på hand mot hela Ryssland. Om Lewenhaupt blott tagit ledningen och denna möjlighet till ett så gudasänt gynnsamt initiativ och gett ordet till sin skara av tjugotusenden kämpar: "Vi står!" eller än bättre: "Nu har vi chansen att vända vår otur till seger!" så hade de alla som en man av entusiasm fallit in i hans linje. Men det var som om han ej någonsin varit ens en officer. I det ytterst vanhedrande slutspelet av hela dramat Poltava, så framstår den annars så nästan demoniskt heroiske Lewenhaupt som ett slags svenskhetens självdestruktive förintande bödel, som utan sak offrar och avrättar sin konungs sista armé. Det är samma demoniska självmordsdestruktivitet som exakt nästan hundra år senare nesligt besjälar uppgivandet av Sveaborg åt de ryske igenom den högste ansvariges självdestruktiva initiativ och på nytt, som i Lewenhaupts fall, utan anledning, helt utan sak, ett landsförräderi av så oerhört omfattande proportioner och vållande av sådan oerhörd skada, att motstycke saknas i hela historien.

I stället för att ta sitt ansvar och göra sin plikt mot sin konung, som han på sitt hedersord lovat att föra armén till Otjakov, så frågade Lewenhaupt de allra lägsta soldaterna om de var hågade att gå i strid eller ge sig. Han hoppades att alla ville ge upp, men tyvärr fick han svar från rätt många håll att många önskade slåss, nästan hälften av alla. En del till och med presenterade avgörande argument:

"General, vi kan icke ge upp. Om vi gör det så drar vi stor vanära över oss, särskilt som vi här ansvarar för talrika ryssar, kosacker och främst zaporog-överlöpare, som aldrig kan vänta sig någon nåd ifrån tsaren. De kommer att alla bli mördade om vi nu sviker dem. Det vore det största brottet i hela vårt fälttåg, att så fegt förråda de som här i Ryssland riskerat sitt liv med att sluta sig till oss för att slåss för sina folks frihet mot tsaren."

Men de allra flesta var tysta och gav inget svar. Arme nedslagne av depressioner hårt angripne och svårt förblindade stackaren Lewenhaupt fällde den fällande digert avgörande rösten, och sålunda blev det en oblodig kapitulering. Han trodde ej ryssarna om sådan grymhet emot sina egna. Han trodde att varnaren för ryssens grymhet emot zaporogöverlöparna bara var överdrift och fantasi. Och vad kan man väl göra förutan sin konung? Blott dårskaper, vansinneshandlingar och de mest gudlösa massjälvmord. De allra värsta av brott är de vanligaste: underlåtelserna, och ej kan de florera mer skamlöst än när man ej har någon konung. Den dagen gick minst tjugotusen soldater, som tjänat vårt Sverige i troget och otadligt nit, i rysk fångenskap. När de fick se hur pass få och hur arma och grått jämmerliga och skyddslösa ryska soldaterna var gick det äntligen upp för dem, att i en strid hade de utan svårighet sopat bort ryssen från hela Ukraina som ett futtigt slarvigt byggt korthus och som tennsoldater av papp och som fluglik från fönstret. De grät när de varseblev denna sin skam i de tarvliga ryska soldaternas oduglighet. Sveriges skam blev allt värre för var dag, för vart slag, för varje ny måne som syntes. Och svenskarna grät bittert när deras himmelska tjänst hos sin konung förbyttes till diger rysk fångenskap, trist, grå och osalig, där de behandlades närmast som djur eller,

ännu mer närmare sanningen, som små föraktliga störande loppor. Om de nu grät bittert vid inledandet av sin fångenskap, skulle de alla få anledning att ständigt gråta än bittrare under decennierna som skulle följa, tills de flesta av dem försvann och gick under i spårlöshet någonstans bortom Ural i Sibirien. Endast en femtedel skulle av dem få se hemlandet åter, en del först långt mera än trettio år senare.

Och nu tog Peter sin ljuvliga hämnd på var svenskvänlig ädel kosack, zaporog och tartar, som gått med svenske kungen mot honom. De hängdes, de korsfästes, pryglades, spetsades, steglades, pinades, stektes, torterades, brändes och styckades levande över det hela av ryssen nedblodade röda förr ljusa Ukraina. Allt detta gjorde tsar Peter blott för att bevisa sin makt inför ryssarna och inför världen, och världen var glad och förtjust och belåten och hyllade entusiastiskt den store tsar Peter, den störste av mördare i gamla Ryssland näst efter tsar Ivan benämnd den Förskräcklige, som onde Peter till varje pris sökte att likna och även att stort överträffa i makt och i ära, i glans och i pompa och särskilt i fåfäng popularitet.

Under tiden red konungen in till Turkiet, där han efter slaget vid Vorsklas Poltava ej hade mer vänner än i hela gamla Europa. Var dyrkande vän som han haft i all världen strax före Poltava var nu en föraktande fiende, och gamle turken var ej något undantag. Konungen, där han nu färdades över den brännande ändlösa trädlösa stekande stäppen, med sitt onda brännande frätande rötsår, som nu dock var bättre, var mycket betänksam och sade i själen:

"O Peter, min broder! Ja, broder, ty du var för mig alltid en nära frände och varmt älskad broder; jag ville dig aldrig det ringaste ont. Aldrig ville jag ta av ditt land eller erövra någonting ryskt. Tvärtom. Det enda jag nå'nsin ville, försökte och åtrådde var att försvara mitt eget land mot dig och August och Fredrik. Jag ville ej någonsin annat än nå en snabb fred genom snabbt effektivt djärvt försvarskrig och bli era vänner, kusiner och bröder på allvar. Jag ville blott bliva förlikt med er tre. Aldrig sökte jag gräl eller strid med en loppa inom era gränser, och alltjämt betraktar jag dig som den käraste närmaste broder. Du är nu min arvtagare, den som får på din rygg tunga arvet av hela min stormakt. Nu är det blott du som bär ansvaret för världens öden. Nu är du dess ledare. Nu är det du som får känna den svidande smärtan att i allt du gör bliva missförstådd av hela världen, att pinsamt få åse hur allt gott du velat och ämnat blir omvandlat av dina lydande trälar till blott verk av ondo, förtryck och fördärv. Från idag är det du som får se allt det goda du ordnar och skapar, i människors händer bli blodigt fördärv, onda digra omänskliga brott emot värld och kultur, tradition, religion och natur. Det är du nu vars lott det nu bliver att missförstås blott av all världen och aldrig förstås. Du är liksom jag själv en Guds Smorde, en Kristus, men nu är all makt mig berövad och given åt dig i mitt ställe, och med all Guds makt följer ock törnekronan och lidandet, röda förbannelsen. Ingen förtjänar det någonsin utom den man som är dum nog att gapa för mycket. Igår var det jag, men idag är det du. Och tro inte att din familjs öde blir gladare och mera lyckligt än mitt. Jag tror nästan tvärtom att den gladare och mera lyckliga parten av oss är jag själv och min ätt och mitt Sverige."

Snart kom den hastigt tillfrisknande konungen med sina ett tusen tre hundra svenskar och sina tre tusen kosack-, zaporog- och tartarvänner fram till en flod vid namn Bug. Den förträfflige Poniatowski, polacken och kungsfadern, lyckades skaffa sin konung fri lejd in i mäktiga ruttnande rika Turkiet. Den trogne polacken var något av specialist på att handskas med paschor, sultaner och beyer och andra exotiska österlandshärskare, shaher, kalifer, despoter och dylika nobla och höga effendis. Av paschan i hamnen Otjakov så fick Poniatowski för alla de sina fri lejd in i landet. Men just när vår konung var redo att gå över floden så dök ryska dolska förföljare upp, och de anföll, och många av svenskarna kom aldrig över den viktiga floden. Och kungen blev mycket förvånad. Han tänkte:

"Blev ryssarna icke besegrade av oss vid Perevolotjna? Har min sista här gått förlorad? Ty annars så skulle de ryske ju inte så här långt i söder förfölja oss och våga visa sig. Något har nu gått på tok för min Lewenhaupt."

Och först långt senare fick kungen veta av flyktingen Berndt Johan Forshufvud, som lyckats fly från en obekväm långvarig otrygg rysk fångenskap, följande tidender:

"Ack, herre konung! Er hela armé är förlorad! Den kapitulerade vid Perevolotjna, nesligen och utan anledning och utan att ens först strida."

"Vad säger du, gosse?"

"Ack, det är blott alltför ohyggligt och gräsligt och fasansfullt sant."

Och han började noggrant och omsorgsfullt med att förtälja den arme olycklige Lewenhaupts öde och alla de riddares och tappra gossars som följt honom ner i den eviga skammens ohyggliga levande grav. Han berättade om arme Lewenhaupts trötthet och ytterst försmädliga envisa lösmage, eller, som det annars kallas på finare språk, diarré. Kungen sade dock genast:

"En god svensk kan slåss, om han så måste skita i sadeln."

Men Berndt Johan fortsatte sorgliga grå redogörelsen.

"En dag, när Lewenhaupt klagande kvidande jämrande sig lade sig ner på marken att vila, med filtar och kappor och rockar och täcken och alla persedlar väl över sig, kände han någonting röra sig under sitt huvud. Befarande att han lagt huvudet på en stygg orm lyfte han genast huvudet, sökte i filtarna under sin kudde, men fann ingenting. Och han lade sig åter, men åter så gjorde det levande väsendet ännu en rörelse, som för att klara sig undan och komma iväg, och då satte sig Lewenhaupt åter rakt upp och begynte att gräva. Och under sin hatt fann han ett vackert rovdjur: en vit hermelin. Och han höll djuret kvar och gav luft åt sin hals. Djuret togs väl om handa, och alla besåg det, beundrade det och studerade sällsynta ljusa bedårande vilddjuret, innan på Lewenhaupts order de släppte det och lät det löpa. Ty gode förträfflige Lewenhaupt, godtroget barnsligt fromt vidskeplig som han ju var, trodde djuret betydde ett omen. Han insåg att djuret, precis liksom de, hade fångats i fällan, och således hoppades han att, som vilddjuret återfått friheten, de även skulle på liknande sätt komma undan den otäcka ryssen. Förvisso så hade vi väl kommit undan den otäcka ryssen om vi, liksom vår hermelin, gjort en rörelse och

någon ansträngning för att utsnärja oss, men en så'n rörelse gjorde vi aldrig, ty Lewenhaupt gav aldrig nå'n som helst order."

"Men han hade fått klara definitiva uttryckliga order från mig!"

Jösse sade förvånat: "Han sade själv till fege Dücker att ni icke givit nå'n order förutom att samtliga skulle försvara sig så länge som det var möjligt. Vår överste Dücker, han frågade nämligen själv höge Lewenhaupt om icke konungen gett någon order, och därtill så svarade Lewenhaupt, som jag har skildrat, blott negativt."

"Lewenhaupt, Lewenhaupt, vad har du gjort! Vilken skam! Vilken nesa! O Gud, varför har jag då någonsin litat på nå'n enda människa!"

"Innan vi gett oss och kapitulerat, så ägde små strider trots klenmodet rum. Det var några kosacker som kommit för nära en del av de våra. Då flydde den blå officer som var chef för den gruppen, men gruppen stod kvar och skrek efter den flyende herren: 'Stå still och försvara dig, klåpare! Du är ej värd dina titlar! Du är ingen sann officer! Vi ska hindra din feghet och flykt! Om du har någon gnutta av mod i dig, så rid ej bort, utan led oss och stå och försvara ditt land!' Men den fege försvann, och om Creutz inte då hade uppdykt och manat dem alla att driva kosacken på flykten, så hade de alla gått under i feghet och skräck, flykt och vanheder. Men ej ens Creutz kunde hindra den stackaren Lewenhaupt från att ge skammens och vanärans dödsstöt åt Sveriges sista armékår till slut ändå i alla fall."

"Det är nog," sade kungen och drog sig tillbaka i sorg och begrundan av hänsynslösheternas hänsynslöshet: bistra motgången. Och kungen sade, strax innan de kom fram till Bender, till Gyllenkrook:

"Gyllenkrook, du min mest nära och den allra siste av mina blå närmaste, du liksom Arvid, som flytt hem till Sverige i god tid förinnan vi började drabbas av måttlösa olyckor, bägge är ni goda sega pålitliga och outslitliga finländare, komna från den mer utsatta och mera lidande hälften av Sverige, som fostrar nästan än bättre och ädlare svenskar än Svealand självt, ni två är nog de trognaste bröder jag haft. Gamle Shakespear, o Gyllenkrook, den store skådespelsskaparen i gamla England, du vet, den moderne och störste av alla tragöder, han slutade med sina grå tragedier och lämnade scenen i hopp om att livet trots allt kunde bli komedi. Men vårt liv, broder Gyllenkrook, blir aldrig och kan ej någonsin bli komedi förrän efter vår död. Här i livet är allt tragedi, sorg och elände blott, dystert lidande som icke har någon ände. Allt levande lider av att vara levande. Därför är allt liv en bitter förfärande plågsam och pinsam förtärande röd tragedi. Vi har levt i det blå nu i nio välsignade år. Nu är den tiden kommen då vi får betala och lida och gottgöra för goda åren. Vi voro de plundrande slavägarna; nu är vi själva plundrade slavar. All rikedom, allt gott och härligt från Sachsen som vi tog i krigsbyte med oss till Ryssland, det har asiatiska ryska barbarerna nu glupskt berövat och tagit från oss. Ack, att vi skulle visa oss så inkapabla och usla förvaltare! Hur skall väl någonsin tyskarna, sachsarna kunna förlåta oss? Att vi bestal dem och plundrade dem på allt gott var en småsak som de kunde uthärda, men att vi fuskade bort allt det fina och dyrbara och ovärderliga till den barbariske vettlöse ryssen, som icke begriper sig på

fager skönhet och ekonomi, det skall de aldrig kunna förlåta oss och icke heller nå'n annan i världen."

"Bekymra er ej om det töckniga gångna, ers höghet. Som Skriften klokt uppmanar oss: 'Låt de döda begrava de döda.'"

"Men jag är ju död, ädle Gyllenkrook. Jag är den döde som icke har bröder mer i denna världen men blott bland de döda. Och dessutom: den som ej ids att bekymra sig om det förflutna, han skall icke heller bekymra sig om någon framtid. Men se! Där är turken! Så låt oss nu hälsa!"

Och turken med hela sitt sällskap, sitt bihang, sin pomp och sin ståt, kom till konungen vaggande fram i sin stora och skrymmande sidenturban och föll ödmjukt till jorden för kungen och sade:

"Var hälsad, vår broder från Norden, vår frände och ädlaste bundsförvant, Herren Guds fienders fiende! Må vi nu kämpa gemensamt och krossa den onde barbariske hedningen Ryssland tillsammans!"

Och samtliga hedersbetygelser visades kungen, som avsides viskade till gamle Gyllenkrook:

"De är ej än informerade om min armés hela undergång vid Perevolotjna. De känner till allt om dramat Poltava men har ännu icke chockerats och upprörts av värre fatalare grå katastrofen vid stranden av Dnjepr, men de får nog veta det strax."

Och när de strax fick veta det viskade de sinsemellan och mörknade i sina ansikten och blev betänksamma. När onda budet om Sveriges härs onda och skamliga undergång nådde sultanen, så sade han barskt:

"Det var värre! Vår kraftige mäktige vapenbror är icke, således, alls mera kraftig och mäktig och har icke ens något vapen! Han kommer hit helt utan status! Han har inget land, ingen här, ingenting! Han är snöpligen skamligt bankrutt och ej mer värd än tiggarna på mina gator! Han är blott en pilgrim, en fattig och usel och hederslös tiggare, som har den fräckheten att våga be mig om mat och logi! Nå, för framtidens, hoppets och Guds skull så får jag väl hysa det kräket tills vidare och ge den uslingen allt som han lider behov av, i hopp om att han ej blir långvarig här, ty jag kan icke tycka om statliga snyltgäster!"

Och kungen med sina tappra kosacker och svenskar, tartarer och Gyllenkrook, grå zaporoger och den gamle gode Mazeppa, fick slå upp sitt läger strax utanför lilla byn Bender och bo där på den suveräne sultanens bekostnad. Och konungen tyckte ej om det, och höge sultanen var icke alls glad över stackars bankrutte besegrade gästen, och alla de tappra blå män som fanns kvar var ock missnöjda, ty alla längtade hem. Hela världen var missnöjd med arrangemanget, men konungen i sin bedrövelse, i sina sorger och sina funderingar lät läget vara just så som det var, i förtvivlat och fåfängt blått hopp om att lyckas få krig mellan ryssen och turken och därmed få åter av Peter vad Peter berövat sin frände, den slagne kung Carl. Det var hans sista hopp, och han klamrade sig dystert fast vid det som en förtvivlande skeppsbruten vid sista vrakspillran. Trots hela världens försoffade slöa förbannade gudlöshet trodde kung Carl att han kunde med Guds hjälp tillsammans med trogna muslimerna en dag få Gud upp på tronen igen, och därmed även åter sitt hemland,

sitt blomstrande rike, det rike som hans farfars morbror för åttio år sedan skapat och fallit för, blött för och dött för.

"Ack, Lewenhaupt," klagade konungen, "du var ej skyldig. Det var icke ditt fel att allt gick på tok. Hela världen och framtiden skall ge dig skulden för Sveriges undergång, men du är oskyldig. Om ingen annan förstår det och vet det, så vet dock din kung det. Du handlade så som du gjorde av nödtvång allenast. Jag vet att all hären var sjuk och förbi av strapatser och svält, törst och sjukdom. Jag vet hur det var. Du var sjuk själv och trött på allt krigande och kände ansvar för dina soldater, som du ville skona, men därför skall världen och framtiden och alla sveamän göra dig till deras syndabock. Frukta ej, Lewenhaupt! En vet att du var helt oskyldig. Ack, du får bära en svårare börda än jag, du får lida mer ont än jag själv, du får lida för Sverige värre än dess egen herre, den för Sverige ansvarige! Om jag blott varit klok nog att stanna med hären hos Lewenhaupt! Då hade vi fått gå genom tillsammans det onda som nu drabbar enbart den skuldlöse Lewenhaupt. Då hade jag kanske fått lida mera än Lewenhaupt, så som det helt rätteligen ock tillkommer mig. Ack, muslimer! Säg, varför är ni så fördömt fasligt tröga? Varför gör ni ej slut på ryssen, er fiende, hedningen, som annars gör slut på er? Är ni icke Guds förkämpar, riddare och hans mest utvalda folk? Runt omkring er finns gudlösa hedningar som blodigt längtar att få göra slut på er så som de gjort slut på mig, och ni lyfter ej fingret ur näsan ens! Blind, död, begraven, förglömd och fördömd tycks mig hela den gudstrogna världen nu vara, och döda, förgätna och bortslängda tycks alla gudstrogna utvalda människor vara. Gud ser ej de trogna. Han struntar i dem och bekymrar sig endast om alla de onda, förlorade hedningarna, som han frossar i kärlek till. Så rättvist är det nu ordnat med världen när Gud blivit galen och givit all djävulen makten att därmed blott tillåta blind egoism att bli världsalltets drivande kraft. Jag förbannar dig, Gud, för att du övergivit dig själv och din världsordning!"

Fjärde akten.

3.

Men denna saga är ej blott en saga om konungen men lika mycket en saga om svenskarna, konungens folk. Låt oss nu se på en redig hjälte i Norden som Carl lämnat kvar där att skydda den mot alla möjliga fiender.

Och efter slaget vid staden Poltava, massakern vid Vorskla, förintelsen av en nation genom opportunism, reste Sveriges samtliga rovlystna fiender åter på huvudet:

"Ha!" sade de, "nu är konungen slagen! Nu kan vi slå ner på det utsatta bytet! Nu finns ingen kung mer i landet som kan stå emot oss! Nu är kusten klar! Nu fritt fram för oss gamar och vargar och andra asätare, ty nu är Sverige dött. Nu kan vi utan svårighet äta oss mätta på den fallne konungens rike! Och jämnt ska vi dela! Du,

Peter, får Baltikum, Östersjön, Finland och allt där emellan! Du, Fredrik, får Skåne och Blekinge, Halland och Jämtland! Du, August, får nu härja fritt i ditt Polen! Förslava polackerna fritt! Ingen gör dig mer den platsen stridig! Och tag alla Sveriges städer, de rika välsignade bygder i Nordtyskland, som Gustav Adolf hårt slet för och stred för! Förintom nu Sverige, den ädla dumsnuten, den äcklige snobben, som fått dominera för länge i världen!"

Och Peter den Store, förryckt av sitt rykte, sin storhet och framgångar, ryckte nu in i det skyddslösa Finland, belägrade Viborg, förhärjade Baltikum och sade storvulet:

"Ha! Nu är ljuset förlorat för världen, ty nu är det jag som är herre på täppan! Nu ligger det slagna förintade Sverige, all världens syndabock, störtat till marken och färdigt serverat för ulvarna, som äro vi. Hugg nu in, kära ulvar, kamrater och vargvänner! Den fisförnäme misslyckade kungen är fallen och hjälplös nu, färdigt serverad åt alla som blott önskar delta i huggsexan! Hugg bara in utan hämningar, ty ingen kan längre stoppa oss! Och vi ska aldrig ge Sverige fred nu förrän vi fått allt vad vi vill!"

Och han började även belägra det gamla heroiska Riga och ryckte allt närmare Reval.

Men i gamla Sverige fanns utom Horn även Bocken, den okuvlige Magnus Stenbock. Han satt nu i Skåne beredd varje ögonblick på danskens lömska och blodlystna fredsbrott.

Låt oss undersöka hans bakgrund. Han lärde sig den ädla krigskonsten hos nederländarna under den tid då det Rembrandtska Holland var världens förnämaste stormakt. Dock stötte han där ej ihop med den unge herr Lewenhaupt. Däremot var det just där även som han tillkämpade sig, ibland annat, sitt livs största praktiska stolthet och prydnad: ett svarvmästarbrev. Och med blott sina händer, från ingenting, kämpade Stenbock sig fram till de ädlaste nordiska hjältarnas led. Han var endast kapten när han friade till sin förtjusande skyddsängel, jungfrun, den nådiga Eva, född Oxenstierna. Han älskade henne så varmt såsom vårsolen nåderikt med sina varmaste strålar får kalla och mörka osaliga frostvintern att smälta bort och försvinna. Så varm var hans kärlek för Eva att intet ont grand kunde spira och gro inför hans kärleks glöd. Och han förde den älskliga varsamt till altaret och ställde sig helt till hennes förfogande. Oövervinnelig var han i strid, men för frugan var han det mest ödmjuka väsen som någonsin knäböjt och böjt sig, av kärlek, för andra förtjusande människors viljor. Hon var den så oerhört viktige store Bengt Oxenstiernas högt älskade dotter, och med käcke Magnus var hon i de bästa och tryggaste händer som då fanns i Sverige. Riddaren och hans högt dyrkade jungfru – måhända var detta par det allra sista otadliga klassiska riddarpar i Europa, i den fagra tid som nu hastade alltmer mot skymningen. När han var ute i fält var han alltjämt dock trots sina bålda bravader i sina mångtaliga ömma och innerligt omsorgsuppfyllda uppriktiga brev samma ödmjuka tjänare till henne ännu. Han skrev varje vecka till henne, från Holland och Tyskland, och i varje brev överträffade han än en gång sin högt svallande eviga kärlek, som ständigt blott tilltog. Han skrev

allt till henne vad som hände med honom, hur han blev flyttad, de färder han gjorde, allt delade han med sin hustru. Han var den mest öppna av makar. Ej dolde han någonsin något. Hans hjärta var öppet för henne så länge han levde. Emellan de tu var ej annat än kärlek, förtrolighet, uppriktighet, helig enhet och fullständig öppenhet.

Måns gamla mor var ock särskilt förtjust i just Eva av samtliga sonhustrur. Modern skrev att fagra Eva var henne den käraste, den ljuva glittrande flickan Eva Magdalena.

Och fruktansvärt innerligt längtade Måns efter sin väna hustru. Och fastän hon själv nästan aldrig besvarade Måns kära brev tröt ej någonsin Måns stora brevskrivarträgenhet. Makarnas förstfödde var en söt son som blev kallad vid namn Gustav Otto. Och i sina brev översköljde vår Bock sin totalöverdyrkade hustru med klingande titlar och smeknamn som 'min allra käraste dygdiga hustru', och 'min lilla påpa' och 'min hjärtansädla och nådiga lilla och mera än dygdiga hustru'. Han frågar retoriskt: "Vad kan väl i världsalltet övergå den höga kärlek som en trogen man har för sin egen hustru?" Och alltid förbliver han till evig tid in i döden med all trogen vördnad sin lilla förtjusande ängels och sin allra käraste hustrus mest ödmjuka och underdåniga tjänare och trogna make. Och om sitt livs återbegynnelse, sin allra ljusaste blomma, sin skatt och sin framtid, sin son Gösta Otto, ber han hett till Herren att han må bevara den arme och ömklige stackaren. Och när han skriver var vecka till hustrun och ej får på något sätt veta att hon ock har fått hans med möda författade brev, ropar han ut förtvivlat: "Ack, Herre Gud, trösta mig, vad skall jag taga mig före, jag arma olyckliga karl!" helt förstörd av sin ovisshet om huruvida hans dygdiga lilla högvälborna och allra käraste höga gudinna och lillaste hustru och docka och ängel fått mottaga och blivit nådd av hans brev eller ej. Aldrig älskade någon man en hustru så som han gjorde. Han var den mest älsklige och den som var allra lyckligast gift utav gyllene tidens blå nordiska adelsmän och karoliner. Ack, alltför kort och liten tid fick den ytterst energiske Stenbocken vara hos sin kära hustru! Han måste ju kämpa för födan, för liv åt de sina. Han var ju en riktig ordentlig och genomblå adelsman och därför fattig. Dock fick de sitt andra barn, en liten dotter, den näpna och söta prinsesslika Annabel. Pojken dock, späd Gösta Otto, han klarade icke de första och svåraste åren men dog med sin oskuld helt intakt. Han hann aldrig bliva en pojke och nå upp till åren då man först får lära vad elakhet är. Han dog renare än han var redan som nyfödd, begräts utav bägge föräldrarna, som dock satt nytt hopp till framtiden.

"Framtiden finns där för evigt," var Stenbockens mening, och de gick, då pauserna i kalla kriget så tillät, på nytt fromt tillsammans att skapa nytt liv. Ty vad är väl det bästa och fagraste, renaste och lyckosammaste här i vår värld om ej piltar och töser, små runda och jollrande barnsliga spirande bräckliga liv, de små menlösa harmlösa vita små lammen, de skuldlösa stackarna? Det kände Stenbock mer än någon annan. Och ofta beklagade nu gode höge majoren sitt öde. Han skrev:

"Jag försäkrar, min älskade, att varje gång som jag skriver så späder jag ut blåa bläcket med ymniga tårar av sorg över att ej få vara hos dig. Finns väl någon på

jorden som är mera olycklig än arma jag, som är tvungen att skiljas från min allra käraste på grund av armod? Och världen försöker att inbilla mig att jag därav har enbart meriter. Visst vinnlägger jag mig om ära och dygd, men vem bryr sig om det? Ingen alls reflekterar däröver det minsta. Jag sparar ej mitt röda blod och mitt liv i min dagliga kamp för mitt dagliga bröd, jag riskerar mitt liv hela tiden, men får därför säkerligen ingalunda nå'n lön. Endast död får jag för mitt totalt hänsynslösa och nitiska självslöseri."

Men ej någonsin upphör han med att benämna sin älskade sin allra käraste lilla Guds ängel. När drottningen, elfte Carls kärliga hustru, gick bort, grät han bittert och länge och klagade över förlusten i många otaliga brev.

En dag gick han i kejsarens tjänst uti Wien såsom hans generaladjutant och blev därmed befordrad till överste. Därefter hade han med sina kära det aningen bättre och tryggare, sett ekonomiskt. Men i gamla härliga Wien blir han slagen, tillintetgjord och helt förkrossad av sorg, ty där kan han blott skriva till hemmet, familjen och hustrun, hans endersta hugnad och tröst, all hans glädje och ängel och hjärta, hans käraste hjärtunge, endast en endaste futtig gång i hela veckan. Blott lördagar går post till Sverige från Wien. Därav blir han förtvivlad, förkrossad och slagen av djupaste sorg och gränslösaste ångest. Men tjänsten i Wien blir ej lång, ty han är protestant, vilket gör konkurrens och befordringar svåra i tävlan med romerska påveanhängare. Trots alla strider och krig och förflyttningar lyckas de älskande tu få ett tredje barn och till och med sedan ännu ett fjärde. Det tredje, en son, blir Bengt Ludvig, och fjärde, en son, Fredrik Magnus. Så på alla sätt blir de unga tus äktenskap signat och lyckligt och rikt, och med sannolikhet mycket mer så än andras.

Men konungen dör, den av alla för sin långa fredspolitik så uppskattade Carl nummer elva, och sonen hans övertar kronan i stället. I tre lugna fridfulla år är allt fröjd och förkovran i Sverige och världen, och även för lyckliga Stenbockska goda familjen, men så bryter kriget ånyo ut i större våldsamhet än någonsin i historien. Överste Stenbock fick uppleva slaget vid Narva, där han såsom anförare för de tappraste av alla härliga tuffa och dådfulla svenskar, de präktiga dalkarlarne, gjorde utomordentliga insatser och oumbärliga tuffa bravader, smått vägledda därtill av estländske sedermera legendariske bonden herr Krauklis' terrängkännedom. Det var just i det slaget som tsaren fegt lade de dyrbara benen på ryggen och ej syntes till på en tid, ty han vågade ej komma ut ur den gömmande skogen; och för Magnus Stenbocks sex hundra små präktiga dalkarlar kapitulerade tolv tusen ryssar, som blev dessa sex hundras fångar. Det var den mest lysande segern i Sveriges och Nordens historia. Som Magnus skrev till sin vördade ängel:

"Gud ensam har gjort det!"

Och det var så sant som det även var sagt. Bocken blev där av konungen utnämnd och upphöjd och dubbad till riddare av generalmajors rang. Det var den allra stoltaste dagen i Stenbocks historia. Aderton ryssgeneraler blev tagna till fånga, förutom den oryske överbefälhavarn själv, han som lett Peters ryssar förutan att själv kunna ett enda ord av det enda språk ryssarna talade. Sparre, den gode kamraten

och muntre förnöjsamme skämtsamme gossen, kom ett par-tre dagar för sent till bataljen, och det blev hans livs största sorg. Men trots segern så sved det ordentligt i konungens leder och i härens konstitution, ty otaliga tappra blå gossar var sjuka och dog, frös ihjäl, förfrös delar av kroppen och dog, svalt och dog, och försvann i morasen och kärren och i bistra vintersnölandskapet. Det dog ej färre blå svenskar vid Narva än ryssar. Så är det i krig: man är tvungen att offra, försaka, förlora och mista långt mer än man kan hoppas vinna, om man nu kan hoppas på nå'n vinning alls, vilket man är dum som det gör. Blott bankrutt och konkurs och elände för krig nå'nsin med sig, för staten, för ekonomin, för kulturen och allt mänskligt liv, och ej minst för det ädlaste av allting mänskligt: det civiliserade arbetet. Men käcke Stenbock, som nybliven hög generalmajor, sade vid Narva till Horn:

"Jag är gift med den härligsta damen i världen. Mitt äktenskap är utan någon skavank, och de tre ljuva barn som jag äger är deras fars höjdpunkt av lycka. Nu är jag dessutom av konungen själv utsedd till generalmajor, och därmed är nu min ekonomi mycket tryggad. Och som generalmajor är jag ock en utav konungens allra mest nära förtrogna och allra betroddaste män. Jag har nått högsta höjden av allt som är åtråvärt här i det nyckfulla livet, som jag är väl medveten om att precis när som helst lätt kan slunga en från högsta höjden av lycka till djupaste botten av elände och katastrof, men just nu kan jag icke nå högre. Just nu är en sådan minut som man önskar att räckte för alltid, för evigt och längre. Men Horn, den är tillfällig. In i mitt hjärta vet jag, liksom alla, att denna otroliga lycka är något som måste gå över, beklagansvärt nog. Allt det goda som jag och som Sverige njuter idag är en tillfällig underbar hägring och en blå förgänglig och skir illusion, som går över och svinner i fjärran, som vandrande moln över himlen som ej nå'nsin kommer tillbaka. Så är det, vän Arvid. Jag njuter av lyckan idag, och i morgon så är den förbi, och i stället för den får jag plågas av bittersta saknad och grämelse, sorg och otillfredsställd längtan till dessa då för alltid gångna förlorade härliga lyckliga dagar. Jag blommar idag och jag vissnar i morgon. Så är blommans öde och tragiska bittra ohyggliga lott."

Och han var rätt betänksam, och Horn kunde ej påstå motsatsen med någon sann övertygelse.

Ytterst betrodd var Måns Bock av hans majestät konungen, men i och med kungens vänskap och gunst fick han även på halsen en hop utav blekgröna avundsmän. Dessa försökte att rucka omkull honom och sätta ner honom i kungens ögon, men lyckligtvis lyckades de icke därmed, ty Bocken var trofast och pålitlig, ärlig och rättskaffens, och detta mer än de flesta. Han satte sitt enda förtroende till Herren Gud, och Gud svarade på hans förtroende med att bevara hans ära. De onda förbannade digra intriger som spanns omkring hovet höll han sig helt utanför, klok som han var. Och han skrev till sin älskade ängel, den fagra gudinna han gett sig som träl åt för evigt, den käraste hustrun, som trots svåra sjukdomar och makens ständiga frånvaro ständigt på nytt då och då födde barn åt sin make, åt ängeln, som älskade honom förmer än sig själv:

"Ambition är en fåfänga eller en obotlig sjukdom, som i denna krigstjänst ej ger någon gnutta av ära och som aldrig kan ge en man någon ro. Har man någon

förtjänst hos sig hatas man därför, och lycklig är endast den stackare som intet vet och som kan säga ja till allting utan att ens behöva att tänka. I fråga om kriget så äro vi här såsom fåglar; vi vet inte alls vad vi har här att göra och går hurtigt rakt in i en ryslig häxkittel som ingen kan rädda oss ut ur levande, utom den evige Guden. Blott under kan rädda oss."

Men trots intrigerna och alla avundspersonerna hade han ock sina vänner. Den godlynte vänlige hertigen Fredrik av Holstein, Carls frände som snart skulle dö, var en sådan fullt pålitlig hjärtlig och välvillig vän. Den genialiske mångsidigt kunnige Carl Magnus Stuart, Carls närmaste rådgivare och hans lärare i allsköns krigskonst, var en annan mycket god vän, liksom Rehnsköld. Och ingenting kunde bekymra den ömsinte Stenbocken så som hans älskades hälsa. Var gång han från andra fick veta att hon varit sjuk blev han alldeles utom sig av diger oro och gränslös förtvivlan.

"Jag kan aldrig riktigt till fyllest beskriva den ängslan jag är uti se'n jag förnummit att min kära ängel är dödssjuk, och som jag ej fått något brev se'n januari kan jag icke heller förstå att det skett någon bättring. Jag kan icke se något hugneligt alls i vår värld, kära hustru, så länge jag ej vet att hon blivit bättre. Jag anropar den allra högsta allsmäktige Guden att han icke straffe mig så hårt och fruktansvärt att jag så tidigt nu skulle förlora en så kär och hugnerik och oersättlig from maka, ja, all min själs fägnad!"

Men Eva tillfrisknade, då såsom alltid, mest tack vare, kanske och troligen, livsinspirerande breven från maken, som ej nå'nsin upphörde att komma helt regelbundet. En annan rätt viktig god uppgift och viktig funktion hade även vår Stenbock: att troget fungera som svärfaderns budöverräckare till höge kungen och hertigen. Svärfadern var ju kanslipresidenten Bengt Oxenstierna, den omistlige diplomaten, och bland diplomater den störste av mästare. Tacksamt tog kungen och hertigen mot vad vår Stenbock meddelade från vise svärfadern, vördade grå diplomaten, som ung, frisk och ny hade varit allt Sveriges skönaste yngling – så hette det.

Magnus Bock deltog ock i det rätt ryktbara slaget vid fästningen Bullersborg, och var då en av de främsta och friskaste anstormningskrafterna. Han satte träffsäkert snöbollar i både Pipers och Arvid Horns och även andra kansliråds och överstars nackar. Ty som alla vet var ju Bullersborg en borg av snö, byggd för sportens och barnsliga leklustens skull. Ty man är ju helt visst barn så länge man lever, och skam över den som ej erkänner det.

Men de ryska barbarerna vällde i massor och spred bara mörker och fasa varhelst de drog fram. De drog in över Livland och brände upp allt som var mänskligt, och grymt massakrerade de varje svensk de kom åt. Då begynte den klarsynte Stenbock att ana att kriget nu först hade börjat begynna. Han märkte nu redan den malande gnagande pinande fienden krigströtthet bland blå soldaterna, den värsta fienden av alla krigsfiender. Och han märkte det till och med starkt hos sig själv. Vid en svår tidpunkt skrev han:

"Om vi ännu fortsätter med så'na fälttåg som de som vi genomfört under de två sista åren, så kommer min kropp ej att uthärda det, och jag kommer att vara förbi re'n vid fyrtio års ålder, om Herren Gud låter mig leva så länge."

Den trofaste Sverigetjänarens endaste målsättning här i det brokiga bråkiga livet var att få som god patriot leva trofast och enbart i konungens tjänst och att uppnå, förtjäna, och skaffa sig heder och ära, och allra mest att göra sitt namn ett gott namn för barnen och ättlingarna att få ärva. Hans hederlighet och hans oegennytta och blå oförvitlighet gjorde att han, såsom nyutnämnd blå guvernör i det klassiska Krakow, var snar till att skaffa åt konungen ett hundra trettio tusen riksdaler. Den tjänsten åt riket och konungens ekonomi hade den konsekvensen, att alla, som avundats honom, nu blevo hans vänner. Hans fiender och största motståndare kom med uppriktighet och försonade sig med den duktige trofaste Bocken, och han blev nu närapå omåttligt älskad och avhållen och populär ibland alla. Han plundrade icke ut staden och skaffade icke alls pengen med våld; nej, det fina var just att han lyckades få ihop pengarna åt svenska hären med gott skick och utan friktioner på obrottsligt sansat manér. Därav blev han sin konungs mest avhållna frände. Som oftast kom Carl och dinerade hos honom, och de kom utmärkt och underbart väl överens. Ja, de trivdes tillsammans, ty de voro av samma virke och blod, samma jordmån och landssjäl och av samma anda: den finaste som fanns i Sverige och som finns alltjämt., ty blott *den* svenska andan som de två tillsammans väl representerade, *den* svenska andan blott lever för evigt.

Och konungen sade till Stenbock en gång på en stadsfest i Krakow:

"Ack, se dessa aristokrater! Är de icke vackra? Det arma olyckliga Polen har gått ned i graven emedan det ej mera låter sig ledas av konungar. De fagra aristokraterna leder nu Polen i stället, och de, såsom alltid, för landet åt helvete genom att låta sig tubbas till vilka impulser som helst – därför lyckades August bli konung av Polen. Han mutade denna aristokrati, som gick på hans bestickning och lögner emedan han var en av dem – själv en aristokrat blott, helt typisk och praktfull som sådan, och så långt från en riktig konung som någon kan komma. Men aristokrater är vackra, det finns inget vackrare än en fin ädel aristokratiklass, men all den förtjusande ljuvliga skönhet som omger vart aristokratsällskap har de köpt till sig för all vett och sans, allt förnuft och all kunskap, och därför kan aristokrater ej någonsin handskas med makt. Vad är makt om ej kunskap, och vad är väl kunskap om inte den högsta tillgängliga makt? Det finns inga så vettlösa och ignoranta och galna personer som aristokrater. Där har du all deras oändliga skönhet. Den är bara fåfänga, en vacker marionettdocka, en stor aktör, som blott en gång i livet förmår att prestera en odödlig och oförgätligt skön roll, för att sedan gå under i saknad av sanningens ögonblick, som aldrig mer sedan kommer tillbaka. En skir illusion är aristokratin, som förtrollar och hänrycker, fängslar, betager och tjusar en, men som är galenskap blott, löjlig fåfänga och en förgänglig opåtaglig dröm, som är borta och glömd helt så fort som man vaknar. Så kallade aristokrater kan icke regera, ty därtill är de alltför vettlösa, och det är det fagra folkets besynnerliga tragedi."

Och den segrande konungen gav Stenbock uppgiften att leda ekonomin för all hären. Nu levde han loppan minsann! Alla älskade honom. Han hade ju humor, han kunde ju skämta, han var ju så öppen och hjärtlig mot alla, han var ju för jämnan på det allra bästa och gladaste goda humör! Och han fick även ett trevligt smeknamn. För alla blev han Lilla Bocken. När nå'n hade tråkigt så sades det bara: "Låt oss gånga till Lilla Bocken," och då for varenda en man endast väl. Som present utav kungen fick han ett kapell, en orkester på sex små personer, och samtliga spelade de var och en på sin oboe. Och Lilla Bocken, i detta lycksaliga liv, kände sig mer i smöret än till och med i sina största heroiska framgångar ute i striden. Den minsta av hans oboister, de sex ärevördiga musikerna, var ej äldre än hans egen pojke Bengt Ludvig. Och liknade den lille pilten ej till och med hans lille son, den högt åtrådda och efterlängtade pysen!

Men sorglösa livet i Krakow tog slut. Kriget fortsatte, och freden verkade mera avlägsen än någonsin. Så skrev han till sin oändligt högt dyrkade över allt älskade fru:

"Give Gud att det tar en god utgång, och snart. Han bevare ock konungen, och han välsigne ock min ädla lilla bedårande Eva Mallena; det önskar av ett troget hjärta min allra mest älskade lilla och käraste hustrus mest trogna och ödmjuka trofasta tjänare Magnus."

Hans hustrus helt präktiga syster Kristina, som för Magnus var 'Understubban', var gift med den präktiga lovande Anders med tillnamnet Torstensson, han som strök med vid Poltava mitt under sin kavalleriattack. Honom höll Bocken ett öga på, hjälpte och skyddade och såg att allting gick väl för. Han var tjugosex vintrar gammal blott och Lennart Torstenssons sonson. Måns Bock hade öga för andras talanger och visste att Anders med tiden med sannolikhet kunde bli lika stor om ej till och med större än farfadern.

En dag kom kungen till Stenbock. Den segrande konungen såg litet bister och otrevlig ut. Det var tydligt att något dykt upp som ej talade till Bockens fördel. Och konungen sade:

"Jag har blivit grovt bombarderad av min allra käraste syster Sofia på senare tid. Hon försöker att få mig att framtvinga fred, och hon bär sig så åt som om jag var en krigsgalen fredsfientlig buse. Det är ganska tydligt att en pinad fredslängtare här bland oss bringat henne att tappert försöka att få mig till fred. Är det du, Stenbock?"

"Ja, det är jag," sade Stenbocken ärligt.

"Så du tror att jag vill ha krig, efter två års förtroligt och gott samarbete med mig? Känner du mig så litet? Ack, Magnus, låt detta bli klart för dig: aldrig vill jag nå'nting annat än fred. Jag är lika förpint, trött och utschasad av detta blodiga krig som var sårad och döende karl i vår lidande sargade här. Det är August som ej vill ha fred och som tvingar oss fortsätta stadigt mot graven med hela vårt land. Minst av alla är jag den som önskar att kriga. Det är våra fiender blott, August, Peter och Patkul, som är komplett krigsgalna och som oss tvingar att kriga. Och det enda sättet att få dem att sluta därmed, att få slut på det onda förbannade kriget, som de blott är skyldiga

till, är att slå dem i grunden, besegra dem och få dem bort från den världspolitik som de blott smutsar ner, för all framtid. Har du nu förstått?"

"Ja, det har jag."

"Nåväl, då är allt åter som det skall vara. Det kan vara intressant för dig att veta, att vi ständigt arbetar på att få över små fredstrevare till de ryske för en separatfred. Vår enda kontakt är förrädaren Patkul, som vi har försökt intressera för saken med att lova honom benådning om han får den freden till stånd. Men det verkar som om den fanatiske Sverigehataren hellre förblev dömd till döden av Sverige än att han gav Sverige fred. Ett så vanvettigt hat måste vara en sinnessjukdom. Jag har även förklarat det tragiska grå sammanhanget för syster min. Du är min närmaste man, Stenbock. Gör dig ej skyldig till flere fadäser, till fler obetänksamma steg bakom konungens rygg utan kunskap om allt vad som pågår."

"Jag skall låta bli."

Och så skildes de för att belägra den hårda och bergfasta fästningen Thorn.

Och Carl Piper blev en alltmer nära och trofast god vän med vår Måns, och som konungens allra betroddaste man slet den utslitna Stenbocken som femton man med sitt digra mångfaldiga arbete. Men hem till hustrun så skrev han:

"Din lilla man mår gudskelov ganska väl, pussar grandmammas och alla dom lilla mostrarnas kjortlar och hälsar dom andra små barnana. Herren bevare dig, min lilla Ängel, jag lever och dör din mest ärliga trognaste tjänare Magnus."

Det brevet skrev han från Ratzitza. Av konungen utnämndes han sedan till guvernör i Warszawa. På så vis kom han att bli ett ärat namn även i arma Polens historia. Samtidigt lät han sin hustru få göra ett underbart inköp: den härliga herrgården Biby, som hon helt fick inreda ensam som ett litet dockskåp, så att den blev Sveriges utan jämförelse finaste lägenhet. Det var åtminstone deras och hennes blå tanke och strävan. Han kunde ej ha lyckliggjort henne mera än genom det härliga inköpet. Barnanas uppfostran såg han väl till att blev god. De var tvungna att lära sig läsa och skriva och spela musikinstrument. Så'nt var viktigt i livet. Själv kunde han rita och måla som självaste herr Erik Dahlberg och var på sitt sätt Erik Dahlbergs konstnärlige arvtagare. Och vad längtade Stenbocken mest till? Jo, att såsom gammal få dra sig tillbaka hos barnen och hustrun och barnbarnen på något gods och få leva i frid och få dö som en mätt och belåten och lyckliggjord man, den gudomliga lycka som alla män åtrår och längtar till men som ej någon man någonsin får ha i livet men först efter döden. Han var dock så tillräckligt en realist att han ej tog den drömmen på fullaste allvar. Nej, som en sund nordbo var han mycket nöjd med det lilla och vad som än bjöds honom, surt eller sött, utav nuet, och likaså var ock hans hustru.

Och ingen bestod herren konungen större och bättre utmärktare tjänster än Stenbocken, fast han så småningom minskade takten så att han arbetade som bara tretton blå karlar i stället för femton. Och mitt i hans ädla förfinade brev till sin hustru på franska, så glömde han ej fromt att infoga: "Nyp Understubban i örat från mig," eller att fromt bekänna sin måttlösa kärlek till sönerna och vackra dottern: "Jag skulle helst väl kunna pussa ihjäl lilla ungen. Om hon vore här kysste jag henne sönder av ömhet."

Och konungen upphörde aldrig att upphöja Bocken. Snart var Bocken den enda man som kung Carl alls behövde och använde. Alla de andra blå dårarna kom i skymundan. Och Stenbocken skrev och berättade:

"Jag tackar Gud för en god nådig konung och att jag är älskad av hela armén. Ja, jag är i en så'n position nu att jag obligerar all världen. Och att herren konungen Hans Majestät gjorde ett så gott köp i och med denna fästningen Thorn har han näst efter Herren Gud Sebaoth sin lilla Stenbock att tacka för. Men om vår herre och konung nu dog skulle jag vara rätt illa ute, ty jag skulle då av de andra blå herrarna göras till syndabock för allt vad konungen uträttat mot deras råd. Ty det mesta som kungen planerar och uträttar inviger han bara mig i."

Men aldrig kom Bockens mest viktiga plikter i skuggan av kriget.

"I vår skall jag sända min ängel en vacker och präktig god säng, som jag själv haver snickrat och svarvat och tillskurit, som våran vän Odysseus. Den är faktiskt inte så dum och ej alls alltför pjåkig och misslyckad. Den blir rätt bra för dig ute på landet. Och, käraste ängeln min, du kan ej tro vad jag blivit nu re'n för en mästare i måleriet! När jag har nå'n timme till övers så brukar jag den till att sitta och måla, om dagen är ljus och vår kära sol lyser och strålar. Men kriget ger ej mycket tid åt så'nt konstruktivt arbete. Innerligt önskar jag att vi snart såge en ända på leken och att jag fick ända mitt liv uppå Rånäs med min fagra ängel allenast till Herrens namns ära."

Och plötsligt blev han utav konungen, helt emot allas förmodan, befordrad och upphöjd till hög generallöjtnant. Men icke bländades Bocken därav. Han var ej blind för det faktum att kriget drog Sverige och Sveriges framtid blott neråt, att trötttheten hos hären ökade och att det goda humöret hos gossarna minskade för varje dag som det eviga krigsskådespelet grymt hänsynslöst fortsatte. Han visste, lika så väl som hans konung, att kriget betydde ett jordskred, en diger lavin, som, om den icke kunde fås bukt med och stoppas i tid, utan tvekan bestämt skulle komma att utplåna och att begrava allt Sverige. Det enda ljuset i Stenbockens liv var hans längtan till hemmet, till hustrun, till ljuva familjen, som han nästan aldrig fått se eller ungås med som en god fader.

År fem var hans äktenskap femton år fyllda. Han skrev att han hoppades det skulle hålla i tre gånger femton år till.

"Ack, om jag endast finge svensk dricka, svensk lax och svensk strömming, de härliga läckra och närande saftiga friska och sprittande svenska blå fiskarna, som endast kan få en svensk att rätt känna att han trots allt lever! De svenska små sprittande fiskarna blott kan ge svensken det sprittande liv han behöver."

Men ovänner blev Lilla Bocken ej någonsin lämnad i fred för. En dag blev han skändad offentligt av Meijerfeldt för en kuriös bagatell. Det blev rättegång mellan dem nästan. Men konungen ingrep, och de gjorde sedan upp saken i godo. Men aldrig blev Stenbocken förr eller senare åthött med knytnäven av en kamrat och svensk landsman, en hög officer som han själv. Kungen blev efter denna affären än mer fäst vid Bocken än tidigare. Och han sade till Stenbocken, vid en tid då det var klart att de snart skulle skiljas:

"Förlita dig ej, Måns, på hem och familj. Du är lycklig idag när du tänker på dem, men i morgon så gråter du vid deras minne. Du längtar hett efter dem, och du skall även få se dem, men blott för att skiljas ånyo för att kanske aldrig mer få ha dem hos dig. Den ljuva berusande glödromantiken regerar all världen idag, och all världen är lycklig därför, men i morgon drar stormen förintande fram, och då sörjer och våndas och lider man lika förfärligt som man nu idag går och svävar av lycka. Du hoppas till Gud att de dina ej skola betungas av sorger, men sorgerna kommer ändå, och ju mera objudna de är, desto större och hemskare och mer förfärliga drabbar de dina mest kära och skuldlösa fromma familjemedlemmar. Tro ej på familjen, på kärleken, på jordisk ljuvlig hög lycka, på paradis eller på glädje och framgång. Allt tryter, allt övergår, allting förlorar man förr eller senare. Pengar och gods går du ivrigt och samlar och ökar, men allting går förr eller senare snöpligt i putten. Man njuter av sällskap, men innerst i hjärtat föraktar man samtliga medmänskor, och man är alltid egentligen trots hela överbefolkade världen så hopplöst och tragiskt och fruktansvärt ödsligt kallt ensam som vore man ensam på vida Atlanten på ett bräckligt ensamt tunt smältande isflak. Ja, älska familjen, Måns Stenbock, så länge du kan, men var medveten om att den dagen skall komma då du ej skall komma att tänka på dem utan bittraste tårar, otröstlig förtvivlan och bitterhet, desperation och blott den allra svartaste sorg."

Men Måns Bock hade re'n för en stund sedan övergett konungens sällskap och lämnat sin herre helt ensam med sina ohyggliga tankar och sanningar:

"Ja, vänd dig bort, vän, och strunta i mig, värld, du bara. Det är bäst för er att jag avgår, försvinner och dör som en usling. Gör mig, ni, till krigsgalen erövrarblådåre som ni i er blindhet tror att jag är. Ni kan döda mig, men ni kan ej döda sanningen och dess historia. Ske eder vilja. Kom snart och besegra oss så att det blodiga gudlösa kriget nå'n gång tager slut. Ack, ju förr vi förlorar, dess bättre. Vi måste förlora, ty vi är för bra, och ju förr det blir gjort, desto snabbare är det se'n över."

Men Bocken gick till sina vänner och hade en glad kväll tillsammans med dem. Denna kväll hade Bocken egentligen tänkt skriva hem, men hans sällskap och vinet försvårade saken. Dock skrev han ändå, det vill säga, hans blå sekreterare skrev å hans vägnar, men därtill så fogade Müllerske vännen i brevet: "Er make kan ej skriva själv hem idag, ty därtill är han alltför berusad och drucken av vin. Att jag skriver så oblygt och fräckt detta P.S. beror på att jag även är rätt berusad av drycken." Och då kunde Bocken ej låta försända det brevet förutan att han först däri åstadkommit en giltig förklaring och ett fint försonande slut: "Kära hustru grevinna, jag är just nu upptagen med att ha sällskap med mina små vänner runt ett litet glas med gott vin. Liljestjerna ber hälsa och säger att Müllern har ljugit."

I nästa brev bad han sin huldaste hustru att strax lägga vantarna på hans mest dyrbara arv som just tillfallit honom från hennes far Bengt, store höge kanslipresidenten, vars ytterst beklagliga död även delvis berövat allt Sverige dess ljus, och som Måns alltid älskat och vördat som mer än en fader. Det arv som han fått från den store herr Bengt hade Stina, den tjocka förskräckliga och legendariska mostern, lagt tråkigt beslag på. Vad utgjordes arvet av? Jo, kära snickareverktyg, en

svarvstol och svarvsaker och vackert trämaterial att begagna och svarva och snickra av. Vem hade väl någon glädje av detta förutom Måns Bock, ende svarvaren i hela släkten och med holländskt svarvmästarbrev ännu till? Likväl var det besvärligt att få dessa svarvarredskap ut av tjocka besvärliga mostran, trots att inför vittnen herr Bengt hade tydligt och klart givit över dem åt svarvarmästaren Måns. Likväl skulle det än dröja en ganska lång tid förr'n den tjocka mostran, den glada och fryntliga mycket opraktiska damen, till slut skulle släppa de blott maskulina och manliga sakerna från sig.

I mitten av mars föddes en liten son i hans hem. Det blev hans fjärde barn. Han fick heta Bo Erik. En mer överlycklig och saliggjord fader fanns ej i vår värld än Måns Bock inför den glada nyheten.

Så en dag kom då den dagen då han avancerade till general utav infanteriet och utnämndes till guvernör över frejdiga Skåne. Han skulle nu äntligen få komma hem och förbli hos de sina, om ock de ej skulle få leva i Stockholm tillsammans men väl nog i Skåne.

"Gud signe dig tusen och tusen miljon tusen gånger, min lilla förtjusande mamma. Och pussa de samtliga mostrarna. Nyp Understubban i örat och krama och pussa de arma små. Gud give att jag fick pussa och bita de små liven i deras öron snart själv. Tjocka svägerskan skall du ock hälsa, men säg ej att hennes man mår bara väl, för watusan och sjutusen bövlar har jag inte fått än min svarvstol för?"

Nere i Sachsen på kungens visit där hos August personligen, träffade Magnus Aurora, den sköna fru Königsmarck. Den muntre spjuvern och lättfallne skämtaren, skojaren Sparre, besökte och uppvaktade den skabrösa madamen som var abedissa i Quedlinburg och blev betagen och slagen, förintad, besegrad och andfådd av hennes bedövande charm. Men den käre herr Axel, han föll ju i varenda grop och vart sorkhål som fanns i hans väg, och han brydde sig aldrig ens om att försöka att undvika dem. Han var född komediant, och han föll alltid komiskt, ty när han föll föll han ordentligt och med allt sitt hjärta, och det var ock orsaken till att han alltid kom helskinnad ur varje äventyr och alltid klarade sig, som en katt, som jämt faller på stående fot. Axel Sparre, en helgjuten muntergök! Och lustigkurren behövdes minsann för den anryckande rätt olustiga framtiden.

Men dagen ryckte allt närmare då Lilla Bocken och hans store kung skulle skiljas. Ej lämnade Bocken sin kung med gott samvete – snarast tvärtom. Han var icke alls villig att skiljas från den unge hjälte som han stått och kämpat vid sidan av nu många år. Men det var ödets vilja att de goda hjältarnas väg icke nu längre löpte tillsammans. Mot öster drog konungen med sina härskaror, världens mest storvulna och imponerande och dess bäst disciplinerade och segerrikaste här, för att kämpa mot främmande makter och okända öden, för att föra tusentals ljusblåa svenskar till nya och vida och avlägsna länder som de aldrig skulle få komma tillbaka från, medan herr Magnus drog hemåt i Arvid Horns fotspår för att skydda Skåne från dansken och noga försvara de egna välsignade bygderna och leva ljuvt hos de sina, sin hustru, de fyra små keliga barnen, och mostrar och svägerskor och tjocka släkten, med mat varje dag och med värme och eld vid den trevliga härden där hemma var

afton. Så skildes de, kungen och Stenbocken, just vid den tidpunkt då kungens och Sveriges ära var som allra oemotståndligast och ojämförligast och som mest bländande för hela världen: de dagar då Carl satt med August i Sachsen och tålmodigt utan att svikta dikterade fredsvillkor för starke August och för hela världen. Och det enda världen då hade att göra var lyda. Så skildes de två, Sveriges två allra bravaste själar, som hade så väl samarbetat. Och konungen sade så själv:

"Ingen har nå'nsin bättre förstått mig än Stenbocken. Han är den ende som jag kunnat väl samarbeta med utan att någonsin något oss kommit emellan. Förvisso är han den mest fläckfrie svensk som jag känner."

Men konungen anade att Bocken skulle behövas i hemlandet och just i Skåne. Och därför lät han trista skilsmässan ske. Kungens äventyr därefter har vi fått se redan. Stenbocken omhändertogs mycket innerligen och på det allra vänaste sätt när han kom hem till hustrun. Snart drunknade han i det glada och trygga förträffliga familjelivet, och äntligen fick han sin svarvstol av den trinda svägerskan, hans kära frus tjocka moster. Egentligen vet man ej säkert vem som ädelt testamenterat den åtrådda för Magnus Stenbock omistliga svarvstolen och vem den moster var som inte helhjärtat avstod den åt käre Stenbock, men vem ädle givaren nu en gång var, så gav han den förvisso ej till någon annan än Magnus, och vem än den svägerska, tant eller moster var som låg och tryckte på den ganska länge, så var denna moster en tjock en, vad än man för övrigt vill säga.

Men så kom ett rykte i världen. Det kom ifrån österland som en ont bådande pestvind. Det ryktet, som var alltför sant, var Poltava. När Stenbocken hörde det utbrast han sorgset:

"Ack, konung! Ack, Sverige! Var det ditt öde? O arma olyckliga slocknande ljus! Nu blir vi aldrig av med det allting fördärvande kriget så länge vi lever!"

Men han var ej alls bragt ur fattningen. Lysande som Gustav Adolf, med eldande tal som en annan Antonius, över kung Carls ännu levande lik, över kungens förintade lemmar i stället för över den sargade blodige dödsstungne Caesar, höll Måns detta tal till de ädlaste borgarna i hans välsignade Skåne på torget i Lund:

"Ni högt uppsatta söner av snapphanar, danskar och andra förrädare mot ert land Sverige, ni måste här nu idag ge besked: är ni blodröda danskar ännu eller ären I svenskar? Står ni grymt på danskarnas sida, på Sveriges fienders, eller på vår, på det arma folks sida, som nu måste blöda ihjäl i försvarandet av den jord som blivit given dem genom otaliga krigsmödor, lidanden, sorger och generationer av arbete? Är ni än bröder och stödjare av Köpenhamns sak, polackernas sak, lystna tyskarnas sak och de skändliga ryssarnas sak? Är ni alltjämt på Danmarks vän Preussens sida, som med militärdiktatur vill befria all Östersjöns sydkust från svensk religionsfrihet och därmed all frihet som nå'nsin funnits där? Står ni på Danmarks, kung Frederiks, Augusts och den ryske kejsarens sida, och är det er avsikt att med deras segrande härar fördränka allt Sverige i blod, stycka vårt fria svenskrike och slita sönder var lem ifrån lem, plundra ut svenska folket och göra allt Sverige till en helt avfolkad ödemark där varje tuva blir nattmössa åt en svensk dödskalle, som blev till dödskalle endast emedan det huvudet då det var levande var gott och klokt nog att till sista

blodsdroppen nitiskt försvara sitt land? Vill ni som era vänner, vårt Sveriges fiender, omvandla Sveriges folk till ett hav av begravda och bortglömda dödskallar? Danmark och Tyskland och Ryssland, och snart även till och med det förr så ädla förståndiga England, belägrar nu Sverige med blott det målet att svälta oss svenskar ihjäl så att de sedan kunna ta åt sig av de under århundraden med stort slit och stor omsorg upplagrade samlade svenska förråden, som dessutom endast vi själva egentligen har någon glädje av. Ty vad har tjuven för glädje av stöldgods? Han njuter av rovet i den stund han tar det men dinglar da'n efter i galgen. På samma sätt skall det ock gå med tsar Peter och Sachsen och Preussen och Danmark: de frossar i vad de nu stjäl oss på, men om en tid råkar de själva än värre ut för än hemskare saker än vad de nu pålägger oss. Säg nu ut, ädla borgare: kunna vi lita på er, eller är ni alltjämt röda blodiga danskar? Vill ni med oss svenskar försvara vårt svenska och heliga fosterland, eller vill ni som det folk som är på andra sidan av havet beröva ett annat folk dess eget land?"

"Vi är svenskar!" löd borgarnas svar. "Vi vill som tappra svenskar försvara blott och aldrig anfalla."

"Vill ni då ännu en gång svära Sverige trohetsed, att hellre offra ert blod än ert land?"

"Ja, det svära vi!" svarade borgarna, Lunds trogna kunniga ämbetsmän, Skånes elit och dess ledande andar. Och hela det gyllene Skåne var med Magnus Stenbock mot dansken från heta begynnelsen till onda slutet. Så fort lystne dansken förvissats om Sveriges fall vid Poltava så gjorde sig danskarna redo att angripa Skåne, som vargarna ivrigt och hastigt församlas och angriper det vilsna bortsprungna av trötthet stupade lammet. Och danskarna for med sin flotta och lade sig vid Helsingborg, som de genast beslagtog. Och därifrån spred de sig över det öppna och platta ohindrande Skåne. Och Stenbocken hade blott tre tusen man mot kung Frederiks minst femton tusen, och därtill så var hans små skaror mest bondpojkar, bydrängar, gubbar och barn. Och han drog sig tillbaka mot öster och lät dansken vältra sig i hela Skåne för tillfället. Till och med borgen Kristianstad och byn Sölvesborg och Karlshamn lät han danskarna få, medan han under tiden från Småland och Blekinge, Kronoberg och Skaraborg och från Östgötaslätten församlade en ny svensk här. Ja, han stampade fram den ur marken, med all sin oändliga kraftenergi och sin helt outtömliga arbetsförmåga. Trots gikt och ett tusental invärtes sjukdomar, som hårt förföljt honom hela hans liv, kunde han åstadkomma en helt ny svensk krigsduglig här på en ofattbart kort period, ty nu gällde det livet!

"Det gäller att visa de danske att svenskarna alltid kan bitas ändå fastän man ryckt ut tänderna på dem," förkunnade Stenbocken kärvt mellan tänderna. Och dessa nya helt gröna rekryter, med denna helt nya och helt oerfarna armé, gick han löst på de danske. Hans piltar och pojkar och gubbar och drängar och ynglingar, gamlingar, pysar och barn skrämde bort alla danskar från Ronneby till Helsingborg. Oftast hade de svenska blå svennerna högafflar, släggor och klubbor och träspjut och sådant, men lika fullt satte de skräck i kung Frederiks hela välövade stora armé, lika lätt som en mus sätter skräck i en fin gammal dam. Arma danskarna drog sig förskräckta

tillbaka ifrån hela Skåne och samlades alla på samma plats var de ilandstigit: vid Helsingborg. Och där låg de nu tysta och tryckte, besvikna på det skånska folket, som icke alls hjälpt dem mot Sverige. Där låg de rätt dystra till sinnes.

Då anföll vår Stenbock. Nu äntligen vågade Bocken riskera en riktig avgörande strid. Och de danske var icke i sitt bästa stridshumör, ty deras högste mest duktige fältherre och general hade snuva och var rätt förkyld. Därför kunde han ej leda striden för danskarna. Som hans vikarie uppträdde en munter käck fjantig sprätt som ej alls kunde kriga. Så började slagsmålet vid Helsingborg. Stenbock talade till sina karlar och sade:

"Ju bättre ni slåss, desto förr får ni återse era högst dyrkade hustrur och barn. Ju mer präktiga ni nu här visar er, desto mer snart kan ni ägna er åt era åkrar, er torv, era torp och den länge försummade jorden, som legat i sorgelig träda nu i alltför många oändliga år, genom krigets bedrövelser. Och ju mer tappert ni slåss här idag, desto förr får ni äta er mätta igen, desto förr får ni frid, desto förr får ni leva igen så som mänskor skall leva, på människovärdigt humant mänskligt sätt och i frid för förbannade gudlösa grannar, som vill ha ert land och er jord och ta kål på er ära.

Men jag skall ej slå blåa dunster i er. Jag skall även bekanta er med andra sidan av saken. Det är ganska troligt att många av er, hur förträffligt och tappert ni än dristigt kämpar, ej någonsin får skåda åter er svältande hustru, er skrumpnande tigande sorgtyngda mor eller far, era gråtande kvidande älskade barn, som ni aldrig förmått giva mat så att de blivit mätta, er tragiskt försummade kanske av kriget förintade uppbrända hemgård, er snårskogsbevuxna förr rika och bördiga åker, och allt annat som varit del av er själva. Rätt många av er kommer på denna dag att på slagfältet kvarlämna armen, en fot eller den ena handen om ej bägge benen och livet därtill. Men till alla er gossar som ären bestämda av ödet att blöda och offras och dö denna dag vill jag säga, att ni ej i så fall förblöder förgäves. Ni dör i så fall för det ljuvaste av alla länder, den högsta och ljusaste äran i världen, den bästa av samtliga tänkbara framtider, den allra heligaste utav jordar, det allra mest älskade av alla landskap och trakter och nejder i världen: ert eget, vårt Sveriges. Slåss nu, och segra och lev, eller dö som de ädlaste, tappraste, allra mest hedrade hjältar på jorden. Du surmulne dräng där, se stursk ut och morsk ut, så springer din fiende för dig! Till vapen, kung Carls karoliner! Slå sönder de danska gevärsdårarna med ert svenska otadliga hederssvärd! Hugg ner de fegisar som uselt gömmer sig bakom de fula och svarta kanonerna! Med hedern mot usla avundsmäns eld! Låt oss visa att Gud än har heder i kroppen! Ja, låtom oss nu, kära tandlösa gubbar och jollrande barn, stackars menlösa piltar och sjukliga svältande lantisar, högaffelsfolk och soldater förutan gevär, ge de sprättiga pansrade rustningsstoltserande snobbarna från varma dejliga Danmark en liten påminnelse om att vi fortfarande ej kan ge dem fritt inträde till Sveriges kalla och fattiga nord!"

Och nu anföll de svenske. De var lika många som danskarna men sämre utrustade. Ej ett ögonblick tappade Stenbock kontrollen av allt vad som skedde. När en liten lucka blev synlig i danskarnas leder slog Stenbocken genast hårt till mot just den lilla luckan och åstadkom därmed begynnelsen till danska härens förödelse och

dess bedrövelse. Som en besatt kunde Bocken mitt i allt tumultet från sin vänstra flygel som rasande rida till högra för att därifrån skaffa ytterst behövlig förstärkning till vänstern, som höll på att krossa de splittrade danskarna. Men i den dödsritten fastnade Stenbock med hästen i ett lömskt moras, och hans kamp för att ta sig ur kärret var svårare än svenska härens mot danskens. Men som Stenbock tog sig ur kärret mer oskadd än skadad, så segrade svenskarna över de danske till ett icke helt ruinerande pris. Äran kostade mycket, men ej mer än vad den var värd. Där blev tre tusen fäder och söner och älskade pojkar och duktiga piltar och ännu mer älskade makar och äkta män liggande kvar på det blodiga slagfältet vid Helsingborg. Men de danske, som dödat det svenska blå högaffelsfolket med eld och gevär och kanoner, tog än värre åtgångna till dyster uppgiven flykt. Ganska bittra gick de in i staden och låste där in sig och började göra sig klara för återfärd till fagra Danmark. Ty hälften av hären var tillfångatagen av svenskarna eller låg död kvar på fältet, förenade där med de stupade av deras intet ont menande broderfolk.

"Skynda, min vän," sade Stenbock till sin gode vän unge Hammarberg, "upp till vårt Stockholm till hovet med detta av mig skrivna bud om vår härliga seger, som vi tackar Gud för!"

Och Hammarberg satte sig upp och red skyndsamt mot norr, emot huvudsta'n, för att förkunna för ängsliga hovet hur Gud låtit lotterna utfalla. Stenbock var nöjd, och han kände nu för första gången, alltsedan han mottagit budet om sorgen Poltava, skön frid i sitt hjärta, sin själ och sin hela lekamen. Om skadan i ådran han fått under kampen i kärret, som skulle bli men och en plåga för resten av livet, bekymrade han sig ej det allra minsta. Han märkte den inte ens. Segern gav honom den andliga lisa som släcker all ond eld i kroppen. Han tänkte:

"Är detta måhända ett tillfrisknande och en början till god återhämtning för vårt sjuka döende Sverige? Kan månne Poltavas förbannelse och stora olycka omintetgöras? Jag vill gärna tro det men kan det ej helt."

Och de danske beredde sig för att för denna gång säga farväl till det åtrådda Skåne. Tyvärr dock så såg de sig tvungna att lämna åt svenskarna och Helsingborg kvar ett bittert visitkort. De visste ju hur mycket svenskarna älskade hästar, hur dessa fantastiska ädla och grannaste djur nästan dyrkades av sina herrar, om de voro svenskar. Det var så att danskarna på sina skepp icke kunde ta över sitt kavalleri. Nästan samtliga hästar var tvungna att kvarlämnas i Helsingborg. Men de danske, besvikna, förbittrade och mycket hämndlystna, ville ej låta de svenske få hästarna. Därför så mördade de alla hästarna. Stygga kadavren av de arma djuren beströdde de sedan den hela olyckliga staden med. På alla gator låg stinkande ruttnande styckade lik utav hänsynslöst slaktade hästar. Och ruttnande hästdelar slängde de även ned i alla brunnar så svenskarnas dricksvatten skulle förgiftas. Och allt riktigt spannmål, all säd och all mat som de segerfanatiska danskarna utplundrat Skåne på, slängde de ut och beströdde de hästliksförpestade gatorna med. Allt som de icke kunde ta med sig förstörde de och ruinerade de Helsingborg med. En stank stod i staden som var outhärdlig, och det var ett under att pest ej bröt ut. Men den skulle dock komma med tiden. Så magstark var stanken att svenskarna, när de kom in i den

skändade staden, med den största svårighet blott kunde bringa sig till att dra likena bort ut ur staden och ner i det allting begravande havet. Så slutade danskens visit i hans systerland Skåne. De kunde ej medge och erkänna att de var hederligt rättvist besegrade men måste nödvändigt argt demonstrera sin harm med att i handling uttrycka:

"Om Gud ej vill ge oss Skåne så skall vi förvisso se till att ej ni får det heller!"

O danskar, vem lärde er hata så gränslöst? Vad djävul fick er att behandla en vacker skånsk stad så ohyggligt oridderligt? Vad för en djävul kan få er att utöva ett så ohyggligt svart brott som att slakta oskyldiga hästar, blott för att försura en seger för rättvise segraren? undrade Stenbock och samtliga svenskar och skåningar, smålänningar, kronobergare och goda hallänningar, som blev ganska chockerade över de flyendes ofattbart hedersbankrutta och vidriga missbruk av Skånes otadliga gästfrihet. Detta var ej längre krig eller krigföring utan ett ofattbart nidingsdåd, för vilket hela naturen och all mänskligheten blott måste djupt blygas och skämmas och gripas av djupaste avsky. Och hur skulle ett sådant krig sluta i vilket man icke skydde att använda sådana omänskliga onaturliga medel och blott för att djävlas? Men segern betydde i alla fall, att genomföraren därav, herr Stenbock, fick fara tillbaka igen till sin hustru och sina välsignade dyrkade över alltsammans högt älskade barn.

"O min make! Nu är du vårt lands största hjälte näst efter din konung! Nu lyser vårt lands gamla storhet ånyo i världen som solen i himlen! Nu segrar vårt rike igen över satan och allt som är ont här i världen!"

"Min ängel, var inte så glad. Vi har ingenting alls att högt glädja oss över. Det är sant och riktigt att vi än en gång sluppit undan förstörelsestormens ohyggliga härjningar och lyckats stänga vart illvilligt rasande monster och avgrundshot ute, men stormen är inte alls över för det. Nej, den rasar ännu, och den kommer att fortsätta rasa i än många år och bli ständigt allt hårdare, hemskare och mera våldsam. Vår värld har nu tagit ett struptag på Sverige som den icke kommer att släppa. Den vet att vår hemska belägenhet är helt förtvivlad, och snart får den ock veta att vi ej har några pengar. Min hustru, vårt land är bankrutt. Vår nation har ej ett enda öre. Vår rikedom, allt vårat guld, våra skatter från trettioåriga kriget, var adelsmans slott, allt är taget tillsammans ej värt ett falskt korvöre. Allt vad mor Svea förr ägde, som gjorde att hon ansågs vara det rikaste landet i världen, har nu gått förlorat i och med Poltava. Poltava, historiens största och hemskaste slag, har vårt land fått bekosta helt ensamt, och pengarna gick till tsar Peter. Vad månne vårt guld och vår storhet bestod i? Jo, i nationella gudomliga själen, den kraft som fick Sverige att segra vid Breitenfeld, Lützen, Warszawa och Narva. Det guldet har nu gått förlorat. Vid staden Poltava har vi måst betala det åt Svarte Petter, till den sista slanten. Vårt rikes historia var såsom ett väldigt hasardspel, som sköttes med skicklighet och ständigt gav större utdelning, vinster och överflöd, tills allt på ett enda bräde med ens gick förlorat. Vad vi lyckats skapa och uppbygga under knappt ett hundra femtio år till en rätt imponerande, god och till synes stabil mäktig ställning, föll samman på en enda dag i ett enda stort ras vid Poltava. Så är det, min

vän. Vi har ingenting kvar att försvara oss med. Jag är hemma för tillfället, men kriget är icke slut, och så länge det fortsätter måste jag ständigt på nytt tragiskt skiljas från dig, och en dag kommer den gången då det blir oifrånkomligt för alltid. Vi kan icke klara försvaret av Sverige och slå tillbaka de rovlystna grannarna evinnerligen, ty Sveriges rygg är obotligen knäckt. Vi kan kämpa för livet så länge som möjligt, men en dag skall Sverige förlora det ändå och stupa i striden för att sedan styckas och grymt massakreras av ryssen och dansken och tysken och preussaren och säkert dessutom andra därtill, ty all världens maktsugna nationer vet genast per gamvittring när de får chans till en huggsexa. Käraste mor, det är endast idag och just nu som vår lycka är här. Låt oss gripa den och hålla fast vid den och njuta hett av var rusig och salig minut som den ger oss, men låt oss ej bliva beroende av den, men vaksamt var dag vara nyktert beredda på den onda framtid som alltid finns där bakom knuten och väntar på oss och en dag ofrånkomligen mörkt kommer fram och förintar vår korta men ljuvliga kärleksstund och all vår lycka för evigt."

Och de levde så som han bett henne. Noga tog de varsamt vara på varje minut som de blå karolinernas fienders lämnande Sverige i fred gav dem möjlighet till att, i stormarnas skugga och nere i minsta och gömdaste bergsdalens innersta vrå, stilla njuta av fridens, idyllens och ljusa familjesamvarons oändliga sällhet och bräckliga sårbara korthets förgängliga lycka.

4.

Låt oss under tiden bege oss till Carl i Turkiet.

"O Hultman, vet du vad det är för en skillnad emellan en svart katolik och en blå protestant?"

"Nej, min konung?"

"Jo, skillnaden är den, att blå katoliken är hemkär, i motsats till blå protestanten, som jämt längtar ut i den vida blå världen. En trist katolik sitter hemma och grämer sig och har bekymmer, är fattig och ensam och sitter helt instängd i sitt trista kloster i djup isolering i sällskap med blott gamla döda och heliga sagostofiler, i motsats till blå protestanten, som söker gott sällskap och ger sig i väg ut i världen och lever för nöjet, slår runt vilt i främmande länder, som Carl Gustav, min käcke farfar, och icke alls kan existera förutan att ha riktigt roligt. Den grå katoliken går in i sitt källarhål och stänger in sig där, medan vi blå protestanter slår ut varje vägg, spränger samtliga gränser och vallar, och plaskar och festar omkring över hela oändliga världen förutan att någonsin någonstans känna sig hemma. Det är deras skillnad. I allt annat äro de lika. De har samma Gud och de har samma död. Bägge är de förträffligast i ljuva barndomen och går se'n ner blott, för varje nytt år av sitt liv ett steg närmare graven, ett steg längre in i den oifrånkomliga likkistan, onda förbannade mördaren, allmördaren, som förstör allt i evighet. Lämna mig, Hultman! Jag ber dig att lämna mig ensam ett ögonblick med min förbannade oifrånkomliga sorg."

Och den trogne trotjänaren Hultman gick ut.

"Ack, Mazeppa! Nu är du så död som all världen och allting som finns i all världen! Min vän, du vitale heroiske gubbe, du Cato i vildsint kosackgestalt, du, gamle ödmjuke komiske narr, som högt lovade att ge mig en redig här av ett sjuttiotusental tappra kosacker, som skulle ha hjälpt mig att krossa tsar Peters imperialism! Du var lycklig och rik och högt älskad och dyrkad som fader av hela ditt riddarfolk, till den olyckliga dag då du kom in till mig. Då förändrades allt för dig. Från den fatala grå dagen blev olyckan din efterhängsne oönskade reskamrat. När jag kom in i ditt liv övergav dig ditt folk, all din lycka och medgång, din rikedom och all din makt. Jag förtrodde mig åt dig i hopp om att du skulle lindra min olycka och återge mig min styrka, men allt blev tvärtom mot vad jag hade hoppats. I stället blev du lika fattig och arm och föraktad och slagen av olyckor och förödmjukad som jag. Tiggar Carl sökte sällskap hos prinsen i hopp om att bli lika upphöjd som prinsen, men sorgligt nog blev prinsen lika förnedrad som tiggarn i stället. Du gamle Polonius! Det var ej min avsikt att bliva din bane. Jag ville blott upphöja dig, men mitt välviljefulla försök blev din död. Och vad återstår av dig nu efter din död? Vad skall mänskorna minnas av dig? Om ett sekel skall mänskorna känna dig blott som den nakna misshandlade driftkuckun som sitter baklänges fastbunden på en vild häst som vilt skenar med dig över stäppen. Det skall alla konstnärer frossa i att med en hänsynslös realistik noggrant framställa: dig i ditt livs mest prekära och mest obehagliga situation, av en adelsman tuktad och rättvist bestraffad för att du var svag nog att falla för hans fala fru. Det är allt som du lämnar kvar efter dig: ett för dig ganska vanärande konstnärsmotiv.

Ack, jag sörjer, jag sörjer. Förbannelse låder vid all världens konungar alltsedan Kristus, den störste av konungar, blev tragiskt korsfäst. O svenskar, hur har ni det nu i min frånvaro? Gläds ni åt friheten, eller är ni mera frusna och ensamma och mera fattiga än nå'nsin förr? Jag tror mer på det senare."

Hultman kom nu åter in.

"Herre konung, en tjänare anhåller om att få träffa er."

"Vem är den tjänaren?"

"Det är vår vän Johan Jakob."

"Släpp in honom! Jag har ju själv bett den mästaren hit. Jag har noga befallt honom att komma hit för att säga adjö."

Och den unge så kallade mästaren fick komma in.

"Johan Jakob, så skall du nu fara till Stockholm och skiljas från mig, som du följt nu i fem hela år. Vad skall jag sedan taga mig till utan dig, utan min allra bästa och käraste musiker, min favoritoboist? Säg, tror du att du kommer att träffa din broder på hemresan?"

"Det tror jag knappast. Men vi kommer säkert att återfå bästa kontakt med varandra, per brev om ej annars."

"Jag hade tänkt hälsa till honom, men då får det vara. Du far nu till Stockholm, min hemstad, mitt stackars försummade rikes välsignade huvudstad, Nordens Venedig, den glänsande Östersjösvanen, den spirande havsmetropolen. Gud give att jag finge se den igen!"

"O min herre och härskare, återvänd dit! Än är världskriget inte förlorat. Ni kan ännu rädda ert Sverige."

"Nej, käre vän, jag kan ej rädda Sverige i Sverige, ty det lilla Sverige allena kan ej rå på ryssen. Blott med turkens hjälp kan fortfarande en katastrof för vårt Sverige undvikas, och därför gör jag mest nytta för Sverige med att försöka att bussa Muhammed på Ryssland, och det gör jag bäst i Turkiet, där var jag nu är. Därför stannar jag här. Men tillbaka till din ädle broder. Jag ville blott säga, att alla som anser att jag är den störste i världen idag har helt fel, och att jag vet med säkerhet en som är större än jag, och vet du vem det är? Det är din käre bror i ditt fosterland Sachsen. Så gå nu, min vän Johan Jakob, och måtte stockholmarna njuta av dina små välljud i lika hög grad som jag själv det har gjort."

Så bjöd musikern konungen avsked och gick, för att resa till avlägsna hemstaden Stockholm, som låg nästan på andra sidan av jordklotet.

"Hultman, det enda jag ångrar, vet du vad det är?"

"Nej?"

"Att jag visat kvinnan förakt, att jag ringaktat och helt förkastat den enda välsignade ljuspunkt som finns i den prövade människans liv. Jag har aktat min krona, min makt och min ära, mig själv och mitt Sverige högre än kvinnan, och däri har jag handlat fel. Jag har varit däri övermodig och dåraktig som en idiot. Ty vad är väl den sällsamma kvinnan? Jo, kvinnan är ingenting annat än goda fru moder naturen. Naturen är kvinnan. Naturens mest hemska förödande onda och mäktiga stormkrafter finns alla i kvinnans hjärta och själ. Och mot starka naturen är all makt och all politik och all fåfänga, all härlig ära och dygd, allt spartanskt mod och all skön askes ingenting utom stickor som yr inför stormen och spolas i havet. Mot moder naturen förmår ingen jordisk makt någonting alls. Hur beundransvärd, mäktig och ärorik någon man någonsin är blir han intet i jämförelse med naturen och hennes ohyggliga krafter och storhet. Naturen är kvinnan, och kvinnan tar alltid hem segern. Mot kvinnan och fria naturen är mannen helt maktlös. Han drunknar i kvinnans och gröna naturens makt förr eller senare helt och totalt. Endast det som är evigt består och besegrar allt världsligt och segrar för jämnan. Och det enda eviga här i vår värld är naturen och allt som har kommit av henne. Vad är väl ett slag vid Poltava i jämförelse med en riktig orkan eller storm som naturen helt ensam presterar? Vi mänskor är intet mot fria naturen och kvinnan. Hur grymma, förfärliga och helt omänskliga människor än kunna vara i sina förskräckliga härjningståg kan gamla eviga vilda naturen dock alltid bevisa sig mångmiljon gånger förskräckligare. Och naturen är kvinnan. I mänskliga livet bor alla naturens ohyggliga krafter i kvinnan, som mannen i evighet alltid besegras av, liksom i evighet alltid allt mänskligt och alla heroiska mänskor till slut dock i grunden besegras av den på kraft omättligt och outtömligen rika naturen, all världens regent och dess ende i evighet verkligt konkreta och oomkullvältbara herre och härskare och skräckinjagande, mystiska och obegripliga mäktiga drott. Eller hur, käre Hultman?"

"Jovisst, herre konung!"

Men Hultman var inte alls med, och han svarade som om han väckts ur ett dagdrömmeri.

En av konungens nyblivna vänner var Grothusen, den helt förträfflige penningförskaffaren, som ådrog flyktingförsamlingen fasliga skulder, som dock inte märktes emedan han gömde reverserna och glömde bort dem. Han skaffade svenskarna pengar av turken, och det var poängen, och därför var han mycket uppskattad av var och en. Han tog lån alltså, mot helt absurda och skyhöga räntor, som det var omöjligt att någonsin återbetala tillbaka till turkiska superprocentarna, men han var sådan att turkarna litade på honom, och det var hans stora uppgift att få dem att fortsätta därmed. Han var även en spelevink med ett sinne för humor, och sådana är ju nödvändiga alltid. Men en dag i konungens kammare och inför konungens ögon blev harmlöse Grothusen utskälld totalt utav ond Lagercrona, den dumbom som åsamkat svenskarnas nederlag uti Severien med att totalt leda svenskarna vilse. Så hårt gick han åt arme Grothusen att helt oskyldige Grothusen krympte ihop till en loppa. Så tycktes det. Konungen hörde vart ord, men han sade ej ett enda knyst. Dagen efteråt slogs Lagercrona av samvetet, och han gick upp till sin konung att be honom fromt om förlåtelse för vad han skändligen uttalat i kungens närvaro. Men kungen ville ej ge honom tillgift för dåliga uppförandet.

"Det var hårda och rättslösa ord som ni brukade. Ni var så skamlös, att om jag själv varit i Grothusens ställe så hade jag tagit till eldgaffeln och slagit er över huvudet, fastän det varit i konungens kammare. Dock är det över. Men för att idag säga vad jag igår tänkte och tänkt rätt länge, så kan ni försvinna och aldrig mer komma inför mina ögon."

Förtvivlad sjönk tillintetgjord Lagercrona ner på sina knän och bad kungen om nåd. Ja, han bönade ömkligt och bad att få slippa att skiljas från konungen, men kungen sade:

"Det är en gång sagt, och det skall även bliva därvid."

Och så slutade självsvåldig vårdslös förnuftslös och omdömeslös Lagercronas karriärer och framgångar. Med honom sade kung Carl nu adjö till den man som mer än någon annan var inkarnationen av allt nu förflutet svenskt högmod och överdåd.

Konungen red därpå ut på en runda tillsammans med någon förtrogen. De red ner till floden som vanligt, men plötsligt så stannade kungen.

"Vad är det som ligger där nere vid stranden?"

De red litet närmare. Det var ett lik som låg nere i vattnet, och liket tillhörde en svensk. Det var en liten tolvårig trumslagarpojke, den lille herr Svante. Han låg där helt blodig med uppskuren hals.

"Det är turkarna som har gjort detta. De har gossen utnyttjat och sedan tystat den arme för att han ej för någon svensk skulle skvallra. Förbannade pack! Usla degenererade smutsiga hundar, förbannade gudlösa odjur och svin!"

Hela sanningen stod utan tvivel helt klar för dem. Sådant som detta var icke en sak som blott inträffat en enda gång. De godtyckliga turkarna hade försökt att med pojken ge utlopp för dåligt behärskade och onaturliga laster. Och ynglingen hade gjort motstånd, och turkarna hade då dräpt honom.

"Och dessa äckliga mörka hyenor har jag fått på min lott att hava att göra med och är det enda folk som nu kan hjälpa mig mot svarte Peter! Med sådana missfoster skall jag, kung Carl, återerövra Sveriges heder och ära! Förvisso, jag kunde då hellre bege mig i havet och slåss emot vågorna med en armé utav lämlar! Förvisso, ej någonsin skall jag få åter min heder och ära och återge Sverige dess forna förlorade ställning! Ej någonsin skall jag besegra min vän svarte Petter! Det är alltför tydligt. Min vän, rid till lägret och hämta där fem goda män som kan bärga den skändade unge martyren och ge honom en helig kristen begravning."

Och svennen red genast iväg. Kungen tänkte:

"Jag var ganska säker på att jag fått skåda det värsta av människans avskräde, men det tycks bara bli värre och värre, och nu är jag fånge hos skändare av unga pojkar, ett folk, som mest gjort sig berömt för att en gång ha skändat det heliga Konstantinopel, ett brott som ej någon bestraffat dem för. Och de tycks vara vana vid att komma undan med alla de brott de begår. Och de hundarna skulle så bli våra enda allierade och mitt personliga värdfolk!"

Han red mycket dyster och moloken, vredgad och allvarlig åter tillbaka.

Men fagra naturen, de doftande blomstrande ängarna, vajande gräset och grönskande rikliga fruktträden och sköna flodens gudomliga blåhet förskingrade all hans förbittrade harm, och han bad så till Herren:

"O Herre, förlåt alla människor, överse med alla stackars förbannade människokräk ibland vilka det ej finns en enda som vet vad han gör!"

Och han red upp till lägret. Där kallade han på sin Axel med tillnamnet Sparre, den skälmen, den ärkeburleske blå skämtaren, Carls favoritspelevink. Och där gjorde nu Sparre entré inför konungen.

"Kom, Sparre, låt oss nu gå till vårt hov för att äta."

Och de gick tillsammans, kamratligt och muntert småpratande. De hade mycket gemensamt.

"Säg, Sparre, säg, minns du hur vi åkte genom Ukraina i en usel skraltig och skakande, knölig och obekväm kärra, jag med min förbannade krossade blödande variga stinkande ruttnande fot och i fullaste feber, och hur med kosackernas hjälp vi med nödtorft blott livnärde oss på Ukrainas, stäppens och jordens små möss, ödlor, ormar och paddor och andra små trevliga kräldjur?"

"Visst minns jag! Och jag var på skämtarhumör hela tiden! Ack, aldrig har jag haft en rikare mera starkt blommande humorimagination!"

"Och det var just på den primitiva för härliga stenåldersfärden som min fot först började att bliva bättre. En sådan helvetiskt hemsk mardrömsfärd i en hård skakande skrinda var vad som behövdes för att skaka kungen av Sverige åter till sans!"

"Ja, en dröm var den färden, en vecka av sötebrödsdagar, en salig semester att tänka tillbaka på för hela resten av livet!"

"Jag har aldrig haft en bekvämare säng än den saligt ohyvlade kvistiga träkärran! Där mådde jag allra bäst. Det var tider som aldrig mer kommer tillbaka. En sällhet det var att få fast en fet snuskig ful gräshoppa på karga fruktlösa marken! Då blev det till fest för ett helt kompani!"

"Säg, min konung, skall ni ändå ej återvända till Sverige? Där behövs ni mer än här i det lata Turkiet."

"Ock du, min vän Brutus? Är du ock av hopens och pöbelns, förnuftslösa massans, okunniga folkets parti? Har du ock blivit kort och vulgär som all världen, min siste vän Sparre? Nej, det kan jag aldrig förmå mig att tro. Käre vän, här går jag nu en ed på, att jag inom blott några år, högst dock tre, skall ur turkiska marken här framstampa en god armé på mer än hundra tusenden man som jag skall bussa på Svarte Petter. Med en så stor omätlig här är det osannolikt att vi än en gång biter i gräset. Säg, är det ej så?"

"Ja, så många soldater finns icke i hela tsar Peters omätliga Ryssland."

"Dock, märk detta väl, jag svär ej på att segern skall bliva de svenskes, de turkiskes eller tartarernas, ty segern kan endast avgöras av Herren Gud. Nej, jag svär blott att häreн skall framskapas av konung Carl utav Sverige."

"Med en så stor övermakt kan vi ej annat än vinna."

"Om jag är så säker på att detta kan åstadkommas, säg, är det då icke befogat av mig att här stanna på post i Turkiet?"

"Min herre, jag ger mig. Ni vinner. Ej någonsin mer skall jag be er om att fara hem till ert folk. Ni får göra vad tusan ni vill."

"Och just det är det enda jag önskar. Att vara helt fri, att få bruka min fria av Gud emottagna okränkbara vilja, att få göra vadhelst jag finner för gott och vad jag finner rättvisast vara, att få skipa rätt, – se, därtill är jag född, och därtill är var gudaktig människa född i all världen. Att aldrig regeras av någon förutom av samvetet, rätten och Gud – det är mitt privilegium och varje gudaktigt människobarns."

"Herre konung, jag har ofta tänkt att ni är mera österländskt lagd än vår självaste österlandsfiende Peter. Vår Peter beskär alla orientaliska skäggiga grå praktutstyrda bojarer på all deras tradition, stolthet och icke minst på deras skägg, och han påtvingar dem fula löjliga franska peruker och inför med våld västerländska vansinniga nymodigheter och bryter ner grekiska kyrkan och går som i krig emot all religion och mot all tradition, medan ni stillsamt drar er tillbaka och talar med få och helst umgås med Gud och skyr sällskap och skyr det, ju muntrare och mera roligt det är, desto mer. Ni är helt fatalistisk och säger som juden och persern och muhammedanen inför vad som än slår och drabbar er att allt ändå är Guds vilja. Ert nederlag vid byn Poltava och kapituleringen vid Perevolotjna lämnar er utifrån sett totalt oberörd. Ingenting kan rubba ert fromma lugn och er sinnesfrid och era cirklar. Ibland tycker jag ni är mera fromt österländsk än varje perser och jude och muhammedan som jag någonsin skådat. Tsar Peter är lika förfärligt hett västerländsk som Henrik Tudor av England med sina sex halshuggna drottningar, (eller var de till och med åtta stycken? Jag minns inte riktigt,) men ni är så österländsk som en Konfucius eller än mer som en gåtfull Lao-Tse eller som Zarathustra, trots att ni är väster om Peter och Ryssland."

"Låt mig nu förklara för dig hur det med denna saken förhåller sig. Västerlandsbor älskar österlandsbor. Därför hatar de män som i österland bo alla män som i västerland bo. Solen uppgår i österland. Österland är solens land.

Österlänningar lever i ljuset, i västerland går solen ner. Västerlänningar lever i mörkret, ty västerland är mörkrets land. Men i västerland gör man i mörkret vad gott är. I österland gör man i stället i ljuset vad ont är. Från österland släpps ingen och intet ut. Ut ur västerland måste var människa fara för att röra på sig. I österland anser var människa sig vara god och all omgivning ond. Uti västerland anser var människa sig vara ond och sin omgivning god. Uti österland är allt ett paradis, och uti västerland är allt ett helvete. Men detta österlandsparadis är alltid stängt. Det blott öppnas för att genast stängas. I österland slocknar all godhet, all paradislycka, all dygd och all gudfruktighet, men i västerland föds den för evigt. I västerlands mörker och helvete spirar den eviga knoppen som är mänsklig lycka och självkritik, godhet och gudfruktighet, dygd, moral och det himmelska eviga riket. I österland pågår en ständig begravning av allt vad som gott är, allt medan i västerland allt som är gott ständigt födes på nytt. Och från österland sprider sig allt mänskligt mörker. I västerland ligger den lilla och grovt ignorerade källa som sprider allt mänskligt och kärleksljuvt ljus. Men var är det då skönast att leva? Jo, nå'nstans i mitten: i Israel, grekers land eller bland svenskar. Den förste av Sveriges konungar, Yngve, som inledde Ynglingaätten, skall enligt den isländska sagan ha varit en turk, men det tror jag ej på. Vi från Sverige är inte alls österländska. Vi är bara universella, nationslösa, väderstreckslösa och hemlösa barn och nomader och vikingar som ej hör hemma nå'nstans och som samtidigt hör hemma i hela världen, i norr och i söder såväl som i öster och väster. Se blott vilka härskaror som under min tid har gett sig iväg ut från Sverige och nu är skingrade över allt Ryssland och Asien, Turkiet och all Orienten. Det var ej min vilja att så skulle ske. Det var Gud som drev ut dem och gav åt dem Ryssland och Polen och Tyskland i stället för fattigmansbygden och svältmarken, Bores ohyggliga smällkalla torv och det frostblåa stelfrusna ohälsosamma och ensliga fattiga och outhärdliga skogslandet där bortom havet i utkanten av Europa, i norrskenets spökliga mörka och blå otillräckliga sken. Och din blå teori om tsar Peters oösterländskhet är ock svag. Intet land kritiserar så västern som Ryssland. De talar blott ont om allt västerländskt och aldrig gott om nå't österländskt. Peter är faktiskt den ende i Ryssland som kan sägas vara en västerländsk själ. Men bland det ryska folket så talas det blott om Europas förfärliga kungar och envåldsmonarker, om västerländsk smuts och om västerländsk girighet, och om den europeiska skräcken, som blå monarkierna i Europa sägs ha resulterat i och bära skulden för. Men allt de säger är fåfängt. Jag älskar och jag respekterar tsar Peter. Han är enda mannen i Ryssland. Det mörka och vettlösa folket, de tanklösa massorna, den hänsynslösa och djuriska pöbeln har aldrig rätt men alltid orätt. Det är blott den ensamme blå individen som känner vår världs Gud och alltid vet vad som är rätt. Det är bara envar som föraktar och skyr alla folkmassor som följer rätt spår. Den ensamme utstötte fredlöse folkskygge och isolerade enslingen som aldrig fordrar ett dyft av nå'n annan men mycket och mångt av sig själv – endast han känner Gud och vet säkert vad rätt är. Vad båtar att kämpa mot ondskan? Den är alltid där, hur man än rensar ut den. Vad båtar att kämpa mot skräcken? Den är alltid där, och all skräck har sitt ursprung i fruktan för Gud och naturen som Gud aldrig kommer att frita oss

från. Och vad båtar att kämpa mot girighet, hänsynslöshet och ond västerländsk kapitalism? Samma sak gäller där som med allt vad som ont är. Att kämpa mot ondskan är ett digert evighetsarbete. Segrar man en gång förlorar man nästa. Man kan aldrig utrota någonting, vad det än är. Bättre att stilla uthärda ondskan och finna i stormarnas hänsynslöshets svåra härjningar en liten ljusglimt och lindring ibland, som de aldrig missunnar en helt, än att offra sitt allt, all sin frid och all möjlighet till litet svalka och balsam ibland, med att söka bekämpa och övertriumfa och med blott förtvivlan och desperation överkomma den evinnerligen grymt rasande ondskan, för att blott se'n finna att alla ens ansträngningar blott var fåfänga. Ty konsekvensen av blå illusion är i evighet alltid grå desillusion. Men låt oss nu snart äntligen komma till matsalen! Vännerna väntar nu säkert smått svältande på oss, om de ej har hungrat ihjäl redan. Det ännu blott ville jag ock ha sagt, att allt ont som de ryske så gärna utsprider om västerland inom sitt österland är blott vad de vill ha sagt om sitt österland men icke får lov att uttrycka. Borta i västerland får man nedgöra sitt land och sitt samhälle. Man gör det gärna och tror därför att österlandet är bättre, som ej kritiserar sig självt men som ej sprider ut allsköns nyheter om egen röta. På så sätt är västerland blint för allt verkligt förhållande borta i öster. I österland får man ej veta nå't om fjärran västerland utom allt vad som är dåligt där, medan man ständigt blir påmind om sitt eget österlands allt överträffande härlighet. Således har endast västerland något hum om någon verklighet, ty de får dock se sig själva just så som de är, medan de icke får veta något om österland och medan österland varken får veta all sanning om västerland eller om österland. Därmed är allt sagt om det, skall vi hoppas, ty nu blir det mat."

Och de trädde i matsalen in. Där stod Düben och Daldorff och Müllern och Hård och förträffliga Grotthuset (Grothusen) redo och väntade. Konungen satte sig efter en tanke till Gud. Alla övriga satte sig med honom. Simpla och torftiga maten bars in. Kungen började äta. Han åt snabbt och utan ett ord. Allt var tystnad. Så var den frugala dagsmåltiden slut. Kungen reste sig efter en tanke till Gud och gick ut. Ock de övriga reste sig. Grothusen viskade något med någon, och viskandet tilltog och spriddes. Så småningom gick var och en och avlägsnade sig och försvann från den kungliga matsalen. Några sågs smyga sig bort med försiktighet mot käre Grothusens rika kvarter. En och annan kom in i hans lägenhet. Där var en festtaffel dukad. Där bjöd käcke penninggeniet och högste finanschefen på dagens middag, den andra i ordningen, för alla dem som ej helt blivit mätta hos konungen. Och hans menu var helt turkisk: de läckraste rätter i överflöd och utan slut. Så god mat hade han råd att bjuda på att fast man åt sig fördärvad så var det ändå lika mycket gudomlig och sagolik turkisk mat kvar och än mer magiskt persiska rätter än som varit framdukade i begynnelsen, tycktes det, och därtill persiska, turkiska och israeliska viner att fylla ett hav med. Och de svenska krigare som kunde med, åt sig där så fördärvade som de ej någonsin vågade vid konung Carls eget bord.

Men vid fönstret till Grotthusets matsal sågs ett litet slätt nytert ansikte nyfiket blicka med främlingsblick in på det turkiskt glatt festande sällskapet. Ingen vid bordet blev varse den gloende främlingen vid fönsterrutan, som avsiktligt ställt sig

försiktigt diskret för att ej bliva sedd av det festande sällskapet. Den anspråkslöse men nyfikne och intresserade blå iakttagaren var kungen själv. Med försiktighet hade han smugit sig efter de hungriga blå generalerna för att ta reda på vart de tog vägen. Förnöjd och småskrattande log han där ensamt och tyst för sig själv inför sina betroddaste krigares svaghet. Så lämnade konungen Grotthusets hus och gick bort för att fortsätta sitt livs modernaste senaste experiment: det invecklade harmlösa schackspelet. Han hade ej ännu utforskat spelet till fullo, varför han gick genast till verket med motspelarn klipskingen Tunesson. Men ju mer konungen spelade schack, desto argare blev han på spelets detaljer.

"Jag vägrar att kalla den mest effektiva av pjäserna drottning. Nej, fältmarskalk vore ett mycket mer rättvist namn på den förnämheten."

Mot kungens säregna sätt att begå spelets angrepp på vände sig ganska generade motparten med denna bön:

"Herre konung! Det går icke an att så spela som ni gör. Man måste med samtliga pjäserna spela. Det går icke an att så spela med en enda pjäs och se'n strunta i resten av hären tills pjäsen i gunst är förlorad, som ni gör. Ni har sexton pjäser att handskas med. Använd dem alla."

Men konungen fortfor att spela på sitt sätt, som var mer till skada för honom än för hans blå motspelare. Kungen tänkte som så:

"Det är spelet som utgör den viktiga, roliga och intressanta poängen. Vem som se'n förlorar och vinner är mig totalt likgiltigt. Jag spelar endast för spelets skull, inte för segerns, ty segern är alltid en skälm och en narr och ett tveeggat svärd som skär segraren själv allra värst. Ja, det svärdet skär segraren sig på mer illa än fienden, ty själva handtaget är mera vasst än de slipade eggarna. Därför är segern en skälm som bör skys i det längsta och sparas till sist. När man äntligen får honom uti sitt våld sticker han så strax kniven i ryggen på en. Alla segrar är fallgropar grävda för dårar. Blott den som förlorar är ganska förnuftig. Som med falska segrar är även vårt liv: vi går framåt att famna det hjärtligt och giva det allt vad vi har, varpå det falskt bedrar oss och sparkar oss duktigt i ändan. Nej, den segern endast är åtråvärd som man får njuta i döden."

Och kungen blev aldrig en segerrik professionell duktig schackspelare. Icke heller fördjupade han sig i snäva syntetiska ofria lagbundna falskt illusoriska träspelet.

"Säg," frågte Sparre en dag, "vad var din första tanke när du informerades om hur det gått vid Poltava? Vad tänkte du när nederlaget blev klart för dig?"

"Jag tycker föga om att öppet erkänna vad jag då tänkte som det allra första. Men jag skall bekänna det ändå. Jag tänkte så här: 'Nu har mörkret besegrat allt ljus, nu har gudaktigheten förintats av gudlöshet, nu är kulturen förstörd, ruinerad och mördad av svart barbari. Nu har världskristenheten och all vår civilisation blivit stucken och skändad till döds, och som god protestant protesterar jag mot detta fältslags helt gudlösa för hela världen ohyggliga utgång! Ni ryssar, lägg märke till vad jag nu säger: jag svär, och tar Herren till vittne, att Baltikum åter en dag skall bli fritt, om det så skall ta hundratals år, även om jag ej längre kan göra det själv! Men

andra skall göra det, om jag så själv i århundraden måste som osalig spöka för att genom hemsökelser såsom gengångare motivera de levande till att ta hämnd på det blodiga Ryssland! Det samma skall ock gälla Finland, men det skall ej ryssarna någonsin lyckas behålla, förryska, förstöra och kränka, ty Finland, om jag känner Gyllenkrook och Arvid Horn rätt, skall aldrig i evighet låta sig bli något annat än Finland.'

Men jag drog mig upp ur min vrede och hämndkänslans träsk för att tvinga mig till realism:

'Till sultanen i gamla Turkiet är jag nu nödsakad att vända mig, och jag skall offra vad som än behövs, om det så ock blir hela mitt liv, för att få honom att vända dödens förgiftade udd mot det nu övermäktiga grå ryska riket, som annars med tiden skall helt ruinera all maktbalans i Europa.' Och med detta målsikte mot samarbete med turken mot ryssen har jag varit inställd alltsedan den dagen."

"Men är det då kristet att tänka på hämnd och planera en grym vedergällning? Är det icke Guds sak allena?"

"Min vän, jag var kristnast av alla de kristna tills slaget vid Vorsklas Poltava tog livet av Kristus för mig, och det sista av min fromma kristendom släppte jag från mig med de hårda tankar och ord som jag nu har bekänt för dig. Alltsedan allt gick fullständigt åt skogen har jag ej ett ögonblick mer tytt mig till Jesus Kristus. Jag övergav Kristus, men ej förrän slaget var över, och alltsedan dess har jag enbart haft umgänge med Herren Gud, alltings skapare."

"Tror du då icke att Jesus ens finns?"

"Visserligen är han en historisk person. Den som ej tror att Jesus Krist funnits och sagt vad han sagt är en dåre och skälm. Men han är ej en Gud. Han är enbart en människa och en smord konung, som visserligen är en port och en länk till vår Gud, men han är ej Gud själv. Endast Gud är vår Herre och Gud, som ej någon man någonsin sett, ty Gud själv är ej av denna världen. Han är ovan himlen. Det är bara kvinnliga hjärtan och fruntimmer som tror att Jesus var Gud, dessa helt oberäkneliga fagra luder. Vi män är Guds avbild, men icke de trolösa kvinnorna. Kvinnan är människans avbild, på samma sätt som även apan, med armar och ben och små fötter med tår på, är människans avbild. Dock är kvinnan mera än apa. Men åter till Kristus. Hans stora funktion i historien och religionen är blott att oss påminna om grå historiska fakta. Han är sista skriket från Israel, sista relikten från Davids och Salomos storhetstid, det sista hemska och hårda beviset för Israels, Guds eget rikes, förfärliga undergång. Jesus är den som i evighet säger oss: 'Intet av denna förgängliga fåfänga världen skall någonsin kunna bestå.' Jesus Kristus är den hårda oifrånkomliga sanningen och obönhörliga blå verkligheten, som människan ständigt försöker att komma ifrån och fromt böna till om god förskoning, förutan att någonsin uppnå ett gott resultat. Endast Gud själv kan giva oss evighet och göra så att det goda vi älskar ej måste förgås. Endast Herren vår Gud själv kan bönhöra oss. Men kung Kristus själv ser jag som den allra maktlösaste av eländiga människor."

"Säg, varför hatar du kvinnor?"

"Jag hatar ej kvinnor. Det är bara så att jag ej kommer väl överens med dem. Jag klarar mig bättre utan dem, ty allt de skapar är oreda. Jag kan ej komma i sällskap med fruntimmer utan att jag känner mig reducerad i värde och det uppstår spänningar. Då är det bättre att vara allena."

"Förtig ej det faktum att du hatar kvinnor. Jag vet att du hatar och avskyr var kvinna i världen som pesten. Hon är en svart katta var hon dyker upp på din väg. Hon är din enda skräck här i livet."

"Du tvingar mig erkänna min rätta färg. Du skall få vad du ber om. Så hör då: Jag ger inget för henne. Varför? Hon är aldrig medveten om vad hon gör. Hon vet ej vad som rätt är och fel, och för henne finns ej någon skillnad emellan dem. Hon vet ej någonsin alls vad hon gör. Hon är partisk i allt, och hon vägleds i allt blott av sina personliga känslor och infall. Hon vet inte själv vad hon gör, och med sina intriger och nyckfulla spel kan hon bringa en man till förtvivlan och självmord, hon kan lätt förstöra hans liv med att blott göra honom olycklig, och hon är ej medveten om det ens. Det rör ej henne i ryggen vad män gör till följd av att hon blott är tanklös och nyckfull. Det enda väsentliga för henne är att hon själv ej har tråkigt. Tsar Peter är icke regerad av Gud men av kvinnor, och därför är han så excentrisk och grym, oberäknelig, farlig och hänsynslös. Kvinnor har honom fast i sina trådar, han är helt beroende av dem, och de har sin tsar runt sitt lillfinger. Han blir ej någonsin fri. Han kommer att dö som en livegen slav till sin kvinna, som när han är död gör sig till kejsarinna, fastän hon är fullständigt ofrälse.

Skulle jag då acceptera det godtycke, den oberäknelighet och den nyckfullhet som kvinnan representerar, och ha henne i min regering? Nej, aldrig! Du såg ju hur drottning Christina förödde vårt rikes finanser och inledde den utförsåkning av riket, som min stackars far endast lyckades hejda igenom att offra sig själv och arbeta sig själv intill sjukdom av död. Han förtog sig. Det var resultatet av drottning Christinas ohyggliga tanklöshet, vårdslöseri och fullständiga ansvarslöshet. Skulle jag då befatta mig med denna varelse, jag, som vill ordning allenast och blott kan betrakta all oordning som min och all världens fiende? Nej, Axel Sparre, jag lever blott för att utmana och trotsa all oordning. Jag är den som vågar säga till kaos: Jag trotsar dig, kaos, i evighet. Jag är din fiende, blodsmakt, du hopplösa maktlystna mörker, du godtycke, envälde och diktatur, du förbannade galenskap, du onda vansinne, du som i evighet påtvingar världen de grå tragedier den inte vill ha, orättvisa och gudlöshet, brist på logik och ohygglig omänsklig okristlighet! Hur kan jag då, i en sådan allt krävande och oupphörlig evinnerlig kamp, ens befatta mig med möjligheten att ägna mig åt någon kvinna?

Ack, Sparre, mitt huvud, det värker så illa. Jag tror vi trots allt nu får bryta vår fasta och få i oss lagad ordentlig varm mat. Jag är led vid de träiga nordiska smörgåsarna. Låt oss få en god korv. Kanske litet varm mat kan kurera min hamrande huvudvärk. Turkarna har något som kallas kaffe. Det lär vara giftigt, det smakar ej gott, men det har endast goda effekter mot min stora trötthet och huvudvärk. Du måste pröva det nå'n gång."

Och Sparre gick med till det kungliga huset. Där väntade Balthasar Neumann på att få se om kungens variga splittrade fot, som trots allt nu höll på att bli bättre. Den trogne blå Sparre berättade för gode läkaren om kungens huvudvärk, mot kungens vilja, och kungen var rätt indignerad för att Sparre avslöjat den hemligheten. Men läkaren rådde sin konung att gå litet tidigare i sin säng och för en natts skull sova en stund längre än de normala fem timmarna. Dessutom avrådde läkaren strängt kungen från något inmundigande av kaffe, det vådliga giftet, som hade så okända verkningar, detta narkotiska medel från mörkaste Afrika. Kungen försökte att finna sig i doktorns vilja, och faktiskt försökte han sova i mera än fem timmar, men det var omöjligt. Han kunde ej hålla sig lugn och liggande längre än fem timmar och en rätt orolig otålig kvart.

Sparre tänkte om konungens torra förskjutning av kvinnan:

"Det liv som han fört mot sin vilja och tvingats att föra helt utan familjeliv och utan utsikt därtill har gått honom på hjärnan. Hans avsky för allt som är kvinnligt är en rätt naturlig försvarsmekanism mot sin egen olidliga sorgliga saknad av fruntimmers sällskap. Han skjuter ifrån sig sin ständigt alltmer outhärdliga saknad och sorg över att vara utan familj med att utstöta ur all sin tankevärld varenda tanke på kvinnan. Och det värsta är, att han därmed förtränger sin mänsklighet, vilket ej kan vara hälsosamt."

Genom sin tolkning av sin konungs kvinnofientlighet måste den gode kamraten smått oroa sig över konungens tillstånd. När de åter träffades frågade Sparre:

"Säg, menade ni allt igår som ni sade?"

"Vartenda ett ord."

"Men med Sverige i åtanke, är det förnuftigt att ställa sig så kategorisk och snävt utesluta var möjlighet till ett mer mänskligt, naturligt och positivt liv? Föreligger det ej någon risk att ni genom er olycka drar hela Sverige med er i olyckan, då ni ju är hela Sverige?"

"Jag har ej något med Sverige att göra. Jag sköter min plikt såsom Sveriges konung, men blott automatiskt och håglöst, ty i själva verket är kungen av Sverige död, ty han dog vid Poltava. Ack, Sparre, jag tycker ej om detta spel, denna mardröm, den skräckfulla verklighet som alla ljuvliga drömmar vi fordomdags lugnt kunde drömma har urartat till. Komedin har förändrats till gudlös och orättvis ful tragedi. Den mest ljuvliga av alla sagor, mitt ynglingasegertåg, har banalt slagits i kras, och där ligger vi nu i bedrövliga skärvor i smutsen och trampas grymt ner i den av hela världen. Jag tycker ej om denna verklighet som grymt har ersatt gudomliga kristna och fromma blå drömmar. Vi har å det grymmaste väckts ur vår fridsdröm om Gud och i stället hårt påtvingats en diger verklighet som ej är mänsklig. Ju förr detta hemska förfärliga skådespel slutar, dess bättre. Ju förr jag får dö, desto bättre. Jag vill inte leva i denna förbannade gudlösa verklighet. Jag vill ha Gud, icke fasansfull sanning och verklighet. Hellre får mitt eget folk taga livet av mig än jag finner mig i denna onda omänskliga verklighet. Världen har tagit min Herre ifrån mig i ett digert anfall av grym orättvisa. Jag dör hellre än att jag tjänar den världen. Ej någonsin kan någon fiende döda mig. Den blott kan mörda mig som skjuter ner

mig lömskt bakifrån, och det kan mitt eget folk endast göra, ty jag är ju alltid mot fienden vänd och med ryggen mot svenskarna."

"Ni är en hård man, som kung Gustav Adolf. Det enda som kan tänkas skada er vore ett föremål från era egna blå kläder."

"En knapp, kanske? Fyll den med bly, och den blir mera effektiv än varje kula. Jag har på mig massor av knappar. Hur många behagas? Tag alla! Ge åt varje svensk en rund knapp, så att alla därmed se'n kan avrätta konungen, vilket är allt vad han vill."

Kungen sprättade upp sina knappar. Han hade snabbt sprättat upp alla, om ej Sparre hindrat hans sanslösa företag.

"Än är ej allting förlorat, min konung. Jag ber er åtminstone vänta med att sprätta upp era knappar tills verkligen allt är förlorat."

"Blott dårar vill icke förstå att allt redan är hopplöst förlorat. Om än turken bådar upp en miljon man kan vi aldrig igen återhämta vad vi har förlorat. Ty Gud är emot oss och med svarte hedningen Petter i stället. Vi kan icke på något sätt återvinna vår Gud. Endast om han själv vill kan han åter ge oss av sin nåd. Men vi kan ej bestämma det. Gud kan bestämma det blott. Sparre, vi är ej Gud. Vem Gud är kan en vanlig normal dödlig människa aldrig i evighet veta. Ack, Sparre, jag skulle varmt vilja inför alla svenskar högt kungöra, tala och säga:

'Ni får gärna avsätta mig om ni vill. Ni får till och med döda mig om ni det vill. Bara spänn era hanar och skjut mig, ty det är jag värd, eftersom Herren Gud icke längre är med mig.'"

Och till detta genmälde Sparren:

"Och då vet jag vad folket strax skulle svara. De skulle med en enda röst säga:

'Hellre är vi utan land, hem och ära än utan vår herre, vår konung.'"

"Och det vore det svar som jag allra minst skulle önska mig. Nej, bara nå'n ville skjuta mig snart!"

"Folket skulle se'n tillägga: 'Ty för så länge vi haver en konung, så länge vet vi att vi än har en Gud.'"

Kungen blev nu betänksam. Han kom på helt nya förändrade tankar. Så kom det med ens fram en ljusglimt i hans ljusa ögon och ansikte. Och han förtäljde:

"Det vet du, min Sparre och sporre, att så länge folket är med mig, så länge är jag ock med folket. Och vet, att hur bottenlöst avgrundsoändligt förtvivlad och svårt deprimerad jag än nå'nsin är, så förblir jag ändå alltid i alla väder i hjärtats mest innersta rum en oförbätterlig optimist. Gud kan aldrig förstöra en av sina skapelser, och svenska riket är oifrånkomligen just en så'n skapelse. Aldrig kan Svea förlora ett krig. Hon kan bliva berövad små länder och marker och täppor och landstungor och annat materiellt, men hon kan aldrig själv bli besegrad. Tvärtom. Varje nederlag hon lider med vapenskrammel och prålmaskerad och krigsfjantiga fåfänga skådespel, Axel, betyder blott ännu en seger och vinning för höga mor Svea. Hon kan ej förlora. Hon kan bara vinna, och hennes mest svidande nederlag, som det vid Vorsklas Poltava, är hennes mest lysande triumfer och segrar. Vem vann vid Poltava? Tsar Peter förlorade, ty den makt han vann därmed kommer att göra honom till världens

mest hatade herre. Och om Per förlorade återstår endast som vinnare vi och vårt Sverige, som genom prövningen kommer med tiden att bli världens nog mest sympatiska land. Men vi har resonerat tillräckligt för tillfället. Hämta hit blå resenärerna som skall till Heliga Landet å konungens vägnar! Jag önskar jag kunde bege mig dit själv. Vi är ej mer en här av soldater, min Axel, men blott en armé av gudfruktiga fridsamma pilgrimer."

Och kungen sände till Israel, Syrien, Babylon, gamla Egypten, Damaskus, Palmyra och hela det heliga landet en mängd fromma expeditioner. Kaptenerna Loos, Konrad Sparre och löjtnanten Gyllenskepp plus legationspredikanten, magistern och mästaren Mikael Eneman, skickades ut såsom ledare för svenska blå karavaner till Österland. Loos såg det mesta av gamla Egypten, de stora otroliga tre pyramiderna, som ansågs ha blivit uppförda av unge Josef som sädesupplag åt kung Farao; mumiegravarna, templet i Karnak och gravstaden Luxor och templet i syd Abu Simpel och många otroliga övriga underverk. I gamla Kanaans land såg han Betlehem, Rakels än intakta grav, och Jerusalem, Salomos tragiskt förfallna och skändade, störtade och ruinerade, i tårar dränkta och grymt oupprättade tempel, och tusenden andra högst märkliga saker och platser i Israels eviga land. Även såg han Palmyra och heliga staden Byzantion, Konstantinopel, men sorgligt och oturligt nog kom ej någon av expeditionerna till fjärran Babylon denna gång, men kanske det blir en annan gång i en ej alltför och oöverskådligen avlägsen framtid.

Men konungen tänkte där han satt i sorg uti Bender för sin äras falls skull:

"Det finns ingen framtid. Det finns bara nuet och gårdagen. Ingen kan veta ett skvatt om det som kallas framtid, ty Herren kan vilken sekund, vilken tidpunkt som helst, raskt bestämma den yttersta dagen och raskt genomföra den. Och Domedagen är oifrånkomlig. Den måste i framtiden komma, och vi vet ej när. Vi vet blott att den kommer i framtiden. Blott det förflutna och nuet är säkra och finns. Allting annat är osäkert."

Men på den ädle och framsynte Poniatowskis enträgna påtryckningar lyckades turken omsider få samman en här utav löst folk och gå med den krigiskt mot ryssen. Men överste hövdingen för denna här var så rädd för vad som kunde hända att han löpte risken vart ögonblick att göra på sig av misstag och dessutom strax få prekärt digert hjärtslag. Ty han var en fet man som mest bara var intresserad av kvinnor och mat. Aldrig hade en mera olämplig härförare utsetts. Han hette Baltadji. Han inbjöd den högvördige svenske kungen att komma och skärskåda trupperna, i ett försök att få en modig man till sin sida, men konungen sade blankt nej.

"Jag vill ej ha med krig mer att göra. Det enda jag har mer till övers för omänskligt människoslaktande krig är förbannelse."

Härav blev Poniatowski bedrövad.

"Men tänk, herre konung, här är nu en chans att få räkningen äntligen uppgjord med Peter. Vi är hundratusen soldater, ja, ett hundra och tjugo tusen soldater. Vi kan ej förlora. Och det är ni själv som effektfullt och bravt stampat fram denna här emot Peter. Det är icke turken. Ni kan icke svika er lycka nu när den på nytt står er bi."

"Turken vill bara ha mig som gäst och som maktlös spektator. Om han hade erbjudit mig att ta hand om hans här, eller en liten del av hans här bara, hade jag kommit. Men han vill att jag skall som simpel lakej komma för att i min oerhörda förnedring han så skall få dränka den fallne monarken i sin falska äckliga stinkande fåfänga. Jag är en herre, ej dräng. Därför kan jag blott komma som herre. Som dräng är det omöjligt, ty av naturen är jag ej en dräng."

Men nu ingrep den vakne förnuftige Sparre.

"Ack, stolthet, riv ner din förbannade mur! Glöm för en gångs skull bort, herre, att ni är konung. Tänk er blott som människa, vilket ni endast egentligen är blott. Riv ner allt ert högmod, er kunglighet, all eder självdestruktiva förbannade stolthet, och bär ej fram gudstrotsigt fasces i detta moment! Här är tillfället att rädda Sverige. Grip det och glöm allting annat!"

"Min Sparre, min sporre, allt är redan nedrivet som i all världen alls kan rivas ner. Vad du hatar förbannar ock jag och än mer än vad du gör. Din liknelse vid Lucius Sulla, den förste fascisten, är orättvis. Jag hatar stolthet och högmod och övermod gränslöst och bottenlöst, och detta hat och förakt har ej ände. Jag var en gång högmodig och full av övermod och stolt som en riktig påfågelsnarr på hans tron, men allt sådant är nedrivet. Har du ej märkt att så är det? Och ännu en sak tar du miste på: jag är ej endast en människa. Jag är av Gud smord och boren och skapad och född till att vara en konung, och det kan ej någonting i hela världen förändra. Det kan ingen göra nå't åt. Om jag sviker den plikten, min plikt mot mitt ursprung, att vara en kung intill slutet och som sådan föra Guds rätt, sviker jag själve Gud, och det kan jag ej göra. Jag far ej att som imbecill lat betraktare skåda det drällande pack som Baltadji vill visa som en annan djurträdgård för mig, den helt disciplinlösa hord av barbarer som, om jag fick röra den, strax skulle bli en rätt duglig armé. Men emedan Baltadji blott låter mig se och ej röra så är jag då hellre helt utan eländet."

Då ingrep den utsökte mästerförhandlaren Poniatowski.

"Min konung, ursäkta att jag vågar säga ett ord, men vet ni vad ni gör? Har ni något begrepp om vad situation vi nu här står inför? Ni är barnsligt beredd här att offra en lysande möjlighet till efterlängtad revansch mot tsar Peter blott för en principfrågas skull. Detta krigståg kan återge er allt vad ni har förlorat på hela ert fälttåg. Det kan vara boten för hela förlusten vid digra Poltava. Och ni låter chansen passera er och vill för er stolthets skull ej befatta er med den. Vet ni vad ni därmed riskerar?"

"Min ädle vän Poniatowski, du ifrågasätter att jag klart kan se hela situationen. Med samma rätt måste jag ifrågasätta att du klart bedömer den. Om det är redan bestämt av vårt öde att turken skall segra och krossa tsar Peter, så låt honom göra det. Han står då ej i behov av min hjälp. Han kan göra det ensam med sina ett hundra och ett dussin tusen soldater. Jag är överflödig totalt, och med mig våra två tusen svenskar. Gud har redan avgjort alltsammans. Om store Baltadji, den fjanten och bluffen, inbjuder mig till att i fälttåget delta med en förolämpning och nedlåtande förödmjukelse, låt den då falla tillbaka på store Baltadji. Jag kommer ej vid den. Låt mig leda fälttåget, och det blir en annan sak. Men det vill ej den store

Baltadji förlora sin ära för att låta en annan göra. Och jag är då samtidigt glad över att slippa det oerhörda dilemmat, att inför Europa bli känd för att ha lett en turkisk muslimsk här mot den kristne ryssen. Och antag att turkarna vinner och grymt massakrerar de ryske i trettiotusental? Skulle jag då ha ett ansvar i det, och stå inför Europa och dess kristna konungahus med en sådan okristen befläckelse? Lämna mig utanför. Gud har bestämt allt i förväg. Låt store Baltadji få dra ut i fält utan mig och så vinna helt ensam sitt livs största och ärorikaste seger."

Och detta fick herrarna finna sig i. Poniatowski drog sig rätt bedrövad och sorgsen tillbaka. Han fick lov att frambära nej-tacket till fuskhärförarn Baltadji, den store humbugen, som icke tog smått illa vid sig. Och så fick den skräckslagne turken bege sig mot lurvige Petter, den ryska gigantbjörnen, ensam och utan nå'n hjälp av en starkare bättre moralsjäl från högre utvecklade Norden. Det enda Baltadji behövt var det blåa moraliska stöd som blott fanns i kung Carl. Varför hade han då inte framfört det starka behovet i klara uppriktiga ord? Därför att sådant var kvinnokarlen alldeles för stolt och gudomlig och uppsatt för. Kom de ej när man blott kallade på dem vid namn utan omsvep, så var turken alldeles för fin och god för att ropa en andra gång och litet högre. Han hade ju sitt goda rykte och sin goda ställning att tänka på, som den besegrade kungen från norr ej var något att jämföra med.

Kejsar Peter, med fyrtiotusen soldater, bröt in i Moldavien i stor stil och med största möjliga övermod.

"Segraren från minnesrika Poltava kan aldrig förlora! Han är ytterst oövervinnelig! Nu ska vi platta till turken, den otrogne hedniske muhammedanen, det degenererade svinet, den runkande hunden, en gång och för alla!"

Men snart blev det fruktansvärt klart för tsar Peter att högmodet går före fall. Klipska Krimkhanens sluga kosacker förödde allt landet för Peter så att han blev småningom helt utan mat, och hans hästar begynte att dö med förfärande hastighet. Och när han upptäckt att han i sitt infall i landet begått ett stort misstag var det redan mycket för sent för att vända, för turken var då inom synhåll. När arme Baltadji fick syn på sin fiende slogs han av skräck, och hans livs högsta önskan var genast att fly. Men den präktige khanen från Krim hade all den beslutsamhet som arme skräckslagne turkfältmarskalken fatalt nog totalt stod i saknad av. Hans käcka orädda härdade av sus och dus ej förstörda tartarer gav sig ner i vattnet och simmade snabbt över floden för att slåss med ryssen på motsatta stranden. Den breda och strida rätt svåröverkomliga flodens prosaiska namn var ett kort enkelt Prut. Och snart började striden. De fega och ömkliga ryssarna krigade dåligt. De hade ej någon moral. Den var lika låg då som den alltid var inför en övermakt. Många män flydde, de flesta gav upp och blev tagna till fånga, en hel del försökte att slippa att slåss, men de tvingades ändå till slagsmål och stupade strax. Peter själv och hans alltmera minskande minoritet drog sig ner mot den blå flodens strand för att trots svåra situationen åtminstone ha ganska nära till dricksvattnet. Peter blev alltmer hysterisk, ju mer märkbart hans stora nederlag blev. Ryska grå återstoden av hären tillbakadrog sig ut på en liten udde i floden. Där kunde de hålla sin ställning

och bättre försvara sig, men var samtidigt helt snöpligen instängd i fällan. Där avskars de från all reträtt. Arme Peter blev vansinnig nu, när han såg, att han fångats i fällan och fann sig helt utlämnad åt sina fienders godtycke, nåd och förakt. Ty han visste, att turkarna aldrig gav nåd. Detta var hans livs pinsammaste och prekäraste ögonblick. Tokig sprang han runt bland alla de ryske och slog sig på nytt och på nytt för sitt dyrbara bröst. Och den pärlande kallsvetten lackade. Ryssarna var helt omringade. Inte en utväg fanns i hela världen. Ej syntes en ljusglimt av hopp för den nu totalt slagne tsar Peter och hans stora heliga Ryssland. Allt var nu förbi för allt ryskt. Store Peter var galen av sorg och hysterisk av upprördhet. Han var ej värd mer det ruttnaste lingon på världsprestigemarknaden. Han dög för tillfället blott till att sättas i tvångströja. Aldrig i sin långa tid hade han varit mer löjlig och mera uppskärrad än han var nu. Det var slut med hans tro på sig själv och på livet och på sin ofelbara oövervinnelighet.

Men hans hustru, ursprungligen en helsvensk medborgarinna, med våld förd från sitt goda hem uti Livland, (född Andersson?) en redig västgötska, dotter till fattiga arma föräldrar, som såg sig nödsakade att låta henne bli uppfostrad utomlands på andra sidan om Östersjön, där hon omsider blev gift med en svensk i Marienburg, ryttaren herr Johan Kruse, som omkom i striderna när hela Livland förhärjades, varefter hon kom i neslig rysk fångenskap, där hon blev upptäckt av Mensjikov, som gjorde henne till sin älskarinna, som hon fick förbli tills tsar Peter fick ögonen på henne och denne man gjorde henne till sin, först mätress, sedan maka, och som efter honom blev rysk kejsarinna vid namn Katarina den Första; hon kunde vad kejsaren Peter ej kunde: få honom att taga sig samman. Det krävdes en tvätterska som Martha Kruse att avhålla Peter från hans stora vansinnesuppvisning. Hon förde honom helt lugnt in i deras gemensamma tält där hon tröstade honom och vaggade honom till ro, som en moder sitt skrikande arma hysteriska barn. Och där grät han ut i hennes kjortlar.

Men Poniatowski såg till att herr turken ej lämnade ryssen nå'n ro. Ständigt fortsattes krossandet av Rysslands här, makt och ära, trots store Baltadjis ofantliga feghet.

Men där bland de ryske fanns en liten from vaken jude, som föreslog Peter att han skulle anhålla strax om ett stillestånd och bjuda turkarna fred. Generalerna tyckte ej att ett så gravt malplacerat och plumpt skämt var roligt.

"Det är som för råttan att föreslå katten att han skulle lämna herr Katt helt i fred om blott katten ej jagade honom."

Och en annan rysk general sade:

"Den som gick in på ett sådant förslag vore en värre galning än den som kom upp med förslaget."

Men Peter gick in på förslaget. Han hade ju ej något alternativ, och där han låg i forsen och drunknade var det mest skräpiga halmstrå långt bättre än inget. Han grep gärna efter precis vad som helst.

"Vi har ej något val, ty vi ligger i strömmen och sugs ner i virveln. Här erbjudes oss nu en maläten sytråd att klamra oss fast vid. Emedan det ej ges ett alternativ skall vi klamra oss fast vid det ruttna och trasiga halmstrået."

Och genast sändes en delegation fromt åstad med en stilleståndsproposition väl författad av vår gamle vän Sjeremetjev, den stolte och kylige, höge och härdige imperiebyggaren av tsarens nåde.

Och när denna skrivelse nådde Baltadji blev han yr av glädje. Det var just vad han hade önskat. Det hade ej kunnat ske någonting bättre. Han hade i skräck dragit ut mot den otäcke ryssen, och hela det viktoriösa otroliga lyckliga fälttåget hade för honom från början till slut varit en hisklig mardröm. Han fruktade allt som ej hade med mat och med kärlek att göra. Han var detta krigs största fegis och dess mest fatala och otroligt dumma beklagliga fåne och sopprot. Han var ytterst villig att ge Peter allt vad han önskade. Poniatowski förfärades inför de gudlösa händelsernas ytterst ofattbart korkade utveckling. Skyndsamt skrev han en biljett till sin konung vari han förtäljde:

"Min herre, vi har fått tsar Peter helt insnärjd och omringad i våra garn. Allt är än ej förbi. Ännu finns det en Gud som vill oss bara väl, om ni strax kommer hit och ser till att Baltadji ej gör något dumt, och om ni genast tar alla era intressen till vara. Ack, skynda er hit innan det är för sent!"

Och han gav ock i brevet ordentliga utförliga redogörelser för Sjeremetjevs invit och Baltadjis otroliga åstundan att acceptera den. Trettio timmar passerade innan det viktiga budskapet äntligen nådde kung Carl. Utan en sekunds tvekan, betänketid och mänskligt dröjsmål så hoppade han upp på närmaste häst och begav sig mot scenen för slaget vid Prut. Peter infångad! Än kunde allt sluta lyckligt för Sverige och världen! Än var icke solen för evigt förgången! Än fanns det en Gud, en god allsmäktig Herre, som ville vart mänskobarn väl. Ännu lyste ett ljus i det tjocka och kvävande mörkret. Än fanns det en Herren Guds rättvisa. Än tänkte Gud på sin värld. Ännu var icke allt mänskligt hopplöst förkastat av den Gud som givit Jerusalem och konung Salomos tempel och sitt enda heliga folk helt till spillo, och som kungjort grå Uppenbarelsebokens förfärliga dödsprofetior, och som fordrat sin ende son som ett blodsoffer för att därmed tynga sitt enda heliga folk med än värre förbannelser, onda förföljelser och outsägliga lidanden för evig tid, än han hade gjort dittills. Än fanns gamle Gud, han som gjort sig till Adams och Abrahams, Noaks och Jakobs och Josefs personliga kompis och vän. I ett slag kunde plötsligt allt bli frid och fröjd med en förmånlig fred med tsar Peter på Carls egna villkor, om han bara kom fram i tid!

Sjutton timmar tog ritten för kungen. Men han kom för sent fram till platsen för Peters prekäraste situation. Peter hade med ryssarna redan fått ge sig iväg. Peter slapp lindrigt undan. Det enda han fått lämna från sig var gisslan på tvenne personer, av vilka den ene var juden som kommit på tanken att generöst erbjuda fred, och den andre en brorson till herr Sjeremetjev. Och vidare hade han fått lämna från sig det dyrbara Azov, den enda hamn ryssarna hade i söder, men endast på

pappret och i opålitliga ord. Så fort Peter var fri ur sin knipa så ropade han till all världen:

"Din turk! Trodde du faktiskt verkligen att store Pär skulle avstå från Azov? Nej, aldrig! Vi ryssar, vi håller ej nå'nsin vårt ord, om vi bara kan slippa det. Anade du inte det? Visste du icke det, din blå jubelidiot? Vet du ej, dumme turknarr, att om man är vänlig och snäll emot oss så besvarar vi den vänligheten med skurkstreck och örfilar och busfasoner? Ve den arme stackare som gör oss någonting gott! Honom gör vi processen helt kort med. Ve varje dum sate som släpper oss från sig med livet alltjämt i behåll! Honom tackar vi vördsamt med att noggrant dräpa! Ve den som förlitar sig på vad vi säger, som tror på vårt hedersord! Honom skall vi draga nytta av tills han är död! Den som tror skall berövas sin tro, den som snäll är skall möta blott elakhet, den som är from skall bestraffas av djävulen. Så lyder vår katekes, dess logik och dess lära. Ja, leve vårt Ryssland, och leve vår ondska!" Så talade kejsaren.

Carl kunde ingenting göra. Han hade ej någonsin varit mer maktlös. Nu såg han vart det hade lett att han ej accepterat Baltadjis invit. Hade han kommit till turkens här före slaget, som turkchefen önskat, så hade nu Peters makt varit tillintetgjord, krossad och äntligen över. Men motsatsen hade i stället nu timat. Det enda kung Carl kunde göra var att gå och käbbla och gnata och gräla och göra en plågsam sak ännu mer plågsam med att diskutera den med dummerjönsen Baltadji och ställa den jämt obehagliga frågan: "Men varför?" som ingen man någonsin kunnat besvara vad än saken gällt mer än med ordet 'därför'. Och det var ock det enda svar som Baltadji var hågad att giva kung Carl på hans fråga. Så här försiggick diskussionen, som ej ledde någonstans alls:

"Här är," sade kungen, "en skön här församlad."

"Det har Herren givit."

"Det är synd och skada att den icke har blivit använd på bättre sätt."

"Det är ej mera behövligt att använda den mer se'n saken har kommit till slut."

"Jag har hört att du har gjort upp fred och totalt ignorerat min rätt, alla mina intressen och förbigått helt allt som varit för mig angeläget, trots att du mig lovat att bistå min sak, som sultanen ock lovat, bedyrat och svurit."

"Jag har vunnit så mycket för min sultan att vi bägge är nöjda, och du kan ej fordra att vi skola hålla vårt ord sedan du brutit ditt. Säg, var är din omätliga här ifrån Polen, som skulle betjäna och bistå dig?"

"Ack, käre Horn!" tänkte kungen, "du har däri svikit mig mera än jag svikit Sverige. Du har visat minst iver av alla svenskar. Det enda du brytt dig om alltse'n du lämnade mig var att göra dig helt utan ansvar, att hjärtlöst befria dig från allt ofrånkomligt ansvar. Var blev den armé som du lovat mig för många år sedan?" Och kungen svarade token Baltadji: "Du har vunnit så att du känner dig nöjd, men du hade lätt kunnat få vunnet mer än tusen gånger så mycket, ty du hade tsaren och hela hans här i din hand."

"Det är mot religionen att neka sin fiende fred då han ber om den. Och om jag tagit tsar Peter till fånga, vem skulle då sedan ha styrt över hans stora rike och folk?"

"Det är sådant som du ej behöver bekymra dig om, ty du är ju blott turk, icke ryss. Låt de ryske bestyra om allt som är ryskt. Men tror du då så säkert att store sultanen är nöjd och tillfreds med vad du här har gjort?"

"Han har gett mig befälet för hela armén, och jag gör med armén vad jag vill, och jag gör även fred när jag vill."

Nu steg konungen upp från sin plats på divanen inunder Muhammeds blå tecken och fana.

"Men låt mig åtminstone med några trupper försöka få fatt på de ryske och göra vad jag vill med dem."

"Det är omöjligt. Du som är kristen får ej leda oss som är rättrogna muhammedaner."

"Jag tror ej på Gud mindre än vad ni själva gör."

"Gud har ej med denna saken att göra."

"Om du skiljer Gud från ditt lands politik, o du store Baltadji, så var då medveten om, att med en sådan gudlös politik kommer snart hela ditt stora land att gå under."

Så strandade upprörande diskussionen. Så strandade allt för kung Carl. 'Gud har icke med saken att göra' var tesen som blev hans och Sveriges ruin, ty närhelst det gick galet så spökade just den grå tesen med dysterhet fram, och närhelst det gick galet så innebar det en ny seger för den lilla tesen. De orden, som hägrade universellt och berusade den hela världen var satsen som blev Sveriges undergång. "Gud har ej mera med saken att göra" förkunnade mänskorna glatt och gick under och fick hela världen att följa dem ner i ruinen och avgrunden.

Kungen gick ut från Baltadjis hårt prövande sällskap och smått outhärdliga närvaro och gick långt avsides där icke någon man alls kunde se honom. Där föll han med all sin sorg och sin bitterhet i fruktansvärd och hjärtskärande gråt. Än en gång hade Gud gått och gömt sig för honom och struntat i honom och övergett honom för den mest barbariska ibland barbarer: den grymmaste mördaren av både helgon såväl som sin son, den kärvt religionsfientlige kejsar Peter, den ensamme ende allsmäktige härskaren över det rike som störst var i världen och för vars skull Sverige offrades och gick förlorat. Och konungen sörjde. Han tänkte:

"Ja, jag är den som är rik på intet utom på sorger. Varenda man jag vågar hoppas och lita på snubblar och dummar sig och gör sig till idiot. Endast jag vet hur saker skall skötas, men mänskorna hindrar mig och vill ej låta mig sköta nå'nting. Varje dag, varje år blir jag mer isolerad, mer avskuren från sådant arbete som jag kan utföra, och mera kringskuren, inmurad och ständigt djupare förd och begravd bakom ständigt allt tjockare och mera ljusutestängande murar. Det mänskliga släktet begraver mig levande med att oupphörligt mera och mera beröva mig frihet och makt och mig själv. Om de blott kunde göra mitt lidande kort, men det är de ej villiga till. Först när jag dansat helt över tråden i taket och äntligen kommit till änden av linan och endast har ett steg till plattformen kvar – då först klipper de av tunna linan och låter mig störta i avgrunden. Människosläkte! Ditt namn är Svek, Falskhet och Bedrägeri blott och ingenting annat! Men tyst! Jag är ännu en konung av Sverige och får icke svika min roll förrän slutet mig tvingar därtill. Låt oss vara förnuftiga

och hålla reda på versmåttets regler, försiktigt och noggrant och omsorgsfullt, liksom en guldsmed och urmakare och en vetenskapsman och en kompositör med de små delikata och känsliga helt mikroskopiska korthusömtåliga ting som de äger att arbeta med. Låtom sorgerna tiga. Blott glädjen har alls någon talan i världen. Blott glädjen får synas och höras och härska och vara den ledande makten och faktorn i världen. Men det är ett faktum att glädjen har lämnat oss och övergivit och svikit oss och gått som en ful förrädare över till Peter och ryssen och Asien i stället. O Gud, var är din goda vilja? Vi är den så kort? Varför ger du oss den blott för att strax beröva oss den? Den är kort som en blixt, och när ögat försöker att minnas och fatta den ser det blott mörker och storm överallt som ej nå'nsin tar slut. Jag förstår inte Gud. Ingen människa kan fatta eller förstå Herrens dunkla och mystiska tragiskt ogripbara ödsliga vägar, som aldrig når fram till ett mål men som ständigt, i ofrid och kval och olidliga lidanden, fortsätter att irra vidare, ändlöst och mållöst, som djuren och fåglarna och även fiskarna, utan att någonsin finna nå'n ro. Arme Gud, vad du måtte ha lidit om du haver levat och verkat i evighet bakåt, i motsats till oss ignoranta och lyckliga människor som blott behöver förpinas och plågas och uthärda livet en enda kort gång, som ändå är, på grund av dess föga uthärdliga tyngd, alltför lång, alltför grymt obarmhärtigt och hänsynslöst lång. Arme Tizian, som levde i nittionio förfärliga år! Om jag blott sluppe ålderdom skulle jag klara mig fram till min död utan själsliga men. Men man slipper ej ålderdom. Själen är gammal, och när gamla själen blir varse sig själv blir den människan som själen bor i strax lastgammal. Ålderdom är inget annat än vishet. Den man som är vis, han är fruktansvärt gammal, hur ung han än verkar och hur låg hans verkliga ålder än är."

5.

Johan Jakob, sin kungs favoritmusikant, reste hem under tiden till Stockholm, till hemlandet, som led av alla de tio egyptiska plågorna samtidigt: pestdöd och hungersnöd, missväxt och svält, ekonomisk ruin och en fiende som varje dag tog en ny lem av den redan oreparerbart lemlästade kroppen av liket av den forna stormaktsnationen. I Stockholm så träffade Johan herr Horn och prinsessan Ulrika, kung Carls sista levande syster. Herr Horn var den man som trots allt ännu älskade kungen och trodde på Sverige. Han mindes väl det förflutna tillfälle då konungen sagt till sin Arvid:

"Jag drömmer om svenskarnas framtid, ej som en politisk stark avundsvärd makt, men som folk. Det var synd att vi ej kunde hålla den amerikanska rätt rika och blomstrande blå kolonin Nya Sverige. Vi var ju som föregångsmän där. Vi var ju de enda som handskades vänligt med vilda indianerna och de som först gjorde dem till pålitliga vänner i stället för fiender och som ej tvekade inför att sakligt behandla dem som våra bröder och medmänniskor. Att se svenskarna spridda utöver den vida oändliga världen och överallt i sina små kolonier fromt föregå med gott exempel för all mänskligheten, det är min rätt orealistiska dröm. Varför skall de väl trängas i små

obekväma och tråkiga städer och så göra livet sitt surt för varandra? Nej, ut i all världen med dem! Låt dem få vida slätter och ändlösa skogar och fält för sig själva. Var man i sitt eget oändliga land, det är mitt ideal. Det är tragiskt och fruktansvärt att goda människor skola behöva argt gräla och bråka om småsaker, om små betydelselösa undgängliga täppor och tomthörnor och annat småtjafs. Nej, ut i all världen med dem då i stället! Var man i sitt land, i sin stad, i sitt eget okränkbara paradis och i sin egen evinnerligen ointagliga borg, slott och herrgård. Jag vill sprida svenskarna över all världen, från Sydafrika till Egypten, från Eldslandet till norra Grönland, från norra Sibirien ner till de doftande Kryddöarna och på varenda ö i var blå ocean. Jag vill spränga och öppna all världen för svenskarna. Riv varje fängelse! Ut med var man som smått känner sig som en grå fånge i hemmet! Det får icke finnas en mur i all världen som kan hindra svenskarnas framfart. Ja, åt svensk och sund företagsamhet vill jag ge den hela världen, men ej någon makt över världen. Nej, bäst är vi nog såsom minoritet i små ödmjuka blygsamma små kolonier, som ej griper in i sin omgivnings ordning men blott håller rent för sig själva och lär ut åt andra, som själva är ivriga att få den kunskapen, att göra på samma sätt lika rent, fint och fagert."

Så ringde hans vän konung Carls ord i hans fantasi, medan han, utan vänner och utan pålitliga medhjälpare, skötte om alla det Sveriges göromål som var på väg mot en hård oundviklig ond död och begravning. Ja, Sverige skulle begravas helt levande. Så hade ryssarna en gång för alla bestämt. Och för Baltikums del var begravningen redan ett faktum: det kippade helt desperat i sitt döende ögonblick hopplöst och hjälplöst prekärt efter andan, alltmedan de svarta jordkokorna hänsynslöst vräktes av ryssarna ned över den alltjämt levande jungfrun. Snart var jungfrun Baltikum, Estland och Livland och Ingermanland, död och utplånad, skändad och våldtagen, livlös och utrotad från jordens yta av Peters kommando, den ryska förkrossande gråa barbarövermakten, den ändlösa människomassan av liktänkande, programmerade av Peters autokratipropaganda, som redan nu gjorde ett helvete av stora delar av världen. Och den kloke finländaren Arvid Horn sade stilla:

"Gud hjälpe den arme nomaden i Bender!"

Och så koncentrerade han sig på sitt digra arbete. Men ofrivilligt förföljdes han av sina tankar på kungen och störds därav i sitt arbete.

"Vad månne han riktigt vara egentligen? Är han en kristen som älskar sin nästa och vill offra allt och sig själv för de sina och för sin nation, vare sig den är bra eller dålig; är han en god sann lutheran, eller är han katolsk i sitt hjärta, fanatisk och hänsynslös, helt egoistisk och mänskoföraktande, en som blott lever för sitt höga nöje och utnyttjar makten helt ansvarslöst blott som ett spel för sitt nöje och godtycke; eller är han en fatal listig muhammedan, som ger sju i all världen och struntar totalt i allt mänskligt och blott bryr sig om Herren Gud? Eller är han en jude, en gåtfull och helt oberäknelig främling för tillvaron? Liksom vår Herre sägs vara tre olika väsen tror jag att vår konung på samma sätt är alla tre: både jude och kristen och muhammedan i sitt hjärta."

Och därmed så lämnar vi nu Arvid Horn åt sitt arbete.

På havets sydliga stränder var allt nu ett kaos. De giriga habegärsuppfyllda tyskarna tog svensk besittning uppå svensk besittning. Snart var icke Östersjön svensk mer men tysk-rysk och dansk. Dansken våldtog, beslagtog och skändade Bremen och utrotade alla svenskar som fanns där. Hannover gick på samma sätt grymt till väga med Verden. De svenskar som fanns att försvara svenskt land var blott fattiga bonddrängar, sargade stympade gamla invalidiserade odugliga veteraner och här och var en liten handfull soldater som ej räckte långt. Sveriges sjöförsvar uppgick måhända till fem tusen man. Allt var ömkligt ihopkrympt, försvagat och utarmat, utplundrat, utsuget, utfattigt och decimerat, ty kriget och hungersnöd, missväxt och pest hade slukat allt manligt i Sverige. Blå officerare, löjtnanter, överstar, höga majorer, kaptener och andra ansvariga viktiga män hade sedan Poltava fått lön blott för så många månader som de väl tjänat i år. Tre år efter Poltava så hade de fått lön för endast tre månader, om de fått så mycket ens. Många var de som grymt såg sig nödsakade att framlägga om avsked och få gå på landsbygden och där försörja sig genom att tigga. Men landsbygden, där alla åkrar och gårdar var tomma, förfallna, igenvuxna och låg i träda och där inga bönder mer fanns, och där plogarna rostade och alla husdjur och hästar och kor var för länge se'n uppätna, och där det härskade vildmark var förr ädla blomstrande bygder fått frodas, där hade de arma små människor som alltjämt fanns det ej bättre än tiggande hemlösa blå officerarna, som fått se sina odödliga blå regementen grymt utrotas till sista man. Under dessa ej gynnsamma omständigheter var Sverige ej hågat att skicka den till kungen lovade hären till Pommern.

"Vad skall vi i Polen att göra när vi inte ens kan få Sverige på fötter? Vad gagnar det till att förstora det vidriga virriga kriget och göra det värre än det redan är? Varför skall vi väl tynga oss med större digrare bördor än vi redan bär, och som visat sig blott alltför tunga nu redan? Nej, låt oss förnuftigt nu trotsa vår konung och visa att vi ej är lika blå dårar som han är. Vi vill icke göra vårt Sveriges olyckor större."

Men mot dessa blå resignerande oentusiastiska morgonrocksdåsare uppträdde vår gamle vän Magnus Stenbock, den kungstrogne käcke okuvlige hjälten.

"Vad? Ger ni re'n Sverige förlorat? Skall ni stå i farstun, försoffade narrar, och låsa er in här och låta de främmande våldta mor Svea där utanför dörren och ej lyfta ett enda finger? Hur kan ni, o adelsmän, kristna blå herremän och patrioter? Skall ni låta fienden erövra Sverige utan att bjuda dem motstånd och utan försvar? Kan ni verkligen med frid i samvetet låta en här utav ormar få komma in hit i vårt paradis? Ty tar de Pommern så tar de ock Gotland och Finland och Öland och Småland och Roslagen, och sedan finns det ej mycket mer kvar."

Stenbock fick vad han ville. Vårt lands sista krafter blev mobiliserade. Varje arm svensk drog sitt allt och sitt sista längst sparade strå till finalstacken. Varje med omsorg och noggrannhet nedgrävd gömd sparpenning grävdes nu upp och blev offrad åt staten i ett sista krampaktigt och desperat och förtvivlat försök att försvara och rädda den egna välsignade jorden, det egna välsignade landet, det egna högt älskade hemmet och den egna blå traditionen. Vart grand, varje skärv, varje nickel, vart öre blev insamlat för att få flottan och hären i stridsdugligt skick. Det var

hemlandets sista otroliga slutliga ytterst förtvivlade blå kraftansträngning. Den lyckades. Flottan, som legat förmultnad i träda, gled åter med stil ut på Östersjön för att försöka en sista attack mot den rovlystne och skoningslöse grå fienden nere på sydkusten. Och Magnus Stenbock bjöd ömt sin familj ett patetiskt och smärtsamt farväl.

"Skall jag någonsin åter få se dessa barnen, min lilla förtjusande hustru, mitt älskade dyrkade hem och det endaste goda i världen jag äger?" förfrågade Stenbocken Gud genom tårarna då han omfamnade sin hulda hustru vid avskedet. Och någonstans hörde han uti fjärran en jämmerfull ropande röst av en tragisk aktör:

"Nej, du kommer ej mer, aldrig, aldrig, aldrig, aldrig, aldrig!"

Men Stenbocken kunde ej tro att det gällde just honom.

Han skrev ock till hela sitt lands alla biskopar:

"Bed till vår Gud för vår välfärd och seger för var dag som vi äro borta. Håll upp edra händer med Moses och sänk dem ej någonsin innan vi äro tillbaka. Håll upp dem som Moses så länge som Israel med sina fiender strider, på det att ej Israel må bliva kringränt och utrotat. Jag vågar be detta alldenstund mig ej okunnigt är hur mycket en sammanfogad och av många meniga av kristna kyrkans församlingsmedlemmar fromt ur hjärtat utgjuten bön förmår blidka och till hjälp och bistånd den nådigst bönhörande Guden beveka. Jag går dit Gud vill och dit Herren har sänt mig. Gud give att han även vill oss och hjälper oss alla tillbaka till det enda land där vi någonsin skall höra hemma. Gud skydde, bevare och hålle sin skyddande hand över oss arma Svear."

Så gick Magnus Stenbock ombord och begav sig till havs med sin flotta.

Men på andra sidan av havet blott väntade honom ond svart katastrof.

Under tiden i Stockholm i den allra dystraste grändens mest ökända krog satt ett sällskap på trenne personer församlat. Det var före detta soldater och exofficerare som satt omkring en butelj gammalt rhenskt och förtalade och kritiserade kungen och staten och allt i allt Sverige och allt i all världen. Och medan de blev mer berusade nalkades dem så en fjärde person.

"Får jag göra er sällskap?" löd främlingens fråga. De tre syntes tveka med att giva svar. De förskräcktes en aning av främlingens anblick. Han såg så förfärlig ut på något sätt. Men de bjöd honom i alla fall att ta plats ibland dem, och han satte sig. Han såg ovanligt banditaktig ut. Aldrig hade de tre sett ett styggare hårdare ansikte. Det syntes vittna om ondska och hänsynslöshet, grymhet, förräderi och sataniskhet blott. Han var som kommen rakt ur inferno, och till och med de allra mest kriminella hade med största säkerhet tvekat inför att ha med en så ytterst avskräckande bövel att göra. Han luktade illa dessutom. Han sade för att göra slut på den pinsamma tystnaden:

"Jag kom att höra ert hädiska tal emot kungen och Sverige. Jag råkar dela er mening."

Den av de tre som var en arm degraderad och vanärad löjtnant betraktade noggrant den svarte och grymögde ärrige främlingens ansikte. Var hade han sett den mannen förut? Och han frågade:

"Har vi ej träffats förut, främling?"

"Icke vad jag vet," besvarade främlingen frågan med kyla och fortsatte tala till de andra två: "Jag är helt överens med er om att det bästa som alls kunde hända i världen, det vore att konungen stupade, sköts eller mördades. Men det kan omöjligt ske, ty vår konung är hård som Gustavus Adolphus. Ej ens stöpta kulor av silver och guld kan alls bita på hans hårda kött. Endast en sak kan ta kål på honom: en knapp ur hans egen mundering, för säkerhets skull fylld med bly. Ty han har själv det sagt, att en knapp endast ur hans soldatrock kan bliva hans bane. Men säg vilken fiende, dansk eller ryss eller tysk, som kan komma åt hans egna kläder? Nej, det måste vara en svensk som tar livet av honom och skjuter den heligt osårbare mannen fegt bakifrån. Och det skall bli en av er."

Männen blev helt bestörta. Exlöjtnanten fortfor betrakta den främmande spänt. Det var just detta hatiska draget hos främlingen som var så välbekant, och det var tydligt att han kom från Baltikum.

"Herre, vad är det ni säger!" utropade de två chockerade herrarna.

"Sanningen blott," sade balten och drog på sitt grymma sataniska leende. Och han drog upp ur sin ficka och lät sakta för de tre herrarnas blick en helt liten och blänkande silverknapp synas på bordet. "Se, här ger jag er denna knapp som skall bli Sveriges störste kungs bane. Ja, sannerligen vågar jag här förkunna, att en som här sitter i afton i denna lokal skall bli konungens bane, och vare sig han själv det vill eller inte. Skall jag profetera och framtidsspå vidare? Stenbock är en riktig galning. Hans dådstora seger vid byn Helsingborg har gått honom åt huvudet. Han är en dåre som nu störtar Sveriges sista resurser i avgrunden, som han skall möta i Pommern. Jag säger er: säkert är nu redan hans hela flotta förlorad, den flotta som kostat vårt rike de sista små dropparna av all dess livsmust. En dåre är Stenbock, en dåre och galning och blå idiot. Ja, han skulle ha stannat hos hustrun sin och sina barn där han ej gjorde skada och men och där han hörde hemma. Jag säger er: tiderna skall ständigt bli bara sämre och sämre och värre och värre tills allt är förlorat, tills det ej mer finns någon penning i landet, tills alla provinserna är helt förlorade, tills hela Baltikum och hela Finland och Gotland och Skåne och Bohuslän, Jämtland och alla de tyska besittningarna är förlorade för evig framtid. Jag säger er: det allra värsta som någonsin hänt detta land var att det en gång fick sig en konung."

"Nu känner jag äntligen tydligt igen dig!" utropade löjtnanten. "Slupca var byn där vi sågs. Känner jag icke tydligt igen alla ärrena som på din kropp är fler och mera fasliga, stygga och vidriga än i ditt ansikte? Jag kommer väl ihåg byn Kasimierz och allt vad som där tilldrog sig på lilla torget vid klostret och kyrkan! Du är Johan Reinhold, mest känd under tillnamnet Patkul, den man som anstiftade Nordiska Kriget, den man som bär skulden till Sveriges samtliga olyckor, den man som bödeln ej kunde alls rå på, den man som förkroppsligar det allra ondaste som finns i världen!"

Så hög och så upprörd var löjtnantens stämma att alla i huset väl hörde vart ord som han sade, och det blev ett synnerligt oväsen och ett förskräckligt alarm och uppståndelse.

"Hugg honom!" ropade löjtnanten, och alla anföll och högg in på alla. Men mannen med ärren, det skarpskurna ansiktet, karlen med det infernaliska utseendet, var försvunnen. De tre sökte efter den knapp som förrädaren lagt fram på bordet, men den även var helt försvunnen och låg icke heller på golvet. Och löjtnanten sade:

"Jag önskar och ber att den knappen må helt hava upplösts i luft liksom även den vålnad som hemsökt oss här denna mörka och gruvliga afton."

Han skålade där för, och hans två kamrater var snara att följa exemplet.

Men knappen var icke alls upplöst. Den låg i en tystlåten och anonym kroggästs ficka, som smyglyssnat till svarte vålnaden och hans förfärliga osannolika profetiska spådomar och smugit fram och knyckt blyknappen när ingen såg det i oredan, kalabaliken, förvirringen och stora allmänna fyllegubbsslagsmålet. Och ingen anade var knappen var och vem den anonyme försiktige nollan var som hade tagit den.

Men under tiden ankom svenska flottan till Rügen. Den var ofullkomlig och bristfälligt utrustad och underlägsen den danska som väntade där. Invid Stenbockens sida var den ganska åldrade skröpliga Wachtmeister. Hösten var kommen, och när som helst kunde de rytande höstliga stormarna inleda sin alltid mördande aktivitet. Men när svenskarna kom drog sig de danska skeppen tillbaka och lät sig lamt bli innestängda av Wachtmeister. När dansken varseblev Stenbock blev dansken så rädd att han flydde in i Öresund, varifrån icke Wachtmeister mer lät dem komma tillbaka till Östersjön. Wachtmeister och Magnus Bock hade så läget under kontroll. Allting började bra. Det var fritt fram för kinkiga viktiga svåra transporten av Sveriges livs sista resurser från Sverige till Rügen.

Men det fanns en del danskar kvar än i Östersjön. För att ge svenska transporten ett skydd för det hotet så lämnade Wachtmeister, gammal och grå och senil som han var, Öresund för att hjälpa transporten, varpå förstås hela den danska förskräckliga flottan glatt seglade ut ur sitt sund, där den hållits i schack, och for rakt emot Rügen. Men svenskarna kom, tur nog, först dit och började lossa och landsätta viktiga dyra förråden och trupperna. Danskarna, fega som vanligt, var ännu ej hågade för en batalj utan stannade utanför Rügen i tyst olycksbådande avvaktan. Wachtmeister sökte att fresta dem till litet slagsmål, men dansken förblev ominös, tyst och på säkert avstånd, som rovdjuret tålmodigt sitter och väntar på att bytet, som han har jagat upp i trädets grenar, skall tröttna och svälta och ge sig och falla till marken rakt framför hans fötter, och som gamar samlas på avstånd från döende djuret i väntan och avvaktan på att det snart nog skall dö. Alla trupperna kom utan svårighet säkert i land där Måns Stenbock fromt väntade på dem, och därefter började lossningen av de nödvändiga dyra förråden.

Men nu kom den enda av svenskarnas fiender som de ej alls kunde rå på, den ende som någonsin lyckades kuva, bemästra, besegra och böja vårt Sveriges makt: det helvetiska dåliga vädret. Där kom nu förfärliga stormvindar. Dessutom började Östersjön sjuda av starka och farliga strömmar. Det dåliga vädret kom mellan transportflottan och gode Wachtmeisters trygga konvoj, och den tjocka och dimma som påföljde skilde dem åt. Och då vågade danskarna äntligen plötsligt med ens komma fram ur sitt mörker och gömställe. Gamarna slog sina svarta dödsbärande

vingar om dödsdömda rika transportflottan. Wachtmeister kunde ej någonting göra, ty vädret och strömmarna var så totalt emot honom som de kunde vara. De opportunistiska danskarna fick härja fritt bland de värnlösa gödda transportskeppen. En outsägligt förfärlig och blodig förskräcklig massaker blev gjord nu på de svenska feta kalkonskeppen. Hälften av flottan blev sänkt, bränd och tagen, och många blev satta på grund. Blott en tredjedel undkom och flydde tillbaka till Sverige. Sådan var den katastrof som i början strax drabbade Stenbockska expeditionen till Pommern och som ifrån början helt omöjliggjorde dess framgång och seger, som blott hade varit från början en blek utopi. Men det var icke danskarna som skjutit Sveriges flotta i sank utan endast det dåliga vädret, de mest ogynnsamma och grymmaste hårdaste tänkbara vreda naturmakterna, som sålunda förgjort resultatet och barnet av Sveriges sista mest krävande och allra dyraste yttersta döende ansträngningar. Nu låg Sverige med spjutet i ryggen på marken och flämtade mitt i arenan, och runt omkring fanns endast dräglande fiender och icke en enda vän, icke en matador, pikador eller toreador som var god nog att unna det djärvt intill slutet hårt tappert bravt kämpande Sverige att få behålla sitt liv och sin ära. Nej, allt skulle döden och ondskan och fienden skoningslöst hjärtlöst beröva oss och få förstöra, som ryssarna redan förstört hela Baltikum utom blott Riga och Reval och öarna, som än höll ut i den mördande mordiska onda barbarstormen. Men trots den fruktansvärt digra fatala och dräpande grå katastrofen var Stenbock ej den som förlorade geisten och tappade sina koncept och gav upp, vilket många av hans generaler var nära att göra. Men han sade så:

"Gode vänner, vad kämpar vi för? Icke kämpar vi blott för att äntligt förlora. Det är icke otroligt att vi förlorar och att digert nederlag blir all vår ände, men ändå, vad som än må hända, så har vi en helig sak att kämpa bistert till slutet för, och det är våra familjer, vår hustru, vår dyrkade fru, våra barn, de små piltarna och de små älvlika pigorna. Vad har vi annat att kämpa för än alla dem som vi älskar och dyrkar förmer än oss själva? Vad finns det för mening i livet om ej mänskans kärlek, hans ödmjukhet och stora trohet mot de sina egna, sitt heliga hem, enda orten för trygghet han nå'nsin lärt känna, den heliga hemfridsvrån, harmlösa oskuldslustgården och allt som är älskligt? Vad har vi att leva för annat än egna familjekulturen, de blå illusionerna om världsligt paradis, kärleken, ömheten, troheten, omsorgen, vården och medlidandet med de små snälla gulliga stackars oskyldiga barnen, som ej vet vad ont är, som äro de enda i världen som tror alla mänskor om gott? Har vi ej allt att kämpa till slutet för? Finns det ej mer någon mänska i världen som vi har att älska? Är vi nu så trolösa och kärleksfattiga att vi ger fan i allt heligt vi levat för alltsedan barndomen? Tror ni att Sverige, vår Gustav Adolfs förträffliga livsverk och stormakt, kan dö? Detta säger jag er, att det skall icke dö förrän ni giver fan i det. Giver ni fan i all kärlek till allt vad ni älskat så dör det helt säkert, men då är det ej våra fienders hand som det dör för men för era egna, för er svenskars egen förrädarhand. Går ni med mig emot tysken, soldatpatrask, eller ger ni fan i era familjer?"

Och än en gång fick käre Stenbock sin hela här av goda vänner strax med sig mot fienden och hårda stridernas hetta, trots att de ej hade en chans.

"För ett tryggt evigt heligt familjeidyllsmättat fridfullt gott liv i oskändade hem!" löd soldaternas lösen och svarsrop, ej ordagrant men ungefär, till den allt ont anfäktande Stenbockens utmaning.

Och de drog utan förråd, proviant och all nödvändig utrustning ner i det rika och prunkande Mecklenburg för att där kämpa mot tyskar och danskar och sachsare, preussare, ryssar och otrogna opolska trolösa och vilseledda polacker, som tjänade August, till det bittra slutet, mot fiendens övermakt och deras kvävande omringning av lille svensken och deras omänskliga strypgrepp på Sverige, ett land som blott tillkommit genom sin strävan för frihet, och som vuxit till sig blott genom sitt tappra försvar för den friheten, som framför allt varit religionens och samvetets frihet. Nu skulle det nedrivas med all sin menlöshet, naivitet och konstruktivitet av blott blodskuld och illvilja, avund och förr okänd ondska, svart förräderi och feg okristen busövermakt. Det var världens mest ohederliga och okristna krig som gick ut på det fridfulla Sveriges tillintetgörelse. "Så går det till uti krig!" sade fienden och drog på munnen i skadeglatt gäckande spe.

Svenska hären var kringränd. Där stod överallt danska, tyska och ryska försmädliga fiender och bara väntade på att få slita ihjäl Sveriges sista armé. Enda sättet för Stenbock att göra det möjligast bästa av saken var att göra stora försöket att bryta sig ut. Han marscherade genast mot danskarna, och därigenom så lämnade han alla tyskar och ryssar för tillfället bakom sig. I fyra dygn gick de utsvultna trasiga åldrings- och ynglingaresterna av Sveriges härar för att söka upp och om möjligt också överrumpla de danske. Det var mycket kallt. Frosten bet, kölden nöp, svenska lederna stelnade, barfotamännen fick helt blåa fötter, men framåt marscherade de både middag och midnatt. De var mycket sjuka, de fick ingen sömn, ingen rast, ingen vila, förutom ett kort litet ögonblick på kala marken ibland då och då av en lisande och balsamerande glimt av en slummer. Om de icke kunde marschera på fötterna tog de sig fram uppå knäna. De fick knappast någon mat alls, ty det fanns ingen sådan. Det hade ej funnits soldatmat, soldatlön och andra normala krigsförmåner sedan Poltava bedrövat en värld. Även Stenbock själv blev digert ansatt av sin gamla sjukdom kolik, som han dragits med hela sitt liv, men det brydde han sig om så litet som möjligt.

Och vintern blev kallare för varje dag. Det var redan december. Så äntligen siktades dansken. Tyvärr blev då danskarna varskodda om svenskens ankomst av en hop beridna och välgödda sachsare. Annars så hade de danske totalt blivit tagna på sängen. De var nittontusen till antalet när fjorton tusen blå svenskarna ankom och striden begynte. De danske var mätta, belåtna och välgödda och hade konungen själv, fjärde Fredrik som överbefälhavare. Dansken inledde slaget med brakande munter upplivande hornmusik med både tubor, trumpeter och trummor och lock, och trumpetarna och basunisterna pumpade kinderna röda som uppsvällda höstäpplen. Krigiska danska musiken blev väl hörd hos svenskarna. Stenbocken svarade då med att säga till sina ej sämre och måhända till och med bättre blå musiker:

"Sätt era pipor i säcken och trummorna era på ryggen! Vi skall icke störa de danskes musik men i stället glatt dansa därtill!"

Och så brakade helvetet löst. Stora slagsmålet började. Cronstedt var hjälten. Han stormade fram emot dansken med ogemen snabbhet med artilleriet och blev den som avgjorde glansfulla slagsmålet genast från början. Och svenskarna skötte sig och slogs för övrigt perfekt. Det var som Gustav Adolfs odödliga segrande ande ånyo besjälat dem. Icke ett misstag begicks. Ej en order blev ouppfylld. Ingen man handlade i egensinne, och icke ett ögonblick var något skede av slaget, bataljen, tumultet och stridsglammet utom kontroll. Carl den Tolfte var där, ty hans krigskonst och ordres, hans ordning och regler, hans segrande vägar och sätt och hans höga okuvliga väsen och själ spordes i varje led överallt. Ännu fanns karolinerna. Än levde tron. Allting levde ånyo, ja, allt levde upp invid slaget vid Gadebusch by som var svenskt och odödligt. De blå karolinerna for över danskarna såsom en åskby med hagel.

Och Stenbock var kronan på verket med sitt granna glansfulla kavalleri, som vist lyckades genom en sumpdal, på Stenbockens order, framsmyga sig ända till danskarnas näsa och där sedan uppflyga plötsligt ur sänkan och strax effektivt hugga av hela näsan, på samma galanta bravurfulla sätt som kung Rolf en gång högg av kung Adils hans skinkor, när denne ej riktigt var förberedd därpå. Och danskarna flydde som jäntor för pojkarnas råttor. Blott ett tusen fem hundra svenskar låg stilla i smutsen och leran och regnet när slaget var över men sex tusen danskar och sachsare.

Men segern var ingen seger. Det kalla kung Bores regn forsade ner och begravde de levande svenskarna i dyvåt bitande kyla som gick in i benen och märgen och hjärtat och åstadkom bitter och mardrömslik frossa hos alla. Den mark som de hade att lägra sig på var en enda tjock välling av upptrampad lera och sörja och dynga och smuts, träck och dy. Landet var bara gyttja som ingen soldat kunde bruka till någonting. Det var ej möjligt att sitta på marken. Den som icke hade en häst att skönt sitta och vila sig på i dess sadel var tvungen att stå hela natten och lyssna till alla de sårade döende fallna osynliga vännernas, hjältarnas, danskarnas, brödernas, svenskarnas, slagna kamraternas och alla stupades aldrig upphörande jämmer och ve, deras kvidan och ynkliga gråt, nattens döende klagan och högljudda lidanden och deras böner till någon att komma och göra ett slut, medelst skott eller värja, på deras ohyggliga grymt meningslösa och hopplösa ständigt tilltagande och oupphörliga lidandens kval. Men de som överlevat bataljen var maktlösa att göra något åt osalighetens infångade barn, ty de såg ej de lidande döende själarna. De endast hörde dem. Härliga och underbara otroliga segern var, som redan sagts, ingen seger, ty segrarna hade ej mat, ingen utrustning, inget att leva på, inget att falla tillbaka på, ingen förstärkning att vänta och ej något hopp om nå'n undsättning. Danskarna hade förstört allt för svenskarna, varefter svenskarna hade i grund slagit danskarna och hela Danmark ihjäl i ett slag. Ty bataljen vid Gadebusch hade förstört allt som ännu ej helt gått förlorat för danskarna vid Helsingborg.

6.

Under tiden satt kungen i Bender och filosoferade och tänkte mest på sin Gud, såsom alltid.

"Till krig fordras kungar, till fred fordras pengar. Vår värld går nu stadigt mot fred. Därför blir jag för varje dag allt mera undgänglig, alltmera maktlös och alltmera som i ett fängelse, skydd av den frihetens värld som förkastat allt krig och därmed alla hjältar och kungar. Till fred fordras pengar. Vi har inga pengar. Vi är helt utblottade. Vi har ej råd med nå'n fred. Sverige levde i medvindens glans när det krigades som allra värst, men när freden är här sjunker allt i misär. Sverige har icke råd med nå'n fred – freden kommer ändå. Freden har icke råd med kung Carl och hans krigiska Sverige, och därför så måste kung Carl och hans Sverige förstöras och offras och avskaffas. Men Sverige vill inte dö och ej heller dess konung. Så blir ständigt världens och fredens och krigets och statens och kungens problem bara värre och värre och mer komplicerade evinnerligen. Vi har och vi är vad vi haver och är, men vår värld vill ej veta av det som vi går för. Vår värld fordrar att vi ska vara och foga oss efter vår värld, men det har vi ej råd med, det kan vi ej göra, ty därtill så fordras det pengar, varav vi ej äger ett vitten. Vi säger blott ja och kan ej säga nej. Världen säger blott nej och kan ej säga ja. Någon av oss två måste ge efter och offra sin ståndpunkt. Och den vinner som är minst kristen. Är vi eller världen mest kristen? Det får världshistorien och framtidshistorien visa.

Vår Herre, vem är han? Vem är Gud, all världens enväldige härskare, evigt allsmäktig och oomkullrunkelig? Jo, Gud är den som tyst kommer som tjuven om natten. Han lurar bland vargar och slagbjörnar, tigrar och lodjur och lejon. Han är den som krossar all svag mänsklig blå illusion. Han är den som på endast ett ögonblick slungar all världen i brinnande krig. Han är fruktansvärd och i sin vrede mer ondskefull än själva djävulen, men i sin ondska så menar vår Herre blott väl. Han är den som förgör allt, fördärvar all ekonomi, den som skingrar familjer och sprider ut missväxt och pest. Han är den som på omärkbart sätt decimerar och utrotar raser och mänskor när de blir för många. Han är skulden till alla olyckor. Den allra värsta tyrannen av alla är Gud. Han slår sönder all fred, och vart sniket och girigt och fängelseliknande penningbegärande hem slår han sönder. För krig behövs kungar, i fred behövs pengar. Gud är alla penningars evige fiende. Trivs gör han endast i krig och med kungar och hjältar. Han hatar vart hem, varje bindande penning, ty han är en frihetens Gud. Krig är frihet, och penningen är slaveri. Hellre sträva och strida och brottas och slita och arbeta för livets nödtorft än äga. En ägare är en som en dag förlorar sin egendom och sina ägor. Och vad är hans motsats? Jo, Gud, som för evigt är fattig och primitiv, helt utan pengar och fri som den fredlöse och fågelfrie förkastade brottslingen. Gud är den evige fridstöraren, lika full utav kärlek till allt som han skapat som av digert hat till sig själv. Ty ej finns det en mer självförnekande och mera olycklig ande än Gud, alltings upphov, all godhets såväl som all ondskas, all kärleks såväl som allt hats enda ursprung och källa. O Gud,

stackars Herre, du arme osalige Världsenvåldshärskare! Ingen är det mera synd om, och ingen finns som är mer ömkansvärd än Herren Gud, den för evigt allena odödlige varelsen."

Och kungen tänkte på sina förlorade vänner.

"Var ären I nu, kära bröder och medkämpar? Rehnsköld, vem vågar att hindra dig från att hett verka för svenskarnas sak? Var är du rättslöst inspärrad? I vilket råtthål? Och Lewenhaupt, min käre stackare, du som för jämnan tog dig en pris snus för varenda batalj, vem har grymt berövat dig varje kommando för all evig framtid? På den frågan känner jag svaret: du har endast dig själv att skylla. Om du icke kapitulerat så hade du än stått i spetsen för mina nu evigt förlorade härliga oövervinneliga fruktansvärda okuvliga härskaror. Och min vän Piper, en gång världens stoltaste lands statsminister, var sitter du nu? Du är den som allt Ryssland nu rör sig omkring, ty du är alla fångna blå svenskars mest flitiga tjänare, och intet blod är så livsviktigt för gamla Ryssland nu som alla krigsfångars svenska."

Ack, Piper, vår store minister, vår landsfader, ty han var såsom en fader för konungen och därför även en fader för landet, och ingen betjänade landet mer väl än lakejen Carl Piper, den skämtsamme klipske voltairiske kvicke och sluge ministern. Han var i den långa blå raden av blå statsministrar den förste och störste. Var var han just nu? Han satt i dystert ryskt dragigt iskallt och snuskigt grått fängelse, helt isolerad från hela den oryska signade världen. Men elden var ej ännu släckt i hans hjärta. Han sade:

"Det finns i Moskvas allra mörkaste innersta håla en gravplats för tsarerna. Bland döda tsarerna märks först och främst en hög kista draperad i onda förbannelsens röda och blodiga tyg. Den förskräckliga kistan omhöljer den grymme Ivan den Förskräcklige, den allra störste av tsarerna, han som slog Ryssland i järn och som kuvade Ryssland med skräck. Röda tyget som höljer hans kista är hårda fördömelsens, bannlysningens och förbannelsens tecken. Han dog världens digrast och hårdast förbannade hatade karl, och den röda förbannelsen som han med missgärningar oklokt skaffade sig har alltsedan hans dagar följt med alla tsarer och skall följa med dem så länge de finns. Den skall till och med sprida sig. Aldrig skall Ryssland och tsarerna lyckas befria sig från den. För varje försök som de gör att bli av med den skall den blott bli ännu värre och tyngre och liksom ett Nessosplagg gräva sig djupare in i all ryskhets förbannade självhärskarkropp med dess själ och dess hjärta. Med tiden skall röda förbannelsen sprida sig neråt från tsarernas höghet och snart vila över var ryss. Hela Ryssland skall en dag, liksom grymme Ivan, få vila och lida och omhöljas i röd förbannelses blodiga och outhärdliga hemska osalighets täcke. Allt ryskt skall bli rött såsom blodet, och allt som bär den ryska färgen skall vara förbannat för evigt. Allt Ryssland skall dränkas i röda förbannelsens färg, så att vart man än skådar man ej annat ser än den digert påminnande röda förbannelsens färg. Och det skall aldrig finnas nå'n undanflykt från den förbannelsen. Dränkas skall Ryssland i blod, i den röda förbannelsens blodiga grymma och stygga förödelse, som aldrig någonsin skall kunna upphöra, förrän till slut en dag ryssarna äntligen lär sig vad svenskarna ville förkunna för dem, undervisa dem i och fromt visa dem vägen

till: frihet för samvete och religion och från den största fåfängan: det alltid onda fördärvliga dödsdömda självhärskardömet."

I Bender spanns ständigt intriger mot kungen och svenskarna. Dumme sultanen såg ej mera åt konung Carl och hans män. Han gav fan i de blågula gästerna. Ingen av dem fick nå'n talan hos karge sultanen. Och kungen förtvivlade. Vålnader viskade till honom under de sömnlösa nätterna:

"Det är av avund blott som du vill ryssarna illa. Du vill icke unna dem den fagra storhet de skaffat sig."

"Ej var jag avundsam mot någon mänska och än mindre mot något land, när fördärvliga kriget begynte," försvarade konungen sig mot de plågande andarna.

"Men nu när allt är förlorat så fortsätter du onda kampen mot världen blott på grund av avund och illvilja. Du kan ej tåla tsar Peters gudomliga storhet."

"O andar, blott lögner och falskheter kommer ni med! Ni vill endast min död och min undergång, och sannerligen skall ni en dag uppnå ert mål."

"Det är icke nödvändigt. Du kan ju själv avbryta kriget, få fred med Europa, som du så vanvettigt självsvåldigt bekrigar, och nöja dig med ett försvagat och rumphugget Sverige att fortsätta vara monark för med mycket beskurna maktbefogenheter. Där har du ditt val, som är livet."

"Och skulle jag då utan vidare bara ge upp?"

"Du har ej något val. Det är vad du blir tvungen till förr eller senare. Tänk bara hur många du redan har gått och offrat för din egenkärleks och fåfängas skull! Alla dina mest trogna och närmaste vänner är offrade av dig på slagfältet eller är prisgivna av dig åt evig rysk fångenskap längst bort i kallaste Ryssland, där de måste dö för din skull!"

"Hellre dör jag än slutar att stå för min rätt och mitt lands och all rättvisas!"

"Dö då, din dåre!"

"Ja, om ej för annat så för att bevisa min rätt!"

Och han vaknade kallsvettig upp ur sin hemska förfärliga mardrömsnatt. Morgonen var redan kommen. Han hade blott sovit i två korta timmar. Där ute sken solen, och fåglarna sjöngo, och floden flöt makligt förbi i sin bädd och var bländande glittrande glad, ljus och blå. Kungen utbrast inför fagra friska naturens välsignade grönskande ljuvliga anblick:

"O ljuva välsignade verklighet! Vad är sjukt grubbel och mardrömmar, ond och morbid fantasi och mörk meningslös skräck för det kommande, aningar om tragedier i framtiden och andra sorger i jämförelse med din eviga härlighet? Allting är värdelöst som ej är verkligt och sant. Men vad står bakom sanningen, vår ljuva verklighet, fakta och händelser och världshistorien? Jo, sagor och dikter, berättelser, ord, visor och blå legender. All verklighet kommer av Ordet. Vad hade det blivit av Hellas förutan den blåögde Homeros och store Platon? Jo, slätt ingenting! Och vad hade det blivit av all världens kristendom utan de blå evangelierna? Jo, ännu mindre! Förutan en Dante så hade det ej blivit nå'n renässans, och vår stormaktstid faller tillbaka på Johannes Magnus. Allt har gått förlorat: min makt och all härlighet, hela mitt rike, min ära och hela mitt rykte. Blott en sak har jag ännu kvar: min okuvliga

längtan att bli något. Om jag blott blev något föremål för någon saga, om blott jag ej blev totalt bortglömd av världen, om blott något minne av mig fick bestå i all framtid, så skulle jag vara helt nöjd, ty då skulle jag icke ha levat förgäves. Om jag bleve föremål för någon sanningskär dikt lika värdefull såsom en saga av Homeros eller av Shakespear, då skulle jag vara i evighet tillfredsställd. Då skulle mina mest högtflygande ambitioner ha infriats över all världslig förväntan. Men ack, mina utsikter därtill är små, ty Poltava förgjorde ock den möjligheten, då min krönikör där blev avbruten och hela hans digra arbete där gick till spillo, och ingen har återupptagit det sedan. Blott Hultman är trogen ännu min legend, men han är ingen Dante, än mindre en Homeros och allra minst någon Shakespear."

Men en dag så kom det en hemlighetsfull mystisk misstänkt kurir till kung Carls läger. Budbäraren insisterade på att få komma till kungen personligen, emedan han sade sig ha personliga hemliga brev till Carolus personligen.

"Och ifrån vem?" ville var och en veta, men ingen fick veta det.

"Den hemligheten är endast för konungen," svarade ryske kuriren.

Omsider så släpptes han fram till kung Carl, som emottog det här synnerligen märkvärdiga brevet från själva tsarevnan av Ryssland, tsar Peters gemål Katarina, ursprungligen fru Martha Kruse:

"Min konung! Jag hört att ni är kultiverad och from, lugn och sansad och lärd och därtill en högst godhjärtad man. Jag har dessutom sett av porträtt att ni har ett gott utseende. I allt detta är ni tsarens motsats, som är en brutal, låg, lätt uppbrusande och odrägligt grym tölp, som jag börjar att tröttna på. Hans skandalösa excesser i smaklöshet börjar att gå mig på nerverna, och jag vill ej bliva medskyldig till ett tyvärr troligt framtida mord på den ädle Alexis, hans enfödde son, som han tydligt tycks ämna förfölja till döds, den förskrämde och stackars martyren, den fromsinte munken, som fadern är djurisk nog att tvinga alkohol i, så att han redan är alkoholist: han förgiftades redan som barn. Nu är jag ursprungligen svensk, och jag tycker ej om att mitt moderland skall likvideras av Ryssland. Nu ber jag er: säg blott ett ord, och ni skall ha i tsar Peters endaste överman, hans egen hustru, en vän som skall hjälpa er segra mot ryssen. Jag kan ge er Ryssland, dess tron och dess framtid och lämna allt över i er hand, om blott ni är villig att bjuda mig er hand i gengäld. I väntan på ert höga ord förblir konfidentiellt jag er trognaste vän, Katarina." Där var ock ett P.S.: "Förstör detta brev när ni läst det, om ni är en hederlig man, vilket jag håller er för att vara, i motsats till samtliga ryssar jag träffat. d.s."

"Har ni fått detta brev från tsarevnan personligen?" frågade konungen.

"Det måste jag inför samtliga tiga om utom för er."

"Har hon sagt er vad hon har skrivit?"

"Jag är något kunnig om meningen med det, fastän det är skrivet på svenska."

"Hon kan ju ej skriva. Hur har hon det skrivit?"

"Hon fick hjälp av en fången svensk karolin, en god vän till mig själv, som har kommit i gunst trots sin svenskhet för sin öppenhjärtlighets skull hos de högsta i hovet."

"Jag tror dig. Men du måste hälsa henne tillbaka att vi ej förhandlar med horor eller bigamister."

Förkrossad föll ryske kuriren, tsarevnans förtrogne, på knä. "Men ers nåde! Ni kan icke nu mena allvar! Vet ni vem hon är?"

"Jag vet allt om det fruntimret. Hon är fortfarande gift med en helsvensk dragon, som för den sakens skull förts till bortersta kallaste hörnet av norra Sibirien. Hon lät sig förmälas med tsaren fastän hon var gift med en svensk. Hon har dessutom varit ej blott Sjeremetjevs men även furst Mensjikovs paramour par préférence. Slika horor betackar vi oss för, då vi ej kan ta dem på allvar."

"Men herre! Hon kan ge er Ryssland!"

"Jag dör hellre såsom en hederlig man på brutalaste sätt än jag mottager all världens makt av en hora, om än det betyder att jag sedan får leva i sus och dus. Det är nog! Jag har sagt sista ordet. Försvinn till er matmor. Förtig att jag nådigt har kallat tsarevnan vid hennes mer riktiga namn, och framför min respekt och mitt tack till den horan, men säg henne, att mitt svar måste tyvärr bli ett nej."

Och den hemlighetsfulle kuriren fick finna sig i att bege sig från lägret längs samma smygvägar som han kommit dit. Och historien förmäler att fru Katarina blev mer imponerad än sårad av konungens svar.

Kungen och alla svenskar var plågade av att sultanen ej såg vad som hände i världen, att han totalt blundade för alla skurkstreck som av ryssar mutade höga visirer jämt spelade honom tyst bakom hans rygg, och att han kunde svälja och smälta att ryssarna ej gett tillbaka hans Azov, som de heligt lovat vid Prut. Och det fanns ingen svensk som fick tillträde och audiens hos sultanen.

Men si! Det fanns en man vid namn Gustav Celsing. Han var mycket from, och han var nästan ansedd som för from. Man tyckte han var litet fnoskig och halvgalen, men han var kunnigare än de flesta, ty han kunde flytande turkiska, stadig arabiska och ej så pjåkig hebreiska. Han, i sin enfaldighet, var klar nog att bestämma sig för att riskera sitt liv för att väcka sultanen ur dennes blå drömmar om mänskornas godhet och pålitlighet. Han skrev stilla i tysthet en klagoskrift och klädde ut sig till turk. Det var allom bekant, att envar som pådyvlade höge sultanen en klagoskrift skulle bli avrättad. Dessutom var det blott möjligt för en menig man att få tag på sultanen när denne red in till moskén, väl bevakad och omvärjd av hela sin livvakt. Men Celsing var hårt fast besluten att taga sig genom all livvakten med alla sablar. Hans vänner begynte att ana vad han hade satt sig i sinnet och sökte att hindra hans helgalna företag, men han smög ut genom fönstret och klättrade tyst ner till marken på hjälpsamma trädgrenar. Vännerna stod bakom väl låsta dörren till hans lilla rum och försökte att taga sig in. Celsing ställde sig ute bland folket på gatan i väntan på höge sultanens moskébesök. Och store Ahmed den Tredje kom sävligt på väg med sitt följe. Och Celsing begav sig på väg ut i gatan. De enkla grå mänskorna ropade:

"Han är ju galen! Han vet icke alls vad han gör! Han är rubbad!"

Och alla försökte att dra honom till sig tillbaka, men han slet sig lös och gick in bland de blodiga livvakterna och höll upp klagoskriften inunder sultanens blå näsa. Och Ahmed, han bleknade. Men han tog mot lilla brevet, och Celsing blev bortförd

och inspärrad i ett mörkt fängelse för att där invänta döden. Men på finkans väggar så diktade han med sitt livs sista skymningsförtvivlade krafter:

"Jag frös och jag svälte
med fröjd för min hjälte.
De våra förblödde.
De ädlaste dödde.
Hans skara är fången
med gamla och unga.
Hans stjärna är gången
i skyarna tunga.
På främmande slätter
hans stoltaste ätter
vid kyrkorna ligga.
På strå fick han ligga
och nämns dock den störste.
I hungrande, alla,
på stenarna kalla,
kom, skåden er Förste!"

Så skrev han på fängelsets väggar. Så ristade han in i fängelsets murar med en liten stenflisa, i fasta tron på att han nästa morgon var dödens.

Men så kom en vakt som förtäljde:

"Kom ut! Ni är fri! Store höge sultanen skall noga begrunda er klagoskrift, som upplyst honom om förräderi och komplotter, som han blivit glad åt att få lära känna."

Och så fick vår Celsing sin frihet tillbaka, totalt oförmodat. Men den som blev ett huvud kortare var storvisiren, som mottagit mutor av tsaren. Och store sultanen, i vredesmod över att ryssen ej uppfyllde ett enda fredsvillkor, red ut med hela sin här och begynte ett nytt krig mot svekfulle ryssen. Och åter var kungen av Sverige höge sultanens högst vördade och högst beundrade hjälte och vän. Peter blev rädd av turkarnas rustningar och gav med ens plötsligt med sig. Herr turken fick Azov förutan batalj, och tsar Peter gick till och med med på att utrymma Polen och länsa det mycket olyckliga landet på ryska soldatskaror. Och åter slöts det en fred. Men ej lämnade ryssarna Polen i fred heller denna gång. De dröjde kvar där, som tvångströja på en arm galning, och icke en ryss gick ur landet, trots att Svarte Petter förfäktade inför all världen att samtliga ryssar visst gjorde det och att allt Polen var lika tomt på ryssar redan som ett noggrant urdrucket ölfat var heltomt på öl. Saken blev noga undersökt, först utav svenskar och sedan av turkar, och höge sultanen var tvungen att se kalla fakta i vitögat: icke en ryss hade än lämnat Polen. De låg där än kvar som vampyrer och blodiglar och sög metodiskt ut allt Polens blod. Då lät höge sultanen sin nyblivne storvisir strypas, som alla de andra, och på samma sätt, enligt turktraditionen, med ett silkessnöre. Och därefter lät vår sultan strax förklara ett nytt

krig mot ryssen. Och nu är vi framme vid tidpunkten för Stenbocks pommerska härskaras saga, berättelsen om Sveriges sista armé, Nordens starkaste makts sista döende ansträngning för att försvara sig. Samtidigt gick turken upp emot ryssen och Stenbock i Pommern mot dansken och ryssen och tysken. Nu äntligen såg någonting ut att börja fungera igen. Kanske var ej allt hopp hopplöst ute ännu? Kungen tänkte dock utan ett uns illusioner och blå dunster:

"Var ej för säkra på framgången, svenskar. Tro aldrig att lyckan och framgången varar. Den är blott ett ögonblicks ljus som snabbt bländar och hänrycker världen för att genast slockna, förgås och försvinna. Den är icke pålitlig. Ingenting gott är alls pålitligt. Gud kommer in till oss blott för att genast gå ut. Tvivla på allt som bländar och hänrycker, strålar och lyser och dränker all världen i ljus, ty allt ljus är blott till för att slockna. Tro ej att det nu ska gå väl, ty det finns ingenting som går väl här i världen."

Och kungen fick rätt. Arme Stenbock blev slagen i grund vid Stralsund, där hans hela förrådsflotta skingrades och blev förgjord av det ovanligt dåliga vädret. Han kämpade sedan i Tyskland förutan resurser, förutan nå'n möjlighet till någon seger, han segrade grant invid Gadebusch utan att få någon lön eller ha någon vinning därav. Han tog hem stora potten vid Gadebusch, men vad var det till för hjälp när han sedan totalt var bankrutt? Stolta härliga segern vid Gadebusch gav blott en mjuk skonsam dunmatta att dämpa Sveriges sista armés svåra fall med. Och Stenbock, helt inringad av alla länder och makter i hela det norra Europa, helt utan resurser, förråd och proviant och helt avskuren från gamla Stockholm och gyllene Sverige, som icke hade nå'n möjlighet att vara till någon hjälp, kunde ingenting annat än kapitulera. Hans män svalt ihjäl för hans åsyn. Han hade ej kulor, ej krut, och hans pengar var slut, ty hans lands sista pengar var slut. Hans otaliga fienders danska och tyska och ryska arméer var fyrtio tusen och hans egna män endast tolv tusen halvdöda män. Han var tvungen att giva sig fången, ty eljest så skulle de sjukdomar som spredo död bland hans svårt undernärda blå bröder utrota dem alla. Han gav sig till fienden medan de än erbjöd villkor som var överkomliga. Och därmed var svenska pommerska härens rätt korta och tragiska men ärorika blå saga till ända. Och danskarna jublade, druckna, berusade, dårade av skadeglädje.

Men den av sultanen så länge så varmt efterlängtade pommerska härens ohyggliga nesa och fall och osaliga motgångar gick store gode sultanen så hårt djupt till sinnes. Han insåg att svenskarna ej längre var alls att satsa på. De var ett dödsdömt förbannat och otursförföljt tragiskt släkte som det nog var bäst att ej ha mer att göra med. De var ett kostsamt och oekonomiskt betungande olönsamt bihang som det nog var bäst att snabbt göra sig av med, förrän de drog med sig sultanen och hela Turkiet i fallet.

"Vi har icke råd med de tiggarna. Vi kan ej mata, försörja och tungt underhålla de svenska odugliga lata förlorarna. Vi vill ej mer hålla olyckans folk under vårt rena tak. Det är dags att de packar sig snarast iväg. Sveriges kung, du får ge dig iväg ifrån Bender. De dina behöver dig hemma i ditt eget land. Ge dig av till det folk som vill ha dig, och lämna det folk som blott önskar bli av med dig," sade sultanen.

"Ack, höge sultan! Arme svensken där hemma vill just lika litet som ni ha med kungen av Sverige att göra. Vårt land är förhärjat och drabbat av digra oändliga och ofattbara olidliga sorger och olyckor, och all skuld lägges av folket på kungen. Hur kan han väl fara tillbaka dit utan att först hava upprättat Sveriges ära?" bad den ädle Poniatowski förkrossad och vädjande.

"Ni kan ej fortsätta leva här på vår bekostnad. Det går icke an! Och jag ser ju för tydligt att era försök att få Sverige på fötter igen är helt gagnlösa! Vi skall få vänta i evighet innan ert fosterlands ära är återupprättad, och så länge kan vi ej vänta! Försvinn! Packa era pinaler och gå! Vi är trötta och utledsna på era skamlösa svindlaraffärer! Ni har snyltat nog i Turkiet! Vi orkar ej mera med er parasiter! Så ge er nu bara iväg! Annars skall vi nog tvinga er!"

Och Poniatowski, den ödmjuke gode polacken, beslöt sig för att konferera med kungen om saken och svarade:

"Nå, jag skall tala till kungen, och troligen lyder vi eders nåds härlighets kloka förnuftiga vilja."

Och Poniatowski, sultanens och konungens vän, drog sig vördsamt tillbaka, och gode sultanen slogs aningen av dåligt samvete.

"Månne jag varit för hård emot svenskarna, gästerna, detta gudfruktiga fromma enfaldiga folk? Måtte kungen ej ge sig iväg utan att taga blott goda tankar om mig med sig hem."

Kungen var icke alls svår att få övertalad. Han ivrade starkast för själv att snabbt åter bege sig till hemlandet och ta om hand alla skingrade slagna på herdar berövade trupper och krigsfolk. Han ville själv ingenting hellre. Han längtade åter till Norden, till krigsskådeplatsen, till att få ta hand om besegrade svenskarna i norra Tyskland och åter få leda dem till slutlig seger. Han brann av begär att få komma iväg ut ur turkarnas fångenskap till fria Norden. Och allting planerades. Khanen av Krim skulle själv eskortera kung Carl genom Polen till Pommern med nödvändig skyddande härskara. Allt skulle ske enligt hederlig ridderlig stram procedur. Men då kom det till konungens kännedom: där var ihopsmidd en djävulsk komplott! Käre August den Starke, som tagit tillbaka sin helt orättmätiga makt över Polen och drivit den ädle polacken kung Stanislav bort över haven till gamla Kristianstad, – han hade på tyskt djävulskt vis, som om Patkul ännu var i farten på lömskaste vis, intrigerat med khanen av Krim och nått ett ofint avtal med denne: den förr så otadlige Krimkhanen skulle beledsaga Carl in i Polen och där överge honom åt hans kusin starke Augusts rätt smutsiga händer. För det skulle Krimkhanen bli mer än skäligt och väl kompenserad. Den fula komplotten blev känd genom Poniatowskis och trogna drabanternas nit för sin konung. Och kungen av Sverige vägrade då att bege sig iväg som han lovat. Han stannade kvar, ty han ville ej unna de onde den glädjen att få honom fången. Och samtliga turkar, visirer, seraskier och framför allt höge sultanen blev ytterst förgrymmade. Hur kunde den galne snorvalpen understå sig att förbli uti Bender, trots höge sultanens uttryckliga order? Men konungen sade:

"Vi skall visst bege oss iväg snart, så fort som vi kan. Ha blott tålamod och lugna ner er, vi ber, kära turkiske vänner."

Sultanen for ut:

"De skall bort från vårt land medelst kulor och krut, medelst eld, våld och brand, om de ej genast ger sig iväg på momangen!"

"Sultan, vet att det är emot varje religions helga rätt att förneka oskyldiga prövade skeppsbrutna hemlösa gäster Guds jord till att stå på så länge tills de själva kan ge sig vidare därifrån med egna medel. Och vet att, så länge man vill driva ut dem med våld är det tydligt och klart att man blott önskar giva dem över i fiendens händer och offra dem gudlöst åt rovlystna hedningars skändliga händer. Men blir vi antastade av er med våld förrän vi gett oss villigt iväg skall vi även försvara oss däremot."

Nu drog sultanen in svenskarnas underhåll, så att de fick börja svälta och klara sig själva. Och blinde sultanen var okunnig om krimska khanens komplotter mot Carl, ty sultanen åhörde och lyssnade hellre till khanen och andra av svenskarnas fienders mutade bövlar än till någon rättfram och kunnig och sanningskär om fakta medveten svensk. Och när två svenska bud ifrån norr kom med nyheten om stora segern vid Gadebusch – ack, kära vänner, jag har trasslat till vår historia i ivern att kungöra den! Stora slaget vid Gadebusch hade ej utkämpats ännu när khanens komplott emot Carl blivit uppdagad. Sveriges pommerska här var ej fallen ännu. Det var det lilla stillestånd som Stenbock slöt efter hemska Stralsund som gick Konstantinopels sultan så prekärt djupt till sinnes. Och nu, just när Konstantinopels behärskare stod i begrepp att med våld jaga ut den i krigsdåd oduglige svensken från Bender, red bud till sultanen om svenskarnas seger vid Gadebusch. Men glada budet kom ej till sultanen. Det fångades in av visiren herr Soliman Pascha och släpptes ej fram, ty sultanen fick ej bliva störd utav för svensken gynnsamma nyheter. Samtidigt gav den uppretade bålde sultanen, okunnig om Gadebusch, sin onde fule seraskier och mutade Krimkhanen löfte om att få fritt göra med kungen av Sverige vad de behagade om han dumt fortsatte vägra att fara nu genast.

Då gick janitjarerna och alla turkar mot Bender att tvinga ut kungen, och alla de mutade paschorna och storvisiren, seraskiern och khanen av Krim drog på munnen och visade grymmaste leendet, började drägla av lystnad och sniken aptit och begynte att gnugga de giriga händerna. Nu skulle härliga ädla och kungliga lejonet slaktas och noggrant berövas all härlighet, kunglighet och allt dess ädelmod! Ögonen brann av den sniknaste grymma förstörelselusta på ruttna barbarerna.

Men nu kom budet om Gadebusch fram till sultanen. Det kunde ej mer hållas hemligt. En blixt ifrån ovan! Ett ljus ifrån Gud! En otrolig och underbar härlig och omöjlig seger helt i svenske konungens stil! Än var Carl, turkens fånge, Carolus den Tolfte! Och väne sultanen begrep strax att han tagit miste. Han fattade att han förgått sig mot Carl. Ja, han ångrade fullkomligt allt vad han sagt och befallt om den arme skyddssökande gästen från Norden. Han skickade genast ett bud till sin vän uti Bender och bad honom efterge allt vad han brutit och hälsade att han nu var mera vänligt och positivt inställd till svensken än någonsin.

Men goda budet om härskarens goda förändring i kynnet var alltför sent ute. Kung Carl skulle aldrig få mottaga det, ty i Bender, igenom visirers, seraskiers och

Krimkhanens djävulska sattyg, var allt redan ett enda brinnande helvete. Turkarna var det som anföll, uppviglade av sina mutade herrar. De turkiske var nu till antalet minst tio tusen och svenskarna var kanske ett tusen, men de blå svenskar som iddes att motstå och kämpa mot turkarnas vettlösa massor var endast ett fyrtiotal varav kungen var en. När de blodiga turkarna anföll så ropade konungen:

"Svenskar! Bevisa er nu som ni är! Dessa hönshjärnor, mutade av våra fiender, kommer för att genom våld tvinga oss till vad vi icke vill. Låt oss visa de vettlösa dumrarna nu vad vi går för. Vi skall aldrig låta oss styras, befallas, bemästras och tvingas av andra till sådant som vi ej gör själva och självmant. Vi får aldrig falla till föga för mutade hjärnlösa kräk, ignoranta och gudlösa dårar och fåntrattar som icke vet vad de göra. Bevisa de dårarna hur oerhört lågt de står med att vägra att finna er i deras fnoskiga tafatta övervåld!"

Och därigenom så gjorde de svenske hårt motstånd mot oöverskådliga turkövermakten.

"Du hop, du har tallösa ansikten men ingen själ. Vad är väl något mänskligt värt som icke har någon själ? Det som ej har en själ kan ej heller ha något som helst mänskligt värde. Du oöverskådliga övermakt! Du kanske är cirka tolv tusen ansikten stor, men din massa är värdelös såsom en ensam förkastad dum nolla. En enda rejäl individ är ofantligt och oöverskådligt mer värd än ditt själlösa allt ruinerande hav. Du är ingenting värd, du barbarhop! Den största av mänskliga nollor, det mest värdelösa av mänskliga oväsen, är vad du är," tänkte kungen allt medan han stred med de sina mot överallt stormande skräckslagna turkarna. Ja, arme turken var skräckslagen, ty han fick ej bukt med den oansenlige svensken. Då stack de de

svenskes försvarshus i brand. Snart brann huset som fnöske, och konungen med sina trognaste var kvar där inne. De höll på att raskt brinna upp. Elden var redan frisk uti deras blå kläder, och huset höll på att i brinnande skick störta samman. Då gav sig kung Carl med hans vänner med elden i kläderna ut, var de fortsatte tappert att redigt försvara sig. Kungen försökte att leda de sista försvararna av ljus svensk frihet till ett skyddat ställe där de kunde fortsätta kämpa till slutet, men konungen snavade ytterst försmädligt och olyckligt och föll till marken. Hans närmaste medkämpe kastade sig genast på honom för att ge skydd åt hans dyrbara kropp, och så kastade sig ännu en på de två, och en till och en till, turk på turk, svensk på svensk, tills där blott var en enda stor röra. Och konungen, under all vikten, bröt foten men sade ej någonsin till någon människa något därom. Och han fängslades, och hans kamrater togs de även alla till fånga. Så slutade kalabaliken i Bender. Högst femton av svenskarna låg kvar i området döda, men av stackars turkarna låg det kvar döda minst två hundra kämpar. Så gick det när ett tiotusental turkar var fräcka och dristiga nog till att våga ett anfall mot fyrtio svenskar.

Och konungen, röksvärtad, krutstänkt och blodig, med trasiga kläder som nog var totalt sönderrivna, begapades av hela världen. Han fördes till skurken seraskiern och blev intervjuad av denne. Han stod upp vid samtalet, trots högra krossade skadade foten, och trots att han erbjöds att sitta. Han umgicks ej med lumpna skurkar på deras nivå. Han var nöjd med sin dag, men beklagade att ej fler svenskar gjort motstånd. Han tyckte att slagsmålet varit för mycket ett skämt och för litet på allvar. En fars utan mening var kalabaliken för honom. Men glad var han som aldrig förr i Turkiet, och vid bättre friskare högre humör än han någonsin varit alltsedan Poltava och Perevolotjna. Han tackade till och med Gud för den hopplösa men ljusa striden, som var ljus emedan han i den fått visa att han alltjämt ägde sig själv.

Men när Stenbock fick höra om konungens tillintetgörelse nere i Bender betydde det slutet, det allting förintande och ruinerande slutet för alla hans planer och för hela Sveriges framtid. Nu kunde ej längre ett framgångsrikt krig emot hela illvilliga världen mer kämpas på två breda fronter: i Pommern mot danskar och tyskar och ryssar och i Ukraina med turken mot ryssarna. Nu skulle samtliga ryssar förläggas till Polen, ty nu skulle turkarnas krig gå i putten emedan ej längre kung Carl var dess drivfjäder. Vad kunde Stenbock väl göra? Som sagt höll hans hela belägrade här på att svälta ihjäl och dö ut genom sjukdomar och ren misär. Och, som sagt, Stenbock kapitulerade, mördad av nyheten om kungens slutliga nederlag och Svea rikes förlust av dess livs sista vän: tvivelaktiga turkiska stormakten. Ty efter Carls sträva motstånd vid Bender så gav ej den opportunistiske turken mer ett enda vitten för Sveriges vänskap.

Men lyssna nu till världens djävulska spel! Nu var Sveriges kung mera oskadliggjord än han någonsin varit. Han låg såsom fånge hos onde sultanen och fick ej gå ut ens. Ju mer tolfte Carl blev berövad sin makt över världen, dess mer kröp då ormarna fram över den. Danmark hade gjort Ryssland dess livs största tjänst med att sinka blå svenskarnas hela proviantflotta utanför Rügen, och danskarna fortfor förnöjda att tjäna och upphjälpa det oinskränkt övermodiga Ryssland, nu hela

Europas mest laglösa huvudmakt. Allt gjorde danskarna för att betjäna och hjälpa de ryske att blåsa ut Sveriges ljus. Ack, o himlar och jordar, var finns väl den kraft och den styrka att orka beskriva det utsatta svenskfolkets lidanden under de år som nu följde? Vem har väl förmåga att skildra de fasor som svenskarna utsattes för under den största ofreden? Icke en människa duger därtill, ty det finns ingen människa som är så omänskligt okänslig, hjärtlös och kall att han, utan att själv därvid bli upprörd, nedslagen och nästan gå under av rent medlidande, kunde befatta sig med Sveriges lidanden under de närmaste fem förestående åren. Det går inte. Det tar emot, ty det är alltför tröstlöst och gör alltför ont. Blott med hjälp ifrån ovan kan någon med rätt skildra helvetets yttersta fasor.

Och Stenbocken kapitulerade med sina svenskar på de klara villkoren att de ej skulle få vara i fångenskap längre än tills det betalades till Köpenhamn en stor lösen på ett hundra tusen riksdaler från Stockholms regering och herr Arvid Horn. Dansken hade mer ivrat för kapitulering på dessa rätt vänliga villkor än svenskarna själva, ty danskarnas här hade varit än mer illa ute än svenskarnas. Och från det hela bankrutta utfattiga Sverige samlades än en gång tappert ihop lösensumman, det oöverkomliga oöverstigliga svindlande blå kapitalet. Var man gick och offrade sin sista ko och sin understa skärv. Alla älskade Stenbock i hela det anfallna riket och mest uti Stockholm och Skåne. En man som herr Stenbock fanns det endast en av i hela den ändlösa världen, och han skulle vara i Sverige och inte i Danmark. Så lyckades summan ihopsamlas, och den blev väl transporterad till Aabenraa på andra sidan om Östersjön. Danskarna mottog den tacksamt men släppte ej Stenbock och fångarna.

"Vänta ett slag," rådde Frederiks allvisa rådsherrar, "släpp ej de svenske förrän vår vän ryssen har erövrat Finland."

Och Frederik lyssnade gärna på det vänstra örat. Och hans utav tyskar och ryssar och all världens vidunder mutade rådsherrar fortsatte:

"Bäst, dock, kong Frederik, vore om svenskarna ej kom tillbaka till Sverige alls, ty då vore helt visst kriget vunnet med säkerhet."

"Men kan vi avrätta tolv tusen man utan vidare?"

"Nej, men vi kan sätta in dem i fängelser, där de är tvungna att dö av naturliga skäl."

"Ädle herrar, så tänker och talar blott djur, icke människor."

"Vi talar endast för Danmarks, vårt fosterlands välgång och ära. Vi vill vinna kriget – är det icke sant? Vi kan vinna det om vi ej ger Sverige åter den här på tolv tusende man som vi har i vår hand."

"Ack, vad är väl den sak värd som tjänas med sådana medel?"

En sak som än mera försvårade villkorens uppfyllelse var att tsaren nödvändigt helt rättslöst kom klampande in i den fagra ömtåliga sköra porslinsbod som kallas för diplomatin och argt fordrade att Danmark ej skulle ge några svenskar tillbaka förrän Sverige givit varenda rysk krigsfånge åter till Ryssland. Vad hade de ryske med saken att göra? De hade ju flytt ständigt för varje svensk som de någonsin sett. Endast när de fått höra att svenskarnas kung blivit skjuten, så att han ej mer kunde

leda sin här och riskera sitt liv med att anföra den, hade de vågat lämna sitt gömställe. Och käre August den starke av Polen, som nu åter var alla trogna polackers tyrann, fastän han inte alls var polack utan tysk, sade öppet, tillkännagav, fordrade och var av åsikten att Stenbocks här borde tillintetgöras och utrotas eller åtminstone oskadliggöras för en längre tid.

Och den stora och glada transportflotta som kommit över för att återföra de svenske till hemlandet fick fara tomhänt tillbaka. De fick bara tji, och i fängelset stormade Stenbock och dundrade värre än Tor. Med all rätt gick han våldsamt till storms mot de danske och skyllde dem för både löftesbrott, fredsvillkorsbrott och vart brott i all världen. Men danskarna svarade:

"Stenbocken spelar teater. Han vill slå blå dunster i oss. Lyssna ej till hans spelade sorg och förtvivlan. Tag icke hans tårar på allvar. Det är endast onda förrädiska blå krokodiltårar. Med sin teater vill han locka oss till att göra vad ont är för Danmark. Det skall icke lyckas den skojaren och den bedragaren. Vi vet nog vad den förrädaren och opålitlige sluge beräknande skurken Odysseus nog innerst inne försöker att dilla i oss. Ja, vi känner hans falska illfundiga lömska sataniska syften."

Och Stenbocken grät faktiskt. Han grät av saknad till hemmet, till sin kära älskade hustru, som han aldrig mer skulle åter få se, och till sina små näpna förtjusande älskliga goda små småttingar. Stenbocken grät, ty han saknade Sverige, de gröna oändliga hjortrika småländska urskogarna och de eviga svenska välsignade vildmarkerna, älgars, rådjurs och uroxars paradis, mårdars och bävrars och renars jungfruliga hemvist. Han grät, ty han visste att rådet i Stockholm gav lika totalt fan i honom som de nu gav fan i hans konung, den ende som verkade för att ge Sverige rättvisa, ära och heder.

Och svenskarna i glada Danmark begynte att sträckbänkas. Ej fick de mat eller underhåll om de ej arbetade, och det fanns ingen dansk man som alls ville giva dem arbete. Somliga sattes på vatten och bröd. Ingen hade det drägligt.

Till slut fördes Stenbock till konungens stad Köpenhamn. Där fick han leva fritt som han ville, men hade ej ett enda rött litet öre. Regeringen hemma i Stockholm beslöt att ge honom ett underhåll, men aldrig fick han det, liksom han aldrig fick någon betalning för sina år som Sveriges fältmarskalk. Och snart beskar man hans frihet. Hans korrespondens blev med noggrannhet utspionerad, och allt vad han gjorde bevakades. Mer och mer blev han behandlad som krigsfånge. Slutligen flyttades han från kong Frederiks huvudstad till ett kastell för förbrytare utanför staden. Kastellets namn var Fredrikshamn. Där fick han sitta bakom grå galler, bevakad med yttersta stränghet, med som enda utsikt grå fängelsevallar och murar och järngaller. Där fick han sitta som en annan mördare till sina döddagar. Han isolerades helt och berövades allt mänskligt sällskap förutom en hund. Han fick skriva till kära familjen i Halland, men aldrig till någon svensk annars. Han skickade enträgna och smärtorika förtvivlade bönskrifter till konung Fredrik och ödmjuka vädjande bönande blå petitioner, men Frederik struntade i dem. Han kanske ej läste dem ens. Och det hjälpte ej hur mycket Stenbock än skyllde kung Fredrik och danskarna för usel hjärtlöshet, trolöshet, omänsklighet och oridderlighet i kvadrat

och kubik, ty hans ord kom ej till någon människas öra. Blott fängelseväggarna mottog hans fåfänga rasande vindjakt och struntade i dem mer likgiltigt och mer totalt, utan att taga någon notis om hans ordflöden alls, än det allra mest själlösa mänskliga öra väl skulle ha gjort.

Och där hemma i Halland stod hans ärvda älskade svarvstol förutan att brukas av hans ömma händer. Men han fick en annan fin svarvstol i fängelsehålan i stället, som han flitigt hängav sig åt, och han fick även böcker att läsa. Han fick till och med börja måla igen medelst penslar och färger på duk, som han ju var så skicklig på. Men den ohyggliga unkna fördärvliga fuktiga stinkande fängelseluften förstörde hans liv. Ständigt gick det blott utför med hans redan alltid så dåliga hälsa. Det vädrades aldrig i hans hemska fängelsecell, och han fick aldrig någon motion, ty han fick aldrig lov att gå ut. Onda gikten, som han gått och lidit av hela sitt liv, tog kontroll över hela hans kropp mer och mer. Snart så kunde han blott gå med kryckor. Mest låg han till sängs. Och den mat som han fick kunde inte ens hunden få ned eller röra. Av all den osaliga smörja som bjöds honom kunde han blott röra brödet och vinet. På brödet och vinet så höll han sig levande under sex ändlösa månader. Alltjämt försökte han fåfängt beveka kung Fredrik. Han bad om att få komma ut och få i sig en nypa frisk luft, men det kom inget svar. Om kung Fredrik blott svarat ett nej! Men det kom ingenting, inget ord, inget tecken, som visade att Fredrik ändå trots allt visste att Stenbock fanns och att han var en levande människa. Men ingenting nedlät konungen sig till att svara. Han lät arme Stenbock försmäkta ihjäl i hans fängelse med fläckfritt samvete.

"Ack, jag olyckliga människa! Icke en människa får jag mer se eller tala med! Icke ett brev från min dyrkade kära familj vill de danske mer låta mig tröstas av! De vill ej giva mig brev som har skrivits till mig av min egen familj! För var dag blir jag mera försvagad. Jag får ingen luft, inget ljus, bara mörker och stank som gör att jag ej mera kan äta. Det enda som kommer i munnen på mig är mitt lidandes eviga salta och bittra och beska osaliga tårar. Allt ruttnar omkring mig; här finns rutten frukt, ruttet vatten och helrutten avföring, som allting bidrar till att jag själv mer och mer ruttnar med min gamla skröpliga kropp. Men vad är mina kroppsliga lidanden mot mina själsliga? Vad har väl hänt min familj, eftersom jag ej någonsin får veta någonting om dem? Min oro för dem, min förskräckliga ovisshet om hur de mår, min kontaktlöshet med dem, min avskildhet från dem är som tusen helveten för mig. Det finns inget helvete värre än ovisshet, oro och ängslan och avskildhet från sina egna! Om endast jag ej gått och gift mig! Min konung har tilldelats ett mycket blidare öde som, liksom sin Bock, får försmäkta i fångenskap, men slippa ängslas och våndas och oroas för älskad hustru och dyrkade barn. Om jag vetat mitt öde! Då hade jag aldrig gått in uti äktenskapslyckan. Min konung var klok som ej gifte sig. Man vill ej ens låta mig få en präst! De vill göra min död så förfärlig som möjligt, och till och med anstränga sig för att göra sitt bästa för att jag skall komma till helvetet med att förvägra mig samtal med en helig fader! O danskar! Ni har redan fått mig i helvetets djup! Jag är där redan nu! Men i helvetet har jag fått lära mig att inget helvete varar för evigt. Det finns ingen evig evinnerlig pina, ty det finns en evig befriare som kan befria precis

vem som helst ifrån vilket helvete som helst. Den befriarens namn och benämning och titel är Döden. Snart kommer han och tar mig ur ert förbannade helvete, danskar! Trots all er förföljelse och all er ansträngning för att beröva mig allt som jag ägt: lycka, heder, familj, pengar, egendom, välfärd, stor ära och ansvar – så skall alla era försök digert komma på skam. Ty Befriaren står invid dörren och skall strax beslagtaga mig och beröva er mig och ge åter allt vad ni har tagit och ge dubbelt upp, som han gav ädle Job. Ty min gode Befriare är, till stor skillnad från er, en from rättvis och godhjärtad herre. Hans namn är ej Döden allenast. Han äger otaliga namn, men hans sanna ursprungliga grundnamn är Gud. Ja, snart kommer han och tar mig till sig och räcker lång näsa åt er och tillintetgör ert hela onda ryssvänliga hycklande falska och vidriga Danmark."

Så ropade Stenbock i sin okurerbara avgrundsförtvivlan, som ständigt blev värre ju längre mot slutet han kom och ju sämre för Sverige det gick:

"Ack, olyckliga, sorgliga, pinsamma, arma förbannade värld! Du som bländar dig själv och berövar dig själv dina ögon! Du jubelidiot som blott duger till självmord, som spräcker i okynne glatt dina blå illusioner, som är allt som håller dig uppe; du dåre, som sågar av grenen du sitter på, arma ohyggligt förledda och gudsövergivna, förkastade konungamördare, kejsaravrättare, titelförkastare, smädare av allting heligt, olyckliga ljussläckare, dumma vettlösa larmande fruntimmersdårade svinahjord, när skall igen ett fromt ljus såsom den svenska frihetens nu sorgligt kvävda ånyo få världen på fötter? Du dumme fördärvare av all moral, vem skall nu leda hän dig till rätta, när du har förgjort den som kunde det? Ack, när skall åter moralen få bukt med de onda förgörarna av allting heligt? Den kristna gudomliga sköna upplysande ordnande heliga goda moralen, vår Guds egen lag, varför har mänskan makt att förkasta dig? Herre! Jag vittnat för dig hela livet med att tappert kämpa för ditt allra kristnaste land, och jag dör med min själ alltjämt vittnande om dig. Du har trenne heliga namn, och de namnen är Makten, Moralen och Döden. Otaliga andra namn äger du även, men Makten, Moralen och Döden är de som jag mest tycker om. Herre Gud, släpp mig snart ur mitt fängelse! Kom snart och fria din lidande ödmjuke ytterst betryckte och pinade fånge! Jag ville ej någonsin krig, lika litet som konungen. Allt vad jag ville var frid, men det enda som livet alls gav mig var ofrid. Ja, ofriden har alltid varit min mest outtröttlige plågsamme reskamrat, och aldrig har jag alls lyckats bli av med den så efterhängsamme pinaren, trots att jag i hela livet blott ägnat mig däråt. Från vaggan till graven har ofriden ofredat mig och förföljt mig. O Gud! Vilken fasansfull avgrund jag blivit för varje år alltmer nedstörtad i! Vad är sanning? Blott falskhet och lögner. Vad får man för kärlek? Blott hat. Vad är lönen för gudfruktig kärlek till Gud? Alla människors hat. Vad är lönen för kärlek till nästan och människosläktet och allt som är mänskligt? Guds hat och förföljelse. Älskar man Herren så är man av människor hatad, och älskar man mänskor så är man förföljd av sitt öde och av Herren hatad. Vad är resultatet av trogen och nitisk och fläckfri och långvarig tjänst utav staten, av sitt eget folks dyra makt? Resultatet och lönen därav blir att sedan få se hur den makten, den staten och det egna folket och allt vad man levat för sorgligt och ömkligt och katastrofalt blott

går under och faller, förtrampas av andra, förgås och förintas. Ja, allt vad man levat för måste man se gå i kras och förgås och försvinna med en ömklig suck. Ingenting är stabilt här i världen. Man kan icke lita på något. Det enda man har är sig själv och den evige Herren. Så länge man tänker på Gud finns det hopp, men det hoppet blir aldrig infriat. Mitt liv var ett tragiskt försök som ej lyckades, ett väldigt experiment, som ej gick utan dunder kaputt. Säg mig, Herre, vad återstår nu utav Sverige, världens mest lysande stormakt, det kristnaste landet av alla, den ledande makten i hela Europa, med all världens starkaste kungamakt? Jag vet förvisso vad det blev av det så gudfruktiga mäktiga landet. Här sitter det nu bakom murar och galler och ser intet annat än murar och galler. Det är övergivet totalt utav världen. Det är isolerat, förnedrat och instängt i råttkatakomber. Det får icke arbeta mera. Det får icke kämpa och styra och handla och göra nå't mera. Nej, här måste världens betvingare sitta i ensamhet, unkenhet, stank, köld och sjukdom och ruttna i fängslande kedjor tills det icke mera är till. Vad har blivit av Sverige? Den allra uslaste av alla fängelsehålor, där Sverige självt sitter fängslat, förgråtet, förpinat och sjukt intill döden. Jag är en sjuk själ som försmäktar i en ännu sjukare kropp, och den kroppen är fängelset. Stenbock är själen, hans Sveriges själ, anfrätt, smittad, ihjälinfekterad och drabbad av fängelsets, kroppens, den vidriga onda materians förruttnande mördande hemska substans. Ja, vi dör, kära fiender, Sverige dör. Varen lugna för det. Snart är vi icke mera en nagel i ögat på världen. Snart slipper ni oss. Snart är vi ej mer Sverige men delar av Tyskland och Ryssland och Danmark i stället. Ni kan, kära fiender, snart ge er hän åt den enda ofarliga glädjen: den grå antiglädjen, den onda och grymma barbariska omänskliga skadeglädjen. Ty all annan glädje är farlig, ty all annan glädje är fåfäng och måste förbytas i sorg. Vad är glädje? Jo, det som går över i sorg. Men hur bruten min kropp än må vara så är ej min själ lika bruten, ty själen är Gud, och Gud kan icke bräckas. Jag trotsar ej och protesterar ej mot mitt omänskliga rättslösa öde men finner mig i det och uthärdar alla förödmjukelser, och jag är obesegrad, ty jag vågar dö med ett leende, och det okuvliga leendet är enda utvärtes tecknet och vittnet om min sista tanke, som är den, att fastän jag dör, så fortlever min konung.

Men varför, o Gud, finns det saker i världen som man icke kan tolerera? Man vill bara väl, och man vill tolerera allt mänskligt; allt vill man förlåta och överse med, men så händer där någonting som sätter hela ens väsen i uppror, som upprör en så att man, vare sig man själv det vill eller inte, slår ut i full låga som en arg och ilsken vulkan. Varför händer det sådant som gör en så upprörd, att alla fördämningar släpper och sprängs i spritt språngande ursinne utan kontroll eller ände? Ack, varför finns händelser som är omöjliga att tolerera, och varför sker sådant som man icke kan acceptera, när man inget hellre vill än acceptera och fromt tolerera precis allt som finns? Man vill tro att Gud Fader är god och att allting är skapat av den gode Guden. Man vill gärna tro att all världen är Gud och att allt är av den gode älskande Fadern. Men då händer ting som är onda, då uppstår det plötsligt och utan förklaring ren ondska, som kullkastar allt vad man trott på och hela ens grund, allt man levat för och allt man räknat för säkert och sant. Allt rycks upp utan hänsyn med rötterna, och

sedan står man där utblottad, rövad, bestulen och naken förutan ett enda stabilt litet faktum att hålla sig till. Ja, så här är det ordnat: att allting i livet är tvåsidigt. Allt har två sidor, och den ena sidan motsäger den andra och är alltid den andras motsats. Ja, allt har två sidor, och de bägge sidorna kan aldrig samsas och bliva försonade eller förenade på något sätt, ty de motsäger alltid varandra. Om där finns en man som blott tycker om kvinnor och som tycker illa om andra mäns sällskap för kvinnornas skull, så förföljs han av männen. Och om han föraktar det kvinnliga könet och blott tycker om manligt maskulint sällskap och ära och riddardygd, tapperhet, kraft, makt och storhet och annat som manligt är, blir han förföljd och helt ofredad av alla kvinnor. Man kan icke älska det ena förutan att bliva förföljd av det andra. Och älska de båda kan man ännu mindre, ty ingen kan tjäna två herrar, som Konungen sade. Man kan älska godheten men icke utan att digert förföljas av ondskan. Och vem kan väl älska dem bägge? Vem kan vara god och ond samtidigt? Antingen är mänskan nå'ndera eller är hon ingendera. O konung, du bäste och ädlaste mänska i världen, du mest ofelbare och utmärkte bland alla människor, hur kunde det gå så galet för dig vid Poltava? Hur är så'na nederlag, misstag och misslyckanden, katastrofer och olyckor möjliga för en person som blott god är? Men sådant kan drabba och drabbar beständigt den bäste. Ju bättre man är såsom mänska, dess hemskare lidanden och katastrofer och olyckor och grå personliga misslyckanden blir man utsatt för och drabbad av, ty det är ju naturligt. Det finns ingen mänska som ofelbar är, ingen mänska som kan bli förskonad från olyckor och tragedier. Det finns ingen människa som ej kan misslyckas och begå misstag. Det finns inget ofelbart i hela världen. Ej Luther, ej påven, ej Människosonen, ej Moses är ofelbar. Den som sig håller för den ofelbaraste, som herr Muhammed, är i verkligheten den allra mest felbare. Ingen är ofelbar utom vår Skapare. Men till och med allt livs Skapare måste begå sina misstag ibland, ty ibland förekommer ju i denna världen misslyckade liv.

Men hur skall man då leva för att kunna slippa och undvika så många grå tragedier som möjligt? Hur klarar sig människan bäst ifrån olyckor? Genom att älska det onda. Man får icke klaga vad ont som än händer. Man klarar sig blott om man älskar och deltar i, fröjdas och gläds åt och ärar och dyrkar förfärliga kriget och ofriden, oron och hänsynslösheten, de blodiga slagen och vart digert orättvist nederlag, var tragedi och var olycka, allting som katastrofalt är, allt ont och den självaste döden. Om mannen beständigt blott väntar sig det allra värsta med friskt mod, så blir han ej någonsin obehagligt överraskad. Så har kungen levat och lever alltjämt med blott ljus harmoni, frid och fromhet i sinnet. En krigskonung kallas han, men själv har han aldrig startat ett krig. Själv har han aldrig erövrat, tagit och plundrat av andra. En fridskonung är han, som av onda världen hårt tvingats till livslångt och hopplöst och för Sverige katastrofalt ruinerande krig. Och han har klarat biffen blott därför, att han aldrig har upphört älska förbannade världen trots allt. Endast genom att älska allt ont kan man klara sig alls någorlunda i världen. Blott ett får man aldrig på något sätt älska, och det är svart gudlöshet. Allt får man älska förutom det ondaste onda, och det blev mitt fall att jag trotsade fiendens gudlöshet, och det blir allt Sveriges fall. Men hon faller med enbart gott samvete och med all ära

och heder i vackert behåll ner i namnlös föraktad och okänd tyst grav, som dock mer helig är än var blomsterprydd välkrattad konstgjord och fult geometrisk fransk kyrkogård. Vi har ej någonsin talat ett ont ord om Gud. Vi är offer för det usla pack som förfäktar att människan står över all ond kritik, att hon icke alls kan kritiseras, att hon är ett ofelbart väsen. Blott Gud, säger de, är ett felbart och högst kritiserbart ont oväsen, som de modernaste rentav vill påstå att aldrig har funnits, att blott är en vantro och vidskepelse. Det är all tro de äger, och därför är de själva onda. Blott den som tror att Gud är god och som aldrig misströstar därom är en godhjärtad mänsklig och över all mänsklig kritik upphöjd människa. Och det är sådana som våra fiender ont kritiserar, förföljer, förnedrar, förgör och förstör allting för. Vi är Guds stackars menlösa barn som blir dräpta av världen, emedan vi ej är som världen: så ond och så gudlös och så infernalisk som hela den mot Sverige opportunistiskt och ursinnigt krigiska världen."

Så ropte och grubblade den långsamt döende Stenbock. Men en dag kom en mycket sällsam besökare till Stenbocks otäcka stinkande fängelse. Hans namn var Peter. Det var själve tsaren. Han ville beskåda den tappre blå kämpen som segrat med kungen vid Narva, som ett barn vill gå till sin djurträdgård för att se tigrar och lejon, gorillor och pantrar och vargar bakom onaturliga galler. Och ingen var mer angelägen i tiderna än kejsar Peter om att få den farlige svensken bakom lås och bom och för gott, och ej heller blev någon mans vilja mer hänsynslöst genomförd med våld och skräck än tsar Peters. Han ensam egentligen var att beskylla för Stenbockens misshandel, ty såsom förr Europa fegt darrat för Carls fromma hjälteexempel, så darrade nu hela världen långt värre för den ryske kejsarens mörker och skräckdiktatur, som regerade och hårt bestämde i hela Europa vadhelst tsaren önskade genom den fjärrkontroll som sköttes flinkt genom oemotståndlig bestickning: den lag, som var all politik i den nya och härliga tidens metodiska opportunism, som nu redan klart slagit igenom i hela Europa. Det fanns inget annat, och tsaren gav tonen.

Men när kejsar Peter fick se den han fruktat och flytt för vid Narva för blott femton år sedan blev han bevisligen upprörd av Stenbockens skändliga misshandel och sade rent ut till Fredrik:

"En så'n kommendant borde hängas!"

Och Frederik svalde och gav Fredrikshamns kommendant rätt snart avsked, ty ingen man bävade för kejsar Peter som Danmarks kung Fredrik, den fege och foglige.

Och så nu äntligen släpptes Måns Stenbock ut till friska luften igen efter två år fult inspärrad i ett fult stinkande råtthål. Nu fick hjälten för första gången på två år se ljuset och himlen igen, andas in friska luften och skåda naturen igen. Men det var alltför sent. Hans kropp höll icke mera ihop. Synen, hörseln och lemmarna svek honom. Han var blott en arm eländig och härjad blek skugga. Han kunde ej hämta sig mera. Han kunde ej önska sig mer något annat än döden. Han skrev till sin hustru, när deras union fyllde tjugosex år:

"Största delen av all denna tid har du suttit allena i sorg och bekymmer i eländig ensamhet medan jag, lockad av världens och lystnadens falskhet, sökt fåfänglig ära

och hjältens heroiska gloria, utan att finna nå'ndera. Jag fann dig i början av livet, och mitt största misstag var att nå'nsin lämna dig och söka det som jag trodde var bättre men som endast visade sig vara avgjort och uppenbart sämre."

Han dog strax därpå, men han dog med ett leende. Hans sista tanke var kanske:

"Jag dör, men min konung, han lever."

Han älskade sin kära hustru, sin dyrkade fru, ända in i den bleka befriande döden, fast han icke visste om hon alls alltjämt var vid liv eller ej. Intet lät honom danskarna veta. Ej någonsin var en god man mera trogen sin hustru än Stenbocken. Aldrig var någon god man mera ödmjuk och vördnadsfull, omtänksam och mera öm mot sin maka än han var från början till slutet. Han var intill slutet i själen vad han även varit lekamligen under sin tid som kung Carls främsta krigare: Sveriges mest trohetsfulla soldat. Endast konungen hade ägt än mera makt över svenskarna och hade varit än käckare. Sålunda slutade den gamle brutne hårt prövade mannen, den mäktige levnadskonstnären, vårt lands sista universella geni. Ty han var mycket lik Erik Dahlberg; han var en expert på det mesta, i krig lika väl som i fred. Har väl någonsin en mera gripande och mera mänsklig, en ömmare och mera uttrycksfull tavla av någon svensk målats än hans ålders självporträtt, där han med ankor, kalkoner och höns sitter bruten av sorger och gikt med ett smått pergament i sin hand där det står: "Herre, släpp ut din fånge"? Och i tavlans bakgrund så glänser och glittrar den spirande glada och kungliga byn Köpenhamn, danskens leende huvudstad, med torn och tinnar och spiror och vallar. Så olik är Stenbockens tavla av Danmark från det obarmhärtiga Danmark som höll honom fången.

Femte akten.

7.

Nu lämnar vi salige Stenbock. Prins Max, Lille Prinsen av Württemberg, Carls allra närmaste kompis och stridsbroder under hans segertågs dagar i ungdomen, som blev tillsammans med Rehnsköld och Piper och Lewenhaupt tagen till fånga i vilda Ukraina, blev rätt snart benådad av tsaren och tillåten att fara hem till kung Carl. Lille Prinsen var fordom av konungen ofta och väl föreslagen och påtänkt som make åt hans syster Ulrika Eleonora. Kung Carl var ju ogift och barnlös. Som Ulrikas man hade således Max kunnat bli Sveriges tronföljare. Men på väg hem till Norden i gråbleka Polen blev prinsen svårt sjuk, och han dog där i Dubno, i träskrika Polens mest östra och tröstlösa gränstrakter. Var han förgiftad av ryssarna, så att han ej skulle komma tillbaka till svenskarna helbrägda? Ingenting om mörka Ryssland är vetbart. Han var endast tjugo år gammal men klagade ej över sitt unga livs alltför snabba och tidiga slut. Han var ej den som gjorde sig skyldig till vekhet och blödighet. Han var ju tolfte Carls lärjunge, och såsom sådan var han en spartan uti tåspetsarna, varför ingen förlust av den timliga världen alls kunde ge honom en känsla av saknad.

Men världen, åtminstone den svenska världen, var desto mer fylld utav sorg. Statsministern Carl Piper, som även blev fången vid orten Poltava, blev först förd till gamla Moskva, där han leddes i Peters triumftåg och blev där begabbad, bespottad, förhånad och nästan förföljd intill döden i ett snarlikt gatlopp av det enkla råa okunniga folket. Han blev sedan förd till Sibirien där han blev alla de fångna och tallösa blå karolinernas pappa. Där kom han ånyo i smöret i lindrig bemärkelse och kunde leka minister på nytt för de hemlösa fattiga stackars utblottade svenska krigsfångarna, som dog på löpande band. Men burdust blev han fråntagen den sista ytterst förtjänstfulla plikten och därmed berövad ock sin lilla hund, som strax efter den dyrkade husbondens tvingade avresa slutade äta och dog. Och Carl Piper blev förd till Sankt Petersburg och satt i ryktbara Peter-Paul-fästningen, där han var helt isolerad och där varje rörelse av varje lillfingernagel på honom bevakades noga. Han fick promenera, men maten var mest bara vatten och bröd. Han blev sedan förflyttad till Nöteborg. Han var då närapå sjuttio år, och där dog han i lika total obeskrivlig misär som hans gamle kollega Måns Stenbock. Men Bocken var blott några år över femtio när han förgicks genom danskarnas misshandel. För visst var det ju ren misshandel att låta Bocken försmäkta i mörker och sjukdom och kyla och stank i den ruttnaste ruttenhet i hela Danmark.

Men den som ej dog var Carl Gustav Rehnsköld. När Piper, den fredlige lugne ministern var död, var Carl Rehnsköld den man som förenade alla de skingrade fängslade pinade svenskarna i hela Ryssland från Vladivostok och Jakutsk till Karelen. Och han hade svurit att komma tillbaka till Sverige. Hans Wachtmeister var även död, liksom Haquin Spegel, Måns Bocks gamle lärare.

Och än en mänska som dog mitt i Sveriges värsta och hemskaste olyckor var Carl den Tiondes maka, den gamla uråldriga och legendariska blå Carlamodern, den elfte Carls moder och tolfte Carls farmoder, ännu så klartänkt och redig som självaste drottning Christina i hennes mest blomstrande dagar, den snillrika klarsynta mor Hedvig Eleonora. Hon dog med en bön till sin sonson att äntligen komma tillbaka och sluta att dalta och spilla bort tid i de allra absurdaste avlägsna land. Och den konung som lydde var den ännu levande hjälten Carolus den Tolfte. Han planlade äntligen nu att bege sig tillbaka till Norden. Vad hade han väl lyckats göra för hemlandet under sin turkiska vistelse? En enda sak blott: han hade fått fart på det dyrbara återuppbyggandet av Stockholms slott, men tyvärr ej i gammal god stil, utan i en modern och pompös klumpig fyrkantig rätt fantasilös och skrymmande platt tråkig stil utan charm eller skönhet. Men konungen var icke där, så han kunde ej se hur det slott såg ut som växte fram på det älskade gamla juvelskrinspalatsets så anrika förr torn- och tinnprydda strand.

Vilka gamla kumpaner och grå veteraner fanns kvar från förut uti Norden för kungen att återuppbygga sitt land på? Måns Stenbock var borta, och Piper, och Lewenhaupt, och Lille Prinsen, och Rehnsköld, och ytterligare en tallös blå mängd var försvunnen med fornstora tiden. Blott en enda man stod fortfarande kvar på sin post: Arvid Horn. Men den finländaren hade en gång för alla gjort kungen besviken. Med andra ord: Carl hade ingen blå vän mer att dela sin själ med. Han var mol allena, och ingen var mera väl medveten därom än han. Endast en vän i hela Europa stod honom än andligen bi. Det var Solkungen, Ludvig den Fjortonde, världens på sin tid mest lysande praktfulla furste, den kung som betydde den högsta och den absolutaste solhöjden av Europas och världens mest gyllene ålder alltsedan Antiken. Men Ludvig var gammal och döende, han kunde ej längre dölja sin skröplighet bakom schabrak av ofantliga praktkläder, vilkas tyngd han ej förmådde att släpa på, han kunde ej längre dölja sin stank under starka parfymer, – det enda han kunde förmå för att i någon mån dölja sina ohyggliga kväljande ruttna odörer var att kräva att alla andra på samma sätt skulle dumt utkonkurrera varenda naturlig doft genom rejäla ridåer av artificiella parfymdofter; han kunde ej längre dölja att han såg för djävlig ut, då smink i längden precis lika litet förmådde att dölja hans vidriga gubbighet som de till slut kunde spackla bort drottning Elisabets, engelska drottningens, fasliga käring- och gumm-tillstånd när hon var till åren alltför långt kommen. Ej heller förmådde kung Sol längre hävda sin makt, då hans krafter och krigsmakt var brutna av ondsinta fiender, just såsom Carls. Carl och Ludvig var motsatser: Carl var spartanen och Ludvig var fine athenaren. Och liksom gamla Athen gick åt skogen en stund före Sparta gick Ludvig ur tiden tre år före Carl. Han låg nu på sitt yttersta, och hela världen och särskilt allt Frankrike väntade ivrigt och spänt och förväntansfullt på skurken Ludvigs nu äntligen kommande död. Det var inte långt kvar, och måhända att konungen Sol själv förstod, att hans rike stod inför en allmän kollaps. Konung Carl hade fått ett franskt brev av kung Ludvig, som faktiskt var skrivet av Solkungen själv och ej av någon blå sekreterare, i motsats till brevet Carl en gång fick av tsarevnan, vår fru Martha Kruse, som även har kallats

Katrina Standar; vilket hade dikterats, emedan tsarevnan ju ej kunde skriva, och särskilt då inte på ryska. Men brevet som Ludvig den Fjortonde skrev till sin svenske kollega var det även mycket personligt och sade:

"Min vän, nu går jag varje människas och hela världens olyckliga oifrånkomliga väg. Du blir den siste konungen i Europa, ty kejsaren Peter av Ryssland är ju blott en liderlig luspudel och ingen konung. Stå väl i din stövel och svik ej din makt och din tron så som jag svikit min. Ja, jag drog all min storhet och ära i smutsen med baler och fester och fåfänga skrytbyggen och gudlöst lättsinne. Du har ej burit dig lika ofantligt dumt åt. Du har klarat dig undan de djävulska fruntimbrena, som blott vill intrigera och sätta var man under toffeln i koppel, förslava och trälbinda honom för att sedan helt kunna utsuga honom och använda honom som medel till makt och än mera intriger, som alla är obotligen destruktiva. Och ändå så har du rönt det samma öde som jag: du har störtats från all världens topp, du har övergetts av folkets gunst, du har plågats, marterats och digert förföljts av gränslösaste olyckor, och hela världen har vänt sig emot dig, precis som den vänt sig mot mig. Nu går jag mot min slutstation. Du lever kvar, och jag hoppas och önskar att du med ditt land slipper den tragedi som blir Frankrikes. Du har ej slösat bort livet på fåfängligheter och falskaste fruntimmersfataliteter. Du är ännu ung. Enligt rättvisans lagar så borde du med din nation ännu ha livet framför dig, och i så fall vill jag lyckönska dig. Men jag är icke någon profet, och jag kommer ej med någon blå profetia. Men lycka och framtid och framgång och hopp vill jag önska dig hur det än blir. Käre sista monark i Europa, ett gott råd: stå på dig! Vik icke en tum från din sanning, din rätt och din renlevnad, fri från all ordnings och Guds enda fiende kvinnan. Min broder, farväl och adieu!"

Detta brev hade konungen fått redan för några år sedan och pietetsfullt bevarat och då och då läst om på nytt. Men alltsedan hans Stenbock gjort bort sig i Tönningen (där det var Stenbock tyvärr såg sig tvungen att kapitulera) och Sveriges sista hopp slocknat, så trodde han ej mer på sin egen framtid.

"Förvisso har Sverige en framtid. Det skall alltid finnas ett Sverige. Men för mig själv och mitt hus och min ätt finnes intet. Jag kommer att följa kung Ludvig, jag kommer att följa den döende tidens rättfärdighetsfurstar och dö och gå under med det rena spelets ideal. Ty Gud älskar ej konungar längre, och de är helt utan existensberättigande om de ej längre upprätthålls av Herren Gud. Och min sköna familj, Gustav Adolfs och gamle kung Göstas familj, vad skall det bli av den? Den skall bli bara glömska och stoft. Den skall utdö och frånkännas tronen. Den skall bli fördriven i landsflykt. Som den stolta konungaätt som den är skall den ej abdikera och dra sig från tronstolen frivilligt. Nej, den skall tvingas att avgå med våld, den skall störtas och krossas och omänskligt grymt bli förklarad helt arvlös för evigt. Så gick det för Folkungarne, så skall det även gå för den nutida ätten och för varje anspråksfull konungaätt i historien. Men vad gör det? Efter vår ätt skall komma en annan grann konungaätt som skall börja med nya bravader. Vad gör det att konungar störtas och krossas, att konungaätter blir utrotade, när det ju ändå alltid finns konungar kvar? Huvudsaken är att kungen finns, icke vem kungen är. Och det

spår jag, att alltid så länge det finnes ett folk, lika länge skall det även finnas en konung. Väsentligast, viktigast, i första rummet står folket. Och det folk som ej har en konung är ej något folk, liksom den kung som ej har ett folk icke är någon konung. Så länge det finnes en konung, så länge är världen på rätt köl. Vem konungen är, av vad ätt och familj, av vad släkte han är, spelar ingen som helst roll. Han är ändå Herren Guds utvalde Smorde. Och likasom Kristus är evig är varenda konung i all världens länder evinnerlig. Kristus är försten bland konungar, och han är den som ser till att det alltid finns konungar tillräckligt och mer än tillräckligt på hela jorden."

Och Ludvig den Fjortonde dog, och allt Frankrike uppfylldes av skadeglädje och jubel och hänryckt besinningslös fröjd. Det var det ljuva Frankrike som skulle dränka sig själv och sitt konungahus och all världen i blod av förryckt skadeglädje, den samma helt dåraktiga skadeglädje som nu redan började och höjde sitt onda jubel mot ödets försyns och historiens mörknande ansikte, för att kung Ludvig den Fjortonde, klarast och ståtligast, högst och förnämast bland alla Europas monarker och furstar, nu till alla dårars och lösa vanvettiga pöbelfolks skränande glädje var död. Blott demoner och galningar jublar inför någons död. Ännu högre och skändligare skulle odjuren komma att jubla. Lyss aldrig till jubel! Den jublar blott som ej vet varför han jublar, och andra rycks med i hans jubel och drunknar i den samma okunnighet som förledde den första till jubel som jublade. Ve den som jublar, ty han sjunger falskt.

Och kung Carl, inför avresan, fick syn på en gammal vän och red fram till den samme.

"Si Rålamb! Skall du följa med mig tillbaka till Norden?"

"Förvisso, som synes," var Rålambs lakoniska svar.

"Har du ej blivit tillräckligt illa behandlad nu redan av mig?" sporde konungen.

"Jag glömmer inte minsann hur jag fick sitta i trist arrest genom närapå hela Ukraina och Ryssland för en bagatells skull, ty den regementschefen som jag flög på mitt i stridshettan var en stor skurk! Det var snarare, konung, jag själv som bör fråga om ni törs riskera att taga mig med."

"Och det understår jag mig förvisso. Ni är härens hetaste och starkast brinnande tokfrans och dess mest hetlevrade höga humör, och det vill jag ej vara förutan. Kom med oss du bara, med renaste samvete. Vågar jag tro då att du icke mera är ond på oss?"

"Ond på er alla är jag alltid ständigt. Men knappast skall jag mera i farligt vredesmod lämna er och desertera och klä mig till turk."

Rålamb hade en gång blivit så ruskigt arg för att en annan blivit kapten och ej han, att han övergett kungen och lägret och allt som var svenskt och hans alla kamrater för att i ett helt år försvinna bland turkarna. Och aldrig hade han då nå'nsin hälsat en svensk, allra minst blåe kungen, när de hade setts. Och sitt skägg hade han låtit växa som turkar och varit på alla sätt just som en turk. Kungen hade tyst viskat till Gabriel Ribbing, baronen, att "Rålamb är ond på mig och är nu Turk," med en aning av samvetskval. Men just när kalabaliken bröt ut hade Rålamb flinkt kommit tillbaka och åter igen i from hastighet blivit blå svensk, till den grad att han till och

med rakat sig. Under hans årslånga "landsflykt" från konungens närhet så hade kung Carl hela tiden var dag pungat ut med hans sold, ädelt nog. Och när Rålamb var kommen tillbaka i tid för en munter och skarp karusell utbrast konungen:

"Åh, men si Rålamb! Jag visste väl jag skulle få rätt på karlen när jag åter skulle behöva hans stöd!"

Och från kalabaliken så hade de tu åter varit de bästa kamrater och vänner. Och konungen sade:

"Den svensk som ej kan klä sig i andra länders nationsdräkter och bli en annan emellanåt är icke en riktig svensk. Allra närmast stod du mig, vän Rålamb, när du för din heders skull blev till en turk. Bli det gärna igen, och närhelst du så vill, eller något än mer antisvenskt. Vi är tacksamma för det."

Och i sina tankar så tillade han: "Det finns ingen mer modig och hederlig blå hedersknyffel än Rålamb."

Men innan vi åser hur konungen tog sig tillbaka till Sverige, låt oss snabbt kasta en lätt flyktig blick åt det utsatta Finland och unna den härjade bygden ett litet kort ögonblick. Alltsedan namnet Poltava försports hade skräcken betagit det skyddslösa Finland, som Sverige struntade i. Ständig vaksamhet, ständig beredskap och ångestfull väntan på onda fördärvbringande svarta ryssen var vad Finlands liv innebar och gick ut på när konungens segrande ljus blivit dränkt uti blod och begravet i nederlag samman med alla hans härar. När Carl var förlorad och död vid Poltava, ty död var han andligt från den dagen hopplöst, så fanns inget hopp mer för Finland. Nej, bönderna låg från den natten på sina gevär, och små gossarna började införa kriget i sina oskyldiga lekar. Blott oro och ängslan var all nationalkaraktären. De finaste klockor och ur byttes ut till gevär, och den fattige bonden försakade plogen för att få en klinga. Försvaret var viktigare än den osäkra framtiden.

Och snart kom stormen och våldtog, förstörde, fördärvade och ruinerade arma utfattiga landet. Med aderton tusen soldater belägrade Peter den sköna mön Viborg, vars svenska försvarare var fyra tusen totalt. Men de trodde sig kunna fördriva den helt övermäktige ryssen. De hoppades på ädel hjälp och snar undsättning från den betrodde och vördade Lybecker och hans otaliga och överlägsna blå styrkor. Men Lybecker kom inte. Lybecker flydde. Han flydde som han gjort förut uti Ingermanland när han hållit Sankt Petersburgs öde i sin egen näve – och släppt det av skräck och blek barnslig besinningslös ogrundad fruktan för konfrontation med de ryske. Han flydde, ty det var det enda han dög till. Och Viborg, den Viborgska jungfrun, vår fria blå nordiska världs allra yttersta utpost mot öster, fick röna det samma förfärliga skändliga öde som redan tyvärr blivit Nöteborgs, Nyens och Narvas: att bli nesligt taget till fånga med samtliga män, att se sönerna bortföras och saluföras och säljas som slavar åt slaviska ryska groteska slavägare, att bli förtrampat och skändat och uppbränt av främmande gudlösa smutsiga och ignoranta barbarer och stinkande uslingar. Viborg försvarades tappert av de fyra tusen, men de decimerades ständigt allt medan de ryske blott blev fler och fler. Och den ojämna kampen fick orättvist slut. Där gick Finlands mest tappra och härliga skinande gossar förlorade, sålda som kreatur till snikna ryssar och mördade förr eller senare.

Och efter Viborg föll fagra Kexholm. Fyra hundra försvarare kuvades där efter en bitter månad av sju tusen giriga angripare. Och de grymma förskräckliga ryssarnas anstormar följdes av jordskalv och missväxt, förfärliga eviga vintrar som gjorde allt Finland till tundra, där människan ej utan vargarna blev landets herrar, och brännheta kvalmiga kvävande allting förtorkande somrar. Och hungersnöd började framträda i alla folktömda bygder, och sedan kom pesten. För olyckan, mörkret och Asiens horder av ryssar föll även det urgamla Riga, som ej längre hade en kär Erik Dahlberg som nitisk beskyddare, och även smycket vid Suomenlahti det anrika Reval. Ja, Baltikums två huvudstäder, de fagra blå pärlorna, föllo och skändades, brändes, förgjordes, förslavades och blevo rensade grundligt från allt som var svenskt, gott och ädelt. De rönte de skändade jungfrurnas öde, liksom varje stad som de ryske tog hand om.

Och Peter, han yvdes och gladdes och fröjdades över all skada han åstadkom. Baltikum var nu totalt uti ryssarnas grova och smutsiga händer. Allt blod hade utgjutits. Kvar uti Baltikum fanns ej en droppe svenskt levande hjärteblod. Allt hade offrats som alls kunde offras. Ja, till och med konungens halvsyster, en av de få, ett av elfte Carls sällsynta snedsteg, Janonne Daltroos, eller Baltroos, som konungen kallade henne emedan han tyckte hon var Baltens ros, ty hon var faktiskt underbart vacker, fick redan i början av kriget sitt hem, sina ägor, sin herrgård och allt ruinerat och skändat och bränt, och själv blev även hon trakasserad och skändad av ryska soldater, emedan hon djärvdes försvara sitt hem. Hon kom senare över till Sverige, återupprättades och fick ett nytt hem på västkusten i Göteborg. Aldrig, sades det, lyckades hennes livs olyckor taga ifrån henne hennes behag, hennes ljuvhet och blondhet och mjukhet. Hon gifte sig aldrig men vördade alltid de sinas ohyggliga öde. Hon hade själv sett sina båda föräldrar, sin styvbror och hela sin älskade styvfamilj mördas, lemlästas och pinas ihjäl. Men hon bibehöll alltid ändå, som sagt, sitt så behagfulla mjuka jungfruliga kloka betagande ljuvliga väsen. Med henne blev svenskheten skändad och driven från öst.

Och i Finland, där pesten med diger effektivitet ryckte bort halva folkmängden, och där vart år sedan sjutton-noll-sex varit missväxtår, började arma eländiga lantliga folkhopar spökligt bereda sig på att förhindra att Finlands blå öde blev Baltikums. Barfota, klädda i trasor och utan den ringaste brödsmula, med endast döende eller i bästa fall halvdöda hästar, kröp finnarna på alla fyra ur jorden och ur sina gravar för att intill döden försvara sitt fosterland, det fina fattiga fagra jungfruliga Finland. Det fanns inget annat i det folket efter de eviga plågorna än märg och ben, men de voro de viktigaste komponenterna och ingredienserna uti försvaret. Och Lybecker var ej så dum som han verkade. Ej var han dålig som människa. Ej var han feg och en rutten och självisk besticklig vampyr, som vår vän Zacharias Topelius vill inbilla oss att han var. Han var blott ett armt olyckligt barn av sin tid, helt bankrutt uppå blå illusioner, en allt genomskådande bitter och ful realist, en som såg vart det barkade hän. Han förstod och han fann sig i att själva Gud måste ha övergivit, förkastat och vänt sig mot Sverige, ty det fanns ej någon annan

förklaring till de högst extrema vansinniga olyckor som Sverige drabbades av nu på löpande band. Hans moral var:

"Det lönar sig endast att anfalla. Den part som anfaller vinner, och den som försvarar förlorar. Om vi ej kan anfalla skall vi ej heller försvara. Må dårar försvara sig och i försvaret gå under. Själv föredrar jag att sauvera och rädda vad som räddas kan. Gud är mot oss. Det är bättre att fly och rädda sig fegt och försaka allt frivilligt än att som fåfänga narrar och dårar försvara sig och göra motstånd mot Herren Guds vilja. Det finns ingen som kan försvara sig mot Herren Gud. Vad är Herren Guds namn? Det är detta: Rebell emot människan och mänskligheten."

Men där hade den store uslingen fel, ty vår Herre är alltid tvärtom mot vad människor tror.

Arma Åbo! O orättvist härjade arma olyckliga Finland! Hur såg väl din huvudstad ut nu? Jo, kajerna, varifrån skepp for långt ut över samtliga hav och till samtliga världsdelar, var nu helt öde och tysta, förfallna och ruttna. Den fordom så livfulla akademin, där debatterna förr aldrig saknades och aldrig fick något slut, var totalt övergiven och salarna fruktansvärt dammiga. Gatorna var såsom döda, och höstlöven, smutsen och skiten låg tjock på dess blankslitna stenar, som lera. De tysta tillbommade mörklagda husen var trista och bleka och mörkt ominösa som gravar. Och gravar var just vad de var. Om en människa syntes, så smög hon så skyggt som en brottsling förskräckt längs med de allra mörkaste gråtrista väggarna. Om något fordon skarpt gnisslade ensligt och ensamt längs dyiga gatorna var det en fullastad likvagn på väg till en massgrav. I Domkyrkan spelade orgeln en evig och sorglig begravningsmusik, och den döende orgeln var det mesta liv som förspordes i staden. Ty döende var den, ty all sann musik är musik som är döende; tynande, fallande, sjunkande, döende. Arbetare fanns det inga, liksom det ej heller fanns bönder på landsbygden. Allting var dött eller döende. Ack, arma stad! Arma skändade jungfruland! Ack, olycksdrabbade gråtande folktomma på folk utrotade Nord! Ingen sol sken i Finland. Blott döden sken blekt med sitt mörker, ty döden är mörkret som sprider sitt mörker som solljuset sprider sitt ljus. Och där döden förhärskar är solen och ljuset helt maktlösa. Ingen makt fanns uti landet och alls ingen ordning. Allt var anarki, ty kung Carl, monarkin, var förlorad och mördad av ryssen vid söderns fatala Poltava. Ett pack fanns det gott om i staden: det var stackars krigsoffer, blå invalider och lytta lemlästade halta som numera levde på plundring och brott, tjuveri och mörk trolldom och skum svart magik. Ty kung Sorgs effektivaste närmaste tjänare är måttlös vidskepelse. Han är Sorgens och Dödens och Eländets fogde, och drabbade hemlösa folket har ej någon annan att ty sig till. Häxor och falska profeter, förvirrade stirrande galna förskräckliga ont profeterande sierskor och profetissor florerade, liksom ont bådande trollkarlar, spåmän och all världens spöken, demoner och andar, som spordes där varje man lämnat ett djupt tomrum efter sig efter att ha blivit orättvist skördad i förtid av Döden. Där härskade i hela Finland det trettioåriga krigets oändliga samtliga ytterst förskräckliga eländen, ven och förbannelser. Ja, det var värre. Här fanns inga fäder som grät över mördade söner, och ej heller söner som sörjde förlorade fäder, och ej heller änkor och namnlösa odöpta barn som ej någonsin

sett sina döda föräldrar, ty här voro samtliga döda. Här var änkor, fäder och söner och menlösa barn alla drabbade, döda, förintade, mördade av alla orättvist drabbade Finlands förfärliga olyckor: ryssar och mångårig missväxt och evighetskriget och pesten och mångårig hungersnöd, nordpolsköld utan nå'n ände och rötsomrar utan barmhärtighet med kalla frostdöden som ständigt objuden midsommargäst. Inga röster alls hördes i landet förutom olyckliga jeremiader. Var bildad person denna tid var en ond Jeremias, och tusenfalt mera olycklig än den allra förste och störste med det olycksbådande namnet. Förödelsens styggelse, endast förödelsens styggelse, stod överallt i var bygd, i var by, i var stad, över allt som var mänskligt, att läsa i blodskrift, ruinskrift och pestskrift. Egyptens förfärliga landsplågor var ingenting mot de plågor som drabbade Finland, vår världs mest oskyldiga land. Aura flod var av blod, intet fält, ingen åker i Finland var icke en kyrkogård, täckt utav vitnade och obegravda förruttnande plundrade lik och från kropparna lösryckta skilda skelettdelar av tappra mänskor, av dyrbara och ovärderliga ädla och bildade älskade finländare och blå svenskar. Och när allt finskt jämmer dött bort, blivit tystat, förkvävt och förtvinat och slaktats och mördats på slagfälten av övermäktiga och övertaliga horder från Asien av ryssar, så hördes blott de samma ryssarnas hånskratt och dryckeslag och muntra skämt om det dödade stupade mördade slaktade folket. Det fanns inget grått vitnat sorgehår och ingen harmlös och menlös och orkeslös vit silverhjässa och ej något oskyldigt spenabarn, änkans och moderns och släktlösa mormoderns sista förtvivlade hopp, som blev skonat och räddat och som svarte fienden ömkades över och sparde. Nej, ingen själ fanns som förfärliga helvetestiden lät undgå och slippa att klara sig från den allt mördande tjuvande slaktande dräpande måttlösa onda bedrövande rasande hemska förfärliga döden. Allt skördades och brändes upp utan misskund. Och aldrig förskingrades molnen. Och aldrig befriades luften från unkna fördärvliga dunsterna, pestandedräkten. Det fanns inga hem mer i Finland. Det fanns endast vålnader, döda, ruiner och jagade rastlösa fredlösa flyktingar, flyende undan den vandrande allting och alla uppsökande pesten. Det fanns inget gott mer i Finland. Allt gott hade mördats av ondskan, och ondskan var kriget och krigets demoner. Och krigets demoner var segrarna.

Men greve Nieroth, den ädle och fromme men sjuke försvagade stapplande blå veteranen, gick tappert mot Viborg i ett djärvt försök att befria den fjättrade jungfrun från trollen, men allting misslyckades i denna tid, och så även den Nierothska ansträngningen. Och de ryska förbannade erövrarna, och de mutade falska förrädare som lumpet tjänade dem och de fult infiltrerade spionerna utspredo rykten, förtal och falsk rysk propaganda:

"Kung Carl är en sinnessjuk helgalen dåre! Det är han allena som bär hela skulden för kriget och samtliga olyckor. Han var det som rev i gång onda kriget. En erövringslysten tyrann och en okristen turk och en omänsklig krigsgalen djävulsk förförare är den vanvettige kungen. Han borde strax skjutas och avrättas eller åtminstone avsättas och sättas där han hör hemma: bakom lås och bom!"

Så löd onda förrädares röster, och många, tyvärr, hörde på dem och sjöng efter olåten och förde för ryssen positivt oväsen.

Peter gick lös nu på självaste byn Helsingfors mitt i påskveckan år sjuttontretton, då staden var som allra minst redobogen. Men den som försvarade staden var Carl Gustav Armfelt, en man som med bättre nit än gamle Lybecker ännu stod fast emot all världens ondska. Han hade än motståndskraft kvar att bravt trotsa den onde. Men hans trupp var liten och ryssen var stor. Fastän han till en början drev ryssar på flykten och skingrade dessa som agnar för vinden och dränkte dem i mycket blod blev han snart oundvikligen omringad och tvangs till dyster reträtt. Och de ryske stack staden i brand och gav sig sedan bort och iväg, ty förlusterna deras var stora. De lyckades den gången icke att erövra men blott att bränna, förstöra och utplåna och ruinera. För övrigt var det just, i mången mans mening, det enda som ryssar i allmänhet dög till: förstöra och fly, ruinera och lämna i sticket.

Men sorgligt beklagansvärt nog kom de ryske tillbaka en liten tid senare och tog då staden och satte sin järnhäl och stenoket på den och ingöt sitt ryska barbariska ormgift i staden och steriliserade den och fick den vackert paralyserad på äkta ryskt och moskovitiskt manér. Och de höll staden sedan i år efter år utan att släppa efter på struptyglarna. Även Borgå blev härjat och bränt och hårt drabbat av pesten.

Och en dag kom elden till slut även till gamla Åbo. Den urgamla trästaden brann upp som fnöske. Och i hela Finland sprang vådeldar fram. Alla voro de anlagda av lömska ryssar. Allt vackert, allt skönt och jungfruligt, allt heligt, allt älskat brann upp. Alla slott, alla herrgårdar, samtliga minnen från heliga och ärevördiga gårdagen och Gustav Adolfs heroiska gyllene saliga tid blev förstört och förintat.

Och Lybecker, som det blott ständigt gick dåligt för, ställdes till svars inför rätta av rådet i Stockholm. Den enda som iddes försvara den lurken var ädle heroiske Armfelt, och genom den ädles försorger blev Lybecker frikänd. Men Lybecker var ej egentligen värd Armfelts ädla och ridderska uppoffring, vilket han visade även. Ty själv ställde Lybecker biskop Gezelius till svars, och i den striden höll icke Lybecker. Han blev helt överbevisad om att ha fällt orden:

"Om döden ej snart tager kungen så går hela Finland åt helvete."

Det var väl kraftiga ord enligt samtidens mening, och Lybecker blev aldrig mera en mänska bland mänskor. Han dömdes från allt vad han ägde och allt vad han var. Unge Armfelt fick överta Lybeckers uppgift att hopplöst försvara det redan av ryssar totalt översvämmade Finland, men Armfelt gick det icke bättre för än det gått Lybecker. Dock gjorde Armfelt ej någonsin Lybeckers misstag: att glömma sin plikt och förgäta sin heder och ära, som Lybecker gjort i fatalt överdriven försiktighet. Armfelt med sex tusen män slogs vid Pälkäne, och det blev nederlag. Därefter samlades Finlands försvars allra sista resurser vid Storkyro. Ryssarna ankom med nästan ett adertontusental man. Det var den sista blodiga hären i Finland mot en liten utlöparhärskara, en liten lilltå av ryssarnas grå mångmiljonmannahär. Och den smällkalla isvinterns köld var förfärlig, ohygglig och fasansfull. I trenne dagar stod svensken i kölden inväntande ryssarnas grå oundvikliga anfall. Och anfallet kom. Ryska ångvälten vältrade fram över svenskarna. Men vad är detta? De ryske slås av svenska barfota svältande trasiga blå karolinerna med största seghet tillbaka. Igen går de ryske till angrepp. Igen drivs de av svenskens blåa ursinniga krafter tillbaka.

Nu blir ryssen något betänksam. Men med hjälp av förräderi klarar ryssarna allt. De förleder en finne att visa dem vägen igenom den tjockmörka skogen till svenskarnas flanker. De i antal helt överlägsna grå ryssarna omringar så magre tunne och lille fåtalige svensken. De svenske har ej mer en chans. Ett förfärligt färskräckligt och forsande blodbad helt enligt god gammal rysk stil blir nu röda finalen. De svenske blir nergjorda till närapå sista man. Officerarna, som stred i spetsen för bassarna, stupade först. Där föll man invid man. Det var slakt av den mest hjältemodiga skara som någonsin slagits för något blått fosterlands liv. Det var blodig massaker på Nordens mest modiga tappra, dess käckaste vackraste skara. Det var än en utrotning anställd av Asiens tusenmiljonmannahär på en liten spartans ädel minoritet. Det var Finland som föll med de sista av Nordens blå ljusaste käckaste gossar. Och Armfelt var själv mycket nära att fastna på stället på dödsskuggans fält. Han var en av de sista som kämpade sig genom ryssarnas linjer till friheten. Det enda sättet att klara sig var att hårt kämpa sig ut och igenom den ryska omringningen, ryssarnas smalnande strupgrepp. Det var blott de hårdaste karlarna som överlevde. Den övriga majoriteten av Carls sista här uti Finland låg död massakrerad på Storkyro skarebetäckta och stelfrusna snövita sovande ishårda djupfrysta ängar.

Och Finland var ryssarnas ända fram till Österbottniska kusten. Därmed är ej allt sagt om plågade styckade och massakrerade Finland. Vi kommer tillbaka till Finland igen förrän dramat är slut.

Och den blå svenske flyktingen uti Turkiet, den hatade avskydde rättslösa av hela världen föraktade konungen, vars land nu morrande blodlystna grannulvar kivades om och slet sönder, begav sig på hemväg mot Norden. Han var blott en skugga av vad han förr varit. Hans huvud var nedböjt och silvrigt och tunnhårigt. Haltande gick han som en gammal lufsande skadskjuten ofredad björn, som höll på att bli jagad till döds av fanatiska hatiska människor. Konungen red som en brottsling förklädd och maskerad, som en gammal fågelfri fredlös förföljd usel flykting, som djärvdes bege sig tillbaka till hembygden där han var dömd och där han, om han bleve igenkänd, blott kunde förvänta sig döden. Ty konungen hade ej mer någon vän i det levande livet. De vänner han haft hade tagits ifrån honom, dött eller stupat och rätt ofta mördats. Det fanns ingen mänska i livet som litade mer på kung Carl. Han var ensam, som vore han redan begraven i namnlös och sällskapslös svart anonym bortglömd kista i fjärran från varje blek tillstymmelse till en kyrkogård.

Med sig på resan mot norr hade kungen två blåa kumpaner som snart blevo efter. Men trots hans förklädnad blev kungen igenkänd på flera par ställen. Han bar en peruk som ej satt riktigt rätt och en kappa som icke alls passade honom och som han ej trivdes i alls. För de klipska var det ganska lätt att förstå att den mannen ej bar egna kläder. I mörkaste blå Transsylvanien i mörka Karpaterna, ödsliga spökliga djupa förhäxade hemsökta grå Siebenbürgen, i en liten by där han rastade, kom en suspekt mörk figur fram till utklädde blå resenären och sade:

"Far icke tillbaka till Sverige!"

Konungen svarade utan förvåning: "Och varför ej det?"

"Därför att man där endast vill döda er. Ert återvändande hem utan segrar och vinster och länder och någon som helst trasig ära blir er första nederlag, och det skall ingen förlåta er. Far inte hem. Fortsätt hellre ut i vida världen i stället. Bege er på vallfärd till helga Jerusalem. Far vart som helst men ej hem. Det blir edert livs eviga vanära."

"Främling, jag är re'n på väg. Din rätt märkliga varning är kommen för sent. Min armé håller på att marschera mot Tyskland och Wien. Allt är statt re'n på väg. Det går inte att vända nu mera."

Och konungen satte sig upp och red bort i galopp för att fortsätta pilsnabba ritten mot norrskenets länder. Ibland red han vilse i bergen men kom alltid rätt fram ändå. Genom Klausenburg, Debrecen, Budapest, Wien, Linz och Regensburg, Nürnberg och Bamberg och Würzburg gick konungens väg utan äventyr. Trots allt så lyckades Düring att hålla sin konungs förfärliga takt. På så sätt var ej konungen ensam. Men någonstans tappades konungens turkiska kappa. Den hittades av någon kunnig person och förvandlades genast till små ylletussar som tjänade såsom reliker för all världens blå protestanter. Än fanns det trots allt mänskor som ännu älskade Gud, vilket var konung Carls största särdrag i denna förmörkade gudlösa tid. Och var mänska som älskade Gud var ock trogen den siste blå gudstrogne konungen. Det fanns ej någon monark i Europa, förutom kung Carl, som vid denna tid ej var totalt korrumperad, demoraliserad och degenererad.

Men i staden Kassel blev kungen igenkänd. Där fanns en ung Kagg som var svensk och som snart kom i samspråk med kungen och Düring, och Kagg var en nära bekant till prinsessan Ulrikas man Fredrik av Hessen. Men Düring var ej den som lät kungen tas på bar gärning. Han dunkade kungen i ryggen och skämtade med honom grovt och plumpt som med en knekt och gav konungen, som aldrig smakade alkohol, rött vin att dricka. Nej, den kunde ej vara konungen, tänkte förläget försiktige Kagg, och han drog sig tillbaka. Men när kungen lämnade staden och satt uppå hästen och bjöd Kaggen avsked så ropade han:

"Hälsa Fredrik så hjärtligt från mig!"

Och så sprängde han bort i ett dammoln. Och Kagg tänkte:

"Konung Carolus den Tolfte blott kunde så lättvindigt tala om Sveriges arvfurste. Ack, och den mannen satt jag nyss till bords med, och jag kunde tvivla på att det var han!" Och han kände sig som de två lärjungarna ifrån Emmaus.

Efter en ritt ifrån Wien på totalt åtta dygn kom han fram till Stralsund. Hela resan från fjärran Turkiet var slut efter jämnt fjorton dygn. Det var strax efter midnatt den elfte november då konungen klappade med sin kamrat på Stralsunds gamla stadsport. Men de blev ej insläppta. Det var suspekt med så sena besökare. För att få snabbt komma in sade de två sig vara kurirer. I två långa timmar fick herrarna vänta. Till slut dock fick de komma in uti staden och visades till generalen herr Dücker. Först då blev nu konungen äntligen av generalen igenkänd. Men kungen var trött och ej vidare hågad att prata. Han satte sig ned vid ett bord och föll där strax i sömn med sitt huvud på armen. Bedrövlig och orakad, långskäggig, eländig, dammig och smutsig satt kungen vid bordet och sov. Det behövde han. Fötterna värkte dock och

var uppsvullna, ty stövlarna lyckades man ej få av. Man fick skära dem upp. Då befanns det att konungens fots gamla skada ånyo gått upp under rastlösa stressade ritten. Men kungen var icke så illa däran som den dödströtte halvdöde Düring. Men kungen var bra och i tagen och arbetsför och helt i farten igen redan dagen därpå. Än var kriget ej slut, och än fanns kung Carolus att leda sitt Sverige i kriget.

Men han hade nu flera fiender mot sig än någonsin, och en utav dem var Sverige. Och vålnader av hans förlorade vänner förföljde och hemsökte honom. Där var Max av Württemberg, ung, skön och fager, ja, fagrast av gossar. Han viskade hest:

"Du är den som berövade mig och mångtusental andra förlorade ädlingar livet. Du lockade mig ut i ditt onda dödskrig, jag arme, som var av min moder mest ämnad att bli en god fader åt dussintals barn. Men det krig som du älskade, och all den fåfänga gloria, som du så stormodigt skröt med, och allt vad du levde för och ditt förbannade land och din stormakt och allt vad du offrade friden för, blev min ohyggliga bane. Du dödade mig, Carl den Tolfte, och det skall du sota för."

Och Erik Dahlberg, och Bengt Oxenstierna, och Rutger von Ascheberg, och Magnus Stenbock, och Wilhelm den Tredje av Holland och England, och hans kusin Fredrik av Holstein, och älskade systern Sofia, och Lewenhaupt, Piper och Carl Magnus Stuart kom alla inför honom, och bakom dem såg han fadern, den elfte Carolus, och farfadern tionde Carl Gustav och Gustav Adolf. Den sistnämndes åsyn var allra förfärligast, hemskast och digrast. Och alla stod de där i mörkret och framförde rättvisa anklagelser utan ände. De sade:

"Ditt nöt! Vad har du gjort av Sverige? Vart har du kastat den stormakt, det rike, det arv som vi skänkte dig? Vad har du gjort av din faders arméer? Och hur har du lönat det trogna och tappra och hängivna Finland? Din lurk! Du har spelat bort allt på hasard! Du har struntat i riket och tänkt på dig själv blott! Allt har du förspillt. Ännu kan du smått gottgöra något av dina otaliga ändlösa brott emot Sverige och världen och framtiden med att nu strax sluta fred innan saken blir värre, men du, din idiotklumpeduns, kan ej offra din ära, din heder, dig själv och din fåfänga för Sveriges väls skull. Du älskar dig själv alltför mycket för att kunna upphöra med att behaga dig själv, dina kvinnliga nycker och den falska lögn som din fula personlighet är. Hellre offrar du Sverige och världen än att du uppoffrar en flik av dig själv. Men varenda en spottstyver av det vi gav dig som du vågar offra och bortslösa skall vi ock kräva tillbaka. För varje svensk blodsdroppe som bliver utgjuten för dina nyckers skull skall du få ett år i helvetet. Världen har aldrig sett en värre slösare av goda människoliv än Carolus den Tolfte, den värste förhärjaren i alla tider av fagra och heliga Norden. Gud nåde dig, Carl, när du dör! Vi är tusen och tusen och tusentals tusen som alla här väntar på att en dag få göra upp med dig, niding, du helveteskonung, som icke ens drar dig för, efter allt blod som du utgjutit, att återvända till Sverige, din heliga fagra jungfruliga oskuld och moder! Skall du även nu kränka din egen moder? Ett brott vore det likt de andra. Du Lucifer! Skåda ditt verk! Världen brinner och skall alltid brinna så länge du verkar som enväldig konung på jorden. För se'n är det din tur att brinna!"

Och älskade systern Sofia blott klagade, jämrade, grät och var ömklig.

"Min broder! Du skickade din egen syster med sorg, gråa hår, utan man och familj, utan land ner i graven! Ditt eviga krig och din eviga skilsmässa från allt och alla som älskade dig blev min bane, ty ingenting är mera dödligt än sorgen. Du störtade världen i krig, och du offrade Sverige på slaktbänken. Ve mig! Ty min egen broder är icke en människa utan en helvetesdjävul! Han vare förbannad för evigt för sina oändliga brotts skull mot världen!"

Men anfadern var allra värst. Gustav Adolf var butter och mörk då han sade:

"Med heder och ära erövrade, skapade, byggde jag upp allt som du blott med vanära, vanheder, vårdslöshet, okynne, nidingsverk, vansinneshärnadståg och andra hädiska djävulsverk har slösat bort. Du har lekt blott och fjantat i hela ditt liv. Ingenting har du gjort som kan kallas gott, nyttigt och bra. Du är Nordens historias värsta fatalaste galning, och galnare är du än till och med Erik den Fjortonde. Sverige finns inte mera, ty du har förgjort det. Må Djävulen skörda sin älsklingsförrädare, han som förrått hela världen och sitt eget rike och hela sin egna familj och sin hela historia, tidernas störste förrädare, värre än Judas Iskariot."

"O Gud," ropte kungen, "finns det ingen rättvisa ens bland de döda? O Gud, låt mig dö snart! Det skall till min död vara min enda bön. Vad bryr jag mig om helvetets straffdom? Det finns inget värre och hemskare helvete än själva livet, det grymma helt rättslösa och outhärdliga eviga livet. O Gud, om det blott fanns ett strå i den strida förfärliga syndaflod, som ödet är, som man kunde fastklamra sig vid!"

Och det strået blev Görtz.

"Arme olyckskamrat, du skall dö liksom jag, ty du vågar att hjälpa mig. Hat ifrån folket och världen är allt vad din lön blir för allt vad du uträttar för mig och Sverige. Mördas och skändas och halshuggas, hatas, föraktas, förföljas och vanäras skall du, ty du vågar tjäna en ensam och olycklig orkeslös konung, en segrare som blott förlorat, en levande vålnad, ett vandrande lik från förflutna och aldrig igenkommande bättre dagar. Du sorgebror, kom skall vi skaka fram pengar ur den döda och re'n begravda utplundrade blå Sveagrisen."

Bland Sveriges fiender var själva England.

"Då är allt hopp ute, som redan totalt varit ute alltsedan det här kriget började, ty den som England går mot finns det ej annat hopp för än hoppet om döden."

Och kungen fick veta att Lybecker dömts till att dö.

"Varför det?" frågte kungen.

"Jo, därför att han talat illa om kungen av Sverige," löd torra svaret.

"För den saken bör icke någon man dömas, ty om alla dömdes till döden som talade illa om kungen så bleve det ej många människor kvar uti Sverige." Och kungen tillade tyst uti tankarna: "Högst blev det kvar då ett par hundra man. Och jag vore en lycklig Karl om det i Sverige fanns några dussin som ej talte illa om Carl. Och det vore ej heller för tröstlöst om det endast påträffades något par eller tretal personer som icke förbannade konungen, och detta sist tänkta alternativet är säkert det som närmast sanningen är, om det alls över huvud finns någon man mer som har något till övers för konungen av det totalt obefintliga goda som finns kvar i landet."

Men Lybecker blev efter konungens ord sent omsider benådad, och det var nog bra, för han var ej den helruttna skurk som hans rykte förmäler om ännu idag. Han var endast en olycklig människa som alla andra i dessa blå tider, en misslyckad narr, en som var ämnad att göra det som var hopplöst komplett och fullkomligen omöjligt och som naturligtvis icke alls lyckades därmed, en syndabock som alla andra högt uppsatta herrar, en man som förväntades göra vad inte ens Gud mera mäktade göra och som blev bestraffad med omänsklig hårdhet för att han naturligt nog blott enbart åstadkom fiasko. Han hade blott en enda vän, och det var gode Armfelt, liksom även kungen blott hade en endaste vän, som var Görtz, som förblev kungens vän trots att det skulle kosta det arma oskyldiga snillet hans huvud.

Men kungen och Armfelt förutan så kunde än Sverige och Finland försvara sig väl. Det blev drabbning vid Hangö. Där anföll en flotta på fyrtio fartyg en flotta på tio. Där var tsaren själv med och ledde de fyrtio galärerna. Detta är gamle Carl Grimbergs mest lysande ögonblick. Knapphändigt målar han striden så uttrycksfullt som själve Rembrandt. Tre gånger gick ryska galärerna med all sin digra förkrossande övermakt till spänstigt anfall, men slogos tillbaka igen och igen. Som ett berg sitter Sveriges flaggskepp i havet, och såsom ett isberg uppriver och sargar det ryssen. Och ryssen blir vansinnig. Peter får ett av de välkända ilskna nervösa små anfallen, som den av vodka förgiftade galning han är sedan barndomen, denne den rå styrkans störste profet i historien, och blir så oduglig, värdelös, struntaktig och så föraktligt förryckt som den allra hopplösaste dåre i världen. Först när ryssen tuggar sin fradga och skär sina tänder och skriker och tjuter förbannelser, rasar och gormar som stuckna misshandlade svin, och när Peter emellanåt lyckas att hota var ryssfödd med döden om svenskarna icke blir sänkta i havet för evigt på stunden, så lyckas de ryske att med största ansträngning omringa och komma åt lille svensken. Var ryssfödd som deltog blev straffad med döden ändå av sin kejsare förr eller senare trots att de svenske med yttersta nöd ficks besegrade, sänkta och dränkta och nedslagna. Peter var den som såg till att ej ryssarna blev alltför många. I motsats till Carl såg han noggrannast till att ej någon fick leva som talade illa om tsaren, och därför finns det än idag mycket dåligt med ryssar i Ryssland. Mest finns där ju svenskar och finnar och balter och tyskar, polacker, kosacker, kalmucker, muslimer och muhammedaner och perser och turkar, turkmener, en del turkomaner, än fler turkestaner, armenier, kazakher, kirgiser, tadzjiker, mongoler, tunguser och vad som helst annat. En ryss får man leta i stjärnorna efter, ty de sista ryssarna dog med romantiska släkten Romanov, den kära familjen, vars livs enda misstag var att låta sig bliva kejsare. Kejsare mördas blott från Julius Caesar till tsaren. De kan icke leva som kejsare. Antingen mördas de eller är de nog förnuftiga att abdikera i tid, som den tyske och även den austriske kejsaren. Men där i Ryssland så hjälper ju inte ens de, ty fastän siste tsaren förnuftigt nog trädde av tronen blev han massakrerad för det med sin hela familj, inklusive fem harmlösa fruntimmer. Men detta spörsmål blev först en långt senare fråga. Nils Ehrensköld, Hangös historias stoltaste namn, svenska flottans försvarare, togs av den segrande tsaren till fånga och hindrades från att skönt stupa i striden, som han hellre nog hade gjort och försökte att göra så länge

han än hade frihet att kämpa. Han fördes till Petersburg där han ej någonsin övergav sin svenska själ och sitt nordiska hjärta, hur än Svarte Petter försökte att locka sin fånge med titlar och pengar och utmärkelser och falskt ryskt unket kattguld. Nils Ehrensköld var och förblev en god svensk tills han återfick friheten sju långa svåra ohyggliga fångenskapsår mycket senare. Men må hans namn och hans bragd och hans ära vid Hangö ej någonsin glömmas! Sju gräsliga fångenskapsår var den heder och ära han vann åt den kungliga flottan där vid Hangö udd nästan värd. Ja, vi säger snålt nästan, ty inte den blåaste ära i världen är väl värd ett vitten egentligen. Äran ej vinner förrän den försvinner. Den är en skön hägring men aldrig en fägring. Den tjusar och lockar på avstånd men skrämmer och bränner i händerna. Ändå skall alltid till tidernas slut alla människor tävla om vinnandet av dess förledande ljus. Ty så är fagra äran beskaffad och allt vad som skönt är. För det som är vackert så offrar man gärna helt frivilligt allt, vad som helst, hela världen och mera. Det gjorde kung Carl, vare sig det var frivilligt eller totalt oavsiktligt. O ljus, stråla högt uppå himmelen! Ännu är kungen ej död och förgäten, ty ännu har konungen mycket att göra i världen. Och konungen, inför de mångtusen hydrorna som dränkte Rügen och Norden i flammande svavel, var dyster och tänkte:

"O England, du ädla och fläckfria land, du den allra förnämste och förste av trägna kulturbärare, du Guds paradis örtagårdsmästare, du ljusa ängel bland länder i världen, förledd skall du dra ut på vettlösa härnadståg mot dina vänner och bygga ett blodigt imperium på underkuvade folk, på Amerikas utrotade indianer, på negrernas blodkorvar och deras gravar, ty dem alla skall du förnedra och låta förgås under träldomens ok, som du själv skall befläcka dig med att pålägga dem, driven därtill utav tysken. Och när hela världen till slut blivit mättad och fullgödd på alla de blodmassor som du skall dränka den i skall all världen fräckt vända dig ryggen och överge dig, och den förste som skall spola ner dig i rännstenen är bästa vännen och rikaste bästa provinsen Amerika.

Ryssland, du onda förbannade svarta demon, du skall även helt ledas åt helvete av dina feta regerande tyskar. Ej finnes i världen ett land som skall bli så totaldränkt och överbesudlat av röda åt grymhetens altare offrade blodet som du. Du skall bli till ett hav utav blod, till en hel ocean av det fulaste blod, och det blodets ohyggliga rödhet skall aldrig gå ur dig, och aldrig skall du bliva lämnad i fred för den rödheten, som alltid blott skall bli större och tyngre och rödare och oavbrutet berikas av nya omänskliga ryska blodsutgjutelser. Stora Ryssland, du skall kallas blodets nation tills du ej längre är en nation.

Och du fåfänga Tyskland, ditt öde skall bliva det värsta av alla. Till grus och till spillror skall allt vad du byggt och består av förvandlas. Och alla de konungahus och de kejsarhus som du skall uppfylla och vinna världen med skall bliva utrotade. Dina kungar och kejsare skola bli halshuggna, skjutna och giljotinerade, om de ej självmant blir självmördare. När den eviga Hämndens Gud kommer och avkräver hela din skuld skall där ej bliva kvar mer ett öre av allt vad din girighet, snikenhet, rovlystnad, praktlystnad och din materialism har utsugit all världen på. Fåfängt gav Dante ditt rike sin talan, sin kärlek och allt sitt förtroende, ty aldrig har i historien

någonting blivit så utnyttjat, missbrukat och draget djupt ner i smutsen som det testamentet av dig.

Endast Danmark utav mina fiender skall jag förskona och icke förbanna, ty Danmark har skäl till sitt krig vilket inte ni andra har. Har vi ej rövat från Danmark det dejliga Skåne? På det att vi ock må behålla omistliga kornboden skall vi ej göra vår sak med vårt Danmark än värre. Men Tyskland, jag är ej personligen avog mot dig, jag är själv tysk till den största delen, och nästan allt blod i mig är enbart tyskt, men det ser jag helt säkert och visst att Gud dömt dig att bliva all världens mest skändade nedtryckta och grovt misshandlade rike, för din snikna girighets skull. Även jag har i min tjänst upptagit en av dina gudlösa hala fatala finansmän, och jag må ock lida därför, liksom girige storekonomen Görtz själv. Men när ni alla, Preussen och Ryssland och England och Tyskland, djupt ligger i sörjan i träsket och sjunker i gyttjan, så skall ännu vårt Skandinavien vara ett osudlat gudfruktigt rike, där konungar ännu skall leva och ärat regera, i motsats till era banditländer, Tyskland och Ryssland, där samtliga konungar skall vara mördade, döda och utrotade.

Endast du, ljuva Frankrike, har alltid varit vår vän. Endast du har förblivit en kristen och gudaktig broder till oss vilka vindar som det än har blåsit. Må du, ljuva Frankrike, bli den som hämnar oss på hela världen. Må du bli det gissel som hela Europa behöver så väl. Må du hämnas det stympade krossade dräpta förtrampade Sverige och det förtryckta olyckliga opolska Polen. Må du bli den snikna och stygga, den grymma högmodiga gudlösa världskontinentens barmhärtighetslösa förtrampare, tuktare, luttrare och välbehövliga iordningsställare och trädgårdsmästare. Onda barbariska gudlösa världen är en smutsig misshandlad nedtrampad trädgård som nödvändigt står i behov av en god trädgårdsmästare som Charlemagne, och blott Frankrike kan fostra sådana kejsare. Tukta det högmodiga Europa, o Frankrike! Bränn upp det fula förskräckliga världsunderkuvande ormboet, det asiatiska Roms babyloniska sköka, det fjärran Moskva! Ljuva Frankrike, gör det för Guds skull! Men åter tillbaka från dikten till sanningen. Nu till försvars, till försvars, för Stralsund, tills vi dör eller segrar!"

Och konungen red ut att sköta sitt lands sista kontinentala besittning Stralsund. Kungen hade omkring fjorton tusen blå kämpar att föra mot femtio tusen grå fiender. Allting var hopplöst från början. De blåa små svenskarna kunde blott falla. Ej Rügen, ej heller Stralsund, kunde annat än falla. Men kungen var ej den som vek inför oddsen. Han önskade ej nå'nting hellre än att få förgås, dö och stupa i strid. Han var själv med vid sista försvaret av Usedom, där han fick hästen sin skjuten inunder sig genast i början av striden och höll på att själv bli grymt tillfångatagen. Så föll ena punkten snabbt efter den andra. Och den tjugoåttonde juli gick Danmarks och Sveriges krigsflottor löst på varandra. Och Sverige var icke starkast till lands men till havs. Stora sjöslagsbataljen höll på ifrån gryningen och intill skymningen, och ingendera var då ännu vinnare. Men båda var illa åtgångna, varför de for hem för reparation, dansken till Köpenhamn och var svensk till Karlskrona. Och danskarna återkom snart med förnyade segel, men svenskarna återkom ej. Det var Östersjöstormar och hårda orkanvindar som höllo i sig så länge att Sveriges flotta ej

kunde bege sig i tid för att rädda och undsätta Rügen. Och danskarna var mycket glada för att de fick landstiga på Rügens mark utan att bliva hindrad och ofredad av Sveriges ilskna och stålhårda flotta däri. Ty den svenska blå flottan på den tiden var lika stark, stor och kraftig och oomkullrunkelig som nå'nsin själva den holländska eller den engelska.

Samtidigt som konung Carl stort förtvivlades över att den svenska flottan ej syntes kom senaste nytt ifrån Frankrike till honom. Ludvig den Femtondes förmyndare hertig Filip, Regenten, gick med uti Englands och Tysklands och Rysslands och Danmarks förbund. Året innan så hade kung Ludvig den Fjortonde lovat sitt nordiska lejon en summa av sex hundra tusen riksdaler i årsunderstöd för hans krig. Nu fanns kungen ej mer; nu togs allting tillbaka. I stället blev nu även Frankrike Sveriges fiende. Opportunistiska världspolitiken såg ännu en seger i att få den svage Regenten med i lönsamheten att delta i slakten på Sverige, ett företag som garanterade utdelning.

"Ack, arma Frankrike!" ropade konung Carolus, "förutan en konung är du lika dåraktig som hela världen! Må Frankrike alltid förgås och gå under så fort hon ej har någon konung, på det att hon alltid må noggrant förstå att hon alltid behöver en konung. Men tiden är sådan, att världen förkväver och till och med halshugger konungar numera. Skall väl det arma olyckliga Frankrike någonsin mera få skåda en Konung?"

Kung Carl och hans Sverige hade förlorat sitt livs siste vän. Ingen återstod nu utom Görtz och hans märkliga avgudapenningahushållning och hans förunderligt svekfulla ytterst bedrägliga diplomati. Men kung Carl lät den skojaren arbeta enligt hans fullständigt hedersbankrutta metoder.

"Han gör blott som världen. Må han följa världen i fred till dess ände och fall," tänkte kungen.

Och vädret blev vikten som avgjorde vem som blev tyngst uppå vågen: om det blev kung David med slangbågen eller om det blev den store till tänderna rustade Goljat. Ja, vädret, som hindrade Sveriges flotta från att göra nytta, gav segern åt Goljat. Stralsund kunde ej mera skyddas och klaras av svenskarna. Fienden satte sig fast uppå Rügen. Kung Carl gjorde midnattstid ett bravt försök att bestorma de fientligas läger. Det var en mot sexton. Det hade måhända gått vägen och lyckats, om ej kungen ännu en gång blivit skjuten. Först nedsköts hans häst, och därefter fick han själv en kula i bröstet. Han hostade blod och blev snart nästan medvetslös. Svensken fick dra sig tillbaka. Det fanns inget annat att göra. Bataljen vid Stresow var lyktad med det att kung Carl hade spillt ännu ett av de nio liv, som Herren givit hans ande som till ett av hans egna blå favoritlejon. Blå lejon finns, för den som icke tror det. Vid samma batalj omkom Grothusen, mannen som skuldsatt sitt liv och sin konungs liv och alla Sveriges liv till de turkiska en million gånger om, om ej flera. Han slapp nu lätt undan att återbetala de skulderna, denne otrolige sluge finansman, Görtz' jämlike, och därtill enögd som Görtz och som Müllern, tre av kungens mest diskutabla bekantskaper.

Stupade gjorde ock den siste manlige ättlingen av ätten Torstensson. Torstenssons ädla familj gick i graven med Sverige i början av artonde seklet, upplysningens tidevarv. Upplysta konungar, upplysta blå generaler och upplysta ättlingar av Lennart Torstensson hade ej Upplysningstiden tid, plats eller råd för. De dödades som Gustav Adolf, som sextonde Ludvig, som Gustav den Tredje, som Görtz, som André Chenier, som Måns Stenbock och som Lennart Torstenssons släkte. Att mörda genier har människan jämt varit lika så bra på som att kröna, kora och upphöja dem.

En dag föll mitt på torget i staden en bomb, just som konungen råkade stå där. Var människa sprang genast bort, utom konungen, som gick tätt fram intill bomben och sparkade ner den i en gammal grop, så att bomben, när den exploderade slutligen, ej gjorde någon själ något för när. Inga hus ens blev skadade av den av konungen sparkade bomben.

Men det var Stralsunds sista dagar, och konungen visste det. Bomber, kanonkulor och andra dundergranater kom till och med in i hans sovrum och arbetsrum. Icke blev han störd av det, dock. Det fanns icke någonting som kunde väcka den blåe förlorande ständigt mer fallande hjälten ur hans djupa vemod och ständiga melankoli. Krigets oljud var flugsurr för honom, om det ej rentav var musik, som Voltaire säger; avlägsen, vemodig, sorglig och tragisk, dramatisk, beklagande, djupt melankolisk och dystert exotisk musik, mörk musik som blott påminde honom om alla de döda förlorade vännerna, som oupphörligt blev flera. De säger att kriget är bittert förfärligt och det allra värsta som finns, men det lyckades endast för blå florentinaren med oförlikneligt skön poesi att beskriva med rättvisa Helvetets verklighet. Kriget är ej långt från Helvetet. Hör bara hur infernaliskt Carls härliga krig vid Stralsund nu utskrattade honom:

"Ha-ha, Carl! Där ser du, du duger ej längre till att föra någon soldathär i strid! Du är slut såsom fältherre!"

Kungen begav sig åstad från det sjunkande skeppet Stralsund. Han var ovillig därtill men tvingades av sina män och sitt folk att begiva sig bort därifrån. Unge konungen med de blå himmelska milda och strålande ögonen, som voro all världens vackraste, som ingen konstnär rätt kunde förmedla den vänliga glansen av, den långa tunna gestalten, vars blå simpla kläder i blygsamhet dolde den skönaste kropp som en bildhuggarmästare någonsin drömt om att en gång få avbilda, och det oändligt bedårande och synnerligen intagande ansiktet, i vilket alltifrån ungdomen ända till dödsdagen strålade ingenting annat än frid, var i hela sitt väsen den vackraste inkarnationen av frid. Den som kände kung Carl visste alltför visst, säkert och väl att den kungen var icke en stridskonung utan en fridskonung, trots alla krig som han deltog i. Rättvisast, ädlast och finast bland människor var han i den värld han levde i. Det är då ett som är säkert. Han for nu, för att återanknyta till en sats som ej fick rätt slut ännu, över stormiga havet tillbaka mot Sverige. Han måste smugglas och smygas förbi danska skeppen som lurade på hela havet och inte lät något svenskt fartyg passera. Han roddes i roddbåt igenom den bitande iskalla natten och genom det hastigt tillfrysande vattnet till väntande lastpråmen, fartyget

"Hvalfisken", där han blev tagen ombord. Och det lilla och fnuttiga, simpla och ruttna men trofasta fartyget styrde på havet från Rügen mot norr, emot norrskenets länder, mot landen där solen ej lever om vintern, mot köldens och de blåa moarnas vinterland, där filosofen Cartesius och månget annat geni frös ihjäl. Genom dimmor och is, genom frosttyngda dunster och havsångor, styrde det torftiga och oansenliga fartyget fram med den sägenomspunne otrolige och legendariske kungen ombord, Nordens hjälte som snart skulle dö. Det var mitt i december och fasansfullt kallt. Isen ville ej brista för fartyget Valfisken. Då och då fick något danskt fartyg Valfisken uti sitt sikte och anföll, beskö̈t och försökte att sänka den knappast sjödugliga skorven, men vinterns blå dimmor kom svepande med drägligt skydd så att faran ej någonsin blev alltför närgången. Konungen skulle ej mottaga sin femte kula ännu. Det stod skrivet i stjärnorna, som icke syntes, att kungen fortfarande hade en liten frist kvar.

8.

Det var morgon den trettonde dagen. Det blåste. Det regnade. Himlen var kulen. Grått, ödsligt och kallt och ogästvänligt var universum. Det arga och piskade havet var mörkt. Intet ljus var i världen. Vad vittne bar världen om världen? Blott elände, fattigdom, trötthet, stor nöd, sorg, stor bitterhet, melankoli och oändligt grått vemod. Det klagades icke. Ej gråt, ingen högljudd protest, ingen veklagan, inget reellt frambar vittne om all världens olyckor. Och det var det som var det allra hemskaste. Ingen sorg är mer total än den sorg som förkunnas av tystnaden. Tyst var det i universum. Ej gråt, inga tårar – blott död överallt, ond bråd död, tragisk död, usel död, svältdöd, pestdöd, men framför allt: den död som vållats av sorgen, av saknaden, melankolin, gråa vemodet, grå bitterheten, av nöden och tomheten, alla de tusende överbetungande tryckande kväljande kvävande mördande ändlösa eviga och aldrig lättande sorgerna. Allting var grått denna morgon. Det land som en gång varit blått utav glädje var nu blivet grått genom döden. Det hav som en gång varit svenskt var nu grått, vilt och ödsligt och omänskligt och obetvingligt och fritt såsom Nordsjön. Det folk som en gång varit klädda i blåa kostymer var nu sorgligt klädda i gråa eländiga trasor, de av dem som ännu fanns kvar. Ty det fanns ej så många av svenskarna kvar. Ty de flesta var döda, av kriget, av pesten, av svält eller av sina sorger. Ty sorgen kan döda mer skoningslöst och mera effektivt än något annat. Det finns ingen större mer effektiv mördare än dystra sorgen. Den kommer och stannar och lämnar ej huset förrän allihopa är döda. Det är trista sorgen som är mänskans största mest farliga övermod. Aldrig är människan större än när hon besjälas av sorgen, åtminstone i hennes egna grå ögon. För sorgens skull överger mänskan sitt sällskap och drar sig tillbaka i grå isolering och ensamhet, för att få vara allena och stor i den högstämda sorgen. Men människan är född och danad till sällskap, och sorgen förgör mänskans sällskap. Och därför är sorgen en mördare.

Sorgen behärskade landet som det landets konung kom hem till den trettonde morgonen, och det grå landet var även helt dött, ty grå sorg var dess grå usurpator.

Och konungen själv var ock bliven en grå gammal silverhårsman, trots sin ungdom. Han var lika gammal som Kristus då Kristus blev konung. Han sattes i land på den blåsiga av regnet gisslade stormpinta Trelleborgskusten. Han var ändå blåklädd trots allt ännu. Fem följeslagare medföljde honom. De vandrade mot gamla Ystad. Ett slag tog den slagne blå och gråe konungen skydd mot en mördande regnby i lä av en stor upprättstående sten. Det var Stavstenen. Konungen tänkte, då vintern for visslande gisslande tjutande fram omkring stenen:

"Vad haver väl köld för funktion? Vilken nytta har kylan? Finns det någonting mera onödigt än kalla kölddöden? Icke. Av allting som meningslöst onödigt är är väl kölden det mest meningslösa och onödiga."

Gråa havet var piskat till grönt vitt grått yrande skum. Universum var synnerligen ogästvänligt, som alltid. Ej finns det en gäst i vår värld som av den blivit vänligt emottagen. Blåklädde kungen gick vidare österut med sina följesmän. Snart kom de fram till byn Ystad, som ock var den stad som kung Carl en gång lämnat för femton oändliga år sedan. Då var han segrare eller åtminstone blivande segrare. Nu var han död, eller nästan åtminstone, med endast döden som framtid. Så tänkte han:

"Femton års landsflykt och fredlöshet. Femton år av enbart kamp för sitt liv och sitt lands liv och Sveriges framtid som icke är till. Femton år av blott krig och elände och död och stor nöd, svält och köld, tröstlös hemlöshet, för mig och Sverige. Jagade är vi som djur över världen. I sju år har olyckor blott varit vår onda lott. Nu är konungen kommen tillbaka till hemlandet efter sin ändlösa tröstlösa landsflykt. Men fredlös är kungen alltjämt. Ingen välkomnar honom tillbaka. Det finns ingen mänska som jublar för konungens återkomst. Jesus blev uti Jerusalem i alla fall hälsad med Hosianna förrän han blev korsfäst. Men likgiltighet blott och liknöjdhet, passivitet, apati och total ignorans är vad konungen möter i Sverige. De struntar totalt i den dödsdömde konungen. Ingenting har de till övers för honom. Han möter blott enhällig och konsekvent obarmhärtig förnekelse från hela folket. Det enda som visar att de trots allt vet att han finnes är deras förtal. Ingen är mera välkänd i världen för grymhet än kungen av Sverige, han som blev mördad av sitt eget folk, och tillintetgjord, avrättad, utplundrad, utsugen och till slut stämplad som galning av världen, för att han mer trodde på Gud än på världen. Ja, jag är den störste tyrannen i Sverige emedan jag trodde på, kämpade för och försvarade och gav mitt liv för mitt land. Ingen har offrat mer av sin kraft och sin ungdom för Sverige än dess allra värste tyrann, skurk, förtryckare, våldsman, bandit, huligan, galning och idiot. Ty så skall världen kalla mig när jag är död. Det är lönen åt den dumme jobbare som alltjämt jobbar för hederns skull fastän ej arbetet lönar sig. Mitt brott mot världen är att lyckan svikit mig, och jag har gjort brottet dubbelt så stort med att fortsätta vara en hederlig man fastän lyckan har svikit mig. Mitt brott mot världen är att jag ej följt Macchiavelli och att jag ej någonsin gjort efter eget behag. Jag är nämnd envåldshärskare. Ingenting är mera felaktigt och vilseledande. Den kung är störst som har minst egen vilja. Och sade ej Kristus, när Fadern beslöt att han skulle uppspikas på korset: 'Ske icke min vilja men din'? Och så är varje kungs plikt att säga till Herren, till folket, till hela naturen, till alla. Det finns ingen människa som har en

egen fri vilja som icke är ond. Fria viljan är ond. Har man den är man ond. Har man icke en egen fri vilja så tillhör man Gud och är god. Det finns endast en enda god vilja i världen, och den goda viljan är Gud. Den allena har rått över allt vad jag gjort. Aldrig någonsin har jag gjort någonting efter mitt eget behag."

Vintern blev ständigt kallare. Öresundsisen blev tjock. Där låg på andra sidan om sundet det nu mycket svaga och klena och skyddslösa Danmark med byn Köpenhamn. Isen höll ännu bättre än den en gång hållit för Carl Gustav och Erik Dahlberg. En enkel sak vore det att tåga över på isen och äntligen göra ett slut på det svenskilskna Danmarks fientlighet. Redan togs Ven. Allt var klart inför anfallet på Köpenhamn. Men då inträdde vädret igen än en gång och förstörde alltsammans. En fruktansvärd brakande storm rev totalt upp all isen i sundet. Den tolfte Carl kunde ej lyckas där farfadern misslyckats. Danskens fientlighet fortsatte okuvad och oförminskad.

Då gick Carl i stället mot Norge. Vad skulle väl det tjäna till? Enda syftet med det hårda fälttåget, trodde gemene man, som aldrig fick veta något om konungens planer, var det att armén icke skulle behöva stå stilla och ha det för tråkigt i mördande overksamhet. Och av alla kung Carls många fälttåg var tåget mot Norge det enda totalt meningslösa. Så sade hans närmaste vänner. Han kunde ej mer göra någonting vettigt för Sverige, menade auktoriteterna. Hellre än att göra ingenting inledde han detta vettlösa fälttåg som ledde till ingenting, gav ingenting och var fullständigt irrationellt, säger man än idag. Det var krigföring enbart för sportens skull, trodde man. Och visserligen fick mannarna i detta fälttåg bekanta sig med nya sällsamma krigselement såsom snöstormar, oöverkomliga bergshinder, meterdjupt snötäckta fjällryggar och djupa ytterst oländiga forsfyllda dalar. Det finns inget land som är någon erövrare så till förtret som det klippiga klyftiga och oframkomliga Norge. Och konungen intog Christiania och satt där en tid innan gagnlösa vinningen tråkade ut honom och han gick löst på en mycket mer lockande stad: Fredrikshald. Folket såg ingen mening med vare sig intagandet av Christiania eller av Halden, och det gjorde ej heller världen, och konung Carolus den Tolfte var tyst. Men till följd av den lyckade Rutger von Aschebergs ytterst misslyckade siste son Kristians fatala misslyckade fumlanden och drumlerier fick kungen och svenskarna tåga tillbaka till Sverige, ty dumme Kristian hade sett till att de danske förstärkt varje fästning i Norge. Kung Carl satte Kristian Ludvig von Ascheberg genast i fängelse för hans ofantliga stollighets skull. Så otroligt grovt korkad fick icke en svensk general lov att vara. Så klumpiga drumlar i Sveriges armé fingo icke gå lösa. Ju mindre det är sagt om den Aschebergarns klavertramp och oerhörda tönterier, dess bättre. Han omintetgjorde fälttåget i Norge, och kanske med avsikt. Det avbröts men skulle dock åter inledas på nytt och då med ännu hemskare dråpslag som sitt enda slutresultat.

Kungen lämnade emellertid Fredrikshald ganska motvilligt.

"Någonting alldeles extra speciellt finns där inne som väntar på mig och som lockar mig," tänkte han, och han var säker på att en dag komma tillbaka och fullfölja stormningen av den på fred rika hallen.

Och dessutom blev nu en livsmedelsflotta förstörd uti Bohuslän av Peder Tordensköld, storvulne dansken, i barndomen den allra värste av Trondheims vanartiga slynglar, i ungdomen skräddare och sedermera den blott tjugoårige käcke fregattofficeren som drack sina tappraste fiender till när han ej kunde klå dem. Han vågade senare anfalla först Göteborg och så Strömstad men utan att lyckas. Han var blott en norrman och icke en svensk. Och mot Tordensköld hade Carolus att ställa Lars Gatenhjelm, mannen som plundrade åttio fientliga fartyg och gav dem med allt deras innehåll åt kung Carolus. Att kapa var det enda sättet för svenskarna att klara av sina fienders hårda oryggliga handelsblockad. Därför blev många svenska pirater på den tiden rikets mest lönande inkomst, som landet ej skulle ha klarat sig utan. Nu gick landet under ändå, och med landet piraterna och den finurlige knipsluge Görtz och med honom var blå äventyrare i hela Sverige, så det gick allting på ett ut ändå. Men kung Carl tyckte om sina fribytare, och han sympatiserade med alla äkta pirater, ty han såg i dem ett slags själsfränder som liksom han hörde till ett fritt hurtfriskt käckt eldigt naturfolk vars kärlek det var att få leva och slåss i det fria för friheten att få bestämma med sitt eget liv vad man ville, ett färggrant och sällsynt bravt släkte som liksom han själv och hans typ var i utdöende. Därför ville han gärna ta hand om de muntra piraterna på Madagaskar. Han såg i dem ett käckt friskt folk som ej nödvändigtvis måste göra vad ont var men som mycket väl kunde styras mot ädlare syften och mål. Kungen, trött på affären med Aschebergs krigsföringspannkaka, red nu mot söder allena. Han red över Älvsborgs läns skogar och backar, förbi Vänersborg, över gyllene bördiga rika och granna och vidsträckta Västgötaslätten, tills han kom till Hjo. Vättern stormade. Han skulle dock över sjön. Över stormiga farliga och bottenlösa av Näcken behärskade virvlande Vättern, som det ruinerade Brahehus, evig symbol för allt Sveriges förintade lycka, med gastar och vålnader dystert beklämmande stirrade ut över, lät han sig ros i en klen liten roddbåt. Där har drunknat andra i Vättern som skeppats mer säkert och tryggt. På dess motsatta strand steg han oskadd i land för att träffa sin syster i Vadstena som han ej sett på de senaste sexton grå åren. Han var nu själv grå och en flintis dessutom, och denna belägenhet chockade systern. De talades vid hela natten och hela den följande dagen. Men icke fann kungen i sin enda levande syster den ömhet och värme och kärlek som han alltid tänkte på sin andra syster och sin väna moder med, sina två käraste, som nu var borta. Här följer ett litet fragment av det samtal som Carl och Ulrika i Vadstena hade:

"Men varför, min bror, vill du kriga mot Norge? Vad har du i fjällen att göra? Vad är det för vanvett?"

"Det har inte du med att göra. Du är inte konung av Sverige."

"Om du icke ger mig en chans att förstå ditt motiv måste jag obönhörligen ta hela Sveriges parti och förklara dig vansinnig och vidta åtgärder för att avlägsna dig från Sveriges tron såsom farlig för Sverige."

"Du skulle icke förstå mitt motiv."

"Men jag anklagar dig nu härmed för att i storhetsvansinne öda bort Sveriges arméer i Norge blott för att ge dem sysselsättning. Försvara dig nu!"

"Kära syster, vi har icke setts nu på sexton olidliga år. Vill du gräla, det första du gör, när du åter får se mig? Ack, tvinga mig inte att avslöja statshemligheter till ingen nytta! Du kommer att ångra dig."

"Jag vill blott ge dig en chans att försvara dig inför ditt land och ditt folk och all världen. Om du är en dåre blott tar du den ej."

"Så hör på då. Du har kanske hört att jag till och med vill föra tunga galärskepp till lands över till Norges västkust."

"Så är det då sant?"

"Det är sant."

"Bror, ditt vansinne blir bara värre och värre. Hur tror du det slutar för dig? Du är ju en högstaplare!"

"Hör mig först nu till slut innan du slutligt fäller den fällande domen. Jag krigar mot Norge ej för att ihoplänka Norge med Sverige, beröva det Danmark och göra det svenskt. Det är icke mitt syfte."

"Men vad är ditt syfte då?"

"England."

"Vad är det med England?"

"Du kommer ej alls att förstå detta här. Havet är stängt för oss utanför Göteborg. Vi kan ej skicka någon eskader till England i hemlighet från Göteborg. Vi kan blott göra det, om vi intager Norge, från Norge."

"Och vad har en svensk flotta borta i England att göra?"

"Jo, England är vår allra starkaste fiende. Kunde vi få över England på vår sida skulle vårt fiendegäng vara splittrat och knäckt och snart även besegrat."

"Och skulle du då tvinga England med våld till vår sida med en liten stollig svensk löjlig eskader mot brittiska världsflottan? Du vill blott narra mig, skämta och få mig att le."

"Vi skall icke till England med flottan. Vi skall blott i smyg och i yttersta hemlighet till ädla Skottland. Där skall vi med skottarnas hjälp först och sedan med samtliga engelsmäns återinsätta det enda rättmätiga engelska konungahuset på tronen i Westminster Abbey."

"Nu kan jag ej helt följa med längre."

"Varför är England vår fiende? Därför att tysken Hannover av lystnad och girighet är det. Den gudlöse och på moral och etik helt bankrutte Hannover vill ju ha vårt Verden och erövra det och förstora sitt löjliga småtyska rike med det. Nu är tysken Hannover igenom en olycklig och ytterst orättvis tillfällighet Englands konung, och därför blott har vi fått England emot oss, som alltid av hävd varit vår allra närmaste vän förr. Och Englands rättmätiga riktiga brittiska konungahus, ätten Stuart, är driven i landsflykt. I Herren Guds rättvisas namn måste Stuartarna strax tillbaka till tronen i England. Och därför behöver jag Norge."

"Men är du då helt blind och verklighetsfrämmande? Hur tror du engelsmän vill ha tillbaka omöjliga Stuartfamiljen när de haft ett sådant ont långvarigt sjå med att göra sig av med dem?"

"Stuart är brittisk. Hannover är tysk. Därför vill britten hellre ha Stuart på tronen. Det kan du få veta av varenda britt, från det översta ner till det understa skiktet i samhället. De glömmer aldrig den Stuart de själva högg huvudet av, och den ätten vill de gärna gottgöra och bli försonade med."

"Men den ätten är utdriven därför att den är katolsk. Den är omöjlig därför att Jakob dumt vägrar att bli protestant. De har gjort sig omöjliga därför att de vägrar upphöra vara papister. Om de ville bli anglikaner så skulle minsann folket omedelbart sluta upp vid Stuartarnas sida och kasta ut tysken, men kruxet är det att de är och förblir katoliker och ej vill upphöra därmed."

"Katoliker har samma Gud som protestanterna. Samma Gud har även grekerna, judarna och till och med islamiterna. Formsaker, småaktigheter och kortsynthet får icke inskränka och stå i vägen för rättvisan, som alla kristna och judiska och islamitiska religioner är eniga i att fromt hylla och att vilja verka för. Att konung Jakob är romersk-katolsk är ej anledning till att fråntaga den rätt som han har till sin tron. Huset Stuart är Englands och Skottlands allenaste rättsinnehavare till båda ländernas tron, och om ej någon annan vill verka för att Stuart får den, så måste åtminstone jag i Guds rättvisas namn och i pliktens namn göra det."

"En sak begriper jag blott, och det är att du är spritt och språngande galen. Du vill sätta dig icke blott över världen men ock över kyrkorna och religionen."

"Jag vill bara göra vad rätt är. Jag vet vad som är rätt, och den som det vet bör ock göra det. Jag följer blott sund god rättslig logik."

"Vad jag här har fått höra är värre än något som jag hade väntat mig. Du vill då offra ditt Sveriges folk för att blanda dig in i vad som endast angår det brittiska folket. Jag måste tyvärr till mitt yttersta i detta rakt motarbeta dig, ty det är ej bäst för Sverige att det sker som du vill, och svenskarna önskar det inte."

"Jag ville ej avslöja vad jag har avslöjat, men du har tvingat mig."

"Och det är jag mycket glad för, ty nu inser jag vad min egen plikt är."

Så samtalade kungen och makan till tysken som skulle få ärva hans tron, eftersom han ej själv hade barn alls och eftersom tysken var gift med hans syster. Det här var det känsligaste och mest viktiga spörsmålet i deras närapå dygnslånga viktiga samtal.

Och efter det mötet i Vadstena, som i stort ej gjorde konungen gladare, fortsatte han sin ritt vidare söderut. Ensam red han förbi Omberg, Taberg och en del andra berg ner i Smålands oändliga ödsliga skogar och grå ödemarker och flacka grå ödsliga moar. Ty allting är ödsligt i Småland. Så heter det ju, enligt många. Han kom ner till Skåne och hälsade på uti byn Helsingborg, som var ständigt beredd för en påhälsning från Helsingör. Och från den orten red han till Lund för att göra sig redo för tsarens och danskarnas landstigning på Skånes heliga jord. Men som väl var så började tsaren och Frederik gräla, så det blev ej någonting av med den landstigningen. Alla Sveriges fiender grälade hurtigt och trampade hjärtligt varandra på tårna, Hannover på Preussens och Preussen på Danmarks och Danmark på Rysslands och Ryssland på Englands. Så slutade Nordiska Kriget omsider, men först måste allt bliva fullbordat. Konungen satt nu i Lund där han vakade över sitt Skåne.

Och medan ej fienden kom satt han lugnt uti Lund konverserande med Jesper Svedberg, Emanuel Swedenborg, den förres son, Filip Orlik, kosackernas hövding, som träget studerade vid Lunds universitet, ty på den tiden var svensk utbildning den bästa i världen, och även mekanikern Kristoffer Polhem, ibland många andra. Emanuel Swedenborg och klipske Polhem var hans favoriter, och han hjälpte dem mycket framåt. Med Polhem planerade han ibland annat den mycket långt senare realiserade Göta Kanal ifrån Stockholm till Göta Älvs mynning. Och med räven Görtz spann han vidare med sina planer på att komma arma olyckliga kungshuset Stuart till hjälp, enda riktiga engelska kungliga konungahuset i England, och att driva bort tyska fetknoppen Georg från britternas tron, vilket ju uppenbarligen var Europas och framför allt Englands och Skottlands enhälliga önskan, och Sverige kunde ju därtill ge det allra bästa förnämaste biståndet, enligt den enögde Görtz med emaljögat, tidens upptagnaste allra mest kunniga snillrikaste diplomat, hale mannen, som spelade sin roll av snille för bra så att han blev halshuggen där för, han som för sitt emaljögas skull blott behövde ett glasöga och därför uppfann monokeln. Ett större geni än baron Heinrich Görtz har ej skådats i Norden bland alla genier som kommit från Tyskland. Så säker på matematik uppenbarade kungen sig vara i samtalen med Manuel Swedenborg och Krister Polhem att han kunde utan den ringaste svårighet i blanka huvudet uträkna hur många tusen miljoner sekunder det hade förflutit se'n världen blev skapad för femtiosju sekler sedan. Ja, Polhem och Swedenborg blev hans två nya och käraste vänner. Men nu, när kung Carl själv var herre på täppan, så var det ej svårt att framstampa ur tjäljorden ytterligare arméer. Han lyckades framtrolla en liten härskara på sextio tusen personer. Och nu skulle han med den härskaran gå emot Norge och slutgiltigt avgöra kriget därmed. Först så skulle han åter till lockande Frederiks hald, och på samma gång gick under Armfelt från Jämtland en skara mot Trondheim. Det var kungens sista blå skaror som nu gick mot döden. Och Sverige stönade, morrade, mumlade bittert:

"Må fanen ta kungen så att vi får fred!"

Det var svenskarnas valspråk så länge Carolus den Tolfte var hos dem. Ej har någon svensk konung varit så hatad, och konungen visste det.

"Om jag blir dödad så blir det av hatet, av svenskarnas hat för mig arme totalt otidsenlige konung!"

Och han sade till Casten Feif:

"Vad är alternativet till konung och from monarki? Det är mångväldet. Alternativet är dessa byrådirektörer, medaljtyngda ämbetsmän, skrivbordsbefälet och allting begravande ändlös pappersexercis, denna pappershierarki som ej kan göra något och vars enda syfte det är att fördröja vad var och en som vågar visa sig aktiv begär hava utfört. Ja, det enda alternativet till konungen är den med säkerhet kommande byråkratin."

Han fick så av en flyktad ryss höra sanningen om kejsar Peters tronarvinges frånfälle:

"Tsaren själv piskade hjärtligt ihjäl sin begåvade rene och helige son Alexej. Det var tsaren själv som hårt misshandlade sin äldste ende legitime redlige pojke ihjäl.

Varför gjorde han det? Bara därför, att han icke ville att han skulle följas på tronen av sin egen motsats: ett helgon. Han visste, att om denne gode tsarevitj en dag skulle bli Rysslands tsar, skulle han utan vidare genast förstöra sin fars hela väldiga reformarbete och strax återupprätta kyrkan och återinföra Moskva som sitt lands enda huvudstad och kanske till och med skrota det ohälsosamma absurda Sankt Petersburg, tsar Peters storhetsvansinniga livsverk." Och konungen sade:

"Så gör hela världen och tiden moraliskt bankrutt och ej endast den lastbare tsaren. Men han är den nya epoken med orgier och laster och odygder utan begränsning, och det är betänkligt."

En del ville att kungen omedelbart skulle draga i fält emot öster och äntligen undsätta Finland och återta Viborg och Baltikum, men kungen menade:

"Vi kan ej någonting göra förrän vi har utmanövrerat det ettriga Danmark ur kriget. Om vi går mot österled nu har vi dansken argt nosande kvar i vår nacke, och han kan då göra oss otidig skada och ta både Skåne och Bohuslän med Göteborg. Det kan vi ej riskera. Vi måste slå ut detta Danmark ur kriget totalt innan vi kunna alls göra någonting annat."

"Men Finland förblöder!" förfäktade den gode Gyllenkrook.

"Min käre Axel, jag vet att ditt Finland svårt lider. Men där finns den bästa moralen och kampandan och mina bästa soldater. De kommer ej någonsin att giva upp. Här i Sverige är krigarmoralen rätt låg, och jag hör ideligen förfärliga röster om att 'kungen slätt borde dödas' så att alla fega och trötta fick överge landet och gå in i träda i hemmet på sofflocket. Här måste jag därför kvarbli och leda allt krig, medan finnarna måste bli lämnade helt åt sig själva, tills vidare. Men där i blödande lidande Finland är alla lojala och slåss med besked. Ingen överger mig där i Finland fast jag ej är där. Det känns tryggt. Jag kan lita på Finland, att de sköter kriget väl utan mig, tills jag med Danmark besegrat kan äntligen vända mig åter mot ryssarnas övervåld, övertramp och fruktansvärda översitteri."

David Krafft visade upp för sin konung det sista porträttet. När konungen såg det så bleknade han.

"Konung, är detta du? Har jag då blivit sådan med åren? Är detta den oemotståndlige segraren, som lyste för hela världen som solen inför Asiens mörker och som höljdes i svart tragiknatt av just detta mörker för att aldrig lysa mer? Ja, det syns att det är han. Denna skrumpne uttröttade gubbe, denna råe brutale förgrövrade bärsärk, denna otidsenlige senile grovhuggare som har överlevt sig själv är jag. Detta är mannen som trodde på Gud i kriget, som trodde att kriget var ett medel att förverkliga hans religiösa ideal med, som levde mest för sin andliga strävan och kulturella bildning och som av kriget berövades allt inklusive sig själv. Detta är mannen som det ingenting finns kvar av. Ryssen tog hans religion, det världspolitiska sveket tog hans tro, krigets verklighet tog hans kultur, och ondskan krossade hans själ och hjärta. Ingen gloria finns kvar. Ingenting av ynglingaskönheten, som en hel värld beundrade, finns kvar i denna grova simpla tölp som kriget gjorde Carl den Tolfte till och som en hel värld föraktar. Segertågen har drunknat i nederlagen; hans dygd har fördunklats och begravts i vanryktet och

den impopularitet som allt nederlag leder till, fastän den lever ännu. Ja, endast dygden lever ännu hos Carl den Tolfte. Han tror ännu på ett rent leverne utan övermått av mat, utan alkohol, utan kvinnor och utan prakt. Men i detta porträtt i denna av kriget och världen förgrövrade ihjälbesegrade stackars envisa omöjliga åsna ser man intet av den dygd som alltid har lett hans liv och som alltjämt leder det. Man ser blott den trötta grovheten, den sargade själen, den outhärdliga ensamheten och den överväldigande bittra besvikelsen och desillusionen. Allt vad du har levat för, Carl, har i praktiken blivit intet! Det är vad detta porträtt har att säga dig. Jag står inte ut! Dö, Carl, på det att världen, som har berövat dig allt för sin utvecklings skull, även till slut vidare må slippa se dig, ty det är ju dit den vill komma!"

Och konungen skar sönder porträttet.

Men i Norge så hände det något som grep mycket djupt in i konungens hjärta. Han mottog ett brev från sin ungdomsvän herr Arvid Horn:

"Detta är det mest smärtsamma budskap som jag någonsin blivit tvungen att meddela Ers Majestät, men det är obönhörliga plikten som tvingar mig därtill. De handlingar som här är bifogade är beviset för konspiration emot Hans Majestäts eget liv, och, som framgår av hemliga brevdokumenten, är konspirationen anstiftad av Fredrik av Hessen i samförstånd med Eder syster. Blott jag känner till dessa papper och deras förbannade innehåll utom Ers Majestät själv. Han må göra med kunskapen om denna konspiration vad han vill. Legationsrådet Arvid Horn tiger."

Och hemliga brevdokumenten gav verkligen klara bevis för att arvfursten i maskopi med sin maka, Carls syster, i tydlig Hannoverstil hade för avsikt att taga hans liv. En hel afton satt kungen i ensamhet och tänkte över den saken. Han satt framför brasan i ett enkelt värdshus och läste det vidriga brevet med noggrannhet ständigt på nytt. Argumenten var klara: hans svåger och syster betraktade honom som en utförsåkande ansvarslös galning som krigade endast för krigets skull och därmed drog hela Sverige ned i en avgrund av olyckor och katastrofer, som ständigt blott skulle bli värre så länge han ännu fick fritt hålla på. Systerns åsikt var den, och hon var däri påverkad tydligt av andra, att Sverige omedelbart borde sluta med samtliga fiender fred på vad villkor som helst. Fred till varje pris, var hennes, Fredriks och de andra liderliga perukstockarnas lösen i Stockholm. "Och skulle vi då ge upp allt utan strid?" tänkte Carl, "och fegt kapitulera för ondskan, ge efter för Rysslands och Danmarks förkrossande girighet och orättfärdighet och släppa fram en total orättvisa? Min syster är offer för sin omoraliske make, som säkert är mutad av ryssarna," tänkte han och slängde slutligen brevet från Horn och de bifogade dokumenten i elden. De brann upp. Han tänkte:

"Min syster och Fredrik är kungliga liksom jag själv. Aldrig någonsin får någon tro något lumpet och lågt om en kunglig person. Aldrig skall då åtminstone jag giva världen den ringaste anledning till det."

Och pappren brann upp, och kung Carl var så säker på att Arvid Horn skulle tiga om saken som han även själv skulle göra det.

"Vad kommer sedan när jag är förbi? Det blir fred, den förfalskade gudlösa rättslösa fred som jag kämpat emot hela livet, och den freden skall ej bli varaktig,

pålitlig eller ens god förrän hela min ätt har fördrivits från tronen och utrotats. Då först skall Sveriges månghundraåriga fred bli helt verklig och njutbar. Och då kanske svenskarna skall ha förlåtit och lärt sig att överse med den mest olyckliga av dess rikes förbannade konungar. Kom snart, o död! Jag är trött sedan länge på livets barmhärtighetslösa och eviga hårda uppslitande desillusioner. Jag vill icke mer se mitt folk gå i kvav och gå under. Jag vill ej förlora ännu en armé. Jag har redan se'n länge förlorat tillräckligt. O Gud, om du trots allt är rättvis, så låt en arm krigarekonung få slippa att leva i denna tid som icke är gjord för krig men för frid! Giv mig frid genom döden, ty frid i det verkliga livet skall aldrig förunnas en konung i tiderna någonsin. Antingen mig eller fred. Välj, o mänsklighet! Mördar du mig får du frid, och då ger du mig själv även frid. Om du låter mig leva betyder det strid, fortsatt oro och fortsatta eviga krig. Men se Rehnsköld! Är det icke du?"

"Jo, det är just densamme."

"Du kommer i tid för att åse mitt ödes nu äntliga vändning."

"Jag såg er på bår vid Poltava det sista jag såg er. Ni låg där såsom i en grav. Give Gud att jag slipper att någonsin se er så mera!"

"Min gamle gråhårige grå veteran! Vad du har blivit gammal! Du snyftar? Nej, gråt ej. Det gör dig än äldre."

"Min konung! Vi är båda vissna utlevade och övergivna grå spöken av vad vi en gång var. Vi har ej setts på nio år, och ej någon av oss har nu under den här tiden blivit det ringaste yngre och skönare. Skröpliga gubbar på darrande ben utan kraft kvar att slåss för vårt liv mot vår omvärlds fullständiga övermakts ondska..."

"Nu pratar du nonsens! Vi skall ännu segra! Än är icke ryssen för säker i sadeln. Vad är väl hans högmod? En svart illusion som skall ryckas ifrån honom som allting annat. Han är mycket äldre och slitnare, sjukare och mer desillusionerad än vi. Han tog livet av sin egen son blott till följd av sitt grymma och sjukliga maktkomplex. Sådana har icke vi blivit. Nej, Rehnsköld, vi är då lyckligare, som allenast förädlats och lärt oss till vishet och filosofi av förlusterna och katastroferna, även om lidandet stått oss mer dyrt än vi kunnat betala. Men snart är det över. Allt skall även tas ifrån mig liksom från Svarte Petter. Du kommer i tid för att se min sorti."

"Men vad är det ni säger?"

"Jag vet ej. En förkänsla. Men, käre Rehnsköld, du har lidit värre än jag. Du har ju blivit tvungen att se hela Ryssland och alla dess fängelsehålor och helveten inifrån. Hur har du överlevt? Har några av våra vänner och svenskar förmått komma levande ut därifrån utom du?"

"Inte många, och de allra flesta har dött. Men jag ger hela skulden för svenskarnas digra bortförande och därav följande utrotning åt den kanaljen och krukan, den sopproten Lewenhaupt, som utan sak skänkte bort hela hären till Peter vid Perevolotjna. Han har alla de bästa svenskarnas liv, tjugo tusen minst, på sitt skenheliga samvete och det för evigt! Jag varnade er alltid för honom! Han var en helt opålitlig infam och falsk drummel!"

"Du var alltid argare på honom än vad som var riktigt hälsosamt för dig. Och arg på den mannen tycks du vara än. Men just det lände dig mest till skada. För varje

gång du skällde ut honom framstod han som en martyr och du själv som en buse. Det nedsatte dig både i mina egna och Pipers och många av de andra blås ögon. Men gjort är gjort. Vi kan aldrig få Perevolotjna tillbaka och aldrig en ny chans vid digra Poltava, där Sverige dukade under för evigt och det genom ett nedrigt slag under bältet. Det är nio år sedan. Alltsedan dess har det bara gått utför med oss och för världen. Det finns inga människor längre som kan kallas ädla och hederliga utom vi, som är döende. Se Fredrikssten, tappre Rehnsköld! Vad säger dig borgen? Ger den icke dig några bilder och aningar om Dantes Disstad i helvetet? Jag undrar så vad som döljer sig bakom de murarna, och jag skall snart komma bakom dem. Hör du ej någon som ropar?"

"Vem ropar?"

"Det dåren är som slängde Ryssland och Polen och Tyskland och Danmark i kriget, till Sveriges och Livlands och Polens fördärv. Det är galningen Patkul."

"Vad säger du?"

"Bry dig ej därom. Har du träffat Fredrik, min systers befjädrade påfågelsmake och -mage, den klunsen, den köttige narren? Och unge Carl Fredrik av Holstein, min riktige arvtagare? Även Görtz är på väg hit. Han kommer att bringa oss nyheter av bästa slag: Peters dotters förmälning med unge Carl Fredrik. Det skall göra Peter till vår bäste vän för evärdliga tider. Vad tycker du om baron Görtz?"

"Jag kan ej tycka om hans system."

"Ja, han är ganska girig, pedantisk och fasansfullt tysk och rätt gudlös i sin krassa ekonomi, som blott utsuger landet, som all ekonomisk och baklänges strävan ju gör. Ja, den ekonomin är ett helvete som leder bort ifrån Gud, men den värld som vi lever i lever av pengar och icke av Gud. Den som levde av Gud, som vi äro de sista relikterna av, är snart borta ur tiden, förtalad, föraktad och skymfad av materialismens helt gudlösa helvetesgryning, som i själva verket blir början till en lång svår avskyvärd natt. Den som lever i morgon får se hur man stryker ett streck över hela historien för att blott krasst jaga pengar ur världen och utsuga denna ihjäl. Men vi träffas väl senare, Rehnsköld. Då får vi ock samtala mera och minnas och glädjas åt minnena. Tusendens öden har du att förtälja för mig, du som kommer från Ryssland. Jag har aldrig glömt de förlorade själarna invid Poltava. Ja, minnena, Rehnsköld, är det enda som alls för mänskor tillsammans och giver dem något gemensamt. Ja, minnena, de ständigt döende svinnande fallande tragiskt borttynande minnena – världen består blott av minnen. Framåt, käcke Engelsman!"

Kungen red bort på sin häst för att överse löpgravsutgrävandet.

"Vad sker i morgon? En ny tråkig mödosam fåfäng förspilld grå trist dag liksom gårdagen, det är det enda som framtiden någonsin äger att bjuda oss."

Kungen klev upp i en löpgrav. Han satte sig med pannan ovanför kanten. Så satt han en god stund och tänkte:

"Vem är jag egentligen? Är jag en konung? Det vore jag om jag var lyckad. Men allt har jag misslyckats med. Därför är summan av min karriär blott en narrkåpa. Och man skall skratta åt mig och det narrspel som mitt liv har blivit, och hellre än konung

skall man göra mig till en narrpåve och kalla mig Don Quijote av Norden. Det är resultatet av mitt digra livsverk: jag har gjort mig kvalificerad som narr."

Ett kort stycke bortåt satt en liten menig soldat i sin löpgrav och laddade bössan. Han laddade den mycket omsorgsfullt med en speciell liten kula. Det var just den kula han tagit på krogen i Stockholm: en knapp fylld av bly. När han laddat så siktade han mycket noga och långsamt. Det var ett beställningsjobb. Han skulle för hela resten av livet väl vara försörjd och få leva gott med sin familj. Därför var det så viktigt att skottet blev lyckat. Han fick inte missa, och än mindre fick han bli upptäckt. Han satt därför väl dold i mörkret i skuggan av vallen. Men konungen rörde sitt huvud. De klarblåa ögonen vändes mot honom. Den som skulle mördas betraktade mördaren. Och det var världsalltets lugnaste blick. Han förstod hela situationen, och ögonen tycktes milt uttrycka, där de så oavvänt såg liksom rakt in i bösspipan in i sin mördares själ:

"Skjut du bara. Jag är inte rädd. Var ej rädd heller du. Gör din plikt emot världen och Sverige och folket och mörda din konung."

Han vände bort blicken och vände profilen mot mördaren, som noggrant siktade ännu en gång. Kungen tänkte:

"Mitt öde, var är du? Min Gud, varför övergav du din lojalaste tjänare? Värld, varför är du så rutten?"

Ett skott small i mörkret. Kung Carls huvud sjönk ner mot bröstet. En blodbestänkt kula föll ner i den smutsiga marken. En karl blev den varse och plockade upp den. Kung Carl hade skjutits helt tvärs genom huvudet. Kulan var stor. Så var konungens heliga blod sorgligt blandat med markens föraktliga smuts. Karlen putsade kulan och rensade den från allt blod och all smuts. Och då såg han att det var en knapp fylld av bly. Och då slängde han knappen förfärad ifrån sig och vågade aldrig se'n nalkas den mer. Men med tiden så skulle den åter, kanske efter ett sekel, upphittas och tagas till vara. Och snart blev det känt, fastän ingen försökte att utsprida nyheten utan tvärtom snarast tysta den, att konung Carl var förbi. Och så hände det att gamle sjuttioårige Carl Gustav Rehnsköld nu än en gång fick se sin konung på bår och den här gången för att ej resa sig mera. Han hade knappt kommit från Ryssland tillbaka från en nioårig förfärlig lång träldom och fångenskap, blott för att få se sin konung bli skjuten till döds. Och han utbrast:

"Så drabbade ändå det öde mig som jag mest fruktade för: att få skåda min konung en andra gång på ömklig bår. Ack, vem dödade honom? Vem ryckte ur trädgården dess allra vackraste blomma? Vem ryckte bort blå orkidén, för att ogräset skulle förkovra sig och få ta över? Jag vet vilka som är de skyldiga. Du är det, onda förbannade värld! Det är du, svarta maktlystna imperialistiska Ryssland, och du, trilska grälsjuka Danmark, och du, grymma giriga Tyskland. Och framför de övriga är det ni korkade grå byråkrater i Sverige, ni onda förstockade inbilska och ignoranta förklemade helt vilseförda grå svenskar, som längtade så efter denna ohyggliga dagen, ni djävulska släkte som blott ville konungens död, ni som bad att han snabbt skulle mördas så att ni snart bleve befriade från hans odrägliga självsäkerhet och självmedvetna ledarskap, hans överlägsna etik och förmåga att klart genomskåda all

världen med hela dess ruttenhet, hans stora godhet, som ni ej begrep er på, därför att ni inte ville begripa er på den. Ni skickade honom i graven med er blotta önskan att han skulle fara dit snabbt, och ni gjorde det blott av bekvämlighet, lättja och trilska, ty han var en obekväm pådrivare, och ni var lata mesar. Han var den för vilken ej något var omöjligt, men ni förståndshandikappade slashasar föredrog omöjligheternas och svårigheternas grå trista vardag. Nu är ljuset släckt, och ni har själva släckt det, och aldrig så kommer det åter. De gudlösa mördarna är svenska rådet i Stockholm, som önskade avsätta honom och aldrig bemödade sig stort att lyda hans order. Hans mördare är alla de som ej lydde, ej hörde på honom, ej såg honom och ignorerade honom och som sade nej till hans ord och hans väsen. Och ett enda ord för hans samtliga mördare är anarkin. Anarkin är nu kung över världen, ty Kristus har störtats. Nu finns ingen glädje mer i denna hopplöst förlorade och vilseledda och våldtagna värld utom svart skadeglädje. Ja, mörda ni på bara, all världens herrar, ni grå anarkister! Fritt fram nu, ty kungen är död! Skådespelet, den sorgliga mässan och tråkiga gudstjänsten har tagit slut, ty dess kyrka är bombad och prästen är död. Gå och frossa nu i er förbannade nyvunna frihet vars namn är och alltid skall vara blott godtycke, okunnighet, barbari och tomt mörker. Ty aldrig har nå'n mänska funnits som kunnat ta vara på friheten utan att han blivit mördad därför såsom Engelbrekt och Jeanne d'Arc. Därför finns det ej nå'n mänsklig varaktig frihet.

O liv! Vad har jag mer att göra hos dig nu när allt som jag levde för, älskade, vördade och heligt stred för är mördat och skändat och dött? Jag var såsom en fader för

konungen. Vi voro alla som fäder för honom, och nu är den älskade sonen förgången och död, och de arma grå fäderna står nu helt barnlösa kvar utan land, utan framtid och helt utan någonting som kan fungera som stöd för dem och deras gamla och trötta, helt böjda och nedslagna ryggar. Min konung, jag följer dig strax i din grav, ty förutan sin konung kan icke en hederlig svensk längre leva."

Och Görtz, som ej än hunnit riktigt till konungen fram, kom nu fram när det re'n var för sent. Utom konungen hade han ingen god vän uti landet. Han greps, arresterades och blev snart halshuggen, för att han var alltför kontroversiell. Det var bara kungen som hade begripit sig på hans otroliga snille, som ensamt var kvalificerat att klara av allt inom ekonomin och i diplomatin; men när den kloke kungen ej längre fanns kvar var den blott alltför skicklige Görtz hopplöst utlämnad åt dilettanterna. De tog hans liv utan lagenlig rättegång. Konungens mördare blev aldrig känd, han kom undan, men Görtz blev helt sonika mördad offentligt i samhällets namn i ett solklart justitiemord. Så blev den skarpe finansmannens öde. Han var förste mannen i släktet av tyska otroliga finansiella uppfinnare av ekonomiska högst intrikata och skumma system, som en stor del av världen fick dras med i sekler framöver.

Och blott några månader före sin konung dog Lasse i Gatan, Lars Gatenhjelm, blott tjugoåtta år gammal. Men han var ej den som låg stilla i kistan. Fortfarande hundra år senare steg han ur graven och red ut på havet på sitt gamla fartyg och träffade där lika otålig Tordensköld, och de tu drabbade samman på Kattegatt att göra upp gamla strider som aldrig helt klart blivit avgjorda då när de inleddes för hundra år sedan. Och dessa sjöslag lär dessa två kampglada ungdomar aldrig bli klara med någonsin i evigheten. De dog båda två alltför unga, förrän de fått pröva på livet ordentligt. De hann bara inleda sitt stora sjöslag. Och de var ej de enda djävlarna som gick och hemsökte världen när kungen var död. Det att kungen var dödad betydde ej alls att ock kriget var över. Det var icke kungen som varit den rådande själen i kriget. Det var icke kungen som frambesvärjt kriget och varit dess ledare. Konungen var icke kriget, och således dog icke kriget med konungen. Kriget var anfallarna och angriparna, framför allt tsaren och Ryssland och deras omåttliga girighet, rovlystnad, hunger på grannarnas kött och begär uppå främmande länder. Det var icke kungen som störtade Sverige i olycka. Det var ej konungen som gjorde slut på det frejdiga Sveriges stormaktstid, för det var tsaren och Ryssland, det östliga Roms egenmäktige kejsare. Han var det som gjorde slut på den svenska ljusblå konkurrenten. Han var det som ej tillät andra att leva och arbeta jämte han själv. Det var han som förintade Sverige och Polen och senare ett alltför stort antal andra, av vilka den störste martyren var hans egen ende rättmätige arvinge, hans egen ende legitime son Alexej, stackars redan som barn svårt förförda förgiftade helgonet, inkarnationen av det goda eviga Ryssland, som Peter själv ivrigt misshandlade, piskade och slet ihjäl genom sin så förhärligade råa styrka. Kung Carl var det följande skuldlösa lammet vars namn var det harmlösa Sverige, och stora mäktiga Peter var vargen som utgöt dess blod och vars namn var det måttlösa glupiga Ryssland.

9.

När Armfelt förlorat vid Storkyro genom finskt förräderi var så gott som allt Finland helt erövrat av svarta ryssen. Och ryssarna slog sig helt lösa i tagna och härjade skyddslösa landet. De plundrade, brände, förhärjade, mördade, våldtog, förstörde och utplånade allting mänskligt i landet för skojs skull. De tvångsrekryterade samtliga män som ännu kunde stå uppå benen. De män som ej dög till soldater men som dock ej var helt odugliga släpade ryssarna bort och försatte i rysk ruskig fångenskap som aldrig någonsin upphörde eftersom så gott som ingen finländare klarade sig ur den med tunna livet bevarat. Ja, ryssarna gjorde sitt bästa att utrota Finland som bygd och nation, som de på samma sätt gjorde med arma Estland och Livland och Ingermanland. Och allt gammalt folk slog de ihjäl, liksom underutvecklade, vanföra och invalider. Var kvinna som ännu var ung fördes bort liksom varje friskt oskadat barn, för att skadas och dödas i Ryssland av sjukdom och elände, svält och olidliga umbäranden som var värre än Sveriges och Finlands tillsammans. Blott de arma finnar som gömde sig ute i skogarna och som där levde som grottmänniskor och nomader blev kvar, överlevde och klarade sig. Endast de undgick ryssarnas människoslakter. Och ryssarna var så barbariska att de ej nöjde sig med att ta livet av folk snabbt och smärtfritt. Nej, ryssarna pinade sakta de finske och svenske ihjäl. Ja, de röktes och stektes ihjäl, deras död gjordes så outhärdlig och plågsam som möjligt av de raffinerade ryssarna, Asiens romare, det nya Roms världserövrare. I gamla Umeå fann man i lugnare tider i stadens kapell hundrafyrtiotvå kristna människor, män, kvinnor och barn, som barmhärtighetslöst blivit stekta till döds såsom grisar på spett. Som en flod vällde flyktingaströmmen snart över det stormande havet från Finland till Sverige. Men ryssarna kommo snart efter. De härjade Torneå och satte snart eld på Umeå. De män som fanns där i fattiga grå Västerbotten som landets försvarare var så eländiga att de ej alls kunde visa sig utomhus eftersom de var så nakna. Och landet var utplundrat och kunde ej giva folket nå't bröd, ty alltsedan kung Carl kommit hem hade rått konstant missväxt från Skåne till Lappland. På vintern förfröso de flesta och lades i jorden. De mordiska ryssarna drog sig ej för någonting. Icke präster och prästhustrur skonades. Torneå brändes till aska, och Kalix blev rensat och utrotat på allt som levande var. Alla hästar och kor fördes bort, alla hus brändes upp, och de arma bortflyende människorna fick leva vintern igenom inunder bar himmel, varvid förstås de allra flesta försvann och dog bort och begravdes av snön och av vildmarken där de ej någonsin mera blev funna. Och de som de ryske fick tag på blev stekta och piskade, brunna och slagna med överlagd utdragenhet och den största av grymhet ihjäl. Särskilt spannmål och lador och livsmedelsbodar förstörde de ryske med eld mycket noggrant. Där ryssarna varit fanns det aldrig något som ätbart var eller det minsta liv kvar. Även Piteå och fagra Luleå plundrades, och deras människor blev hängda och slagna ihjäl. Uti Piteå kläddes folk nakna och fick länge frysa i snön innan de blev ihjälslagna av ryska yxhammare.

Och när Ehrensköld fångats vid Hangö spreds ryssarna längs hela kusten och kom snart till Åland, där de även brände och skövlade, våldtog och mördade, skändade, plundrade och gjorde allt för att utrota allt som var mänskligt. De kom även snart för att hemsöka Gotland. De plundrade Östergarns prästgård och stack åtta gårdar i brand och tog sjuttioårige prosten och ett antal bönder till fånga som aldrig fick komma tillbaka. De återkom senare med mycket svårare härjningar. Kyrkklockor, virke och boskap och människor och även barn förde ryssarna bort ifrån Gotland och lämnade efter sig sina visitkort som alltför klart uttryckte ryssarnas gudlösa religion: deras gudstjänst och deras tros utövning gick allting ut på det samma: förödelsens styggelse.

Men nu tillbaka till Finland, som då jämte Baltikum nog var vår världs hårdast drabbade mest olycksaliga land, alla olyckors samlingsplats, Sveriges mest orättvist drabbade trakt. Där fanns alls ingen mat uti landet. Där fanns ej ett saltkorn. När köpmansskepp kom ifrån södern och Holland så slickades däcken och lastrummen rena från smulor och saltkorn av vildar som ej mera visste vad mat var. Ty allting som en gång var mänskligt i landet var fullkomligt utrotat av de våldgästande ryssarna. Kvar fanns blott vilddjur och vildar, förvildade hemlösa människoliknande trasiga stackars nomader, som ej kunde tala mer och som ej var mindre djuriska än stackars jagade harar, kaniner och föräldralösa älgkalvar och rådjursföl.

Men ännu fanns det ett fäste i Finland som motstod den ryska förintande floden av allting förbrännande mördande lava. Det var stolta Kajaneborg mitt i hjärtat av Finlands mest nordliga avlägsna ödsliga trakter. Där var fyra tusen belägrande ryssar och femtio försvarande svenskar och finnar. Och ryssarna kunde ej intaga fästet, ty fästet försvarades av den blå makt som ej någonsin någon ryss rått på. Den makten var hedern och ridderligheten, blått ädelmod, dygd och moral, fläckfri själ och en oomkullrunkelig anda. Och ryssarna kunde ej taga det värnlösa och oansenliga fästet. På nytt och på nytt gjorde ryssarna stormningsförsök som på nytt och på nytt slogs tillbaka. Och svenskarna och tappra finska försvararna sov ej om natten. Då smög de i stället till rysslägret för att där anställa diger förstörelse i äkta rysk stil i skydd av det kolsvarta mörkret. Och svenska och finska försvararna hade ej något förråd kvar och ingen proviant. De fick leva på vad de om natten fick stulet från ryssarna. Ej heller kunde försvararna hoppas på undsättning, ty deras fäste var det sista i hela Finland som ännu var finländskt. Det fanns inget Finland mer utom det ensamma Kajaneborg med den handfull personer som där än höll de sista finländska andarna uppe. Och ryssarna var ej den enda förödande fienden. Hungern och svälten och kölden och sjukdomen var mycket digrare fiender än stackars ryssen. Men aldrig det klagades, aldrig det jämrades, aldrig ett ve eller desperationsord uttalades. Aldrig löd från någons läppar ett ord som var nedslaget eller en aning fatalt pessimistiskt. De kämpade tyst och de vakade nitiskt för den sista glimten av ljus som fanns kvar uti Norden. Och från djupa borgens grå källarvalv spred ännu anden av den store fången Johannes Messenius sin aldrig upphörande livskraft och styrka och seghet. Messenius blev aldrig besegrad, trots att han här framlevde nitton år i landsförvisning för påstådda stämplingar med jesuiter mot staten som fånge på

livstid med hustrun vid sidan och till och med i sin exil producerade sitt största livsverk, den mest patriotiska svenska historia som skrivits; och ej heller blev hans grå tillflyktsort Kajaneborg taget, vanärat eller besegrat. Försvararna var fast beslutna att kämpa, försvara och hålla sig uppe tills döden och ej någon annan blev slutgiltig segrare, och blå försvararna höll väl sin föresats och syntes ej kunna svika den. Man efter man dog av svält, sår och hunger, men för ryssens ögon blev envisa och obehagliga alltför ståndaktiga hårda försvararna blott fler och fler. Ryssen kunde ej fatta det eller förstå eller tro sina ögon. Han trodde själv att han höll på att bli galen, som han ju egentligen var sedan urminnes tider. Men Finlands försvarare syntes bli allt fler och fler endast därför att de ständigt fann sig nödtvungna att kämpa och uthärda bättre och bättre ju färre de blev. På det kargaste barkbröd och pilskjutna ekorrar, läder och sotdöda hästar försörjde sig de sista blåa invalidiserade halta och enögda enbenta på kryckor stapplande enhänta pestsjuka långt mer än halvdöda och sedan många år svältande tuffa försvararna, som icke gav sig, ej föll eller dog utan ständigt stod kvar fastän de till och med var helt döda. De frös fromt ihjäl på sin post. De dog svältdöden, pestdöden och andra dödar käckt stolt upprätt stående på sina poster med bössan och pilbågen spända, beredda för användning. Mest sköts det faktiskt med pilbåge. Än var ej de gamla ljuva heroiska tiderna över. Än levde det blå karoliner. Än fanns det ett fäste i Finland som ej föll till föga för Rysslands odrägliga andliga mörker, som ryssarna såg som sin plikt att med hänsynslöshet sprida ut över all världens rund redan då. Icke män endast stod där på post uppå murarna vid skyttegluggarna. Nej, där var kvinnor och barn även som kunde skjuta och som sköt och träffade även när nöden så krävde. Allt skedde i borgen blott som var av nöd. Allt som ej var av nöd hade inte en människa något till övers för. Så hade Carl levat i hela sitt korta liv, och så hade de blå karolinerna och svenska folket ock levat i hela hans tid. Sverige var ej det land som lojt unnade sig det som ej var av nöden. Blott ryssarna unnade sig gärna mörka excesser, som onödig grymhet mot pennaliserade nedtryckta svaga försvarslösa fiender och stor omåttlighet, orgier och dans i det fredliga livet emellan de skrämmande osäkra hemska bataljerna, som aldrig någonsin var något hemskt för en svensk. Icke visste de döende Kajaneborgarna vad var ett talgljus. De använde trästickor, vedklabbar och andra träddelar blott. Och de fortsatte kämpa och hålla sig uppe trots att de blev färre och färre och aldrig fick tillskott, och trots att de visste att allting var lönlöst. Ty var icke riket en enda svårt utplundrad bränd skövlad gård, som det ej mera återstod av än ohyggliga svarta ruiner? De visste att deras förtvivlade situation var i längden helt ohållbar. Ej fanns en mänska i borgen som icke var sårad och blödande ur mer än ett djupt och svårartat sår. Och allt tröt mer och mer: sista hästen blev slaktad och den sista kon. Sista vedklabben antändes, och sista barkbrödet, som var blott bark, skars och delades jämnt. Och det nalkades ännu en vinter som redan var svårare än någon vinter i någon mans minne. Med dignande armar och bristande hjärtan stod männen var dag och var natt var och en på sin post och förfrös tår och fötter och ben, tills en dag ryssen erbjöd fritt återtåg för borgens människor. Kvinnorna tvang kommendanten herr Fieandt att mottaga och acceptera de

villkoren. Kajaneborg gav ifrån sig sin ära, sin heder, sitt vapen och även sitt namn. Och de arma bedrövliga gubbarna, kvinnorna och svårt utmärglade barnen drog ut ur den ädla grå borgen med de ytterst få karolinerna som icke längre var blå men så gråa och trasiga som hela Norden. Men knappt hade ryssarna tagit sin fästning i anspråk så bröt de de ingångna villkoren. Detta var ej mer än vanlig normal procedur för de ryske. Så hade de gjort under hela det grymma förödande kriget, och aldrig egentligen hade de avtågade sedan överlevt för att för den överlevande svenskheten kunna förklara hur ryssarna höll sina egna dikterade villkor. Den arma vandrande hopen blev hänsynslöst hårdhänt förföljd. Ryssen var så förargad för det att han kämpat i månader mot endast femtio gubbar och kvinnor och barn och det ringaste tänkbara antal av män med sin mångtusenhövdade styrka. De kapitulerande plundrades och blev berövade kläderna, många blev fängslade, bortförda och utav misshandel dräpta, och prosten Cajanus, den ädle godhjärtade bildade fadersgestalten, blev förd med sin kära familj för att leva i fångenskap i Åbo slott. Och en tid efter kapituleringen sprängdes det heliga Kajaneborg med dess murar och torn och historiska tinnar i luften. Så slutade sagan om Kajaneborg, som högst troget gick det samma öde till mötes som den tolfte Carl och allt Sverige och allt som svenskt var.

Vid konungens död i det sydliga Norge kom svenskarnas här helt i oordning. Trägna belägringen övergavs, och hela hären begynte att raska på hemåt. Men kungen var borta, och med kungen var ock all ordningen borta. Alltmer grep ont kaos omkring sig, och universella reträtten blev närmast en fruktansvärt sorglig och oordnad flykt, varvid många gick under och mycket förlorades och mycket onödigt offrades helt utan orsak. De svenske fick taga sitt nattkvarter under bar himmel i snön, och på morgonen fann de sig vara helt fastfrusna vid kalla marken. Och var de än gick fann de döda kamrater och skjutna kamrater och gravar och hästlik, kadaver och rester av krigsmaterial, och varhelst de drog fram måste de även lämna och överge sjuka och döda kamrater och därmed berika ohyggliga marschvägens fasor med värre. Det fanns ingen mer som tog hand om soldaterna. Därför gick de blott och dog där de gick, var de gick. De dog hoptals och frös grymt ihjäl upprätt stående där de framstapplade i ständigt snöande liken begravande eviga snön. Det var eländigt, fasansfullt och skräckinjagande. Arma soldaterna hade ej mer någon konung, ej mer någon pappa, ej mer någon ledare och ingen mer att förlita sig på och lugnt ty sig till. Och än var kriget ej över. Det hade blott börjat. Från Halden och till Uddevalla låg lik och stod lik och satt lik längs med samtliga vägar, en död karolin för var tionde meter, som milstenar men tusen gånger mer tätt.

Och nu lämnade tsaren sitt Åland med fyrtio krigsskepp och ett hundra fyrtio galärer plus ytterst otaliga mindre transportfartyg och andra båtar. På flottan var fyrtio tusen soldater. Nu angrep de Roslagen. Mordbrand och tjuvarhand, skövling och skändning och skräck och en mördande fasa spred ryssen i land. Och han delade upp sig i tre. Två gick söderut, en gjorde fortsatta härjningståg utanför Uppland. Den andra gick lös på det fridfulla sömniga Södermanland, och den tredje for till Östergötland. Där brändes Norrtälje, där uppbrändes Trosa och Nyköping, där stack

en nu Södertälje i brand, och där hemsöktes, angreps och brändes det värnlösa Norrköping. Allting förstördes. Längs kusterna sågs endast brand, bara härjande eld, bara svartbränd förstörelse, ryssarnas svarta visitkort. Vad båtade det att de svenske förtvivlade vädjade om äntlig fred? Nu först var kriget riktigt i full gång. Nu först hade ryssarna roligt. Nu först gick det bra för envar som blott hatade Sverige, ty nu fanns ingen kung mer som försvarade landet. Och Östhammar och Öregrund brändes upp. Där brann stad efter stad, där blev plundrad och påtänd den ena byn efter den andra. Där sparades intet av ryssen. Där blev varje bod ruinerad. Där blev nu förspillda omätliga värden som hade räckt till att uppsätta en här som var lika stor, duglig och stark som den här konung Carl förde ut ur det rika välsignade Sachsen, då han kväst kung August för tillfället i sitt livs högsta och vackraste ögonblick och i sin livsbanas höjdpunkt. Men kungen var död nu, och ryssarna krigade mot Sveriges lik fastän det redan för länge sedan var dött. Men det roade ryssen att stycka det. Horn, Arvid Horn, kungens enda nu levande och alltjämt kraftfulle vän, landets siste ej ännu besegrade och förödmjukade blå karolin, han den ende från Carls tid som alltjämt stod upprätt, avlägsnades nu från regeringen av dem som gladdes åt konungens död.

Och Per Tordensköld gick nu på Västkusten lös först på Älvsborg och viktiga hamnen invid Göta Älv, Göteborg. Och när kungen Carolus nu lyckligt var av daga tagen och Gatenhjelm död var dessutom så kunde han riktigt förhärja och bränna och plundra och anfalla av hjärtans lust. Och han intog det viktiga Carlssten, en av Erik Dahlbergs mest utmärkta fästningar, och med den fästningen hela det viktiga Marstrand, där Sveriges Kattegattflotta nu låg och förstördes. En natt uti Göta Älvs mynning smög han sig i land och beslagtog den flotta som vilade i Nya Varvet strax vid Göteborg. Det var Tordenskölds djärvaste största bedrift. Och det var kanske just ungefär vid den tiden som tre Göteborgspojkar, smått inspirerade av Lasse Gatenhjelms och Peder Tordenskölds djärva bravader, blev lystna på hamnens unikaste fartyg: en djonk, som beslagtagits borta i östern. De stal den en natt men blev upptäckta innan de fått kasta loss. Och som pojkarna alla var mindre än tretton år gamla så tog man ej deras piratupptåg riktigt på allvar och lät dem få slippa allt straff, med den påföljd att de några dagar därefter försökte på nytt och då lyckades. Och de kom ända till England med djonken. Hur det sedan gick med dem vet ingen mera idag, men de blev säkert duktiga sjömän.

Men åter till Tordensköld: nog var det synd att den störste och käckaste av Norges sjöhjältar strax efter sin kupp i Göteborgs hamn fann ett slut på sin hurtiga bana i ett snöpligt onödigt gräl i Hannover. Han dog i en våldsam duell som han nog icke utkämpat om han ej varit ordentligt berusad, men han har dock fortsatt att kämpa med Gatenhjelm med sina skepp uppå Kattegatt alltsedan dess och trots graven och allt. Även Carls egen älsklingsarvinge till tronen, Carl Fredrik, hans älskade syster Sofias son, myglades bort av de samma som myglat bort herr Arvid Horn. Allt var fall och reträtt och moralisk tillbakagång och diger undergång i hela Sverige. Det fanns inga pengar i Sverige, och de enda pengar som bjöds var de ryska, för vilka precis vem som helst gärna gjorde sig till marionettdocka, som automatiskt

då utförde vilken befallning som helst, som behagade ryssarna, tyskarna eller de danske – allt för att glädja den äntligen avslutade svenska stormaktens banemäns vilja.

Carl Gustav Armfelt.

Carl Armfelt gick över de jämtländska fjällen att erövra Trondheim med sju tusen fem hundra man. Men den marschen blev svår. Digra sjukdomar härjade svårt bland de utsatta männen, och hästarna dog. Det var kala och fattiga trakter där föga resurser till mat och proviant fanns. På somliga ställen var svenskarna nödda att bära de tunga kanonerna. Svälten blev snart outhärdlig, och få av de sjuka och svältande blå karolinerna hade sin kappa att skyla sig med emot snöstormar, vindar och köld. Deras skor slets fort ut och därefter slets strumporna sönder.

Och vintern kom närmare. Hästarna orkade ej längre bära och dög nästan endast som kött åt de svältande gossarna. Allt fler och fler gick nu under. De stapplade, sjönk ner på knäna, försökte att krypa, blev liggande stilla och drömmande tills döden avlöste livet.

Till slut kom de äntligen fram till det heliga Trondheim. Men staden försvarades kraftigt av sju tusen fem hundra man. Utav Armfelts armé var blott fortfarande fyra tusen vid liv. Armfelt klargjorde situationen för kungen och sände en trogen kurir med det viktiga brevet. Men trogne kuriren blev fast av de norske och dödad. Och dessutom var konung Carl dräpt och mördad. Men det visste ingen så fjärran långt norrut.

Och svenskarna led ständigt värre och värre. De fick ingen mat och de hade ej kläder att skyla sig med. Det fanns ej några kvarnar att mala sig mjöl av, ty norrmännen hade förstört allihopa.

Men även i Trondheim blev nöden allt större och större. Måhända var staden trots allt dömd att falla.

Och medan den duktige Barre red med tre hundra femtio män över Dovrefjäll och genom snöstormar, mot vinterns mördande köld som tog livet av hästarna och många karlar, och samlade skatter åt konungen och nådde fram trots allt levande till fagra Röros, så nådde ett bud sent omsider vår Armfelt vid Trondheim. Det var ett ont bud ifrån söder. Och Armfelt såg upp emot himlen med tårar:

"Nu går allting sönder. Nu har kaos segrat. Nu har gamla tiden förlorat mot den nya onda. Nu härskar ej kungen och Kristus mer i denna världen. Nu är världen åter på nytt stora odjuret Caesars, vars tal är sexhundra och sextiosex. Nu är allting den blodige kejsarens, närmre bestämt svarte tsarens. Min konung, ditt land skall ej någonsin bli upprest åter och uppväckt till liv förrän du blivit återupprättad och med dig var konung i världen och framför allt Kristus. Till dess varde allt ljus förgånget och slocknat."

Och han bröt nu upp ifrån Trondheim, fromt lämnande heliga staden i fred. Där fanns ej mera anledning till sportsligt ärorikt hederligt krig. Det var jul. Det var julfrid och julljus i världen. Men julen var sorgsen, och alla de blå var beklämda. De trampade på i trist tysthet. Det var som om de inte brydde sig så mycket mera om vad som nu mer skulle hända. Den dyrkade konungen hade försvunnit och lämnat dem, plötsligt med ens övergivit dem och hela världen. Vem skulle nu mer kunna leda eländiga världen till någonting gott? Det fanns ingenting kvar. Allt var likgiltigt. Döden blott lurade ännu.

Det var en hemsk nyårsnatt nere i Tydalen. Ingen var glad inför det nya året, den nya förbannade tiden, den nya förbannade kunglösa tråkiga världens förhastade skrytsamma inbrott. All världen var glad över konungens död. Hela världen var glad nu och firade, yvdes och gladdes i förväg åt den nya tid som nu kungens död äntligen introducerat. Blott konungens vänner, de blå karolinerna och andra döende män, voro missnöjda. Men de gick blint, såsom under sin konung, förutan att tänka sig för, efter Herren Guds vilja. Och skräcknatten avtog.

Den blå nyårsmorgonen var mycket vacker. Där strålade solen så härlig, så ren och så klar som om kungen ej någonsin fallit. Men skenet bedrog. Kungen var ändå död, alltför död. Se, där tornade upp sig nu ovanligt mörka och digra grå moln över havet. Och hastigt förmörkades himmelen av dem. Det gick mycket snabbt, alltför snabbt. Plötsligt var hela himmelen hotande mörk. Det behagade vädret att ännu en gång spela svensken ett spratt och bevisa sin makt över Sveriges högmod och övermod. Allting blev svart, och där hördes ett digert och ont olycksbådande viskande sus. Det var Döden som viskade till gamla Sveriges hjältar:

"Ni är mina barn. Jag har rätt till er alla. Jag älskar er. Nu skall jag omfamna er, karoliner. Vi skall alla dansa tillsammans med vädret. Vi skall nu ha fest, ty er konung är död. Låt oss glädjas med all världens stormar och yvas i yrande dans och besinningslös hänryckning. Kungen är död. Det finns ej mera hopp för er, ni dödens blå karoliner. Det är bara jag nu som mer bryr mig om er och som kan ta hand om er. Konungen har övergivit er. Världen vill icke mer veta av er. Ni är bara en pinsam belastning för Sverige, ty utan er konung kan Sverige aldrig mer segra med er. Så låt oss då marschera i döden tillsammans! Jag skall troget följa er åt tills ni stupar. Ja, dö för er konung! Det är nu det enda ni ännu kan göra för honom. Han väntar på er. Om ni blott följer mig skall ni alla få se honom och möta honom igen. Följ blott mig, ty jag vet var ni honom skall finna."

Och stormvinden ylade. Snöstormen visslade. Allt var inferno.

"Vi skall åter ses, karoliner!" sjöng en mycket välbekant röst. Det var kungens. "Hur kunde ni tro att jag skulle gå bort utan er? Vi skall åter förenas. Jag lämnar ej världen förutan att taga er med mig. I Himmelens värld skall vi åter marschera för evigt mot ryssen, mot Asien, mot Österlandet, och denna gång skall vi nu segra! Ja, segra skall vi i all evighet! Segern blott gives oss när vi har segrat i den allra största i allt livets strider, som ock är den enda väsentliga segern. Den striden är kampen för hedern mot hederslösheten, för dygden mot odygden, för ljuva äran mot vanäran, för Gud mot grå gudlösheten, för själen mot världen och döden. Och den striden är det som vi nu har vunnit för evigt! Vi har dött med det allra bästa av samveten. Dött har vi för allt vad ljuvligt och gott är i världen, och det finns ej ljuvare ögonblick än just en sådan högt strålande ljus triumferande död. Vi dör ej som martyrer för sanningen utan som segrare över den fåfänga världen med alla dess lögner, för livet och över all död! Säg adjö nu till världen med Guds egen sällhet på era gudomliga leenden!"

Snöstormen tjöt. Kölden var minus sjuttio grader. Den kom som en bitande giftig svart orm under kläderna. Snön yrde vit. Allt var mjölk. Haglet piskade rappt genom märg, ben och kläder. De gisslades av hårda flygande skurar av isbitar.

"Hård var du, konung, så länge du levde, men hårdare är du som död," tänkte Armfelt. Han såg då två gossar av vilka den ena var död och den andra satt bredvid som om även han tänkte dö. Det var härens yngsta och minsta två blå karoliner. Den ena var trumslagargosse, och det var den större och den som var död. Armfelt väckte den andra. Det var elvaårige Anders från Finland med tillnamnet Ramsay, den yngste av konungens alla soldater. Han tog honom under sin kappa och skyddade

honom mot vinden och kölden som stack såsom spjut in i alla de vacklandes hjärtan. Och så sade Armfelt till pojken:

"Min son, låt oss hjälpa varandra mot stormen med att gå tillsammans. Vi har ju en framtid att tänka på."

Men karolinerna frös fast och stelnade där de gick fram. De blev dränkta och kvävda och levande gravlagda i hårda rasande snömassor. De såg ej fingrarna framför sig. Snöstormen skingrade dem utan hänsyn. De tappade bort sig. De ramlade ner i raviner. De omkom i tunga laviner. De domnade bort. De förfrös såsom flytande tenn i kallt vatten. Kanonerna var helt borttappade för länge sedan. Ej släpades mera på någon tung packning och någon proviant. Icke bars mera vapen. Ej såg någon mera med sina blå ögon. Allt famlade fram uti blindo. Ej kan någon eld bliva uppgjord. Ej kan någon leva. Man petade på dem och de föll omkull, för de var totalt blåfrusna. Stormen blev ständigt blott värre. Den minskade icke, och i varje vägkrök och i varje klyfta stod kungen och kallade till sig de sina. Och var man som följde hans lockande skugga gick rätt in i döden men gjorde det villigt och gärna och glatt. Ty de kunde ej leva i världen ändå. Världen var ej mer deras. De var ju besegrade och helt förlorade. Hellre så följde de sin döde konung än världens nu levande skurkar som mördat och tillintetgjort honom med skadeglädje. De gick där och dog och dog gärna.

Men somliga stretade framåt för livet trots allt. Om de ej kunde bruka de blåfrusna fötterna gick de på knäna och följde sin Armfelt och klarade sig ej helt döda igenom. De kom fram till Jämtland och nådde tillbaka till Duved, men de var ej många. Högst var de väl fem hundra stycken, och av dem var ett hundra man blott fortfarande tämligen oskadda. Alla de övriga var nu helt odugliggjorda för livet. Av sju tusen fem hundra man kom blott hundra tillbaka i mänskligt och levande skick.

Och hur många kom åter av alla de män som kung Carl ledde ut från sitt hemland? Omkring lika blygsam procent. Omkring ett hundra tusenden svenskar spreds ut över hela den mänskliga världen, så många som under den elfte Carls sista år, som ju var missväxtår, omkom av den digra hungersnöd som då regerade landet, och kom aldrig mera tillbaka. Var är de idag? De är alla i graven, men deras blå ättlingar lever.

Det återstår ännu att säga att Lewenhaupt dog i rysk fångenskap sextio år gammal ett år efter kungen, och tre år därefter dog Carl Gustav Rehnsköld, den segslitne kämpen, som en gammal bruten och sorgbetryckt man men med utsökt kristallklart och ofelbart minne i utmärkt behåll. Samma år dog ock krigshjälten Marlborough, stor intill slutet. Watteau avled också tre år efter Carl. Arvid Horn överlevde och blev Sveriges starkaste man och sitt lands största stöd efter konungens död. Och en annan som ej dog på länge var Hultman, trotjänaren, konungens köksmästare, därtill utnämnd den trettionde i olycksmånaden svarta november, då världens makabraste olyckor inträffar i oroväckande allmänhet.

Men därmed ändar vi sagan. Det drabbade riket fick hålla det mesta av Finland tills vidare, men hela Baltikum och alla länder vid Östersjöns sydkust fick vi ge ifrån oss i freden vid Nystad tre år efter konungens död, endast trettiosju höstar gammal.

Han kallas alltjämt av de österländskt skolade vise för Mannen med Järnhuvudet, för sin envisa självsviljas skull, eller bara för 'Järnhuvudet'. Och man säger om honom där borta i öster, där man i viss mån har gjort honom mer rättvisa än här i väster, att han aldrig någonsin led något nederlag utom mot Gud och naturen, att han inför människor blott kunde segra och kunde besegras av endast naturen och Gud.

Sedan finns det otaliga fabler. En nämner och omtalar, att konung Carl, så snart han hade dött, sändes upp till det blå paradiset i himmelen. Där mötte han strax Carl Piper och prins Maximilian av Württemberg, den legendariske blå Lille Prinsen, hans bästa och närmaste vän; och hans älskade kära kusin, hertig Fredrik av Holstein, och älskade systern Sofia, den kvinna i livet han älskat och hållit av mest. Och hans vän Erik Dahlberg och Bengt Oxenstierna och Rutger von Ascheberg och Magnus Stenbock och Carl Magnus Stuart, och hela den från jorden jagade klanen av blå Torstenssöner, och icke minst Ludvig den Fjortonde och konung Wilhelm den Tredje av England och Holland – de var alla där och på plats för att hälsa sin konung och frände välkommen.

Och snart kom baron Heinrich Görtz upp till honom med huvudet säkert på plats, och kort därefter Lewenhaupt och även Carl Gustav Rehnsköld. Blott Patkul kom aldrig till himmelen. Snart intog herr Urban Hjärne en mycket framträdande plats i den tolfte Carls närhet, och en dag kom ännu en gammal och hederlig trogen god vän hem till konungen, och det var Hultman. I hans sällskap kom dvärgen Luxemburg, konungens älsklingsdvärg, älsklingsnarr och favoritcellist under den sista grå tiden på jorden. Och konungen sade:

"Nu är all min glädje och lycka fullständig när jag än en gång får se er i min närhet. Välkomna, ni två sista käraste vänner av alla jag ägde på jorden! Och sätt dig nu här, käre Hultman, bredvid mig helt nära intill mig, för nu skall vi ljuvt återvända och erinra oss gamla goda blå dagar. Berätta nu, Hultman, från början om Sveriges konungar och alla hjältar från forntiden, och lämna ingenting osagt! Jag ger dig full frihet att vara hur frispråkig och fantasifull som helst! Var ej rädd för att avslöja sanningen. Varenda konung får du fritt förtrampa och smutskasta och skälla ner och förnedra så mycket du vill. Skräd ej orden och visorna! Nu skall vi åter få uppleva latehundsdagarna i ljuva Bender, då Hultman med sina romantiska sagor om mina grå förfäder vackert förgyllde var tröstlös och händelselös evig dag. Sätt i gång nu, ty nu har du äntligen chansen att avslöja allt utan hot om kritik!"

Men vi skall ej här avslöja vad gode Hultman berättade, ty det blev nog alltför långrandigt. Låt oss i stället bege oss tillbaka till jorden, där många fortfarande mindes och tänkte på dödsskjutne konungen.

För Axel Gyllenkrook var kungen lika starkt levande fortfarande fastän han var en död man som låg i sin grav. Trogne Gyllenkrook mindes speciellt två av Rehnskölds berättelser. Efter Poltava så hade kung Carl vid ett tillfälle, allt enligt Rehnsköld, stått upp från sin blodade bår och trots svår feber talat till sina svårt medtagna härjade och amputerade kämpar och sagt:

"Mina vänner, ni får gärna avsätta mig om ni vill. Bara spänn era hanar och skjut mig, ty det är jag värd, eftersom Herren Gud icke längre är med mig."

Men härliga finska och svenska och skotska och judiska estniska nordtyska polska och sachsiska kämparna jämte kosackerna och zaporogerna och några turkar och ryssöverlöpare hade då svarat dovt sorlande men fullt klart skönjbart och hörbart:

"Vi är hellre utan vårt land och vårt hem än vi skiljs från vår konung."

Och då hade Carl fått en tår i sitt öga och strax sjunkit in i sin febriga medvetslöshet med sin pärlande kallsvett igen och förblivit så medvetslös länge. Han hade då själv givit upp, men hans män hade vägrat att giva upp honom. Det var kanske därför han stannade kvar.

Rehnsköld hade hört detta av fångar i fjärran Sibirien, som något senare offrats av Lewenhaupt. När Rehnsköld hört om hur Lewenhaupt uppoffrat hela armén vid byn Perevolotjna, så hade han storligen blivit förvånad. "Jag trodde då mycket om Lewenhaupt," hade han sagt, "men i min allra vildaste blå fantasi hade jag aldrig kunnat tro honom om någonting sådant."

Men allra mest tänkte vår Gyllenkrook på det som Rehnsköld berättat från vintern vid Halden i Norge, från det allra sista mest tragiska fälttåget i kungens liv, hur han, strax innan dödsskottet sprängde hans hjärna, sågs sitta och skriva i mullen framför sig på löpgravens kant. När hans liv med hans hjärnsubstans utrunnit där i den smutsiga marken, så sökte den trofaste Rehnsköld, som hört denna vittnesbörd, efteråt där på den blodstänkta jorden vad konungen skrivit. Och orden som konungen skrivit i mullen, de två korta ord som blev konungens sista, var enkla och små. Och de löd: *"Caput orbis."*

Och Gyllenkrook undrade mycket vad konungen menat därmed.

10.

Men den nye kung Fredrik den Förste, han var realist, och han tänkte:

"Min dumma fru är stollig nog att inbilla sig att jag ska vara henne trogen. Ha! Ingen är mera trogen efter Carl XII:s död. Något sådant som heder finns inte längre. Endast den man kan vara en kvinna trogen som aldrig gifter sig.

Illvilligt simpelt folk inbillar sig att jag hade ett finger med i spelet kring kung Carls död, och de vet inte hur rätt de har. Jag ville inte mindre än någon annan hans död, och när jag inte själv fick ta livet av honom tog jag Görtzens i stället, som den där engelsmannen Daniel Defoe skriver obehagliga pamfletter om. Till och med min maka, hans egen enda levande syster, ville hans död, och det ville hela världen. Vi ville äntligen en gång för alla slippa hans tråkiga krav på dygd, rätt och sanning, för vars skull han bekrigade hela världen, och i stället ha litet roligt, vilket man endast kan ha i fred. Nu njuter alla libertiner av livet, nu är friheten här som blundar för allt vad moral, rättvisa och gudfruktighet heter, nu kan var och en skapa sin egen förmögenhet utan att behöva bekymra sig om det allmänna bästa. Den svenska stormakten är död och med den allt vad den gick för: ära, heder, rätt och dygd, och i

stället får nu var och en göra vad han vill. Det är bättre så. Hellre usel och glad än ett olyckligt dygdemönster. Hellre *'après nous le déluge'* än att offra nuet för framtiden."

Men det fanns även en herr Arvid Horn, och han mindes en hel del, och minnena bleknade aldrig. Han mindes hur Carl hade sagt, när de ryske var som fasansfullast i Finland:

"Ja, Finland kan de få behålla tills vidare. Vi tar det ändå tillbaka så fort vi får ryggen fri västerut. När vi väl skakat bort dansken från tasken så kan inget hindra oss mera från att rycka tasken ur den ryska björnen. Ett finskt och ett svenskt land skall det alltid vara men aldrig ett ryskt."

Och herr Horn mindes även i Polen, hur Carl hade talat till männen och sagt:

"Mina svenskar! All världen är er! Ut i världen och erövra den! Ve den svensk som loj, lat och förhatlig förblir i sitt hem, där var man blott går under i tröghet och ledsnad och trista familjeintriger. Vi är bäst i världen. Vad duger en man väl till då om han bäst är i världen och ej tar sitt ansvar för det och omhändertar världen?"

Och Horn, ädle Arvid från Finland, han tänkte:

"Kung Carl är en död man, men ingenting någonsin skall kunna rubba det verk som han mottog i arv och som han fromt berikade. Sverige har gräsligen skändats och stympats, men den svenska andan är mera vid liv än den någonsin varit, och just i de delar som lidit och misshandlats svårast av ryssen skall svenskheten vara som starkast. Det starkaste folket på jorden är judarna, därför att de lidit mest utav samtliga folk på vår jord. De blå svenskar som lidit och uthärdat mest och som hårdast och fasligast prövats är folket i Finland. I Finland är därför ock Sveriges sak som allra starkast, ty inget svenskt folk har blött mera för Sverige än Finland. Den största av styrkor är lidandet. Lidandet segrar och högmodet krossas. Den arme som lider kan just genom lidandet få någon inblick i evighetens mysterier, men mäktiga högmodet kan inte ens existera förutan att självdestruktivt gå mot graven.

O Finland, mitt hemland, du Sveriges ryggrad och bålverk mot öster, du hållfasta klippa, som gnags utav vågor och stormande dyningar men aldrig sjunker, du kraftfulla ogenomträngliga eviga skogsmur mot öster, du hopplösa för alla fiender oöverkomliga sjölabyrintland, du signade eviga vildmark, du paradis för alla örnar och falkar och uvar och fiskgjusar, du väna fattiga lidande moder, som aldrig går under, som ständigt ser flere av dina gudomliga söner förskingras, förloras, gå under och glömmas men ändå förblir upprätt stående själv, tappert rakryggad i alla väder, för alltid; du eviga jungfru, som aldrig kan kränkas fastän många fånigt försöker, du fridfulla orörda vida okuvliga vildmarksland, du fridens hemland, du tappraste av alla tappra nationer i Sverige, du heliga stolt primitiva okränkbara mö, du mitt hemland förblir alltid skönast av allting skönt i hela världen.

Historien fortsätter fastän kung Carl är en död man. Och världens historia kan aldrig ta slut. Den kan endast berikas i evighet med nya mänskliga erfarenheter, fantastiska öden och svindlande vackra historier."

Men Arvid Horn kördes ut från regeringen så fort hans konung var död, varpå han helt lugnt frågade varför, och han fick till svar:

"Denna stat är bankrutt ekonomiskt, politiskt och ej minst moraliskt. Här får icke mer förekomma uppbyggliga manliga friska och ljust konstruktiva välmenande krafter. Heroernas tid är förbi, Gud har svikit, förkastat och utplundrat oss, alla män har han mördat, och de som finns kvar måste vi mörda åt honom, så att hans vrede ej blir ännu värre. Allt gott måste utrotas här i vårt land. All historia måste begravas och glömmas. Vår manliga storhetstid var ett förödande fiasko. Det måste vi glömma, förtränga och tiga ihjäl. Nu är kvinnornas tid. Nu när männen förkastats och utrensats ur denna värld måste kvinnan bestämma. Vår lag blir nu fåfänga, gyckel, förställning och ytlighet, lättsinne, flärd, hyckleri och materialism. Det finns ej längre plats i vår tid för det manliga vettet, förnuftet, logiken och kunskapen om rätt och orätt. Nu flyter allt löst av sig självt, och det struntar i sitt eget lättsinne, ty vilka fasor som än kan det drabba kan dessa ej någonsin bli ännu värre än gårdagens. Du tillhör gårdagens manlighet, ordning och kraft och är den enda än överlevande stackars relikten därav. Du är god och vår tid är blott ond. Därför måste vi hålla dig utanför den. Midnatt råder, och du är en sol som så länge vår natt håller på ej får skina."

Då reste den foglige Arvid tillbaka till Finland, där allt var förbränt och förstört, och där människorna var förvandlade till stackars krälande djur som patetiskt och glupskt åt varandra.

"Mitt folk, mitt olyckliga folk, vad har kriget gjort med er? Ni krälar som ormar på gatorna, äter blott stoft, damm och aska i brist på förtorkade barkbröd och grumlade vatten, ni sitter i källarhål, ensamma, tysta, förgråtna och döende, kuvade av österns hänsynslöshet. Era hem är förbrända av främlingar som ni tog hand om och ej ville annat än gott. Samma en gång välkomnade gäster stack lador och åkrar och visthus i brand och förgiftade samtliga med väldig nöd grävda brunnar. Ni älskade ryssar och balter, kosacker, tunguser, ukrainare och alla folken i öster och önskade giva dem civilisering, men de reagerade däremot med att i stället förgöra er civilisering och göra er själva till vad de var själva: förvildade djur. Ni blott ville ge ryssarna liv, och de gav er i stället sin död. Städer ville ni bygga, och fält var er önskan att odla, men de brände upp era städer och åkrar och gjorde er odlade mark till en öken och vildmark. Ni ville och sådde blott gott men fick skörda blott ondska. Mitt folk, mitt olyckliga stackars utarmade utsugna slaktade offrade oigenkännliga folk!"

Och han träffade på vandringsvägen en gubbe som föreföll honom bekant. Även trasklädde smutsige utpinte stapplande utmattningsdöende tiggaren, som var så utmärglad som ett skelett, tycktes känna igen Arvid Horn. Men det var endast ögonens blick som än levde i trashanken och som utsparkade duglige statsmannen kände igen.

"Är det ej Hermelin?" sade Horn.

"Jo, det är Hermelin, och det är Arvid Horn som har värdigats hälsa en utpint förstörd stackars usling som ej ville dö vid Poltava, som liksom sin konung var dåraktig, fräck och förbannelsevärd nog att vilja få fortsätta leva ändå. Ende trogne

rättrådige mannen i Norden har värdigats känna igen en av rikets otaliga evigt förlorade söner."

Och uslingen grät, och de tårarna kom ur en bottenlös avgrund av sorger som samlats i oräkneliga sibiriska fångläger under tolv år. Ädle friställde statsmannen, i vilkens famn arme gubben grät ut, sade broderligt:

"Gråt icke, gubbe. Kom hem till mitt hus och berätta för mig dina öden, så skall jag förpläga dig där med den mat jag kan uppbjuda och allting annat gott som jag där än har att bjuda på."

"Tack, käre broder," löd stackarens lugnade stillsamma svar, och de vandrade vidare framåt tillsammans. Och tiggaren sade:

"Hur svårt är det ej nu för tiden att vara en svensk! Förr i tiden var ingenting lättare, ljusare och mera härligt än att vara svensk. Nu är det det mest svåra som finns. Vart man kommer i världen förföljs man och utskrattas man och förnedras och hånas man för sin nationalitets skull. Vi härskade förr och dikterade order för kungar och kejsare i hela världen. Nu är vi såsom utan värde förkastade slavar. Ej judar, ej forntidens kristna har haft det så svårt som vi svenskar har fått det idag. Och vi ser ingen ljusning. Vi var helt förmögna och rika, berövades allt liksom Job, men i motsats till honom har vi ingen möjlighet till någon återupprättelse. Säg mig, min vän, du som klokast och framsyntast är här i Norden, vad tror du om framtiden? Har vi en framtid?"

"O broder, det har endast börjat gå utför med oss. Vi har långt kvar till bottnet av avgrunden som vi har nedstörtat i. Ofattbara bekymren och lidandet, armodet, fallet och splittringen av Sveriges rike har endast begynt. Vi har gått genom tidernas syndaflod, men värre väntar oss ännu. Med fasa blott skådar jag in i vår tröstlösa framtid och skådar blott kval på kval, lidande och nya lidanden som ständigt bara blir värre, och olyckor och katastrofer som är utan ände. Men nej! Där långt borta i en mycket avlägsen framtid så ser jag en ände på Sveriges ändalykt. En dag skall vi ha nått bottnet, och då, med Guds hjälp, skall vi åter begynna att klättra mot ljuset och höjden och äran och lyckan. Men djup blir den avgrunden innan vi åter får skåda Guds ljus. Allra värst blir vårt lidande här i det arma olyckliga skändade Finland. De ryske har blott satt sin klo i oss. Långsamt skall de slita sönder oss lem efter lem, tills vi ej längre kan kallas svenska. O Gud, hur brutal är du icke som så kan förnedra ett folk som du upphöjt! För Sverige väntar en fridfull och lugn sansad framtid. En dag skall vår vän Carl den Tolfte ha lyckats förena vårt broderland Norge med sig, men den sköna unionen blir kortvarig lycka, som lyckan i allmänhet är, om den alls blir en lycka. Men här i vårt Finland, vårt Österland, var alltid svenskarna ovedersägliga herrar. Vårt Finland var svenskt helt och hållet trots finnarnas majoritet. Ty vi ordnade finnarnas leder och gav dem ett skriftspråk och gav dem svensk trygghet, balans, rättvis lag, kultivering och ära. Men nu är den äran och tryggheten borta. Nu sticker oss ryssarnas klor i vår rygg, och de skakar och pinar och rister i oss, ty de har fått vårt lillfinger och ämnar nu taga handen. När de har fått handen tar de hela armen och sedan vår hela hårt prövade sargade kropp. Finlands svenskar är ej längre självklara herrar i landet. Den trygghet och ordning de köpte de kamplystna

finnarnas tjänster för finns icke längre att ge. Finska folket är ej längre pålitligt, och snart skall deras nu sexhundraåriga lojalitet falla sönder med det svenska Finland och svika dess få överlevande svenskar. Och sedan är svensken i Finland ej värd mer än rutten potatis, om han ej förnekar sin svenskhet och smickrar de finske med att byta modersmål. Ty medan svenskarna härskar i Finland så följer oss finnarna troget och hjälper oss gärna, men en dag blir Finland berövat sin svenskhet och ordning av ryssarna, och då blir finnarna ryssarnas vapen mot svensken. Och ryssarnas tuktan och uppfostran är mycket grym och går ut på att göra de kuvade till hänsynslösa blodtörstiga dreglande blodhundar. Svenskarna vill endast skapa och civilisera, men Asiens ryssar och kollektiv vill endast brutalisera.

De ryske har tryckt in sin klo i vår rygg. En dag sliter de loss hela Finland från Sverige, och då blir det synd om oss svenskar i Finland. Då först skall vi börja förföljas och plågas på allvar. Så långt skall det gå, att de finnar som följt oss i sex hundra år då skall hata oss, vända sig mot oss, försöka att utrota oss ifrån Finland och utplåna svenskan som språk och kultur ur vårt älskade Finlands historia. Finnarna skall göra allt för att hjärtlöst försöka att driva oss svenskar ur Finland för gott. Men de skall icke lyckas, och när de försökt det och misslyckats skall åter tiden bli bättre, och svenskarna i stackars Finland skall då kunna leva och andas som mänskor igen. Och på samma sätt skall det ock gå med oss svenskar i Estland. Men esterna skall aldrig driva oss svenskar iväg från sitt land. Det skall ryssarna göra. De ryske skall driva ut både oss svenskar och alla sympatiska ester ur Estland. Men den landsförvisningen tror jag att ej blir bestående."

"Menar du då att vårt dyra Finland skall rövas av ryssarna men ändå kunna förbli svenskt och kanske rentav åter bli svenskt en gång?"

"Ett politiskt sår kan aldrig helas. Vår rygg är helt uppfläkt av ryssarna i Stora Ofreden, och ännu värre blessyrer skall ryssarna ge oss i framtiden, och alla sår som de ryske skall ge oss och redan har givit oss skall vara öppna och gapande för evig framtid. Nej, när Finland en gång förlorats skall det aldrig mera förenas med Sverige på nytt. Men de svenske i Finland skall lösrycka Finland från Ryssland för gott, som de ryske försökte att avskilja Finland från Sverige. Som självständigt land skall vårt Finland då vidare leva som helt oberoende och suverän stat i världen, och då från den dagen skall svenskheten i gamla Finland ock återuppstå och på nytt träda fram till sin rätt. Och de finske, som under de svåraste tiderna vände sig mot oss, skall då åter bli våra vänner och bröder. De skall återupptäcka oss och förena sig med oss på det kulturella och andliga planet och så förbli en del av det kulturella Europa. De skall klart förstå att de trots allt behöver oss och kan ha glädje och nytta av oss, och de skall kanske till och med börja att smått intressera sig för oss."

"Min käre bror Arvid, som känner så mycket: berätta för mig om hur Herren fungerar. Kan du tala om för mig vad han egentligen menar, ty det kan jag inte förstå. Först så favoriserade han oss och gav oss all världen, för att sedan tvärt överge oss och ge oss på båten. Förklara det digra mysteriet för mig, om du kan, broder."

"Vad du nu här begär upplysning om är en lätt sak att klargöra. Till det behövs inte ens någon kvalificerad och from teolog.

Herren verkar som så, att den erövrare som för krig i Guds namn får på nosen. Man kan icke framgångsrikt kriga och erövra i Herrens heliga namn, ty Gud är endast kärlek, men kriget är hat. Den som krigar i Guds namn kan endast förlora därför. Vill man erövra, kriga och vinna med framgång, så måste man göra det utan Guds hjälp. Ty det är ett ogudaktigt smutsgöra, som endast kan gå i stöpet om Gud själv blir inblandad. Därför har Peter haft seger, ty han är en hedning som skiter i Gud. Krig är höjden av gudlöshet, och därför måste krig ske utan Gud om det alls skall fungera. Vill du vara framgångsrik, mäktig och stark här i världen? Så lev då förutan att någonsin nämna det heliga namnet, som kommer allt världsligt på skam. Därför är alltid den som förlorar ett krig mer sympatisk än den som får segern. Ty seger är höjden av fåfänga. Vi är nog lyckliga som har förlorat, ty därmed har vi vunnit Guds sympati och hans kärlek, men ryssarna hatar han redan. Guds kärlek är en sönderfrätande eld, och den kräver ohyggliga offer bland dem som han älskar, men bättre är det än att hatas av Herren som ryssen. Om du icke tror mig så skall du få se själv i framtiden. Sveriges öde blir i långa loppet ett lättare än det med tiden allt mer gruvligt hatade Rysslands. Ja, det vågar jag säga dig sannerligen, att salig är den som förlorar, ty han skall blott vinna i längden.

Men nu är vi hemma. Stig in här i stugan och känn dig som hemma. En soppa skall snart dukas fram åt dig, och sedan kan vi begynna att vigt diskutera på allvar."

Och gamle Andreas, den prövade blå veteranen, fick äta sig mätt, och därefter så började han på sin värds intensiva begäran förtälja om allt som han genomgått sedan Poltava.

"Nej, låt mig ej säga ett ord om mig själv. Jag är intet. Nej, låt mig i stället få tala om alla de mina, om mina otaliga blå olycksbröder, om svenskarnas allmänna vägar i Ryssland, om folket jag älskar, mitt svenska välsignade lysande folk, som har varit som ljuset för allt folk i världen. Ty jag är ej jag. Jag är endast en man utav folket. Det enda jag är är den lilla atom av det folket jag tillhör. Men folket består av atomer, och varje atom känner folket och är hela folket i miniatyr. Därför skall jag berätta om folket och ej om mig själv.

Du var vis, Arvid Horn, ty du lämnade Carl just när han stod på höjden av lycka och makt. När du lämnade Carl tog du med dig det bästa av honom till Sverige, och resten förgicks i Turkiet och främmande länder. Den skugga som föll framför Halden utgjorde blott den sista ännu kvarvarande resten av det som en gång var kung Carl, världens yppersta konung på sin tid. Han kunde behärska, befalla och rätt kommendera och leda, och det är ej många som kan. Och han ledde oss alla till Gud, medan vanliga härskardespoter blott leder åt fanders.

Men nu vill jag börja berätta om alla de tio miljoner hårt drabbade svenskar jag träffat i Ryssland. Det finns flere svenskar i Ryssland idag än det någonsin funnits i Sverige, och alla är de under slavoket. Nordens behärskare lider idag under slavarnas ok i Sibirien så långt ifrån Norden som möjligt. Ej män blott men kvinnor och barn även är där belagda med skavande bojor och tvingas att arbeta hårt sexton timmar om dagen i gruvhål, i smutsiga giftiga stinkande mörka fabriker, där råttor och löss blott florerar och trivs och tar livet av svenskarna, och i bevakade instängda

straffläger var icke finns någon värme, där halmbrits och tak över huvudet och vidbränd gröt och skämd soppa och oätligt bröd som fått mögla sig ludet är all den betalning de får för ett tröstlöst och omänskligt fängelsearbete. Så lever svensken idag, som blott för tjugo år sedan styrde och ställde i hela Europa. Ty Danmark och Tyskland och Polen var ju hans ödmjukaste tjänare. Ryssland blott, som den barbariske onde och fege oduglige djävul han var, ville ej underkasta sig Sverige, och nu är det monstret det ljusa gudfruktiga Sveriges betvingare. Sverige hade för ryssarna, såsom för alla de övriga, blivit en mild och human vänlig herre. Men Sverige blev slav nu i stället hos den allra grymmaste av alla tänkbara herrar. Nu avlivas svenskar på löpande band. Alla Baltikums svenskar har bortförts och pinas nu långsamt ihjäl i Sibirien. Svenskarnas barn piskas blodigt ihjäl, kommenderade till övermänskligt och omänskligt arbete genom den mördande knutpiskans tvång, medan ryssarna skrattar och njuter därav. Svenska kvinnorna är de mest omtyckta skökorna och tvingas älska ihjäl sig med glupska och frossande ryssarna. Och ingen arbetskraft är mera pålitlig och effektiv än den svenska, och som de totalt oförnuftiga oekonomiska tanklösa varelser ryssarna är tar de ut allt de kan av de nödställda svenskarnas krafter. Just för att de är såpass dugliga tvingas de arbeta så att de dör. Ryska herrarna tvingar de arma därtill genom våld. Om de ej självmant arbetar flitigt ihjäl sig, så pinas och misshandlas och mördas våra barn långsamt i stället. Och hur långsamt de än brutalt genom våld möter döden, så kommer den fortare än om de arbetar. Ryssland är blivet en slaktbänk för all världens ädlaste och mest oskyldiga barn. Det är blivet en enda stor avrättningsplats för de svenske. Där utrotas nu effektivt varje svenskspråkig ätt och familj som ej bott inom Sveriges huvudland. Och med oss svenskar så avrättas även kareler och ester och ingermanländare, finnar och livlänningar och från Sveriges kuster bortrövade svenska familjer, som aldrig ens rört vid ett svärd. Där i Ryssland så avrättas nu för all framtid, tror ryssarna, alla de svenskar och folk som hjälpt till med att skapa det föregångsland för all världen som den svenska stormakten var. Ja, de tvingas att byta sin religion, och de tvingas att glömma sitt modersmål. Den som i Ryssland har fräckheten att tala estniska, lettiska, livländska, svenska och finska, karelska och ingermanländska är dödsdömd och blir snart ett offer för skarprättaryxan, om han ej går hårdare öden till mötes.

De är tiotusentals, alla de svenska män, kvinnor och barn som i Ryssland har sålts såsom slavar till Afghanistan eller Persien eller till turkar, kineser, mongoler, tartarer och värre barbarfolk, där de blott kan bli än mer gudlöst behandlade än ihjälsparkade hundar. Ty de tvingas då bli muslimer och muhammedaner, och den som ej evigt förblir islamit när han en gång har tvingats att bli det blir mördad och lämnad åt gamarna och snart ett namnlöst och oidentifierbart skelett på den ändlösa stäppen. De svenskar som sakta misshandlas ihjäl uti Ryssland har hoppet kvar om icke annat, men för alla dem som har sålts till mongoler, tartarer och turkar, som boskap och lastdjur och som konkubiner, finns ej något hopp. Och de är många tiotals tusen.

Den värsta av svenskarnas plågor var dock ej den materiella. All hungersnöd, dödskyla, nakenhet och alla arbetets plågor var intet mot den att ej mer ha kontakt

med sitt hemland. Den längtan, den saknaden och den förtvivlan som hemlandet gav varje svensk var en digrare svårare eld än vad helvetet äger att bjuda på. Och likväl var det den elden mest som uppehöll varje svensk slavarbetares liv. Varje gång det kom brev var det fest utan like. Då jublade även de allra eländaste magraste sjukaste, och den som låg på sitt yttersta då kunde räddas till livet. Ett brev kunde fås ungefär en gång vart sjätte år av var svensk, om man räknar i medeltal. Somliga fick aldrig brev, och när de sedan dog, vilket de allmänt brukade göra, så visste var man att ett brev ifrån Sverige kunde ha räddat den stackarens liv. Jag fick själv medan jag var i fångenskap ett brev vartannat år, räknat i medeltal. Breven var alltid brutalt censurerade, klippta i sönder och mer eller mindre fördärvade. Dock fanns det alltid i dem kvar av det som man längtade efter och mest ville ha: en gudomlig och ljus saliggörande fläkt ifrån hembygden och någon ömhetsbetygelse från en man kände och mindes och älskade. Även skrev vi själva flitiga brev med de mest primitiva olämpliga medel, men aldrig fick vi någon kunskap om att de kom fram. Det är troligt att breven från Ryssland fick svårare att komma fram till sitt mål och blev hårdare kringskurna än kära breven från Sverige och Finland. Mångtusende man och kamrat, vän och broder har dött i min famn uti Ryssland. Ett hundra och sjutton kamrater tog jag ömt farväl av i Ryssland med tårar och med deras kallnande lik ömt omfamnade av mina armar. När Lewenhaupt dog var jag med honom. Han dog som de allra flesta av det att han aldrig fick något bud hemifrån. Han framhöll alltid att konungen lovat ta hand om hans fru och hans piltar och töser, och det var vad han intill slutet försökte att trösta sig med, fåfängt utan att lyckas. Vet du om kung Carl även gjorde det?"

"Ja, det vet jag att han gjorde. Men fortsätt."

"Jag var även med kungens son när han dog och när han som sitt livs sista ord nämnde konungens namn."

"Kungens son?"

"Lille Prinsen. Kung Carl sade ofta att han skulle få syster Ulrika Eleonora till hustru. Att prinsen av Württemberg var kungens andlige kronprins är ett som är säkert. Kung Carl var ju alltid för honom som både en far och en bror, och prins Max var ju trognare honom som son än en köttslig son nå'nsin kan vara sin fader. Om kungen fått leva men icke fått egna barn är det då säkert och sant att prins Max som hans svåger och närmaste manliga släkting fått bli kungens arvinge."

"Ligger det något i ryktet att ryssarna skickade hem honom bara för att skicka honom i döden?"

"En del ryssar önskade faktiskt att han skulle väl komma hem till de sina. Det var dessa få ryssar som kände skuld inför kriget med Sverige och ville gottgöra något. Men andra förbjöd att prins Max skulle klara sig hem, och de såg noga till att han under sin hemväg förgiftades. Jag hörde till hans eskort, och jag såg mycket innerligt fram emot att få hembära den käcke och modige fursten tillbaka till konungens närhet, fastän då hans syster Ulrika Eleonora var gift redan. Och när han dött blev jag fängslad på nytt utan rätt och tillbakaförd österut. Och nu har vi fått i stället en fruntimmerskarl såsom oduglig konung, om ryktet är sant."

"Det är sant, desto värre. En oduglig och imbecill idiot är nu konung i Sverige. Sveriges förkämpar och största ädlaste krafter har skurkaktigt hederslöst vräkts ned i diket av snikna lakejer och snusande flirtar, av vilka den mest ansvarslöse, lättsinnige, fete, slösaktige och värdelöse är konungen själv."

"Tyst, min broder. Han är dock din konung och överhet."

"Han är en skit. Därmed basta."

"Du kan icke tjäna ditt land om du ej tjänar konungen. Endast som konungens ödmjuke tjänare kan du fullgöra din plikt mot ditt land. Han är kanske den ende som ännu kan få dig tillbaka till den makt och styre vars ansvar han icke kan handhava själv."

"Jag ger fan i den stollen. Det vet jag blott, att kungens trolösa syster, den fult intriganta Ulrika Eleonora, som alltid agerade bakom sin broders och härskares rygg, och som tillsammans med Fredrik mycket väl kan ligga bakom komplotten att röja vår konung ur vägen, har fått just den man hon förtjänade: en som ej någonsin kommer att kunna förbli henne trogen."

"Det skulle du aldrig få säga i Sverige. Men är det sant att det skar sig på sistone ock mellan dig och kung Carl?"

"Vi beundrade båda varandra på avstånd. Vi var rikets ledande två parallella oskiljaktiga men ej någonsin heller förenade linjer, som strävade framåt och uppåt beständigt, men utan att någonsin mötas. Så var det mot slutet."

"Men han tyckte väl föga om att du umgicks med ständerna?"

"På grund av kriget så såg han det som en nödvändighet att han fick ha diktatoriska fullmakter till att ge vad direktiv och befallningar nödläget krävde för stunden. Men min uppgift var att försörja hans krig. Till det krävdes det pengar. Det kunde jag inte få fram utan ständernas samarbetsvilja. Det kunde han inte förstå. Han var ju mest borta i Ryssland och än längre bort i Turkiet, där han inte kunde ha någon kontakt med reella förhållanden hemma. När han kom tillbaka försköts jag ur den högsta styrelsen, men han förklarade för mig att jag aldrig kunde riskera att hamna i onåd."

"Hans linje blev avklippt, men din strävar vidare."

"Nej, min är avklippt också. Jag kan ej sträva vidare och vara sådana hundar till tjänst som har mördat kung Carl och herr Görtz."

"Vem var Görtz? Var han icke en bov?"

"Han var den ende redbare mannen i Sverige. Han ensam kunde ha räddat vårt Sveriges ekonomi. Men de svenske tog efter de ryskes exempel och föredrog allmän fullkomlig bankrutt överallt både materiellt och moraliskt och högg av det ärliga snillet hans huvud och det utan rättegång. Det är den nya välsignade gryende tidens fulländade statsskick: att halshugga konungen och de som står honom närmast och vräka var övrig i diket. Men fortsätt berätta. Vi får icke komma från ämnet."

"Det finns inget som mera kan stimulera ett konversationsämne än exkursioner ifrån det.

Själv var jag bland dem som fick vandra till fots ifrån Perevolotjna och fram till Moskva. Aldrig fick vi ett tak över huvudet en enda natt under denna förfärliga

skräckpromenad. Såsom negrer på väg till Amerika kedjades vi, fick vi ligga om natten, och föstes vi svältande döende fram till Moskva. Under nätterna plundrades vi på det lilla vi ägde. I början försökte vi hålla oss vakna om nätterna, när vi blev varse att ryssarna lömskt stal om natten vår mat och vårt lösöre, men ingen kunde i längden halvspringa från morgon till kväll och om nätterna hålla sig fria från sömn. När vi ankom till staden Moskva efter ett hundra trettio dagars och sjuttio mils oavbrutet halvspringande, hasande, stapplande tvångsmarsch fanns ingen svensk kvar som ej utplundrats helt under färden. Ty ryssarna är världens mest samvetslösa och hjärtlösa tjuvar.

På vägen misshandlades vi oavbrutet. Jag lovar dig, Arvid, att jag alltid älskade ryssarna före Poltava. Jag ville dem aldrig det ringaste ont, och jag ville omfatta dem alla med gudfruktig kristlig och osviklig kärlek. Jag såg då vårt krig som en sport och en lek, en politisk och hederlig uppgörelse män emellan och ej som det sattyg det blev i och med tragedin vid Poltava. Jag älskar dem än, och det är ej av hat jag berättar allt vad jag berättar. Jag vill icke svartmåla dem, överdriva och skena iväg med min fosterlandskärlek emot dem som skändat detsamma. Men sanningen är outhärdlig om den icke tillåts fritt utlopp."

"Det kolsvarta gudlösa rysshatet är varje sann finnes arvsynd. Den arvsynden är nationell. Jag kan tåla att höra den biktas."

"De skrattade åt oss när vi utan vapen försökte försvara vårt lösöre. När vi blev väckta av tjuvar om natten så flydde de ej utan fortfor att ta vad de önskade under rått hånskratt. Om någon försvarade sig alltför handgripligt blev han misshandlad ihjäl medelst icke fatala med flit icke dödliga svärd-, bajonett-, dolk- och sabelstick. Somliga stack de först ut deras ögon på, och sedan högg de av tungan och öronen och lät den stackaren sedan få löpa med sorger och kval utan tal utan möjlighet att ge dem uttryck. Ibland kunde det även hända, att den som de rånade var en ung ljus fager yngling. Då ordnade de så han vaknade. Sedan begynte de retas med honom, och bäst var det då för den arme att tiga. Om han blev dem gramse och tog illa vid sig och började att protestera så blev de blott närgångnare. Och det slutade då icke sällan med att de som djur överföll honom och sedan nyttjade ynglingen rent sexuellt i stafett tills han dog."

"Ja, så brukar i allmänhet segrare bära sig åt. Och förbannade vare i evighet varje krigs segrare därför!"

"Men vi var väl inte så råa vid Kliszow, vid Thorn eller Lemberg. Vi svenskar blev aldrig som djur."

"Nej, vi är, som det heter på nutidens språk, litet mer demokratiska. Fortsätt berätta, men uteslut det som är vidrigt för civiliserade mänskor att höra."

"Det finns ingenting att berätta då, ty allt vad tsarens hejdukar beträffar är vidrigt för civiliserade mänskor att höra."

"Så tag då det värsta till först och det bästa till sist."

"Ack, det finns inget gott i min saga att tala om. Allt var ett enda inferno blott som ständigt bara blev värre och djupare.

Men i Moskva fick jag se Svarte Petter den första och endaste gången i livet. Det var när vi tvingades att paradera tillsammans med Piper och Rehnsköld och Lewenhaupt under de smutsiga ryssarnas ok, som bestod av sju portar med mot verkligheten och sanningen stridande ryska versioner av vad som egentligen inträffade vid Poltava. Då kom Svarte Petter där plötsligen skenande fram på en misshandlad blödande fradgande vettskrämd svart häst, och dess ryttare var icke mindre hysterisk och vild. Han var eldröd i ansiktet, och hans två väldiga blodsprängda ögon gick runt som en vansinnigs. Ögonen skelade, vindade och var så stirrande irrande stora att de tycktes tränga sig ut ur hans skalle. Och ryckte i ansiktet på honom gjorde det. Armar och ben var ej alls inom tsarens kontroll, utan de var totalt i förskräckliga spasmers och ryckningars våld. Icke anade jag vem den galningen var, och jag undrade närapå skrämd:

'Vad är det för en galning som tillåts att sitta till häst? Karlen är ju skvatt galen och kan bli till skada för någon. Med svärdet han har är vettvillingen livsfarlig.'

Och farlig var just vad människan var i sitt rabiestillstånd. Sannerligen, kom det inte dreglande skum ur hans mun, som på rasande hundar! Det ryckte förskräckligt i alla hans kroppsdelar och mest i nacken. Han var just som en sprattelgubbe, vars snöre en osynlig själ just höll på med att rycka i hänsynslöst, så att var extremitet och var muskel var utom kontroll. Plötsligt störtade människan fram på sin häst med ett omänskligt vrål och högg en stackars oskyldig ryss, som höll på med att bära en vacker svensk fana på kejsarens order, i handen. Den arme oskyldige tappade fanan förstås, och hans hand var fördärvad för livet. Om kejsaren ej kunde tåla den människan eller den fanan är frågan, men om han var ilsken på fanan och Sverige, varför hemsökte han ryssen då, och varför hade han då givit ryssen befallning om att bära fanan? Det kan ingen ge någon logisk förklaring på. Men kejsar Peter såg blängande ilsket omkring sig med rullande ögon och såg rent förskräcklig ut. Alla var vettskrämda inför hans åsyn. Var man trodde, och det med skäl, att hans liv var i fara. Till min stora lättnad och till många andras så red busen bort därifrån för att gå sin ordentliga bärsärkargång någon annanstans. Först när han var helt försvunnen omtalades det för mig att denne väldige svarte oformlige galning ej var någon mindre än tsaren, vår kung Carl den Tolftes besegrare och hela Rysslands enväldige allenarådande härskare. Då först, när jag själv fått se denne buse i farten och hur han betedde sig mot vem som helst, kunde jag fatta tilltro till vad man berättat för mig om hur han själv tog livet av sin ende son."

"Känner du till detaljerna?"

"Tsaren tog helt enkelt knutpiskan själv, hängde upp sin herr son i en järnkrok i fängelsets tak i det rep som band fast sonens händer; och med egen muskelkraft pryglade han själv ihjäl stackars sonen, som han redan gjort många tusentals gånger med andra. Han hade rutinen. Han piskade livet ur sonen precis lika oberört som han haft vanan att piska ihjäl många tusentals bönder."

"Men sin egen son? Alexej var ju även hans livs ende son. Varför skulle han då göra något så ofattbart omänskligt och onaturligt?"

"Hans son Alexej ville efter sin fars död förinta Sankt Petersburg, tsar Peters livsverk, och återupprätta Moskva som det ryska imperiets huvudstad."

"Kejserlig fåfänga alltså, fullständigt förblindad av makten till vanproportioner. Men vår egen konung är ej mycket bättre. Han struntar totalt i sitt rike och i politiken och hänger sitt liv åt att vara sin hustru till övermått otrogen. Aldrig har kungliga barn varit mera tungt olyckligt drabbade än Carl den Elftes. Carolus blev mördad av någon i sin egen närhet, och hans enda systers högt älskade make gör ingenting annat än vanärar henne."

"Ack, säg inget ont emot konungen, vem han än är! Han är dock Sveriges konung, och som Sveriges konung är han lika ofelbar som gamle påven i Rom, hur försvinnande litet om ej obefintligt hans Wasablod än idag är. Han är konung, och det är tillräckligt för Sverige och Finland och Vendland och samtliga svenskbygder runt omkring Östersjön och borta i fjärran länder för att de i evighet troget skall hörsamma honom. Och var man som går emot Sveriges konung skall sluta i helvetets värsta fördärv, som det sinnesförmörkade Ryssland. Ack, Horn, vänd dig aldrig mot konungen, ty då skall det gå dig illa. Om han ej är duglig skall hans efterträdare bli det, och om icke han heller så blir hans son. Ve vårt land, vårt vemodiga fosterland, Sverige och Finland och Gotland och Venden och varje bygd i hela världen där man talar svenska, om någonsin någon svensk vänder sig mot herre konungen! Då är det slut på all enighet, ty endast konungen är garanti för all svenskhets bestående enhet. Förbannad och dömd är den dåre som någonsin lyfter sin hand eller tunga mot konungen!

Den som har levat i Rysslands sibiriska isgruvor vet att vad ordning som helst är att föredra framför den ringaste oordning. Ryssland har aldrig i evighet haft någon ordning, förutom då tyskar och svenskar utgjutit sitt blod för att giva det ordning. I Ryssland är den rätte oomkullstörtlige härskarens namn kaos, nöd och elände. Och den som har växt upp i Sverige och upplevat Ryssland vet att vara tacksam för Sveriges ordning. Ty Sverige är jordens allenaste paradis jämfört med Ryssland, vars helvete omöjligt kan överträffas på jorden.

Och vad är det väl för en stat som den tsaren har skapat? Det är ingen stat. Det är blott organiserad brottslighet, där den som håller i trådarna för alla onda intriger är den högste ansvarige, tsaren själv. Han regerar ej med en regering men med en polis, som behåller kontrollen av folket igenom ett omänskligt djävulskt system av angivare. I varje stad finns ett särskilt kansli, där envar kan gå in för att ange precis vem som helst för vad dödsstraffbelagt brott som helst. Det är ett infernaliskt system som allenast fungerar och upprätthålls genom att hålla befolkningen i ständig skräck, ty ej någon går någonsin säker. Och mot denna skräckregim har man ej något att sätta, förutom att ställa sig utanför samhället och bli en brottsling. Så gör många ryssar. De sätter en stat emot staten, som klarar sig genom att erbjuda alternativ för befolkningen, som ofta då går och stöder den organiserade brottslings-organisationen. Ty ej endast trycks folket ner av polisskräcksystemet. Tsar Peter har dessutom infört ett skattesystem som gör att ingen ryss mer kan äta sig mätt eller göra sig rik, utom de då som tjänar systemet och tsarväldets skräckregim, eller tar

avstånd från det, ställer sig utanför det och blir klart uttalade organiserade brottslingar. Det, Arvid Horn, är ej något samhälle för människor.

Och vad är det väl för huvudstad Peter den Store har byggt? Vad är träskbyn Sankt Petersburg? Vi har en by här i östraste Finland som kallas för Träskända, och det är namnet som borde ha givits tsar Peters vansinniga stadsbygge. Det är ej alls någon stad. Det är ett väldigt skrytbygge av monument, vackra marmorpalats, katedraler och tinnar och torn med paradgator och stolta kyrkor, muséer, teatrar, statyer och slottsparker med konsulat, ambassader och andra offentliga byggnader, alla totalt överdimensionerade. Där finns ej plats för normala och vanliga fattiga människor. Staden är byggd blott för herrar och gudar, speciellt byråkrater och aristokrater. Den vanliga människan skall alltid känna sig främmande, utfrusen och nonchalerad i denna vidunderligt artificiella ohyggliga stad, byggd av svenska krigsfångar och tvångsslavarbetare, som dog i arbetet i hundratusental. Staden är det fallna Sveriges gravsten.

Men hör nu med noggrannhet på, käre Horn! Vi erövrade Ryssland ändå, fastän vi blev besegrade uti Ukraina. Vi tappra blå svenskar erövrade Ryssland från Kina till Kola och Kaukasus, om ock det ej skedde på sådant sätt som vi trodde att skulle bli fallet i början. I Ryssland idag finns det långt flera svenskar än ryssar. Så helryska städer som fjärran Moskva och det av svenskar byggda Sankt Petersburg är idag svenska blå städer och ej längre ryska. Och långt i Sibirien har svenskheten utbrett sig: staden Tobolsk är numera en svensk stad.

Hur gick då vår erövring till? Genom arbete. Alla de hantverk vi lärt oss i Sverige tog vi såsom krigsfångar med oss till Ryssland till ryssarna, som icke kunde så mycket som knyta en käringknut. I denna dag flätas rep i helt småländska, dalländska mönster runtom hela Ryssland, och svenska textilier och mattor och tyger blir vävda av ryssar som förr endast kände till läder och skinn. I var ansenlig stad finns det nu svenska kyrkor där blott talas svenska. Vid Don i Ukraina finns det ett helt landskap som är lika stort, lika svenskt, lika blågult som Småland och vårt Österbotten tillsammans. Vart hantverk i Ryssland som nu är i gång, varje grann produktiv industri och fabrik, varje arbete som nu presteras i Ryssland har startats och hålles i gång av en svensk hand som inledde aktiviteten belamrad med bojor i stinkande fängelse. Kalkar, oblater och kyrkliga käril av övriga slag har vi infört i Ryssland och lärt dem att göra. Ej har det byggts farbara vägar i Ryssland förut, men nu bygger vi sådana. Hela Sibirien har kartlagts av oss, vi har upptäckt, till ryssarnas desillusion och till bot för barbariska ryskhetens övermod, att Rysslands fastland begränsas i öster av ett litet sund som tvärt avskiljer Ryssland från det långt i öster så fjärran Amerika.

Aldrig har förr ett så litet land så väldeligen besegrat ett så övermäktigt land med så oblodiga medel, och aldrig har så litet folk gjort så mycket för så stora fiender. Aldrig har Sverige firat en större triumf. Aldrig har någon segrarnation haft så mycket att tacka förlorarnationen för. Sveriges stormaktspolitiska ställning är slut, men i Ryssland så fortsätter den, och de ryske, som nu blir till världens betydelsefullaste folk och nation, står på helt orysk svensk grund allenast. De ryske

har oss till att tacka för allt. Ingenting har de själva gjort för sitt lands storhet. Allt har blivit gjort av oss trälande svenskar och Gud. Sveriges grav är den nya moderna rysstormaktens grundval, och ryssarna är oss nu skyldiga aldrig upphörande tacksamhet så länge vi icke vänder och rör på oss under det lock som allt Ryssland nu står på. Dock ligger ej något land någonsin stilla i graven i längden. Den dag skall i framtiden gry då vi alla, vi tvångsslavarbetare i hela Ryssland, skall resa oss och kasta av oss för evigt det blodiga grymma omänskliga tsarväldet!"

"Det låter bra vad du säger, men är det med sanning och verklighet överensstämmande?"

"Allt vad som säges och talas och påstås, berättas och vittnas och uttalas i denna värld är till hälften med sanning och verklighet överensstämmande och till sin andra hälft ren fantasi, och så är det av nöden, ty med fantasin endast kan verkligheten alls uthärdliggöras. Var själ som blott sysslar med verklighet måste gå under. Jag lever och svenskarna lever och Sverige lever fortfarande blott genom sin fantasi, och det är till vår lycka vi äger den. Det gäng som nu dominerar, behärskar och äger allt Ryssland, tsar Peters aristokrati och byråkrati, är totalt fantasilösa, och därför kan de allenast gå under. Blott i deras sinnessjukhus och omänskliga fångläger finns fantasin, ty där dväljes det svenskar. Och det skall jag säga, att de enda goda sympatiska ryssar jag träffat i Ryssland har varit förvisade dömda sibiriska fångar. Det fanns intet gott i den ryska nationen förutom i dess allra mörkaste helveteshål, där de goda försmäktar och pinas ihjäl för sin godhet. Om någonsin Ryssland kan göras ett drägligt och gott land så blir det igenom och från deras koncentrationsläger. Därifrån har då åtminstone vi fångna svenskar ej misslyckats med att ge ljus och civilisation åt den ryska förutan oss ej existerande lilla kulturvärlden. Vi är ett litet folk med stor kultur. Ryska folket är störst nu och mäktigast i denna värld, men den ryska kulturen är den allra minsta kulturen i världen, och den kan ej ens kallas rysk, ty den är lika svensk som Karlskoga, den är finsk och estnisk, karelsk och ukrainsk, den är livländsk och lettisk, litauisk och vitrysk, den är polsk och tysk, den är judisk och allt utom rysk."

"Men då bortser du från ryska kyrkan, som är allting annat än svensk."

"Den är grekisk. Ändå är de flesta nyuppförda kyrkorna i hela Ryssland med våld eller tvång byggda enbart av svenskar, och vackrare kyrkor än de karolinska i Ryssland finns icke i världen. Jag lovar dig, att inom femtio år kommer ryssarna att vara världens mest skickliga dugliga snickare, ty därtill lär nu vi svenskar i fångenskap upp dem."

"Men alla som togs grymt i fångenskap kommer väl hem nu, om de inte kommit som du allaredan?"

"Du är optimistisk. En ryss är ett vilddjur, en hopplös barbar och ett monster, som Peter den Magstore. Han släpper aldrig vad han en gång orättvist fångat. Jag kom därifrån endast för att jag rymde. För sitt världspolitiska ansiktes skull släpper ryssarna väl någon svensk här och där, men så kunniga, kloka och flitiga, skickliga, intelligenta och uppfinningsrika som dessa blå svenskar i allmänhet är släpper ryssarna aldrig iväg dem, ty utan dem faller den ryska kulturen och ryska

civilisationen i trasor. Det vet snikna ryssarna, men icke harmlösa svenska naiva oskyldiga snillena, som ödmjukt låter sig plågas och drivas till döds av de ryska helt inkompetenta okunniga slavhandelsmännen. För dem är var utlänning djur, om han så vore konung av England och om han så var Moses själv. En perfekt skolad guldsmed från Stockholm står lägre för dem än en snuskig och tiggande hund som är rysk, och en järnsmed från grå tartariet anlitar de hellre, om han så slår spikar i köttet på hästen i stället för säkert i hoven. Ja, Sverige är ryssarnas moderland, skyddsängel och enda ursprung och livmodersträng. Ifrån Sverige kom Kristus, civilisationen, kulturen och kraften till Ryssland, och endast från oss skall den livskraften fortsätta komma för alltid."

"Men blir inte svenskarna ryssar i Ryssland?"

"Det finns ingen svensk som har gift sig med ryskor vars barn icke talar en långt bättre svenska än ryska. Så envis och seg är den svenska blå minoriteten i världen att allting ger vika för den. Blott den engelska är lika seg. Men den engelska skaffar sig lätt dåligt rykte i världen, ty den är för aggressiv, självsvåldig, härsklysten och egocentrisk och mäktig, men svenskheten har ännu framtiden för sig, ty den är för blygsam. Och måtte vi aldrig bli mäktiga som svarte ryssen och röde britanniern, ty makten fördärvar. Nej, må religionen och freden i evighet vara de svenskes primära intresse och utvecklingsområde. Må vi tillsammans med finnen och dansken och norrmannen, esten och balten och islänningen och de grönländske och varje lapp eller same, karelare, ingrer och lett endast söka och finna oss själva i endräkt och fred. Må vi aldrig mer blanda oss i världshistoriens materialistiska virrvarr. Vi har väl nu en gång för alla gjort vad vi har kunnat för rätten och religionen och sanningen och allting ädelt i världen, och världen har straffat oss därför. Må vi därför aldrig mer kasta vår nordiska pärlskatt för världens politiska och egoistiska svin."

"Det är även min åsikt. Och därför skall jag aldrig mer bli politiker."

"Bli det ändå. Du är den allra siste ibland karoliner. Du kände kung Carl, och du älskade honom. Ej någon svensk har mera erfarenhet än vad du har."

"Kung Carl var ej nöjd med min fredliga bana. Han tyckte att jag blev för stor i min fredstjänst, och samma skall svenskarna komma att tycka om jag börjar leda dem. Jag är för vis, för försiktig och erfaren för svenska folkets aktionslystnad och deras fartdårskap. De vill ha lögnare och demagoger och agitatorer och smickrare som sina ledmän. De struntar i nytta och välfärd och klokhet och fred. De vill bara ha roligt och fjantig peruksunderhållning. Om någon politiker är seriös och vill framföra vettiga åsikter och något konstruktivt klokt blir han klassad som tråkig och utslängd ur riksdagen, som något fyllo som burit sig illa åt inne på krogen. De vill bara ha vulgärt tramsigt spel för gallerierna, ju mera meningslöst och publikfriande i fåfäng tomhet, dess bättre. Den tid är förbi då Guds kärlek regerade världen, då heder och ära och otadlighet var det första och sista, då Sveriges politiker var helt att lita på, och då de stod för, bekände och frivilligt sotade för sina misstag. Den tid är förbi då det enda väsentliga var andlig odling och envars förtröstan och tillit till Gud och Försynen och framtiden. Nu är starka och hembrända brännvinet mera väsentligt, perukpuder och etikett, smink och luder och hovhyckleri, måttlös sedeslöshet och

blahaprat och flitiga äktenskapsbrott mera ädelt och mer populärt än latin, lärdom, kyrkgång och fromhet. Nu stinker all världspolitiken av sockersött lismande sliskigt och äckligt lakejkryperi och väl dolt hyckleri, vari all världslig ruttenhet frodas mer giftigt än någonsin. På toaletterna sitter i smyg kejsarskurkar och viskar om hur de skall dela emellan sig ett stackars oskyldigt värnlöst och av utomstående utländska mutkolvar underminerat totalkorrumperat fromt land, så att det snart blir utplånat för evig framtid. Det kan gälla Sverige såväl som det sviktande Polen. När någon nation är i fara numera blir den övergiven av samtliga vänner och lämnas åt rovdjuren att ätas upp. Gud har övergett världen och svenskarna. När svenskar visat sig kunna ta livet av kung Carl den Tolfte är de inte bättre än de allra ruttnaste fransmän och macchiavellister, papister och djävulsförmörkade kräk, som nedhugger och avlivar sina politiska motståndsmän när dessa visar sin gudaktighet med att vara i kyrkan och delta i gudstjänsten, som vackre Medici. Ingen moral finnes mera i världen. Dess sista välsignade tillflyktsort var gamla ljusrika Sverige, men där även har allt ljus släckts av dess fiender. Nej, jag vill ej längre följa med tiden, som bara blir värre och värre. Det gamla förgångna, det heliga ljusa förflutna är den enda tid som jag duger till att ännu tjäna och älska och vårda."

"Men tänk på vårt fosterland, mitt och ditt fosterland! Vill du då falla i lättja och vägra att arbeta mer för ditt land? Vill du drunkna i lättjans och vanmaktens och deklineringens ljuslösa tjocksvarta träsk och bli glömd av all framtid som endast en odugling bland alla andra? Finns det icke något du än skulle önska att uträtta för detta Finland och ditt svenska folk?"

"Detta Finland, mitt älskade fattiga frysande och ständigt av både digra naturliga och ännu värre politiska stormar armt påblåsta härjade hemland! Visst skulle jag än vilja verka för mitt stackars fosterland, som alltid vissnar men aldrig dör bort. Det är Sverige jag skyr och föraktar, det bortskämda självgoda landet, som fromt självuppoffrande konungar dött för att få skämma bort, och som därmed såsom i ett växthus fått frodas till en liten djungel av välstånd, som bara lett till ignorans och förmätenhet, så att de tror att de vet bäst i världen om allt, varpå de ej kan styra sig själva ens utan tar livet av sin egen konung, just han som mest offrat sig för dem, genom blott skygglappsförsedd gemen inskränkthet. Jag vill ej mer ha det minsta att göra med dem. Men för Finland! Vad gjorde jag ej för mitt Finland och den stackars spillra av helgjutet svenskt folk som där än finns kvar, såsom martallar ute vid havsbandet efter en nordvästlig rykande storm! Allting gåve jag frivilligt för att mitt Finland i evighet fick hänga samman med Sverige som den östra rikshälft det är. Om jag kunde, så gåve jag Finland dess egna självvalda blå folkparlament och en egen suveränitet och fullkomlig självstyrelse med endast Sveriges konung jämt över sig. Ty utan konung kan icke ett land existera och ingen stat blomstra. Det finns inget alternativ till en strikt religiös monarki annat än anarki, som var kejsarstat, var republik, varje samhälle utan en konung är dömt till att slockna i. Gud är mitt vittne därtill, som har korat sin son Jesus Kristus till all världens störste och evige konung, till det mest perfekta exempel som finns för vår världs efterföljande konungar. Envälde, åtminstone som symbol, är en nödvändighet, ty Gud är endast en och ej

många, och Herren regerar bäst ensam. Och mänskan är skapad till Herren Guds avbild. Men envälde kan endast grundas på demokrati och folkviljan, av praktiska skäl, ty då omöjliggöres med säkerhet missbruk. Men allt vad jag önskar och vill bleve i politiken i Sverige idag en omöjlighet och en orimlighet, och om jag kämpade för mina riktiga åsikter skulle politikerna av idag alla kalla mig galen och håna mig och spärra in mig och mörda mig. Återgick jag till den världspolitik som nu råder i världen, och ville jag klara mig i politiken, så skulle jag nödgas att avstå från allt vad jag tror på och håna och smäda det, och det kan jag icke göra."

"Men gör det ändå! Var en kristen! Kryp, smickra och fjäska, ställ in dig och hyckla, behaga och ljug om dig själv och var såsom all världen! Ödmjuka dig för alla skurkarna! Tvag deras fötter och torka dem väl! Märk! Den siste skall bliva den förste, den minste skall bliva den störste, den lägsta skall bliva den högsta, den understa skall bliva överst! Förnedra dig själv, kryp på händer och knän och tig noggrant om allt som rör dig och bekänn aldrig färg. Uttryck aldrig en känsla och kväv varje uppbragt passion. Om man klår dig så tig, även om du har rätt, vilket den som får stryk och förlorar i allmänhet har. Om förloraren och den förnedrade tiger, trots att han har rätt, och i stället blott vänder sin andra kind till, får han endast än mera rätt inför sig själv och all världen. Men den som blir klådd och har rätt och som rakt ger igen och tar hämnd är en råare niding än den som först orättvist angrep. Så är det. Var lägst och förneka dig själv, och blott så skall du alls kunna göra det minsta för Sverige och Finland. Och den som kan göra det minsta är, såsom vår värld är idag, något av en sann frälsare. Följ denna uppmaning, för din och min skull, för Finlands och Sveriges och världens, för framtidens skull och för ditt eget blods, din familjs, dina barns och vårt älskade nordiska folks skull! Vi skall alla, och de skall alla blott tacka dig. Lägger du två strån i kors blott för Sveriges framtid så skall du i evighet vara välsignad i alla svenskspråkiga folks traditioners annaler."

"Jag skall kanske tänka på saken. Jag lovar att tänka på saken."

Han lade härunder sin hand på sin åldrade luttrade gamle väns skuldra.

"Gå hem till din fru nu och till dina barn, som har väntat på dig under tjugo ohyggliga mardrömsår, och du skall finna att de ännu väntar mer troget än någonsin, ty de vet alla att den som är svensk ej kan dö, ty de vet att du lever, ty de lever själva. Så länge man älskar, så länge kan den som man älskar ej dö, och så länge kan man aldrig själv heller dö. Och vi svenskar är ej de som upphör att älska."

"Försök inte trösta mig. Alltför väl vet jag att mina sju präktiga söner är borta från hemmet för evigt, förstörda av det liv som de endast önskade gott, hårt fördärvade av onda kriget som ingen normal mänska önskade och som påtvingades oss blott av maktgalna herrar i utlandet. Jag råkar veta, att tio av de tretton barn som jag med mycken kärlek blev far till är mördade, våldtagna och grävda ner uti namnlösa massgravar, om de är nedgrävda alls. Ja, jag vet nog vad jämmer och elände, svält, nöd och pina som väntar mig när jag är hemma igen. Vi drog ut emot ryssen och tysken i kriget en man emot fem. För var man av oss som där blev kvar ute bortom all ära och redlighet utan begravning förlorades en svensk familj, som då blev utan fader. För fem av oss som där blev kvar uti ingenmansland kom det endast

en enda tillbaka. Jag är en av dem, och jag bär med mig de fyras olyckor som dog för att jag fick komma tillbaka. Jag vet ej om jag gjorde rätt i att våga mig hit. Finns det tak över huset ens som jag blev född i? Är hustrun min ännu i livet till sin egen olycka? Det vet jag nog, att Ukrainas vinter, Poltavas förnedring och vanära, Tomsks och Jakutsks vinterhelveten och alla grymma sibiriska straffläger, svältläger och vinterfängelser under bar himmel är intet mot vad som nu väntar mig hemma. Men vården av hemmet, familjen och släktet är ändå det allra mest viktiga och mest väsentliga i varje människas liv, hur det än därmed kan gå på tok. Värre nederlag finns ej än det att se sitt eget barn gå till spillo. Poltava var icke så hemskt för vårt land som min förste sons död var för mig.

Nej, nu vandrar jag hem. Tack för soppan. Vi skiljs nu och går var och en åt sitt håll. Jag går hem till ruinerna av mitt förflutna, min våldtagna barndom, min skändade ungdom, min krossade lycka. Och du går till värre ruiner än jag, om jag känner dig rätt. Må vi bägge ej vila och ej finna ro i vår slutliga hamn förrän alla ruiner, som Kristus, har återuppstått från de döda. Så lyder mitt avskedsord. Gör vad du vill. Jag går hem."

Och han gick.

Slut.

(Arbetet inlett våren 1974,
avslutat vårvintern 1976,
renskrivet på dator 1-21.7.1998.)